

alles
se to
is
rnus
unt
ros
10.

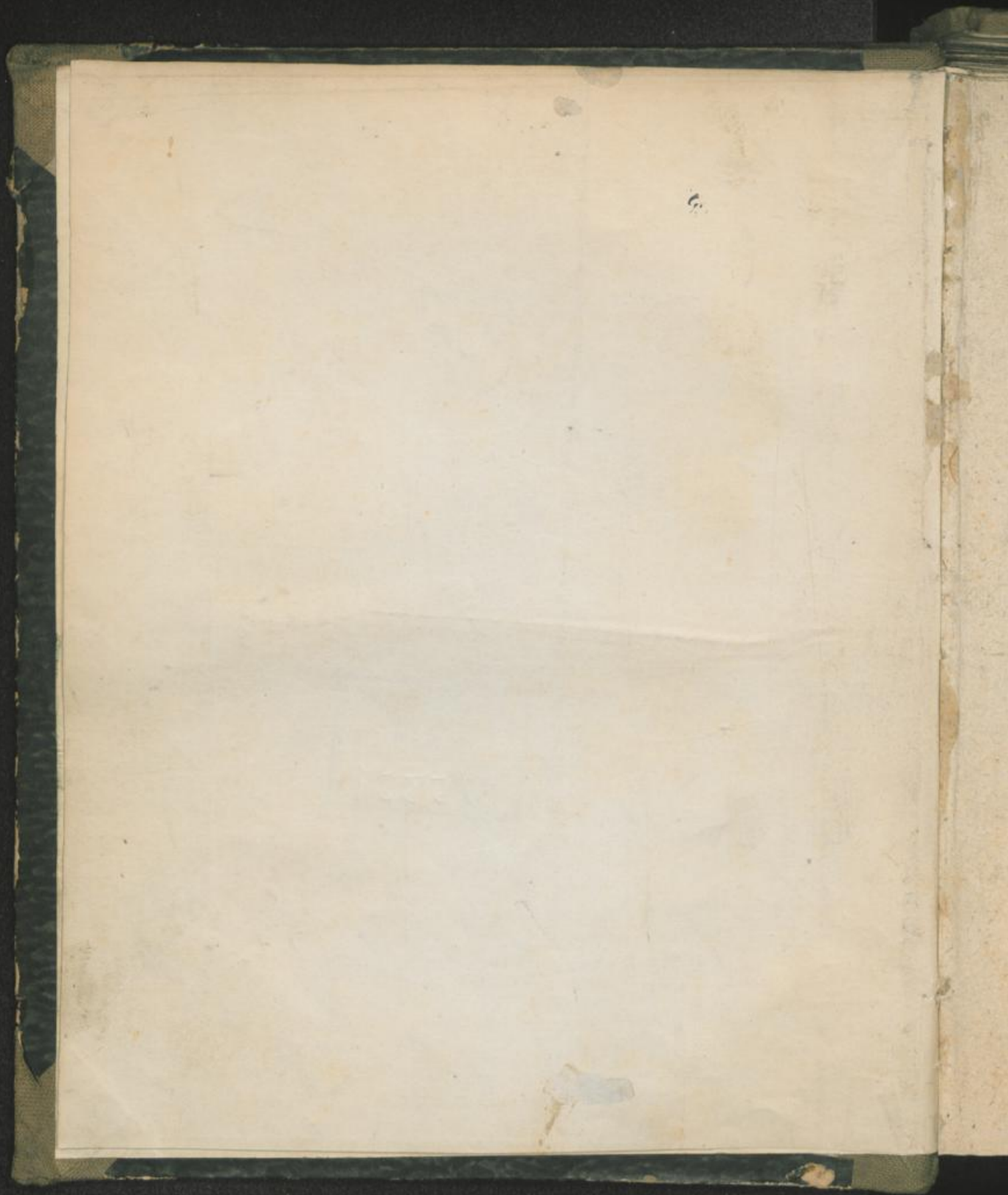
322.

10156

40658

Dv 2262

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
- Med.-Naturales. Abt. -
DUSSELDORF
V5351

VIRIVM,
QVAE TERREIS REMEDIIS
GRATIS HACTENVS ADSCRIPTAE
SVNT,
EXAMEN RIGOROSIVS;

QVO SIMVL
MVLTVRVM TRADITIONVM PRACTICARVM
MYTHOLOGIA ET VANITAS DILVCIDE
DECLARATVR,
ATQVE
AD RATIONALEM MAGIS PHARMACORVM ELECTIONEM,
VARIORVMQVE MORBORVM SANATIONEM,
PRAEEVNTIBVS RECENTISSIMIS ARTIS PRINCIPIIS.
VIA OSTENDITVR.

AVCTORE
BALTHASARE LVDOVICO TRALLES,
MEDICO VRATISL.

PRAEMITTITVR OPERI DISSERTATIO
DE FREQVENTI FATVORVM REMEDIORVM IN PRAXI
QVOTIDIANA VSV EIVSQVE CAVSIS
POTIORIBVS.

VRATISLAVIAE & LIPSIAE,
Apud **MICHAELEM HVBERTVM.**
M DCC XL.

Seneca:

Nemini me mancipavi, nullius nomen fero,
Multum magnorum Virorum iudicio credo,
Aliquid tamen & meo vindico.

B.14

Viro

*Illustri, Magnifico, Generosissimo
atque Excellentissimo*

Joanni Henrico

Nobili Domino

de **Heucher,**

Potentissimi Polonorum Regis Archiatro

atque

In Academia Wittembergensi

Professori Medicinæ Primario.

Viro

*Illustri, Magnifico, Generosissimo
atque Excellentissimo*

Joanni Samueli

Nobili Domino

de Berger,

Consiliario Cesareo

&

Magnæ Britannæ Regis

Archiatro.

Viro

Illustri, Magnifico Excellentissimo

Laurentio Heistero,

In Academia Helmstadiensi

Medicinæ, Chirurgiæ & Botanices
Professori Publ. Ord.

Academiæ Cæsareæ, Londinensis,
Berolinensis, Socio.

Viro

Illustri, Magnifico, Excellentissimo,

Paulo Theophilo

Werlhof,

Magne Britanniae Regis

Medico aulico

Spectatissimo.

VIRI Illustres

Magnifici, Excellentissimi,

Dostissimi!

DUm librum, a plerisque fidei articulis, in praxi hodierna sancte reservari solitis, maxime alienum, totumque haereticum, usui tyranno, magno illi opinionum heroi, longe lateque in orbe medico dominant, manus violentas illaturum; eaque propter, ut facile praevideo, multis oblationibus obnoxium futurum, in publicum emittere audeo: circumspiciendum mihi sollicito, quorum potissimum patrocinio & tutela, contra malevolos adversariorum insultus eundem commissum

missum exoptem. VOS igitur, VIRI ILLVSTRES, quos veritatum medicarum strenuos propugnatores, evanidarum in arte hypothesium iustissimo odio duci convictus sum; VOS muros mihi aeneos eligo, enixe orans, ut, sub Vestro umbone prodire in lucem pagellas has qualescunque demum, benevole patiamini. Arripio lætus occasionem, eamque desideratissimam habeo, quæ, publice VOBIS reverentiam immortalibus Vestris meritis debitam significandi, parem me reddit; eoque majori fiducia ad nomina vestra splendidissima confugio, quo magis, paradoxum non minus olim editum, *de camphoræ virtute refrigerante*, scriptum, a VOBIS potissimum probatum illustratumque fuisse, summa voluptate animadverti. Nunquam animo excidet recordatio pretiosæ illius horulæ, quam TECVM, ILLVSTRIS DOMINE de HEVCHER, ante paucos annos (cum *Illustrissimum Comitem de Wackerbart, Regis sui potentissimi, togis aulæ delicias, misere tum ascriticum & tympaniticum, ac fato suo quam proximum Medicus Dresdam comitatus essem*) inter erudita tua colloquia, ab ore tuo sapientissimo pendens absumsi. Neque obliviscar facile, quanta tum voluptate TVAM in naturali historia, vastissimoque omnis medicinæ ambitu peritiam, insigni humanitati junctam, demiratus sim, quamque dulcis mihi fuerit camphoræ refrigerantis commemoratio, quam ipse, totam licet igneam, igni tamen in corporis machina concepto felicissime restinguendo parem, peculiari olim dissertatione edita declaraveras. Atque TIBI quoque, ILLVSTRIS DOMINE de BERGER, is sedet iudicii vigor, ea TIBI est doctrinæ præstantia, is experientiæ locuples thesaurus, ut munus, quo TE optime meritum condecoravit REX TVVS SERENISSIMVS, summa cum laude tuearis. TE igitur, si gratiofo & annuente vultu excepturam, quicquid est hujus opellæ, sperare queam, tuam approbationem vel solam, facile multorum aliorum censorio rigori sum antepositurus. Quam vellem, VIR INSIGNIS, ut eo felicitatis procederet tenue hoc, minusque a TE pervolvi dignum opus, quo contra spem meam olim processit exile opusculum meum *de*

campora, quod TIBI haud displicuisse *ex commercio Norico* totus solutus in hilaritatem intellexi. Sed TE etiam seorsim adloqui audeo, ILLVSTRIS HEISTERE, qui, inter summos seculi nostri Medicos, eminentem hercle! locum merito tuo diu adeptus es. Tuam in secandis cadaveribus humanis dexteritatem, quæ omni theoriæ & praxi artis nostræ faciem præfert; Tuam in utraque medicina, quam scriptis immortalibus illustrasti, peritiam, Medici demissa mente veneramur omnes; nomenque TVVM, cujus fama longe lateque in orbe literato volitat, nunquam inter morturo cultu prosequimur. Noli itaque mihi irasci, obsecro, quod homo obscurus, TIBI que ignotus, TE operis conscripsi æquissimum arbitrum & iudicem constituere ausus fuerim, spe firma fretus, fore, ut, qui veritates medicas strenue tueris, præjudicatasque opiniones & hypothesium commenta felici ausu hæcenus proferbere ex arte annis es, cogitatis meis calculum adicere haud sis denegaturus. Quibus vero TE tandem compellem, ILLVSTRIS, & si per tuam humanitatem, si per favorem tuum, quem sit expertus veneror, ita loqui licet, AMICISSIME WERLHOFF? Omnia tua, quotquot ex literatissimo tuo calamo proflexerunt, opera tanta doctrina, tanto iudicio ubique referta videntur, ut, quodnam demum eorum palmam præ reliquis sibi deponat, lectoribus medicis dubium ad hunc diem manserit. At, vel solæ incomparabiles *de febribus observationes*, infallibile documentum præbent, quam generosorum, spemque & Medentis & ægri omnium minime fallentium, ac vere indicatorum remediorum in praxi sis defensor & amator, quam male tibi ea audiant, quæ cunctando & nihil agendo morbos sibi ipsis permittunt, cur ergo dubitarem, TE eodem zelo, quo eximia pharmaca non frequenter satis, non sine constantia & fiducia hæcenus usurpata, usurpari in posterum cupis; TE, inquam, eodem zelo nullius usus medicamina nimis crebro, nimis magna fiducia gratis hæcenus exhibita, abjici in posterum optaturum? Tanto lubentius ea propter ILLVSTRITVO Nomini inscribo tale argumentum pertractans opus. Utinam id & approbationem tuam & illustrationem mereatur, quam *in commercio Norico* in insigne defe-

)(

defe-

defectuum meorum supplementum obtinere lucubrationes
 mea de camphora, deque sectione venæ juguli. Unum superest,
 ut pro Vestra omnium, VIRI ILLVSTRES, salute & in columita-
 te ardentissima vota fundam, ut denuo operi humillime vobis obla-
 to præsentissimam tutelam, ac perenne patrocinium exorem. Con-
 sultite porro, ut soletis, dexterrima cura & sollicitudine, summo-
 rum Regum, Serenissimorum Principum, Procerum, Rerumpubli-
 carum salutem. Attingatis ipsi sospites & felices limites ultimos tran-
 quillæ arque exoptatissimæ senectutis. Extendite famam mori ne-
 sciam factis celebribus ad posteros; artisque medicæ decus &
 commoda ulterius curæ cordique habete. Me tandem, in splendo-
 re vestrorum nominum defixum hærentem, favore & benevolentia
 foveatis, patiaminique, ut, quoad vitam mortalis usura me frui jufferit
 rerum omnium arbiter DEVS, suprema reverentia vos prose-
 quar, tenerrimoque affectu me profitear

Viri Illustres!

Magnifici, Excellentissimi,

Doctissimi!

**Cultorem vestrum perpetuum & obse-
 quiosissimum**

BALTHASAR. LYDOV, TRALLES.

Præ-

Præfatio.

ALtius infixæ hæret plerorumque Medicorum animis opinio, poscere illud immensam ægritudinum cohortem, quæ tot malis misere sæpe mortales mulctat, ut ii, qui impugnandis illis & levandis vitæ suæ decursum consecrarunt, omni data opera & sollicitudine grandes remediorum thesauros conquirant, quo sufficienti semper ad multitudinem morborum vincendam supellectile instruantur. Factum eapropter, ut is, qui radicum herbarumque gregem cognovit; qui pulverum arcanorum, pilularumque gazas numerosas possidet; qui essentias & tincturas officinarum ad unum omnes memoriæ inhærentes in enumerato habet; qui expeditissimum formularum scribam ex templo sese præstat, omnium maxime tueri posse Medici honores censeatur. Omnem suum ortum debet hisce præjudiciis ingens ille & innumerabilis fere pharmacorum apparatus, quo ad suffocationem usque gravata jacet medicina, quo, dum ægris auxilium adferre debet, ipsa opprimitur & languet. Testes sunt hujus oneris, quod sustinere illa ipsorum cultorum suorum injuria cogitur, spissa illa dispensatoria, maximam partem ineptiis & confusionum confusionibus referta, in quorum sine exceptione omnium fronte jure adscribere liceret verba, quæ suis epigrammatibus olim præmisit celebris inter Anglos Poëta, *Ioannes Owenus*:

Qui legis ista, tuam reprehendo, si mea laudas
Omnia, stultitiam; si nihil, invidiam.

)( ) 2

Atque

Atque certe habent illa sua pharmaca bene congesta, egregia, & in artis exercitiis valde proficua, elogiisque propterea digna; sed vix dici potest, quam minutam hanc supellectilem superet vasta inutilium & barbarorum moles, cui hinc inde saltem immista utilia fere oculos lectorum effugiant. Ad hunc diem nimirum inter desiderata medica referendum credo dispensatorium, ab omnibus sordibus & quisquiliis repurgatum; cum ne unum inter sat multa mihi videre contigerit, etiam inter recentissime edita, quod ab omni labe & vitio immune dici queat. Adeo indulgere videas viros in arte summos formulis a longo usu receptis, ut eas rejicere aut emendare nefas duxerint. Omnibus facile, cum in compendio optima quæque complectatur, præferri meretur *Pharmacopœia Leidensis*, quam, si ullam aliam nondum visam, genuinam, immacularam, & totam utilem Medico me visurum sperabam, tamen vero in eadem quoque, si vera loqui audeo, deprehendere licet aliqua, quæ negligi & exterminari debuissent. Lubens ego abundare illos suo sensu patiar, qui, remediorum sylva opus esse ad vincendos morbos, autumant; ego certe, ex quo medicinam facere cœpi, nimis rerum usu edoctus sum, in eo præcipue versari prudentiam Medici, ut de coarctanda magis, quam amplificanda remediorum supellectile, ut de abjiciendis magis & proscribendis sensim ex sua praxi usu receptis pharmacis, quam de corradendis, augendis, multiplicandis sit sollicitus. Certe tot barbara, tot titularia, tot confusa & incondita ubique prostant, ut vix sine rubore ea trahere in usum queat vir prudens & literatus. Atque in hoc argumento conquerentes mecum, annuentesque meo asserto habeo viros summos, ac in arte principes; nec desunt, qui, odio habentes pompam & luxum medicinalem, parcoque sulti pharmacorum apparatu, nihilominus opes, & quæ has longe superat, famam immortalem fuere affecti. Talis fuit cordatus ille, nunquam sine reverentia a Medicis nominandus, *Thomas Sydenham*. Talis fuit ultra omnes laudes evectus, denatus nuper, sed, ut ut fatis cefferit, immortalis nihilominus & superstes inter Medicos futurus, *Hermannus Boerhaavius*. Hic certe, si ullus alius, hostis insensu superfluorum in arte & inutilium, summa diligencia

gentia, folis servatis lectissimis, illa expunxit, purioremque rem pharmaceuticam reddere felicissimus allaboravit. Monstrat vii acutum & subactum in medendo iudicium illa materia medica in nuce, curta licet, sed exquisitissima, & usu amplissima, quam oratione, *qua repurgata medicina facilis simplicitas asseritur*, plenus confidentia omnium cordatorum oculis exhibuit. In acutis sufficere scribit *aquam, acetum, vinum, hordeum, nitrum, mel, rbeum, opium, ignem & cultrum plebotomum*. In chronicis medicatos fontes, *salium potestatem, artificiosam sudoris expulsionem, saponem, argentum vivum, chalybem, & paucorum vegetantium vim, bonamque cum his exercitationem corporis*, omne punctum ferre contendit. Quo ergo tot medicamina ex fossilibus, plantis, animalibus, vel arte parata, vel natura? audax clamitat. Ipse responder appositissime: *Vt artium dignissima emuncta navis viris evadat jocularia. Facile enim videt, cui sensus abundat communis, quis tam incondite abundantiae usus sit? Nempe, ne incerto rerum Medico desit, quo inanita-tem tegat ignorantia, ut presto sit tentatis falso plurimis, cujus nondum explorata sgro vanitate deceptum laetet animum.* (a)

Si minus arrideat helluonibus, in pharmacorum apparatu, inque ingluvie & multitudine medicamentorum, ægrorum salutem ponentibus, actum hoc compendium materiae medicae Boerhaavianum: en proscribatur tantisper ex praxi *aqua, acidorum, vini, ptisanæ, nitri, mellis, syruporumque sub-acidorum, rbei, opii, ignis, Vt is usus*. Absint ex pharmacorum congerie *fontes medicati, silia, sudorifera potentiora, sapones, mercurius, ferrum, vegetantia quadam, ut amara nonnulla, cortexque peruvianus*, absit corporis motus. Qualia tum supererunt ægris præsidia? qualia Medicis instrumenta ad amoliendas ægri- tudines? Sane, nisi tum ad Hippocratis stylum naturæ morbis medeantur, actum erit de vita & sanitate hominum, dum ars omni sua potentia exuitur; Medicique ad propellendos hostes generis humani evocati prodibunt in prælium milites pedibus claudī, brachiis paralytici, sine hastis, sine gladiis,

)((3

sine

(a) p. 25. 16.

sine felopetis, sine pulvere pyrio. Experiatur unusquisque adversariorum ipse, qui secus sentit; namque viros expertos, artemque medendi probe callentes, ultro largituros spero, in enumeratis paucis remediis omnem ad ægrorum lectulos rerum cardinem verti. Si vero his solis maxime, omniumque certissime fidendum est in praxi, cur alia infinita tolerantur? aut si, præter summa illa remedia, inter cuncta, quotquot in rerum natura prostant, aliqua adhuc minus reliquis otiosa, ut placeamus agris, ut tædiis ipsorum faciles lenesque succurramus, servanda sunt; cur tam immensam, cur tam portentosam molem custodimus? cur opus est, ut omne id in hoc universo, quod scatulis, pyxidibus & vitris sese contineri patitur, habeatur officinale. Centies ego arumnosus & dolens adversa hæc præstantissimæ artis nostræ fata adspexi; millies hæc ipsius opprobria detestatus sum; atque inter sinceræ ejusmodi meditationes natus mihi est ille tractatus, quem coram nunc adspicis, *lectores philiatr!* Ego minus vero mihi culpandus videor, quod inutile quoddam remediorum genus, magnum sibi in officinis, quo reservetur, spatium gratis vindicans, justissima censura prosequi aggressus sim, quum tot præclaros viros, quorum tamen omnium eruditæ laboribus tenue hoc scripturæ genus comparare haud audeo, publice de immani inconditorum pharmacorum grege toties questos omnes norint. Multa forte vestrum aliquibus in eodem paradoxa saris, & aliena & communi Medentum sententia habebuntur primo intuitu; precor vero enixe, oro vos atque obtestor, ut, quia usui diu recepto aperte contradicere sapius ausus sum, me differentem a quo animo feratis, ac ea, quæ non sine rationibus mihi protulisse videor, considerationi accuratiori, positæ detestabilibus præjudiciorum dehonestamentis, subicere dignemini. Nolite expropter me habere injuriam in virorum quorundam merita, quod a placitis ipsorum recedendi necessitatem mihi impositam senserim; neque perperam objicite, me nulla clarorum Medicorum veneratione duci. Sciatis quippe velim, summa me artis duci reverentia, eoque zelo ejus integritatem, ejus præstantiam colere, ut per omnem vitam ægre facere fabulis trivialibus, traditionibus & cerebrinis opinionibus eam

ad

ad hunc diem misere deturpantibus, vix intermittam. Non peccavi, opinor, in vestram patientiam, quando passim diffusa paulisper oratione clariores vel morborum, vel virtutum remediis ad certas operationes præstandas necessariorum ideas, tradere allaboravi; sine quibus præmissis & stabilitis inertiam medicaminum terrestrium demonstrare difficile mihi visum fuerat. Neque aliena me admiscuisse censeatis, quando, dum integro libro de medicaminibus otiosis egi, ne quis id vitio mihi verteret, ne me otiosam operam impendisse culparet, cavi. De apposis igitur etiam & veris usque egregiis nonnulla hinc inde protuli, ad quæ derelicta eheu! sæpius refugere coactos fore tunc credidi Medentes, ubi de trivialium suarum quisquiliarum miseria fuerint convicti. Unum adhuc a vobis contendo, Lectores amantissimi, ut soli veritati litantem, gnaviter & intrepido animo scapham scapham nominantem, modeste, quod eruditis omnibus licet, aliis contradicentem, durius etiam quandoque vitia modernæ praxeos reprehendentem, non proinde culpabilis philantia, non sciolæ carpendi libidinis, non tumescens superbiæ reum accusetis. Aliter vos omnes, si talis forsitan in animis vestris suspicio nasceretur, sensuros de auctore hujus libri confido, si ipse vobis, quibus ignotus sum, sinceram mei imaginem pinxero. Fingatis igitur me vobis velim adeo subtilioris anatomæ notitia destitutum, adeo in physices studio hospitem, adeo in elegantissimis Matheos disciplinis rudem, adeo a Chemicis scientiis alienum, adeo leviter in veterum lectione versatum, & quod maximum, adeo ob infirmam plerumque valetudinem (quam frigidum pluvioso, nebulosoque sub Jove curfitans, ut mihi meisque utcumque consulam, negligere eheu! sæpe & parvi facere aliis serviendo cogor) obrusi, dejectique plerumque animi, ut per omnem vitam, si eam extendere parumper voluerit, vilemque illam mei particulam delicatulae structuræ corpus superstes esse jusserit Conditor DEVS, vix tueri posse boni Medici elogium dubitem. Jam autem, an in hominem iis defectibus laborantem cadat tumida sui ipsius existimatio? anne miserum illum affectum, si surgeret, etiam statim absorpturi essent patentes ubique in studiis hiatus, ipsimet judicate.

Parci-

Parcite saltem, si horas vespertinas, quas vacuas, superatis tadiofis interdum diurnis negotiis, fessus domum rediens medicinalibus meis deliciis degustandis destino, quas studiorum lacunis explendis impendere potius debuissim, in elucubrando libro, minus vobis placituro, minus polito, cujus defectus ipse passim, dum imprimitur, perpicio, absumsi. Accipite interim illum tenuis ingenii immaturum foetum, furtim conceptum, nec continua & diuturna sarris incubatione, sed praecipiti & tumultuaria exclusum. Quam vellem, ut ea omnia, quae non perspicue sarris proposui, quae non rigorose sarris demonstravi, quae perperam forte supposui, melius sese haberent, ut meliora me edoceret viri excelso in medicis intellectu polentes. Utinam tales excitet levissimum hoc scriptum, ut artem, quam profitentur, gravissimam ab omnibus quisquiliis liberare, atque quam depuratissimam reddere allaborent. Nil unquam vita & sanitate humana praestantius, ne levissimum in eadem vel omissionis, vel commissionis peccatum excusare decet. Sed sarris operi praefatus sum, unum adhuc addo, si totum nonnullis vestrum id placuerit pervolvere Lectores! sphaltatum passim sensum turbantium culpam mihi a Typographo longius remoto haud tribuatis. Coeterum & valetudini & fortunae meae bene precemini oro. Valere!

Dabam Uratislaviae die XII. Febr. Anno
MDCCLXXXIX.

De

De
Frequenti fatuorum remediorum in Praxi quotidiana
na usu, ejusque Causis potioribus,
Dissertatio.

§. I.

Olim equidem chirurgicam operationem edisserui, nostris ^{ineptissimis} Medicis notam satis, at iisdem obloquentis vulgi præjudi- ^{sæpe remediis} ciis sæpe obsequia debentibus neglectam. Jam remedia ^{ob antiquas} accuratius lustrare aggredior, quorum familiarem usum praxi quo- ^{traditiones} tidiana loquitur, & in quibus porrigendis faciles Medici facilem ^{eximia in me-} assequuntur agrorum suorum assensum. Dolui ingenuus olim, ^{dendo viros} raro nimis secari indicatissimam in ambiguis capitis affectibus colli ^{tribuuntur,} venam: Dolebo cordatus toto, quod meditor, opusculo, crebro nimis nulli subinde indicationi respondentia porrigi medicamenta terrestria. Quid vero? Nonne laudes, quibus hunc medicamentorum apparatus tot celebrium virorum condecoravit auctoritas, proposito adversantur? Nonne in celebratis adeo viribus æquitas jubet acquiescere? Simulare nescius vera loquar: Cautum me in his esse jussit sedulo observata, sibi que ipsi subinde contradicens fingendi pro lubitu licentia; nimis hanc omni medicinæ nocuisse scio, nimis in me essem injurius, cæca si credulitate peccarem. Audiveram sæpe, vanos esse toties, in celebrandis remediis, autores; subierant memoriam lectæ de fallacibus his elogiis virorum arti suæ bene cupientium querelæ; neque tamen credidissim, tot nugas immanes in libris deprehendi, ni ipse potiores materiæ medicinalis, rerumque pharmaceuticarum scriptores secundum ætatis seriem pervolvissim. Eheu! quoties hisce laboribus occupatus, sædari artem, omnium nobilissimam, spurcissimis fabulis & decumanis mendaciis, ingemui! quoties, visâ anilium traditionum farragine, ex uno volumine in alterum defluente, cogitavi, multo faciliiori opera conscribendam fore mythologiam remediorum, ac mythologiam Deorum Gentilium conscripsit *Natalis Comes*. Ita avitas superstitiones fideliter Nepotes hauserunt; ita Majorum ignava credulitas veluti jure quodam hæreditario dimanavit ad posteros. Varia de

(A) simpli-

simplicium frigidis, calidis, humidis, ficcis qualitatibus congesterat primus materiae medicae Scriptor DIOSCORIDES, cujus verba dein multis consperfit nugis iudicio egenus PLINIVS, verisimile a vero & falso non potens distinguere, ac multa undecunque corradens. (a) Huic miras debemus fabulas, quae in medicinam irreperentes eam inquinant adeo, ut ne hodie quidem repurgata ab omnibus visatur. Mirandum certe, quando tam multa, a veteribus, nec experientia comprobata, nec ratione suffulta, mederi morbis gratis asseruntur, & si forte quaedam, ut species veritatis accedat, addantur rationes, proh. DEVM immortalem! quam haec sunt futiles saepe, & ridiculae? Quis crederet crocum & curcumam icterum curare, quia ictericum colorem gerunt; hirundines & alcen epilepticis succurrere, quia haec animalia epilepsia laborant, & alce aurem scalpendo se a malo orturo liberare dicitur; Decoctum lentium variolosis conferre, quia lentes variolis suppurantibus similes observantur? Referre pudet, euphrasiam morbos oculorum sanare debere, quia ipsa oculi configurationem nacta videtur; saxifragiam calculos humanos atterere, quia nascens arenosa loca amat, saxisque accrescere observatur; Pulmonem vulpis phthificis & anhelis opitulari, quia vulpes animal pene indefessum moriens suo pulmoni legaverit remedium sanandi suspiriosos. (b) Justum me capit tedium plures hujus fursuris nantias coacervare. Maximus est numerus librorum de materiae medicinali tractantium, maximam partem talibus narrationibus scatentium. Quid obstat, quo minus candide pronunciem, nullibi portentosa magis & spissa mendacia inveniri, quam in illis voluminibus, quae vires corporum naturalium ad sanitatem humanam instaurandam edocere reputantur? Equidem objiciet aliquis, nostra aetate puriorem a sordibus vetustis medicinam respicere ea, quae fabulas sapiunt, solidisque principiis destituuntur. O nos beatos! o ter beatos, quaterque, si haec ita se habeant! Rideamus stultam opinionem, crocum ob colorem curare icterum, ita est; sed nihilominus, nondum penitus abjecta hac narratiuncula, crocum in ictero specificum declaramus, & unum vel duo hujus grana, speciatim

(a) Utor verbis Helmontii in Tractatu pharmacop. & disp. mod. operum p 182. (b) ita Helmont. pleur. fur. Oper. p. 247.

atim infantum recens natorum icterum præter rem curare credimus. Dubitamus, an hirundines & alce unquam morbo epileptico simili vere laborent, ac si hoc ita accidat, nullum tamen nexum assequimur, cur propterea in his animalibus virtus ant-epileptica lateat. Sed toleramus tamen in officinis ad hodiernam diem aquam hirundinum & ægris præscribimus. Gloriamur arcanam pulverum ant-epilepticorum notitiam, sancteque illos usui asservamus, quos decantata alcis ungula cum aliis hujus farinæ quisquiliis ingreditur. Nonne eo plurimos dejecit popularium præjudiciorum impetus, ut deesse aliquid collyrii formulæ reputent, si effœtam & inanem euphrasæ aquam non recipiat? Nonne inter herbas anti-nephriticas fideliter saxifragiam adhuc referimus? An nemo Medentum hodie ægros suos tabe pulmonali emaciatos, evanida sanitatis recuperandæ spe accensos impellit, ut fatuum atque inefficax, ingratumque insuper gulæ lohoch de pulmone vulpis magna copia deglutiant? Sæpius ego seduloque meditatus, cur tam varia ad hunc diem familiaria medelarum genera olim usurpari cœperint, reperi, usus originem meris superstitionibus deberi. Facilem propterea operam, si id res posceret, perspicuæ demonstrationi locarem, specifica nobis in morbis habita multa, & non sine quadam *venerationis specie* usurpari solita, niti fabulosis elogiis nugatoris *Oswaldi Crollii*, in suo *de signaturis rerum* tractatu mirum quantum ineptientis. Absit a me, ut insultem meritis operosissimi cœtera & celeberrimi *Jo. Schroederi*; ubi autem candide dixerò, in pharmacopœia ejus, magno labore confecta, de remediorum viribus legi nugas innumeras, easdemque aniculis quam Medico docto digniores, vera dixerò, neque unquam hujus asserti me pœnitebit. Neque reticendum est, ex ipso *Schroederi* opere, quasi ex scaturigine affluentissima in multorum auctorum commentatorumque libros, transfluxisse de remediorum viribus nœvos, non limatiores redditos, sed, ut erant olim, superstitionis & præjudiciorum commentis notatos. Solum referam *Salomonem Dale*, qui, etsi recentior materiæ medicæ scriptor, quasi inique facturus erat, si antiquatas nãnas non recineret, eadem chorda cum ipso *Schroedero* oberrare in deliciis habuit, ipsa illius verba, sibi forsân fallere nescia visa, non immu-

tando, sed servando religiosissime. Quis igitur his talibus observatis non doleret, res adeo serias ludicris commentariolis profanari? Quis non quereretur, cum sanitate hominum ludi, atque ad arcendos morbos futillissimas medelas saltem ea propter commendari, quod olim etiam commendari fuerant? Audax pronuncio, si vere in simplicibus ea resideret medicinalis virtus, quæ residere ibi sæpe communi auctorum consensu dicitur, nemo ægrotantum poneret vitam, quin simul Medicus fati culpam certo gereret; ita enim perennem a remediis merito nobis sponderemus vitam, atque mortalibus nobis nunquam deforent immortalitatis præsidia.

§. 2.

Compositiones plurimæ officinales sunt absonæ, talibus que omnia dispensatoria referta inveniuntur.

Quid vero jam speciatim de officinalibus pharmacis, compositionum que compositionibus dicere debeo, invito Apolline consarcinatis? Vastum adeo deviorum campum hic coram adspicio, ut, ingressurus illum, tædii & aversationis plenus pedes meos in plumbeos mutatos sentiam. Tam ingentem, tam intricatum & longinquo adspicio labyrinthum, ut ingressus semel, si vel maxime Ariadnæ filo ducar, me elabi inde iterum posse dubitem. Manebit vobis hæc gloria Arabes, quod primi, non usi ratione & experientia, sed abjectissimis superstitionibus seducti, non componere & remiscere medicamenta, sed confundere sciveritis. Utinam has artes vobis reservassetis solis! utinam nemo Medentum obscura & infelicia hæc studia fuisset imitatus! Utinam nulla amplius nostratum officinarum Arabicis ineptiis existeret contaminata! At, proh dolor! & nostro seculo dispensatoria (sit veritatem pleno ore, audacter & omni velo abjecto eloquenti venia) ineptissimis formulis & barbaris compositionibus referta toleramus, æstimamus, imprimimus iterum; ac ita profiteamur tacite, interesse quasi nobis, ut æque ac nos antea, olim etiam posteritas remissius, & per intervalla sapiat. Juraret aliquis, hodie dispensatoria a dispendiis potius, quam a dispensando nomen suum mutuata, quoties confusum simplicium apparatus, de confuso inventoris cerebello sincera imagine testatum, in unum pharmacum coactum contuetur. Centies hæc ita meditantis memoriam subeunt Helmontiana verba: (c) *Dispensatoria*

(c) Pharmac. & disp. moder. Oper. p. 283.

toria volentia componere & neclere plurima totum perdant. Atque cui bono tandem servit hæc entium multiplicatio tantopere a Semi-Medicis æstimata? qui, debellaturi morbos, eos, integro remedium exercitum simul immisso, certius profigandos autumant, quam ut infusa & inania utilium operationem perdant, turbent, pervertant vel impediant penitus; ut nihil dicam, interdum omne compositum ab intelligentibus flocci faciendum reperiri. Id sane conceptu est impossibile, in ea luce, qua hodie Medicina fulget, in tanto doctissimorum virorum numero non dari aliquos, qui ad altiora nati, humerosque suos amplius submittere huic ugo erecto animo renuentes, ut non saltem sibi, sed & arti, quam profitentur, bene sit, generoso consilio efficere studeant. Latus vidi & cum voluptate legi æquissimam fatuarum & absonarum compositionum censuram, passim in illis dispensatoriis interspersam, quæ, curantibus viris eruditis & cordatis, paucis abhinc annis recusa & aucta prodire. Sed o quam vellem! ut ea, quæ inibi perpetuum neglectum mereri, ac in gratiam vulgi servari saltem debere dicuntur, vere fuissent neglecta, atque in gratiam artis cultioris expuncta, & silentio demersa. Siccine igitur errorum conscii cum vulgo errare aut volumus, aut cogimur! Quæ est illa legum vis, quæ peccare contra sanam rationem, quæ veritatem abjicere & ejurare jubeat? Itane indulgebimus plebeis præjudiciis, relinquemusque volentes vulgo hominum apparatus, ut radia nobis Medentibus, quæ creare nunquam desinet, eo certius, eo frequentius is creet? Vah! seculum ægrum & ulcerosum! quis tandem afferet his malis medelam? videntes meliora & probantes deteriora sequimur. O nate olim in perpetuum artis salutaris decus, o nate ad suscipiendam ausu intrepido reformationem medico pharmaceuticam, o seculo nostro desideratissime LUDOVICI! quanto mœrore animi & fata tua & immortalem Tui memoriam recolo! Reminiscor, quondam Julii Cæsaris temporibus, Romanorum Republica misere turbis atque cladibus faucibus existente, pristinaque suæ libertatis vindicem votis anxii, sed *taciturnis* exorante, statum Lucii Junii Bruti, qui olim a Regum Tyrannide populum liberaverat, ignoram subscripsisse manum: *Utinam viveres,* & in curia sub sella M. Bruti inventa fuisse clandestinis litteris

exarata verba: *Brute dormis?* Atque ego, si templo honoris, in quo inter heroes nostræ artis, inter domitores monstrorum præjudicatorum opinionum tibi, Ludovici immortalis, dignam meritis statuam posteritas erexit; si, inquam, appropinquare templo illi mihi non esset nefas, si intrare illud mihi non esset piaculum, si me repentem humi non procul abesse juberet mortalitatis limitibus ereptorum gloria; altissima voce acclamarem tuo marmori: *Ludovici dormis?* sinceraque manu illi subscriberem: *Utinam viveres!* Sed quo me abripit intempestivus forte, & a pluribus sine dubio improbandus zelus! optanda potius, quam speranda videntur feliciora pharmaceuticæ rei fata. Difficile & odiosum est negotium, lites & invidiam pariturum, civitate donatos errores publice taxare, consuetudinum diuturnitate fere in leges transeunte. Dignioribus igitur encomiis condecorandus laudatus jam a me, nec laudandus unquam satis vir summus LUDOVICI, quod excussotimore omni, virili animo rem aggressus sit non ab omnibus pari successu absolvendam. Id largior libere in eodem stadio gnaviter feliciterque decurrenti STAHLIO, non omnia futilia proscriptisse e finibus artis Beatum LUDOVICI, (d) sed reliquisse ipsum in officinis multa, quæ ejici inde & relegari promerebantur. Ita omnino se res habet, vel apparitura vires excedebat, regnantiumque tum temporis in medicina hypothesis valor efficiebat illud, ut varia usum suum præstare in arte reputarentur, quæ hodie infulsa & inania deprehenderemus, si veternum excuteremus, velaque opinionum, oculis veritatem nudam præripientia, removeremus sedulo, vel & removere vellemus. Præstitit se, qui alia simul integerrimæ artis medicæ vitia acriter & salse, sed ex merito in sua medicina contempta perstrinxit, imo præstitit se & in his virum Gerh. GORTS, ac perpetuo cordati & sinceri medici elogium tuebitur. Utinam præstantissimi viri exemplum, famam & auctoritatem assecutis medicis adderet animum, eisdemque ad repurgandam a sordibus medicinam, ad castigandam severe prodigiosam medelarum & ex parte & ex toto sæpe nugacissimarum cohortem exstimularet.

§. 3.

(d) vid. diss. de morb. infant.

§. 3.

Multam mihi hac occasione subministraret differendi materiam, disputatum sapius, excussum nunquam satis argumentum, an remedia simplicia compositis, an composita simplicibus præferri jure mereantur, an Galenica chemicis præstent, an chemica Galenicis prærogativam teneantur concedere? Qui veteres nimia veneratione prosequuntur, cœcumque obsequium canæ antiquitati præstant, felicia prædicant illa tempora, quibus Medici radices simplices & herbas suis ægris apponebant, ac decocta inde parata magnis crebrisque haustibus propinabant. Si gulæ non abblandirentur hæc convivia medicinalia, si omnibus ejuscemodi fercula non æque arriderent, oportebat ita sanari, neque aliam medendi viam cum Dioscoride ejus sequaces docuerant. Nec deest simplicibus medicaminum generibus faventibus splendidus prætextus: Naturam, miserentem ærumnarum humanarum, ita opportuna & sufficientia elargitam fuisse ægris præsidia, ut artis vel supplementis, vel administriculis javari haud egeat; Neque, quas digitus divinus infudisset herbis & lapidibus, vires habere opus, ut humana manu emendentur vel augeantur. Ita quidem religione duce simplex curationum apparatus videtur introductus, ita præoccupatus clamat HELMONTIUS, (e) *felix ille, qui crudis simplicibus morbos tuto ac prompte tollere novit, est enim antiquior methodus in sacris notata.* Atque si hæc omnia expendimus, sine præjudiciis cogimur omnino agnoscere, occurrentem ægritudinibus nostris misericordiam & gratiam divinam uni cortici, uni herbae sæpe eas largitam dotes, ut vel mille aliis invicem collectis & remixtis illas imitari humana industria nequeat; certissimumque habetur, unum simplex, quandoque variis simul indicationibus medicis supplendis ita sufficere, ut junctum aliis æquali felicitate illas ne quidem expleat. Accedit ex tali usu simplicium eximium doctrinæ accuratiori de viribus remediorum in corpus humanum emolumentum. Porrigimus enim compositum aliquod medicamen, si profuerit illud, non semper nobis innotescit satis, cui demum ingredientium præcipua laus debeat; si nocuerit, fluctuabimus interdum, cui vere infausti successus cul-

Lis de prærogativa simplicium, & compositorum, Chemicorum, & Galenicorum, nullius usus.

pa

(e) Natura contrariorum nescia, Oper. p. 108.

pa deferenda. Atque has ob rationes, bene ita judicante ZWELFERO, (f) præstaret sæpe uno eoque certo simplici uni obviam ire morbo, quam receptas trium ulnarum fabricare. Et si autem convictus sum, sæpe sufficere medentis finibus medelam simplicem, haudque semper morbi ingenium poscere, ut duplicato, triplicato, imo vero multiplicato auxilio oppugnetur; Tamen ea propter cum *Plinio* asseverare nolo, solas fraudes hominum & ingeniorum capturas invenisse officinas istas, in quibus sua cuique venalis promittitur vita, compositionum & mixturarum inexplicabilium decantatione. Neque etiam adeo in superstitionem mihi vergit degenerate religio, ut occulta blasphemiam, quasi insufficientiam divinam supplere contententis, dispensatoria cum HELMONTIO propterea accusem, (g) quia simplicia invicem commiscent atque componunt. Sunt nimirum compositorum remediorum varia, quæ non quasi fortuito fato, cæcoque casu coaluere, sed a viris peritis, arte & iudicio pollentibus, e selectissimo adunata apparatu multum boni, suffragante experientia, præstant, idque interdum singulare retinent, ut palato gratiora reddita facilius a delicatulis ægris deglutiantur. Neutri igitur sive simplicium sive compositorum classi laureolam decernent sagaciores, prudenter ex utraque deprompturi, quidquid ad curationem citam, tutam & jucundam omnium maxime facere visum fuerit. Eadem autem ratione, neque pro prerogativa Galenicorum, neque pro gloria chemicorum medicaminum, ii magno conatu militabunt, æquissimi iudicis, doctissimi BOHNII sequentes ductum, qui de Galenicorum & Chemicorum remediorum præpollentia dubia erudite olim disputavit. Illud satis ex artis historia innotuit, primos a Theophrasti Paracelsi temporibus chemicorum remediorum fautores fuisse homines superstitione, ignorantia, impudentia, grandiloquentia multum conspicuos, ac adeo quidem inter fumos degentes, ut vendere hos volenti cuilibet nunquam erubescerent. Legat aliquis *basilicam chymicam Oswaldi Crollii*, & inter mendaces impudentissimos hunc hominem eminentiorem locum promereri profitebitur ultro. Interim tamen nihilominus Medicis illis qui chemiam cultiorem caste & prudenter jungere suæ

arti

(f) in append. ad animadv. p. 38. (g) Pharm, ac dispens. mod. Oper. p. 283.

arti sciunt, atque ejus ope remedia, non nominibus saltem splendida, sed ipsa re valida & utilia præparare contendunt, justissima debentur elogia. Paucis dicam, inter simplicia & composita, inter Galenica & chemica intelligentes bona invenient & futilia pharmaca. Felix ille, qui nullum horum gratis vel abjecerit, vel usurpaverit! Verum nondum eheu! eo evertam hodiernam medendi rationem, ut vere utilia frequentius, fatua nunquam, vel raro minimum, vocentur in usum; sed e contra, quod mireris, sæpe præstantissima negligi oscitanter, nullius pretii remedia civitate donari, & creberrime usurpari, conquerentur, credo, mecum omnes prudentiores & cordatiores Medici. Res est stupenda & omnem excedens fidem, segniter adeo in veritatem effectuum remediis adscribi solitorum inquiri; sed fingi eos pro lubitu, cum tamen huic momento præcipue nitatur Medentis gloria, salus ægotantis. Parcite mihi, lectores mei, & permittite obsecro, ut quædam specimina vobis plenius listam, ut super his susius paulisper disseram; si liberius sensero, date veniam, en! plenus fiducia vos cogitatis meis suffragaturos, nulli serviens auctoritati, ex multis huc facientibus, quæ primo meditati se offerunt, seligo.

S. 4.

Norunt bene, qui Practicorum neotericorum etiam libros diligenti volvere solent manu, quam sæpe ab iis ad partus difficultatem superandam, quam mirifice commendatur *fel. anguilla*, aut *hepar anguilla* cum felle ipso exsiccatum, parturientique miseræ dosi largiri, atque, si opus, repetita exhibendum. Factum inde est, ut hoc remedii genus in tanta ejus encomia promulgantium copia non inclaruerit modo, sed & (quod ordinarie medicaminibus hyperbolice a Medicis laudatis accidit) specifici honores & privilegia adeptum fuerit. Ita nempe attendens crebrius observavi, in deliciis quosdam Medentum habere specifici vocabulum, tum enim, nullam rationem ut suppeditent, se teneri credunt, quomodo vere in corpus nostrum agat collaudatum remedium, unum sufficit, quod agat specificè. Ex quo autem sedulus perspexi, subinde magnum nihil latitare sub specifici larva, me id debere studiis meis credidi, ut detracta illa nudum intuerer omne specificum, pleniusque tum

Ufus fatuo-
rum remedio-
rum creber
probatur tri-
bus specimi-
nibus
i. exemplo
hepatis an-
guilla.

(B) intro-

introspicerem, jurene an injuria illud ita saluetur. Quoties vero hac incedens methodo famosum anguillæ hepar fui contuitus, toties singulare quid in eodem detegere nequivi, unde, experientia etiam non adeo universaliter suffragante, dubitare de viribus ejus magnificis in accelerando partu cœpi, semper simul nescius, cur commendaretur adeo atque extolleretur. Posuissim in illo qualitatem quandam occultam, quam etfi non nomine talem, re ipsa interea aliqui in specificis ponunt, si saltem me ipsum ignorantia hujus doctæ prætextu decipere aut voluissim, aut potuissim. Tandem bilis in genere naturam, & principia chemicis documentis apparentia intuens, bilem omnem sulphureis partibus saleque in alcali prono pollere, atque saponaceam obtinuisse indolem, scivi. Neque aliter se habere bilem anguillæ convictus credidi, saltem hanc sale acriori constare, ac fel multorum animalium, cœteroquin vero ejusdem prorsus existere ingenii, intellexi. Id videlicet certum est, animalibus non respirantibus, minusque elastico ventriculo instructis, quo nihilominus facile digerant, acriorem bilem supplere illud, quod aliis digestionis adminiculis est negatum. Inde in omni piscium genere fel eminentiori multo acrimonia præditum observatur, quam in animalibus in terra degentibus; neque negandum, in anguillis bilem acerrimam deprehendi. Ex his vero ita prudenter consideratis evincitur, ut in felle omni nulla alia virtus est quam stimulans, & viscidum glutinosumque solvens, ita etiam nullam aliam in anguillæ felle latitare, ea tamen differentia, quod virtus hæc in bile anguillæ eo sit eminentior, quo acrior hæc bilis est, præ bile aliorum animalium. Atque ita mihi recte de his sentienti suffragatur plenarie suo asserto cl. WEDELIUS, quando, de partum facilitantibus agens, hæc eloquitur: *Solemus recipere borracis drachmam unam, croci scrupul. semis, olei cinam. gutt. unam pro duabus dosibus, dando duabus boris post alteram, si prior non suffecerit. Par ratio est hepatis anguilla cum felle exsiccati, nam fella, ut notum est, stimulari.* (b) Quod si autem certum est, stimulando partum movere fel anguillæ, tum multum statim ipsius elogiis detrahitur, firmissima quippe sequela inde fluet, limitatas admodum ejus esse vires, rarius hoc specificum

(b) in amoen. mat. med. lib. I. Sect. III. cap. 10.

ficum propinari posse a prudentibus, frequentius imprudenter datum ex sua indole nocere potius debere, quam prodesse. Paradoxa sine dubio & tot medicorum testimoniis adversa hæc aliquibus videbuntur, sed videant hi, quomodo me contradicentem refutent, ego intrepidus, quod nunquam diluendis argumentis asseverare audeo, defendo ulterius. Adspiciamus saltem brevissimis requisita partus felicitis præcipua, hujusque simul obstacula potiora lustremus. Heu quoties felix foetus exclusio retardatur, quod spuris doloribus excrucietur parturiens; quod infans positu minus accommodo sibi ipsi exitum intercludat; quod uterus sinistrorsum, dextrorsum, antrorsum, retrorsum inclinatus, orificium suum non hiare rite, non hiare totum, in vaginam faciat; (de qua ardua re, quod dolendum, altum inter nostrates obstetrices silentium) quod collum uteri angustum & callosum fere non se patiatur dilatarari; quod umbilici funiculus propendeat, vel collum infantis arctius stringat; &c. Adeste huc cum vestro hepate anguillæ! qui illius præcones vos profitemini, an putatis vos ullum horum impedimentorum usu illius remoturos? Nonne dare hoc gnaris artis obstetriciæ cogemini, plus valere in partu manum providam, sagacem, exercitam obstetricis, quam potiones & pulveres accersiti Medici? Unum novi, quod stimulantium usum indicat, dolores partus veros in debili matre, aut non sufficientes, aut intempestive cessantes. Habebit tunc locum decantatum specificum. Sed DEUM immortalem! quanta cautione hic opus? Si dederis acria pellentia & inter ea fel anguillæ, viis non patulis satis & lubricis, uteri orificio nondum rite aperto, aquis nondum ejectis, infante non ingredi nitente suo capite, & non egredi nitente ita, ut occiput pubis ossa respiciat; si hæc & alia haud accurate ab ignara forte vel indignante accessum tuum obstetrice compueris, nocebis certo tuis pellentibus, felle anguillæ nunquam aliter, nisi stimulante acrimonia agente. Sciunt, qui scriptores Embryulciæ perlegerunt seduli, quam serio illi cavere jubeant a stimulantibus, quam multa infelicissimi eventus exempla, nos ut dehortentur a fallaci & ambigua medela, reliquerint. Audax asserit princeps eorum, Henricus a DEVENTER, credere se, si missis dolores partus proritantibus omnibus, manus perita multis parturientium attulisset

auxilium, multas supervivere potuisse, abusu horum medicaminum neci præmaturæ traditas. (i) Non igitur obrectatorem præceptorum medicinalium a peritissimis viris traditorum me acturum mihi videor, quando crebrum hepatis anguillæ usum suspectum habeo, eidemque affingi saltem peculiare vires assevero. Urique nondum mirari desii, primum Encomisten HELMONTIUM indiserete satis pronunciare: *Mulieres observavi in partu difficili aliquot dies periculoso, oblato poculo mox ad summum ante semiboræ spatium enixas, propinato scilicet jecore cum felle anguille siccato pulverisatoque in vino ad magnitudinem avellanæ; nunquam in hoc experimento eventus fefellit;* (k) Et alibi eo audaciâ procedere, ut intra horæ quadrantem effectum hunc apparere affirmet. (l) Recipit dispensatorii Viennensis pulvis ad partum hoc hepar anguillæ; Est & in Dispensatorio Regio Brandenburgico descriptus parturientium pulvis ex cassia lign. cinam. acut. borrac. Venet. succino albo, croco & oleo cinamom. concinnatus, formulæque autem ipsi adnexa visuntur verba: *Nota, si hujus pulveris singulis dosibus addatur hepatis anguille simul cum felle siccati & in pulverem tenuissimum redacti drachma dimidia, evadet remedium in partu difficili primiparæ præsertim cæteris paribus expertissimum, in haustu vini generosi datum. Idem etiam solitario, absque omni additamento, sed paulo largiori dosi cum vino generoso propinatus mira quodammodo præstat.* Altius omnino & gloriose hæc sonant, licet nihilominus laudes hæc suis limitibus restrictæ appareant, saltem de nimiis viribus dubitabunt, qui, pulverem laudatum cæteris paribus expertissimum esse, & quodammodo mira præflare, legent, cur primiparæ magis inserviat, quam secundum aut tertium puerperæ, non video. Distinctius vera eloquitur LUDOVICI: *Si novum dolorem, inquit, sub justo fœtus positi suscitatum volumus, sit anguille hepar cum felle inter se calore mediocri siccatum, non quædam in genetbliaci dispendium & horoscopi ipsius præventionem, sed ut remedium cæteris paribus baud deses.* Nemo hæc accuratius expendens non observabit, virum sincerum, probe distinguentem tempora, mitius paulisper pharmacum nostrum commendare, & non ita gratis,

(i) Vide ejus nettes Hebammen-Licht, cap. 50. (k) in tract. jus duum-viratus. (l) in tract. affroz. incl.

gratis, nullaque casuum differentia stabilita, id extollere. Idem fere agit JUNCKERUS, et si enim ipsi multum favere videtur, quando inquit: *hepar cum felle anguilla pulchrum & fere incomparabile specificum in partu difficili*; tamen cautionem adjungit: *sed certi esse debemus de recto factu suo & viarum legitima conformatione.* (m) Nescio vero an ipse consentiat, quando alibi inquit: *hepar anguilla laudatur ad exclusionem secundinarum retentarum & foetus, durante hæmorrhagia abortiva, item molarum*: Longe alia quippe huc præfidia advocanda esse, quam acria stimulantia, satis intelligentes inculcant. Nemo interim auctorum, quos allegavi, quantum capio, aliam anguillæ hepatis felleque adsignat agendi virtutem, quam stimulantem, & si hæc ipsi sola est, impossibile evadit, ut tueatur elogium specifici. Revo-
co in memoriam divisionem remediorum partum facilitantium a WEDELIO (n) suppeditatam, in emollientia nempe, confortantia, stimulantia seu pellentia, quibus si junxero, quæ in minima spasmodorum, sæpe infelicissime situm foetus naturalem invertentium, vi ab HOFFMANNO in partu laudantur, antispasmodica & sedativa, (o) statim dilucide apparebit, quo jure hepar anguillæ specificè laudetur. Toties sine dubio, si non pluries, partus impeditur a rigore orificiæ uterini & angustia viæ a viribus maternis elanguescentibus, a stricturis nimis partium, quoties a doloribus deficientibus protrahitur. Jam si fel anguillæ adeo laudandum unice stimulans, & nil agens aliud, cur moramur segnes, cur non omnibus oleis, unguentis, linimentis, cataplasmatibus emollientibus & laxantibus, eadem encomia postulantibus merito, ea decernimus? Plura dicam, si illa, quæ stimulant, in partu specifica dicenda, cur non jure eodem piperi, zingiberi, aromatibus singulis, & quod non stimulat saltem, sed gratissimam virtutem cardiacam exerit, cinamomo specifici in partu titulum tribuimus? imo vero, quia etiam boracem non nisi stimulantem, peculiarem custodire energiam his in casibus credimus, cur non salia omnia reliqua cujusvis generis, utpote non minus stimulantia, specifica parturientium remedia declaramus? Ohe! quantus auxiliorum in difficili partu apparatus! O Lucina! sis favens,

(B) 3 vens,

(m) in therap. gen. Tab. X. p. 210. (n) in amœnit. mat. med. (o) diff. de ignorata uteri structura §. 26.

vens, gratiosa, facilis; sis adversa, infensa, implacabilis, parum referet, en nos armatos viros, tuam propensionem, si renuas, extorturos! At fallacia, & futilia, pene dixerim damnosa praesidia, si manu sapienti ea haud porrexeris! Quid nos impedit ergo, quo minus hepar anguillae Helmontio relinquamus, aut inutiles cum pulmone vulpis simul abjiciamus; vel quo minus ipsi in posterum omnes derogemus laudes, quas praeter meritum haecenus ipsi praedicta & superstitiosa sine dubio opinio detulit. Gaudeo me hanc opportunè detexisse, o frivolum argumentum! arrigite aures precor, lepida fabellam proferam, nescitis cur specificum sit hepar anguillae? dicam: *Cum mulier parere debuerit in dolore propter serpentis invidiam, DEVS, cujus spiritus super aquas latus eas benedictione replevit, anguillam, sive aqua serpentem visceribus potestatis sanguificandi voluit pacare illum maledicti rigorem; idem forte atque melius hepar serpentis efficeret, sed in anguilla experimento nunquam fallit eventus. Hoc pharmacum adhuc in stomacho existens aperit os pubis & valvas ossis sacri in lumbis, factumque statim propellit; stomachus quippe claves uteri gerit.* Hem! quanta haec fingendi pro lubitu licentia! erubescio, quod unquam mirum quid delitescere in anguillae felle vel cogitaverim. Sed scio vos lectores ardere, ut cognoscatis piissimae hujus fabellae inventorem, nostis eum satis, est HELMONTIUS pater. (p) Sed in codice sacro dum de hac re nil legitur, quis accusabit quenquam rogantem candide, unde Helmontio accurata adeo & specialis hujus historiae notitia? Dicam, quid sentiam, vidit eam is sine dubio per somnium, hocque quandam revelationis speciem habuit. Si hoc vobis non sufficiat, si me injurium in Magnum HELMONTIUM clametis, bona verba, quaeso, veneror in multis Helmontium, sed non habeo infallibilem, non sequor in omnibus. En! ut non abs re me ita suspicari appareat, en! propria ipsius verba: *Capi deinceps contueri, quod meus intellectus plus proficeret per figuras, imagines & visiones phantasia, quam per rationis discursus. Fatigabar plerumque tota die circa aliquod scibile, quod, etsi mihi in basi & modo esset incognitum, attamen per imagines mihi eruendum staturam. Tandem cum ulterius progredi me sentirem impeditum,*
quin

(p) In Tr. jus Duum-Viratus p. m. 190. ubi ipsissima haec verba leguntur.

quim stupefactum fabricavi intus rei nondum perfecte cognita aliquam imaginem, adornatam possibili adjacentia quidditatis. Sub qua semel dein dudum illam in phantasia adspiciens, ac velut eandem alloquens tandem studio insomniter fatigatus obdormivi, ut ejus somnialem saltem visionem excitarem, per quam eruerem desiderabile illud scibile. Agnovi valedicendum rationi & imaginationi, ut facultatibus brutali- bus, idque propter casus nostri arumnam. (q) O quantum me lau- dum felli anguilla adsignatarum capit tedium! quam mire mihi minuitur pristina existimatio! si praecipua ejus vis fabuloso funda- mento nititur, si per insomnia ratiocinantem nactum est praekonem. Apage! Vigili solertia opus, neque phantasticis speculationibus, no- cturnisque visionibus, sed plena die adspicienda, & in apricum lo- candae remediorum vires. Cauti simus in hisce, ne impingamus, nullo duce alio usi, nisi Helmontio; dormitat is interdum. Utinam non plura in medicis darentur somnia!

S. 5.

Illustre me dedisse specimen autumo, quam noceat inconsi- derata magna de remediis sperandi celeritas, quam caste sen- tiendum de veris ipsorum viribus. Liceat autem in eodem argu- mento adhuc occupari, atque brevibus nunc agere de aquis destil- latis officinalibus, sine ordine, sine selectu promiscue usurpari ple- rumque solitis, quae, si ullum aliud pharmacorum genus, accura- tam severioremque censuram promerentur. Hem! quot mi- rae, quot prolixae, quot confusae aquarum destillandarum formu- lae habentur, ita saepe adornatae, ut a pueris eas profectas, aut data opera inepte excogitatas reputares. Reclissime pronunciavit ZWELFERUS: (r) *in aquarum compositarum destillandarumque formulis tot quandoque numerabis errores, quot partes totam compo- sitionem ingrediuntur.* Id certe mirandum est, tales vel in castiga- toribus dispensatoriis adhuc legi, quae in artis opprobrium de su- pina negligentia inventorum dilucide restantur, quicquid obvenie- bat, quicquid coeca & plus quam plebeja simplicitas suppeditabat, destillantium. Quotusquisque est, qui queat capere, ex ovis inte- gris,

2. exempla
a. aquarum stil-
laticiarum offi-
cinalium.

(q) In Tr. Venatio scientiarum Op. p. 17. (r) Pharmas. Reg. p. 215.

gris, quæ destillavit BARTHOLINVS, (s) ex contentis ventriculo cervi aut bovis recens mactati, spermateque ranarum, destillando elici aquam podagricam topice cum fructu usurpandam? Quis prudens ex capone eviscerato expectabit aquam enutrientem, cum jusculum exinde confectum, ut recte judicat dispensatorium Brandenb. procul dubio magis foret analepticum? An cor, sanguis & jecur vituli suppeditabunt vere utilem ad membra tabida aquam? An in aqua cordis cervi, tria vel quatuor corda cervina recipiente, residet cardiaca, viresque excitans languidas virtus? An in laudatis aquis antihecticis vel minimum hecticorum præsidium? O quam hæ aquæ sunt ridiculæ & fatuæ! quam inepta, omisso præsertim castoreo, aqua illa hirundinum, quibus aliqui etiam passeris substitui posse largiuntur. Rideamus stultam operam ex sanguine porcino, ranis siccatis & pulmone vituli aquam impinguantem evocare laborantium. Infelix ille, qui in aqua castitatis pudicitiam quærit, qui veneris ignes has extingui credit! Perdit dimidiam forte partem simplicium suorum, qui aquam theriacalem parat, cum pleraque theriacæ ingredientia destillari renuant. Quid opus pluribus? Ridetis mecum, Lectores mei, insulsum hunc & nugacissimum aquarum apparatus, sed paucas protuli, non enim is destitueretur materie, qui tractatum integrum de his elucubrare moliretur. Qui absonas aquarum formulas magno numero cognoscere avet, inter alios Schræderum adeat & Mynsichtum, & mirabitur protinus ingeniosam horum virorum simplicitatem. Laudandus vero etiam propter cum HOFFMANNO, Schræderi commentatore, ZWELFERVS, quod Mynsichti & Schræderi aquas destillatas varias in pharmacopœia sua regia examinaverit accuratius, & taxaverit merito. Neque hic reticendus sincerus LVDOVICI, gratulandumque arti de rigidiore illius aquarum harum censura, qua monstrosæ & cœco quasi fato coalitæ compositiones indigebant. Ita igitur proscriptas e pharmacopoliis, ita neglectas a medicis clinicis ignarus modernæ praxeos judicaret, sed longe aliud rerum harum curiosum sedula docebit attentio. Obstupui observans in recentissimis dispensatoriis omnem offendi farraginem, quam sepultam diu abjectam-

(s) Vid. adt. Hafn. Vol. II, p. 192.

etiamque consensu unanimi antea credideram. Si quis forte putet, non proinde trahi in usum ea omnia, quæ in hisce voluminibus habentur, multa, consuetudine ita jubente, servari saltem, ægrisque, missis illis, propinari nihilominus selecta, & prudentius composita; si quis ita opinetur, rogo, ut caveat attentus, ne nimis infontes habeat nostri seculi Medicos, & præcepta a justa forte imputatione eos absolvat. Unam nominare liceat aquam cordialem Herculis Saxon. frigidam, judicabunt spero intelligentes, exquisitas hic subesse ineptias, omnes nempe succi, acidi maximam partem, qui vesicæ induntur, nihil prorsus virium earum aquæ destillandæ suppeditare possunt, quas ipsi ingesti ab ægro exfererent omnino. Et quid sibi volunt species diatrion santalon, quid terra Lemnia, Samia, Silesiaca, &, ne quid stolidi desit, margarita? an hæc omnia largientur aquæ vires, quas non possident, aut, si possiderent, transmittere in aquam non valerent? Quis prudens ibit inficias, hanc cordialem aquam non esse stultam modo, sed stultissimam, de qua jam pronunciavit HOFFMANNVS, non videre se quomodo possit emendari. Est ergo remedium nauci, imo est, agnovit hoc ipsum dispensatorium Regium Brandenb. sed eheu addidit verba: *Cum hæc aqua dudum officinalis sit, consuetudini etiam præter rationem aliquid dandum est.* Novi hanc consuetudinis tyrannidem, sed ingemisco! Habeat vulgus hanc Herculis Saxoniam aquam ad debellandos morbos Herculeam, quis vero Medicorum se coactum videbit, ut fatuam aquam præscribat? Cui non erit liberum aliam quæcumque substituere? Eousque per DEI gratiam nondum iugo submissa præscribentis manus; sed nihilominus ausim dicere, quotidie forte ad pharmacopœos transmitti formulas, quæ inter alias aquas refrigerantes & anælepticas aquam cord. Herc. Sax. frigidam recipi jubent. Tantum perversæ & damnosæ consuetudini sponte indulgemus! Sed quis tandem malus genius impulit artifices, ut adeo sibi in confusionibus placerent, & inepta prorsus destillationi nihilominus subicerent? Accusare mihi liceat socordiam quandam medicinalem, sanctamque simplicitatem, providæ nihilominus & curiosæ scientiæ specie incedere cupientem. No-

mitrodq

(C)

tis

tis virtute attolli in vesica vapores, eosdemque in refrigeratori
 tubo cogi iterum in guttas, & sub aquæ forma in recipiente vase
 colligi. Quotusquisque vero acri latis iudicio utens perpendit,
 an in subjectis, quæ destillationi huic committuntur, adfit aliquid
 in vapores solubile, in hoc ignis gradu solubile, in hoc aqueis
 particulis intimius miscibile? Id sane multum in hisce operatio-
 nibus chemicis refert, an calor bullientis aquæ (neque enim
 ultra is extendi nec debet, nec potest sine damno) queat
 elevare aliquid ex subjecto, quod vesicæ intrusimus, & in aquæ de-
 stillandæ connubium trahere. Si cum plantis, odore & sapore acri
 aromaticoque præditis, adeoque oleo volatili turgidis, nobis res est,
 certi erimus, ignem, exhalantia sua sponte ex plantis illis olea te-
 nuissima, & mirum quantum divisibilia, attenuare posse ulterius, &
 divisa in corpuscula, ultra imaginationem nostram minuta, attollere
 sursum, cum vaporibus aqueis, hisque arctius jungere. Atque hoc
 ipsum ita accidisse, manifeste docebit lacteus sapor aquæ destillatæ
 color, saporque & odor, specificum ipsius plantæ odorem & sapo-
 rem exacte referens. Male vero exinde concluditur, omnium plan-
 tarum vires aptas esse, ut destillando in aquam migrent. Sunt ve-
 getabilia varia, quarum succi expressi mucilaginosi, saponacei, aci-
 duli obtinent virtutem attenuantem, demulcentem, mollientem,
 refrigerantem eximiam, sed turpissime fallitur, qui harum aquas
 labore frustraneo parat, & ab iis easdem sibi in medendo virtutes
 promittit. Quid in arte frequentius, quam potandam dare agris
 aquam stillatitiam plantaginis, sempervivi, scorzon. cichor. fl. bel-
 lid. lactuc. endiv. pæon. acetos. acetosell. alch. malv. At vanam in
 his locat fiduciam in præscriptione medens, inanem perdit ope-
 ram in elaboratione pharmacopœus, multo enim labore adhibito
 in destillando, quid prodit tandem? aqua simplex! quæ ex omni-
 bus fontibus minori opera hauriri poterat. Largita nobis est natu-
 ra radices & herbas, quæ in elemento terreo custodiunt vires ad-
 stringentes & stipticas, quis vero iudicio pollens has in aquis earum
 destillatis quæret? quis non videt, suam profiteri imperitiam, qui
 aquam bistortæ, tormentillæ &c. propinat. Atque cum vegeta-
 bilia præcipue destillari velint, iners erit usuque carens aqua illa ty-
 phorum

phorum cervi e succulentis adhuc cornubus parata, de qua in dispensatorio Argent. legisse recordor, quod tanquam alexipharmaca in malignis febribus laudetur. Nemo diffitebitur prudens ex animalibus, & quod mirum, e durissimis illorum partibus, teste Papiniana machina, extrahi arte posse materiem mucidam, gelatinosam, blandissimam, nutrire aptissimam, multique in medicis usus, si, quod tamen saepe non animadvertitur, a perito artifice ægro non sca-
 renti succis in alcali pronis suadetur. At proinde aquis partium animalium stillatitiis analepticas, nutrientes, antiphthificas, & antihæcticas virtutes ad prodigium adsignare thrasonicam impudentiam, & quæ hujus ordinarie locia, stupidam ignorantiam arguit. Ea quippe non est animalis gelatina, ut sit evaporabilis in subtilissimas moleculas dividenda, & in altum evchenda, si vero non talis est, non poterit petere vesicæ superiora, multo minus transcendere alembici rostrum. Qui margaritas, terras sigillatas, ligna incongrua speciebus aquarum destillandarum addunt, næ illi commiseratione quam confutatione videntur digniores. Nimis autem forte in hac materia longus sum, est illa animadversione rigidiorum virorum peritorum & gravium egentissima, quibus eam relinquo. Optavi saepe, ut in officinis nostratibus exstarent aquæ stillatitiæ cohobata, quot bona his præstaremus Medici, quod essentiis spirituosis securi careremus! Scire averem accuratissime, an omnes plantæ, odore & sapore manifesto destitutæ, sint ad destillationem ineptæ, sin minus, quamnam earum facultates operæ facientes pretium largiri aquis suis valeant. Utinam intelligentum aliquis hoc de aquis stillatitiis argumentum, a multis sparsim & obiter tactum, excuteret plenissime, neque enim ipsi penitus satisfactum opinor. Paucis interea multos docuit consummatus Chemicus BOERHAAVE, excitet is Medicos, ut circumspicte agant, ut adhibentes aquam officinalem præter voluntatem non adhibeant aquæ fontanæ haud superiorem. En iustissimam illius exhortationem: *Levanda pharmacia tot frustra-
 nis laboribus preparandi tales aquas; Nonne ridiculus, qui in aqua
 stillatitia bordei inertis vappidaque nutrimentum vel leve quarit? qui
 in aqua de carne concisa caponis nauseosa alimentum obtinendum pu-
 tat? Quis pulcherrimas acetosæ ipsius virtutes in calidis laxis, putri-*
 (C) 2 *dis,*

dis, scatenti bile oppressis agris quæret in aqua destillante de hac herba? Inimitabiles plantaginis vires frustra aqua ejusdem imputas. Proscribenda ex arte sincera aniles hujusmodi & pueriles ineptia. Seria serio! (t)

§. 6.

3. exemplo
specifici ce-
phalici
laudes ejus &
vituperia in
genere.

Bina consignavi virium remediis gratis sæpe tribui solitarum specimina, tertium his, rogata venia, addere est animus. Amo quippe Lectorem meum convincere, quam justus sim in fundendis de corrupta sæculi nostri pharmacia querelis; quamque egregiam in ejus emendatione ponerent operam, viri artis suæ decus & certitudinem altius evehere cupientes. Prodeat evocatum ad examen severius famosum specificum cephalicum Michaëlis, & cum eo ad nauseam usque tories, & non sine idololatria medica celebrata cinnabaris, patiaturque, ut, quid præstare vere possit, quid mendaci elogio præstare falso dicatur, accuratissime inquiram. Certe si anguillæ hepatis, & aquarum ineptiarum copia, haud aliena ab hoc opusculo videntur, non credo hic aliena erit, sed apprime toti operi respondebit cinnabarinorum remedium commemoratio, quum nemo nesciat, quam sæpe ea terreis pulveribus, de quibus omnis tractatus hic conscriptus est, commisceantur. Ita vero in hominum opiniones dominatus olim est auctor citati specifici, ut ab agris qualibuscunque, certa fausti successus fiducia plenis, largis dosibus Lipsiæ primo, & dein, fama novi remedii latius evagante, celeberrimis in locis id deglutiretur. Neque hodie illud officinis crebro petentibus dispensandum saltem relinquunt providæ, & in crastinum sapientes Matres familias; sed domi rubicundum egregie & auri quisquiliis condecoratum pulvisculum servant, ne subitaneo morbo, liberos vel domesticos invadente, heroico hoc, ut putant, medicamine in prima herba jugulante agritudines destituantur. Accedit Medicorum magni nominis commendatio & encomium, maximum procul dubio pondus præconcepis antea præjudiciis addens, quando hi, fulti testimoniis celebrium virorum, famam adeptum pulverem laudant ipsi & probant, tantum abest, ut taxent vel dissuadeant. Atque vix illis primo intuitu hoc ipsum vitio verti posse videtur, audiamus

(t) in Chem. Tom II. p. 69.

mus saltem, quam magnifice primus inventor exclamet: *Specifici cephalici usus in praxi est notissimus in dolore capitis, epilepsia, convulsionibus omnis generis, passione hysterica, doloribus omnis generis.* (u) Quicquid sit, candidus nihilominus is est & verus sui remedii præco, ad nostrum quippe ævum usus in omnibus, quos allegavit, morbis specifici cephalici est notissimus, id verum est, an vero simul notissimus sit æquus tantis laudibus effectus, dubitandum omnino, & in hoc nostra versatur quæstio. Interim rerum usus docet, frequentissimaque evincit præscriptio, non mediocres fructus sibi ab usu hujus remedii promittere Medicos. Testis sit pharmacopœcia Argent. quam nobiles virtutes illi inesse Medentum multorum consensu repurentur. Hæc ibi, quæ transcribo, verba invenio: *Laudatur in omnibus morbis capitis & nervorum, in cephalalgia, epilepsia, convulsionibus, spasms. Vim quoque obtinet cordialem, unde in palpitatione cordis conducit. Prodest quoque in febribus continuis, variolis, morbillis, commendatur quoque in colica* (x) Si ea igitur Medicorum animis, de specifici cephalici energia, sententia sedet, equis mirabitur, quando ejus accessu exaltari terreorum & bezoardicorum cordialium antispasmodicorum &c. operationem relatum in practico libris leget? quando toties deglutitos ab ægris tinctos Michaelis specifico pulveres animadvertet. Sed ego quidem formosi pulveris color nimium haud credo, dum alia prorsus elogia lego in materia medica Illustr. STAHLII. (y) En! ut contraria juxta se posita magis eluseant, ipsissima verba appono: *Ego quidem, inquit, ut vera loquar, dicere non possum, me per omnem vitam a specifico cephalico sensibilem effectum observasse, de quo gloriari possem, quod singulare quid involverit, exempli causa, quod profuerit in epilepsia vel alii hujus generis affectibus. Vidi quidem illud multoties usurpari, sed usurpare aliud est, prodesse aliud. Imo vero tanto minus animadvertere potui, quid præstiterit, quia plerumque vocatus fui, postquam specificum cephalicum adhibitum fuerat, sed sine fructu. Si igitur præstisset illud, quod præstare dicitur, non fuisset necessarium, ut accerferer.* O me Medicum infelicem, quid ego credam tandem? o experientiam

(C) 3

tiam

(u) Oper. p. 739. (x) p. 254. (y) p. 190.

tiam miseram, mancam & fallacem! itane possibile, ut unum remedium alter evehat ad cœlos, alter pedibus conculeet. Utique ita est! bono interim ero animo, superans, rationis usus filio has difficultates lætabor, veneraborque tum hac maxime adjutam, circumspectam, & castam experientiam.

§. 7.

Specificum cephalicum correctum.

En anatomix pharmaceuticæ subjecio Specificum cephalicum! dividens hujus corpus in magisterium epilepticum; magisterium cordiale; fœculas pœoniæ, & cinnabarim: ex his nempe partibus id fecit coalescere Doctor MICHAEL. Non autem postulabit necessitas, ut singulas seorsim contempler, sufficiat provocasse ad justissimam censuram Ludovici, a JUNCKENIO in lexicon suum translata. Merito nimirum fœculas pœoniæ effœtas negligimus, & magisteria omnia ceu inepta & nullius usus remedia consideramus. Credidere ea propter Medicorum aliqui, Specificum cephalicum, quod sine dubio penitus proscribi ex arte sine ullo ipsius damno potuisset, correctionem quandam efflagitare, inde nuda magisteriorum ingredientia simpliciter præparata & pulverisata cum pœonia & cinnabari surrogarunt, atque ita correctum Specificum officinis intulerunt. Tale habetur in laudato modo lexico Junckenii, in pharmacopœia Augustana, Argentoratensi, & in ipso Brandenburgico dispensatorio; neque formulæ multum inter se differunt, saltem Argentoratenses Medici in gemmis fuerè liberaliores, addidere quippe granatum, saphirum, smaragdum, hyacinthum; cum Augustanis & Brandenburgensibus margaritæ & smaragdus suffecerint, quem tamen Augustani largiori copia admiscuere, cœtera vero coincidunt. Ita certiores effectus a correctiori hoc remedio sperandos esse, persuadere legentibus vult citata pharmacopœia Augustana recentissima, ante biennium saltem, & quod excurrit, edita, sequentia quippe ibi extant: *Magnam famam ob egregias virtutes cephalicas cum passim meruerit Specificum cephalicum Michaelis, nostra etiam in civitate in usum duci cœpit. Quia vero magisteria gemmarum jam dudum apud nos usurpari desierunt, earumque locum efficacius pulveres eorum subtilissime levigati occupent, compositionem hanc, omisis etiam reliquis pretiosis lapidibus, aucto contra smaragdi pondere & paucis*

cis mutatis aliis, aliquot abhinc annis libuit, quam etiam felici cum successu hactenus non infrequenter adhibuimus. Novo ergo examine opus ad inquirendas vires Specifici cephalici correcti. Sed quum hujus compositionem ingredientia omnia sint terrea ac absorbentia remedia, quibus admiscetur cinnabaris, de illis vero toto reliquo opusculo mihi demonstrandum sit, decantatas vires ipsis penitus deesse; ac præterea cinnabaris longe maxima copia reliquorum intuitu ad præparationem remedii hujus recipiatur, sola mihi virtus medica cinnabaris jam consideranda veniet.

§. 8.

Id debetur teste STAHLIO (z) Specifico huic Michaelis, quod cinnabaris tantam famam inter Medentes & ægros adeptam sit, nec desunt, qui huic principem operationem ab usu Specifici cephalici expectandam deferunt. Notum est satis, quam mirabiles & portentosas vires cinnabari tribuerit celeberrimi nominis Medicus CRATO, quam magnifice de eo senserit HARTMANNVS; hique cum ipso Michaele præcipue effecerunt, ut tot Medici ad nostrum usque ævum cinnabarin panegyricis condecorandam merito crediderint. Non erit, opinor, meis lectoribus injucundum, si hujus rei exempla quadam ex probatissimis autoribus adducam, ut appareat coram, divinas pene dotes in hac medicina poni. *Cinnabaris, ait LUDOVICI, præstantissimum & securissimum mercuriale, non solum diaphoretica notabiliter exaltat, nec epilepticis tantum, etiam recens natis, si unquam quicquam inter ejusmodi Specifica benefacit, verum etiam hysteriarum (ne opiatis quidem placandarum) colicorumque tormina, vertigines, vagas arbitridas, dentium aliarumque partium nervosarum dolores, cutaneosque affectus complures evidenter lenit, atque tollit, in phantasia insuper vitiis, morbillis, petechiis &c. plurimum confert. Ecce! quid gloriosius unquam de ullo remedio posset prædicari? Quid obstat ergo, quominus uno nomine sincero cinnabaris appelletur medicina universalis? Sed ita eam jam diu nuncupaverat SCHROEDERVS, (a) neque enim veretur dicere: *Cinnabaris est medicina universalis, in quolibet morbo exhiberi idonea, balsamum internum ad expellendum**

Encomia summa cinnabari tributa.

(z) mat. med. germ. p. 190. (a) lib. III, c. 16.

dum intro hospitantem hostem vel per vomitum, vel per alvum, vel per sudorem mirifice adjuvans, dosi (quod notandum) grani unius vel duorum. Adstipulatur huic asserto Schrœderi commentator HOFFMANNVS: (b) Cinnabarim in morbis desperatissimis etiam cum multorum symptomatum congerie stipatis æstimandam esse, pronuncians. Nolo legentibus evadere tardiosus transcripta hujusmodi elogiorum copia, quum ubique facili opera inveniuntur. Adjiciunt ultro calculum suum decantatæ cinnabari BAGLIVUS (c) LANGIVS (d) ETTMULLERVS (e) WEDELIVS (f) STAHLIVS (g) MORTONVS (h) JVNCKERVS &c. & quid interest plures allegare. Lepidum est, quando doctissimus cæteroquin PICARNIVS cinnabarim ad epilepsiam eapropter laudat, quia ex ipsius sententia mercurius in cerebro emanationem spirituum prohibeat, comprimendo nervos arteriis interjectos; (i) Imo vero, quod valde miror, eousque cinnabari LANGIVS & JVNCKERVS favent, ut, in componendis spasmodicis & convulsivis motibus eam opio pene palmam reddere dubiam, aut saltem opii vires sæpe supplere posse, aperte asserere haud dubitent. (k) Hæc omnia ergo serio contutus non præter rem vereor, ne impudentis & in contradictionibus sibi placentis hominis notam incurram, si ambigere saltem de egregiis effectibus cinnabaris in corpus humanum audeam.

§. 9.

Vis Cinnabaris
medica, si ad-
feret soli debere.
tur mercurio.

Sit vero ingenuæ & sinceræ confessioni venia, me non ambigere tantum, sed convictum existere, eximium hoc visum medicamen in corpus humanum prorsus nullius esse operationis. At me miserum! video mihi irasci viros graves, quos veneror, quos irritare nefas duco; audio, me a superioribus anathemate percuti, peccati in omnem Medicorum ordinem reum appellari, hæreticum haberi. An vero hæresis hæc crimen? Parcant obsecro

(b) In clave p. 291. (c) In morbis epilepticis & convulsivis tria sunt cæteris præstantiora, cinnabaris nativa, viscus, quernus & urgula alcis, dicit Baglivus p. 114. Næ! egregium trifolium antepilepticum. (d) in lect. de mat. med. p. 350. (e) in colleg. pharm. p. 777. (f) in amoen. mat. med. & alibi multis locis. (g) licet fluctuans hinc inde, tamen usum concedens. (h) cinnabaris, inquit, affectiones spasmodicas & epilepticas sanat. T. 1. in proleg. p. 14. (i) in opusculis med. p. 172. (k) Junck. in consp. p. 190. 344.

fecro, parcant veritati, victas dabo manus, si temere me ita fensisse quis probaverit: Sit saltem argumentis meis locus. Ferrea foftra dum capimus Medici, aureo nihilominus vivimus seculo; Sole dicatur impragnatus pulvis, auro prædicetur gravis tinctura, si placere ægris cupias, si spem ipsorum inflare, si lucrum auferre gestias. Non vero novum est infelix hoc in arte, licet aureum, dogma; eaque propter sine dubio, quod auri mineras comitari soleat cinnabris, sulphur solare in eo supposuit Crato, cetumque est vel ex hoc fundamento solo eximia in medendo energia eam a nonnullis fuisse habitam. *Cinnabaris*, dicit ETTMULLERVS, (l) *nativa Hungarica multum de sole habet, optime antimoniali substituitur & merito dicitur a Cratone magnes epilepsie*; idem proficitur WEDELIVS, quando inquit: *cinnabaris antimonii, & quam huic ipsi præferri fas est, nativa Hungarica imprimis solaris, tum sibi relicta, tum sublimatione depurata gaudet vi cephalica, nervina, absorbente, humores acidos & austeros & in coagulum abeuntes liquante & fundente excellentissima.* (m) Nimis autem opinor hodie chemia exulta est, ut creduli aurum in cinnabari quæramus, nimisque nota ubique sunt, ex quibus illa conflatur, principia, ut hanc de auro narratiunculam non minus inter fabulas referre valeamus, quam mendacem relationem PLINII, qui cinnabarin sanguinem draconis esse dixerat post confictum cum elephante terra resorptum, & ita in cinnabarin mutatum. (n) Docent Chemici optimi, & nativam & artificialem, eandemque vulgarem pariter ac antimoniam, (quæ, ut egregie monstrat CARLIVS, nullam prorsus prærogativam ratione sulphuris sui, inepte pro solari habiti, præ nativa & artificiali vulgari gaudet. (o) nasci intima miscela, artiffimoque nexu sulphuris & mercurii. Si ergo in cinnabari vere medica virtus, pendebit sine dubio vel a sulphure, vel a mercurio, vel ab utrisque. Etsi autem sulphuri in genere vires medicinales haud derogatas volo, ex eo tamen cinnabaris sulphuri nil tribuere possum, quod parcissima ejus sit quantitas intuitu

(D) uni-

(l) Oper. Tom. II. p. 816. (m) in Pharmac. p. 139. (n) Hist. nat. lib. 33. c. 7. (o) Misc. Nat. Cur. Cent. I. & II. obs. 187. qua convenientia triplicis cinnabaris fuisse docetur. Confer & Hoffmannum obs. chym. p. 273.

uniti sibi mercurii. Atque hoc ipsum revivificatio mercurii ex cinnabari, quæ ope limaturæ martis succedit, dum ferrum in igne sulphuri ut suo menstruo avidissime jungitur, (p) liquido eloquitur. Satisque egregie nos docet JUNCKERVS in cinnabaris præparatione primo fieri atrum pulverem æthiopem mercurii, ob superfluum sulphur, hocque magnam partem sublimatione abacto nigredinem etiam abigi, & tandem oriri rubedinem, & ita æthiopem in cinnabarim abire. (q) Imo vero, ut res hæc accuratissime determinetur, asserere licebit, proportionem sulphuris & mercurii, præsentium in nata jam cinnabari, se habere ut unum ad septem, vel octo, ita hoc observantibus HOFFMANNO, (r) STAHLIO, (s) & JUNCKERO. (t) Nemo igitur non videt, in exiguis cinnabaris dosibus una vice deglutiri solitis, si eas aliquid præstare in ægrorum corporibus tantisper supponamus, effectum alicujus momenti soli mercurio deberi, neque mereri paucillum illud sulphuris, ut ipsi speciatim vires aliquas adsignemus.

§. 10.

Mercurius
quomodo agat
in corpus.

Hæc ergo præcipua jam nobis erit quæstio, unde & quomodo in corpus humanum vivum agat mercurius? quis immediatus & præcipuus ejus effectus? Nulla autem hic prolixitate opus, solide nimirum quæstis hæc satisfecit doctissimus Alexander THOMSON, (u) qui eximia doctrina evicit, mercurium ultima divisione semper manentem sphæricum, in quo subtiliores sphæras fuerit comminutus, eo operari fortius; immediatamque illius operationem esse, solvere sanguinem & fluidiorem reddere lympham. Cuius præterea Medentium perspectum est, ægritudines omnes, quas sanat mercurius, ipsum sanare penetrando in subtilissima vascula, humoresque viscidos & spissos solvendo atque attenuando. Quærenti fufius, quid proxime mercurium tanti momenti operationibus efficiat habilem? respondebo brevissimis: Mercurialia, si agere in vasa corporis debent, sint, ut dictum, in minutissimas moléculas divisa, & sale acido imbuta, aliter, si solo agant pondere, frustra magni momenti expectabimus effectus, iis in morbis maxime, quorum

(p) Bourhaav. chemi. l. p. 578. (q) in chem. p. 481. 492. 992. (r) in not. ad Poter. p. 574. (s) mat. met. germ. p. 182. (t) in Chem. p. 1041. (u) Diss. de Mercurio.

rum materies extra ventriculum & intestinorum canalem hæret. Nescio autem menstruum aliud ad solutionem argenti vivi appositum, quam acida fortissima & præcipue aquam fortem, quæ tamen solvens illud acido suo, pertinacissime unicuique vel minimæ moleculæ solutæ adhæret. Interim, in stupendæ exiguitatis particulas solvi in aqua forti mercurium, ex eo manifestissimum redditur, quod, facta plenaria illius solutione, aqua fortis sit nihilominus ut antea pellucida, etsi densum mercurii corpus in se continet mirabili prorsus experimento. Id ergo certissimum esse ex his arbitror, quia metalla omnia, solo ferro excepto, in nos parum agunt, nisi mole, mercurium non agere in vala nostra nisi subtilissime solutum, & quia non solvitur nisi acidis fortissimis, quæ solutus imbibit, non agere nisi quatenus ipsi simul adhæret acidum. Atque huic sententiæ favet biga Chemicorum maximi nominis, HOFFMANNUS & BOERHAAVIUS. Audiamus eos de hoc argumento differentes: *Argentum vivum, sit HOFFMANNUS, (x) in se innocens est, & nullius fere operationis capax, & pro additione demum salium vim suam acquirit. Quomocunque agant cum mercurio, inquit BOERHAAVE, (y) tandem vis ejus medica pendet imprimis a certâ copia acidi, qua metallicæ adhæret parti. Hæc acida vis abundans extrorsum patens, si est in mercurio, tum agit fortius, sed minus tuto. Si parcior magisque unita, tum lentius, mitius, securius agit. Atque certe mercurius præcipitatus ruber acido nitri prægnans corrosivus simul est, & virulentæ prorsus operationis; Præcipitatus albus, quem, licet sit insipidus, tamen sibi adhærescens habere aliquid acidi asserit laudatus BOERHAAVE, (z) securior multo, valide tamen etsi blandius agit in nostrum corpus; frequens usu mercurius dulcis, cujus actio satis certa acrimonia haud destitutus, unde & in pulvere datus faucibus aliquando molestus, ut de turpetho minerali aliisque mercurialibus taceam.*

§. II.

Si vero nunc penitius lustremus mineralem æthiopicam & cin-
nabarim, an de his poterimus dicere jure, quod ipsorum mercurius
Mercurius in æthiopicæ & cinnabari, nul-
polle-

(D) 2

(x) Med. Syst. Tom. II. p. 263. (y) in chemia, Tom. II. p. 422. (z) In Chem. Tom. II. p. 422.

ius operatio-
nis capax.

polleat illis requisitis, sine quibus is in corpus animale non agit, id est, quod sit in subtiles moleculas solutus divisusque, & quod ipsis adhærescat aliquid acidî. Dico ego, æthiopem & cinnabarin nec fovere vel tantillum acrimoniæ acidæ, nec solutum satis possidere mercurium; utrumque paucis evidentè sum probaturus. Certe, si minimam acrimoniam utrique pulveres haberent, non essent pulveres penitus insipidi; aut si tectum in iis lateret acidum, non ingererentur in corpus humanum largissima copia, sine ullis illorum effectuum notis, quæ post levem usum mitioris mercurialis remediî, mercurii, præcipitati, albi, aut mercurii dulcis statim sese produnt. Atque hæ notæ deficientes omnino, si vel ad drachmas, imo unicam dimidiam, & ultra, sive æthiops sive cinnabaris assumantur, docent luculenter sulphuris acidum neque in æthiopsis neque in cinnabaris confectione reliquisse oleosam partem, & unitum mercurio fuisse, saltem ab æthiope inde eminenti nasci deberet actio in corpore humano, quia æthiops multo majori copia sulphuris gaudet, quam quidem cinnabaris, cujus colorem etiam non ab acido sulphuris, ut aliqui volunt, pendere bene annotavit celeberrimus JVNCKERVS. (a) Insuper quando cinnabarin antimonii cum butyro artifices ex sibiio & mercurio sublimato parant, purus & liber ab omni acido, quod butyrum ingreditur, currensque iterum observatur mercurius, (b) qui dein cum sulphure antimonii in cinnabarin coit, ut adeo pateat, cinnabarin ab omni acida acrimonia prorsus esse vacuum. Restat ut evincam, cinnabarin non continere mercurium ita solutum, ut actio ab ea expectanda in corpus postulat, eritque hoc facillimum conceptu. Nullum scimus requiri ad præparationem æthiopsis vel cinnabaris menstruum mercurii, de quo asserere liceat, quod mercurium in minutas satis particulas dissolverit; quin potius in æthiope minerali sulphur & mercurium longe esse fixiora quam antea, aperte testatur celeb. JVNCKERVS; (c) pariterque Illustr. HOFFMANNVS, (d) qui tamen passim cinnabaris interno usui largiori favet, explicite asseverat unctuosam sulphuris naturam efficere,

(a) Chem. p. 485. (b) Boerh. chem. p. 455. Tom. II. (c) Chem. Tom. I. p. 992. (d) Diss. de med. mercurial. §. 15.

cere, ut plane motus globulorum mercurialium sistatur; Imo vero in cinnabari mercurium agilitate sua nimirum fere esse privatum. (e) Quid opus pluribus? Mihi sane, cinnabarin dum chemico oculo intuer, mercurius ejus ita mihi latitare in sulphure videtur, ut mel latet in cellulis suis ceraceis. Quis autem, his sincere & prudenter mente ponderatis, ullius in corpore humano operationis capacem cinnabarin habebit? postquam, nisi omnia me fallunt, clarissime demonstravi, destitui eam penitus illis agendi principiis, quæ ad actionem mercurialium remediorum absolute requiruntur, & sine quibus nulla eorum actio in vasa nostra possibilis.

§. 12.

Illud credo innotuisse ex hæcenus disputatis, si agat cinnabaris in nostri corporis vasa humoresque, quos vehunt, agat sine dubio ut mercuriale; ergo fusione & dissolutione humorum, ac, nisi hac ratione producat effectus laudabiles, aliter producat nullos. Ridiculum prorsus est, cum Wedelio analepticam & cordialem, universalem antispasticam acidum absorbentem & anodinam potentiam in ea gratis ponere, quæ omnes nec ratione nec experientia judicibus probantur. (f) Taceo dotes plures miraculosas dictu, sed re futiles; aut enim aliquis infallibili experientia has demonstrare evincat, aut probet certo, possibile esse, ut cinnabaris inret vasa lactea, & misceatur humoribus, sine quo plurimæ vires, quas exerere dicitur, concipi nulla ratione queunt. Sed utrumque probatu habeo valde difficile, cum humoribus nostris salivalibus & ventriculi menstruo insolubilem existere cinnabarin, eaque propter non nisi suo pondere agere in ventriculum & intestina invictis ratiociniis possit adstrui. Patienter obsecro, lectores mei, meas meditationes feratis, en proponam experimentum infallibile, quod solum suffecturum vobis credo, ut convincamini, frustra actionem cinnabaris aliquam in corpus animale supponi. Docui supra non agere mercurium in nos, nisi in minutissimos globulos acerrimo menstruo solutum. Solvitur vero mercurius exquisitis

Nec effectus, ut a mercurialibus assumis comparent in corpore; quia æthiops & cinnabaris nostris humoribus sunt insolubiles.

(D) 3

fime

(e) §. 16. (f) Recte Hoffmannus dicit §. 16. de med. mercurial. cinnabaris præter rem anodynis, demulcentibus & absorbentibus annumeratur.

fime immiffus aquæ forti, quæ inde aufferum & naufeabundum valde faporem obrinet. Jam fi cinnabarin aquæ forti immittamus, longe aliud minusque expectatum obvenit fpectaculum; jacet quippe cinnabaris indiffolubilis prorfus, neque, fi vel acerrimis lixivis coquitur, unquam foluta apparet. Quodfi igitur mercuriales globuli in cinnabaris sulphure adeo emortui jacent, alteque adeo fepulti, ut non refuscitari & exfolvi valeant ipfiffima aqua forti, aliter mercurium prompte & facile in moleculas fupendæ exiguitatis folvere, an erit credibile, liquores gaftricos eos extricare, operationique in corpus, quæ aliter impoffibilis, eos aptos reddere, aut dari ullum in corpore humorem, qui id præftet? ecquis ergo ferio hæc meditatuf vanis promiffis fe patietur decipi?

§. 13.

Æthiops & mercurius non cient falivationem; nec attrinet, qua doli dentur, quaque ratione præparantur;

Equidem mihi haud ignoratur, Medicos celebres interdum inter ea remedia, quæ falivationem movent, referre æthiopem & cinnabarin, ut ut tarde & blande admodum eam his moveri contentant; quo ipfo mox apparere videtur, non prorfus utrique remedio aditum in chylifera vafa effe infuperabilem. Bene autem hic velim annotari, mercurium vivum, liberum, currentem, in minutiffimos globulos folubilem, imparem prorfus effe ciendæ falivationi, qui igitur mercurius in cinnabari & æthiope fixus, ligatus, extinctus quafi & emortuus cum effectum edere valeat non capio. Infudit mercurium crudum in venam vivi canis GARMANNUS, (g) neque tamen ullam in fanguine mutationem potuit deprehendere. De milite quodam recenfet Jo. Peterfon HAIN, quod mercurii viginti uncias exhaustas diu fine ullo damno retinuerit in corpore, (b) citatque fimul Theod. MAYERNE, qui Londini per quatuordecim dies eundem magna copia fumptum in ventre cujusdam fine omni incommodo perffitiffe, memorat. Provocat quoque ad Amarum Lufitanum, puerum decennem plus libra una fine damno ebiffiffe, narrantem. Juftè igitur poft BLANGARDUM (i) & alios mercurium vivum etiam magna copia fumptum ad falivationem ciendam inhabilem declarat Cl. BOHNIUS, (k) cum ad uncias

(g) In ephem. Nat. Cur. Dec. I. An. 1. obf. 148. (b) Ephem. N. C. Dec. I. An. 6. obf. 176. (i) Von den Wirkungen der Arzeneien p. 180. (k) De offic. Med. Part. I. c. 15.

uncias & libras in ileo datus, sine omni corporis perturbatione & ptyalismo per alvum iterum reddatur. Quodsi igitur mercurius vivus non est remedium si alogogum, multo minus de athiope & cinnabari, in quibus mercurius ita ligatus & compedibus sulphureis constrictus est, ut tanquam mercurius ne quidem agere possit, asferi poterit, quod usus utriusque salivæ fluxum provocet. Comparat satis apposite athiopem cum gladio, in vagina recondito, Medicus quidam senex, citatus in commercio Norico, (1) ac rotunde affirmat BOERHAAVE, quod athiops non cieat salivationem, additque rationem, quia sanguinem intrare haud valet, (m) largamque ejus copiam ingestam ab animalibus nunquam valere agere vi sui mercurii, alibi diserte eloquitur. (n) Nescio ea propter an credere debeam, unquam salivæ evacuationem proritatam usu athiopis fuisse, quem *pharmacopœia* quoque *Bateana* (o) inhabilem pronunciat ad hunc finem. De cinnabari consignavit STAHLIUS, (p) quod segnius, & HOFFMANNUS, (q) quod rarius salivationem excitet, unde & hanc ea energia destitui sum persuasus. Bene memini, mereducem, ab Academiis novitium Medicinæ Doctorem, a virgine agnata, mucoso parotidis tumore, diu jam multis frustra adhibitis, laborante, in consilium vocatum. Statim obversabatur animo notabilis casus parotidis pertinacis cel. STAHLIO per salivationem feliciter curata, a JUNCKERO in *chirurgia* relatus, qui ibidem, se eadem methodo tumorem parotidis per octo annos illustrissimæ cuidam ægræ molestum curasse, refert. Nolebam interim ad generosam hanc medendi methodum recurrere, ac cum validiori opus esse remedio facile cognoscerem, eoque tempore altius adhuc de cinnabari sentirem, si largiori dosi diuque usurparetur, minus forte decenter perpendens, quæ stomacho debili noxa inde immineret, per integras quatuor hebdomades singulis diebus duos scrupulos cinnabaris, in duas doses divisos, ægræ meæ exhibui. Neque tamen inde vel ullum observavi successum, qui fomentis saponaceis diu postea adhibitis aliisque remediis tandem obtinebatur; neque, quod huc præcipue facit, vel minimum salivæ proflu-

(1) An. 1734. hebd. 20. (m) Chem. Tom. II. p. 431. (n) Tom. I. p. 578. (o) pag. 2.
 (p) Diss. de salivatione §. 8. (q) In notis ad Forcerium p. 574.

profluvium enatum vidi. Illud quidem probe cognitum teneo, chymiatros aliquos arcanam quandam methodum, ad meliores usus parandi cinnabarin, posuisse in ejus sublimatione, sexies vel septies repetita. (r) Ea nempe via subtilisari magis mercuriales moleculas, dividique statuunt, ut dein facilius irrepere in ostiola bicularum venularum, humorumque oceano permisceri queant. Sed multoties licet cinnabarin sublimes, vel subtilissima ejus particula manet cinnabaris, & in subtilissima quavis particula vel summa ignis vi non separandum adhæret mercurio sulphur, illum figens ligansve, adeo, ut quo magis sublimes cinnabarin, eo magis ejus corpus reddas compactius, abireque facias in massam fixissimam. (s) Cadit ergo iterum & hoc artificium; sed quid de dosi dicam, in qua præcipue fausto eventu cinnabaris adhibenda? Fluctuant in ea determinanda, si vera fateri licet, & sæpe sibi contradicunt viri summi, modo largiorem, modo parciorem suadentes. Non contemnendum interno usu esse hoc remedium autumat Cl. STAHLIUS (t) admirigandas vehementes exacerbationes spasticas, dandum vero vult potius parvis, quam largioribus dosibus, tum quod istis etiam sensibilibiter satisfaciat, quam quod his subinde ventriculus gravetur, eaque propter granum unum adultis etiam sufficere contendit. (u) E contra vero Cl. Hoffmannus grana duo vel tria, quibus tingi potius, quam exaleari diffusam pulveris absorbentis dosin affirmat, nihil omnino efficere, sed opus esse, ut ad scrupulum unum pondus cinnabaris usurpetur, judicat, non negans interim debili ventriculo laborantes hunc largiorem usum sine noxa non ferre. (v) Ecce sententias virorum practicotatorum e diametro sibi contrarias! Relinquam in medio, an sibi ipsi contradicat Cl. Junckerus, quando parvas doses satis efficaces ad spasmos mitigandos dicit, (y) & alibi interim majori dosi exhibitam cinnabarin effectum satis notabilem antispasmodicum edere affirmat. (z) Mihi si modesta judicandi libertas relicta, auderem asserere, cinnabarin in minori majorique dosi esse remedium inane, saltem

(r) Hoffmannus dissert. de med. mercurial. his faver, sed, dum sequenti §o. mercurii æthiopem cinnabari præfert, sibi ipsi contradicere videtur. (s) Bærb. chem. Tom I, p. 577. (t) Diss. de morb. Infant. p. 35. (u) mat. med. p. 191. (v) Diss. de med. mercurial §. 16. 17. (y) in Consp. Med. p. 1018. (z) p. 190.

tem ea differentia, quod in priori sit innocuum prorsus, in altero vero saltem ventriculo noxium saepe soleat evadere. Nimis forte impudenter hæc pronunciasse reputabunt lectorum aliqui, his vero opponam dura non minus apparitura, sed verissima nihilominus Boerhaaviana verba: *Vis cinnabaris fere in corpore humano, ut æthiops, nunquam inde adeo multum effectus vidi.* (a) Quanam vero est vis æthiops? en! ita depingitur penicillo Boerhaaviano: (a) *Datus æthiops intra corpus non valet, vasa absorbentia venosa vel chilifera vel lymphatica ingredi, sed recta tantum per fistulam intestinalem propulsus, si fortunato operatur, vermibus forte necatis, ano exit.* (b) Paradoxa hæc videbuntur illis præcipue, qui vel in morbis pertinacissimis, ut sunt glandularum scirrhusi tumores, æthiopem adeo saepe a præstantissimis viris, quos inter HARRIS, SCHVLTZIVS & auctores dispens. Brand. collaudari norunt; nolo autem huic controversiæ inmorari diutius, satis elocutus, quid severum hujus remedii examen me sentire cogat, ut ut in dissensu a virorum præstantissimorum placitis mihi haud placeam. Neque certe melior est æthiops mineralis solaris, a CRVGERO descriptus, licet, ob irradiationem a sole factam, decies vulgari utilior ab eo statuatur. (c) Qui æthiopem cinnabari adhuc præferunt, facile largientur, hanc nullas laudes mereri, si certum est, illum nulli operationi in corpore ciendæ parem esse.

¶ Illud agnoscunt ultro fautores cinnabaris sat multi, eam vix ac ne vix quidem egredi primas vias; eam quippe digestionem non parere largitur HOFFMANNUS, in clave Schroederiana; in œconomiam nostram non posse recipi, fatetur ETTMULLERUS; notatque LUDOVICI & STAHLIUS, (d) cinnabarinos pulveres ano ita saepe egredi, ac ori ingesta fuerant, quod ipsam ego ipse saepissime in infantibus observavi. Crederem ita a remedio, quod eadem forma, eodem colore egeritur, quo ingestum antea fuerat, neminem Medentum vel tantillum prosperi effectus sperare potuisse iis in locis corporis, ad quæ

Laudes inanes, & refugia misera in explicanda operatione.

(a) in Chem. Tom. II. p. 432. (b) l. c. Tom. II. p. 442. (c) M. N. C. Dec. III. Ao. 7. & 8. observ. 105. (d) diss. de morb. inf. & mat. med.

quæ remedio nullus datur aditus; si tantisper modum, quo in nos agunt pharmaca, consideremus. Vana sunt certe elogia, quæ cinnabari decernit disp. Viennensè, *quod vires ejus sint polychresta in omnibus morbis, ubi humores coagulari incipiunt, quod sit specificum ad epilepsiam, vertiginem, convulsionem, lethargum, febres malignas, variolas & morbillos.* Vanum est, quando pharmacopœia Argentoratensis de eadem asserit, *quod habeatur pro specifico in affectibus capitis & nervorum, in vertigine, convulsionibus, epilepsia, febribus continuis & malignis, in morbis contagiosis, & iis, ubi serum acre coagulationem sanguinis minatur; quod conducat in morbillis, variolis, nervosarum partium doloribus, artbritide, paralyfi.* Namque primo ventriculi & intestinorum limites non egreditur, & si egrederetur etiam, in sanguine non ageret, ut mercuriale remedium, in quo ne quidem mercurius currens, GARMANNO auctore, mutationem producit, ut adeo turpiter se fallat Wedelius, quando cinnabarina laudatissima quidem nervina remedia, id tamen habere vitii dicit, ut nimia fusione sudores colliquativos accersant. (e) Sapientissime BOHNIVS scripsit: *Si experientia consulatur, vix aliquem evidentem effectum in spirituum conturbatum systema redundare a cinnabari, conquerique secum, alios ingenuos Medicos, non tam sue quam artis estimationi litantes, se in affectibus ejusmodi cinnabarina ut plurimum frustra propinasse, sicut assumpta sunt, immutata iterum per alvum rejici solita.* (f) Aliter vero sentit Illustr. STAHLIVS, (g) qui, secedentes licet per alvum tales pulveres, tamen, velut in transitu, nihilo fecius effectum sensibilem bonumque fati manifesto relinquere, asseverat. Optarem saltem, ut modum, quo hoc fieri sibi imaginatur, addidisset vir excellentissimus. Bene novi, quid de eodem statuatur doctissimus cœtera auctor pharmaceuticæ HOFFMANNVS; at, dum in medicis allegorias & fabulas non amo, eo minus arridere mihi potuit hæc operationis cinnabaris in corpus humanum explicatio. Ita autem ea sese habet: *Licet cinnabaris assumpta ventriculi digestionem minime pareat, neque in corporis nostræ æconomiam recipi possit, tamen assumpta, quamdiu heret in stomacho, archeum nostrum alterando varie mireque afficit.* Eadem verba, quod

(e) in amœn. p. 153. (f) de offic. Med. part. 1. c. 18. (g) diff. de morb. inf. p. 35.

quod valde miror, dubitans, unde cinnabaris vires adeo polychrestas possideat, in collegium suum pharmaceuticum ex HOFFMANNO totidem verbis transcripsit ETTMÜLLERVS. Servet sibi hanc operationis notitiam, cui sufficit; doleo ego, unquam viros in arte principes adeo misere sensisse, statim quippe elucescit, superstitioso & in fictionibus ingeniosissimo, HELMONTIO, nugacissimam hanc fabellam, ceu suo parenti, vere deberi. Quid enim? Nonne is spectrum illud monstrosum archeum omni præesse iussit Medicinæ? nonne sibi, vitalem suum archeum in stomacho, tanquam in puncto centraliter hospitariis fuit imaginatus. Næ! lepidum vitæ præsidem, qui iracundia fervidus, objecto pulvere formoso cinnabarino, si Diis placet, ita se forsân cicurari patitur, ac puerulos nostros lascivientes, porrectis pomis rubicundo putamine insignibus, mansuescere iterum facimus. Sane meliorem ego veriolemque energix cinnabarinæ demonstrationem expecto, antea nimis insons hoc remedii genus nulli alii in medendo destinaturus fini, quam ut tinctos rubedine meos pulveres gratos magis ægrorum oculis reddam. Observationes passim præstantes, quæ de ipsius virtute testari videbantur valde, ut plurimum sunt ambigux; dubium quippe manet, an faustus rerum, successus non majori jure aliis medicaminibus cum cinnabari adhibitis, adscribendus sit, quam illi soli. In morbis rebellibus & chronicis fixatum adeo sulphuris substantia mercurium languidioris paulo effectus sponte proficitur HOFFMANNVS. (b) In acutis longe alia pharmacorum genera requiri, bene novi, quæ si rite selecta fuerint, felix cinnabari carebo. Si quod legenti materiam medicam STAHLII, vernaculo sermone editam, visum fuit, ingenue eloqui fas est, laudes, quas cinnabari tribuit cordatus auctor, adeo ubique limitibus circumscriptæ sunt, adeo exceptionibus refertæ, ut, his consideratis accurate, parum virtutis cinnabari remaneat. Paucis dicam, ita ambigui mihi interdum videntur amici cinnabaris, ac si ipsi non satis certi de iis sint, quæ de fructibus rubicundi hujus remedii referunt. Sincere scribo. En! pace celeb. JUNCKERI hujus rei producam specimen. *Cinnabaris*, inquit practicus hic celebris, *majori dosi exhibita, & cum aliis*

(E) 2

(b) de med. mercurial. §. 17.

aliis convenientibus combinata, effectum edit antispasmodicum satis notabilem, hincque opiatorum vices sepius supplere potest, estque revera cuiusvis sexui & etati maxime accommodata. (i) Quis ibi inficias, fatis magnifice hic loqui de cinnabari JUNCKERVM? Nescio vero quomodo cum hoc encomio conciliare debeam ea, quæ immediate de specifico cephalico, cuius tamen præcipuum, a quo maxima virtus derivatur a Medicis, cuius largius ingrediens est cinnabaris. Ita videlicet pergit: *Specificum cephalicum Mi:baelis satis quidem decantatum, sed (attendamus serio) effectu felici non eque confirmatum est, in majori dosi adhibitum* (majori dosi vero exhibitam cinnabarin antispasmodicum effectum edere modo dixerat) *ventriculo molestias inducit.* Certe, si quid ego video, hoc de specifico cephalico iudicium omnem vim antispasmodicam cinnabaris destruit. Optarem valde, ut ii, qui, STAHLII principiis imbuti, ad ductum affectuum ejus, toties usurpant in motibus exacerbatis terreos suos & cinnabarinos pulveres, satis considerarent, quid vere de antispasmodica virtute cinnabaris sentiat ipse STAHLIUS, licet interdum eidem paulisper indulgens. *Ad motus, inquit, specificè moderandos famosa est cinnabaris. Nos quidem absit ut omnem odium clamori triviorum contradicendi in nos suscipiamus, illud tamen dissimulare non possumus, quod utique tantam illi efficaciam, ut etiam inter vera specifica numerari mereatur, nostro calculo confirmare religioni ducamus* (l) Restarent forte plura dicenda mihi de cinnabari, sed finio lubens, salvo relicto Medentium cordatorum meque oculatorum iudicio, cui nihil detractum volo. Fidentes familiari huic remedio, parcaque id porrigentes manu, saltem nemini nocebunt; me, certiora morborum præsidia amantem & querentem serio, alia indagatum ipsorum ingenium usurpare jubet.

§. 15.

Transitus ad
Causas usus
frequentis
pharmacorum
inertium.
I. Medicastro-
rum, Semi-Me-
dicorum, In-
ventorumque
remediorum
insipientia.

Prolixius tractato hoc argumento, dum forsitan tædia lectori creavi, nolo alia censura prosequi, quæ eam promerebantur, medicamina. Sufficiant hæc stimuli loco, quem virorum doctiorum animis insingere ardeo, ut rigide inquirant in facultates populari consensu, sed populari quandoque errore pharmacis quibusdam

(i) in consp. p. 190. (l) diss. de spasms, circa finem.

dam assignatas. Brevibus nunc id agam, ut causas potiores, quibus obstetricantibus exclusus est barbarorum & vanorum medicaminum usus, ac quotidie forte excluditur, gnaviter exponam. Tu statim obviam mihi incedis, monstrosa Medicastrorum, semi-Medicorum, & Pseudo-Doctorum turba! quæ, magno Rerumpublicarum damno, ita indies exerescis, ut, ad debellandos christiani nominis infideles hostes suffecturam te solam, facile mihi persuadeam. Adeo tamen interim non raro in infantes grassaris, ac si, ut veluti olim Hannibal Romanis implacabile odium juraverat, te universæ genti humanæ non parciturum, juramenti religione temet obstrinxisses, neque enim, solis vespillonibus exceptis, ulli hominum conditioni amica observaris. Quodsi interdum salvam mortalibus vitam relinquis, cladem nihilominus crumenis inferis, & si forte mitiori manu noxas nullas inferis, eo tamen nocet agris mortalibus, quod, ineptis & futilibus eos detinens, ne vera & apposita præsidia a peritorum artificum consiliis expectant, ipsos prohibeas. Magni sane momenti res est vere utilium remediorum inventio, a bardis, stupidis & illiteratis homuncionibus haud expectanda. Longa hic arte, subaëtoque judicio opus, cum temere agentes de corio humano ludant, vitamque & sanitatem, qua homini nil pretiosius, mille periculis exponant. Sed quid mihi cum Medicis his adulterinis? Odi profanum hoc vulgus, utinam ab Aesculapii sanctuario in perpetuum abarcendum. Nimis vera loqui mihi videor, quando & a doctis cœtera Medentibus, præcipiti animo, neque circumspecte satis, aliquando ultimæ classis remedia in primam evehi, atque inanibus prorsus divinas vires tribui, deploro. Si ullum rhetorum schema in artem medicam migravit, hyperbole est; adeoque non raro limites excedit vocalis jactantia, ut parum ablit, quin in impudentiam abeat. Sæpe solus forte pharmaci auctor sibi in eo locatas eximias conspiceret videtur dotes, quas præter illum invenit nemo; ita nempe suis parentibus aliquando infantes placent, ut, amore decepti, miras virtutes iis proprias ducant, quibus vere conspicui haud observantur.

§. 16.

Non reticere debeo jactantiæ de eximiis medicaminum pote-
 (E) 3

z. Novitas &
 tituli Reme-
 diorum.

statibus mirum quantum succurrentem ipsorum novitatem. Dolendum, tot bona, cordatis veterum Medicis probata, nostro seculo fordere, & vel abjectissima quæque, si modo nova appareant, sub hoc fucō aditum facilem ubivis locorum invenire. Hoc aliquando contuitus Doctiss. PECHLINVS egregie dixit: *Est hic mortalium & Medicorum error, nova quæque & subita & peregrina, velut de celo lapsa, extollere, & cum in uno alteroque remedio feliciter cesserit, universa statim morborum familia, velut panaceam quandam, designare. Atque illud quidem ut vulgo & idiotarum secta condonari potest, ita in Medicis ineptum valde & culpa affine est.* (m) Accedit aliud exitium artificium, quod ebuccinanda remedia recens inventa inclarescere facit, iisdemque ceu privilegio quodam munitis Magnatum etiam ventriculos adeundi potentiam conciliat. Videlicet id seculi mores postulant, ut externa rebus species non desit, sint interiora misera, egena, fordida, eo magis fucō mundus amat decipi. Callide hoc stratagemate utuntur, quorum interest, ut pharmaca divulgentur & vendantur copiosius; miserrima videas superbis titulis & portentosis nominibus instructa, ceu tot vetustas stramineas domos, extus splendidis pigmentis condecoratas, intus ruinam ingresso minitantes, aut eum ab injuriis aëris parum defendentes. Id nemo ignorat, caput cum cerebro bene constitutum plurimum ad sanitatem facere, neque vel vulgum later, a cordis motu pendere vitam, illoque abolito hanc extingui. Fraudulenter inde lucrum suum hausit astuta pharmacopœia, quot enim specifica cephalica & cordialia, dum fumivendula sunt, & nullius usus, mansissent inventoribus, & per orbem haud forent divagata, si vel nominibus his caruissent? An vero nobis pharmaca parantibus ea est potestas, quam in statu innocentiae exercuit communis parens noster Adamus, ut pro lubitu nomina rebus affigamus? an a nomine aliqua virtus migrat in remedium? an morbi nominibus curantur? Si aliquis foret satis stolidus, ut evporistum & facillime parabilem pulverem specifici cephalico-cardiaco-pnevmonico-gastrico-enterico-hepatico-splenetico-hysterici titulo insigniret, an ea propter illum redderet universalem medicinam, omnibus harum partium ægritudinibus æque sup-

(m) in præfat. tractatus de potu Thee.

suppetias afferentem? O tempora! o mores! Risi sæpe phrasas egrogias commentatorum materiæ medicinalis, *id remedii genus hepaticum habetur, prodesse ictericis dicitur, multis auxilium attulisse fertur, & his similes.* Sane tot traditiones, tot narratiunculæ de viribus quorundam pharmacorum ineptissimorum, a longo tempore ad ævum nostrum, circumlatæ sunt, nec tamen proinde decantatis pharmacis aliquid virtutis accessit. Neque placuere in dispensatoriis multoties descriptis remediis subjectæ annotationes: *Vires titulus indicat, vires ex nomine patent.* Certe, ut nostro seculo nil magis fallit, quam *nomen & titulus*, internis rerum pretiis sensim indies vilescuntibus: ita & in pharmaceuticis turpissime se decipiet, qui a nomine remedii ad vires argumentabitur. Luxuriat ævum nostrum titulis inanibus, nil sæpe in recessu habentibus, ad quos capeffendos omnes sine discrimine grassantur; luxuriat medicina genio seculi accommodata remediis, si ita loqui licet, titularibus, omni intrinseca virtute destitutis, ac nobili energia carentibus. Atque ut honoribus eheu! hoc tempore venalibus, aurum ubique primas tenet: ita ingeniosissima vafricies aurum inesse essentiis dulcibus, aurum inesse tincturis falso solaribus dictis, aurum habitare pulveres, terram mortuam & carbones continentem, audax clamitat, mundumque decipi volentem decipit. O quam sollicitè cavendum Medico, ne splendidis remediorum denominationibus, sæpe vel nugacissimis quibuscunque guttulis & pulvillis adfixis, sibi imponi patiatur!

§. 17.

Nullum vero hominum genus liberalius videas & impudentius, in extollendis ultra omnem expectationem remediis, quam Chemistas. Non sine ratione graviter & moleste se ferre, scripsit GERHARDUS GORIS, (u) aliquos, huic arti nimium incumbentes, ejus in tantum fieri idololatrias, ut statuant, chymicis præsentibus vel absentibus, morbos esse curabiles vel incurabiles; Etenim capita mortua, macra magisteria, calces effœtas, de quibus omne bonum, quod antea adhærescebat, abstulit, & in auras dispulit Vulcanus, concentrata remedia & panaceas crepare audent thrasones illi, magnoque promissores hiatu. Elegantissime, cordatus SYDENHAM, (o)

Chemix abusus & amor nimius.

occa-

(u) Med, contempt. p. 36. (o) p. 508.

occafione chalybis, præparatisque ejus chemicis-pharmaceuticis, *tam in hoc, inquit, quam in aliis melioris notæ remediis, id quandoque præstitit chymicorum officiosa sedulitas, non tantum ut drastica non sint, sed etiam a perversa eorundem diligentia & opera plus quam otiosa magis evilescant.* Vix autem clarius perspicitur illorum hominum impudens jactantia, quam ubi alicui portentosa elogia, vix vallis voluminibus comprehendenda, considerare parumper placuerit, quæ soli antimonio ab iis assignata sunt. Aperte professus est BASILIUS, in *curru triumphali antimonii*, nullius vitam perdiscendis mysteriis ejus sufficere; totque ubique laudes remediorum antimonialium leguntur, ut, illa sola sufficere posse eradicandis morbis ad unum omnibus, credulus opinaretur. *Antimonium*, clamat HOFFMANNUS in *clave*, est quasi fons & scaturigo præstantissimorum medicamentorum, dum in hoc, tanquam in abisso inexhausto, comprehenduntur omnium metallorum & mineralium energia, & gravissimorum morborum medela, ut ex hoc, tanquam Amalthea cornu, salutaria, erui queant, quæ impuritates & fermenta morbifica nature inimicas, per resolutionem & absterisionem tollant, & absument una, juxta vim suam anodynam & confortantem. (p) Atque verum est, omnino ex antimonio, ut venena quædam, ita & remedia nonnulla usu suo in praxi haud destituta parari. Verissimum autem simul est, multa antimonialia haberi vel ad hunc diem pro eximiis remediis, quæ pulveres sunt mere terrestres fatui, nulla energia instructi. Ad idem illud ipse modo laudati HOFFMANNI eximius filius, cui tot pulchra in chemicis & medicis debemus, agnovit & docuit. Namque, in *cinnabari antimonii*, inquit, nullus præstantior effectus offenditur, quam in vulgari. *Bezoardicum minerale*, tanto labore & pretio confectum, cerussa antimonii, materia perlata, antimonium diaphoreticum, calces fere effictæ sunt, & profecto parum præstant. (q) Sane, ut verbis BOERHAAVIANIS utar: Fatalius aliud haud accidit vel chemia, vel medicina, quam stulta opinio, quasi cuncta, quæ chemicis nascuntur opere, semper idonea forent in arte medica instrumenta. (r) Cautissimos igitur nos præstare decebit, ne temere aliquid statim habeamus pro remedio magnarum virium, licet chemicis igne fuerit paratum, licet ignis hujus cul-

(p) p. 295. (q) in observ. chym. lib. III. obs. 6. (r) in chem. Tom. II. in præfat.

cultoribus egregium & polychrestum prædicetur. Habet chemia sua pharmaca, quæ multum præsunt, multumque illam opitulari medicinæ quis prudens negaret? Hos ergo ut minime a recto tramite deflectamus, ut medio tutissimi eamus, duces feligere oportebit, qui non chimici sunt sine medica scientia, nec Medici sine notitia chemica, sed Cæsares ex utroque, in utraque palæstra exercitati, BOHNIOS, BOERHAAVIOS, HOFFMANNOS, STAHLIOS.

§. 18. Sed misso abusu artis chemicæ, ad aliam causam edifferendam me accingo, cui familiarem nugacissimorum remediorum usum in praxi tribuendum autumo. Scilicet, si imperitorum jactantia, semi-Medicorum elogiis & opinionibus, severam tyrannidem sæpe in multorum hominum animos exercentibus; agrorum credulitate, vulgi erroribus, superstitione, præjudiciis, semel receptum civitateque donatum fuerit remedium, nil attinet an profuerit unquam, an millies frustra deglutitum sit, sed id usurpare, præscribere, concedere oportet, nisi cum nasutulis mulierculis, cum simplicitate Barbitonorum, cum vetularum experienciis perpetua machinari certamina velis. Miserrimâ sors est, dum ægrotus clamat, da potum, dum uxor, medere singultui, dum affinis, siste dolorem, dum compater, præbe sudoriferum, dum cognatus, da vinum, ut cor confortetur, dum alii balneatores, mulieres, amiculi, scribe hoc vel istud, quod vicino meo, re nulla juvante, in eodem affectu gravissime decumbenti, salutare fuit, & quæ sexcenta sunt alia. Quid tunc ageret Medicus? Emoriar, ni vel centies optaverit: O si aliam quamvis vilio-rem artem didicissem! (s) At! si inania hæc vota sint, si dura urgens necessitas, si vitæ usura, si officium mariti & parentis captare auram vulgi, omnibus abblandiri, nemini morosius obloqui severe jubeat, ut panis noster quotidianus acquiratur, dandum sæpius erit aliquid genio seculi, moribusque imperitantibus, si saltem nil damni in ægrî salutem redundet. Lis adhuc est inter eos, quibus antiqua studiose scrutari & inquirere placet, an Romæ olim servi vere fuerint Medici, an minus, cui ego me immiscere neutrquam volo; nulla autem hodie capropter disceptatione opus, namque non saltem infeli-

(F)

ces

(s) Verbis utor Lentil, Tab. consult. p. 35.

ces practici servi sumus, durius etiam quandoque habiti, sed mancipia adeo præjudiciorum evadere, jugoque huic, utut detrectantes renuentesque, humeros patienter submittere cogimur. Mihi quidem, qui audax consuetudini usuique tyranno obviam incedo, qui a me vix impetro, ut in alicujus gratiam, indulgendo ineptorum pharmacorum adhibitioni, in me ipsum peccem, aliquoties exprobratum, vitioque versum memini, quod moribundis adstans eos guttulis essentia dulcis aut pulvere solari, vitalique, quorum cheu! usus nondum penitus apud nos in defuetudinem abit, in vitam revocare negligens, & minus rebus meis intentus omiserim, imo vero interdum præstantia hæc, si Diis placet, remedia frivole dissuasurim. DEO interim sint grates, quod post fata ægrorum talium nulla unquam stigmata conscientia inusta senserim. Doleo eorum vices, qui, dura egestate pressi, non sine acerbo animi dolore annuere vulgatis medendi methodis, collegarumque forte etiam interdum superstitioni & socordia coguntur.

§. 19.

Observationum & experientia inanis allegatio.

Patrocinator haud raro usui remediorum, jure suo flocci faciendorum, observationum practicarum & experientia inanis ac anilis allegatio. Veneror ego castam & rationibus sultam experientiam, vixque verbis exprimere valeo, quam mihi venerabilis habeatur persona Medici vere rationalis, simulque experientissimi. Novi pulchre, quos fructus in praxi pariant observationes medicinales accurate conscripta, quantum illa ad certitudinem artis faciant. Odi vero vagam, tumultuariam, mancam, superficiale experientiam. Odi observationes, sine morbi historia rite digesta, fabulosas, mendaces, sana rationi repugnantes. Simplex sit homo & judicio egenus oportet, qui cœcam fidem adicere non dubitat observationibus talibus, innumera copia extantibus. Quot spissis mendaciis abundat ZACUTI praxis admiranda! quot fabulis referta sunt observationes practica Amati LUSITANI! Recordor enarrare Poterium, pluries se expertum fuisse usum pulveris cancrorum fluviatilium exsiccatorem in conceptu foetuque retinendo. (f) At quis abortus notionem, caussarumque illum

(f) Pharmac. Spagy. Oper. p. 498.

illum proritantium ideas mente tenens, hac experientia fultus, illum pulverem gravidis eo fine exhibebit? Habetur in Misc. Nat. Curios. (u) observatio, in qua ex linteo, sanguine menstruo tincto, cum aceto squillitico extracta tinctura, ad tres guttas ex vini cochleari propinanda, ad menses extemplo movendos commendatur. Quis vero ratione utens, fluxusque & suppressionis catameniorum causas intelligens, id remedii genus ad emmenagoga promptissima ea propter retulerit? Atque sane hujus surfuris observationes, hujus commatis experientia, hujus farinae traditiones innumerabiles occurrunt, etiam in ipsis Miscellaneis Nat. Curios. in quorum interim justas, quas promerentur, laudes, neutiquam sum injurius. Nil movet me audivisse aliquem praefracte provocantem ad adultam suam & repetitam experientiam. Summi momenti res est, experiri in medicina, ac plerumque ii, qui alto supercilio aliis insultantes suam crepant experientiam, artem experiendi minime omnium callent. In finitis vicibus vis vitae, quæ in agro superest, morbos curat, quando suis remediis ineptis saepe, & omni virtute destitutis, faustum eventum tribuere audent Medici. Sit infans laborans variolis, Medicus accersitus porrigat suos pulveres terreos testaceos fixos bezoardicos, potiones diaphnoicas, largiter ejusmodi pulverulentis onustas, specificum cephalicum, pulveres vitales, Marchionis &c. En feliciter sanatur infans, rite decurrunt per quatuor sua stadia variolæ, ardente mitiori febre, erumpunt, pus contrahunt, exsiccantur, sine relictis cicatricibus decidunt, sanitas perfecta restituitur. Nonne ergo his remediis infans sanatus est? nonne ea suas vires evidenti morbi curatione luculentas reddidere? Eheu! fallitur turpiter ita judicare ausus Medicus, parumque cognitum ingenium hujus morbi mere phlogisticum habet, cæteroquin longe aliter certissime sensurus. Nonne vis vitae sola curasset leviorum morbum sine omni horum remediorum apparatu? O quam bene hic apponi merentur Boerhaaviana de variolis verba: *vulgata methodo nemo nisi sponte emergit.* Dextre ego sejungi a se invicem velim eventum morbi post datum remedium, & a dato remedio. In finitæ

(F) 2

ex

(u) Ao. 9. & 10. obs. 35.

ex hujus rei neglectu inter Medicos rixæ oriuntur. Dehortari præterea practicos liceat a communi errore, quando a remediis partim efficacibus, partim inanibus simul propinatis, emergentem prosperum effectum inique dividunt, ac æque inanibus quam efficacibus tribuunt, illaque sine his alio tempore ridicule adhibent, eundem bonum rerum successum frustra expectantes.

§. 20.

Theoria mor-
borum mecha-
nicæ negle-
ctus.

Multum porro favet usui fatuorum medicaminum supinus theoriae mechanicæ morborum neglectus. Egerrime ferendum, practicos quandoque veteranos discere, ut alicubi scribit HOFFMANNUS, nolentes, quæ nunquam didicerunt, ad otiosas speculationes referre sana ratiocinia, cynosuræ instar Medico vero in omnibus, quæ facienda vel omittenda sunt, fervientia. Male theoria morborum ad Academias, ad cathedras, ad musea, non ad lectulos ægrorum pertinere judicatur; sine qua tamen cæcus est practicus, sine qua omnes rerum successus fortunæ casuique debentur. Itane in spissis tenebris versari, itane per ambages huc illucque vagari, quam lucem nunquam fallacem sequi, rectaque via tendere ad metam præfixam præstat? O bone Deus! si filum nullum ducens infallibili certoque tramite daretur in medicis, nunquam auderem ego ingredi intricatos & abstrusos ægritudinum labyrinthos, nunquam ingressus illos celeri nimis pede me ex anticipibus gyris, ex dubiis viarum flexibus, ex anfractuosis itineribus, quæ emetiri opus est, extricare posse sperarem. Legant, obsecro, si intelligunt, si demonstrationibus advevere, practici omnes orationem Boerhaavianam incomparabilem, *de usu ratiocinii mechanici in medicina*, quam quidem adeo extollere nequeo, quin omnia elogia excellentia operis superet. Nemo recte sanat, nisi cui causæ morbi in corpore ægro proximæ accurate sciuntur, atque has, ubi naturalis functionum corporis status in præternaturalem mutatus est, in structura & motu unice positas, nemo attingit, nisi mechanico utens ratiocinio. Summi igitur hoc in artis exercitiis momenti, quicquid contradicant ignari, praxin medicam difficilem valde, nimis exercitu facilem in ægrorum damna habentes. Quid mirum ergo, ubi illotis manibus morbos profligari posse, sibi per-
sua-

suadentes levis armaturæ milites, formare iustas indicationes nequeunt, caulisque oculos ipsorum effugientibus, prægnantibus sæpe & momentosis, aliena, inepta & misera remedia opponere haud erubescunt.

§. 21.

Neque sufficit morbi theoriam nosse, sed instrumentorum, quorum ope tollere eundem nititur peritus artifex, exactissima cognitione opus esse, quis non videt? Si vero dicendum, quod res est, rarius practici de arduo hoc momento, etsi eidem maxima pars salutis ægrorum nititur, cogitare solent, sed plerisque sufficit didicisse, huic morbo hoc remedium, alteri aliud, opponendum esse. Imo vero, quod plane paradoxum est, dantur inter eos, qui ne quidem opus esse impune clamant, ut de modo operationis remedii sui in corpus ægrum sollicitus sit Medicus, modo probe sciverit, hoc pectori, illud stomacho, aliud jecori dicari, hoc contra phtisim, illud contra hydropem, aliud contra icterum usurpandum in praxi esse. Nec negari potest, illos, qui ad hunc diem animæ omnia tribuunt, naturamque continuo clamant, omnium minime de veris medicamentorum viribus teneri sollicitos, sed, dum perpetuis petitionibus principii ubique peccant, ac corpus sine animæ energia iners, & sine ulla actione concipiunt, nunquam operationes remediorum comprehendere, ac proinde haud raro naturæ conservationem sui corporis nimis committendo, minus adæquata causis morborum, quin absona & ridicula pharmaca sæpissime præscribere. Misere certe asserunt boni illi viri, remedia neutiquam directe in corpus suam operationem exequi, eamque in eo solo absolvere, sed sua actione invitare, incitare, demulcere, placare naturam, ut motus vel languentes animosius suscipiat, vel extra orbitam vagantes refrænet, ut secretiones & excretiones deficientes suscitet, excedentes inhibeat, atque ita morbum, quo corpus afficitur, superet ac proffiget. Dolendum valde, illam philosophiam ad hunc diem late sætis dominari inter Medicos, atque a tot naturæ idololatriis pro verissima, pro clara & perspicua, pro nova venditari, cum falsissima, obscura & obsoleta haberi debeat. Eadem nempe chorda jam oberravit, multarum in medicina nugarum venalium parens, Os-

Operationis
mechanicæ sc.
mediorum
ignorantia,

waldus CROLLIUS: *Quando autem natura, inquiens, per naturam remedium roboratur, hostem suum tanto fortius expellit, siquidem naturali modo quævis natura sui conservationem cupit. Quando natura in temperamento suo conservatur, sibi ipsa est remedium, & malis suis ipsa per innatam muniam medetur.* Prorsus deinde illi philosophandi methode respondent placita HELMONTII, qui remedium vires per se mortuas statuit, & tantummodo hæc archeum irritare, excitare, excandescens sedare, in timorem conjicere asseruit. An vero aliud Stahliani de natura sua asserunt, sane ut in aliis, ita & hic inter archeum Helmontianum & naturam Stahlianam ea datur convenientia, ut vel connubio locus esse videatur. Age! videbimus illam paulo specialius. En infallibilia hujus rei documenta! *Quoties non vitale in agrum vitalem est insertum, indignatur archeus, & excandescit, ut istud peregrinum e sui anatomia excludat.* (x) Porro archeus quidlibet motitat, ut peregrinum hostem a se excutiat, quocirca repeto, quod jam aliquoties dixi, nimirum omnem motum tam in sanis, quam in ægris immediate proficisci constitutione, & efficienter ab impetu faciente archeo. (y) Denique: *Ergo archeus in proprias luxualesque irregularitates lapsus, totus symptomaticus atque impatiens velut furit, abeunas regiminis nunc deserit, nunc iterum interruptas arripit, quandoque tardior operatur, tædioque sui corripitur, imo media voluptatum satietate tormenta sibi excitat, ens plane irrationale. Hinc namque iterum perterritus quasi archeus, sua velut incuria pœnitens, preposlere cuncta movet.* (z) Atque hæc hactenus HELMONTIUS. Certe ego hospitem crederem in scriptis STAHLII asseclarumque ejus, eumque nihil audivisse vel legisse unquam, de naturæ energia & autocratia, de ejus moliminibus, erroribus, tergiversationibus, trepidationibus, qui omnia hæc Helmontiana, Stahlianis non adeo exacte similia judicaret, ac ovum ovo. Sed ad ipsam remedium operationem nunc progredior, ita vero de eadem judicat Helmontius: *Quapropter censeo, medicamen proprie immediate & efficienter consistere in competenti sive appropriato, per quod nempe natura a suo casu resurgit. Sunt nempe rebus natales dotes, in quibus archeus noster suas reperit delicias.*

(x) de Febr. c. 13. (y) de Febr. c. 9. (z) de morb. archeal. Oper. p. 338.

cias. (A) Jam vero contuemini, precor, lectores mei, assertum JUNCKERI: Medicamina precipue operantur excitando sensum vitalem, unde natura vel resocillatur, seu roboratur, vel sopitur, vel ad certum motum invitatur. (B) Nonne hoc idem prorsus est dixisse, quod dixerat HELMONTIUS? Velim autem, ut candide nunc profiteantur, quorum interest, quique ab omni secta sunt liberi, an modo intelligibili ita explicari putent pharmacorum operationem, anne obscurum per æque obscurum ita explicetur? an, omnibus illis terminis auditis, vel ullam ideam mente valeant concipere? Mihi certe rectissime dici debere videntur de natura, quæ de eadem dixit olim BONTEKOE & RAMMAZZINI, quorum ipsissima verba vel animi gratia apposuisse intererit. Nullum vocabulum, scribit BONTEKOE, Medicis & Chirurgis adeo familiare, quam egregia vox natura: Quæ quando diligenter consideratur, auribus quidem belle sonat, sed tamen nil prorsus in recessu habet. Quid est tandem antiqua illa, & magni adeoque facta natura, quæ jam ante annorum millenarios magnum adeo strepitum in mundo edidit? Idolum ignorantis, mater sapiens, fidelis & provida, quæ medicam opem adfert, cujus servulos Medici & Chirurgi semet profitentur. Huic nature omnia adscribuntur, adeo, ut, si quis bene valeat, is id ipsum nature moderamini & directioni acceptum referre teneatur. Si perpendatur, quam insignes effectus & operationes rerum naturalium scrutatores nature adsignent, illa sapiens, provida & potens natura (nam omnibus illis & longe pluribus epithetis condecoratur) plane DEVS esse videtur, aut quia generis fœminini est DEA, aut potius Hermapbroditus. Et certe ita se res habet, utique DEA est ignorantia & pigrorum hominum. (c) Idem illud, quod fuse BONTEKOE elocutus est, concise magis asserit RAMMAZZINI. Ultimam, inquit, posterî Hippocratis ejus vestigiis institissent! ita enim jam dudum medicina majorem perfectionem fuisset assecuta; verum, quia in arduis questionibus ad naturam refugere non erubuerunt (quo vocabulo nullum in omni physica datur nocentius, quo non datur certius velum ignorantie) parum etiam de emendanda & evehenda arte fuere meriti. (a) Atque certe

(a) In Tract. natura contrariorum nescia, Oper. p. 108. (b) In therap. gen. Tab. I. p. 4.
 (c) In dem neuen Gebäude der Chirurgie cap. 1. (a) De morb. artific. cap. 19.

certe ab omnibus naturæ cultoribus parum boni in ætiologia desideratissima modi operationis pharmacorum expectandum est, illi quippe soli, qui mechanice in arte philosophantur, operi huic pares sunt. Cumque ea ratiocinandi & demonstrandi methodus a BELLINI demum temporibus in medicinam introducta sit, non mirandum est, WILLISIIUM pharmaceuticam suam rationalem sive diatriben de medicamentorum operationibus in humano corpore conscripturum, inter desiderata praxeos medicæ collocare debuisse, quod a nemine adhuc explicatum sit, quo ritu & quali partium corporis humani affectione medicamenta, intus sumpta & exterius adhibita, operationes suas perficiant; videlicet quomodo & quare hæc vomitum, illa purgationem, alia diaphoresin, aut alterationem, aut quandam alterius generis operationem moveant, quæ sit partium & particularum in agente & patiente affinitas, aut dissimilitudo, impulsio, pulsio, & reactio. Recte ea propter conqueritur: *Super his solutio vulgaris solet esse, pharmaca per virtutes specificas operari, quod equidem nil amplius sonat, quam idem per idem explicare, quemadmodum, si dicatur vomitoria esse, quæ facultate vomitum provocandi prædita sint.* Illam igitur speculationem therapeuticam hæctenus a Medicis fere intactam relictam aggressurus, rationem mechanicam, qua medicamina cujusque generis in corporibus nostris vires suas exercent, tradere promittit. (b) Neque aliter res hæc feliciter cedit, siquidem corpore ægro ingestum, atque in illud agens remedium, semper debet in eo aliquid mutare, omnis vero mutatio, omnis actio sit per motum, leges vero motuum tradit mechanice, quare de actionibus & viribus remediorum non nisi mechanice philosophandum erit. Omnium certe corporum actio & reactio absolvitur situ, mole, figura, motu: si ergo actio & reactio remedii corporisque ægri explicanda est, ut intelligi queat, nonnisi ex utriusque situ, mole, figura, motu explicari poterit. Credo ego, hæc omnia sponte unicuique apparere debere, atque sane adeo vera sunt, ut illi etiam, quibus quam maxime exosa hæc ratiocinandi methodus, tamen contra niti non audeant, quos inter magnus ille articulorum fidei Stahlianæ propagator, defensor, & interpres Cl. JUNCKERUS expressis verbis largitur, in operatione medicamentorum a natura gubernata subesse aliquid mechanici, ab ejus arbitrio non dependens; licet perperam adnectat, tanti hoc non esse habendum, ut operandi modus illi maxime adscribi mereatur. (c) Frustra certe laborat vir aliter doctus & cordatus, quem per aliquod tempus præceptorem meum fidum & benevolum colui, quando naturæ actioni tribuere molitur, quæ actioni remediorum tribuenda erant. *Ubi omnino, inquit, medicamina mechanice operari videntur, ibi naturæ synergia constanter adjungitur. Motus enim ille, qui a medicamentis in ipsa humorum crasi perficitur,*

(b) Vide hæc omnia statim cap. 1. (c) Therap. gen. Tab. I. p. 1.

eur, est tantum intestinus, & hic quidem a remedio dependet, sed curationem haud absolvit, nisi natura superaddat motum tonico-progredientem. (d) Nonnunquam mixta operatio observatur, ita, ut partim a motibus naturæ activis dependeat, partim a motibus, in crasi humorum per medicamentum excitatis, id autem, quod natura in hac mixtura contribuit, præcipuum est. (e) Si adjunctam suam naturæ synergiam JUNCKERUS haberet pro superstite vi vitæ, a solis mechanicis causis pendente, nil haberem, quod objicerem, cum omnem mechanicam pharmaci operationem supponere corpus vivum, motusque in corpore superstites, nullamque vel præstantissimo remedio actionem esse in cadaver, omnino certissimum sit. At aliter, quod satis constat, is sentit. Nescio vero, quomodo probaturus esset, quod in genere sine exceptione affirmat, remedia agere saltem in humores, eorumque crasin, cum multorum actio in solidas adeo evidens sit, ut negari nequaquam possit. Quis enim tartarum emeticum, Jalappam, cantharides, spiritum C. C. omniaque paucis, quæ acri stimulo vel benigniore, vel fortiore gaudent, agere immediate in humores, intactis solidis, facile concederet? Ipse sibi obloquitur, quando eadem pagina de medicamentis in genere asserit, quod operentur excitando sensum vitalem, utut vero obscurus paulisper sit hic terminus, tamen sensus ille non humoribus, sed certe solidis & nervis maxime adsignandus erit: si autem remedia agunt in nervos, ut vere agunt, dum nulla actio concipi potest sine motu, motum fibrillarum nervearum mutare debent; si autem remedium per se motibus ciendis & mutandis sufficit, quo jure dici potest, omnem motum, post assumptum remedium emergentem, excitari a natura per remedium excitata? Constat igitur sibi, nititurque solidissimis fundamentis actio mechanica, sola remediorum omnium, nullo animæ concursu indigens, licet sine vita corporis haud concipiatur. Pauci sunt, fateor, qui viam hanc non stratam certe & publicam, sed insuetam & salebrosam admodum cæcamque ingredi ausi sunt, neque in eadem perrexissent diu, sed relictis modo impressis vestigiis retrogredi cito anhelassent, nisi facem prætulisset physica, Chemia & Anatomie, fidæ duces, castissimæ comites. Laudari ea propter debet primus fere in eadem incedere ausus WILLISIUS, qui in pharmaceutice rationali multa egregia nos docuit. Neque BLANCARDI tractatus, de operationibus remediorum in corpore vivo prætereundus, utpote varia bona continens. Nemo vero majus elogium sibi deposcit, quam HOFFMANNUS & BOERHAVIUS, ille nempe partim variis dissertationibus, partim Tomo III. Med. System. partim in observationibus chemicis egregie operationem remediorum physico-mechanicam illustravit; hic in eximio hercle libello, de viribus remediorum, quem ab ipso autore editum optarem, adeo perspicue re-

(G)

medio.

(d) Tab. I. p. 4. (e) loc. cit. p. 5.

mediorum energiam exponit, ut non sine summa voluptate legi possit. Taceo, qui non omnium in genere, sed aliquorum seorsim medicaminum vires ex mechanicis principiis deductas dedere, BERGERVM, WEDELIVM, VATERVM, FREINDIVM, HAMBERGERVM, HEISTERVM, SCHULTZIVM & alios. Doleo valde, nondum me acquirere potuisse *mechanicam morborum Mazini, mechanica morborum* mihi lectæ accommodatam, quæ secundum classes, quas exhibet, recensitam alicubi vidisse, probe scio. Valde vero optarem, ut classes illæ remediorum diaphoreticorum, diureticorum, pectoralium, cephalicorum, hepaticorum, nephriticorum &c. non adeo rigide servarentur ubique, aut saltem, ut melius explicaretur, quotuplici respectu, quo fine, qua ratione, quousque, quibus conditionibus corporis positis aliquod remedium sit pectorale, hepaticum &c. quæ dotes illi necessariæ, ut vel diuresin, vel diaphoresin moveat, ut vel illi, vel huic morbo pectoris, hepatis, renum, opituletur. Certe hisce denominationibus & classibus Semi-Medici miserrime in damnum ægrorum abutuntur, ex hoc fonte creberrima præctica peccata emergunt. Dabo, ut melius intelligar, hujus rei exemplum: Communis præcticorum loquendi mos pectoralia habet, *balsamum peruvianum, spermã ceti, belenium, oleum amygdalinum, cascariillam, massam pilularum de styrace, syrupum e siliquis, &c.* Jam vero, eorundem vires, ex quibus agunt, esse diversissimas, facile patet. Sane balsamus peruvianus & helenium acri principio villos pulmonales irritant, eorumque motus excitant, viscidosque simul humores solvunt. Sperma ceti & oleum amygdalinum irritationes demulcent, fibras emolliunt & laxant, tenuem acrimoniam incrassant; Cascariilla fibras bronchiales acrimonia sua irritat, blande tamen simul stringit. Massa pilul. de styrace ob opium, & syrupus e siliquis ob papaver motus suspendunt & placant. Nonne igitur fatius esset, exposito morbo quocunque pectoris, formare justas indicationes, tumque pro re nata commendare vel acria motus excitantia & viscidum solventia, vel motus sedantia, vel fibras relaxantia & mollientia, vel eas paulisper stringentia? Ita omnino satis bene careremus in arte termino pectoralium, qui nullum alium usum præstat, quam ut confusiones pariat, tyrones confundat, pigros confirmet, diligentes moretur. Non puto has cautiones, quas urgeo, esse de nihilo, namque proposita methodo multo accuratius versaremur in praxi, neque contra intentiones nostras ipsi ageremus sæpe, & in eadem formula e diametro sibi contraria innumeris vicibus præscriberemus. Quot vero compositiones officinales tum vel abjiciendæ penitus, vel saltem mutandæ forent! Utimur omnes sæpiuscule *pulvere pectorali balsamico Wedelii*, satis bono & laudabili, in quo tamen flores benzoës, oleumque anisi, ob irritantem acrimoniam, cum demulcente & emolliente indole liqui-

liquiritiæ parum conspirant. Laudo ipsius *elixir pectorale*; quia autem ex meris acribus constat, illis neutiquam respondet simultanea præsentia liquiritiæ. Vix dici potest, quam sæpe hoc remedio, quod, ubi excitante acrique stimulo opus, dum bronchia viscidis humoribus obfesa sunt, sat bonum habetur; quam sæpe, inquam, practici eo abutantur, quia pectorale audit, quam sæpe id interponant demulcentibus, pro tussi forte placanda exhibitis, quam nova dosis elixirii semper iterum provocabit. Quam male castorilla & sperma ceti; quam male sperma ceti & oleum sceniculi in eadem formula pectorali præscribuntur! Quod vero de pectoralibus dixi, hepaticis, uterinis, visceralibus, paucis omnibus aliis, vage nimis & confuse ita denominari solitis, non minus applicatum velim, dum prolixitatem tempus & alia instituti ratio vetant. Video & lator profus mihi assentiri celeb. FREVNDIVM: *Scriptores*, inquit, *de remediis viribus differentes, pro actione interna operationem sensibilem substituent, ita apud eos alia diuretica, alia diaphoretica, alia emmenagoga appellantur, cum tamen de agendi modo nihil inde innotescat, quæ quidem medicamentorum operatio non modo non est primaria, sed fallax etiam & incerta, e. g. Si exhibeatur diaphoreticum, nemo ignorat, id pro voto minime cessurum, nisi aperiantur pori; iis enim occlusis, quamcunque in sanguine virtutem exerat remedium, ad sudorem provocandum est profus inefficax. Sive tamen sudor succedat, sive minus, eodem modo in sanguinem agit diaphoreticum; Sanguinem enim ad certos quosdam gradus attenuat & resolvit, ut ejus tenuior pars per poros cutaneos, nisi præcludatur via, elabi possit; ipsa tamen diaphoresis non est actio medicamenti primaria, sed ab humoribus ita attenuatis, nisi pori prohibeant, necessaria fluit. Si enim pori occlusi fuerint, ita sanguinem rarefacit diaphoreticum, ut ardorem, nonnunquam & febrem inducat. Ita ut propria medicamenti virtus non in humorum diaphoresi, sed resolutione consistat. Par est in emmenagogis ratio; ea quippe perpetua & immutabili quadam agendi norma plethoram excuscitant, ut per uterina vasa evumpat sanguis. Potest vero talis esse ad uterum obstructio sive canalium, sive sanguinis vitio, quæ a nullis emmenagogis pervinci queat, cum tamen emmenagogi eadem sit, ac si menses ciceret, in mole sanguineam operatio. Ita ejusdem remedii varia esse potest sensibilis operatio, uti recte argumentatur cl. Cockburnius, vis vero, quam in humores exercet, unica sibi que perpetuo constans. (f) Abrumpo tandem tractationis filum, cum ex disputatis hoc paragrafo abunde apparuisse credam, neglectum inquisitionis in vires mechanicas remedium sæpissime efficere, ut inepta & fatua a practicis adhibeantur. Profluit bonam partem ex hoc vitio Medicis familiari usus vanus absorbentium & terrestrium, in quorum vires precarias seorsim inquirere præsentis tractatu annisus sum, iis, quantum meæ vires ferunt, principiis pertinax adhærens, quæ omnium maxime ad examen rigorosius virtutum pharmacis insitarum facere persuasus sum. Illum igitur ut Lectores æquo animo ferant, enixe rogo. Cæterum, non omnes, sed potiores causas usus inepti multorum remedium in praxi triviali hac dissertatione exponere, in animum induxeram.*

(f) Emmenol. cap. XIV. p. 184.

SERIES CAPITVM.

CAP. I. De terreorum Remediorum præparationibus pharmaceuticis ad usus clinicos	pag. I
II. De terreorum encomiis, eorumque celeberrimo, non tamen semper sine damno, usu.	17
III. De Pathologia acida, sola largi terreorum usus causa.	28
III. De Pathologiæ acidæ confutatione, & hinc consequente promiscui terreorum absorbentium usus vanitate.	36
V. De vera terreorum utilitate in correctione acidi in primis viis peccantis, præcipue in morbis infantum.	49
VI. De dubio terreorum e ventriculo & intestinis in sanguinem humoresque transitu.	53
VII. De viribus terreorum diaphoreticis, communi Medicorum suffragio ipsis adsertis.	62
VIII. De terreis pro diureticis falso venditatis.	97
IX. De terreis male pro antispasmodicis habitis.	110
X. De terreis in convulsionum & epilepsiæ medicatione frustra habitis	136
XI. De viribus terreorum roborantibus tonicis & adstringentibus.	158
XII. De ineptiis circa cardiacas terreorum vires.	176
XIII. Temperantium antorgasticorum & refrigerantium elogium terreis detrahit.	213
XIV. De absurdo usu terreorum in hæmorrhagarum medela.	233
XV. De terreis falso inter antiphlogistica remedia relatis.	265
XVI. De inepto terreorum anti-nephriticorum apparatu.	278
XVII. Terreis antifebrilibus dicam scribit.	310
XVIII. De terreis exanthematibus febrilibus ineptissime destinatis	336
XIX. De febrium malignarum in genere spectatarum therapia per terrestria pharmaca frustranea.	365
XX. De remediis terrestrium pulverum in Petechiis & Purpura frustaneis.	436
XXI. De usu pulverulentorum terrestrium in febribus intermittentibus & Catarrhis incondito.	447
XXII. De Arthritidis & Rheumatismi medela frustra terreis commissa.	461
XXIII. De ridiculo usu pulverulentorum terrestrium ad sanguinis coagula solvenda, simulque de aliis quibusdam Pulverum inertium viribus præcariis	471

CAPVT I.

*Terreorum remediorum catalogum, eorumque
preparationes pharmaceuticas ad usus
clnicos recenset.*

§. I.

Erra Physicis & Chemistis corpus dicitur durum, simplex, friabile, in igne permanens fixum, nec in eo fluens, in aqua, oleo, alcohole, aëre non dissolubile. Comperit adeo suppeditata descriptio exacte terræ illi elementari, quam vegetantium atque ac animalium fabricam ingredi, ac absolvere maximam partem novimus; ita quidem, ut utrorumque cohesio atque duratio soli fere terræ huic debeat, aliter & aquæ & aëris injuriis citissime dissolvenda. Mihi hac vice de terreorum remediorum viribus in corpus humanum verba facturo id negotii haud incumbere, ut in ea quæ de terra sincerissima elementari acutioris ingenii Philosophi commentati sunt subtili meditatione inquiram, lectores meos largituros confido.

Sufficiet opinor usibus meis indigitasse paucissimis, me sub medicamentorum terrestrium nomine, de quibus agere mihi constitutum est, comprehensâ velle ex materia medicinali illa omnia, quæ forma pulverulenta apparent, aut in eam facile rediguntur,

Terreorum remediorum nomine quæ hic veniant?

A

guntur,

guntur, quæque simul odore & sapore manifesto destituuntur, atque & mensuris aqueis & oleosis & spirituosis dissolvi renuunt, imo in ipso igne fixa perstare observantur.

Sane aliter terrestria remedia depingere, atque aliter ea a cæteris remediorum generibus segregare non potuere Chemici pharmaceutici, omnibus facile hac in parte inter se consentientibus.

Illud nimirum rerum usus docet, atque illud accurata corporum naturalium inquisitio confirmat, ea quæ remediorum elogium inter medentes meruere diversâ ratione agere in corpus humanum vivum.

Videas quæ aquoso potissimum principio operationem suam edunt, quæ gelatinosa materie qua turgent, quæ sale differentis indolis, quæ oleo blandissimo, quæ Sulphure svaveolenti, graveolenti, vaporoso in solida & fluida corporis animalis præcipue operantur. Atque illa omnia quidem non ingressura fore præsentis opusculi argumentum sponte patere arbitror, quando ea sola edifere animus est, quæ in nos nec aqueo, nec spirituofo, nec oleoso, nec salino, nec mucilaginoso, nec ullo alio elemento agunt, sed mere terrestri aut ad summum simul tenuissimo martiali.

§. 2.

Terreorum remediorum ex regno animali & minerali peccatorum, nec non arte paratorum recensio.

Jam vero quando recepto in medicina more tria naturæ regna contueor, terrea remedia quæ voco, planta illa lapideæ substantiæ corallio excepto, inter vegetabilia vix reperiò, haud enim hæc in corpus humanum agere solent terra sua sola, sed potius teste BOERHAAVIO (a) vires plantarum medicatæ absolute habitant in illa earum parte, quæ destillatione, infusione, & decoctione inde elici potest, nihil singularis habente terra, quam aqua fervens infusa & ebulliens penitus intactam relinquit. Tanto autem copiosior ejuscemodi medicamentorum apparatus in animali regno occurrit. Huc enim referri omnino debent, quæ multoties agris offeruntur, *cranium humanum, calculus humanus, cornu cervinum, dens apri, ebur seu spodium, ungula alcis, dens hippopotami, lapides cancrorum, carpionum, percarum, mandibula lucii piscis,*

(a) in Chem. Tom. II. p. 29, edit. Lips.

piscis, tali leporis, unicornu verum, unicornu fossile, umbilicus marinus, concha, margarita, mater perlarum, lapis bezoar Orientalis & Occidentalis, testa ovorum, ostrearum, &c.

Nec minerale regnum destituitur terrestribus remediis, quibus hodie adhuc frequentissime curationes suas clinici Medici aggrediuntur. Quem enim fugeret immensus terrarum ut vocant medicamentolarum numerus, quorsum *bolum Armenam, terras sigillatas diverso natali solo gaudentes, Lemniam, Melitensem, Samiam, Goldbergensem, Lignicensem, Strigoniensem* referendas habemus. Mirum videbitur lectoris quando terreis mineralis regni remediis *Succinum officinarum preparatum* etiam adnumerandum esse existimo, licet bituminosam ipsius indolem negare nullus velim; Dabo vero, ubi alia occasione uberius de eodem acturus sum, rationes meam sententiam dilucide comprobantes, atque æquis rerum arbitris suffecturas. Neutiquam deinde in recensione medicamentorum terrestrium e mineralium seu fossilium familiis peritorum omittendi sunt lapides pretiosi, & minus pretiosi; Utrique enim dudum pharmaceuticis officinis illati sunt, & adhuc inferuntur. Ad priores spectant *margarita, Topasus, Smaragdus, Sapphirus, Rubinus, Hyacinthus, Granatus, Chrysolithus, Crystallus*; Ad posteriores *lapis Judaicus, Lyncis, nephriticus, Osteocolla, lapis Spongia, &c.*

Atque hæc fere sunt illa, quæ natura medentibus per multum tempus suggessit remedia terreorum cognomine merito salutanda, sed auxit adhuc apparatus eorum ars, mireque sibi placere Chemici varii generis producta terrestria ignis ope elaborando, atque iisdem, ut sæpe solent, eximias vires in medicina affingendo. Natum inde est *antimonium diaphoreticum, cerussa antimonii, materia perlata, bezoardicum minerale, solare, martiale, magnesia alba, Sulphur antimonii fixatum, &c.*

Satis amplum ita catalogum terrestrium remediorum exaravi, quem tamen licet accurate digestum omnibus placitum vix spero, valde enim vereor, ne multi lectorum obiiciant nimis me hallucinatum fuisse, quando varia in eodem terrea simpliciter

dixi, quæ ex aliis omnino principiis simul agentia corpori humano ægro medelam promittere videntur. At suspendant velim illi paulisper præceptum iudicium, constabit sibi hoc meum assertum, & firmabitur per omne opusculum quod meditor, neque enim temere illud fui aggressus.

§. 3.

Præparatio
pharmaceutica
terreorum.

Scripsi hætenus terreorum remediorum indicem, illorum non minus quæ arte terrestria producuntur, quam eorum simul, quæ natura ipsa terrestria excludit. Priora fere sub pulverum forma statim apparentia nullis adminiculis indigent amplius, quo aditum facilem in fauces, iterque patulum per œsophagi canalem nanciscantur, sed apto instructa vehiculo lubenter agrorum ventriculos ingrediuntur; Posteriora præparationem, & reductionem artificialem in pulverulentam formam prægressam postulant, antequam Pharmaci elogium tueri rite possunt. Quis enim ægro epileptico frustum cranii humani masticandum exhiberet? Quis pleurítico dentem apri rodendum commendaret? Quis calculi tormenta patienti nephriticum lapidem dentibus comminuendum porrigeret? Atque ego quotiescunque Pharmacopœorum curiosam hac in parte solertiam contueor, toties illos id sæpe sapius agere convincor, ut multo labore nihil agant, imo vero interdum inutilia inutiliora reddant, quando vires eorum imaginarias exaltare & multiplicare sibi videntur. Sane uti insignis est artificiorum pharmaceuticorum numerus, quæ risum intelligentibus movent, etsi vulgo fortuna atque intellectu tali magnifici aliquid & polychrestum fovere reputantur; ita officinales terreorum medicaminum præparationes, miræque præparationum varietates, non possunt non offendere prudentes Medicorum animos, fucum facere agris suis inglorium atque abjectum ducentium. Agite Lectores mei! ingrediamur una pharmacopolia nostra, atque ibi spectemus parumper artes illas, quas experiri solent terrestria medicamenta, antequam pyxidibus suis inclusa ad usum reponantur, & jussu curiosi forte in hisce Medici capsulis illata chartaceis agris degustanda transmittantur. Ecce optime paucis omnia
com-

complexus est LANGIVS (b) lapides, in quibus & terrea in Officiis tritulantur, pulverifantur, calcinantur, solvuntur, precipitantur, liquantur, syrupifantur, in sal convertuntur: Dicite amabo! anne ita vobis omnia videntur exhausta martyriorum genera, anne in unum congesta cuncta illa supplicia quibus affici miserum quoddam remedium valet; sed poscit opinor necessitas, ut nisi id patientiæ vestræ grave sit omnia curatius sigillatimque lustremus.

§. 4.

Vocat nos primo ad sui considerationem præparatio illa remedium nostrorum terrestrium, quam simplicem denominatione fas erit, quæ jubentibus ita recentissimis dispensatoriis hunc ferme in modum suscipitur. Accipiant ungulas, dentes, cornua animalium, eaque raspata contundunt, & cum aqua quadam destillata minutissime terunt, dein exsiccant & usui servant. Hac ratione præparantur cranium humanum, cornu cervinum, dens apri, hippopotami, ebur sine igne, lapides carpcionum, mandibulæ lucii piscis, tali leporis, ungula alcis, unicornu verum &c.

Præparatio
simplex per
contusionem
& tritum.

Ita sola contusione & tritura adpersa subinde aqua quadam destillata præparantur corallia rubra & alba, lapides cancerorum, crystallus, gemmæ omnes, lapides omnes, ut Judaicus, lyncis nephriticus, succinum citrinum & album &c.

Qui omnia intenti miserorum ægrorum commodis extrema sollicitudine agunt, & præparatorum horum vires longe eminentiores reddere satagunt, si singulis definitas suas aquas destillatas stricte adsignant præparando remedio, ejusque operationibus in corpus humanum ad amissim respondentes. Quis enim non crederet cranii humani vim nervinam & antepilepticam augeri, si cum adpersa aqua liliorum convalliorum teratur? Quis dubitabit margaritas, rubinum, Smaragdum, gemmasque alias eminentiorem obtinere virtutem cordialem, si inter lavigandum & tritandum subinde guttulæ quadam aquæ rosarum affundantur?

A 3

tur?

(b) in colleg. chym. Oper. p. 503.

tur? Anne res ipsa loquitur lapidis Judaici & nephritici potestates diureticas intendi, si cum aqua petroselini laevigentur? Atque utrumque calculum feliciter atterere, si cum aqua saxifragiae admista in pollinem redigantur, imo vero spasmos nephriticos feliciter sistere, si hujus loco aqua malvae recipiatur.

§. 5.

Calcinatio in
veram calcem
vivam.

Abundare sinamus quemque suo sensu, neque invidenda ejusmodi sapientiae pharmaceuticae specimina cuiquam vertamus vitio; progrediamur potius ulterius, illasque preparationes videamus, quae calcinationis ministerio hujusque variis modis succedunt. Vidimus modo corpora terrestria ex animali, aequae ac minerali, regno deprompta solius contusionis & triturationis ope redigi in pulveres solere, usibus dein clinicis inservientes. Hac vero preparatione non contenta pharmacopolia eadem corpora alii pulverisationi inter Chemicos familiari subijciunt, quam illi calcinationem appellant, diversa iterum ratione adornandam. Hac quippe calcinatione, quaecumque demum methodo exerceatur, corpora antea dura, solida, densa ita destruuntur, ut abeant in pollines subtilissimos, aut saltem ut eam acquirant friabilem indolem, quae pulveris formam levissimo tritu valet recipere, ut adeo calcinationem in genere spectatam rectissime pulverisationem chemicam dixerit Celeb. TEICHMEYERVS (c). Quando autem calcinationem terrestrium corporum in remedia cedentium memoro, ante omnia de ipsorum transmutatione vi ignis intensioris in veram calcem vivam verba facere teneor. In memoriam enim obsecro revocent Lectores mei haud saltem e lapidibus calcariis in variis Germaniae Regionibus satis familiaribus parari solere calcem vivam, sed & talem ex ovorum testis, ex cochleis, ex testis canerorum, ex coralliis, ex omnibus conchylis & ostracodermatis marinis acerrimo igne confici, quae cum aqua adpersa effervescent, & valde urentem acrimoniam custodit. Neque ignotum puto in Batavia omnia aedificia construi calce ex ostrearum testis, variisque conchylis parata, quibus ma-

ris

(c) in Chemia Part. II. c. II.

ris littora ibidem refertissima videntur. Valde propterea a vero aberraret is, qui notabile discrimen inter calcem vivam e diversis subjectis confectam statueret, etsi ea quæ de ignea ipsius indole, huiusque effectibus dicenda sunt, observante BOERHAAVIO (d) de calce viva saxea magis valent, quam de ostracodermatibus parata. Est cæteroque omnis sibi similis, neque ulla ratione discrepat sive ex conchis, sive ex lapide, sive ex alia quadam materia uratur. Recte igitur pronunciavit ETTMULLERVS (e) *Testa ovorum calcinata sunt instar calcis vivæ, & alibi: (f) Ostracodermata post calcinationem abeunt in perfectam calcem, atque in dissertatione de præcipitantibus (g): Calcinata ossa ad calcis naturam accedunt, tandemque alio iterum loco (h): Concha calcinata se habent instar calcis vivæ.* His omnibus igitur sobrie pensatis ultro appareat necesse est, illa præparata terrestria, quæ vere ad calcis vivæ ingenium accedunt circumspicte admodum, seriatimque deliberatione agris exhibenda esse, utpote nervosæ compagi infesta valde & hostilia, etsi providi artifices inde quorundam morborum aquosorum præcipue & a laxa nimis fibra pendentium medelam petunt. Atque id omne quidem non minus de famoso illo specifico antifebrili Crollii aut Strobelbergeri intellectum volo, quod ex inventoris mente e conchis ad albedinem calcinatis conficitur, meaque sententia ad infecura contra febres remedia referendum est. Idem sane mecum inter alios censet clariss. GOERITZIVS (i) *cujus ipsissima verba huc adscripsisse operæ pretium erit: Concha præparata si calcinantur ad albedinem, inquit, sunt vera calx vivæ, etsi modus ille est parandi specificum antifebrile Strobelbergeri, sed juxta Wedelium ommissa calcinatione macerando saltem cum aceto vini sunt præparandæ, aliter sua acredine ardorem in ventriculo & faucibus causantur.* Nec ignotum rerum pharmaceuticarum gnaris autumo, hanc specifici antifebrilis

(d) in Chem. Tom. II. p. 275.

(e) Oper. Tom. I. p. 601.

(f) in Collegio pharmaceutico in Ludovic. operum Tom. I. p. 860.

(g) Cap. III. §. 7.

(h) Operum Tom. I. p. 906.

(i) in Act. phys. medicis Nat. Curios. Volum. III. obs. 25.

lis Strobelbergeri præparationem Wedelianam hodie fere communi consensu alteri præferri, adeo ut oblitus quasi veteris præparationis Cel. JUNCKERVS (1) simpliciter pronunciet, *antifebrile Strobelbergeri constat ex conchis acido citri saturatis*. Atque hæc de terreorum remediorum præparatione, vi calcinationis in veram calcem vivam abeuntium, ac ita in corpus animale agentium memorasse hæc vice sufficiant.

§. 6.

Calcinatio
philosophica.

Ordo dictat, ut obiter annotata ustione cornuum cervinorum in fornace figulino ad albedinem usque institui solita, ad philosophicam calcinationem, quam vocant, pedem promoveamus. Hæc ossibus cornubusque animantium usibus medicis inservientibus præcipue destinata ita ut notum instituitur: Suspendunt in capitello parteve superiori vesicæ frusta cornu cujusdam philosophice calcinandi, ut assurgens aquæ vapor id penetret, emolliat, & friabile reddat, quare & aliquibus hæc calcinatio vaporosa appellatur. At plerumque in Officinis ossa philosophice calcinantur non in alembico, sed coquuntur diu satis in aqua, donec mollia & manu friabilia reddantur. Purificantur tum, cortice exteriori nigricante separato, siccantur, atque in pollinem teruntur. Ita paratur cornu cervi philosophicum, cranium humanum, dentes apri, hippopotami &c.

§. 7.

Calcinatio
corrosiva.

Restat adhuc calcinatio corrosiva, seu præparatio magisteriorum, de quibus aliqua ut adnectam instituti ratio utique postulat. Fiunt illa ex gemmis, ex cornubus, dentibus, aliisque partibus animalium ossibus & testaceis. Hæc omnia quippe grosse contusa vel rasa beneficio aceti destillati vel alius liquoris acidi corroduntur & solvuntur; ac dein communiter cum oleo tartari per deliquium solutioni instillata præcipitantur pollines subtilissimi, ut plurimum candidi, aqua communi abluendi, & dein exsiccandi, magisteriorum nomine tum saluari soliti. Habentur ita confecta magisteria concharum, coralliorum, cornu cervi, crani

(1) in Therap. gen. Tab. IV. p. 140.

cranii humani, dentis apri, lapidum cancrorum, mandib. luc. pisc. matr. perl. lap. Judaici, lap. percar. perlarum, rubinorum, sapphirorum, smaragdorum, terrarum sigillatarum, unguæ alcis &c.

Sane vix dici potest, quantas olim tribuerint vires superstitiosi & nimis arti suæ faventes Chimiatri ejusmodi magisteriis; ut in medendo panaceæ, clavæ Herculeæ ac remedia panchresta haberi ea mererentur, si vera essent omnia, quæ de iisdem illi mentiuntur. At elusa toties spe, quam impudens jactantia inflaverat, lapsaque eapropter, utpote solis umbris & nebulis nitente mendantium fiducia, sægnius tandem usurpari cœperunt in artis exercitiis magisteria, laudesque iis affixæ, quas compilare, & huc transcribere tædet, fabulis in medicina cheu! satis obviis ex merito fuere annumeratæ. Mihi equidem eadem de viribus magisteriorum in corpus humanum animo sedet sententia, quæ in appendice ad animadversiones in pharmacopœiam Augustanam prolata legitur a ZWELFERO: *Vulgaria magisteria, ait, sunt mortui calces, ventriculorum saltem & intestina albugine obducentes, gravantes, diuque indissolutæ illis adhaerentes, aut si e ventriculo elabantur, vasa obstruunt, concoctiones impediunt, ac tandem morbos gravissimos inducunt.* Anne autem hoc idem est dixisse ac si cum celeb. HOFFMANNO (m) & autoribus dispensat. Brandenb. affirmavero, esse magisteria calces nullius in medicina usus. Neque ullum superest dubium, illud quod de magisteriis terrarum sigillatarum edixit ETTMULLERUS valiturum de magisteriis quibuscunque. *Magisteria terrarum sigillatarum, inquit, acido menstruo parata, & cum sale tartari præcipitata sunt calces inertes de acido & alcali simul licet insensibiliter participantes, adeoque nullarum virium.* (n) Valde itaque miratus sum Celeb. cœteroquin Chemicum Lipsiensem GOTHFR. ROTHUM (o) fautorem magisteriorum semet profiteri, ac præter rem ipsorum usui clinico patrocinari, quando in ea versatur opinione, non requiri ad bonitatem

B

tatem

(m) Diff. de medicamentis alterantibus §. 7. & 8.

(o) in Coll. pharmaceut. in Schroed. Operum Tom. I. p. 712.

(n) in Chymia p. 147.

tatem remedii, ut totum in ventriculo solvatur & in massam sanguinis abeat, ipsa adeoque magisteria etsi antacidam virtutem non habent, tamen alias vires diureticas, roborantes, leniter adstrictorias, exerere posse. Quod sane uberiori adhuc demonstratione eget, & ipsi nisi omnia me fallunt asserto Rorhii repugnat. Illud etiam pulchre perspectum teneo superius a me allegatum ZWELFERUM minus bene de magisteriis vulgaribus sentientem, utpote a liquidis corporis humani non solvendis, modum propofuisse parandi magisteria ut dicit solubilia, nempe per menstruum quoddam, ex floribus aris, an vero is sit melior, atque an tum magisteria sic parata majores vires possideant, ego in medio relinquo, sed valde dubito.

Præparatio ar-
cana.

§. 8. At vero quid opus est? ut plura de hisce rebus proferam in medium; quarum vanitatem in vulgus notam autumo, dolendum valde quosdam medentum non contentos receptis ubique Pharmacopœorum calcinationibus philosophicis, corrosivis, & aliis e lasciviente cerebello peculiare quasdam & singularis ac arcani quippiam fovere visas præparaciones terrestrium remediorum produxisse, quasi sibi ipsis in lusibus & ineptiis placerent. Indulgentis obsecro Lectores mei ingenue querenti, quid vobis videatur de methodo singulari Zwelferiana terras medicinales ad usum præparandi, quam ipsissimis auctoris verbis vobis proponere operæ pretium duco. Evolvite quæso animadversiones in Pharmacopœiam Augustanam, & ibidem ubi de præparatione boli armenæ agit (p) sequentia præcepta invenietis: *Omnem terram pinguem præsertim astris impregnatam saleque centrali imbutam esse neminem esse credo qui eat inscias; atque hoc ablato, omni etiam virtute terra spoliatur. Quid autem aliud hac præparatione, qua per frequentes ablutiones fit cum aqua, vino & aceto, efficitur amplius, quam quod potiores terra virtutes dicto in sale (quod in quovis liquore resolubile est) fundata eluantur. Itaque cum qualibet bolus satis pura inveniat ac fere nullis vel partibus lapillis commixta, qui tamen facili negotio manuum opera separari*

(p) p. 405.

parari possunt, relinquamus hanc ineptam preparationem. Si autem alicui volupe esset bolos vel terras medicinales majoribus virtutibus impregnare, ut illas rore majali vel aqua pluviiali ingenti tomtru ac fuhure delapsa frequenter imbueret ne gravetur, quo facto illas aëri & astris exponat, ac sponte vel leniter exsiccare sinat, a radiis vero solaribus interdum studiose præservet. Fallor, aut istiusmodi ridicula artificia saepe bilem saepe jocum movere debent ingeniis & doctis Lectoribus; indignabunda saltem admiratio habebit eorum animos, ubi ineptissimas hasce fabulas toridem verbis transcripsisse ex ZWELFERO in clavem suam Clar. HOFFMANNUM animadvertent, atque (eheu! pudet dicere) ipsum palam adseruisse legent, terras medicinales mirificis viribus hac ratione confortari. Qui æque stolidam terrarum sigillatarum preparationem & speciatim adversus pestem & venenatos animalium morsus commendatam animi gratia videre cupit, adeat PETR. POTERIUM (q) ipsas in urinali vitreo in fimo equino per aliquot dies recondentem & ita energiam ipsarum augeri autumentem.

§. 9.

Nolo tempus telere recensitione ulteriori inutilium ejusmodi Inventorum pharmaceuticorum, sed jubet recentior in officinas introducta preparatio, quam saturationem cum acido citri vocant, ut de eadem pauca exponam. Notum in vulgusest hæc enchiresis, neque opus ut eandem fufius describam; atque & illud nemo ignorat eam inter terrea remedia conchis præcipue ac cancerorum lapidibus destinari. Sunt certe modernorum Practicorum haud pauci, qui conchas citratas tantopere amant, ut plurimis quas præscribunt formulis easdem adjiciant, multa inde bona sibi promittentes. Atque, ut nil diffamulem, videntur mihi Medentum aliqui inter selectiora sua & experta remedia terrea ejusmodi acido saturata referre, & arcani quippiam ipsis adseribere. IUNCKERUS certe *marina acido citri saturata ad mutuum solvendum in pectoris affectibus* collaudat (r) & quid prodest

Saturatio ter-
reorum cum
succo citri.

B 2

(q) Operum p. 525.

(r) in Consp. Tab. XXX. p. 264.

dest aliorum elogia apposuisse. Ego meam qualemcunque sententiam ut aperte eloquar, intelligere hactenus nequivi, quid tandem boni usibus clinicis ex ejusmodi præparatis officinalibus accedat; viresque eorundem singulares adhuc dum ingenue ignoro. Salva sint Doctorum Medicorum judicia, at palam nihilominus asseverare auderem, satis commode nos carere posse terreis acido saturatis in artis exercitiis, quicquid polychrestis tandem præ se ferre videantur. Atque saturaretur absorbens quodcumque acido citri succo, quid inde? Non agit amplius in corpore, ut absorbens, nec agit, ut acidum; sed ipsa saturatione emerget aliquod sal mediæ naturæ, at ut facile constat parca admodum quantitate. Absit a me, ut huic salis vires medicas derogatas cupiam, an autem opus est, ut salia media, quibus officinæ abundant, quæ largissime aliunde petuntur, exigua quantitate ex concursu absorbentis cum acido creemus. Anne duo grana salis medii cujuscunque idem præstabunt ac drachma dimidia vel & integra forte lapidum cancrorum acido citri saturatorum? Anne igitur æger omnem hanc terream molem frustra deglutit, cujus sal parce admodum terræ adhærens unice alicujus bonæ operationis in corpore animali est capax. Sane si quid video, aut aliquis demonstrare debet salis huic inesse præ aliis mediæ naturæ salibus prærogativam, aut ultro concedere tenebitur pertinere saturationem absorbentium cum acido citri ad compendia per dispendia, & ad operas pharmaceuticas ineptas ac inutilis.

Plura dicam: Præstabat forte sæpius porrexisset absorbens absque omni prægresso tali artificio quam extinxisset citri succo ejus virtutem antacidam, quæ ventriculo acida colluvie scatenti amica & utilis futura erat. Jure hic apponere possum verba cl. ETMULLERI, qui in dissert. de usu & abusu præcipitantium ea acidis sub præparatione sui non nimis tractanda esse præcipit, quia exsuuntur alias vi sua absorptiva & inversiva, adeoque frustra propinantur. Quantum enim extra corpus saturantur magis acidis, eo minus intra corpus inserviunt iisdem corrigendis. (s)

Atque

(s) Cap. III. §. 11.

Atque eapropter omnino nescio, quomodo tolerari possit, & quid tandem peculiaris polliceatur Dispensatorii Brandenburgici *pulvis*, ut dicitur *absorbens citratus* e lapidibus cancrorum cum acido citri saturatis conflans, quum si a viribus ita dicitur mea sententia contradictionem in adjecto involvat; statim enim absorbens pulvis esse desinit, quando incipit esse pulvis citratus.

§. 10.

Vellem nunc, postquam varias in Officinis adhucdum ob-
vias terreorum medicaminum preparationes adnotavi, ut omnes Lites de Præro-
gativis Terreorum.
illi Medentum, qui eas tolerant, defendunt, amant, gnaviter & candide profiterentur, quæ tandem inter illa præparata multiplicia reliquis putarent præferenda, atque an rationem veram & sufficientem proferre in medium valeant, cur hoc tempore hoc, cur alio aliud præscribant. Ego quidem maximopere vereor, ne vel Practicoti in arte viri ingenue nesciant, quis genius manum ipsis modo ad antimonii diaphoretici, modo ad concharum præparatarum, modo ad Cornu Cervi s. igne vel usti, vel philosophice præparati ordinationem adigat. Scribunt quippe candidi quicquid terreorum primo menti calamoque obversatur, facillime ad mutandam pulveris præscripti formulam proni futuri, si aliam æger posceret, cujus electionis sufficiens fundamentum æque non perspirent. Ignorant nempe, ut vera loquar, aut non curant saltem, quid bezoardico suo minerali, vel suis dentibus hippopotami vere effectum in corpore velint, an effectus quem intendunt rationi congruat, an a pulvere tali considerato probe physico morbi ingenio desiderari prudenter, expectarique possit. Equidem de differentiis & prærogativis præparatorum terrestrium in Officinas receptorum disceptatum passim est a Viris doctrina & praxi celebribus, suntque inter eos haud pauci, qui licet omnia, ut facile possent, flocci non faciant, aliqua tamen jure negligenda esse, & reliqua majoribus, ut sibi persuadent viribus pollentia in usus clinicos vocari debere autumant. Movit inter alios spinosam hercle quæstionem celeberrimi nominis cœteroquin Medicus DANIEL SENNERTVS, *an aliqua*
detur

B 3

detur inter Cornu Cervi sine uestione & cum uestione preparatum differentia? (†) Hac autem sententia prolata licem omnem dirimendam iudicat. Non exiguam inter utrumque dari differentiam existimo, nam Cornu Cervi cum uestione paratum, neque spirituosum, neque oleosum aliquid, neque salem volatilem amplius habere certum est. In Cornu Cervi vero vapore aqueo preparato & non uesto saltem mucilago illa glutinosa, quae est succus alimentarius Cornu Cervini separatur. Super sunt autem spiritus aut liquor & oleum ac sal volatile, quae omnia in eo adhuc reperiuntur, id quod in destillatione per retortam patet, qua & spiritus & oleum & sal volatile ex eo elicitur, carbonibus etiam injectum odorem, qui spiritum & oleum refert, spargit, qualis in uesto non percipitur. Ita Cornu Cervi sine uestione preparatum, seu philosophice calcinatum agris inservire posse Clar. SENNERTVS largitur. Sed huic iterum ceu inutiles in medicina pharmaco Cornu Cervi crudum subtiliter & minutim rasatum praeferrere debere ZWELFERVS probare nititur, en propria ipsius verba: Quamvis Cornua & ossa qualicunque calcinatione quam philosophicam appellant, quae per vaporem aquae ferventis cujuscunque peragitur, tantopere non destruantur, suisque nativis viribus perinde spolientur, atque alias in violenta illa calcinatione sive preparatione, quae per totalem combustionem perficitur, nihilominus non parum ipsis & hoc modo detrahitur. Et licet ex cornibus vel ossibus ita philosophice preparatis ac deinde destillationi subjectis de spiritu, sale volatili & oleo ipsorum foetido non nihil eliciatur, non tamen propterea existimandum ipsa adhuc iisdem quibus crudum cornu pollere viribus, vel majoribus etiam (prout nonnulli sibi imaginantur) vel etiam, uti alii arbitrantur hac calcinatione nil aliud peractum fuisse, quam quod friabilia ad pulverisandum aptiora & magis pura reddita sint. Quippe qui ambo cornua tam crudum, quam philosophice calcinatum examini ignis subjiciet, re ipsa deprehendet, multum de nativa sua humiditate, sale volatili & oleo huic cornu philosophice calcinato detractum esse, & eorundem vix parte quarta adhuc gaudere, ut propterea & hanc calcinationem philosophicam licet

(†) in Paralipomenis p. 64.

licet totali uisione aliquanto meliorem approbare nequeam, e contra vero ipsam crudum C. C. subtiliter & minutim raspatum pluris aestimem, quod tamen diversimode parari inque virtutibus suis exaltari potest. (u) Age videamus animi gratia, quomodo bonus vir exaltationem hanc virium medicinalium in cornu cervino si Diis placet repositarum moliat. Iterum Lectoris venia ipsissima ejus verba appono: *Recentes Cervorum cornua ex crescentia post cornua decidua provenientes vocantur Typha. Has ipsas tenellas adhuc molles, lanuginosas ac sanguine turgidas typhas jam unicum cruenta illa massa ex qua enascuntur macerato cervo accipe, easque frustulatim incisas cucurbita vitrea immitte ac lente destillando calore M. B. exsicca, aquam proleclam bis, ter, quaterque cohobando. Tandem materiam vel massam in fundo cucurbita relictam in pulverem subtilissimum redige, qui spreto C. C. uslo & philosophice calcinato studiose asservandus est.* (v) Hic pulvis ita preparatus deinde ingreditur Zwelferi pulverem bezoardicum cervinum, alexipharmacum cervinum, antepilepticum cervinum &c. (x)

Vidimus ita Cornu Cervi diversimode usibus medicis adaptatum & gradu virium per scalas quasi ascendens atque unum semper ab altero superatum. Adhibetur utique ad hunc usque diem in praxi C. C. ustum, superat hoc ex mente Sennerti C. C. philosophice preparatum, prapollit iterum Zwelfero judice C. C. simpliciter minutim raspatum. Omnibus his tamen palmam praripit ex ejusdem Zwelferi sententia raspatum & peculiari sua methodo exaltatum.

Quod si igitur de gradu quo morbus affligit judicare sciverit peritus artifex, habebit semper de quo agrum suum soletur, secundum ordinem & mensuram. Fingamus hujus rei exemplum; Cornu Cervi est remedium alexipharmacum, subscribunt Practici; laboret ergo aeger quispiam maligna febre, initio morbi sufficere C. C. usum, inerecente malo opus erit C. C. philosophice

(u) in animadversionibus in pharmacop. August. p. 463.

(v) ibid. p. 466.

(x) loc. cit.

phice preparato, supremæ malignitatis notis sese offerentibus confugiendum erit ad *C. C. crudum, simpliciter raspatum ac pulverisatum & ægro morti proximo existente*, ut conscientiæ consulatur, exhibebitur optime *C. C. Zwelferiana metodo exaltatum*, aut forte adhuc convenientius *C. C. auratum Dispens. Viennens.* ex croci solaris Serup. 2. & *C. C. philos. præp.* unc. una constans. Sed ut omnia certius adjumentum afferant, non negligendæ cautiones Agricolaë (y) qui cornua ab interemptis cervis inter bina Mariæ festa adscensionis, & nativitatis impetranda esse monet, si usum præstare debeant.

At absit lusus in re seria, ego nisi præceps nimis & præmaturus in judicando viderer, amico Lectori in aurem interea dictum vellem, ad unum omnia hæc cornua cervina quocumque modo præparata esse inutilia, insulsa & inepta pharmaca, ac frustra vel tantillum boni effectus inde expectari. Reservabo hujus asserti severissimam demonstrationem peculiari tractationi quam alibi apponere non obliviscar, neque enim quæ de sale volatili cornu cervinum habitante gratis differunt viri in chemicis alioquin versatissimi, me ulla ratione feriunt. Supervacaneum esse opinor adducere plures hujus commatis lites, pluresque disceptationes, quæ circa differentias & prærogativas variorum aliorum medicaminum terrestris indolis ventilatæ sunt. Amat hic naturam, ille artem. Damnat hic ignem chemicum & suffurari remediis terrestribus, quicquid energiæ possident, audax clamat, quando ille secretas vires intempestive inertissimis calcibus affingit, quod chemicum quid spirant. *Plurima simplicia*, scribit HELMONTIVS, (z) *specificam proprietatem per præparationem magisque per separationem & ignem amittunt. In ungula alcis & bezoardicis quiddam est quod crudis simplicibus proprium esse mavult.* At bone DEVS quantum alii chemicis pulveribus tribuunt! quam longe omnibus fere medicaminibus præferuntur a Chymiastris artis suæ idololatris bezoardica ut vocant mineralis, solare,
Jo-

(y) in libro cui titulus: *Cervi tum integri & vivi natura & proprietates, tum excoriati & dissecti in medicina usus.*

(z) in tractatu cui titulus: *Tria prima principia*, Operum p. 257.

Joviale, martiale! Quam portentosa commenta de iisdem in Practicorum monumentis prostant! cum tamen recte annotante IUNCKERO (a) *simplex illud antimonium diaphoreticum bezoardico minerali prerogativam non concedat.* Atque quid prodest tandem plura commemorare, satis opinor a me ostensum est, nil certi constare inter Medicos de differentiis, usibus prerogativis illorum remediorum quæ terrestrium nomen merentur, quid ergo mirum eadem intempestive ac inutiliter sæpe sæpius porrigi, atque sine omni distinctione usurpari, etiam iis in morbis quorum verum ingenium nil minus quam terreorum usum indicat.

CAPVT II.

*Terreis encomia summa tribui, eaque creberrime
usurpari a Practicis, non tamen semper
sine damno, exponit.*

S. I.

Scilicet negari nulla ratione potest terrea medicamenta præ omnibus aliis cujuscunque demum sint generis, creberrime in praxi usurpari; ut vel amatores eorundem æquo animo rempenitantes ulro confessuros credam, ad abusum usque ea ægris porrigi. Volo nimirum hoc terreorum nomine omnia illa intellecta, quæ S. I. sigillatim recensui, atque ut & imposterum, quando terrestria remedia hoc opusculo nominata invenient, me de universo illo catalogo in genere spectato verba facere Lectores mei reminiscantur, obsecro, quod ipsum hic semel inculcasse sufficiet. Sæpe ego miratus sum viros in arte principes eo potuisse procedere, ut terrena remedia mihi sine præjudicio eorum vires æstimanti toties inania visa, polychresta vocent, & inter selecta medicamenta jure referenda esse scribant. Taceo lubens loca, quæ magna copia in libris sese offerunt, ne Medicos summi nominis carpere videar, quorum merita ultra censuram posita violare nefas duco, licet in Medicina nullas autoritates,

Terrea ad stuporem laudantur a Practicis.

(a) in Consp. Tab. LX, p. 577.

tes, nulla in intellectum dominia agnoscam. Quem enim Medentum fugerent laudes vel solis absorbentibus remediis affixa, quæ partem saltem terreorum medicaminum complent, & quis nescit illa recepto Practicorum more ea sæpe copia aliis pharmacis aut adjici aut interponi, ac si ad omnem eorundem energiam absorbendam studio destinarentur. Apponam pæce Cl. ALBERTI elogium absorbentibus ab eo in disquisitione de medicamentorum modo operandi dicatum, ut aliqua ratione fidem asserto meo conciliem. *Absorbentia, inquit, quæ singularem usum & utilitatem in medicina habent, alienarum materialium precipites noxias efficacias hebetant, enervant, obtundunt, & veluti resorbent, ne sui juris manent, & in simplici concentrata sua qualitate noxam pariant. Hac ratione hæc absorbentia remedia variis aliis operationibus therapeuticis subserviunt, & abstergentibus, aperientibus & nonnullis aliis cooperantem suam utilitatem conciliant.* (b) Quid dicam de lapidibus pretiosis in quibus magnam esse virtutem HELMONTIUS (c) asseveravit, qui tot remediorum officinalium compositionibus gratis ad hunc diem adjiciuntur, & pudet dicere a superstitionis Medicis nondum negliguntur, etsi sole meridiano clarius est, ea ad nulla alia remedia quam simpliciter terrestria referenda esse. Atque non tantum in genere terrea, neque tantum classes certæ terreorum in genere hyperbolice deprædicantur a Medicis, aut nimis credulis, aut obiter nimis in veras eorundem vires inquirentibus, sed quod mirum dictu omnino videri poterat, integri libri prostant unius terreæ, unius absorbentis remedii virtutes ita complectentes, ut Lectoribus ad Horatii stylum sæpe bilem sæpe jocum tanti tumultus moveant. Adeat qui ingemiscere ridens & ridere ingemiscens cupit *Gammaologiam Sachsiænam*, ac in ea virtutes lap. cancr. medicas inveniet, quas in iis in æternum non quassivisset, de quibus ne per somnium quidem cogitasset; ita nempe pancrestum hoc remedii genus extollitur, ut valde mirum sit cur lecto hoc opusculo Medici sibi nondum religioni duxerint, si lap. cancr. admiscere omnibus quas præscribunt formulis negli-

(b) Spec. III. p. 149.

(c) Potestas medicaminum operum p. 297.

gligant; Cur non missis aliis medicaminibus solis cancr. lapidibus curare morbos gravissimos aggrediantur. Magnam eapropter gratiam sine dubio inivit CRVGERS apud Practicos lapides cancr. in deliciis habentes, quod candide docuerit quomodo oculi cancr. factitii, quales e conchis oblongis paratos observavit, a veris dignoscendi sint. *Multum interest, inquit, ut verorum oculorum cancr. nobis sit copia. Equidem non dissimulo eos easdem acidum annihilandi cum conchis & margaritis habere vires, interim tamen plus adhuc iis inesse dudum observavi. Nam lapidem bezoardicum imitantur quoad vim bezoardicam, sudoriferam & expulsvam, urinam movent, calculum frangunt, sanguinem coagulatum dissolvunt, pleuritidem discutunt, colica medentur, vulnerariis sunt &c. (d)* Atque has ipsas & longe plures virtutes medicas inesse cancrorum lapidibus, persuadere credulis poterat novissima editio *Dispensatorii Brandenburgici* ingensque ibi obvius pulverum apparatus quibus omnibus oculi cancrorum admisti sunt. Ingrediuntur nempe I. *Pulverem bezoardicum Sennerti*, II. *bezoardicum anglicanum*, III. *absorbentem citratum Stablii*, IV. *absorbentem nitratum ejusdem*, V. *absorbentem tartarisatum*, VI. *pulverem antimonisalem album Stablii*, VII. *pulverem antinephriticum*, VIII. *pulverem contra calculum*, IX. *pulverem contra casum*, X. *contra febres*, XI. *Cordiale*, XII. *Galactopieum*, XIII. *pulverem incidentem Stablii*, XIV. *pulverem pleuriticum*, XV. *precipitantem*, XVI. *stomachicum Birckmanni*. Crediderim ego satis hunc pulverum catalogum probare quam multis indicationibus explendis lapides cancrorum pares fuerint iudicati.

Dicite amabo Lectores mei, quis plura ab uno eodemque remedio expectaret, quis plura desideraret jure! Sed adhuc patiamini precor, ut vobis citem historiam Coralliorum a GANSIO conscriptam, fidemque faciam vos inibi coralliis si non majores, pares tamen laudes tributas fere inventuros ac SACHSIVS & CRVGERS cancr. lapidibus perperam assignarunt. Si satis otii vobis suppetit, ut evolvere queatis AGRICOLÆ librum cui titulus:

C 2

Cer.

(d) M. N. C. Dec. III. Ann. 3. obs. 147.

Cervi tum integri & vivi natura & proprietates, tum exoriati & dissecti in medicina usus, atque simul cum eo conferre volueritis Elaphographiam Job. Andr. Grabe, monstra elogiorum cornibus cervinis adscripta mirabimini. Liceat saltem illud hic transcribere, quod in fronte Gravius præmittit, ea ita se habet in extenso Iplendidus splendidioris operis titulus: Elaphographia seu Cervi descriptio physico-medico-chymica, in qua tum cervi in genere quam in specie ipsius partium consideratio theoretico-practica instituitur, ad multifarium usum præsertim medicum omnibus fere corporis humani affectibus ceu Panacea apprime conveniens. O nos beatos Medicos! Si plena hujusmodi scriptorum extaret Bibliotheca, largitura thesaurum sanitatis & longævitatatis nullo ære redimendum, nulli alii æquiparandum.

§. 2.

Et in praxi clinica hodierna creberrime usurpantur.

At si inane hoc votum sit, si inter desiderata medica pertineat, æquo animo defectum feramus librorum, omnium reliquorum terreorum medicaminum dotes seorsim exponentium. Effecere enim allegati & alii quidam qui allegari poterant, ut ad hunc diem Medici clinici admodum liberales inveniantur in remedium terrestrium præscriptione. Non enim sufficit, ut pulverum forma in quibuslibet fere ægritudinum generibus ad nauseam ventriculo obrudantur, sed & potionibus variis, emulsionibus, electuariis, emplastris grandi mole adjiciuntur. Si curiosos rerum harum lustrare materiem non pigeat pulverum tonicorum, adstringentium, alexipharmacorum, bezoardicorum, cordialium, anodynorum, antispasmodicorum, antepilepticorum, anticatarrhalium, antifebrilium, antidysericorum, ant-orgasticorum, cephalicorum, nervinorum, diaphoreticorum lithontripticorum &c. quorum formulæ quotidie magna copia ad Pharmacopœos transferuntur, patebit certo, eosdem si non plenarie saltem maximam partem terreis confari. Atque quot potiones ut appellantur diapnoicæ agris ordinantur, quæ C. C. præpar. antimonium diaph. bezoardicum minerale, matrem perl. non recipiunt? Nonne manca videretur pluribus, minusque suffectu-

fectura ad ciendam diuresin præscripta potio, si lapides cancr. testæ ovar. conchæ præp. in fundo vitri non subsiderent. Quis nescit misturarum antispasticarum ex aquis fragrantibus concinnatarum vires, ut communis fert sententia, augeri & intendi additione pulveris unguis. alc. dent. hippopot. lapidis manati, unicornu veri, cranii humani. Et ut rem omnibus notam non prætermittam, quem fugit laudabilis mos nonnullorum Practicorum ægris ad extremam debilitatem adductis, atque animam agentibus ceu viaricum quoddam ex hac vita in aliam meliorem, ordinandi potiunculas analepticas margaritarum pulvere largiter oneratas, nunquam in miseri ægrotantis, sed in ridentis pharmacopœi emolumentum & ipsius præscribentis certissimum supersticiosa ignorantia testimonium. Quæ de portionibus dixi de emulsionibus repetere nolo, eadem enim fors ipsis accidit, ut turbidiores adjectione variorum pulverulentorum reddantur, guttumque offendant, cui cæteroquin præ multis aliis pharmacis favere deprehenduntur. Et quid electuaria demum memorare juvat? quæ dum variis intentionibus a Medentibus destinantur, modo hos modo alios terrestres pulveres sibi admistos gerunt, temperanti, vulnerario, antifebrili, diaphoretico, diuretico scopo ordinatos. Emplastrum tandem, quorum multa confusum chaos sunt ac usum haud præstant, quem præstare reputantur, quemque nomen indicat, etiam in sinu suo glutinoso, resinosoque fovere interdum terreos pulveres mirum videri poterat, quum eo ipso illi inutiles habendi sint, quod per se poros cutaneos obstruere quidem possint, sed intrare nequeant, maxime cum viscosa emplastri materie irretiantur & involvantur. At interea non adeo rara sunt in Officinas transmissa a Practicis formula, quæ ad empl. diaph. Myns. antimonium diaph. & succinum præp. recipi jubent, & quis in hisce rebus versatus nescit decantatum in Dispens. Vienn. recentissimo emplastrum ad abortum constare ex variis glutinantibus, ipsisque admistis terreis adstringentibus, ut alia nunc hujus farinae exempla taceam. Sane si his omnibus probe ponderatis computum inire vellemus veritatis limites vix eum excessurum crederem, qui asserere haud vereretur, in urbe ampla,

qualis nostra est VRATISLAVIA, mille forte libras terrestrium remedium per anni spatium ab ægrotantibus absumi. Illud saltem est certissimum quod moles dispensatoriorum hodiernorum recentissimis editionibus testibus, nullo eorundem excepto, ultra tertiam partem decreveret, si carerent terreis remediis, adeo horum farragine inutili adhuc dum scatent, dum omnium ferme pharmacorum genera ingrediuntur. Eheu! quantus in hisce libris fatuus & inanis, ut aliorum, ita & terrestrium medicaminum apparatus! quis vero numerum definiet secretis & arcanis pulverulentorum remedium formulis, quas plerique Practicorum in usus suos sibimetipsis concinnant, quas a Viris auctoritatem in medendo assecutis mutuuntur, aut jure quodam hereditario obtinere. Si vulgi approbationem mereri potuit ejusmodi pulvillus, vel felix ad Magnatum usque ventriculos penetravit, sive profit, sive gratis assumatur, per ægrorum conclavia latissime vagari incipit Medentibus ipsis eruditis subinde imponens. Usus Tyrannus! Doleant has turbas illi materiae medicinalis scriptores, qui ad capita certa omnem remedium apparatus redigere conati sunt. Plaudo ego ipsorum studiis, veneror bonos animos, sed nunquam probo facilem calamum, ubique fere sine ratione sufficienti terrea larga serie adscribentem. Sive enim in libris medicinalem materiam pertractantibus caput de adstringentibus, sive de antifebrilibus, sive de antispasmodicis (& quid opus ut omnia secundum ordinem recenseam,) evolvere aggrediar, nullum ferme invenio, quo locus suus terreis non tribuatur, quo jure, ex examine, quod inferius curatius instigam, dilucide apparebit. Ego quidem valde pertinere ad cautiones de limitandis laudibus remedium, quales celeberrimus WERLHOFFIUS elegantissime conscriptas Medicis largitus est, terrea medicamenta dudum credidi. Utinam Practicorum multi ex hac penu quæ pro inanibus & futilibus ore & scriptis serio declararunt agris suis non prescriberent nihilominus! Utinam alii non festinanter nimis in operibus suis miserimis pulvillis adjecissent epitheta remedii optimi, egregii, incomparabilis, nobilissimi, divini, certissimi, infallibilis, & quæ sunt alia. Me
quidem

quidem nec hæc elogia movent, nec ulla alia, sed quoties commendata libris lego terrea remedia, vel formulam video ad Pharmacopolium transmissam, hujusque farina quisquiliis condecoratam, toties animo obversantur Bagliviana verba, quibus ceu sigillo muniri cupio ea quæ durius hoc paragrapho, at non ini- que, elocutus sum. Ego, inquit, (e) certe vix capere possum, quomodo medici indiscriminatim ad omnes morbos pulveres testaceorum, & alcalicos, ut vocant absorbentes, prabeant, qui non aliud revera sunt, quam terra inutilis & caput mortuum mixtorum. Certum enim est stomachum nostrum in statu sano vix digerere eos posse, quoniam difficulter in substantiam nostram vertuntur, quanto minus in morbo, in quo juscula tenuia vix digeruntur.

§. 3

Probe hoc notent velim ii qui plenis buccis pulveres suos bezoardicos amica vel tenerioribus corporibus pharmaca clamant, atque nulli ægrorum noxam eos inferre asserere non verentur. Exiguam credo gloriam assecutus est Medicus, ubi remedium non nociturum præscripsit, quis enim ægrorum eum unquam advocavit, ut non noceat; neque otiosum morbi spectatorem ullus ægrotantium desiderabit. Profit omnino oportet, si per ægritudinis naturam id licitum est, vocati Medici adventus; at infelicem ægrum, qui a macris insipidis terreis pulveribus levamen expectare jubetur, frustra illud cheu! anhelabit, nisi vires vitæ Medentis incuriam & socordiam suppleant. Neque tamen adeo sine omni limitatione verum est innoxie semper terrestres pul- veres degluriri, cum exempla non desint, ubi manifesta satis & gravia damna largius paulisper usurpati induxerunt. Nihil fingam, ne ex præconceptis opinionibus insultare innocentibus re- mediis videar, nec quæ ipse observavi prolixè enarrabo; at alie- nas experientias adducere opportunum erit, majus hic pondus habituras. Digna est, quæ primo loco a me referatur joco-se- ria historia in appendice ad animadversiones in Pharmacop. Aug- a Zwelfero annotata (f) quam missis fufius ibidem enarratis cir- cum-

Per abufum
vero etiam non
raro damnofa
evadunt.

(e) Operum p. 388.

(f) p. 66. 67.

cumstantiis, ut se habet, candide adscribam. Ager erat prano-
bilis de gravativo pectoris stomachique sensu, nausea & inappe-
tentia conquerens. Accesserat his malis febris lenta, quamvis
alias optima victus ratione, insuperque pulvere cordiali & cepha-
lico per tempus aliquod usus fuisset. Vocatus in auxilium
Zwelferus re bene perpenſa porrexit vomitorium lene, peracta-
que operatione agrum invisens bene eum habentem & magnum
circa præcordia levamen sentientem invenit. Luſtraturus ea,
quæ per superius & inferius guttur æger ejecerat, fere ad duas
libras viscosi & crassi humoris in pelvi vidit, in cujus fundo ad
digiti crassitiem pulvis cineres albicantes colore referens pro ſe-
dimento erat. Quæſivit per jocum Zwelferus an cineres com-
diſſet nobilis Patiens, & responſum ab eo audivit, se cineres qui-
dem comedere ſolitum haud fuiſſe, pulverem vero pretioſum
ejusdem fere coloris in ultimis Comitibus ſingulis diebus adſum-
fiſſe. Statim allata ſcatula, quæ pulverem talem continebat, una
cum pulveris formula, qua inſpecta patuit, eum compositum
fuiſſe ex magiſteriis perlarum & coralliorum, C. C. uſto præpa-
rato & pulv. Marchion. Ita perſpectis manifeſte juvantibus &
nocentibus merito indignatus eſt æger, ſe hæcenus haud
exiguo ſumtu ægriſtudinem contraxiſſe, non niſi rejecto
iterum prophylactico remedio redditum ſanabilem. Acce-
dat lepidæ huic historiæ alia parallela a SAMVELE LEDELIO *Mi-
ſcellaneis Naturæ Curioſorum* (g) inſerta cum inſcriptione: *Noxa
a nimio uſu pulverum.* Aſſumſerat vir quidam per aliquot heb-
domades quotidie duas vel tres doſes pulveris cujuſdam terre-
ſtris indolis, donec tandem ea remaneret ſtomachi debilitas, ut
nil aſſumptorum amplius retineret, ſed omnia per vomitum
rejiceret. Omnis medicatio erat fruſtranea, tandem dato
emetico felici effectû, cum pituita viſcida magna copia reji-
ciebantur egregii pulveres, ſanumque relinquebant, quem aſſum-
pti agrum reddiderunt. Ut trigam documentorum noxas pul-
verulentorum terreſtrium manifeſtas reddentium compleam,
exorata Lectoris venia binis citatis adscribam obſervationem Cl.

ALBER.

(g) Dec. II, Ann. 6. obf. 24.

ALBERTI (b) Vomitum frusti molem pugni majoris æquantis ex absorbentibus remediis compacti exhibentem. Sic autem casui recensendo is præfatur: *Prudens medicamentorum ordinatio character est periti artificis, quo ab empirica Medicina distinguitur. Quod absorbentia medicamenta attinet, ad eadem tam vilioris sortis & indocti homines quam medici varii velut ad sacram anchoram confugiant, ita ut sub quacunque morborum invasione & sensatione thebas & staturas suas Cornu Cervi aut lap. cancr. impletas arripiant, magnaque mole talia remedia agris ingerant. Quanta vero damna a largo & liberali illorum usu proveniant ante aliquot annos peculiari dissertatione exposui. Sequitur tunc recensio casus ipsius huc rediens: Ægro febricitanti studiosus contubernalis exhibuerat primo vomitorium, dein largius pulveres absorbentes. Secuta inde eximia Cardialgia ad lipothymiam usque, una cum conatu vomendi, febrilis typus turbatus, pessimaque alia accedebant symptomata, nullo medicamine consopienda. Septimo die cum metu suffocationis accidit vomitus, quo magma & frustum mucidum albicans evacuatum fuit, secutus effectus soporosus, nono die accessere spasmi & mors. Quis credidisset unquam, quis fando audivisset innocentissimis terrestribus remediis aliquem fuisse necatum. Fides hic sit penes autorem, neque aliquam nobis necessitatem impositam video, ut de veritate hujus rei dubitemus. Illud saltem neminem fugere arbitror, dari inter Medicos sat multos qui caute mercandum esse cum usu absorbentium injungunt, & damna si non capitalia semper fanitati, minimum multum mali afferentia inde provenire asseverant. Aperte scripsit Celeberrimus HOFFMANNUS: (i) *Absorbentium seu sic dictorum precipitantium exhibitio non parum prudentia desiderat, sub ventriculi enim atonia, si is viscidorum colluvie scatet, & falsi magis quam acidi ibi hærent humores eorum usu plus nocuisse quam profuisse observatum est. Atque quod mirum dictu videri poterat, sæpe ubi cultro anatomico subjecta sunt gravibus malis**

(b) in Actis phys. med. N. C. Vol. II. obs. 139.

(i) dissert. de benignorum remediorum abusu & noxa §. 15.

malis demortuorum cadavera, ac solenni extispicio Medici cum Chirurgis interfuere jacuit otiosa in ventriculo, nescio an ipsum corpus delicti rudis indigestaque moles pulverum, pigrorum nimis ad opem ferendam cerebro, nervis, cordi, quibus forte ex impositæ signaturæ pharmaceuticæ lege auxilium adferre debuissent. Testem hujus rei excitatum jam Celeb. HOFFMANNVM iterum producere liceat, *sunt exempla*, ait, (1) *ubi in lentis & hecticis febribus absorbentes & precipitantes pulveres largiori dosi atque intempestive dati fuerunt qui postea in ventriculo per sectionem aperto magno pondere fuerunt inventi.* Jam vero his expositis neutiquam opus esse duco, ut proluxa oratione commonstrem terrea remedia nimis crebro ægris adhibita gravare ventriculum, inhibere decentem alimentorum in eo solutionem, enervare mentis stomachici vires, extinguere naturalem ciborum appetentiam, alvum reddere segnem & difficilem, cum hæc omnia & plura alia sponte unicuivis apparitura ex dictis credam. Valde ego propterea vereor, ne ex frequenti & facili præscriptione pulverum terrestrium, qui plenis scatulis sæpe sæpius in Officinis præparantur ad cuspides cultri interdum devorandi, magna illa ægorum hypochondriacorum caterva omnem malorum suorum lænam e solo languente ventriculo & intestinorum tono propullulantem indies animadvertens, graviter lædatur. Væ vobis! si nimii fueritis in deglutiendis insipidis pulvillis, si acida vestra colluvies in stomachi & duodeni cavo stabulari solita, iis solvendis & absorbendis par non fuerit. Nolo ego hic loci omnes cautiones ex merito exponere, quas prudens terreorum pulverum usus requirit, ablegatos saltem cupio meos Lectores ad dissertationem Cl. ETTMULLERI *de usu & abusu precipitantium*, in qua varia passim salubria monita huc trahenda occurrunt. Præcipit ille sapienti consilio, ut non nisi moderata dosi ea usurpentur, ac frequentissime hic in excessu peccari ultro largitur, dum aut sæpius reiterantur, aut diutius continuantur, aut copiosius una vice ingeruntur, nulla sæpe ratione habita morbi, ipsius, morbi

(1) l. c. §. 18.

bi temporis, subjecti ægrotantis & quæ sunt reliqua. Deinde non minus Medentes monet, ne sordes mucidas & pituitosas everrere atque ejicere ex ventriculi bursa, & intestinorum canali negligant, antequam terreatos suos pulveres ingerendos exhibeant. Fingamus enim hospitari in ventriculi & duodeni cavo magnam viscidorum succorum colluviem, ane accedentibus terrestribus pharmacis illa reddetur inertior, viscidior, tenacior, aut forte cum iis in grave & insolubile corpus concreset? Anne ita obturabuntur glandularum omnium ostiola, quæ in digestionis commoda continuo humorem limpidum plorant? Anne venarum lactearum orificia glutinosa quasi & gypsea materia obducta & infarcta omnem succis alimentosis aditum interdicent? Mitto alia lubens, quæ circa usum præcipitantium sic dictorum remedium tenenda sunt a prudentibus Practicis, unam saltem adhuc cautionem Etmüllerianam additurus, ex qua sola apparet, magnum hunc eorumdem Encomiasten inertiorum, minusque ab humoribus nostris animalibus solubili indoli nihilominus parum fidere. Suadet nimirum (m) providus, ut usui ejusmodi remedium blanda purgantia & primas vias abstergentia subjungantur, quia fixiora sunt illa terrestria pharmaca, ac minus resolvable, adstringentia item, vel in se talia, vel in corpore talia evaserunt, ut adeo satis pertinaciter quandoque in plicis & cellulis intestinalibus delitescant, sique forsitan per ductus lacteos primi generis penetraverint, glandulas mesenterii valde infarciant. Atque an hæc omnia, quæ præeunte ETTMULLERO edisserui, aliaque varia sobrie satis ponderent Medici clinici ad præscriptionem terreorum suorum pulverum in qualibet ægritudine sine discrimine festinantes, ac an illi pulveres non subinde noceant, dum ex sua indole sapissime prodesse non possunt, jam quidem fusius indagare nolo, æquis & præjudicia sincere horrentibus Lectoribus omnem hanc rem æstimandam & dijudicandam committens.

D 2

CAP.

(m) Cap. III. §. 26, diff. cit.

CAPVT III.

*Solam Pathologiam acidam largum adeo ter-
reorum usum introduxisse evin-
cit.*

§. I.

Prima origo
usus terreorum
merito inqui-
renda.

Quando autem ita in terrestrium pharmacorum ordinatione Practici non liberales saltem, sed prodigi teste quotidiana experientia observantur, omnes illi omnino qui clinicas artes non secundum usum tyrannum, sed secundum rationem exercere cupiunt, tandem necessario in admirationem rapiuntur, quæ eos respicere, atque curatius scrutari jubet, qua demum ratione factum sit, ut olim in Medicina terrestria illa remedia usurpari cœperint. Habent nimirum omnia pharmacorum genera sua fata, plurima velox & inanis credulitas in officinas intrudit, plurimorum usum sola novitatis species ad tempus valere efficit; Fervet in principio opus, donec tandem opinionum commenta dies deleat, nimisque clara reddatur inanis fiducia, quam ut ætatem ferre possint remedia omni vera energia carentia. Eandem sortem ominor terrestribus pharmacis, quorum usus parturiente falsa quadam hypothesi, & obstetricantibus præjudiciorum monstris exclusus primum est, tandemque feliciter citoque fatis adolevit, sed brevi spero senescet & emoriatur. Scire nimirum refert nondum adeo per longam annorum seriem caput extulisse & tyrannidem in Medicos & agros exercuisse pharmacorum terrestrium congeriem. Etsi enim inter antiquos terræ medicata & bolaria conereta in praxi interdum adhibita sunt, monumentis eorundem hujus rei testibus; tamen largior usus terreorum, & inter ea talium, quæ Veteribus plane incognita fuere, superiori demum seculo fuit introductus. Paucis omnem historiam terrestrium pulverum complexurus sum, quando dixero ex quo acidum in Pathologiam a celebribus quibusdam Viris invito Apolline fuit intrusum, etiam illa remedia, quo-

quorum certe præcipua virtus antacidaj est, ceu polychresta de-
prædicata sunt: ita evanida quædam & sterilis hypothesis patho-
logica materiam medicinalem & praxin clinicam turpissimis er-
roribus inquinavit, quod alias in eximium Medicinæ damnum
sæpissime factum.

§. 2.

Primus fere terrestrium remediorum fautor salutari debet
HELMONTIUS, in figmentis condendis & vocabulis inanibus in-
veniendis facillimus. Quamvis enim Pathologiæ (quam dum
emendare, proh DEVM immortalem! studebat pejorem & ob-
scuriorem reddidit) præcipua fundamenta voluerit post archæum ir-
ritatum, Gas, Blas, Duelech & alia hujus farinæ commenta; tamen qui
scripta ipsius portentosis inscriptionibus condecorata sedulus perle-
gerit, multis locis acidum ceu causam multorum affectuum accusa-
tum & terrea vicissim ceu vera & optima ejus antidota multis collau-
data invenit. Acidum scilicet venis hostile esse passim pronun-
ciat, & alibi, *omnem aciditatem esse præter naturam & hostilem; in intestinis acidum excitare tormina, in lotio stranguriam, in ulce-
ribus corrosivam, in pelle scabiem, in artubus podagram (n)* diserte
eloquitur. Atque alio iterum loco inquit: *Acor prima coctionis
residuum, nec sat correctus ad intestina pergit pro torminibus; In
venas porro transiens febres varias excitat, contracturam abdominis,
hydropes, meseraicarum obstructions, paralyses item artuum &
strangurias (o)* Satis luculenter opinor animadvertitis Lectores
mei Pathologiam acidam Helmontianam, eccur ergo mirum vo-
bis videretur quando vobis narravero assertum praxin ipsam, &
sanationem morborum ab acido deductorum respiciens, quod pro-
na consequentia ex stabilita hac pathologia fuit. Clamat vide-
licet audax Helmontius (p) lapides cancr. acorem in prima offi-
cina destruere & inde multos morbos curari, quamvis etiam
non pergant ad illa loca ubi vera morborum ipsorum est sedes.

D 3

§. 3. Mul-

(n) in Tract. Pleura furens Oper. pag. m. 245.

(o) in Tractat. Retenta. Operum, pag. 380.

(p) in Tr. a sede animæ ad morbos, Oper. p. 183.

§. 3.

Tachenius.

Multo vero adhuc latius dominium in omnem Pathologiam se diffundens acido asserere annisus est OTTO TACHENIVS princeps Pathologiæ acido-salfæ sed infelix conditor. Nolo tempus terere allegatione radiosa locorum variorum ex variis ipsius scriptis huc pertinentium, quum nesciam quid in tanta ferculorum medicinalium acidis embammatis conditorum multitudine, præ reliquis apponere meis Lectoribus debeam, omnia quippe gustui nimis inimica crederem. Allegasse opinor sufficet tractatum ipsius *de morborum principe*, in quo omnem lapidem movet, ut morbos universos ex acido, hujusque fermentatione cum alcali deducat, atque ad curationem eorundem salia sua volatilia, & quod peculiari tractatu (q) multis extollit sal viperarum una cum absorbentibus terrestribus remediis mirum quantum facere lecturis persuadeat. Sane vix dici potest quanto applausu incondita hæc & nulli sobrio fundamento nixa Tacheniana hypothesis a Medicis sat multis asseclas sese Tachenii ore & scriptis ultro profitentibus fuerit excepta, eam forte ob rationem præcipue, quod magno Hippocrati eandem sedisse sententiam callide Tachenius finxerat, splendidiorem faciem fallacibus suis ratiociniis ita conciliaturus. Digna sunt quæ mea hic faciam verba Cl. FVRSTENAV: (r) *Hæc sententia, inquit, uti coloribus non destituitur, quibus incautos rerum arbitros facile fallere potest, ita plures reperit post Tachenium fautores. Eum enim magno numero secuti sunt alii, quos inter Bernb. Swalve, Dav. van der Beoke, P. Severinum, ipsumque Francis de le Boe Sylvium, excellentioris alias indolis virum & magni judicii Medicum nomina sua profiteri scripta illorum loquuntur.*

§. 4.

Sylvius.

Neminem ego tam rudem in historia suæ artis arbitror, quin probe cognitum habeat, magnum illum Batavorum SYLVIVM.

VM.

(q) in Hippocrate chymico.

(r) in desiderat. med. p. 139.

VM triumviratum quendam inter acidum, pituitam, & bilem constituisse, atque ex triplici hac scaturigine omnium in genere morborum origines derivasse. Atque qui famam SYLVII, quam dum viveret medicinam faciendo & docendo assecutus est, probe considerat, qui refertissima ipsius auditoria animo contuetur, qui insignem studiosorum Juventum numerum ex Ungaria, Germania, Dania, Helvetia, Gallia, Italia, Anglia ad eum confluentium perpendit, e quibus dein haud pauci Professorio muneri non Leydæ saltem, sed & in aliis Academiis admoti sunt; Qui, inquam, hæc omnia serio animadvertit facile colligere potest, qui factum sit, ut Sylviana hypotheses per omnem fere Europam dispergerentur, atque avide ubique exciperentur.

S. 5.

Eminet inter discipulos SYLVII CORNELIVS BONTEKOE, Bontekoe.
Gehema. qui non minus acidi & visceri fautor extitit, & ut ferebant ejus in arte principia antacida terrea passim in scriptis suis laudavit. Atque ab hoc autore iterum æque ac ab antea laudato SYLVIO acida seminia per orbem medicum latissime fuere dispersa, ita ut eximia copia Viri celeberrimi hinc inde surrexerint, qui acidam hæresin amplecterentur, falsoque huic fundamento omnem suam pathologiam superstruerent, quos inter JANVM ABRAHAMVM a GEHEMA, JOH. JACOB. WALDSCHMIDT, THEOD. CRAANEN, STEPH. BLANCARDVM, MICH. ETTMULLERVM & CHRIST. LANGIVM hac vice nominasse sufficiet. Ego quidem maximopere dolendum esse reor, viros hos graves, eruditos, in chemicis versatissimos adeo præjudiciis occæcari potuisse, ut non saltem semetipsos misere fallerent, sed dum Doctorum munere in Academiis fungebantur discipulis innumeris suos errores inter multa alia bona communicarent, & non sine speciosa argumentorum evanidorum pompa juvenilibus animis infigerent. Notum se maxime reddidit GEHEMA tractatu germanico idiomate conscripto, (s) quo omnibus Venæsectionibus, scarificationibus, purgationibus &c. sententiam damnatoriam scripsit, eaque omnia
in

(s) Von Grausamen Medicinischen Nordmitteln.

in perpetuum e medicina proſcribenda eſſe profeſſus eſt. Tam acri vero odio acidum ceu cauſam generalem omnium ægri-
tudinum corporis humani iſ proſequitur, ut in regulis ſuis dieteticis (t) omnia alimenta acida & aceſcentia, acetum, ſaccharum, fructus horæos, vinaque acido ſapore notata nocentiſſima ſanitati pro-
clamaverit. Et hiſce quidem opinionibus reſpondet omnino inter alia remedia prophylactica ab eodem ibi commemorata pulvis quem vocat univerſalem ex antimonio diaph. lap. cancr. corall. præparatis & nitro fixo concinnatus. Nec abhorret ab ejus ſententia, quando alibi cancrorum lapides unum ex præ-
ſtantiffimis remediis vocat, quia iisdem acidum hoſtis vitæ hu-
manæ infenſiffimus potentiffime oppugnatur. (u)

§. 6.

Blancardus.
Waldſchmidt,
Craanen.
Ettmüllerus.

Atque qui ſcripta WALDSCHMIDI, CRAANII & BLANCAR-
DI perlegere voluerit ſedulus, eandem omnibus circa cauſas morborum mentem fuiſſe, ſcorbutoque, quem ab acido & viſci-
do pendere contendebant, æque ac remediis ipſi opponendis, vo-
latilibus puta ſalibus, & terreſtribus pharmacis, omnia fere in medicina tribuiſſe clariffime perſpiciet. Edidit inter alia multa ſcripta STEPHANVS BLANCARDVS *praxin medicina apparenter no-
vam, qua oſtenditur omnes morbos prognasce a ſpiffitudine ſanguinis, humorumque aliorum ex ſolo acido & viſcido oriunda.* Opus ut verba habent *curioſum valde & utile, cui ſimile ab orbe condito nondum repertum*: Prodiit hic liber ex Belgico Idiomate in Ger-
manicum verſus, Hannoveræ, cujus contenta non opus eſt, ut recenſeam, quum in fronte ſtatim ſincera illorum facies appareat. De MICHAELE ETTMÜLLERO potius celeberrimo olim in Lipſi-
enſi Academia Profefſore, communique multorum ſagacium me-
dicorum Præceptore ac demum Præctico famigeratiſſimo aliqua ſeorſim adnotare lubet. Perplacet judicium, quod de eodem tulit ſupra laudatus Cl. FVRSTENAV, quod lectoris venia inte-
grum

(t) Sub titulo: Der richtige und ſichere Wegweiſer zur beſtändigen Geſundheit und einem langen Leben in verſchiedenen Geſundheits-Regeln.

(u) in dem reformirten Apothecker, p. 45.

grum adscribam. Neque, inquit, ipsum Michäelem Ettmüllerum ab hac longe abfuisse sententia monumenta ejus baud obscure significant, licet hic qua erat ingenii sagacitate & peritia experimentalis instructus, mox suboluerit quod hypothesis magna laboraret generalitate, quam proinde ipse specificationis mentione ad minimum notare laboravit, acidum pleuriticum, cephalalgicum, nephriticum, venericum, & specificum quodlibet introducens illisque & specifica absorbentia opponens. Et sane si libere quæ vera sunt eloqui licitum est omnia ETTMÜLLERI opera fat magnis duobus Voluminibus comprehensa, quarum laudibus quas jure meruere inter Medicos neutiquam insultare cupio, ubique ferme acidum spirant; Vix enim in universa praxi affectus aliquis occurrit, qui non ab acido deducitur, ad cujus medelam volatilia & absorbentia præcipue non commendantur. Audiamus paulisper ipsum de causis morborum differentem: *Ab acido in sanguine aut coagulationes & grumescientia, fermentationes nunc imminuta, nunc depravata, ab eodem lympham inquinante dolores partium, modo fixi, modo vagi, item exulcerationes partium, coagulationes succorum in scirrhus, qui ex effervescencia facile abeunt in cancerum; ab eodem acido succum pancreaticum inquinante tormina, intestinorum excoriationes, ab eodem in stomacho fames canina, pica, asitia &c. proficisci solent, & in genere omnia ea, quæ de melancholia & atra bile asseruerunt Veteres mutatis mutandis optime applicari possunt, cum ipsa melancholia a Veteribus speciatim Hippocrate acidus succus appellari soleat.* (u) Cause deinde pergit quæ augent vel alterant hoc acidum in universo corpore sunt aer frigidus & hybernus & quæcumque assumpta vel manifeste vel occulte acida. Pertinet huc Paracelsi tartarus, qui nil aliud est quam succus acidus facile coagulabilis vitio primæ digestionis generatus, unde omnia coagula, scirrhus, calculos, podagricorum nodos, venereorum tophos a tartaro seu succo acido coagulabili aut coagulato esse dicere possumus, qui si minora & angustiora vasa obsideat, ea-

que

(u) Inst. med. part. II. c. 2. quod agit de causis morborum, inter quas refert cacochymiam acidam, contra hanc concreta terrea inter alia laudat.

que oppilet, obstructionum auctor est. Plura ex ipsis Ettmülleri Operibus transcribere superfedeo, quum in sequentibus largissima occasio mihi nascitura sit, varia quoad pathologiam & praxin ex ipsius hypothesebus deprompta edifferendi. Ad solam illius dissertationem de præcipitantibus hic loci adhuc semel provocare mihi liceat, in qua parum absit quin omnia morborum præsidia in antacidis absorbentibus quærenda esse statuat. Quid enim! nonne ibi diserte scripsit, (w) esse acidum tantum non omnium morborum fontem & originem primam, materialem & occasionalem causam; Atque absorbentia & sic dicta præcipitantia existere universalia & primaria alterantia.

§. 7.

Langius & qui
recentissimus
est Teichmeyerus.

Supereft adhuc commemorandus a me ex catalogo supra scripto CHRISTIANVS LANGIVS, cujus pathologica & practica principia, ut paulo clarius appareant, bina ex illius materia medica excerpta loca apponam. Attendite saltem obsecro Lectores & polychrestas imo vero panchrestas lap. cancr & C. C. igne calcinati vires medicas arrectis & patulis satis auribus hauriatis: *Lapides cancr. inserviunt pro scopo absorbendi acidum, cumque acidum hoc hostile sit humoribus, illosque coagulet, unde postea obstructions, & dolores partium, simulque ipsis etiam solidis partibus sit inimicum, easque rodat & vellicet importune, patet statim quam plurimos morbos ex hoc fundamento oriri, & hinc cum destruat acidum ipsos polychrestum omnino esse medicamentum, adeo ut si vellem morbos omnes recensere, in quibus conveniunt, opus haberem prolixum satis catalogum exhibere. (x) Et porro: C. C. igne calcinati usus polychrestus omnino est pro scopo absorbendi & precipitandi acidum, tam primarum viarum, quam in remotioribus corporis recessibus, ipsisque fluidis partibus hærens. Cumque quamplurima mala unice ex hoc principio assurgant omnino usus prædicti Cornu admodum est insignis. (y) Vereor valde ne tædia vobis cre-*

em

(w) cap. II. §. 20. & 21.

(x) Oper. p. 437.

(y) Oper. 438.

em Lectores ingenui, plurium hujuscemodi male fundatarum, eademque semper chorda oberrantium sententiarum compilatione. Unicum saltem ex N. C. miscellaneis locum forte fortuna mihi occurrentem ut vobis citem, æquo precor animo feratis. Ita ibi mentem suam eloquitur Cl. SOMMERVS: (z) *Lapides caner. sunt maximarum virtutum in peste, febribus malignis. Si in quorundam individuorum Ventriculo chylum non dulcem, sed aculentem, aut acrem aut insipidum offendant illum invertunt & corrigunt, ne pro chyli differente vitio fermenta morbosa, maniaca, epileptica, pleuritica, hypochondriaca, nephritica, arthritica, febrilia accendantur.* En ergo plenam ægritudinum gregem facile medicamentis evporistis abigendam; Credat qui volet, ego nimis in veras horum aliorumque mere terrestrium remediorum vires mihi inquisivisse videor, quam ut inanem fiduciam in iis ponam, quicquid tandem boni viri de eorum Virtutibus nugentur. Multus fui hæcenus & nimius forte fuisse videbor aliquibus in adducendis Autoribus acido præter rem patrocinantibus, sed tamen filum hujus tractationis abrumpere non possum, nisi sincerum dolorem antea testatus, qui omnem animum meum cepit, postquam adhuc hodie favere acido in pathologicis clarissimum Jenensium Professore TEICHMEYERVM clarissime perspexi. Sincere scribo, non capio quomodo ex calamo Chemicum summi nominis, in hodierna harum rerum luce fluere potuerint verba: *Maxima morborum pars tum chronicorum, tum acutorum ab acido coagulante & corrodeute originem ducit.* (a) Valde ego veneror Virum cujus in Medicina omni peritiam multi colunt, sed pace ejus huic quidem asserto nullus subscribo, fufius in sequentibus quid me aliter sentire, atque quibus is passim ex hypothefi sua favet, terrea medicamina respuere cogat, elocuturus.

E 2

Cap. IV.

(z) Dec. III. Ao. 3. Obf. 151.

(a) in Chemia, p. 179.

CAPVT IV.

Pathologiam acidam penitus a Viris gravissimis esse confutatam docet; adeoque simul apparere quam vanus sit largus adeo & promiscuus terreorum absorbentium usus concludit.

§. 1.

Acidum ex pathologicis ejectum.

Fallor vero maximopere, aut ex his omnibus quæ antecedente paragra pho elocutus sum, liquido constat, solam illam sterilem hypothesein de acido præcipua morborum causa usum terrestrium medicamentorum in medicinam introduxisse. Quod si igitur veritatis pondere illa sententia satis corroboraretur, utique nulla præstantiora darentur, vel excogitari unquam possent pharmaca, quam antacida terrestria, quarum ea vis est, ut effervescentia acidum quodvis non obstante vel summa ipsius acrimonia, haud saltem mirius & inertius reddant, sed destruant penitus, omni sapore acido extincto, omnibus acrimoniae acidæ effectibus subito pereuntibus. Et o nos Medicos felices, si iis præsidii instrueremur, quæ notum semper, nec unquam versipellem hostem atque iisdem semper armis indurum certo prosternerent; quid enim facilius quam causas morborum unius semper indolis aggredi, & aggredi eo antidoto, quod omnibus ægritudinibus una semper virtute responderet. At vero adeo brevis ævi fuit tam late dominans acida pathologia, adeo a viris doctissimis invictis ratiociniis impugnata est, ut inanum commentorum saltem rudera supersint, speciosaque olim & magnifica hypothesis in umbras & nebulas fuerit resoluta.

§. 2

Speciatim ab Hoffmanno, Bergero, Pitca-

Nemo Medicorum ignorat quam masculino ausu, quam intrepido animo monstra hæc opinionum aggressus sit felicissimus DOMITOR FRIDERICVS HOFFMANNVS, scripta olim eleganti exercita-

ercitatione de acidi & visceri pro stabiliendis omnium morborum causis insufficientia. Versantur praterea credo in omnium manibus doctissima dissertationis a Cl. BERGERO de acido infonte edita, quibus certe pauperies argumentorum pro acida pathologia militantium elegantissime ostenditur. Nec infelicioꝝ fuit in hisce studiis ARCHIBALDVS PITCARNIVS, qui dissertatione brevi sed nervose elaborata de opera quam praestant corpora acida vel alcalina in curatione morborum larvam praedictis circa acidam pathologiam opinionibus detraxit, nudasque eas & miseras omnium oculis exposuit. Dignissima insuper est quaꝝ hac occasione a me collaudetur Oratio immortalis BOERHAVII de Chemia suos errores expurgante in qua varia solide deducta inveniuntur, quaꝝ acidum destruunt, & frustra in pathologicis a fautoribus suis id allegatum fuisse comprobant. Rectissime sane propterea scripsit qui peculiarem tractatum de acido infonte promiserat, (b) celeberrimus BAGLIVIVS: *Putant aliqui morbos omnes ab acido produci & omnes pariter per alcalia remedia curandos esse: Hoc medendi genus, utpote omnium facillimum & brevi dierum spatio a rudi quaque muliercula etiam addiscendum praꝝ caeteris hodie inva- luit; At Medici ignari illius Hippocratici quod centena sint quaꝝ hominem laedunt, tali medendiratione mihi videntur conjectari potius sive divinare de rebus morborum quam invenire & scire.* (c) Obstrictum ego omnem Medicum opinor, si munus quod ipsi incumbit rite tueri satagit, ut multitudine errantium nullam errorum veniam conciliante, cerebrinas hypothefes non gratis amplectatur sed prudenter de omnibus dubitet, atque veritates medicas quaꝝ examen rigidius sustinent per omnem vitam conquirat. Pigrum omnino & ingenerosum habendum id genus medentium quod ex alienis tantum commentariis sapere cupit & assentire quam indagare mavult. (d) Neque refert errasse aliquando, modo qui erraverit semel, serio tamen resipiscat, agnitaque culpa, alios ut cautius mercentur candidus hortetur. Meruit,

nio, Boerha-
tio, Baglivio,
Vallifnerio.

E 3

(b) Operum p. 50.

(c) Praxeos Med. lib I. cap. V. § 2.

(d) Verba sunt Helmontii de lithia c. 7.

me iudice, capropter laudes iustissimas ANTONIVS VALLISNERIVS abjurata acida hæresi ad meliorem frugem redeuns. Ecce confessionem fidei pathologicæ prout eam ipse eloquitur. (e) *Observavit Borellus, quod quilibet succus acidus sero seu albumini sanguinis commixtus & igni approximatus ejus impediatur concretionem. Res hæc admodum me conturbat, pulchras enim ego fabellas tenebam ex acido. Consultationes meæ, remedia ipsa vel acidum accusabant vel infrangebant. Quo nunc me vertam vix invenio. Coagulavit Malpighius ad ignem serum sanguinis sine acidis, sed neutrum experimentum par est Borelliano. Acidum siquidem venarum in calore est, quale illud ad ignem quare obsistet potius sanguineis concretionibus, quam favorebit. Neque infusum venis oleum sulphuris aut vitrioli rem explicat, cum absurdum sit talem vim minerali vehementissimam intra egrotantium sanguinem comminisci, nisi forte pestifero veneno laberent, ac penitus exitiabili. Nutante igitur causa petita ex acido quid me jubes sentire in posterum, quas adferre ad populum phaleras. Pergit deinde ita in Scholio subjuncto: Licet indoles sanguinis sit ammoniacalis potius quam acida, licet urina & serum sanguinis aut sanguis ipse extractus raro aut nunquam acidum spiret, sed potius acrem halitum aut urinosum, attamen Medici proclives admodum sunt, ad acidum crebro culpandum tanquam causam plurimum morborum, maxime illorum qui cum methodicis possunt vocari morbi ascripti. Si pleuritis aut alia inflammatio accidit, si polypus concrevit, si dolor, si febris exoritur, illico habent in ore acidum tanquam sanguis sponte sua non inclinaret ad coagulationem etiam procul ab omni aciditate: Motus tarditas, compressio in viis, spirituum cor agitantium languor satis virium habent absque acido ad sanguinem alicubi alligandum.*

§. 3.

Neutiquam ergo in praxi locum habent terrea abforbentia, quæ

Studio verba Cl. VALLISNERII integra adduxi, ut habeant si qui supersunt Lectores acido faventes, quod serio ruminent & expendant. Enimvero vel Tyronem artis medicæ sufficere crediderim ad evertenda ficulnea argumenta, quibus omnis hæc hypothese

(e) in Misc. N. C. Cent. V. & VI, obs. 97.

pothesis nititur. At quando falsissimum habendum est humani ^{cunquę etiā} corporis ægritudines ab acido hostili oriri, cum longe alias cau- ^{alię ratiuncu-} ^{lę allegentur.} sas sæpe sæpius agnoscant, sine dubio etiam veritati non respondebit eas antacidis & absorbentibus curari posse. Nonne ergo mirum videri debet omnibus hæc talia curatius perpendentibus, in exilium acta pathologia acida, & pro inani & futili a tot celebribus viris declarata, illa remedia, quorum usum hæc sola peperit, & in medicinam intrusit, tolerari nihilominus, imo vero non tolerari saltem, sed ea multitudine a Medentibus præscribi, ac si acidum commune omnium ad hunc diem idolum existeret, atque pathologia hodierna multo fuisset reddita acidior, ac seculo superiori fuerat. Attamen nemo modernorum Medicorum paucissimis forte exceptis ita statuit. Audax ergo assero ego, corruente hypothese de acido universali morborum causa, aut terrestria remedia gratis & præter rem multoties exhibentur a practicis, aut demonstrari debet ea, non tantum ut antacida, sed & aliis nominibus in corpore ægro posse evadere utilia. Atque sub hoc quidem prætextu haud pauci antiquis suis formulis indulgebunt sine dubio, & ad hoc asyllum celeres recurrent, ubi rationem exegerit justus fatuorum pulverum osor, cur tandem non amplius exigente usum acido pathologico, adeo sæpe, adeo largiter ægris porrigantur. Inveni passim apud illos autores qui præfenti seculo & recentissime etiam scripserunt, atque sæpe attente contuitus sum narratiunculas terreorum atque absorbentium præscriptiones medicas ex aliis fundamentis permittentes, excusantes, urgentes, sed ad fabellas eruditas, quas cheu in arte adhuc innumeras habemus illas quidem æquali jure pertinere perpexi, ac suavia illa de acido insomnia. Solidas ego artis exercitia fulciantes & rationalia magis reddentes demonstrationes anxius quero, inventas amo, & custodio, me ipsum meamque praxin sanato etiam ægro vituperans, horrens, odio prosequens, si examen paulo rigidius non sustineo, ac mihi ipsi ob tenuem nimis in medendo peritiam non sufficio. Has leges dum mihi ipsi imposui, assentiri communi terrestrium pulverum præscriptioni prohibeor. Relinquam cordatorum & arti suæ bene cupientium Medi-

Medicorum iudiciis ea, quæ de imaginariis terrestrium medicamentorum viribus in posterum exponere meditor: toties armatis quasi oculis eorundem energiam, quia nudos effugiebat, inquisivi, sed aut luscus sum & cæcutiens, aut in iisdem nulla latet alia, quam acidum primarum corporis officinarum destruens. Si celeberrimis in arte viris contradicō, intellectum non posse cogi, illi enixe rogo largiantur; sit mihi sentiendi libertas relicta, sit aliis concessum meas lucubratiunculas examinandi severius, oppugnandi ex sincero veritatis studio. Non enim quod sincere testor vana altioris sapientie persuasionē tumidus, non sciola carpendi licentia, non turpi contradicendi studio pruriens, sed solo ingenuo amore quo in medicam artem feror, excitatus calamum arripio. Defendat atque tueatur ausus meos celeberrimi inter Anglos Medici JOHANNIS FREINDII effatum: *Non autores in faciendâ medicina, sed rationis momenta quærenda esse.* Eo tandem perducti sunt Medici ut credant nocere sæpe quæ acida hypothesis evexit, & ubique urfit, salia volatilia, eo devenient confido, ut quæ sub eodem infausto sidere adhiberi nimis cœperunt terrestria pharmaca sæpe parum, sapius nihil prodesse ægris, convicti largiantur.

CAPVT V.

Terrea vere utilia esse concedit, ubi acidum in primis viis peccare observatur, eaque propter egregie ea prodesse præcipue in morbis infantum probat.

§. I.

Terrea acidum destruunt sæpe magna copia præfens in venæsculo.

Satis vero opinor constabit ex antecedentibus, me omnem prorsus energiam in medendo derogatam terreis medicaminibus neutiquam velle. Manet illis vis summa acidum, vel exquisitissima acrimonia pollens citissime destruendi, ita ut illud penitus immutatum, nec ut acidum, nec ut acre amplius agere in

in corpus queat. Atque optandum esset judicante ita Celeb. HOFFMANNO (f) ut & alii intemperati & vitiosi humores, quales sunt nimis acres, salii, biliosi, viscosi, tam cito & tam valide aptis remediis & specificis alterantibus corrigi & inverti possent. Quamvis vero certissimum sit, & indubiis argumentis queat invinci, acida assumpta etiam sat larga copia, ubi sanguinis oceanum ingressa fuerint, statim acorem deponere, & saliam ac precipue ammoniacalem indolem assumere, imo vero virtute circulantis sanguinis tandem ad alcaliescentiam usque adduci; quamvis, inquam, hac omnia ita sese habeant, eaque propter omnia illa, quæ de acido in sanguine oberrante & luxuriante proferuntur a claris viris fabulosa & falsissima haberi debeant, tamen negari nunquam potest, in primarum viarum cavis non raro ingentem acidorum succorum colluviem in maximum prosperæ valetudinis detrimentum stabulari; Quodsi enim acidorum vel acescentium alimentorum & potulentorum magna vis quotidie ingeratur, nec inter ea talia simul deglutiantur, quæ ex natura sua acidum cicurarent & infringerent. Quodsi præterea vires ventriculi nimis languidæ alimenta assumpta illi corruptioni in quam ex naturali sua indole feruntur permittant, & bilis simul energia deficiat, brevi omnino temporis spatio ingens acidarum fordium saburra in primis corporis officinis & duodeni potissimum latibulo coacervabitur. Jam autem neminem modernorum Medicorum fore crediderim, qui sanitatis intuitu inter adia-phora latentem in cavo ventriculi & intestinorum arundine acidam colluviem reponendam existimaret, sed e contrario illam ibi varios morbos excludere & ab aliis causis exclusos fovere atque deteriores reddere posse omnes Medicos libere confessuros confido. Quando vero extra omnium dubium positum est, terrestria remedia, ubi immediatus cum acido congressus iis conceditur, illud promptissime destruere, & omni acrimonia privare, certissimum etiam evadet terrestria remedia omnibus illis mor-

(f) Med. Syst. Tom. II. p. 378.

bis egregie competere, qui ab acido primarum viarum vel excluduntur, vel foventur. Quin & alimentis vel potulentis acidis nimia forte copia per diætæ errorem assumptis noxam statim corrigent ea pharmaca, & ægritudines graves inde metuendas feliciter præcavebunt, atque avertent.

§. 2.

Variis ægris
propterea in-
serviunt.

Multum sane boni ex usu prudenti terreorum absorbentium sperare possunt ægri hypochondriaci pathematibus obnoxii, qui semper fere acidarum cruditarum sentinam in ventriculis suis gerunt, qua fit ut spasmodum ac flatuum turbæ, quibus illi perpetuo anguntur, valde augeantur, atque increcant. Velox sæpe etiam auxilium largiuntur absorbentia cardialgiæ ex diætæ vitio, acidisque ingestis enata, ac mire ægros torquente. Non minus certe cholera, morbus ex iisdem causis exclusus, aut quod satis frequens est fructuum horæorum esu nimis largo proritatus, insignis levamen experitur ab evaporistis absorbentibus, fermentationes in primis officinis cito cohibentibus, non exclusis aliis remediis internis & topicis quæ spasmos enormes placant, ac excretiones effusissimas refranant & moderantur. Rursum etiam in febribus intermittentibus absorbentia quæ imprudenter adhibita adnotante JUNCKERO (g) typum febrilem turbant, & lentæ ac interdum hecticæ febrî ansam suppeditant, sapienter porrecta cruditates primarum viarum corrigunt, & nidum morbi non raro destruunt, si ille suos natales diætæ vitio, & acido-viscidæ colluviei in ventriculo hospitanti debet. Et cur tandem plures morbos commemorarem, quibus multum levaminis usus remedium terrestrium pollicetur, sufficit credo brevis enarratorum catalogus ad asserendam absorbentibus remediis suam energiam, quam nemo medentum ipsis detrahet jure. Neque reticendum est alio etiam nomine & non tantum destruendo acidum hæc remedia sæpe ægris prodesse. Generant quippe post conflictum cum ipso acido sal neutrum, quod subinde villos intestinorum blande exstimulando alvum movet, vel si ad sanguinem delarum
ad

(g) in Consp. Tab. 80. & 81. pag. 662. & 670.

ad arterias emulgentes & urinæ vias determinetur, diuresin pro-
 rritat, vel & ad corporis corticem usque penetrans ac cutanea
 vascula patula offendens transpirationis successum promover, su-
 doremque exprimit. Ecce igitur absorbentia remedia non uno
 nomine utilia, eoque majores sibi laudes deposcentia, quo ma-
 gis placide suam in corpore operationem exequentur; neuti-
 quam ergo iis carere potest medica praxis, cum in omnibus mor-
 bis indicatissima sint, quæ suos acido in primis viis latitanti
 natales debent.

§. 3.

Nunquam vero majores fructus præstat usus sufficiens re-
 mediæ absorbentium, quam iis in affectibus, qui tenellis in-
 fantibus lacte materno adhuc vescentibus familiares sunt, sæpe-
 que graves & capitales observantur. Sermo autem mihi hic est
 de morbis infantili ætati propriis, quorum causa in adultiores
 non eadem necessitate cedunt, ut adeo hic exclusos velim, qui
 tenellis cum adultis hominibus communes existere queunt.
 Sponte credo unicuique innotescit multum damni pati posse mol-
 lissima & cereæ teneritudinis corpuscula ab injuriis aeris, ubi
 illa vel nimio calore torquentur, vel auræ paulo frigidiori ex-
 ponuntur, vel modo has, modo illas atmospheræ vicissitudines
 experiuntur. Non minus animi pathemata quibus vel recens
 nati patent, itemque somnus & vigiliæ, motusque cum quiete
 ad causas affectuum infantilium referri merentur. Maxime au-
 tem post excretorum & retentorum vitia sollicitè in hac ætate
 observanda, ingesta accusanda sunt, a quibus tantum non omnes
 ægrotudines infantum pendent. Impugnavi in antecedentibus
 merito famosum seculi superioris præjudicium, omnes quot-
 quot dantur inter mortales ægrotudines ex acido & viscido deri-
 vans, at si hoc ipsum de infantium lactentium morbis assereret
 aliquis, & ad eos solos restringeret, eodem zelo defendere au-
 derem acidum & viscidum, quo illud nimis late & in omnem
 pathologiam diffusum rejeci. Scilicet si affectus eos qui denti-
 tionis negotium ægre succedens comitantur, rursusque illos qui
 a vermibus originem trahunt excipias, omnes sane reliquæ infan-

Maxime vera
 Infantibus.

tum agritudines ex acida & viscida colluvie prognascuntur, cu-
jus correctioni nisi sedulo invigilaverit Medicus, oleum saue &
operam perdet. Atque ut hæc veritas summi in medendo usus
clarissime pateat, ante omnia animadvertendum est ingesta omnia
si vires digestionis superent, eam in nobis indolem acquirere,
quam suæ naturæ per calorem humidum sotæ debent. (b) Cum
vero tenellorum infantum commune alimentum sit lac cui nimis
& intempestive sollicitæ matresfamilias pulmenta sua jungunt ex
crudis farinosis non fermentatis plerumque parata, facillime in-
notescit ventriculo per suam naturam existente debili & oneri
sibi imposito superando læpius haud pari, non posse non oriri ca-
cochylia acido-viscida, fœcundam multorum malorum ma-
trem, lacte ex suo ingenio ad acidam corruptionem prono, &
pulmentis glutinosam suam indolem non deponentibus ac insu-
per non minus acorem facile contrahentibus.

§. 4.

Videndum au-
tem ut in eo-
rum curatione
veris absor-
bentibus uti-
mur.

Quando autem ita usum absorbentium in artibus clinicis
extollo, & late se diffundere largior, omnes Medicos amice simul
rogatos volo, ut sedulo sibi caveant, ne multa ad ab-
sorbentium classem ceteres referant, quæ decenter insti-
tuto examine per indolem suam eidem neutiquam possunt inse-
ri. Error scilicet satis vulgaris occupavit plurimos forte materiae
medicinalis scriptores, ut partes animalium duras multumque
terra custodientes, cranium humanum, cornua aleis, os de corde
cervi, lap. percarum, manati &c. præter rem absorbentes dicant,
& acidum destruere falso asserant. Requirit nempe natura an-
tacidæ remediæ, ut cum instillatis acidis protinus effervescat &
eorum acrimoniam statim heberet atque extinguat. Quoniam
autem omnia modo citata, utut in pulverem minutum redacta
sint, cum acidis mista illorum acrimoniam prorsus intactam relin-
quant, nec vel minimum strepitum alicujus effervescentiæ cient,
facile consequitur, illa minus recte ad absorbentia & antacida re-
vocari, nisi antea vel philosophice vel alio modo calcinata fuerint.

Bene

Bene hoc ipsum jam annotavit Clariss. LANGIUS (i) qui causam, quod hujus generis terrea animalia cum acidis plane non congregiantur, nec illud edulcorent, unice ex gelatina copiosa ipsis insita derivandum statuit, siquidem hac per coctionem extracta statim corpora admodum sribunda & cum acidis effervescentia evadunt. Neque enim sal volatile, quod in iisdem animalium partibus Auctores certo respectu vere latere contendunt aliquid efficere, ut jure elogium antacidorum rueri queant, fufe & pulchre eloquitur. Rursum etiam serio hic annotandum est magisteria ad unum omnia nulla ratione absorbentibus adscribi posse, quicquid etiam Auctores varii de iis predicant, cum acido nimio sub ipsa preparatione saturata jam fuerint, ac ita ad id absorbendum prorsus inhabilia reddita, quare recte scripsit Gualterus HARRIS (l) dum selectum absorbentium in usus tenellorum infantum instiguit: *Magisteria lapidum pretiosorum apud multos amplissimis praconis celebrata nullis ego laudibus efferre possum. Certe nativas quaecunque sunt vires alienis commutarunt. Quae potenter absorbere acidum apta nata prius fuerunt, acido-dulcia jam reddita, arti place debent, quod ad idem minus valeant.* Omnibus his igitur ex absorbentium catalogo sollicitè ejectis ea tantum ad curandum peccans acidum reservanda sunt, quae suam vim effervescentia & pugna cum eodem luculenter demonstrant, idque penitus enervant & extinguunt.

§. 5.

An vero opus est, ut in clinicos usus more recepto omnem illam verorum absorbentium molem in Officinas recipiamus? An ulla sobria ratio postulat, ut tot pyxides modo C.C. philosophice calcinato, modo C. C. usso, modo chelis-cancr. conchis preparatis, & testis ovorum, modo corallis & crystallo montana, modo magnesia, modo mandibulis piscium &c. &c. &c. impleamus. Omnia haec absorbent acidum, id verum est, sed ane soli lapilli cancr. & mater perlar. preparata sufficerent? Fallor certe, aut

Ex quorum ingenti farragine quaedam selegisse sufficiet.

F 3

(i) dissert. de antacidis.

(l) de morbis acutis infantum pag. m. 50. edit. Amstel.

idem illud suadet sana ratio. Sed ita cum arte & cum agris ludimus Medici! Ita meremur ut legentes elegantes nostras omnem fere apparatus absorbentium saepe gratis coacervantes formulas pharmacopœorum famuli nobis irascantur; vel soluti in risus & cachinnos Practicorum incessu gravi & vultu elatiores spiritus prodente officinam plus decies per diem pratercuntium, aut si opes forte dives olim at pauperior nostro tempore tandem diditus Galenus concesserit, curru vectorum turpem inscitiam, superstitiosamque fœcordiam demirentur. Sane inanem & frustraneam quam ipsis imponimus operam tot pyxides & scatulas aperiendi, suisque locis secundum ordinem iterum reponendi ipsi Officinarum domini vix ferrent æquo animo, nisi puerorum more interdum ineipientes gemmas etiam & margaritas præcipue præparatas præscriberemus, gratumque ipsis ita præstare officium, quando inter lusus & jocos serio saltem de ipsorum crumena agitur pinguiori sorte præ nostra ordinarie gaudente. Sed mittamus ejusmodi tricas! certum satis est, neminem Medicorum notabile aliquod discrimen inter absorbentia indicare, nec veram & eminentem prærogativam unius præ altero demonstrare posse, nisi forte teneriorem ac in pollinem solubilem magis indolem quibusdam esse præ aliis quispiam objicere velit. Atque hoc ipsum lubens concedo, putarem ergo ostracodermata rudiora & cruda marina, utpote ad saxeam & lapideam indolem fere accedentia, eaque propter ægre ventriculo obedientia penitus e Medicina esse proscribenda, ac instar omnium servari debere matrem perlarum, & cancrorum lapides, utpote in pulverem fere impalpabilem levi opera redigendos & tenerrimorum puerulorum stomachum haud gravaturos. Sæpe cogitavi, an forte diversa absorbentia sub eadem dosi diversam quantitatem acidi destruerent, tumque fore ea præ reliquis ad usus clinicos aptanda, quæ minima dosi maximam quantitatem edulcorarent. Eram in eo, ut experimentis institutis paulo accuratius hanc in rem inquirerem, sed gratum mihi otium fecit supra jam laudatus LANGIUS, qui pondere scrupuli dimidii semper servato omnia quoque dantur absorbentia seorsim investigavit, accurate-

teque attendit, quot guttulas spiritus salis acidi singula destruent. Vi vero horum experimentorum satis notabilem discrepantiam dari eo quidem respectu inter absorbentia Langius invenit, (m) quando nimirum dimidius scrupulus dentis monocerotis gr. XX. mandibularum lucii piscis gr. XXX. lapidum cancr. & matr. perl. gr. L. perlar. Orient. gr. LX. Occid. gr. LXXX. testarum ostrearum ultra gr. C. destruxit. Habet hic in quo occupetur curiosa Medicorum industria, nollem tamen ostrearum testas ob majorem in acidum dominium reliquis in praxi præferre, cum cætera cuncta largiori paulisper dosi facile idem præstent & facilius multo in ventriculo solvantur, eidemque ita nullas molestias præcreent. Si unum absorbens scrupuloso practico non sufficiat, addat alterum, seligat tertium, ac omnia quotquot sunt, commiscere & confundere atque sine ulla ratione modo hanc inconditam seriem, modo alium ineptum catalogum in una formula conscribere vix sapientiam practicam arguere videtur. Pessimus interim & ridiculus abusus nil veris absorbentium virtutibus derogat, quæ citra omnem controversiam polychresta sunt, peccante acido, & sæpe pulchros effectus post se relinquunt.

§. 6.

Magnus est eorum autorum numerus, qui sua de morbis infantilibus cogitata orbi medico aperuere, pauci tamen quod valde miror, inter eos sunt, qui ad acidum & viscidum ceu causam plurimorum affectuum satis attenderunt, licet plurimi illud, sed obiter quasi saltem allegaverint. Sane etiam doctissimus LVDOVICUS MERCATVS (n) humiditatem aqueam crassioris conditionis calore vivifico orbatam, causam proximam statuit eorum morborum, qui frequenter in pueris visuntur atque inde multa mala deducit; Inter causas occasionales demum lactis pravam constitutionem, & hinc natas cruditates acidas referens. Primus autem fere qui serio acidum ceu præcipuum ægritudinum

Porro cavendum; ne apud infantes, ubi absorbentia sunt indicatissima, ea negligamus, & ut mos praxeos fert inepta pharmaca adhibeamus.

(m) diss. cit. cap. 1. §. 5.

(n) lib. II. de morbis puerorum.

infancilium fundamentum agnovit FRANCISEVS de le BOE SYL-
 VIVS extitit, huic enim superstructus est integer tractatus
 de infantum morbis conscriptus, quem operibus ipsius
 simul editis insertum possidemus. Pressit dein sine dubio Sylvi-
 ana vestigia MICH. ETTMULLERVS, cujus *valetudinarium infan-*
tile docte & eleganter concinnatum soli acido & viscido omnem
 morborum tenellis lactentibus familiarium genesin adscribit, ac ea
 soliditate cuncta inde derivat, ut paucis exceptis vix habeat le-
 ctor quod cum ratione opponat. Nescio autem an laudatum
 Cl. ETTMULLERVM non superaverit doctissimus Anglus GVAL-
 TERVS HARRIS edito elegantissimo *de morbis acutis infantum* li-
 bello ab omnibus medicinam facere tenellis cupientibus attente
 pervolvendo, in quo totus agritudinum huic aetati familiarium
 apparatus uni acido tribuitur, omnisque postea medendi metho-
 dus in illius preparatione & evacuatione ponitur. Atque nisi
 omnia me fallunt acidum in infantibus peccare ipsis sensibus fa-
 cile obvium redditur. Quis enim alvinas pusionum faeces gru-
 mosas ac acidissimum nidorem longe lateque spargentes, colore
 viridissimo, qui adjecto oleo tartari per deliquium in flavum ite-
 rum abit, tinctas, lintea interdum imo vasa aenea arrodentes ad-
 spiceret? Quis ructus eorum acidus, vomitusque caseosos, quis
 luridum pallorem cum facie omnes artus habentem contueretur?
 Qui acidum in tenellis corpusculis peccare non animadverteret.
 Unde enim ea flatuum vis, unde atrociam illa tormina, omnem
 excruciantia somnum, tot noctes inter perpetuos ploratus & cla-
 mores absumentia, atque mammae deliciis vix per aliquot mo-
 menta demulcenda? Nonne a coagulo acido intestinorum villis
 pertinacius adhaescente, & spasmos ibi & convulsiones fibra-
 rum nervearum proritante? An aliunde immanes saepe vomitus
 integra lactis coagulati frustra rejicientes deducendi sunt? An ab
 alia causa prognascuntur diarrhoeae grumosa & viridescentes,
 quam ab acido, quod bili admistum viridem colorem parit?
 Frequens tenellis malum spasmodico-flatulentum, quod cardi-
 ogrammum vocant, de quo tam mira narrant mulierculae, nemo Me-
 dentum ex alio fundamento certius quam a lacte coagulato
 visci-

viscido & acido facto derivaverit. Videas ex eodem fonte tusses clamofas, videas asthma ad suffocationis periculum urgentia, videas saepe febres continuas ejecta per blandam catharsin faburra acido-viscida in intestinorum alveo nidulante felicissime cessantes. Et quid tandem dicam de affectu puerili aetati praeter reliquis admodum frequente, convulsionibus & epilepsia. Sane ut solet solidissime scripsit Boerhavius insultus epileptici hinc (nimirum a lacte coagulato & acido facto) plerumque originem ducunt, irritato genere nervoso ope acrimoniae vellicantis. (o) Nihil amplius de morbis infantilibus ab acore viscido enatis memoro, probat opinor enarratorum series quam pulchre iis curandis absorbentia remedia conveniant, quae si unquam hic certe summos effectus pollicentur proximam morbi causam directe oppugnando & destruendo. Ita autem haec omnia evicta hodie & extra dubium posita esse autumo, ut vix ullam objectionem amplius patiantur, eaque propter vix aliquem Medentum ea medicamina in morborum infantilium medicatione posse negligere, quum ii haec sibi quasi jure peculiari vindicent, ratio videtur dicitare. At quod valde mirum est, longe alia habet vulgaris praxis, quae tenellorum saluti destinatur, an negligens & praecipua artis haud curans, an monitorum saluberrimorum, quae sana ratiocinia suppediant, nescia aut oblita ambigo. Festinant ubi morbo qualicumque tenellus aliquis decumbit, sine ulla deliberatione, cum credulis & superstitiosis saemellis Medici ad miseram essentiam dulcem, plenis buccis extollunt pulverem solarem nigrum Hallensium, & agritudine mortis formidinem incutienti pondus grani hordei suffecturum autumant. Porrigunt specificum cephalicum Michaelis, etsi paucis ab usu horis elapsis, pulsiones id per inferius guttur ordinarie reddant e linteis per curatrices eluendum, quasi pudorem Medicis suis moturi, quod porrexerint remedium omnem cum causa morbi conflictum renuens, & gratis ventriculum cum canali alimentorum transiens. Confugiunt saepe

(o) aph. 1357.

pe quasi ad sacram anchoram ad pulverem epilepticum Marchionis, tanta certe energia vix pollentem, qualis eidem tribuitur, & si dicendum quod res est, causæ morborum infantilium superandæ prorsus imparem. (p) Concedunt omnino interdum, hoc enim fateri debeo, suum terreis absorbentibus locum, sed aut parcis nimis dosibus ea præscribunt communiter, aut cito nimis ab usu desistunt. Turpe dictu est margaritas præparatas nullam præter antacidam virtutem custodientes, & si largius hoc sine exhibeantur (licet nulla præ cancerorum lapillis iis vis est) sæpe profuturas, ad pauca grana scopo cordiali analeptico & antepileptico ridicule non raro adhiberi. Verbo eloquar absorbentia quæ amplis dosibus adultis porriguntur, ubi nil usum eorum indicat, tenellis hæc remedia præ multis aliis pharmacis præcipue poscentibus vix primis labris degustanda præbentur, ut aliquis harum rerum ignarus injurios in tenerrimorum infantum vitam & sanitatem, & rapacissimos præfidiorum ad ipsos pertinentium helluones adultos homines haberet, nisi culpa ad medicos posset deferri, atque absorbentia remedia paratu ita existerent facilia.

§. 7.

Cum enim usum absorbentium apud infantes viri graves valde inculcent, is hic denuo morbis ipsorum vindicari meretur.

Neque tamen interea poterit negari, præcipuas quos supra nominavi de affectibus infantibus propriis scriptores, dum acedum recte urgent, multis elogiis antacidorum absorbentium usum in medicatione eorundem commendare, imo vero vel primum hujus generis remediis locum concedere. Ubique fere absorbentia quorum rationem veram utilitatis hæcenus paucis fuisse notam juste asserit porrigenda tenellis ægris vult Clarissimus SYLVIVS. (q) Nec minus multus est in iis extollendis Celeb. ETTMULLERVS. Vocat ea apud infantes anodyna tutissima et indubi-

(p) Rectissime hunc pulverem nullius in infantum affectibus esse efficacis monuit Cl. Stahlius diss. de morbis infantum, ut adeo eo magis mirandum sit, cur ad hunc diem non saltem providæ matres ad unam omnes, sed tot præclari Medici ad ineptum hoc remedium recurrant, quod nec acido superando, nec viscido solvendo par deprehenditur, nec aliis finibus quadrat.

(q) libro de morbis infantum, Operum p. 611. §. 70.

dubitata (r) GVALTERVS HARRIS & exhibitos ejusmodi pulve-
res tormina & inquietudines quascunque eadem certitudine com-
pescere ait, qua rhabarbarum alvum movet, qua narcotica dolores
& vigiliis ad tempus tollunt, cortexque peruvianus febres de-
bellat. (s) Sed largiores doses, repetitumque usum perite desi-
derat; (t) atque dum mitissime agunt, & nullam calefactionem
teneris corpusculis præbent, eorum usum omnibus aliis medica-
mentis in puerulis curandis longe antepont. (u) Probat soler-
tissimi & candidissimi viri placita ratio, rata ea esse jubet circum-
specta & casta experientia, sed quid tandem boni inde consecuti
sunt miseri pusiones? Parum dico, & nihil fere! Quid enim
me impellit, ut quæ vera sunt & verissima dissimulem. Nidor
excrementorum nares feriens aperte tormina infantilia acido de-
beri loquitur. Experimentorum fide certum est tantillo acidi
corpori calloso cerebri vel dura meningi vivi animalis admoto,
miserrime id convelli, at quorusquisque medicorum in tormini-
bus & convulsionibus puerulorum hæc expendit serio? Mori-
untur inulti, qui forte aliquando servari poterant pusiones, cum
essentia dulci, pulvere Marchionis, vitali, solari, specifico ce-
phalico, antepilepticis variis; Quid enim hæc omnia ad pec-
cans acidum quod sola absorbentia multum repetita & saponi-
ceis laxantibusque mista feliciter oppugnare valent. O quam
polychresta hæc sunt apud ægros infantes remedia! quam turpi-
ter a peritis cœteroque viris negliguntur! norunt eorum ener-
giam experti. Sæpe ego, quod sine jactantia dixerim, his pro-
fui, sæpe vidi veritatem asserti Boerhaviani: (v) *Epileptici insultus
bis solis curantur, si medelam capiunt.* At quam multa his oppo-
nuntur inepte & gratis! Eja vos Medici! qui iniquam consue-
tudinis tyrannidem mecum in arte detestamini, negligamus in-
anem illum fatuorum remediorum apparatus, quo vocalis &
lucri

G 2

(r) de morbis acutis infantum p. 11. edit, Amstel.

(s) p. 94.

(t) p. 51. & 56.

(u) p. 68. 69.

(v) aph. 1358.

lucris cupida jactantia vulgo & multis ex ordine nostro hactenus imposuit. Vindicemus una tenellis agrotantibus ea, quæ ipsis a viris gravibus asserta sunt, quæ turpis oscitantia ipsis raro nimis & parce nimis hactenus concessit. Magna absorbentibus vis est, & major quam prima fronte aliquis crederet, imo omni solari medicina præstantior. Sed utut continuato usu egregie affectibus infantum pluribus felicia medeantur, caveamus sedulo ne in aliud devium deflectamus, iisdemque solis fidamus. Omnis methodus Harrisiana curandi infantum morbos his & intermissis laxantibus absolvitur, atque eadem licet sterilis & simplex videatur sæpe sufficit. At non acidum saltem sed & viscidum simul in tenellis corpusculis peccat, illi recte absorbentia destinantur, huic incidentibus & saponaceis opus, & tum utrumque pulchre penitus everrunt tuta & lenia laxantia. Raro nobis apud infantes adhibentur mel, vitelli ovorum, sapo venetus, elixir proprietatis clauderianum, oleum amygdalarum, sed vix dici potest quam eximios effectus hæc remedia post se relinquunt, frustra reclamantibus iis, qui suis specificis & aliis ineptis pharmacis inhaerent, nec de causarum morbificarum vera indole, nec de opponendorum remediorum viribus solliciti. Qui volatilibus nimis paulisper a SYLVIO & ETTMULLERO collaudatis & præcipue liquore C. C. succ. ac spiritu salis ammoniaci anisato parce & circumspicite uti sciverit, qui laxantia alvum, ac inter ea mannam præcipue & rhabbarum cum clysteribus blandis saponaceis, justo tempore adhibuerit, qui oleosa ac mucilaginosa, quæ interdum a spasmodorum ferocia & acrimonia urgente efflagitantur porrexit, qui saponacea, vitellos ovorum, saponem Venetum, mel simplex vel & squilla acuatam viscido peccanti opportune opposuerit, qui demum absorbentia non ad grana & scrupulos, sed necessitate postulante exiguis sed crebro repetitis dosibus & interpositis subinde saponaceis & laxantibus ad integras sensim drachmas exhibuerit, habebit forte omnia, quæ affectibus infantum conveniunt, ac iis urens sæpe de pulcherrimis eventibus felix letabitur. Hæc e contra indicatissima remedia pigre ignorans, aut oscitanter negligens, parum in medicatione infantum gloria acqui-

acquireret, quæcunque demum alia pharmaca elegerit ac quocunque demum illa nomine magnifico superbiant, quum aliis fere omnibus præter citata adhibitis, nemo pusionum, nisi sponte sanetur.

CAPVT VI.

*Terreorum e ventriculo & intestinis transitum
dubium in sanguinis humorumque oceanum
expendit.*

§. I.^o

Quicquid vero condigne a me collaudata absorbentia boni in infantilibus morbis præstant, id omne in ventriculo & intestinorum alveo exequuntur; neque opus est dum causam continentem & proximam hic offendunt, ut ulterius ad vasa pergant, ipsumque sanguinis humorumque oceanum ingrediantur. Multis etiam adhuc, iisdem sat ponderosis dubiis expositus est terreorum remediorum in genere ore assumtorum ex intestinis per vasa lactea ad massam sanguineam transitus, quem multi horum medicaminum amatores ceu indubium & extra controversiam positum gratis supponunt; Quando iis varios effectus in corpore humano adscribunt, qui sine eo concipi omnino nequeunt. Quod si serio perpendentes ea quæ subtiliores Anatomici de lacteis venis scripsere, harum ostiola in intestina ex omnibus punctis tunica villosa hiantia, adeoque longe minutissima animo contueamur; vix verosimile nobis videri poterit terrea remedia quæcunque, etsi in subtilissimum pollinem redacta sint servata sua terrestri indole ingredi illa facile posse. Valde autem e contra probabile est, omnia hujus generis remedia præcipue si dosi paulisper largiori peccent artifices, ac vis motus peristaltici langueat, occludendis & obstruendis lacteorum principiis ac venularum aliarum bibularum orificiis admodum habilia inveniri. Atque ejusmodi suspicio nasci omnino debet attentius consideranti, ab absorbentium abusu oriri interdum solere in infantibus adnotan-

Vix probabile est terrea pergere ultra primas vias,

te Cl. ALBERTI (x) atrophicos affectus, a denegato chyli ex intestinis in vasa lactea ob obstructionem eorundem introitu unice pendentes. *A nimia adhibitione terreorum absorbentium ait, uti sunt concha preparata, corallia, lap. cancr. obstrui posse foramina vasorum lacteorum firmissime opinor, observarunt enim, qui corpora infantum dissecuere, quod in iis, quibus absorbentia in nimia dosi propinata fuerant crusta quadam solidescens materia tum in ventriculo, tum etiam in intestinis tenuibus oculis se subjecerint, quae vix ab horum substantia divelli potuerunt, sicque non solum in ventriculo separationem liquoris gastrici prohibuerunt, verum & ostiola vasorum lacteorum clausere, ut chylo aditus ad massam sanguineam fuerit praclusus. At vero objiciet forte aliquis, non de solis infantibus absorbentibus utentibus sed & de adultis etiam hic sermo, nec de abusu eorum, sed de usu perito & modico, quando intrare illa lactea vasa affirmatur. Revero autem facile multo minimum facilius corpuscula terrestria remedii praeterlabi in canali alimentorum aperta ostiola, & alvo tandem cum excrementis excerni, quam in ea sese insinuare, atque ulterius in subtilissimis alveolis progredi. Fingam deinde, imo vero, quia nulla fictione hic opus, assumam tanquam certum, in ventriculo & intestinis congeri saepissime mucum viscidum ac pituitosum; Ponam porro terreum pulverem assumptum huic mucoso magmati commisceri, an ingressurus is aperta oscula lactea sese ex his vinculis statim & facile extricabit? An potius cum mucos efformabit tenacem & limosam crustam parula villosa tunica ostiola oblinentem atque obstruentem. Judicent omnes a praedictis liberi. At vero sit sit ita, ingrediatur cum suo vehiculo assumptus terreus pulvis illa minutissima foraminula, quae ex intestinis ad alveolos lacteorum ducunt, an tum certo & strato itinere facilis perget, atque per tot anfractuosos canaliculos ad ipsum mare microcosmicum devolveretur? Qui illos mirabiles glomos, gyrosque vasorum ex quibus glandulae mesaraicae effinguntur; qui lactea primi generis vasa his glandulis innumeris furculis implantata, indeque minutissimis tubulis emergentia iterum, & in vascula ramosa majora*

sentim

(x) dissert. de atrophia §. 10.

sensim degenerantia, quæ tum vasa lactea secundi generis audiunt, mentis oculis solers contuetur, is hercle mille difficultates, mille obstacula videbit quæ liberum transitum terrestrium pulverum ad sanguinem morantur.

§. 2.

Verum quid hæc omnia ita ponderasse juvat? audio obmurmurantes fautores pulverum hallucinari me insigniter, nugari-ve impune, de insignibus remediis, quæ demum reclusa & soluta in ventriculo immutataque rudiori textura facile angustiores vias ad sanguinis oceanum ablegantes decurrere ab ipsis reputantur. Nova ergo occurrit de solutione remediorum terrestrium in ventriculo meditatio, cui operam aliqualem daturus statim reminiscor verborum HELMONTII (y) apprime huc facientium. *Gemmae, inquit, silices, marmora & quaecunque crystallinam habent duritiem, nequicquam agunt aut patiuntur in nos aut a nobis nisi per modum appensi. Vis horum ideo languida, quia corpore nimis denso clausa latet. Perle vero & corallia ac quaecunque conchyliorum saxatilem duritiem habent gemmis quidem in duritie cedunt, attamen proinde nondum conficiuntur in stomacho humano, ut bene in quibusdam avibus. Lapides autem bezoar, cancerorum &c. adhuc perlis minus duri non sunt de natura saxatili, sed potius sunt ex succo lacteo semicascato & semiputrefacto, habentque topi naturam inter cartilaginem & lapidem neutram. His ita pro veritate rei suppositis disco, quod lapis bezoar, cancerorum &c. quoad solidam pulveris sui materiam nullatenus digerantur a stomacho humano, attamen illis inest succus lacteus & mucilagineus magnæ virtutis, exigua tamen quantitatis. Aliquot deinde interjectis verbis Galenistas alloquitur HELMONTIVS: Si lapides præfati vel perla pulveretenus assumpta in nobis liqueferent, frustra tentatis dissolvere ea. Ægre ita solutionem remediorum terrestrium ut ex citatis apparet succedere in ventriculo ultro HELMONTIVS agnoscit, neque prudentiorum Medicorum aliquis eam adeo facile expectandam esse judicabit, nisi forte in ventriculo occurrat aliquid*

An solvuntur
in ventriculo?
an soluta per-
gunt?

(y) Oper. Part. II. p. m. 104. Tr. de febris.

aliquid quod menstrui vires gerat, atque ita terreum remedium assumptum ex sua indole indissolubile permansurum solubile demum reddat. Norunt autem sagaces chemici vel ex sola magisteriorum preparatione eximias acido vires esse recludendi & dissolvendi integre terrestria corpora, quod ipsum præ multis aliis eleganter adnotavit in suis doctissimis elementis Chemiæ insignis BOERHAVIUS. Audiamus propria ipsius verba: *Denique, inquit, aqua potest dissolvere multa terrestria corpora quæ sola nunquam ab eadem aqua dilui poterant neque dissolvi. Ostracodermata piscium mollium, chelæ, thecæque cancerorum, gammarorum, cochleæ limacum, pisciumque, tam in studiis quam in mari degentium; lapides, calculi, concreta lapidosa animalium; illorum cornua, ungues, ossa & alia similia postquam primo in acidis suis propriis solventibus erosa penitus fuerunt, deinde queunt in aqua omnino dissolvi. Idem etiam creta, corallia, margaritæ, mater perlarum, saxa calcinata, silices, dudum docuerunt (z)* Atque his ita sese habentibus, verum omnino redditur terreos pulveres deglutitos si acidos humores in ventriculo offendant, maxime si tenerioris nec rudioris laxæve indolis fuerint, accedentibus aqueis & diluentibus humoribus commode ibidem posse dissolvi. Tamen interea non negandum est cum id experimentorum ope demonstrari queat, dari in terreorum pharmacorum catalogo bene multa, quæ ad solutionem sui acrius paulo fortiusve acidum requirunt quale in humanis corporibus supponi non potest, quæque adeo non obstante præsentia acidi nihilominus indissoluta ibidem poterunt harere, si mitius illud acidum, quod præsto est, solutioni haud sufficiat. Id saltem verissimum habendum prorsus impossibilem esse solutionem terreorum assumptorum in ventriculo, si nihil acidi in eodem occurrat, quod minimum rebus naturaliter constitutis non adest, cum nec gastricus liquor nec succus pancreaticus vel tantillum acidi contineant, quequid tandem

(z) in Chemia art. I. de aqua p. 489. Idem repetit Boerhave, ubi alibi de menstruis agit, nempe p. 612. ita inquit; Plura terrestria si in acidis corroduntur prius, tum patiuntur se in aqua perfecte dilui, ut ibidem deo ita lateant, ut totus liquor limpidissimus appareat.

dem viri cæteroquin doctissimi de eo proferant. Quare notatu dignissima cautio est, quæ de usu absorbentium agens apposituit
 Excell. HOFFMANNVS: (a) Quia alcalina terra non nisi ab acido dissolvuntur cavendum utique est, ne in iis morbis, ubi primam regionem in qua absorbentia maxime operationem suam exequuntur magna crudorum & viscidorum succorum colluvies obsidet, indissoluta ibi hæreant, stomachum gravent, appetitum & digestionem destruant, alvumque reddant adstrictiorem. Est igitur & solutio terreorum in prima regione non semper extra dubium posita, sed si eam etiam tantisper posito præsentem acido largiar, & ab eo soluta terrea pergere ad sanguinem posse concedam, id tunc postulo jure ab adversariis meis, ut & ii mihi concedant terrea soluta non amplius esse terrea, nec agere ut terrea in massa sanguinea. Aliam igitur indolem quando per solutionem acquirunt, ea indoles primo investiganda est, antequam certi aliquid de actione eorum extra ventriculum & intestina potest determinari; aliter enim omnia quæ terreis medicamenti particulis ad sanguinem delatis, ibidemque modo gravitate, modo aliis falso suppositis potentiis agentibus pulchre differuntur, pro sabellis nitidis & eruditis in narrationibus habenda erunt. Enixe ego lectores ingenuos obsecro, ut meditationes meas serio expendant, quas de terreorum pharmacorum servata sua pristina terrestri indole difficulter concipiendo ad sanguinem transitu hætenus exposui.

Sunt certe quos idem mecum statuere non sine voluptate animadverto, atque inter varia hujus rei testimonia quibus omnibus offendere lectorum patientiam nolo, unum paulo diffusius & prægnans sufficiet, quod, impetrata ab iis venia, adducam. Habet Cl. FULLERVS in pharmacopœia sua extemporanea (b) inter multa egregia remedium genera pulverem ut vocat edulcorantem, ex terra lemnia, coralliis rubris, lap. cancr. testis ovorum

Elegans locus
 Fulleri transitum negantis.

(a) Med. Syst. Tom. III. p. 467.

(b) pag. 235.

rūm & ostrearum concinnatum, atque hujus occasione itā differit: Ubique datur acidum in ventriculo & intestinis hujusmodi absorbentia & concentrantia locum habent. Utrum vero illud inquam deprehendatur extra primas vias nec ne, nondum satis compertum habeo. Observabile quidem est iuscula carniū si ducunt ad corruptionem asservata acescere, exindeque probabile forsā ducatur argumentum, succos in corporis recessibus oclusos & corruptos aciditatem contrahere. Hoc vero si concesserim, nullatenus tamen sequitur edulcorantia terrea tales succos tam longe diffitos corrigendo paria esse, quippe quorum vis omnino in primis viis absorbi solet; Adeoque in sanguinis massam & corporis habitum pervenire nequit. Si experientiam consulamus certissimum est infantes acido nocivo in visceribus abundare solere, magnamque partem morborum eos assurgentium ab hoc fonte esse deducendam, eorumque curationem consequenter a testaceis & cretaceis omnino esse petendam, atque tam peculiariter esse huiusmodi atati medicamenta, ut raro pueris consulto & sufficiente quantitate exhibita novi quin laudabiles exinde effectus sequerentur. E contra vero adultis utiliter data nunquam memini. Ratum ergo habeo testacea pueris & primis viis, minime autem adultis sanguini & succis appropriata esse remedia. Dictum hoc omne sibi velim parent illi, qui vix morbi nomine audito facillimi inveniuntur in offerendis suis rudibus & terrestribus pulveribus. Pessimæ sunt hæc consuetudinis leges atque a nullo solide docto Medico agnosceandæ. Eheu bone Deus! quis hoc crederet prudens! Jacent otiosi in ventriculo pulveres, & a medentibus nihilominus morbis iis destinantur sæpissime, quorum sedes a ventriculo longe remotissima; Debent illi in fugam agere hostes, cum quibus congregari ut fieri debebat per tot locorum intervalla prohibentur! Papa! mordaci sale hæc medentium turba conspergenda videtur, dolendumque valde ab Harveo castigante acriter Medicos aquarios, abnōdoctores, lanio Doctores, ferreos doctores &c. negligenter esse omittam sectam Doctorum pulverulentorum & terrestrium.

§. 4.

Ipsi fautores
terreorum il-

— Fingere hi tandem desinant eximios terrestrium pharmaco-
rum effectus, quos nemo sine sufficienti eorum cum humorum
massa

massa missione mente valet assequi, imo vero ingenue suffundantur pudore quando pronunciavero illos etiam Medicos, qui acido causa morborum & antacidis ei opponendis remediis tantum non omnia in medicina attribuere, libere & cordate nihilominus asserere, omnem actionem terrestrium pulverum in ventriculo absolvi, neque eos posse ulterius progredi intra animal, ut ad Pit-carni stylum loquar. *Lapidem cancerorum non dissolvi e stomacho humano, nec proinde etiam penetrare ad loca procul dissita in materia sua lapidea, sed acorem stomachi resolvere quantum potest de ingestis lapidibus, atque in prima stomachi officina perire rerum assumptarum crases, exurgereque novas, palam eloquitur Pater acidi & antacidorum in medicina HELMONTIUS. (c)* Neutiquam deinde mihi tempero, quin huic effato jungam ea quae dissertatione aliquoties jam allegata de usu & abusu praecipitantium scripsit Cl. ETTMULLERVS. *Fixa praecipitantia, ut mineralia terrea, metallica, lapidea & vegetabilia styptica ac dura animalium partes, exque his parata calcinata, usta, soluta &c. C. C. usum specificum febrile Strobelb. terra sigillata, lapis hematites, antimonium diaph. bezoardicum minerale, unicornu animale & minerale ultra primas vias materialiter haud penetrant, quin utcumque alterata & in primis viis praecipitata cum scoriis recrementitiis per ordinarias portas denuo eliminentur. Quae solubilia facilius ac menstrui medio hinc inde distribui apta nata sunt ut salia fixa, lap. cancer. ossa lucii & similes animalium partes facilius solubiles, forsitan altius intra corporis recessus extra primas vias distribui probabiliter videntur. Tamen, consideranti praecipitationem particularum metallicarum v. g. plumbi in aceto soluti, Auri in spiritus salis, scrupulus facile suboriri posset, an non soluta licet ista in ventriculo in intestinis tamen ante sui in lactea propulsionem, pariter si non ex toto saltem ex maxima parte praecipitentur, quocumque fiat medio, & ita foras amendantur. Similiter enim & ossa a canibus soluta aut teneriores lapilli a gallinis quasi liquefacti excrementa eorum copiose impraegnant, etiamsi a sanis & quorum vis digestiva, ac si ita loqui licet solutiva potens ad-*

lum difficilem
conceptu esse,
ultra conce-
dunt.

H 2

(c) in tract. aditus praecclusus ad condum &c. Oper. p. 342. Part. I.

modum existit devorata & deglutita fuerint. (d) Hæc omnia sine præjudicio trutinans nullus mirabitur, ubi Cl. LANGIUM de transitu terreis ad sanguinem denegato veluti de re quadam extra controversiam posita loqui animadvertet. Ita enim ille differit in dissertatione sua de palpitatione cordis, *de terreis que communiter precipitantia dicuntur notum est, quod vires suas statim in primis viis perdant, & ultra ipse non nisi mutata penitus ferantur.* Quodsi igitur summi antacidorum patroni quorum trigam allegavi confiteri haud verentur, actionem & operationem horum remediorum in corpus humanum circumscriptam esse primarum viarum terminis, quis jure vitio vertet neganti pertinacissime impossibilem esse curam eorum morborum per terrestria remedia, qui remotiorem a ventriculo & intestinis sedem nacti sunt, quorumque continens causa sine immediato remedii opponendi contractu superari nequit. Aut sane hic cadit omne absorbentium terreorum elogium, quod vel ipsi pathologia acidæ statores his remediis decrevere, aut fabulæ ab iis in medium proferendæ sunt, quibus tamen quomocumque etiam effingantur, nulla agritudinum fugata est unquam.

§. 5.

Licet usum eorum, qui sine eorum transitu in sanguinem sepe vanus est, fabellis quibusdam stabillire nihilominus laborent.

Atque hæc ut alibi luxuriant, ita & hic non desunt. Ponunt quippe fautores acidi in pathologicis ejus fontem in ventriculo & intestinis, inde vero illud auræ instar se diffundere per omne corpus, atque ita parere morbos gravissimos, fonte malorum expugnato statim feliciter profligandos lepide nugantur. Ita enim OTTO TACHENVS (e) acidum stomachale in corpore peccans non instar torrentis, sed instar auræ seu odoris operari asserit. pariterque ETTMULLERVS (f) acidum ex ventriculo auræ instar se in omnes partes diffundere, hinc nec opus esse ut sensibus adeo manifeste ubique pateat perperam contendit. Flunt inde omnino egregia illa confectionaria precipitantia vulgo dicta,

(d) Cap. II. §. 24.

(e) in elove p. 237. & 242.

(f) diss. de precipit. cap. II. §. 22.

sta, & si primas vias non excedunt, nihilominus partes remotiores (g) curare, quia auram peregrinam figunt, atque cancrorum lapides etiam in ventriculo constitutos mitigandæ vulneris in pede inflammationi rubori, dolori pares existere, dum saporem acidum in ventriculo absorbent. (b) At bone DEVS quis modernorum Medicorum ea laboraret in arte sua imperitia. ut ejusmodi narratiunculis fidem adjiceret. Si vero aura illa est inane figmentum, si deinceps vix credibile reddi potest terrea migrare ex ventriculo ad mare microcosmicum prona inde consequentia fluit, non posse ea remedia sanare morbos in remotioribus locis; nec posse præstare operationes in corpore vivo, quæ transitum remedii ad ipsam partem affectam cum sanguine circulante necessario supponunt. Judicate obsecro ipsimet cordati doctique Medici! anne ita cadunt plurima illa bona, quæ ex usu terreorum remediorum in morbis perperam sperantur? Anne hæc sola consideratio sufficit demonstrationi ineptissimi usus pharmacorum hujus generis? Vix credo aliquos vestrum consensum partium nervosarum cum ventriculo allegaturos, atque ex hoc capite terreorum polychrestas virtutes derivaturos, quum nemo unquam probaturus sit, vere in nervos agere hæc medicamina. Si acidum in ventriculo ac intestinorum canali peccaverit, ac ibi fibrarum spasmos convulsionesque proritaverit, eosdemque anomalos motus propagari ulterius per nervorum systema fecerit, ut sæpe in infantibus fit, proderunt omnino ex absorbentium terreorum catalogo omnia, sed bene hic juvabit advertisse, causam malorum per consensum nervorum etiam in remotis a ventriculo partibus mala patrantem oppugnare quidem hæc remedia, non autem ipsa agere in nervos ventriculi & in alios commercii lege cum iis adfectos. Sane verissimum esse persuasus sum, nil boni unquam extra ventriculum efficere absorbentia atque ea propter frustra eadem opponi omnibus morbis sedem suam nactis extra ventriculum, ut sæpe dixi. Vix mihi videtur res satis clara reddita alia demonstratione egere, non-

H 3

dum

(g) ibid. §. 25. 26.

(b) ibid. §. 25.

dum tamen finem dicendorum facio. Ero nimirum ego non rigidus saltem, sed æquissimus simul virium terrestribus medicaminibus assignari solitarum censor. Concedam tantisper per universum quod meditor opus, etsi id concedere nunquam teneor, nisi serci assumpta hæc remedia undis vitalibus ferrique per totum corpus cum iis ad partes singulas. Sed vel his etiam conditionibus positis nihilominus ea sine omni fructu sæpissime ab ægris assumi, clarissime demonstrabo. Quis plura a me posceret jure?

CAPVT VII.

In vires terreorum diaphoreticas communi Medicorum suffragio ipsis adsertas inquiri.

§. I.

Terrea communi consensu ad diaphoretica referri probatur

ATque ita transeam tandem, missis omnibus aliis ambagibus, ad rigidius examen quod terreis medicaminibus indixi, inquiramque primo loco accuratius, an jure tueantur virtutem suam diaphoreticam, quam ipsis communi consensu hæctenus tributam esse omnes norunt. En selectiorum ex hac classe apparatus! C. C. sine igne, & variis aliis modis præparatum, lap. cancr. antimonium diaphoreticum bezoardicum solare, martiale, minerale, succinum præparatum, mandib. lucii piscis, unicornu foss. verum, umbilicus marinus, præparat. terra sigillata varia, conche præparat. mater perl. præp. margar. lapis bezoar Orient. & Occid. Ex compositis: Pulv. bez. Senn Ludov. Mich. Wed pannon. rub. &c. Hæc omnia quantum novi dicuntur, habenturque diaphoretica. Neque ignotum alicui esse poterit, quantum fiduciæ in his omnibus collocet vulgus, imò eminentioris etiam sortis foemellæ, providæque Matresfamilias. Ad omnes demum morbos quadrare C. C. usum cum lap. cancr. vesperi ante lecti introitum assumtum sub spe fluxuri inde sudoris apud nos quidem plebeji homines opinantur, pariterque euporismum hoc remedium ditiorum quidam incon-

sulto

sulto Medico ituri cubitum frequentissime deglutunt, ac si maior aliquis cutis mane cum euphoria regiminis lectique beneficio obrineatur, (i) id sibi suisque servant, ac inter domestica pharmaca recondunt. Ita si plebi, plebeisque ditiorum præjudiciis fides habenda esset, firma niteretur talo sententia hæc & alia terrea vi gaudere certissimâ movendi sudores. At vero nec Practici clinici aliter statuunt, quæ enim præsidia ex omni medicinali materie illis magis adhibentur quam diaphoretica ut dicuntur fixa? quotusquisque agrorum a lectulo suo resurgit, qui pulveres diaphoreticos fixos non degustasset? quotusque eorum fatis cedens terræ matri custodiendus traditur, qui terræ remedia suo in ventriculo sepulta non secum ex orbe reportaret. Revolvite paulisper lectores mei! Medicorum doctorum etiam peritorumque monumenta, nec ad medicinæ Practicorum vulgares medendi methodos saltem attendatis; atque & illos quod sæpe miratus sum ubique fere mentionem injicere diaphoreticorum fixorum experiemini, neque facile occurreret morbus cui ab iisdem hujus generis remedia non opponuntur. Dies certe deficeret, si hujus asserti testimonia innumera allegare animus esset. Rursus percurrite obsecro secundum ordinem materiæ medicæ, rerumque pharmaceuticarum scriptores, atque ad unum omnes, nec recentissimis eorum exceptis terrea ad diaphoretica referre mirabimini, unumquæ ex altero bona fide transtulisse in suum volumen præconceptas opiniones, erroresque ita erroribus cumulasse liquido animadvertetis. Ut nugis innumeris scatet *pharmacopœia Schræderiana*, ita dives etiam est terrestrium remediorum pro diaphorecsi elicienda commemoratione, nec opus ut excerptis inde penitis chartas perdam, cum liber ubique obvius in omnium manibus versetur. Valde doleo eadem oberrare chorda Commentatores Schræderianos viros cæteroquin doctissimos HOFFMANNVM atque ETTMULLERVM, insuperque alios fanio-

(i) Deberent illæ providæ Matresfamilias atque vix ultra plebem ratiocinantes interdum Medici ponderare illa, quæ notat Sanctorius cap. de somno mane perspirationem sponte succedere solere, ita illam non inepte tribuere pulveribus versus noctem heri deglutitis.

niora paulisper & veriora docentes libere carpere. En hujus rei documentum! Rectissime pro inutili & inepto pharmaco ZWELFERVS declaraverat *C. C. ustum*, sed cum hoc non faciens HOFFMANNVS in clave pharmaceutica ita loquitur: (l) *Zwelferus ceu inutile rejicit, & terram mortuam dicit C. C. ustum, sed alii ustum in substantia assumptum diaphoreticum esse statuunt, bis nos etiam adstipulamur, experientia quotidiana edocēti C. C. ustum non solum diaphoreticum observari sed & ebullitionem humorum sedare &c. Licet enim particula salina cum sulphureis videantur destructa tamen nil obstat, alia enim est ignis, alia Arcebi stomachici est operatio cum remedii adaptatione, quam nullus intellectus humanus satis assequi potest. Nonnulli hunc effectum a sale aliquo fixo, quem in eo superesse putant, provenire statuunt, sed autoptica destituimur experientia. Si hoc omne sibi persuadere potuit HOFFMANNVS in clave, nil mirum est eum *C. C. philosophi calcinato palmam præ omnibus diaphoreticis ex animali regno petitis detulisse (m)* ac conchas præparatas admirandæ esse virtutis diaphoreticæ palam adseruisse. (n) Eandem vero prorsus mentem cum Hoffmanno fovet in collegio pharmaceutico in Schræderum Cl. ETTMULLERUS ibidem enim lapid. cancr. sudorem pellere, (o) mandib. lucii piscis æque ac terras sigillatas idem præstare, (p) tandemque ex cervo omnia parata esse sudorifera, (q) publice professus est; ut alia hujus commatis asserta taceam. Recte supra *C. C. ustum* repudiasse ZWELFERVM monui, sed multa alia & inter ea omnia sic dicta bezoardica & diaphoretica fixa, quæ perperam servavit quoque rejicere is debuisset in animadversionibus in pharmaceuticam Augustanam quas merebatur omnino, & adhuc pro dolor! promeretur. Notum est, quid cæteroquin sua reformatione in pharmaceuticis boni præstiterit vir egregius DAN. LVDOVICI, sed eheu! cum aliis ante se fatua diaphoretica fixa tolera-*

(l) p. 657.

(m) in clave p. 657.

(n) p. 699.

(o) Oper. Tom. I. p. 692.

(p) p. 694. & 711.

(q) p. 659.

vit, ac inter diaphoretica animalia quæ exponit Cervo, tanquam diaphoreticis exuperantissimo primum locum decrevit, C. C. phil. calcinatum actione ad diaphoresin sat evidens pronuntiavit, C. Cusum revera in se non ob vellecula & Araguia aut credidit quoddam sal fixum officium suum præstare in diaphoresi elicienda edixit, *magistorum recepta C. C.* ad diaphoretica resultat, tandemque *conchas preparatas & licii piscis mandibula* classis horum remedium inferat. Etque deinde facillis suis in diaphoreticorum mineralium recensione ad asserendum certis quibusdam locum, *Terres minutum sigillatæ cum unicornis fossili, mastimano diaphoretico, braandico miseris* servandas in officina autumat, ipsæque *pulverem silum*, ut vocat *polybrethum* ex C. C. phil. calcinato, terra sigillata & unicorni fossili concionat, quem jure Cl. STAHLIUS taxavit. (*) Pauciora elegerat ex diaphoreticis fixis in usus clinicos LUDOVICI, sed integram eorum Catalogum recitat WEDELIVS (†) in amoenitatibus suis materia medicæ, quem hic apponere tædet, ut omnia taceam, quæ ex tractatu de pharmacis in artis formam redacta, & ex libro de compositione medicamentorum extemporaneis, allegare possent. Nil quæquam detractum volo cynosura *Hermannianæ*, sed ægerrensæ, inter multa quæ expungi merebantur largiter collaudasse terras diaphoretica AUTOREM non solum, sed & qui continuationem operis dedit Cl. BOZELÆRUM. Ad hic integro pharmacopolio contra quosvis morborum insultus auxilia suppeditanti (‡) & in cervo latenti inferendum betisim ducat C. C. phil. præp. usumque in medio relinquo. Paucis dicam: Omnia præstantissimorum hominum scripta materiam medicam ac pharmaceuticis compositiones complectentia & vel recentissimis temporibus loci publicæ exposita diaphoreticis fixis, iisdemque falso impostis encomiis ferent. Adeat cui libet *Pharmacopœiam Argentoratensem* (¶) *conchas præp. C. C. phil.*

(*) in observat. Stahlis a Goetio editis Class. I. p. 164.

(†) p. 348.

(‡) in notis ad Hermannii cynosuram Part. II. p. 3.

(¶) p. 228. 229. 245.

phil. præp. uflumque, oculosque cancr. &c. transpirationem & sudores moventia remedia nuncupari videbit. Perlustret obiter dispensatorium Viennense, *C. C. aurati, cerussa antimonii, C. C. phil. præp.* vires diaphoreticas prædicari deprehendet; Percurrat post alia dispensatoria evoluta *therapiam generalem Junckeri, Jankii selectum materia medica,* ac recentissimas *institutions materia med. Cl. Teichmeyer* & ibi in capitibus de diaphoreticis integras cohortes, plenosque exercitus diaphoreticorum terrestrium seu fixorum ordine collocatos conspiciet. Nil juvat hic apposuisse ipsissimas innumerorum pulverum bezoardico-diaphoreticorum formulas in dispensatoriis novissimis revisis etiam & correctis communicatas; atque in differentias horum pulverum ab antiquis forte compositionibus inquirere. Extitit ab aliquo tempore in Officinis nostris *pulvis*, ut vocatur, *diaphoreticus novus*, neque enim finis sperandus compositionis pulverum, quum semper inveniantur, quibus facile est inventis aliquid addere. Componitur is ex *antimonio diaph. lap. cancr. C. C. sine igne, succin. alb. præp. corall. rubr. terra sigill. & nitro scordiato.* Quamvis vero æque ad diaphoresin nil faciat, ac omnes hujus farinae se antiquiores, tamen eousque non vulgo saltem proprio Marte diaphoreticum remedium ex pharmacopolio subinde petenti, sed Medicis ipsis in usu frequens redditus est, ut nuper etiam inter ea remedia, quæ jussu publico typis exscripta instructione contra febres epidemicas malignas commendata sunt, relatus legatur. Et quid multa? Vera opinor elocuturus sum, quando dixero id pene inter Medicos ad fidei articulos referri terrea fixa movere transpirationem; ponique hoc ipsum ad veritates illas, de quibus in arte dubitare religio fit. Saltem ego novi neminem, qui rotunde vim diaphoreticam terreorum pulverum negaverit, meque risu a multis exceptum iri facie prævideo, quod impugnare ausus sim rem ita per multorum annorum experientiam extra controversiam positam, ut de illa dubitare vix per somnium aliquis cogitaverit. Atque ab iis præcipue fibilos & cachinnos lucubrationibus meis ominor, qui de securo usu pulverum diaphoreticorum fixorum, potiuncularumque ex aquis diapnoicis, ut audiunt, concinnatarum in acutissimis febribus

bus aliisque periculosis morbis gloriantur, atque hisce remediis, blandissimaque sua & naturæ amica methodo egregie sese defunctos suo officio superbi autumant, siue æger evaserit, siue migraverit ad plures. Sed teneant hi paulisper risum obsecro, perpendantque serio, an forte ad illos Practicos referri mereantur, de quibus alicubi locutus est Cel. HOFFMANNVS, quando ita scribit: (v) *Illud hoc loco adjicio, quod plurimi morborum & ratione indolis causarumque, & ratione laborantis corporis, adeoque etiam ratione curationis sint prohi dolor! incogniti, non ex se, & sua natura, sed propter ignorantiam eorum, qui divinam hanc artem temerario plane ausu exercent. His itaque ego auctor, suasorque sum, ut cum prodesse nequeant, si non nocere velint, debilissimas semper medicinas porrigant, quibus maxime clementer laxantia, analeptica temperata & diaphoretica fixiora annumero. Sane hæc ad remedia debilissima, & nil proficientia si ulla alia, mea quidem sententia pertinent. Nec reticere hic possum, sapissime aut nullam plane diaphoresin indicari ex morbi ejusque stadii, quod decurrit, ingenio; aut nondum de humoribus ad excretionem cutaneam aptis reddendis, ut decebat, cogitatum esse, quando nihilominus de diaphoresi elicienda Medici clinici colloquuntur, suasque ea propter terrestres formulas unanimi consensu consarcinant.*

§. 2.

Esti vero omnes ferme Medici, quod sciam, inter se conveniunt catalogo diaphoreticorum pharmacorum, fixa terrestria in genere spectata jure inferi; Tamen ubi ad specialem inquisitionem ventum fuerit, hinc inde disceptationes quædam occurrunt, an hoc præ altero viribus diaphoreticis polleat, imo vero an plane illis destituatur. Nolo hoc argumentum ita excutere, ut classem integram diaphoreticorum fixorum sigillatim percontem, sed operæ pretium duco, vel animi gratia lectoribus meis exponere quam dissidentes sententiæ circa vires unius *antimonii diaphoretici* secundum excellentiam ita vocati, inter medicos oc-

Tamen hinc inde discordes sententiæ inveniuntur, quod declaratur exemplo unius *antimonii diaphoretici*.

(v) Med. Syft. Tom. II. Part. I. cap. VI. p. 146.

currant. Transeo lubens doctes alias quas in calce hac inertes co-
 siderere creduli quidam opinantur, nimis quippe innotuit animo-
 niungi diaphoreticum, non adeo ad partiendi interitum exulce-
 rationes, corrigendamque puris acrimoniam, ac prohibendam
 ulteriorem eius generis facere, ut de eodem predicaverit SYL-
 VIUS (e) de exulsi Cl. ETMULLERVS. (g) Ut vero pateat quam
 potentia sit in animonio diaphoretico, olim saltem adscripta
 sunt, in unius adscriptis decimus mendacis refertissimum a
 SCHROEDERO inopugnantibus ita vero id sonat: *Antimonium
 diaphoreticum resiste corrumpit, mundificat sanguinem, conducit
 ad omnes obstructions, licet inveteratas hepatis, lienis, mesenterii
 aliarumque partium, internaxum. Adversus retentionem mensum,
 cachexiam, varicellam, hydropem, melancholiam, bya, bundriaciam,
 luem veneream, ulcera tam interna quam externa, scabiem. Prae-
 fertim confert in febris malignis exanthematibus, et variolis;
 rumpit interna aperturata, verum non subito sed paulatim operatio-
 nes suas exercit* (z) Quis sanationis praestitum haec omnia sibi
 peritaderi poterit? Sed quicumque non ignorant, quam magni-
 ifice de animonio crudo Chymistae olim senserint, quantasque
 vires in eo delitescere crediderint, is comprehendere facili qui
 factum sit, ut fatuo animonio diaphoretico eum medicamento ex
 animonio parato, mirae ejuscemodi laudes fuerint tributa. Haec
 vero & alia jam silentio involuta volo, ne extra oleas nimis va-
 ger, saltemque diaphoreticam vim calce isti animoniali adscri-
 ptam contemtor, de qua non rite convenire Medentum iudicia
 dixi. Studiose nimirum attendentibus innotet et clarissime ali-
 os de eo predicare quod sudores moveat, alios quod saltem
 blandissime transpirationis successum juvet, alios iterum fluctua-
 re an id pro his finibus laudare debeant, vel non, sibi que ipse
 interdum plane contradicere, alios tandem penitus id pro inuti-
 li calce habere, cum quibus etiam me facere lubens profiteor.
 Inter eos qui magnas vires diaphoretico animonio ad sudoris us-
 que

(e) Pr. Med lib I cap. 15, §. 43. sequ.

(g) Oper. Tom. II, p. 403.

(z) libr. III. c. 17.

que expressionem adscribunt, sine dubio referendus est JUNCKERVS, ita enim hic de eodem suam sententiam elocutus est. *Antimonium diaphoreticum diaphoreticorum remediorum princeps vocatur ex omnibus quæ vulgaris chymia suppeditat. Non solum enim sudorem efficaciter impellit, sed dosi quoque imminuta ad lenem diapnoeu iuvandam & tuendam commode in servit.* (a) Locat id etiam inter sudorifera Cl. LVDOVICI, totaque PRAXIS MICHAELIS ad sudorem expellendum hoc remedium commendat, ut plures alios autores taceam. Amplior autem est numerus eorum Medicorum, qui antimonium diaphoreticum non ad sudorifera, nec ad diaphoretica præcise, sed ad diapnoica saltem relatum volunt, quos inter studiose seligo STAHLIUM Præceptorem Junckeri, ut clarum fiat nec inter eos qui plenissime in omnibus aliter consentiunt concordiam hic inveniri. Scripserat videlicet Cel. JUNCKERVS disertè satis, antimonium diaphoreticum sudorem impellere & quidem efficaciter; at videamus paucis quæ de hac sudoris movendi potentia STAHLIO mens sit, en ita alicubi locutus est: (b) *Tam de antimonio diaphoretico, quam de bezoardico minerali tenendum est, neutrum eorum sudorem movere. Certe enim nisi exquisitum regimen, lectus calidus, hypocaustum calefactum, quies ægri, magnaque ejus patientia accedat non facile sudor ullus sequetur. Utraque saltem placidissime transpirationem promovent non vero sudores, atque nisi iusto regimine omnia ea removeantur, qua exitum sudoris morantur, ab his omnibus nulla promotio sudoris speranda est. Sunt ergo tantum lenia diapnoica, quod in infantibus & sensibilibus præcipue natura ægris maxime apparet, quod ex multiplici experientia novi. Semper enim pulveres cum antimonio diaphoretico a me dati plus proficere, quam sine eo exhibitæ. Tamen effectus non in oculos incurrit. Multum ergo JUNCKERVS a STAHLII placitis recessisse hic videtur, quod ipsum præter voluntatem fecisse existimo, quoniam aliter iisdem, ut notum est, firmiter adhæreat; eoque magis merito judicantem non a vero aberrare convictus sum, quia in præxi speciali passim non ad sudorem moventia sed ad temperatissima*

I. 3

dia-

(a) in therap. gen Tab IV. p. 133.

(b) in mat. med. Germ p. 155.

diapnoica antimonium diaphoreticum retulit. (c) Nolo virum clarissimum eapropter accusare quod sibi ipsi hac ratione contradixerit, quia forte doses subjectique ægri differentiam posset allegare & hujus intuitu id modo ad sudorifera, modo ad diapnoica referre; licet sudor a solo antimonio diaphoretico proripatus mihi inter mirabilia mundi collocandus videatur. At vero de alio Hallensi Professore Celeb. olim STABELIO asserere haud vereor, quod sibi ipsi aperte contradixerit, judicent lectores mei ipsimet! Fluctuat hic, quod serio attendentes deprehendent, an laudare an rejicere antimonium diaphoreticum debeat, & tacite deinde id vere rejicit. Opus est ut ipsissima ejus verba apponam: *Nostram*, ait, *ut hac de re sententiam breviter exponamus, non quidem cum nonnullis hoc productum inter inutiles calces referimus, sed tantas ei virtutes, quas vulgo ei attribuuntur, concedere etiam non possumus, hinc loco illius sive sulphur antimonii fixatum, sive regulum antimonii medicinale, sive materiam perlata pro usu interno per multos annos maximo cum fructu adhibuimus.* (d) Putaret his lectis aliquis nil singularis attribuere STABELIVM antimonio diaphoretico, at nihilominus postea pergit: *Effectus antimonii diaphoretici varii sunt, nam orgasmum sanguinis nimium & calorem quadantenus mitigat, motum progressivum humorum nimis languidum adauget, humores stagnantes resolvit, excretionem per transpirationem ac sudorem promovet.* Ita omnino multa bona & nullo modo contemnenda de antimonio diaphoretico prædicat, at dum hoc facit videtur mihi penitus oblitus eorum, quæ ante de eo scripserat, ubi de materia perlata Crügeri egit, (e) ibi enim sequentia verba invenio: *Omni-bus illis in casibus adhiberi potest materia perlata, ubi a recensioribus Practicis sive antimonium diaphoreticum sive cerussa illius commendatur & meliori sane cum effectu, uti per firmam experientiam edocti sumus, & a priori etiam facile demonstrari potest, nam po-*
steri-

(c) e.g. Tab. CXXXVII. p. 1017.

(d) Tom. II. Chym. c. 25. p. 301.

(e) Tom. II. c. 24. p. 293. 294.

*steriora illa (nempe antimonium diaphoreticum & cerussa antimoni-
nii, attendite lectores!) aut nullam evidentem præstant operatio-
nem, quando per affusionem aquæ partes solubiles salina ab illis peni-
tus sejunguntur, aut plane contrariam nempe laxantem quando ta-
les cum reliquis unitæ permanent. Hic igitur antimonium diapho-
reticum nullam evidentem operationem præstare asserit, puta-
rem autem satis evidentes esse effectus, quos ipsi tribuerat an-
tea, (f) sed omnes ipsi non possunt tribui. Saltem organum
sanguinis & calorem mitigare, & tamen etiam motum progres-
sivum humorum adaugere, sibi penitus contraria sunt. Fallos
igitur maximopere, aut Stabelius in determinandis effectu-
bus ratione excretionis cutaneæ ab antimonio diaphoretico ex-
pectandis sibi ipsi contradicit. Restat tandem ut probem dari
etiam Medicos doctrina & praxi celebres qui non fluctuant sal-
tem, an antimonium diaphoreticum viribus decantatis polleat,
nec ne, sed qui sine hæsitatione atque rotunde pronunciant,
nullas ipsi inesse. Instar omnium esse posset illustris BOERHA-
VE, si ullus alius exquisitissime summaque diligentia cuncta illa
trutinans, quæ remedium nomen meruere, antequam quiddam
eorum vel laudet, vel rejiciat. *Antimonium diaphoreticum iners
noxia calx est*, ait doctissimus Vir, *carens omni actuoso depreben-
dendo per observationes, carens omni bono, quod prius adhaere-
bat.* (g) Neque melius de eo statuit Cel. WILLISIVS: *Quam-
vis antimonium diaphoreticum diaphoretici nomine insigniatur, in-
quit, nescio cujusmodi ejus particulis hæc virtus attribui possit, at-
que talem effectum ab hoc pharmaco sæpius frustra expectavimus.* (h)
Accedat ut trigam contemptorum antimoni diaphoretici listam
joco-serium judicium GERHARDI GORIS magna certe in rebus
pharmaceuticis intelligentia conspicui: (i) *Sale, scribit, & sul-
phure id est activis suis principiis mediante nitro privata calx anti-
monii, vulgo antimonium diaphoreticum, parique passu ac equali-
bus**

(f) l. c. p. 301.

(g) in Chem. Tom. II. p. m. 452.

(h) Pharmaceutices rationalis part. I. cap. de sudatione,

(i) in medicina contempta. p. m. 179.

bus ferme viribus incedens bezoardicum minerale, tuta satis, nemini-
 que nocitura (quod & panis est) sed propemodum inefficacia sunt
 remedia, si non alicui volatili nubantur, etiamsi inter medicantium
 vulgus decantatissima sint, minime enim conveniunt virtutibus, fa-
 cultatibusque, quas illorum pracones ipsis attribunt. Vix mihi a
 praeclarissimorum horum virorum sententiis videtur abluere cea-
 leberrimus HOFFMANNVS, et si negari non potest eum sapienter
 le antimonium diaphoreticum, bezoardicum minerale, & alia
 hujus generis in praxi sua magno Medentum agrorumque bona
 edita, nihilominus, quod mirandum, citare atque commendare.
 Quid enim sibi volunt ea quae differit in observationibus chemi-
 cis: (1) Bezoardicum minerale, cerussa antimonii, materia perlata,
 antimonium quoque diaphoreticum calces fere efficta sunt, & profe-
 cto parum, nisi ratione terra alcalina ex calcinatione nitri enascentis
 praestant, neque aliquid singulare, si crebrius sola nec cum aliis mixta
 in usum vocentur, efficiunt. Neque rationis fulcro haec sententia
 destituitur, siquidem & metalla aequae ac salia non agunt in corpus
 nisi fuerint soluta; Haec calces vero nec facile ulli menstruo extra cor-
 pus obsecundant, nec intra corpus liquorem solventem offendunt, un-
 de quid statuendum jam sit de earum virtute ex facili judicari licet.
 Non ergo defunt Medici summi, qui fatuam antimonii diapho-
 retici indolem, omnia inania promissa eludentem agnovere, licet
 alii ex praconcepta sorte opinione eidem patrocinari non eru-
 luerint. Quid vero jam vobis videtur, lectores ingenui, de hac
 opinionum discordia? Conspexistis egregium specimen, quomo-
 do cum remediis, quomodo cum praxi medica agatur. Sincerus
 scribam, acerbum dolorem mihi plus simplici vice movere adversa
 ejusmodi integerrimae artis fata, quorum finem nisi aliter tandem
 cum eadem agatur, nulla hominum aetas aspiciet. En lectores! appo-
 sui vobis antimonium, ut vocant diaphoreticum quoad vires suas,
 diaphoreticum & non diaphoreticum, utrum vultis? eligite. Si eo-
 tenditis quo cana experientia ducere videtur, quarere, ex vobis li-
 ceat, anne LUDOVICI, JUNCKERVS, STAHLIVS, STABELIVS salu-
 tandi viri experientissimi, an aliquis dubitabit summo jure per-
 tinere

(1) lib. III. obs. 6.

tinere BOERHAVIUM, WILLISIVM, GORIS, HOFFMANNVM ad medicos longa & multiplici experientia conspicuos? Quid vero iuvat, discors & sibi penitus contradicens experientia ad determinandas vires veras antimonii diaphoretici? Dicam brevibus; ut confundantur tyrones medici, ut hic eadem ratione ac in aliis momentis practicis nesciant quo se vertant, ut tandem desperent de certitudine in arte salutari, ac desperantes (commoda phrasi rem ipsam exprimo) omnia vadere sinant ut vadunt. Mihi quidem amicus Stahlius, amicus Willisius, amicus Boerhaavius, sed magis amica veritas. Hanc dum anxius quæro ratione duce requisita remediorum ad diaphoresin proliciendam necessaria inquirere jubeor, hacque instructus convictusque facile ad dealbandos parietes unicuique antimonium diaphoreticum relinquam, quibus WEDELIO iudice (m) cum nil nisi fatua calx sit commode inservire posset, eo in artis exercitiis libenter ac secure cariturus. Neque enim id ulla ratione me moveret, quod Cl Schachtius subinde dicere solitus est: *Malle se carere digito suo minimo, quam antimonio diaphoretico.* (n)

§. 3.

Poscit jam omnino dicendorum stabilitus ordo, ut fundamenta indicem, atque a nemine invertenda principia ponam, ex quibus firmum ferri possit iudicium num terrestria remedia vere habenda sint pro diaphoreticis, nec ne. Id vero antequam exequar, lustrandæ sunt illæ ratiunculae, quæ a medicis hæc talia inter pharmaca tolerantibus & agris præscribentibus adductæ sunt, ut color aliquis fucusque practicis ipsorum moliminibus accederet. Neque enim ullus crediderit viros cæteroquin intelligentes, & peritos, solo cæco imperu ad eadem confugere solitos fuisse, & confugere adhuc; sed plerique modo has, modo illas agendi rationes diaphoreticorum fixorum in humores nostros sibi imaginati sunt, quæ tamen licet ipsis suffecerint examen paulo rigidius

Prætextus cur
terrea diapho-
resin moveant.

(m) in Pharmacia in artis formam redacta Lib. I. Sect. II cap 9 p 90.

(n) Refert hoc de eodem Morley in tractatu, de morbo epidemico Londini 1680. edito.

Acidum fan-
guinem ligans
absorbendo.

dius sustinere neutiquam possunt. Videbimus illas paulisper quæ legenti mihi scripta variorum autorum occurrerunt, quis enim enumeraret omnes! & iterum mirabimur differentes mire a se invicem, atque evanidas opiniones. Monui jam supra Pathologiam acidam in genere introduxisse in artem terrea medicamina, atque huic etiam præcipue debetur, quod diaphoretica eorum virtus prædicari cœperit. Factum nempe, ut dum hisce opinionibus inhærentes acido quocunque figi, condensari ac coagulari sanguinem crederent, eum antacidis a coagulo liberari, resolvi iterum, fundique & attenuari asseverarent, ita ut tum ferum sudorum materiam e sinu suo libere dimitteret. Hæc ergo vera ratio illis videbatur, quomodo terrea absorbentia diaphoresin excitarent. Mirum saltem quo & ii, qui largiuntur hæc remedia primas vias non excedere, ita sibi concipere diaphoreticos successum potuerint, quos inter Cl. ETTMULLERVS aperte scripsit (o) sudorifera terrea, lap. bezoar, C. C. ustum, antimonium diaphoreticum non pergere quidem ultra primas vias, sed ibi destruere acidum, hinc sanguinem a coagulo liberatum resolvi, sicque tandem sudorem subsequi. Quod ETTMULLERVS in ventriculo fieri autumat, id WEDELIVS in ipso sanguine accidere contendit, nam *terrea alcalina*, inquit, (p) *acidum in sanguine absorbent, ac citra ullum quendam novum effectum alium, precipitando fusionem & exhalationem inducunt, & sunt sudorifera.* Eadem prorsus ratione philosophatur WILLISIVS, & quidem his verbis: *Saltem alcali præpollentem habent lapides ac partes ossee & testacee animalium, ut Bezoar, margarita, oculi & chele cancrorum & similia, quorum virtus diaphoretica potissimum a sale alcali procedit, quatenus nempe hujus particula sali acido tum in visceribus tum in sanguine interdum occurrentes, cumque eo effervescentes proinde massam sanguineam fundi, ejusque serositates secerni, inque sudorem exsolvi faciunt.* (q) Plures hujus hypotheseos fautores citare

(o) Instit. part. III. c. 7.

(p) amœn. libr. II. Sect. II. c. 6.

(q) pharmaceut. rational. Sect. V. c. 1.

citare supervacaneum duco. (r) Sunt alii qui terreorum reme-
 diorum quædam ut dentes hippop. apri, mandibulas lucii, C. C. Sale suo vola-
 tili agendo.
 sine igne, lapides cancr. &c. agere sale quodam volatili in iis ha-
 bitante arbitrantur, quibus laudatum modo Cl. ETTMULLERVM
 iterum adnumerandum habeo. Is nempe statim sub initium *Secl.*
II. sui in pharMACIAM Schræderianam Collegii maximas animalium
 vires residere in eorum sale volatili scribit, atque deinde sequen-
 tia verba habet: *Quia acidum absorbent partes animalium dura,*
dum sale volatili turgent, & sic sanguinem fluidiorem reddunt, eo
ipso sunt sudorifera. Pariterque olim Cel. HOFFMANNVS in no-
 tis ad Poterium (s) in hac fuit sententia ipsos cancrorum la-
 pides ob insitum sal volatile proritare diaphoresin, quando ita
 scripsit: *Lapides cancr. præ aliis absorbentibus etiam ad diaphoresin*
disponunt propter sal volatile, texture alcaline intime immersum,
quod licet parcissimum tamen ignis vehementia elevatur. Bene me-
 mini Cl. Lipsiensium Professore WALTHERVM, meum olim
 Præceptorem ad cineres colendum, in collegio materiali diapho-
 retica exponentem omnes animalium partes duras ad hoc caput
 more consueto referri solitas agere vi insiti sui salis volatilis, at-
 que ita sudores elicere, plus simplici vice docuisse. (t) Revo-
 cent hic velim in memoriam lectores mei quam supra citavi quæ-
 stionem SENNERTI, an inter C. C. sine ustione & cum ustione
 paratum quod utrumque innumeris viribus ceu diaphoreticum
 a Practicis usurpatur aliqua detur differentia, illique præ hoc de-
 cretam prærogativam, quia sale volatili prægnans feliciter opera-
 retur, quod in hoc ignis violentia esset expulsum. Remini-
 scantur porro loci ibidem ex ZWELFERO a me allegati qui sim-
 pliciter raspatum C. C. capropter aliis præparationibus in moven-
 da diaphoresi & aliis Practicis intentionibus præferendum ducit,
 quia omne suum sal volatile oleumque possideret, quo operatio-
 nem suam exequeretur. Plura de hoc argumento adferre in me-
 dium parum interest. Transeo ad aliam hypothesein quibusdam

K 2

medi-

(r) assentit Slevogt diss. de Sudorifero §. 20.

(s) p. 625.

(t) vide ejus collegium Mscrpt.

Roborando
villos vaso-
rum.

Orgasimum
temperando.

medicis receptam, qua asseritur terrea remedia roborare villos vasorum, atque ita efficere ut propulsis validius promptiusque humoribus transpiratio & sudor proritaretur. Favet huic opinioni illustris HOFFMANNVS: *Quaedam diaphoretica scribens gaudent principio terreo leniter constringente, quo laxatam fibrarum compagem firmant & ad intensiorem motum impellunt, quorum in numero sunt antimonium diaphoreticum, Cinnabaris, antihæcticum Poterii, bezoardicum minerale &c. Ex animali regno eodem agendi principio pollent lapides cancr. lap. bezoar, C. C. preparatum, unicornu fossile &c. (u)* Atque eadem fere ratione ante eum jam philosophatus erat SAMUEL DALE. (v) Terram quippe Lemniam sudores ciere posse constringendo vasa & sic exprimendo serum aliquod sibi fuerat imaginatus. Est & alia quorundam sententia terrea rarefactionem sanguinis coercere, atque ita sudoris exitum promovere. *Absorbentia Ostracodermata, inquit JUNCKERVS, (x) sudorem promovent, quia acrimoniam salino sulphuream orgasimum sanguinis inducentem & hac ratione ventilationem sudatoriam impediendem feliciter corrigunt, & per diuresin evacuant; Et alibi hanc sententiam ita fufius explicat: Diaphoretica quedam agunt temperando, precipitando, & inspissando, subtiles & orgasticas partes humorum. Hac enim ratione serum agile, quod alias a celeri sanguinis fluxu simul abripitur, & propter subtilitatem colatoria secernentia crebro subterfugit facilius secedere potest. Atque hac privative agere dicuntur, & prosunt illis qui sanguinis ebullitione laborant. Hujusmodi sunt terrea. (y)* Huic vero sententia e diametro opposita est Cl. BOHNI (z) opinio, qui nullum sudorem fluere sine rarefactione sanguini inducta existimat. En ira hic de terreorum virtute diaphoretica sentit: *Cuncta sudorifera sanguinem rarefaciunt & in motum plus minus vehementio-*

(u) diss. de operandi ratione remediorum physico-mechanica §. 27.

Confer dissert. de medicamentis selectis §. 8.

(v) in pharmacologia p. 44.

(x) in Conspect. Tab. 71. p. 589.

(y) Therap. gen. Tab. IV. p. 88.

(z) de officio medici dupl. libr. I. c. 15.

rem cient, quorum alia hoc præstant immediate, ac mediate, alia mediate tantum. Prioris generis sunt salia urinosa alcalia & salsa; Vegetabilia amara & aromatica, seu salino sulphurea temperatiora alexipharmaca communiter dicta, qualia singula vi sanguinem resolvendi, fundendi & exagritandi pollent. Mediate vero magis sudorem cient, seu ad hanc disponunt terrea tam mineralia quam animalia, quæ aut salis parum habent, aut hoc minus evolutum gerunt, v. gr. terra sigillata, antimonium diaphoreticum, C.C. lap. cancr. bezoar. &c. At modo citatæ explicationi Cl. BOHNI iterum prorsus contrariatur & cum JUNCKERO facit Celeb. ALBERTI, qui terrea neutiquam sanguinem commovere statuit. Videamus vero quomodo is nihilominus ea tueri posse vires suas diaphoreticas sibi persuadeat. Diaphoretica privativa & fixa scribit citra ullam impellentem vim sudorem causantur, hujus indolis sunt terrea calcaria sive animalia sive mineralia. Hæc fixa diaphoretica tum toti massæ sanguineæ cum seorsim etiam sero nimis subtili aptiorem consistentiam conciliant, quo non modo hoc serum facilius a sanguine secedere, sed & post hanc secessionem intimius in superficiem cutis profluere possit. Si itaque huic humorum præparationi moderatum regimen conjungitur, tunc ad hujus serosæ portionis evacuationem eo magis natura inclinatur. Vix vero facile talibus privativis diaphoreticis remediis vel vis impellens, vel tonum peripheriæ corporis relaxans imputari potest, neque etiam resolvens efficacia iisdem adscribenda est, cum absorbentia magis incrassantem quam attenuantem virtutem habeant. (a) Enumeravi hæc tænus explicationes modi actionis, quam exercere in nostra corpora reputantur remedia diaphoretica terrestria, quarum quædam minimum non omni colore destituuntur, ut fallere non accurate satis attendentes, atque ad assensum eos perducere possint. Nolo vero tempus perdere recensionem fictionum crassioris naturæ, quæ nec tyronibus artis imponere valent, tantum abest, ut a viris doctis plausum, subscriptionemque queant expectare. His annumeranda jure veniunt ea, quæ HOFFMANNVS in clave de actione antimonii diaphoretici

K 3

fabu-

(a) in disquisit. de medicamentorum modo operandi.

fabulatur: (b) Statuo, ait, *antimonium diaphoreticum non ex illorum sudoriferorum censu esse, quæ vim attenuandi humores crassos obtinent, sed talia, quæ natura æmula vi figendi & precipitandi fermenta morbifica salia volatilia sulphurea figunt & precipitant, unaque tonum partium roborant, quo factò vis archæi tumultuans sedatur, & illud quod molestum est, per sudorem vel urinam ex massa sanguinea exterminatur.* Multo adhuc impudentius nugatur FEBVRE, quando ita scribit: *Antimonium diaphoreticum agit per irradiationem suæ virtutis, quæ fere est incomprehensibilis, quia leniter & naturaliter roborat Archæum directorem principem omnium functionum vitalium, idcirco opus est, ut per mensem philosophicum continuetur usus, quia per hoc intervallum hoc remedium mutare potest omne id quod impedit libertatem actionum archæi.* (c) Omnia tamen in compendio tradit MICHAEL: (d) *Antimonium diaphoreticum occulta potius quam manifesta vi agere, ut & C. C. contendens.* Egregium puto catalogum commentorum, monstrorumque hypothesium complexus sum, dent saltem Lectores mihi veniam, quod bono consilio illos in abstrusum opinionum labyrinthum introducere debuerim; dabit nobis sana ratio filum quo usi nos felices ex gyris, cryptisque extricabimus, atque casta theoria comite ad rectissimam veritatis viam deflectemur.

§. 4.

Requista vera
remediorum
diaphoretin
metuorum.

Valde miror sæpe viros artis theoreticæ probe callentes haud satis ponderasse an possibile, ne dicam probabile habendum sit, sumpto terrestri pharmaco fluere sudorem; nec ausos esse unquam hanc propositionem rotunde negare, sed quævisse asyla nil quicquam proficientia, & operationis successum ita exposuisse, ut ipsis propria sua argumenta non suffectura erant, si valorem illorum cominus intueri voluissent. Norunt medici pertinere sudorem & transpirationem inter secretiones ad corporis conservationem necessarias, nec eos latet secretionem in genere consideratam involvere separationem liquidi speciei diversi a sanguine in

(b) p. 303.

(c) Tom. II. p. 988. in Chymia.

(d) in Pr. gen. Tom. I. lib. I. c. 3.

in organis certis contingentem. Ponit ergo quavis secretio I. *Organum suum rite constitutum, & quia organa omnia sunt mere vasculosa, tubulique secretorii ex vasis sanguinem adferentibus prodeunt, postulat utique tubulos secretorios patulos.* Porro quavis secretio poscit II. *praesentiam sufficientem materia illius in sanguine, quae in organo secretorio debet secerni, & III. demum appulsam continuum sanguinis cum materia secretionis ad organum.* His omnibus ita se habentibus ponitur secretio, atque haec tria momenta ad omnem secretionem constantissime requiri ratio loquitur; Insuperque eleganter demonstrante BELLINI praesente secretionis materia secretio est ut velocitas sanguinis & vasis secretorii orificium. (*dd*) Promoturus igitur secretionis cujusvis successum vel aucturus eandem debet efficere I. *ut tubuli secretorii organi sint quam maxime aperti, vel & ut eorum motu oscillatorio aucto uberius in eos liquorum affluxus invitetur.* II. *ut in sanguine abundet secretionis materia.* III. *ut sanguis velocius ac antea fiebat ad organum secretorium vehebatur determineturque.* Atque quae hactenus elocutus sum, ut ad omnes secretiones quadrant, ita & ad transpirationem, sudoremve spectant, hisque binis accurate debent applicari. Ac primo quidem transpirationis atque sudoris successus postulat organum, quod cutis est, in qua ab arteriis subcutaneis emergentes ramuli innumeri vascula subtilissima numero infinita ac sub epidermide hiantia emittunt, ex quibus simul ac ex ductibus excretoriis minimarum glandularum foras prodeuntibus exhalat vapor tenuis, invisibilis, perspirationis nomine, qui laxatis magis omnibus his tubulis copiosius erumpit, ac in guttas coactus sudor salutatur. *Secundo* secretio illa cutanea necessario poscit materiem quae est tenuissima pars sanguinis, omneque id quod vaporum subtilissimorum forma gaudet, aut in illam facile est resolubile quemadmodum sudoris materiem aquosam feri portio constituit vel ex humoribus motu in colluviem excrementitiam fatiscens vel ex potulentis assumptis nata. *Tertio* ut
suc-

(*dd*) aut ut idem illud Freindius eloquitur, datis vasorum orificiis in ratione velocitatis est secretio Emmenol. G. 12. p. 163.

succedat cutanea secretio, materies transpirationis, sudorisque in sanguine obvia debet cum eodem in arteriolas organi secretorii id est cutaneas deferri, ut ex his secedat in tubulos secretorios, adeoque actio harum arteriolarum constans requiritur, circuitusque totius sanguinis versus has cutis arteriolas directus sit necesse est. His ergo visis constat liquido, 1) *tubulis cutaneis patulis existentibus*, 2) *presente in sanguine halitiosa vel serosa materia*, 3) *hac cum sanguine per arteriolas cutaneas ad hos tubulos decenter allata* necessario sequi transpirationem & sudorem. (e) Atque quemadmodum impossibile est, ut omnibus his positis transpiratio vel sudor non subsequatur, ita eadem ratione est impossibile ut uno ex his, vel omnibus simul deficientibus, transpiratio vel sudor succedat, quod facile unicuique patet. Rectissime quippe scripsit NOGVEZ Medicus Parisiensis: (f) *Perspiratio est, ut sanguinis tenuitas, velocitas & pororum diametri &c.* Atque ex hisce demum principiis quæ firmissimis omnino fundamentis superstructa sunt, dijudicari possunt actiones veræ diaphoreticorum remediorum, statimque si ad hoc examen revocentur, quæ ita salutari solent, clarissime apparere debet, num recte ita audiant num minus. Videlicet in apricum ita collocatum esse arbitror, & extra dubium positam veritatem propositionum sequentium. I. *Remedium vere diaphoreticum debet posse laxare poros cutaneos, atque ita in cute minuere resistantiam, pro majori enim minori in cute resistantia, majori minorique quantitate humores in vasa cutanea derivabuntur; vel & debet in vasculis secretoriis augere motus oscillatorios, atque ita invitare majorem materis secerndæ affluxum.* II. *Remedium vere diaphoreticum aut sudoriferum debet suppeditare vel ingenerare quacunq; ratione materiam halituosam & aquosam in sanguine.* III. *Remedium vere diaphoreticum debet augere velocitatem sanguinis, atque ita efficere ut copiosius ad cutis tubulos feratur transpirationis & sudoris materies.* Vel IV. *Remedium vere diaphoreticum debet omnia tria momenta simul*

(e) Bene hæc habet Willis pharmaceut. ration. Sect. V. c. 1. lib. 1. cap. 106. (34)

(f) in explanatione aphorismorum Statiz in dicinz Sac Storii Sect. I. aph 5.

simul posse exequi, & si tale detur erit omnibus reliquis preferendum. (g) Sane rudis in omni medicina fit oportet, qui hæc omnia esse verissima ultro non agnoverit. Neque ego ulla ratione dubito quemcumque libere largiturum, ex his fontibus solum peti posse firmum, nullibique fallax iudicium, quæ & qualia diaphoretica sint & quousque. Pariterque nemo prudens ibit inficias, remedium quodcumque sive antiquitus diaphoreticum dictum sit sive minus, nisi his dotibus requisitis pollear, frustra ita dici, frustra que ægris pro obtinenda diaphoresi exhiberi.

S. 5.

Jam meum institutum non patitur, ut ad hanc examinis normam omnia sigillatim considerem, quæ in diaphoreticorum catalogum communi Medicorum consensu relata sunt; sed id proficit officium quod mihi imposui; ut sola terrea & fixa diaphoretica dicta contempler. Adeste itaque vos pulveres inspidi bezoardici, atque rigidius paulisper examen sustinere. Video aliquos vestrum auri quisquiliis condecoratos, sed fatuus splendor nil nobis præstantiæ adfert, nec est ut speretis me iudicem severum, atque justissimum auro mansuescere, absit illud longissime. Acceditis ut observo, plurimi candidissima veste conspicui, vultisque forte, ut innocentiam vestram inde arguens, vos absolvam statim atque dimittam; imo vero hanc sententiam vobis expectandam esse declaro, eritis pulveres innocentissimi, manebitisque, vestris fautoribus nec nocere nec prodesse cupientibus. Atque quid sibi volunt rubicunda illa integumenta cinnabarino pigmento exornata, quibus aliquos vestrum indutos adspicio, fallor! aut rubore perfundimini quod nil boni unquam præstiteritis, quod opprobrium sitis Medicorum, quod ægrorum languentium fiduciam toties destitueritis. Vah improbum facinus! ita
omni-

Examen terreorum pro diaphoreticis habitorum secundum tradita requisita.

(g) Infusum calidum herbe cujuscunque sale volatili scatentis in aëre paulo calidiori haustum, certissimum est & nunquam fallax sudoriferum, omnia simul præstant quæ ab ejusmodi remedio requiruntur.

omnium criminum expertes declarari haud poteritis, si forte interdum socordia Practicorum factum est, ut vobis demandatum fuerit munus, quod aliis generosioribus praesidiis demandari desiderabat vis morbi, vitaeque ad finem properantis periculum. At vero absint schemata & joci, seriam potius suscipiamus inquisitionem, videamusque sine praesudiciis, an aliquod forte requisitum pro elicienda excretionem cutanea per praecedentes demonstrationes necessarium possideant terrea remedia. *Debet I. Remedium vere diaphoreticum gaudere facultate relaxandi poros cutaneos, vel augere in cutaneis vasculis motus oscillatorios, ad praestandam invitatissem uberioris humorum influxus.* Dicite vero Lectores candidi, an sana ratione utens hoc ipsum a terreis fixis unquam expectaverit, an modus ullus possibilis excogitandus, quo hoc praestare dicerentur. Sane excepta aqua tepida intus assumpta, exceptoque vapore aquae calidae extus applicito, vix in rerum natura dari remedium laxandis tubulis cutaneis par futurum existimaverim. Omne hoc momentum vero, quam maxime a constitutione ambientis atmosphaerae pendere, eo magis illi concedent, qui observationes Sanctorianas, Dodorianas, Keilianasque inter se comparaverint, quibus ostensum est soli aëris calori majori minoriue deberi, quod in Italia perspiratio ad 40 & ultra uncias per 24 horarum spatium assurgat, quod in Gallia longe minus perspiretur quam in Italia; atque in Anglia iterum longe minus ac in Gallia. Et quis prudens ab assumpto terreo insulso omnisque acrimoniae experte pulvere irritari, stimularique villos vasculorum cutaneorum somniabit? Quis credet, id ore haustum ad exilissima vascula haec posse perfringere? Quis scrupulum vel drachmam dimidiam assumptam exstimulandis fibrillis totius corticis corporis sufficere sibi persuadebit? Sed pergamus ulterius. *Debet II. remedium vere diaphoreticum aut sudoriferum suppeditare vel ingenerare quacunque ratione materiam halituosam & aquosam in sanguine.* Hoc autem a terreis expectandum esse neminem nisi mente captum asserturum crediderim. Nil quippe huic fini inservire potest praeter assumpta decocta & insula aquosa sive tepide sive frigide hauriantur.

antur. *Debet III. remedium vere diaphoreticum augere velocitatem circulantis sanguinis; An hæc virtus terreis remediis tribuetur jure? Ut mihi videtur id nec a priori evincetur unquam, nec demonstrabitur a posteriori. Omnes videlicet causæ augentes motum circularem humorum reducuntur vel ad affectus animi, & dolores, vel ad resistantiam naturam in arteriis capillaribus, vel ad acre stimulant cordis & arteriarum contractiles vires intendens. Ad nullam vero harum classium referri posse terrea medicamina per se clarum est. Quod si a posteriori impudens eorum defensor uni experientia se se mancipans urgere velit hæc saltem testari, propelli sudorem post usum ejusmodi pulverum augerique vim circuli quacunque demum ratione id fiat, ita me ex hisce objectionibus extricabo. Circuli aucti infallibile signum sunt celeriores redditi pulsuum ictus, quodcunque remedium ergo circulum auget, efficit simul ut celerius sese subsequantur ictus pulsuum, qui sine exceptione post aromatica salina & quæcunque acria assumpta manifeste celeriores redduntur. Nunquam vero si vel ad uncias devorentur pulveres terrestres numerosiores reddunt ictus pulsuum, si saltem a fallacia non causæ ut causæ probe caveamus, quare etiam circulum non velociorem efficiunt, ergo etiam hoc respectu non habenda sunt sudorifera. Quia itaque terrea nullum ex tribus allegatis requisitis possident, multo minus pertinebunt ad ea quæ omnibus his simul instructa sunt, ut sponte unicuique apparet. Non eapropter ego video, quomodo tueri queant precariam suam vim diaphoreticorum saltem in cerebellis fautorum existentem. Et quid multa! ipse qui inter defensores ipsorum nomen suum proficitur Cel. ALBERTI ultero professus est talibus privatis diaphoreticis, ut vocat, vix attribui posse vel vim impellentem vel tonum peripheriæ corporis laxantem. (b) Probavi vero sine his impossibilem esse promotionem transpirationis & sudoris; cadit igitur omne eorum encomium, quod perperam hæctenus intactum ipsis reliquit præjudicata opinio. At vero æquus sim in feren-*

L 2 do

(b) in disquis. de medicamentorum modo operandi spec. I. p. 39.

do iudicio, perpendamque omnia accuratius, antequam pro terra damnata, nulliusque pretii declarem medicamenta ad hunc diem usitatissima. Verum est ex præcedentibus, positive nil ad diaphoresin ea facere, forte vero alia ratione agunt, atque impedimenta transpirationis sudorisve removent, ac tum ex hoc capite nihilominus habenda sunt pro diaphoreticis. Vidimus in superioribus quibus conditionibus positis ponatur perspiratio & sudor; ideoque facile jam erit eundo per contraria invenire impedimenta sudoris atque perspirationis. Requirebantur I. vascula cutanea laxata, igitur *primum impedimentum erunt vascula cutis constricta.* Dein II. requirebatur sanguis halitosa & aquosa materia prægnans, ergo *IIum impedimentum constituet sanguis viscidus & densus.* Tandem III. requirebatur velocitas sanguinis, adeoque *IIIum impedimentum erit circulus sanguinis humorumque nimis languidus & tardus.* Præter hæc nulla supersunt alia. Iterum igitur accedant nostra terrea ut indagemus secundum ordinem, an paria sint removendo *impedimento primo.* Illi quidem qui dentes Hippopot. mandibulas lucii piscis, C. C. phil. præparat. & alia, quæ ad diaphoreticorum classem referuntur, confidenter etiam pro antispasmodicis habent, ut more recepto fieri suevir, plenis buccis clamabunt, utique hæc talia spasmos fibrarum cutanearum tollere, atque ita diaphoresin pulchre promovere. Ego vero vim hanc antispasmodicam nullus concedo sed audacter nego, ac infra ubi ex instituto de antispasmodicis egero hujus rei severissimam demonstrationem me suppeditaturum polliceor omnibus æquis rerum arbitris suffecturam, nec ergo sua vi antispastica terrea pharmaca sudores movent. Transeo ad *impedimentum secundum* sanguinis nempe serique densitatem atque visciditatem. Multum hæc transpirationis sudorisque successui libero contrariantur, materiem utrisque negando ac insuper vascula exilia cutis obstruendo. Quæcunque ea propter remedia saponaceam attenuantem virtutem custodiunt eximie ad sudoris exitum faciunt; Terreis vero ipse aliquoties laudatus ALBERTI potius incrassantem virtutem attribuit, atque cum sana ratione pugnat, hæc sanguinem solvere & aquosiores reddere, quare

impe-

impedimentum II. ea non remouent, ac ut facile patet hoc respectu non sunt diaphoretica. Restat *impedimentum III.* circulus tardus, qui accelerandus est, si sudor cum transpiratione promoueri debet. Terrea uero carere uirtute augendi uelocitatem sanguinis, hoc ipso paragrapho iam docui, non igitur opus est, ut diutius huic momento immorer. Quicquid tandem moliar, vires terreorum diaphoreticas ego quidem non capio; gratis uero porrigere pharmaca de quibus dubium est, an aliquid, an nihil agant in corpore, inglorium & abiectum duco. Aliis, ubi diaphoresi opus, praesidiis utendum esse diu intellexi. Mihi quippe ad imitationem pilularum quarundam in officinis adhuc extantium, sub titulo pilularum *sine quibus esse uolo;* Pulveres illi bezoardici & diaphoretici fixi, odore saporeque destituti sine exceptione omnes inscribuntur *pulveres sine quibus esse uolo.* Appage ergo perlata materia! Vale antimonium diaphoreticum! Vale bezoardicum minerale!

§. 6.

Haecenus quidem ut opinor clarissime innotuit, admodum lubrico fundamento niti vires diaphoreticas terreis remediis communiter adscriptas, nec est, ut illas ratiunculas quas paragrapho tertio enarravi, nobis proscribere eadem ex praxi medica laborantibus fraxum aliquod injicere posse putemus. Sunt nempe eadem ita comparata, ut facillimo labore everti valeant, ac sponte Lectores sagaciores comprehensuros sperauerim, eas nil ponderis habere, nec assensum aliquem promereri. Quod primo illam explicationem attinet terrea absorbentia eo quod acidum figens & densans sanguinem destruunt, sicque ipsum sanguinem fluidiorem reddunt, sudorifera euadere; non opus esse duco, ut multum temporis in eadem refutanda absumam. Omne hoc argumentum fallax corrui corrueute Pathologia acida, totumque ex falsissimis propositionibus coaluit, quae seorsim examinatae, ne speciem quidem ueritatis habere deprehenduntur. Innumeris nimirum experimentis ostensum est acida vegetabilia & fermentata sanguinem a coagulo potius praeservare, coagulatque & densitati solutionem

Prætextuum inanium paragrapho 3. recensitorum confutatio.

Acidum.

aliquid 143

L 3 &

& attenuationem promovere, tantum abest ut inspissent cruorem, serumque ejus reddant viscidius. *Ipsium acetum* annotante hoc celeb. BOERHAAVIO *attenuandi virtute pollet, hinc tepe factum cruori immistum diluit illum, non cogit, nec generat hac admistione polypos, sed suaviter resolvit coagulata.* (i) Notent hoc velim si qui supersunt, qui in contraria versantur sententia, ac perpendant serio, salia sanguinis humani ammoniacalem naturam nacta esse, falsoque & frustra acidum quoddam in sanguine supponi: definantque nimis fidere experimentis Hombergianis pro acido in sanguine obvio militantibus, cum hæc multis adhuc difficultatibus premantur, ac alii celeberrimi Chimici nil quicquam acidi in cruore se deprehendere potuisse ultro profiteantur. Nolo autem huic controversiæ diutius inhærere, sufficit mihi publice asseruisse BOERHAAVIVM (l) *sudoriferum certius efficaciusque ignorari ipso aceto, quod vel dilutum vel merum si epotum fuerit quam maxime sudores propellit.* Vix ergo antacidisterreis indigebimus ad exfolvendum serum sudoris materiem ex acidis vinculis quo id ligari gratis asseritur; Et quis viarum per demonstrationes anatomicas gnarus facile credet, ex ventriculo liberum satis pandi terreis pulveribus aditum ad vasa ferentia sanguinem? Quis exiguum pulvillum sufficere exsolutioni seri ex acidis vinculis opinabitur? Si quis cum ETTMULLERO dixerit terrea non pergentia ultra primas vias in ventriculo destruere acidum, hinc sanguinem a coagulo liberatum resolvi, sicque tandem sudorem subsequi, is probe cogitet inutilem hanc explicationem supposita etiam pathologia acida insufficientem habendam esse. Quid enim ventriculo cum coagulo sanguinis jam præsentem est commercii? Nil sane agerent aliud terrea, si etiam agerent quod vult ETTMULLERVS, quam ut ulteriorem acidi transitum ad sanguinem pro inhibendo ulteriori augmento coaguli inhiherent. Sed de his satis. Sequitur incondita aliorum hypothesi, terrea animalia præcipue exprimere sudorem vi sui infiri salis volatilii. Atque

Sal Volatile.

(i) in Chem. Tom. II. p. 185.

(l) in Chemia Tom. II. p. 186.

Atque salia volatilia omnia summo jure referenda esse ad ea remedia, quæ augendo velocitatem sanguinis sudorifera evadunt, positis poris cutaneis apertis nemo prudens unquam negaverit. Agere autem duras animalium partes raspatas & in minutum pollinem redactas sale volatili in corpus humanum, ineptissime supponitur, quod alia occasione evidenter demonstrabo, ut jam aliquoties sum pollicitus. Accedo ad eorum sententiam, qui terrea roborare villos vasorum, atque ita augere vim eorum in fluida, sicque expeditiorem reddere circulum contendunt. Hoc si præstarent certo, nil haberem quod contra eorum vim diaphoreticam objicerem, sed suppetunt mihi ponderosa dubia, quæ ne calculum adjiciam huic hypothese vetant. Pulchre novi elementa fibrarum nostrarum esse terrestria; largior elementa continuo fluidorum motu deteri, continua novorum appositione eapropter opus esse, laxasque fibras non aliter, nisi appositione corpusculorum terrestrium, horumque adunatione legitima roborari. At notari velim, omnia vasa majora corporis coalescere ex membranis vasculosis, quarum vascula iterum ex membranis vasculis minoribus conflatis effinguntur, & sic porro; donec ad ultima vasa ventum fuerit, quorum membrana non amplius vasculosa sunt, sed fibrosa tantum. Igitur liquet non posse roborari vasa, nisi roborentur vascula ultima ultra imaginationem parva, quia illa tandem ex his componuntur. Debet ideo terrestre corpusculum ad minutissima vascula pervenire, & ut eo perveniat ultra imaginationem parvum esse si roborandi virtus ei jure tribuenda veniat. Statim ergo patet assumptum roborandi sine remedium aut subvenire saltem elaborationi boni chyli optimo remedio roboranti & ita mediate roborare villos vasorum; aut si immediate roboraret, debere posse exactissime solvi in primis viis, ut non saltem per ostiola lacteorum, sed & in ultima vascula corporis penetraret. Nimis vero rudem indolem obtinere terrea remedia, utpote ægerrime in ventriculo solvenda crediderim, quam ut in ultima vascula deferantur; cum transitus eorum in lacteorum alveolos ne quidem extra dubium collocari possit; Quare roborans ipsorum virtus imaginaria saltem existit. Sed ponam tantis-

Corroboratio
vasorum.

per

per quamvis nunquam concedam ea vere roborare va-
 forum villos; sane si hoc præstarent, erit actio eorum suc-
 cessiva, non simultanea, multæque doses sibi invicem subjunctæ
 demum absolvent id robur, quod auctior redditus circulus ne-
 cessario supponit; ac valde nihilominus ridiculum esset a scrupu-
 lo uno vel drachma semis pulveris sperare robur, statimque
 ex hoc fluentem vegetiorem circulum. Erit res in exemplis
 clarior. Notunt Medici roborantia summa villorum corporis
 humani esse corticem peruvianum & chalybem, testaturque me-
 dela virginum chloroticarum post usum chalybeatorum vere
 pulsam increfcere, circulumque omnem antea languentem inten-
 di, ut optime SYDENHAMIVS annotavit; sed primis dosibus hunc
 sperare effectum frustraneum foret, cum usû continuato is tan-
 dem obrineatur. Ex hoc fundamento quia & chalybi & cortici
 vis roborans est, circulumque humorum accelerans utrique
 etiam justissime adscriberetur vis diaphoretica & vere eam cor-
 tici assignavit BOERHAAVIUS. (m) Nec aliquis negaret horum vim
 diaphoreticam ita concepiendam, eminentiorem multo fore quam
 terreorum absorbentium. An vero ullus medentum immedia-
 te & jubentibus morbi conditionibus intra breve temporis inter-
 vallum diaphoresin promotam cupiens præscripsit ægro vel corti-
 cem vel chalybis limaturam. Rideretur forte qui ita faceret; neu-
 trum saltem remedium eos collocasse memini communi consen-
 su inter diaphoretica, qui de medicinali materia scripserunt, qua-
 le ergo judicium de terreis diaphoreticis ferendum sit lectores
 cogitent ipsi. Neque etiam, si vel celerrime villos vasorum ro-
 borarent terrea, ac assumpta statim circulum auferent, toties
 porrigerentur cum prudentia quoties porrigi a medentibus solent.
 Rigor nempe fibrarum jam præsens ut in acutis febrilibusque af-
 fectibus, omnem usum eorum excluderet a laxitate villorum
 saltem permissum indicatumque. Quid vero artificibus frequen-
 tius quam præscribere in acutissimis febribus terrea diaphoretica, in
 quibus tamen laxantia fibras sedativaque & mollientia remedia
 itemque

(m) de viribus remedium cap. de diaphoreticis.

itemque sanguinem densum solventia vera & tuta diaphoretica habenda sunt. At his omnibus missis convertam me tandem ad ^{Temperamen-} considerationem sententiæ Cl. JUNCKERI qui terrea remedia or- ^{tum orgasmi.} gasmum temperando evadere diaphoretica perhibet. Ante omnia igitur hic pensandum est, an terrea vere orgasmum sanguinis temperent id vero seorsim infra edifferere animus est, quare hic obiter saltem noto hanc virtutem terreorum temperandi orgasmum æque ad inanes terminos referendam esse, ac multa alia hisce quidem remediis adscripta, quod suo tempore sat accurate ostendam. (n) Corruente autem virtute temperandi orgasmum, corrui & quæ inde pendere dicitur vis diaphoretica. Ordo dicitur ut ad Cel. BOHNI sententiam considerandam deflectam, qui terrea sale quodam parce in iis habitante, aut altius etiam in iisdem latente minusque evoluto ea agere supponit. Poteram huic quidem opinioni objicere nil satis detegi ad sensum in terreis illis quæ pro diaphoreticis habentur, quare & nullus sensibilis effectus ex hoc sale sperandus. Quæ enim de sale volatili ignis vi inde obrinendo adferunt medici ea gratis afferunt, ut infra suo tempore luculenter apparebit. Si vero sal quoddam reconditum in sinu suo gerent terrea quacunque demum indole id foret præditum, nec aperiret poros, nec suppeditaret materiam transpirationis & sudoris, sed agendo in solida potius quam in fluida nostri corporis, augetur circulum humorum, ut omnia salia extra exceptionem facere consuecunt. Hoc autem ingestis vel immensa vi terreis diaphoreticis nemo unquam animadvertet, ut supra jam urfi, quare nemo intelligentium sibi persuaderi poterit, salinam esse terreis potentiam transpirationis & sudoris

Sententia.
Bohniana

(n) Communiter hæc orgasmum temperantia terrea commendantur in febribus, quando aucto etiam satis circulo perspirationem tamen non rite succedere nec fluere sudorem observatur, sed hoc fit ob vasa rigida & liquida calore inspissata; hinc ultima vascula sanguinea obstruuntur, & ita in continuos ipsis tubulos aquosa materia penetrare nequit; sola hic diluentia dando perspirationi materiam & laxando vasa profunt non omittis congruis saponaceis.

M

Hypothesis Al-
berti.

doris successum promoventem. (o) Quæ deinde post BOHNIUM de terreis aptiorem consistentiam sero conciliantibus, facultatemque ita ipsi largientibus a sanguine secedendi philosophatur Cl. ALBERTI, ea quidem me non satis capere palam profiteri haud erubescō. Ego quippe quo subtilius serum mihi mente concipio, eo id aptius fore prævideo, ut exhalet ex cutaneis poris, aut in guttas ibi coactum sudoris forma erumpat. Nimis autem subtile serum suppositum a viro clarissimo id postulare ut incrassetur, antequam secernatur in corporis cortice, atque secerni ibi possit, non intelligo; id nempe constanter veritati responderi quo magis fluidi alicujus nostri corporis globuli per canalem ferendi diametro canalis minores sunt, eo magis transitum faciliorem fore. Credo sua luce radiare hanc propositionem, nec ulteriorem explanationem postulare. Subjunctæ tandem superiori sō explanationes actionis antimonii diaphoretici ita certe se habent ut commiseratione quam confutatione digniores reputandæ sint; quare illis fusius inquirendis superfedere facile potero. Pugnavi autem hæctenus contrarias sententias quæ omnes actionem diaphoreticorum terrestrium in ipsum corpus admittunt, at non ignoro interdum ubi de operatione remediorum in corpus humanum sermo injicitur, nil audiri aliud, quam naturam vel animam disponi remediorum usu, ut hanc vel aliam excretionem intendat atque moliat. Huc referre omnino debeo assertum Cel. JUNCKERI in therapia generali extans (p) atque ita se habens: *Ipsa natura est causa efficiens sudorifera excretionis. Hac enim superficiem corporis relaxat, poros aperit & humores ad circumferentiam dirigit. Remedia autem augendo motum intestinorum excitant naturam, ut hac motum progressivum, qui solius natura actus est, intendat atque hac ratione sudorem propellat.* Longa autem mihi nasceretur disceptatio, si excutere animus esset, an hæc omnia

(o) Confer hic caput sequens ejusque §um 4. ubi de sale terreorum fusius agitur.

(p) Tab. IV. p. 88. 89. Manifeste autem hic sibi ipsi Cl. Junckerus contrariatur. Dixerat nempe alibi ut in ipso hoc paragrapho vidimus Terra temperando organum sudorem promovere, hæc augere motum intestinorum id est organum excitare pronunciat. Anne vero hæc inter se pugnant?

omnia quicquam explicent, an cum ratione pugnent. Frivole sane negatur remedia intendere motus & agere in corpus; quando nihilominus asseritur remedia agere in animam, & quia actio nulla datur sine motu, motus excitare in corpore, ut commota inde anima iterum motus suscitet. Posterius sine dubio multo difficilius conceptu existit, quam prius. Nolo ad metaphysica principia progredi, ex quibus omnis hæc lis dirimi debet. Si eo usque deveniat aliquis ut asserat remedia terrea invitare naturam ut sudores pellat, abundet suo sensu, ego quidem tum amplius haud disputo, sed ingemisco. Insuper silentio hic prætereo non bene concipi motum intestinum sine prægresso progressivo, de hac re vero alibi quid sentiam ero expositurus.

§. 7.

Sed quid opus est, ut longa oratione tardium lectoribus creatura laudes terreis remediis, ac si transpirationem sudoremque proritent, reddam dubias. Sunt certe viri graves qui hæc remedia omnem expectationem fallere rerum usu edocti sunt, dolendum saltem quod vel ipsi jubente ita usu tyranno, eadem clorda, repugnantibus propriis ipsorum sententiis cum aliis oberraverint; vel suis monitis communem praxin magis rationalem nondum reddiderint. Puto non injucundum fore lectoris, si quorundam virorum placita ad hoc argumentum spectantia in medium protulerò, ut pateat eo clarius quam abjecte egerimus hactenus adhibendo remedia ne hilum in medela agrorum proficiantia. De visis animalium partibus duris, in officinis adhuc dum extantibus, occasione C. C. usi optime disseruit ZWELFERVS: *Annon infatuati est, inquit, velle nos dementare aut persuadere quod ossa e quibus pridem intenso igris gradu omnis beneficia humiditas, pars spirituosæ & volatilis, unctuosæ & radicalis essentia longissime proscripita fuit, remedio sint. Credat qui volet amens. Ejusmodi calcinata ossa omni virtute castrata sunt insulsa & mortua corpora, exsucca terra, gleba inutilis & opprobrium Medentium.* (q) Et aliquot paginis interjectis (r) ait: *Cedat ebur usum in usus pi-*

Varia terrea
diaphoretica a
Medicis peri-
tis rejiciuntur.

M 2

Etorios,

(q) in pharmac. reg. p. 125.

(r) p. 148.

Etiorios, e quo calcinato album simul & nigrum colorem eruunt. Reddite vero hic rationem Medici socordes, cur C. C. ustum, eburneque ustum toties inter diaphoretica prescribitis? Sed plura a vobis desidero. Audiatis modo Cl. STAHLIUM: (s) Quamlibet aut vulgo medicamenta absorbentia etiam commendari soleant ad praestandum effectum diaphoreticum, frustra tamen erit, qui ab illis directe tale quippiam expectaverit. Clamabitis forte toties nihilominus patrocinaum fuisse Stahlum (t) antimonio diaphoretico mere terrestri pharmaco. Id novi ego, sed miror valde Chemicum summi nominis id non rotunde pro inutiles profus remedio declarasse. At vero hoc tacite facit genuinus discipulus JUNCKERVS, licet passim in operibus antimonio diaphoretico faveat: Materiam videlicet perlatae calcem insolubilem vocat, (u) & alibi, antimonium diaphoreticum plane consonare cum eadem refert, neque minus cerussam antimonii & sulphur antimonii fixatum. (v) Est ergo & antimonium diaphoreticum calx insolubilis, quia cum materia perlata calce insolubili consonat, igitur nullius in medendo pretii. Imo vero rem acu tetigimus, saltem Celeb. HOFFMANNVS (x) bezoardicum minerale, cerussam antimonii, materiam perlatae & antimonium diaphoreticum calces effectas salutavit, neque aliquid singulare efficere si sola nec cum aliis mixta crebrius etiam in usum vocentur, candidus asseruit, ut supra iam adnotavi. Animadvertite vero obsecro, quam pulchre his respondeant ea quae in institutionibus suis habet insignis BOERHAAVIUS (y) ubi antimonium diaphoreticum vulgare & Helmontii, sulphur antimonii fixatum Tachenii, bezoardicum minerale, mercurium diaphoreticum, aurum diaphoreticum & plura similia inter remedia nihil agentia recenset. Papae! egregia agrorum praesidia haec habenda sunt, quae nihil agunt; sed mirabimini scio, & miror

(s) *diff. de morb. infantum p. 31.*

(t) *nempe eadem diff. item in materia medica, & diff. de erroribus practiis in curatione febr. malignarum &c.*

(u) *in chemia p. 1029 Tab. XI.*

(v) *in therapia gen. Tab. IV.*

(x) *in observat. chem. lib. III. obs. 6.*

(y) *aph. 1189.*

miror ipse in catalogo remediorum nil agentium legi, sulphur antimonii fixatum, quod toties laudavit ceu sudoriferum & resolvens remedium efficax eximius HOFFMANNVS, cui hodie adhuc favet. Diu viri praestantissimi doctrina imbutus in hac fui sententia sed mutare me eam facit Boerhaaviana Chemia, (z) qua *calx inertissima, pondere indissolubili noxia, aut nil utique boni praestans*, sulphur fixatum Stibii jubente ita chemicorum experimentorum aetiologia dicitur. Plura attulisse haud juvat, si enim nondum desinere vultis Medici! in agris vestris curandis tempus fallere otiosis ejuscemodi remediis, nescio certe quid efficere amplius valeat, ut resipiscatis serio, erroresque commissos detestemini.

§ 8.

Vanus nimirum, ut opinor, haud fuero, si haecenus dictis extra omnem controversiam me id posuisse autumem, directe nil unquam facere terrea ad movendam transpirationem. Ne vero nimis rigorosus videar horum remediorum censor, largiar interdum per accidens fieri posse, ut assumptis terreis transpiratio cum sudore subsequatur, utut terrea in se considerata hoc praestare posse satis convictus constantissime negem. Mente autem volvens attentius serioque ruminans quomodo id ipsum fieri possit duos saltem possibiles modos offendo, quibus positus post assumptum terrestre pharmacum transpiratio augeatur, sudorque fluat necesse est. Aut enim parvam salis copiam licet alienum id sit sibi adhaerentem gerunt terrea, aut acidum in primis viis offendunt, cum quo oborto conflictu sal aliquod neutrum generant. Atque utrumque hoc sal solutum in ventriculo ac vasis sanguineis insinuatim exstimulando eorum villos omnem circum intender, ut omnia salia faciunt, praesentibusque in corpore illis conditionibus quae ad diaphoresin adhuc requiruntur, hanc promovebit ac liberius succedere faciet. Dixi primo terrea si sal quoddam licet peregrinum, sibi que haud proprium re-

Terrea quomodo per accidens interdum evadant diaphoretica.

M 3

con-

(z) Tom. II. p. 43.

condant per accidens evadere diaphoretica; Atque hoc ipsum egregie confirmat assertum Boerhaavianum antecedenti §o jam tactum, sed occasione ita ferente hic lectorum venia repetendum. (a) *Stibium diaphoreticum vulgare, scribit, Stibium diaphoreticum Helmontii, sulphur Stibii fixatum Tachenianum, bezoardicum minerale, mercurius diaphoreticus, aurum diaphoreticum Crollii, cinnabaris & plura similia examinata, deprehenduntur vel nihil agere, tumque diaphoretica dici, vel acrimonia salina adherente operari, tumque sudorem saepe exprimere.* Clarissime veritas asserti hujus innotescet, vel solum antimonium diaphoreticum chymico oculo contuentibus, quod nihil aliud est quam calx fixa antimonii. Detonatione videlicet antimonii sulphur deflagrat, & in auras abigitur, adeoque antimonium diaphoreticum omni sulphure est orbatum; Postea calcinatae massae & in subtilem pulverem tritae aqua fervida affunditur, sicque Nitrum fixans solvitur, quod tum nova aqua affusa eluitur eoque, donec calx remaneat insipida. Omni ergo sale etiam antimonium diaphoreticum destituitur. Quid ergo in eo superest? Certe nil aliud nisi fatua terra, nil unquam ad diaphoresin faciens. Quodsi vero accideret, ut non penitus edulcorato, nec aqua nimis abluto aliquid illius salis nitrum antimoniatum deinde constituentis adharescat, hujus respectu, quod quivis Medicorum facile diaphoreticum agnoscat ipsum antimonium diaphoreticum ciendae transpirationi poterit intervire. Facile ergo inde perspicitur quid sapientissimum Medicum & Chemicum BOERHAAVIUM antimonium diaphoreticum rejicientem merito, at nitrum antimoniatum blandum & pulchrum diaphoreticum agnoscentem (b) incitaverit, ut in materia medica aphorismis ferviente passim quidem commendat Stibium diaphoreticum, sed quod notandum semper *non ablutum*. Quod vero de antimonio diaphoretico non omni sale exuto concessi, id etiam de illis terreis concedam lubentissime quae calcinata aperto igne ad calcis viva ingenium accedunt, salque acre tum in sinu suo custodi.

(a) in institutionibus aph. 1189.

(b) in chemia Tom. II. pag. 452.

Hodium. Nil itaque habeo quod objiciam Cl. ETTMULLERO (c)
 testa ostrearum scribenti si igne aperto calcinata fuerint alcali sapi-
unt, cum acido non nihil effervescent, ac potenter sudores cient. Hæc
 itaque de terreis eapropter diaphoreticis quatenus sal aliquis ipsis
 adhærescit vasa nostra vellicans, morumque humorum celerio-
 rem reddens. Alter nunc modus possibilis superest, quo terrea
 assumpta sudorem per accidens valent exprimere, nempe quan-
 do acidum ipsis ventriculum ingredientibus obviam incedit.
 Sponte liquet ex ejusmodi terreorum absorbentium, acidique
 congressu post ortam effervescentiam salem mediæ naturæ gene-
 rari, omnibus illis pollentem facultatibus, quibus omnes in ge-
 nere sales mediæ pollere deprehenduntur. Is ergo aperire al-
 vum, acri stimulo peristalticum morum incitando; ciere urinam
 circulum augendo, tubulosque bellinianos vellicando, movere
 perspirationem, humores ad cutis vasa fat patula determinando
 pulchre valet. Nullus vero sal ejusmodi generaretur in ventri-
 culo ab acido libero, neque proinde vel ingens terreorum de-
 glutita moles perspirationem juvaret. Atque eo mihi respexisse
 videtur magnus cæteroquin terreorum remediorum fautor Cl.
 SYLVIVS, quando scripsit: *Lapides cancr. corallia, margarite,*
concha & similia (attendite lectores optimi) acido peccante usur-
pata non semel sudorem movent (d) En vim diaphoreticam ter-
 reorum absorbentium probe a SYLVIO limitatam. Nemo vero
 modernorum medicorum facile statuet acidum in omnibus ægro-
 rum ventriculis stabulari, atque quia dubium plerumque est, nisi
 signa evidentia ejus præsentiam prodant an ejusmodi collaviam
 acidam usurpata terrea offensura sint, cogitarunt medici de satu-
 ratione terreorum quorundam cum acido citri, ut ita certior eorum
 vis diaphoretica evaderet, atque talibus absorbentibus acido saturatis
 tum majorem saltem virtutem accedere quam antea possidebant, ul-
 tro confessi fuere. Eapropter Clar. JUNCKERVS talia præparata in
 clinicis amans *lapides cancr. ait privative diaphoresin invitare di-*
cuntur. Præstantiorem NB. habent effectum, quando acido citri

satu-

(c) in colleg. pharmaceut. in Schræd. p. 695.

(d) Lib. II. de meth. medendi cap. XI. §. 19.

saturantur. (e) Et alibi inquit: *Absorbentia cum acido citri saturata aliis nudis sunt preferenda magis enim diaphoresin promovent.* (f) Iisdem quoque fundamentis nititur cautela practica illustr. **HOFFMANNI:** (g) *In morbis acutis & febribus, ubi parum acidi in primis viis praesto est, tutius & majori cum efficacia fixa & terrea diaphoretica paulo minori dosi offeruntur, ac optime miscentur cum syrupo acetositate citri, nec non aceto vini.* Fallor vero vehementer aut hic recte agnoscit **HOFFMANNVS** terrea diaphoretica nil agere nisi accedat acidum, quo accedente tandem nascitur sal neutrum, a quo vis diaphoretica unice pendet. Nunc autem omnibus ita se habentibus quaestionem liceat injicere, an in exercitiis artis necessum sit, ut indirecte & per accidens transpirationis augmentum enarratis modo methodis moliamur? Sane si salibus illis vel terreis adhaerentibus, vel post confictum terreorum cum acido prognatis peculiaris vis competeret praesalibus aliis, sique eos seorsim extantes haud possideret pharmacopoeia multis commendarem antimonium diaphoreticum non prorsus ablutum, atque absorbentia acido citri saturata. At quia nitrum antimoniatum per se subsistens inter evporista pertinet, ac quodcumque sal medium id ipsum agit quod agere possunt terrea saturata acidis nescio certe cur ejusmodi dispendiis indigeamus, Nonne ergo ille qui antimonio diaphoretico, cui pauca salis quantitas adhaeret, (nam penitus edulcoratum est prorsus satuum remedium) aut absorbente quodam citrato utitur ad ciendam diaphoresin, cum salibus quibuscunque ad hunc finem uti posset; Nonne, inquam, ille idem prorsus agit, ac faceret is, qui tendens ad praefixum itineris sui terminum ex via recta strataque directo obrutu hunc oculis eminus objiciente, studio discederet, ac per recurvas ambages, declinantesque ad latera semitas incedere mallet, de quibus ne quidem haberet cognitum, an eo ducerent certo, quo pervenire cuperet. Si igitur verum est terrea non movere transpirationem ut terrea, sed ut salina simul, abjiciamus inerrem ter-

(e) Therap. gen. tab. V. p. 210.

(f) in consp. tab. 84. p. 677.

(g) Med. Syst. tom. III. sect. II. c. 5. p. 502.

terram frustra agris ingerendam & salibus facile parabilibus solis potius utamur, utpote quæ certius multo actura sunt in corpus, & accuratiorem doseos rationem determinare Medicis permittent. Ego meas de diaphoresi meditationes lubens nunc finio, quum satis ostenderit salva artis præstantia nos carere posse in-utuli illo diaphoreticorum fixorum apparatu. Superesset inter modos possibiles, quibus terrea diaphoresin cient referenda fallacia illa terreis diaphoreticis quandoque id tribuens quod vehiculo debebatur; Notum quippe, quam multi lap. cancr. cum aceto propinatos in diaphoresi augenda collaudent, ita autem hic error in oculos incidit, ita manibus quasi est palpabilis, ut nullum subtilius examen poscat, quare filum tandem dicendorum ab-rumpo.

CAPVT VIII.

Terrea pro diureticis falso venditata con-siderat.

§. I.

PEdem nunc ulterius promovens alium differendi campum in-gredior, terrea *diuretica* habita accuratius lustraturus, in-quisiturusque sedulo jurene, an injuria, ita a Medicis saluentur. Atque hujus quidem argumenti tractationem citius absolvam, cum ex capite præcedenti varia quæ ibidem adstructa sunt commo-de huc trahi queant, atque propterea repetitionem haud postu-lent. Valde miror, nec satis capio, qui factum sit, ut in diure-ticorum catalogo diu jam & ad hunc diem civitate quasi donata sint *opercula cochlearum, concha præp. ovar. testa lap. cancr. lapis Judaicus, lycis &c.* Id saltem verum est officinis Pharmacopœ-orum testibus nostra etiam ætate pro diuretico scopo præscriptas Medicorum clinicorum formulas, plerasque continere hujusce-modi quisquilias, moribus semel receptis ita jubentibus. Præ-cipue autem *cancrorum lapidibus* is honos multis abhinc annis decretus, seduloque ad nostra tempora servatus est, quod pe-

Varia terrestria remedia a Præ-ticis pro diu-reticis habentur.

N

culia-

culiarem & certam propriamque vim augendi diuresin custodiant nulla amplius demonstratione egentem, sed ultra omnem dubitandi aleam positam. Certe Clar. SYLVIVS in eo capite quo secundum seriem diuretica remedia recenset peculiarem paragraphum binis vocibus *oculi cancer.* constituit, ut forte eo certius lectorum oculos ferirent, tantoque minus diuresin promoturis negligenterentur. Non minores laudes accedere illis videntur ex commendatione Cl. LVDOVICI, ubi enim is in eo est, ut edisserere incipiat diuretica animalia statim inquit: *Sint primo cancerorum polychrestis lapilli (quamvis nec chelis eorum & exuviis imo ipsis cochlearum testis in defectu congener efficacia desit) non religiosius e vivis tantum exempti, post simplicem pulverisationem solitarie, vel cum opiatorum aliquantillo dati.* (b) Easdem diureticas vires lap. cancer. tribuit HERMANNVS in *Cynofura mat. med.* (i) cancerorumque testis, quas cum lapidibus easdem virtutes possidere dixerat LVDOVICI congeneres esse testas cochlearum, hinc usum eorum pariter diureticum esse asserere non veretur Commentator & Continuator materiae medicae Hermannianae Celeb. BOECLERVS. (l) Atque & haec citata, & alia terrea remedia diuresi augenda paria esse ferme ad unum omnes secundum ordinem materiae medicinalis scriptores contendunt, ad recentissimum usque in hoc argumento versatum Cel. TEICHMEYERVM qui in diureticorum catalogum fideliter lap. cancer lyncis, judaicum nephriticum, testasque ovorum reposuit. Nescio autem an castum fati experiendi studium cunctos eo perduxerit, de quo quidem valde dubitaverim; an porius unus alterum deceperit arque accedente auctoritatis praerudicio ex uno libro fluere errores in alium, effecerit, quod ipsum facile crediderim. Passim etiam ea propter saltem dispensatoria, vel recens edita scaterere laudibus terrea ceu diuretica pharmaca evehentibus, suspicor, quum neminem has dotes vere ipsis attribuere posse nimis convictus statuam. Id vero quod fateri debeo, prorsus mihi prodigio simile, omnemque fidem super-

(b) in pharmacacia moderno seculo applicanda diss. I. pag. mihi 223. & 224.

(i) Part. II. p. 19.

(l) Continuatione II. cynof. med. Herman. Part. II. p. 592.

perare videtur ea vi movere urinam testas cancerorum fluviatilium, cochlearumque testas & opercula, ut hydropi curando per diuresin afferentibus inter alios ETTMULLERO & BOECLERO indicatissima sint remedia. *Testa cochleacea*, scripsit ETTMULLERVS, (m) congeneres sunt testis cancerorum fluviatilium, hinc usus pariter diureticus est, unde adeo decantatae sunt in cura hydropis per urinam. Usurpandi modus est, ut tantum exsiccentur & pulveriscentur. Tempore hyberno cochleae opercula habent, quo se contra hyemem defendant, haec bene abluta & pulverisata pariter per urinam curant hydropem, si singulis mane & vespertino tempore sumantur in convenienti vehiculo, quantum cultelli cuspis capit. Idem prorsus de cancerorum testis & operculis, iisdem etiam verbis servatis affirmavit Cl. BOECLERVS, (n) ut adeo magna nascatur suspicio saepe ineptissima remedia laudari gratis ab autoribus, quia ab aliis se antiquioribus gratis etiam laudata fuerant, in eximium sane artis damnum, tyrones aequae ac grandae vos medicos offendens. Neminem equidem in artis exercitiis Practicorumque observationibus versatum fugit, aliquando hydropes desperatos visos aegri aetate, teneritudine, aliisque cataracticorum fortiorum, leniorumque usum diffuadentibus, curatos esse diureticis sed salinis, lixiviosis, juniperinis, therebinthinaceis, alliaceis &c. Fluxisse vero urinam in hydrope, vel fluere potuisse, ab assumpto lap. cancr. vel cochlearum testarum pulvere credat qui volet, meam quidem fidem, qui Thomas incredulus sum in medicina, hujus generis narratiunculas excedere haud diffiteor. Enimvero qui in hydrope affectis serum peccare ingenti tenacitate, vasa hinc inde esse obstructa, circumque humorum omnium tardiolem debiliolemque probe sciverit, hisque omnibus deberi perspexerit, quod parcius illi aegri lotium reddant saepe vix potentissimis pharmacis copiosius exprimendum, is levem sine dubio fiduciam in testis ovorum & cancerorum lapidibus ponet, neque mente concipiet, quomodo nugacissimi tales pulveres expediendis, superandisque tot gravibus renalis secretionis obstaculis pares reputari queant.

N 2

Ut

(m) Oper p 663 Tom. I.

(n) Continuat, II, cynos, mat. med. Herm. p. 593.

Ut nil dissimulem, statimque candide animi sensa prodam, vel in sanissimorum hominum corporibus terrea citata ne tantillum quidem diureticae virtutis posse exerere veritati sanæque rationi consonum arbitror, quicquid tandem recepta ubique opinio obloquatur.

§. 2.

Prætextus inanis
cur hac virtu-
te polleant.

Acidum.

Ut vero nulla unquam fuit in medicina hypothesis, quæ argumentis suis firmari defendique posse aliquibus Auctorum visa non est; ita & hic colores non desunt, sed tales saltem qui levi negotio detergi possunt. Iterum hic loci accusare debeo, ut in diaphoreticorum examine feci, sterilem illam Pathologiam acidam, qua sine terrea nec diaphoretica nec diuretica audire cœpissent. Triplici autem potissimum ratione affecta illius acidum impedire posse urinæ secretionem sibi imaginati sunt; una vero omnium sententia est, id a terreis absorberi, atque ita diuresin juvari, auferri. Fuere qui statim in cavis primarum viarum obtundere acidum, terrea absorbentia assumpta reputarunt, ne pergeret ad sanguinem, partiumque lotii secretioni & excretioni interfervientium functiones turbaret. Alii sanguinem acido incrassari, destructo vero eodem per terrea pharmaca iterum solvi & tenuem satis, habilemque ita ad secretionem renalem reddi, affirmarunt. Rursum alii opinati sunt tubulos bellinianos acido constringi, ut humorem fecernendum non admitterent, absorpto vero acido patulos iterum effici, secretionique satis idoneos. Operæ pretium est, ut quædam harum opinionum specimina hic legantur. Ad primam quam constitui classem præcipue referendus HELMONTIVS, audiamus paulisper eum de virtute lap. cancr. diuretica differentem. *Quodsi vero lapis cancr. inquit, sit diureticus, non est quod proinde sperandus sit adventus ejus usque ad vesicam, aut quod vis ejus maneat intacta & infracta. Absit. Sat enim esto, si lapis ille totum potum spoliet vi acescente. Hac quippe sola, utut minimum ejus in lotio deferatur, parit stranguriam & dysuriam. Acor enim tametsi a felle sano optime subigatur, attamen tantillum ejus potest hostile esse in lotio, partibus-*

tibusque illi inservientibus. (o) Secundæ postea classi adscribendus Cl. WILLISIVS occurrit: *Pulveres testaceos alcalizatos ex testis ovarum, chelis cancr. &c. in differasia sanguinis & humorum acetosa interdum diuretica existere judicans.* (p) Cui adjungendus est STEPHANVS BLANCARDVS, (q) qui terrea alcalica acidum sanguinem coagulans absorbendo, huncque hac ratione iterum fluidum reddendo, & ita aquosam portionem libertati suæ restitutam ad renes ablegando, diuresin promovere autumat. In eadem opinione olim minimum versatus quoque est Illustr. HOFFMANNVS, quando in notis ad Poterium (r) ita scripsit: *Quodcunque serum viscidum fundit, & sal acidum, ceu primum coagulationis fundamentum destruit, poroque renum obstructos reserat, illud diuretici titulum meretur. Inter hæc familiam ducunt salia fixa & volatilia omnis generis nitrosa, & quæ subtilissimo balsamico oleo gaudent. Omnibus autem præferenda censeo terrea alcalina.* Ad tertiam tandem eorum classem, qui acido destructo terrea diuresin promovere contendunt, pertinet Cl. ETTMULLERVS. (s) Is nempe postquam in stranguria vitiosam urinæ aciditatem acore suo velicæ & sphincteris fibras continuo irritantem accusaverat, in cura subjecta alcalifata, ut lap. cancr. convenire docet, ac sane in cancris absolutam esse stranguriæ curam, vi alcalina diuretica pluribus scopis satisfaciende asserit. Hujus doctrinis nescio an juvenis adhuc Lipsiæ studiis operam dans imbutus jam fuerit Cl. TEICHMEYERVS, saltem ita videri poterat, attendentibus ad ea quæ in materia sua medica recentissime scripsit. Ibi enim diureticorum catalogo diserte annumerat omnia antacida, præcipitantia & absorbentia, qualia sunt lapidosa & calcinata, & ex his paratos pulveres, quæ omnia salia acida stypticitate sua tubulos renum coarctantia absorbent. (t) Ita ut alioquin sæpe fieri suevit, sua cuique sententia arridet. Ac

N 3 notari

(o) In tractatu a sede animæ ad morbos. Operum p. 183.

(p) Pharmaceut. ration. sect. IV. c. 4 p. 96.

(q) de operatione remediorum in corpore humano, edit. germ. p. 126. 127.

(r) p. 81.

(s) Tom. II. p. 668. 669.

(t) p. 35.

notari hic præterea debet fautores allegatos terreorum pro cienda diuresi exhibendorum, actionem horum remediorum non saltem ex terrestri eorum ingenio derivare, quod solum ad absorbendum & circurandum acidum sufficiebat, sed dum ea etiam alcalica vocant, sal ejusmodi indolis in iis supponere, huicque multum in ipsa operatione tribuere. Ita de lap. percarum præparat. affirmat JUNCKERVS, *quod e tenuibus terreis & salinis particulis facultatem petant abstergentem & leniter diureticam.* (u) Consentit in hoc argumento quoque Cel. BOHNIUS, quando ita loquitur: *Mitiora diuretica sunt terrea, quorum nonnulla alcali sibi intertextum habent, quædam nihil hujus præ se ferunt, sed absorbendo forsitan tantum agunt. Prioris generis sunt lapis lyncis, qui frictus tantum aliquid urinosi spirat, item lapis cancr. qui cum vino maceratus huic saporem alcalinum evidentem satis concedit; Posterioris vero lapis spongiæ, silicis &c. qui tamen moderate ustus etiam aliquid alcalici liquori in quo extinguitur imprimit.* (v) Si sensum horum verborum recte percipio videtur mihi Cl. Bohnius in terreis alcali modo fixum, modo volatile statuere, atque ego valde miror, cum tot docti viri sal volatile in terreis præcipue animalibus hospitari sibi persuadeant, eos non audacter magis id urgere eidemque præcipuam diureticam energiam non constantius tribuere. Sed fere exciderat animo, ETTMULLERVM (x) cancrorum lapides vi alcali volatilii operativos statuere ac HARVÆVM (y) fat lepide testarum ovorum urinas movendi facultatem a sale quodam volatili deducere. Afferit quippe, exteriorem corticem ovi oriri ab urina, vel crassiori sedimento urinæ gallinæ, in urina vero multum esse salis volatilii aptissimi ad urinam promovendam. Nescio vero an illis ambagibus opus, an sal volatile etiam aliunde deductum commode & illæsa veritate terreis possit attribui, sed de hoc argumento alibi fusius.

§. 3. Mo-

(u) Junck. therap. gen. tab. V. p. 209.

(v) Bohnius de offic. med. l. I. c. 15.

(x) Institut. med. Part. III. c. 6.

(y) de generatione animalium, p. 90. & 92.

§. 3.

More potius jam nobis recepto, ut accuratius judicare valeamus, an jure de terreis affirmetur, quod sint diuretica ea requisita nunc paulisper considerabimus, quibus pollere debet pharmacum urinas moturum. Nolo crambem bis coctam apponere meis lectoribus, & dum de diureseos successu verba paro, ea odiose repetere, quæ supra de secretionem in genere, ad quam referri debet omnino urinæ in renibus a sanguine separatio, jam in medium protuli. Extra omnem controversiam positum credo, secretionem in corpore quancunque præsentem ejus materia esse in ratione velocitatis sanguinis & orificii vasorum secretoriorum, id quod pari ratione de renali secretionem intelligendum. Igitur urinæ secretionem tubulos renales laxos, patulosque primo; dein materiæ aquosæ in sanguine præsentiam demum appulsam definitum sanguinis ad renem arterias supponere, facile liquet. Remedium ergo aucturum secretionem renalem, & ejus impedimenta remoturum debet *I. efficere tubulos bellinianos laxissimos, vel si constricti fuerint, constrictionem, si obstructi, obstructionem, tollere, vel irritatione villorum eos componentium invitare largiorem feri urinarii influxum. II. Remedium diureticum debet suppeditare urine materiem, id est feri in sanguine augere copiam, vel sanguinem densum tenuiorem & serosorem reddere. Tandem III. Remedium diureticum debet posse augere celeritatem humorum omnium circulantium simulque eorum circulum ad renes magis quam ad alias partes corporis determinare.* Puto hæc omnia ex idea secretionis urinariæ fluere, suæque luce radiare, ut contradictionem nullatenus admittant. Jam ubi diureticorum terreorum vulgo ita dictorum apparatus *conchas præpar. cancr. lapides, testas ovorum, lapides percarum &c.* sollicitè consideramus, & seorsim omnibus lustratis præter fatuam & insipidam terram nil offendimus; nescio certe, an cum sana ratione insaniremus si diureticam vim in iis repostam serio vellemus admittere. Quis prudens facile statueret lapidum cancr. pollinem vel immediate tubulis bellinianis applicatum eosdem laxiores reddere; cum nemo ignoret hunc effectum unice ab infusis aquosis, calidis, emollientibus, oleosis, lubri-

Dotes vero diuretico remedio necessariz.

can-

cantibus emulſivis, aſſumptis, itemque clyſmatibus ex talibus paratis balneisque eſſe expectandum. Nemo etiam opinor eo ſe facile abduci patietur, ut credat ſtricturas horum tubulorum ab uſu terreorum abſorbentium miteſcere, nullam enim ut infra patebit antiſpasticam virtutem cuſtodiant, ac ſi omnes poſſibiles cauſas ſtricturas ejuſmodi excludentes, foventesque ordine conſtueri alicui placuerit, is nulli earum ſuperandæ paria eſſe hujus generis remedia ſtatim animadvertet, niſi forte acidum aliquod conſtringens renalia vaſcula ſupponere ipſi placuerit. Hoc vero ægre in renum alveolis poſſe admitti, innoteſcet luculentius, quando de antinephriticis verba facturus ſum; acceſſumque pulverulentorum terreorum ad ipſos renes, in quibus acidum deſtruendum erat, non minus ægre concipi, omnes a præjudiciis liberi ſua ſponte profitebuntur. Quid tandem de obſtructis canaliculis renalibus dicam? An hos terreæ pulveres aperient & recludent? an impactam viſcidam materiem ſolvent? Certe impudentis eſſet ita ſtatuerè. Sana enim ratio loquitur, terreas horum remediorum particulas obſtruendis potius & occludendis canaliculis noſtri corporis, quam reſerandis idoneas habendas eſſe. Irritatione actura in bellinianis tubulis pulverulenta terreſtris, omni acrimonia ſenſibili carentia nemo facile probaverit; ac neſcio an irritatio hæc de aliis diureticis quam acredine manifeſta præditis, quæ in aliquibus cauſticæ fere indolis eſt, jure affirmari poſſit. Tæceo quæ dixi de urinæ materie, quam nonnulla diureticorum ſuppedirant, rideretur qui ſeroſum laticem ab ingeſtis terreis ſperaret, denſiorisque ac concreti ſanguinis ſolutionem in ſeroſam materiam terreis præſtari poſſe portento ſimile eſt, atque ab illis ſolis concipi valet, qui acidum ſanguinem ligans mente tenent, foede interim ſeſe decipientibus. Nil tandem ſuper eſt, quam velocior circulus, ac hujus etiam augmentum fruſtra & inepte expectari a terreis, vel ingenti mole deglutitis ſuperiori ſectione jam monui. Quid ergo reſtat aliud, quam ut terreæ omnia accuratius examen non ſuſtinentia, nec ulla earum virium inſtructa quas diureſeos ſucceſſus abſolute requirit, pro ineptis ad hunc finem obtinendum remediis palam declarentur.

§. 4. Atta-

§. 4.

Attamen Viri graves & in arte periti nihilominus ovorum testas cum lap. cancr. & aliis terrestribus pro diureticis agnoscunt, ac actionis operationisque modum perspexisse sibi videntur, quare nunc eorum sententiæ supra §. 2. enarratæ a nobis erunt, expendendæ. Abunde autem ibidem constitit quam maxime propter acidum absorptum, destructumque, quod modo in ipso ventriculo, modo in sanguine, modo in villis renalibus, vesicaque hærens supponebatur, terrea pro diureticis fuisse venditata. Ponamus igitur primo ventriculum acida scatere sâburra, hancque migrantem sensim ad sanguinem, eum coagulare & feri secessum impedire, partiumque lotii secretioni & excretioni destinatarum functiones impedire; ut vult HELMONTIVS. Esto ita! Sed lapis cancrorum, ut ipse concedit, non operatur ultra ventriculum, est ergo in hoc remedio saltem prophylaxis impeditæ secretionis renalis, non vero hujus restitutio, si jam deficiat, cum lapis cancr. id acidum quod jam migravit ex ventriculo non amplius possit absorbere, quia non egrediens ventriculum cum eo nequit inire conflictum. Valde ergo claudicat hæc ætiologia. At non firmiosti talo nititur sententia WILLISII & BLANCARDI acidum in ipso sanguine serum ligans, ipsumque cruorem densans principium demonstrationis assumentium. Enimvero primo nullo solido ratiocinio potest evinci vere dari in sanguine humano acidum, nisi forte in homine debilissimo, solis acidis & acescentibus nutrito. Dein acida vegetabilia omnia, quæ ingerere solemus, sanguinem solvunt potius, & a coagulo præservant, tantum abest ut inspissent, quod toties Illustr. BOERHAAVIUS inculcat, eccur ergo pro solvendo sanguine terreis acidum absorbentibus opus? Accedit dari acidula & acida, quæ potentissimæ virtutis diuretici existunt, quo nomine expressis verbis inter diuretica a *Boerhaavio* referuntur acescentes humores animales, serum lactis acidum, lac acidum, lac eburatum, tum acidum citri, limonium, ribesiorum, spiritus aceti, salis, sulphuris, nitri, vitrioli, non ergo video

Prætextum §.
2. exhibitorum
refutatio.

O

quo-

quomodo cum his antacidorum vis diuretica queat conciliari (z)
 Neque tandem me movet ETTMÜLLERI & TEICHMEYERI asser-
 tum tubulos renales constringi interdum acida acrimonia, absor-
 bentibus commode superanda, ut libere iterum urina antea pro-
 hibita possit fluere, statuens. Si enim per modo adducta Bœr-
 haaviana acidis variis vere est vis ciendi urinam ratione & expe-
 rientia annuentibus; non video quomodo diuresis etiam ab iis
 possit impediri. Si deinde ægre in sanguine acidum admitti pot-
 est, quod eum etiam ingressum non diu acidum manet, sed sta-
 tim virtute humorum circulantium ammoniacalem indolem ac-
 quirat, vix capitur quomodo cum urina ad renes possit deferri.
 Insuper in urina aciditatem quam perperam Ettmüllerus accusat
 (a) neutiquam locum habere, evincere conabor experimento
 elegantissimo Bœrhaaviano, infra quando de terreis antinephriti-
 cis verba facturus sum allegando. Liquere ergo ex his
 omnibus arbitror neutiquam terrestria pharmaca ut antacida si-
 mul diuretica evadere posse, quam acidum inter impedimenta
 diureseos falso allegetur ab omni culpa, qua innocentissime one-
 ratur, jure suo liberandum. Nondum autem omnia excussi, sed
 cum illis adhuc mihi seorsim disceptandum est, qui terrea alcali-
 norum cognomine condecorant, atque in iis vere sal tale habi-
 tare sibi imaginantur. Omnes in genere alcalinos sales & fixos
 & volatiles in diureticorum classe suum tueri locum, eo quod
 stimulando villos vasorum, motum humorum augent, tubulos-
 que renales irritant, absit, ut negem. Si ergo vere terreis sal
 alcali inest tacendum mihi erit; manebunt illa diuretica, ac
 nullis litibus obstantibus, hac induta virtute pulchre urinam
 promovebunt. At audax obloquor, quicquid tandem clari viri
 statuant. Ea terrea quæ igne summo usta sunt, ac ad calcis vi-
 væ ingenium eapropter accedunt urique alcalina habeo, diure-
 tica agnosco. De reliquis inspidis, nec arte ulla immutatis ali-
 ter statuendum arbitror. Ajo itaque in conch. præp. in cancr.
 lapidibus in ovarum testis & his similibus nec dari sal volatile
 nec

(z) Bœrh. instit. 1227.

(a) Oper. tom. II. p. 668.

nec fixum, cujus beneficio aliquam virtutem diureticam valerent exerere. Sal volatile in terreis omnibus animalibus & mineralibus perperam supponi docebo evidentissime capite præfens fecuturo, ut antea sæpe promisi. Sal alcali fixum in terreis concretis neutiquam concedi posse, jam ut evincam meum postulat officium. Docent inter chemicos peritissimi, (b) Salis fixi alcalini ortum ex regno vegetabili unice petendum esse, hoc autem regnum naturæ me prorsus excludere, quando præfenti opusculo de terreis mihi sermo est, sub initium statim hujus tractatus indicavi. Certissimum porro habendum salia alcalina fixa nunquam propria esse animalibus (c) licet enim parum hujusmodi salis ex regno animali interdum obtentum visum est, tamen judice Cl. NEUMANNO maximi nominis Chemico (d) parvissime obtineatur, ita ut nullam attentionem promereatur. Deinde quod probe notari velim, nullum alcali fixum in subjectis suis existit, sed solo igne paratur, (e) & quod mirandum est, ex ejusmodi subjectis, quæ igni nondum exposita, ne micam salis alcalici fixi exhibebant. (f) Hæc omnia igitur qui serio ruminari voluerit, statim intelligit male & præcipitanter nimis loqui medicos de alcalino sale in terreis animalibus hospitante; talique in cerebellis luxuriantibus saltem existenti, nullas in corpus humanum vires posse assignari. Præterea terrea falso alcalina dici optime ROTHIVS agnovit (g) insuperque Cl. BOECLERVS de testis cochlearum agens Harderum allegat, perspicue docentem, testas cochlearum nullo constare sale fixo, sed eadem præbere, quæ caro cochleæ sal videlicet volatile, spiritum, & olea sapis foetida cum phlegmate & terra. (h) Atque hæc de omnibus animalibus terreis valitura esse nemo facile negaverit. Patet igitur falsissimum esse sale quodam agere terrestria sic dicta diuretica.

O 2

§. 5.

(b) Neumann sect. de salibus alcalino-fixis p. 13. Boerh. Chym. Tom. I. p. 639.

(c) Boerh. Tom. I. p. 67.

(d) loco citato.

(e) Boerh. Tom. I. pag. 639.

(f) Vid. Neumann l. c. p. 14.

(g) in Chemia Germanica Capite de terreis

(h) Continuat. II. mat. med. Hermann, part. II. p. 592.

Terrea quomodo per accidens evadere possint diuretica.

§. 5.

Restat tandem ut eandem lenitatem erga terrea diuretica dicta exerceam, quam terrea diaphoretica vocata superiori sectione experta sunt. Scilicet cum largitus fuerim terrea per accidens aliquando promoveri posse excretionem cuticularem, largiar etiam terrea per accidens interdum proritare posse diuresin. Neque hic alii, quam ibidem, modi possibiles, quibus id queat fieri, excogitari poterunt. Si enim terrea per se ad renalem secretionem augendam ineptissima eam nihilominus augent, id accidit beneficio salis vel ipsis jam adhaerentis, vel in primis vis ob conflictum eorum cum acido obvio enati, & ad humorum oceanum urinæque vias tum determinati. Supra equidem *antimonium diaphoreticum* dictum penitus aqua edulcoratum omni virtute diaphoretica carere probavi; At *antimonium diaphoreticum* non ablutum eximium diaphoreticum agnovi. Hoc ipsum si aliquis *antimonium diureticum* salutare mallet, me certe contradicentem non esset habiturus, cum nitrum fixans terrestri calci adhaerens datis definitis corporis conditionibus utrumque praestare, ac modo diaphoresin, modo diuresin eicere satis efficaciter valeat: Neutrum autem, si omne sal fuerit ablutum. Valde placuit Cl. LENTILIVM Practicum satis expertum ultro agnoscere pulveres terreos salibus orbos minus diureticos habendos esse; (i) cui asserto jungi meretur LANGII effatum: (l) *Magisteria ex lap. hyncis, Judaico, crystallis nil valere, nisi forsan ubi salianon adeo studiose elutriaveris, facultatem aliquam diureticam acquirant.* Atque ad diuretica terrea ob sal adhaerens agentia referri omnino debent valido igne calcinata, quæ tum igni etiam soli debent, quod sal acre fereque causticum adipiscantur, huiusque ope diuresin proritare valeant, ad quam ante ustionem minus valida habenda erant. Talibus igitur ustis terreis diureticas vires non derogo, licet valde ambigam, an tuto semper agris sola porrigi queant. Concedo lubens Cl. JUNCKERO (m) *testas odorum calcinatas*

(i) in Eteodromo p. 360.

(l) in colleg. chym. oper. p. 620.

(m) in consp. Tab. 97. p. 795.

calcinatas atque in vino Rhenano exhibitas eximiam possidere virtutem movendi urinas, quin & perspectum mihi est, quosdam Practicos peritos lixivio diuretico a SYDENHAMO in hydropis curatione laudato adjicere solere ipsam calcem vivam. In his ergo omnibus potestas diuretica sat evidens est, facileque successus ratio mente capitur; quæ ratione autem insulsa terrea diuresin ciere valeant omnem meam intelligentiam superat. Non minus vero terrea quævis, licet primo omni sale orba & insipida penitus, quando acidum in ventriculo offendunt, sal generant neutrum; ac dein hac ratione, si id ad renes magis quam corporis ambitum, conditionibus corporis ita jubentibus determinetur, renalem secretionem juvant feliciter. Alter hic modus est quo per accidens terrea diuretica evadunt quem recte descripsit ETTMULLERVS (n) *alcalica præsertim fixa*, inquiens, *ac ipsa testacea non sine saporis ab acido stomachi immutatione & plus minus facta saturatione abeunt in falsum quoddam abstersivum, & ulterius pro operatione diuretica ablegantur.* Sic *lap. cancr. vis infusione in acetum exaltatur.* Idem prorsus effectus at multo certius sperandus est a terreis absorbentibus extra corpus acido saturatis, quibus omnino diuretica virtus tribuenda est, quam verissime iisdem adscripsit Cl. JUNCKERVS. (o) Attentione dignum est in Catalogo diureticorum quem sapientissime congeffit illustr. BOERHAAVIUS, nullos cancrorum lapides, conchas nullas, nec alia terrestria legi, ac inibi offendi nihilominus Ostracodermata acido soluta in corpore nostro, vel extra illud. (p) Putarem ita ex præcedentibus omnibus clarissime innotescere, quomodocunque etiam terrea considerentur ea ineptissima esse ad ciendum, urinæ fluxum, si autem forte eundem cieant nullam aliam vim diuresin promovendi in iis detegi, quam salinam, vel jam adhærentem illis antequam assumentur, vel nascentem in assumentium ventriculis. Iterum vero hic quæro, an his artibus in praxi clinica opus? Abundamus

O 3

(n) Instit. med. Part. III. c. 6.

(o) in Consp. Tab. 69. & Therap. gen. Tab. 4. p. 140.

(p) Institut. 1222. num. 3.

mus salibus alcalinis & neutris seorsim extantibus optimis, tutissimis, nullam prerogativam adventitiis illis de quibus dixi relinquuntibus, quid ergo nos impellit ut salia per dispendia creemus, quibus largiter satis sumus instructi; ut terream molem in cassum devorandam agris præbeamus? Si plane non attendimus an salia terreis exhibendis jam adhærescant, an in corpore nascitura sint, ac interea nihilominus sub spe futura diureseos macros pulveres agris præscribimus, turpiter sane fallimur, & quando multum agere nobis videmur, agimus nihil.

CAPVT IX.

Male terrea haberi pro antispasmodicis ostendit.

§. I.

Terres varia antispasmodica habet communis Practicorum opinio.

Placet nunc alia iterum ratione quæ sub manibus nostris versantur considerare terrestres indolis pharmaca, ac in eorundem vim antispasmodicam, quam custodire communiter creduntur paulo curatius inquirere. Nemo nescit ad hunc antispasticorum remediorum ordinem a longo inde tempore referri *Cornu cervi, unicornu verum, rasuram dentis hippopot. apri, eboris, lap. manati, ungulam alcis, cranium humanum, talos leporis, umbilicum marinum, matrem perlarum, succinum preparat. &c.* Neque ignotum est, omnibus medicinam facientibus, frequentissimos esse spasmodicos affectus, magnamque cohortem morborum eos comprehendere, ingenio vere sibi similibus, locique respectu quem præcipue tenent in humano corpore, saltem discrepantium a se invicem. Nimis quoque practicis clinicis obvium est, pessimas hujus generis ægritudines non raro agrorum Medentumve fatigare patientiam, recurrere sæpius, ac demum in habitum quasi degenerare solere, ut adeo potentius oppugnari postularent utique, generosisque remediis si ullæ aliæ indigeant. Hæc inter nescio, qui factum sit ut terrea etiam jam citata relata fuerint, saltem inquisitioni meæ vel operosissimæ, cur
semel

femel usurpari illa contra spasmos cœperint, præter ineptas traditiones a majoribus nostris ad credulam eheu & supersticiosam præsentium etiam temporum posteritatem derivatas, parcissimis forte aliquam veri speciem habentibus hypothefibus exceptis, nil occurrit aliud. At interea nihilominus vix sæpe auditis querulis agrorum precibus ad hunc terreorum apparatus, tanquam ad sacram anchoram Medentes confugiunt, pulvillosque tales, interposita subinde essentia dulci, pulvere vitali solari aut specifico cephalico &c. prout sua cuique placent, exinde depromunt. Videas in officinas Pharmacopœorum formulas antispasticorum pulverum hujus farinae eximia multitudine a Medicis ampla praxi gaudentibus transmitti; ut aliquis harum rerum ignarus juraret, nulla dari spasms vincendis superiora remedia, quam hac, ita in iisdem præscribendis vel præstantissimi viri sibi placent. Sunt adeo qui specifica sua antispasmodica (vere specifica, speciem nempe facientia & nil amplius) ex hac penu depromata componunt, & ut arcana propria dispensationi reservant, licet rationes solidas ignorent ipsi, cur fiduciam in iisdem collocent. Atque quod maximum est viri graves qui medicinam a sordibus inutilibus repurgare laudabiliter annisi sunt, qui recentissimis temporibus scripsere medendique methodum rationalem magis reddere ac veris principiis superstruere laborarunt sedulo; non solum terreorum antispasmodicorum usum tolerant, & permittunt sed urgent sæpe, ac tanquam eximium repetitis vicibus commendant. Equidem hujus asserti testimoniis sat multiplicibus quæ proferri possent in medium haud destituor, sed tacere me jubet reverentia quam debeo meritis virorum eximia doctrina pollentium, famamque in artis exercitiis affecutorum. Neque enim mihi dum inanes ac præconceptas opiniones in medicina taxo, quod liberum esse unicuivis arti suæ bene cupienti arbitror, medicos carpere animus est qui honoribus laudibusque dignissimis affiendi sunt. Pace vero horum quos veneror communi omnium sententiæ haud subscribam, sed potius quid me, quo minus hoc faciam, prohibeat candide sum expositurus. Ea est solidæ veritatis natura, ut animos ingenuos ad assensum sui suavissime pelliciat,
detur

detur ergo huic locus obsecro; perpendant velim lectores mei attentius, quæ in sequentibus elocuturus sum, ac tum vel invites mecum fore consensuros spero, vix tueri posse decantata antispasmodica terrestria illud elogium, quod frustra hactenus ipsis tribuit præceps opinio.

§. 2.

Ratiunculæ
cur hac virtu-
te polleant.

Illum consensum ut ex voto consequar, ante omnia paulo curiosius scrutandum est qua demum ratione terrea enumerata, & inter ea præcipue partes animantium duræ, quibus ipse illustr. HOFFMANNVS singularem quandam spasticis motibus resistendi facultatem tribuit (g) hanc vim suam antispasticam exerere celeberrimis Medicis videantur. Hoc vero dum inquirere aggredior studio nugas & fabellas anilem fere superstitionem olentes prætermitto, ad illas saltem sententias attendens quæ primo intuitu verisimillimæ apparent, & incautis facillime queunt imponere. Has quoties conquirere annis sum, omnes fere vel gelatinosas particulas terreis moleculis irretitas in animalium duris partibus vel maxime sal volatile ipsis insitum allegare, atque ex binis his fontibus virtutem antispasmodicam derivare animadverti. Certe quicumque scripta SYLVII, TACHENII, BLANCARDI, ZWELFERI, WALDSCHMIDII, ETTMULLERI, HOFEMANNI, autoris clavis pharmaceuticæ, BOECLERI, aliorumque perlegerit, is passim inveniet, ea remedia de quibus ago, tam ob gelatinam insitam, quam præcipue ob sal volatile in auctis nimium motibus corporis humani cicurandis & compescendis, commendari. Valde hac occasione notari merentur verba quæ in *dissertatione de lapide Manati* sub Stahlî præsidio habita, & a Langio sine dubio elaborata extant: *Citra etiam analysin chymicam presentia salis volatilis in nostro lapide Manati innotescit, a posteriori scilicet virtute antispasmodica a recentioribus multis modis licet non scriptis publicis celebratissima. Requiritur enim in spasmo aliquid vel ipsum motum, vel causam ejus mitigans. Quodsi igitur concretum nostrum* effec

(g) Med. Syst. Tom. III. capite de sedativis & Tom. V. p. 39. passimque in operibus alibi.

esset mere terreum, neutiquam effectum talem prestare posset, nisi forte acidam aut biliosam cruditatem absorbendo, unde spasmodica affectio orta, & tam diu continuata fuerat, donec accederet istud removens causam morbificam spasmi. (r) Quis hic non videt, confidenter auctorem dissertationis provocare ad sal volatile in lapide manati latitans, eidemque omnem energiam antispasmodicam unice tribuere. Idem illud vero quod in specie de lapide manati hic pronunciatum legimus, de terreis animalibus in genere omnibus alii autores asseverant, e quibus duos saltem, praxi & eruditione celebres, hic allegasse sufficiet. Scripsit suam pro gradu Doctoris obtinendo dissertationem inauguralem de spasmu decus olim Medicorum Vratislaviensium, GODOFREDVS KLAUVNIGIUS, atque in eadem, ubi de remediis antispasmodicis tractat, ita loquitur: *Imprimis autem buc spectant quæ proprie antispasmodicorum nomine veniunt, Cornu cervi, alcis, & rhinocerotis, unicornu verum ebur, ungula alcis, asini etiam & equi, dens hippopotami, apri, cranium humanum, tali leporis, lapis manati, carpionum, aliaque ejus generis plura. Hac enim omnia sicut acidum destruere, & humorum acrimoniam temperare valent, ita partim ratione salis volatilæ, quod ipsis inest, sudorem movent egregie, stimulumque feri acrioris a partibus dispellunt, partim etiam viribus anodynæ pollent, adeoque sedando dolorem & spiritus demulcendo spasmus fibrarum leniter tollunt.* Hactenus KLAUVNIGIUS. Cui ad stipulatur celeberrimus WERLHOFIUS, tot pulchris operibus famam adeptus, & jure suo inter doctissimos seculi nostri medicos referendus. *Certe, inquit, remediis tenerioribus ex regno animali absorbentibus gelatina & sale volatili factis, præcipue marinis vim inesse haud spernendam in motibus subtiliorum corporis partium excedentibus compescendis & promovenda diaphoresi, experientia confirmat.* (s) Atque ego omnes Practicos, qui non cæco impetu, nescientesque, cur prodesse debeat porrigendum remedium, ad antispastica terrestria volant, sed principia, ex quibus agunt, pharmaca serio rimantur, vel sal volatile vel & gelatinæ vim omnem antispasmodicam partium durarum ex animalibus petitarum delaturos esse

P

cre-

(r) Membr. II. §. 3.

(s) in observ. de febr. p. 121. in notis.

crediderim, quum aliter nesciam quid allegari a Fautoribus, energiam ipsorum propugnantibus, queat. Qualitates occultas & inanem experientia allegationem parum curo.

§. 3.

Ratiunculæ ex-
ploz.

Utut vero hujus generis ætiologia, antispasticorum terrestrium operationem exponentes, speciosa primum contuentibus appareant, tamen, quod nullo contradicendi studio pruriens, sed veritatis amator, pace summorum virorum, dictum volo, nullis solidis fundamentis sunt superstructæ. Age ut finem faciam allegationum evanidarum gelatinæ & salis volatilis, in duris terrestribusque animalium partibus hospitantis, ad rigidissimam demonstrationem me accingo, frustra hæc principia terrestrium remediorum texturam ingredientia allegari, venditarique pro iis, quorum beneficio spasmi consopiri possunt, luculenter ut spero, confidoque evicturam. Poteram sine ambagibus ullis orare lectores meos, ut perenderent differentiam B. STAHLII inter *producta* & *educta chemica*, cum sal volatile animalium non ad posteriora, sed ad priora referendum esse ratio videatur dictitare. Scilicet ossa omnia & ungula animalium vere fixissima corpora sunt, insipida penitus, & perfectissime inodora; solusque chemicus ignis causa est, quod suppeditent particulas volatiles. Quia igitur in Cornu cervi & aliis, nullum sal volatile admittere possum, antequam definito ignis gradui fuerit expositum, male sal volatile, quod in crudo C. C. ignem nondum experto habitare perperam dicitur, mea sententia tribuitur aliquis effectus; quum non entis nullæ sint operationes, ut scholæ loquuntur. Hæc inquam & alia præconcepæ opinioni de sale volatili in partibus animalium latente, poteram opponere, & tum securus acquiescere, quia luce sua hæc radiant: sed dum facile prævideo curiosos defensores, forte ad calorem corporis vitalem extricantem salia volatilia & gelatinosas particulas, vel ad alia asyla recursuros, omnia refugia prohibitorum sum sequentibus propositionibus, quas ut mente sobria ii ruminent, etiam atque etiam rogo.

I. Sive solidas quascunque, sive fluidas quascunque animalium quorumcunque partes, cornua, ungulas, dentes, talos, testas,

pilos

capillos &c. sanguinem, serum, urinam &c. igne chemico per gradus semper aucto tracta vero, eadem ex omnibus obtineo, nempe primo aquam inspidam, deinde, si urgeatur ignis, salem volatilem, postea oleum tenuius primo, & ultimo crassissimum, remanet dein terra. (r)

II. Si coctione diuturna cum aqua communi ossa, cornua, ungu-
las tracto, obtineo gelatinosam materiem. Hæc vero postquam
ex osse diu ita cocto educta est, ex eodem nullum amplius salem
volatilem, nullum oleum vel validissimo igne chemico exprimo,
sed est fere simplex terra; Gelatinam autem eductam huic igni
si commisero, facile ex ea salem volatilem & oleum obtineo,
quare patet, salem volatilem & oleum latere in hac gelatinosa
substantia. (u)

III. Hæc coctio ossium, cornuum &c. fit in aqua bulliente, ge-
latina vero parata hoc gradu caloris aquæ bullientis inodora fere
est, & insipida, adeoque vere nil habet volatile.

IV. Calor aquæ bullientis serum sanguinis nostri coagulat, quare
si corpori humano, sive ab externa, sive ab interna causa conci-
lietur calor 100. & paulo ultra graduum, i. e. ad gradum caloris
aquæ bullientis proxime accedens, seu tantus, ut coagulare hu-
mores nostros queat, is ferri salva vita nequit, quia humores im-
meabiles ac ad circulum ineptos reddit, ac in cerebro poriffimum
& pulmone sistit. Mors igitur necessario sequitur. Sed tamen
vere calor hic necat, antequam sales & olea humorum ejusdem
ope alcalica & volatilia reddita fuerint. (w)

V. Ergo ex his satis liquet, calorem qui creet, vel extricet gelati-
nam & volatilia reddat salia, animales partes habitantia, multis
modis majorem esse debere eo, qui summus habetur toleratu in
animali, salva illius vita.

VI. Cum igitur calor ad eum gradum incitatus in viventi animali
non detur, qui ex humoribus educat sales volatiles, etiam ex pul-
veribus cornuum & ossium ingestis in corpus eos non educet;

P 2

imo

(r) Confer. Boerh. Chym. Tom. II. p. 312.

(u) Confer. Boerh. Chym. Tom. II. p. 315.

(w) Vid. Boerh. Chym. Tom. II. p. 306. 307.

imo vero ne quidem gelatinam, per proposit. 3. & 4tam: ergo pulveres ingesti non agent vi gelatinæ vel salis volatilis, quæ utraque ex iis igne multo majori ac vita animalis fert, tantum producit, adeoque agent in corpore humano saltem ut fatua terrea. Sane si quid intelligo, ita hæc demonstratio comparata est, ut nihil amplius desiderari patiatur, neque ullam contradictionem admittat. Id vero quod solide, nisi omnia me fallunt, adstruxi, eo majorem fidem debet adipisci, quando chemici doctissimi dare tenentur, nullam dari saltem volatilem in partibus animalium. Pronunciaverat equidem Cl. ETTMULLERVS (u) partes animalium duras usui medico convenire, quatenus acidum quodcunque absorbent, quia turgerent sale volatili alcalino, & earum maximam virtutem medicam in hoc sale residere; sed statim suam sententiam de turgente hoc sale volatili ultro ipse aut refutat, aut saltem limitat, immediate insequentibus verbis: *Omnia animalia, inquit, impregnata sunt copioso sale volatili, hoc ipsum tamen* (attendite lectores!) *dum adhuc sunt in suo esse animalia, est falsum.* Pergit deinde paucis interjectis: *sub ignis examine hoc falsum redditur volatile urinosum.* Et quid multa? Sola Chemia Boerhaaviana luculentissime evicit, falsa animalibus propria nec acida esse, nec alcalina, (y) valdeque dubitat doctissimus Autor, an in rerum natura unquam sal volatile prius tale existat ante putrefactionem, vel destillationem animalium aut vegetabilium. (z) Imo vero eos qui actuale sal volatile in duris partibus animalium supponunt, ne responsione quidem dignos habet celeberrimus STAHLIVS. (a) Videant nunc quomodo vim antispasmodicam pulverum, ex duris partibus animalium paratorum, tueantur horum fautores, cum sal illud volatile, cui soli assignari posset hæc medica virtus, cum ipsa gelatina imaginarium sit & non ens. Sane illi non facile negabunt, in omnium terrestrium corporum, atque etiam in partium durarum animalium compositionem venire aquam; (b) atque aqua hæc igne chemico multo citius

(v) in colleg. pharmaceut. in Schroeder, sect. II. sub initiam.

(y) Tom. I. p. 67.

(z) Tom. I. p. 667.

(a) Vid. diss. de lap. manat. membr. 2.

(b) Conf. Boerh. Chem. Tom. I p. 453. 493.

citius ex illis elicitur quam sal volatilis, per supra dicta propof. I. Si ergo in medicina licet exhibere pulveres ex partibus animalium duris pro sedandis spasmis, quia pollent sale volatili igne eliciendo, poterunt etiam ejusmodi pulveres non eodem saltem, sed majori adhuc jure exhiberi, humectandi, diluendi & attenuandi sine, quia inde elici potest aqua. Nonne autem utrumque est absonum?

§. 4.

Ira quidem illi officio, quod mihi incumbebat, satisfactum esse arbitror. At quo melius illustretur argumentum, in quo versor, placeat quaedam de spasmi ingenio commentari, quod obiter nimis illi attendere videntur, qui largum adeo dari vere antispasticorum remedium apparatus putant, quem ego sat parcum existere persuasus sum. Spasmi vocem, quæ Græcis Medicis originem debet, latini convulsionem verterunt, unde factum est, quod multi auctores spasmi & convulsionis vocabulum promiscue usurpaverint. Perperam autem hoc fieri, spasmi que ac convulsionis ideas inter se distinctas hac ratione confundi, jam rectissime mihi urfisse videtur Cl. STAHLIVS, (c) quum convulsio ad ejus mentem violentam motus tonici exacerbationem & agitationem; spasmus autem tractionem, rigorem, tensionem involvat. Dabitur adhuc locus de hac differentia alibi paucula quædam differendi; hic vero ex physiologicis repero, in omnibus fibris nerveis musculosisque totius corporis humani, vigere motum oscillatorium, contractione & relaxatione, seu systole & diastole mutua absolutum, de quo tam pulchra scripsit Cl. BAGLIVUS, BELLINI, SANTORINVS & alii. Hunc motum fibræ a perpetuo nervosi liquidi in cerebro secreti affluxu pendere, ejusque adeo causam in corpore quærendam esse, a claris viris evictum demonstrarumque suppono, contra negantes hæc principia haud disputaturus. (d) Poscit vero sanitatis indoles, ut tempore, ordine, graduque justo systole & diastole fibræ se excipiant; si vero contractio seu systole fiat naturali major, oritur spasmus, ut adeo hic nil aliud sit quam contractio fibrarum præter-

Theoria spas-
morum bre-
vis

(c) dissert. de spasmis cap I.

(d) Confer. Hoffm. Med. System. Tom. I. p. 76.

naturalis. Quoniam vero systole naturalis fibram ab ordinato definitoque influxu nervosi liquidi optime deducitur, systole prater-naturalis seu spasmus pendeat a copioso nimis, inordinato, inæquali & tumultuario influxu ejusdem liquidi, ut facile patet. Omnia igitur quæ efficiunt, ut copiosius & inæqualiter fluat in fibras nervosum liquidum, erunt spasmorum causa, quod iterum sponte ex præmissis consequitur; saltem de modo, quo affluxus ille cietur, pauca quædam erunt dicenda. Si vero accuratius attendere voluerimus, statim deprehensuri sumus omnes causas spasmodicorum motuum agere irritatione fibrarum nervosarum, quod vocabulum, licet ab aliquibus explodi risuque excipi soleat, haud inane est, nec evanidum saltem sonum, sed realem utique conceptum involvit. Scilicet irritationis nomine intelligi volo intentatam solutionem continui fibrarum nervosarum, seu tensionem & vellicationem earundem; nullumque adeo spasmum in corpore contingere opinor, nisi adsit causa, tendens vellicansque, aut quod idem est, solutionem continui in fibra nervea intentans. Apposite omnino scripsit Cl. HOFFMANNUS: *In genere hæc regula observanda est, nullam vim vel motum tolerare posse nervos, & quæ ex iis procedunt partes membranofas. Simul ac enim hæc a causa quadam vehementer commoventur, concutiuntur, vel distenduntur, comprimuntur, lancinantur, punguntur, aut trahuntur, protinus ratione sensus dolor, ratione motus contractio, crispatura, strictura & partium vicinarum compressio præstatur.* (e) En elegantissimam descriptionem, quomodo spasmus in corpore generetur irritatione. Neque sola irritatio seu intentata solutio continui in fibra immediate spasmum procreat, sed quatenus affluxum nervosi liquidi causæ motuum corporeorum adauget & inæqualem reddit, quod egregie explicat *dissertatio Jenæ de irritatione* sub WEDELI præsidio defensa. Ex his omnibus facile jam perspicitur, quid sibi velit illa quorundam corporum dispositio ad spasmodicos affectus, vel levissimis causis irritantibus positus. Si enim spasmus pender ab intentata solutione continui fibræ nervosæ, clarissime innotescit, quo tenerior laxiorque fuerit fibrarum compages, eo magis metum esse, ne continuitas earum solva-

tur,

(e) Med. syst. Tom. III. p. 90.

tur, adeoque easdem ne minimam ferre posse irritationem, quin statim contractiones spastica oboriantur. Tandem ex stabilitate hactenus spasmi theoria pulchre fuit commercium illud, quod spasmi intercedit cum doloribus. Utrique sane ponunt irritationem, neque dolor concipi potest sine spasmo, etsi spasmus concipi potest sine dolore. Si nempe fibra orta a nervis motui dicatis irritata fuerint, oritur simplex spasmus, si orta a sensui dicatis vellicentur, etiam prognascitur spasmus, sed simul dolorificus. Restat in nostra hac de spasmi doctrina, ut de causis spasmodorum in corpore humano paulisper sumus solliciti, quorsum omnia ea referenda erunt, qua mole, pondere, motu, figura &c. irritationem fibrarum poterunt producere. Ante omnia autem hic allegari debet laxa nimis debilisque totius nervosi generis compages, nimiaque fluidi in nervosis tubulis circulantis mobilitas, qua fit, ut etiam sine irritatione aliqua, aut saltem ex levissima causa irritante spasmi horrendi proveniant, vix saepe optimis remediis compescendi. Quod autem ipsas causas irritantes attinet, ea valde sunt multiplices, nec patitur hic instituti ratio, ut omnes seorsim indigentur, aut in classes distinctas dispescantur, potiorum tamen indicem conscribemus.

- I. Spectant huc precipue, quae undas nervosas immediate commovent ac conturbant, animi pathemata, ira, metus, terror, ideae phantasticae, his enim enormes spasmos concitari toto die Medici experiuntur.
- II. His jungi statim meretur frigus, subito corpori ac precipue calenti admissum.
- III. Sanguis copia, rarefactione, spissitudine, motu, errore loci, peccans.
- IV. Humores omnes reliqui vel excernendi, vel retinendi copia, motu, lentore, caeochymia, acrimonia, diversi generis laborantes.
- V. Ingesta vel esculentia, vel potulenta copia, viscositate, acrimonia salina, muriatica, acida, aromatica, spirituosam fermentante peccantia.
- VI. Effluvia salina, putrida, contagiosa.

VII. Venena varia & medicamenta venenosi quid habentia, emetica, purgantia, mercurialia.

VIII. Vitia quædam ad solidas partes referenda potissimum, luxatio, fractura, fragmenta ossium, contusio, vulnus, ambustio, punctura tendinis, dentitio, partus difficilis.

IX. Res toto genere præternaturales, flatus, vermes, calculi.

Hæc omnia per lancem saturam saltem indicata, si figillarim examinentur, vim vellicandi, distendendi, stimulandi, premendi, arrodendi habere deprehenduntur, atque perinde erit, siue immediate statim ab iis spiritus exagitentur, siue humorum vel copia, vel acrimonia, vel motu peccantium, vitio, fibræ exstimulentur; siue solidarum partium læsio crispaturæ earum ansara det. Quibuscumque etiam ex his causis positæ fibræ irritatæ crispentur & contrahantur, adeoque spasmos patientur, legibus motuum machinæ nostræ - - ita jubentibus, necessum est.

§. 5.

Notes veris
remediis anti-
spasmodicis
necessariæ.

Atque ex ejusmodi meditationibus, claris ac simul inconcusis principiis nitentibus, tandem nasci potest verus antispasticorum remediorum intellectus. Illa quippe sola cynosura instar perpetuo habenda sunt, quæ vera sint antispasmodica, & quousque. Firmiter ego crediderim, omnes, qui dicta hæc hactenus legere & relegere voluerint, mecum consensuros fore, remedium antispastica virtute vere instructum teneri, ut sequentia præstet.

- I. Ut efficiat, ne ex levissimis causis irritantibus, ob exquisitissimam nervorum sensibilitatem statim motus anomali oboriantur, seu quod idem est, ut æqualem præstet liquidorum omnium per omne corpus omnesque ejus canales ad minutissimos usque circulum: dein ut roboret & firmet laxum nimis & mobile genus nervosum, quia hæc ejus dispositio quam maxime spasmodorum generationi favet.
- II. Ut irritationes componat, vel causas spasmodorum cognitatas, quæ multifariæ omnino sunt, tollat atque eliminat.
- III. Ut si causa statim tolli negat, aut nulla materialis causa spasmi subest, ipsum liquidi nervosi motum exorbitantem refrænet, & strictas ob eam causam fibras relaxet.

Puto

Puto ad tria momenta citata reducendam esse omnem anti-
spasmodicorum energiam, ac valde vereor, ut decantata illa terre-
stria sine præjudicio æstimata, & ad hoc examen revocata, affixa sua
elogia salva iterum repperent. Age paucissimis dispiciamus.

§. 6.

Primum requisitum quod attinet, ad æqualem ubique præstan-
dum in vasis singulis totius corporis circulum, eo respiciendum
quam maxime, ut vasa omnia a primo genere ad ultimum usque ple-
na sint decenti quantitate humorum sanissimorum, itaque diætam
exquisite observasse, atque pro potu liquida demulcentia, tenuia
aquosa, ut minerales aquas, serum lactis, decocta blanda, largiter ad-
sumfisse multum juvabit. Sic enim vitale flumen suo ubique gaude-
bit æquilibrio, nec in hac parte excessu, in altera defectu peccans
inæqualem solidorum actionem & reactionem excitabit, maxime si
motus corporis placidus, mentisque tranquillitas cursum fluidorum
regularem juvent atque moderentur. Alterum deinde momen-
tum, corroborationem nervorum respiciens, sine dubio in cu-
ratione spasmodicorum palmarium est, etsi communiter, si vera loqui
licet, a Medentibus, suis specificis inhærentibus, ac spectatores ita
spasmodicorum morborum agentibus, negligitur. Sane si subit
nervosa compagis debilitas, omnia incassum devorabit æger, nisi
roborantibus veris utatur; his scilicet si careat, perpetua sese subse-
quentur malorum recidiva, pejores semper, difficiliusque ex-
pugnabiles. Tanta autem in his remediis energia, ut nisi hæc spas-
mis a sola nervorum debilitate pendentibus, ut in hysterics sæpe &
aliis quibusdam affectibus, medelam adferant, illi pro incurabilibus
penitus, neque ulli alio medicaminum generi superabilibus repu-
tari debeant. Nescio vero an digniora laudibus in genere nervoso
roborando inter omnia, quæ hæctenus cognita sunt, remedia inve-
niantur *marie*, atque *cortice peruviano*. Saltem utrumque eximias
atque mirandas vires in spiritibus confortandis, invigorandisque
exerere, clamat felix & cordatus Practicus SYDENHAMVS. (f)
Iudicent qui generola remedia suo damno non respuant clari artis
exer-

Consideratio
ulterior dotis
primæ.

Q

(f) Oper. p. 519.

exercitiis viri, an plures forte ægri, spasmis misere vexati, pristina restituerentur sanitati martis, corticisque, famosum viscum quercinum & pœonia decantatam radicem longo intervallo post se relinquendum, beneficio: mihi, ut affirmativam sententiam tuear, ratio suadet, & aliquis interdum successus. Atque bina hæc eximia pharmaca non, quando spasmodorum motuum impetus viget, sed consopitis eis extra paroxysmorum tempora quam maxime adhibenda esse, sponte opinor innotescit, quia blanda constrictione agunt, ac ideo spasmodicis stricturis præsentibus haud rite conveniunt, id quod de cortice belle inculcat, qui hic conferri meretur eximius WERLHOFIVS. (g) His bene ut decet observatis, testis crit experientia, martem ac corticem summa esse, nec ulli secunda remedia antispastica, quorum usum frequentiore in ejusmodi casibus valde ego optarem introduci a Medicis clinicis sagacioribus. Dicite autem nunc, amabo, Patroni pulverum *ex rasura ungu. ale. dent. hippopot. cran. human. mand. luc. unic. vero, talis leporis, matre perl. corallis &c.* concinnatorum, an putatis hæc vere conducere laxo, debilique systemati nervoso, firmandisque & roborandis mobilibus nimis ac sensibilibus ejus fibrillis? Si respondeatis, quid ni! ulterius ut ex vobis quaram patiamini, quo pacto illos hæc præstitura fore animo concipiatis? Rigide supra probatum dedi, omnia illa terrea antispasmodica non agere gelatina, nec agere sale volatili, quid igitur superest? Sane præter terram nil aliud. Inletis porro, permittam enim facile, & terreas moleculas solas pares esse roborandæ compagi fibrosæ corporis, ac tunc omnia sine exceptione terrea erunt antispastica, vobisque incumbet ut proberis, cur duræ animalium partes peculiari virtute antispasmodica, ut fert sententia vestra, polleant. Ego, quando hunc in finem martem & corticem peruvianum laudo, extra paroxysmorum tempora, diuturnum usum postulo, atque si partes animalium duræ sola terra agentes nervos roborant, non ad grana & dimidios scrupulos, ut mos fert, sed ad euspides cultri præbendi erunt earum pollines, ita sane proportionis leges jubent. Sed quosum hæc omnia disputo? non recordor ego, terreos ejusmodi pulveres extra paroxysmorum impetum

adeo

(g) in obs. pag. 53.

adeo commendari roborandi scopo, sed dantur plerumque in ipso motuum exorbitantium vigore, ad eos conspiciendos, & hoc sine præcipue commendantur. At hanc inquisitionem reservabimus suo tempori.

§. 7.

Ad secundum potius momentum nunc progrediamur, visuri, an forte causis spasmorum expugnandis duræ partes animalium quædrent. Nemo vero postulabit a me, ut omnes supra traditas, aliasque, quæ tradi distinctius potuissent, ordine contuear. Impositum velim hunc laborem illis, qui fiduciam in ejusemodi pulveribus repositam habent, quo eo melius convincantur, quam inanes atque inhabiles iidemprehendantur, si ad rigorosius examen ventum fuerit. Ego quidem, si omnes causas possibiles spasmodicorum motuum, quæ existere in corpore vivo queunt, contempler, ne unicam invenio, cui superanda pares essent terrestres pulveres. Quid enim illi facerent ad sanguinis vitia, quid ad humorum lentorem, & acrimoniam, quid ad vasculorum obstructions, quid ad alia, a quibus toties stricturæ fibrarum excluduntur? Atque denuo repero, nec unam invenio causam spasmorum, sola acida humorum acrimonia excepta, cui prudenter opponerentur citati pulveres. Hanc in primis digestionis officinis peccantem, ac mora acriorem semper redditam, irritando stringendoque sensibiles ventriculi & intestinorum nerveas membranas, horribiles spasmos haud raro proritare pulchre novi. Nullum vero genus hominum ex hac causa abortis spasmodicis motibus frequentius laborat infantibus, lacte materno adhuc utentibus. Vix dici potest, quam frequentes, quam multiplices, quam capitales sæpe huic ætati ex sola hac causa prognoscantur ægritudines, quamque feliciter illæ subinde expugnentur solis terreis tempeste & largiter usurpatis. En igitur sub quibus conditionibus ac quousque terrea habenda sint pro remediis antispasmodicis, cum aliter hoc sine ægris exhibita frustra exhibeantur, neque vel tantillum boni præstare queant. At forte & hic ego, qui parcus nimis in laudandis hisce pulveribus multis videbor, nihilominus jam fui nimius. Revoco quippe in memoriam cornu cer-

Consideratio
dois secun-
dx.

vinum, dentem apri, unguam alcis, talos leporis, lapides percarum & alia simpliciter in pollinem redacta, nequaquam cum acido effervesce, nec id destruere, sed relinquere intactum, (b) quare ne quidem ex hoc capite antispasmodicorum elogium promerentur, quia acidam acrimoniam, spasmorum causam, non vincunt, quod matri perlarum, conchis, lapidibus cancr. & aliis vere effervescentibus permitti debet. Quam inepte igitur illa, ne acido quidem domando paria, causis spasmorum destinantur!

§. 8.

Consideratio
dotis tertiae.

Momentum tandem tertium expendendum superest, an scilicet in ipsos nervos agere, atque motum praternaturalem liquidi nervosi, a quo praternaturalis fibrarum strictura excluditur, compescere paulisper valeant pulveres, de quibus loquimur? Valde doleo & miror valde, viros, eximia in rebus medicis intelligentia claros, hoc sibi posse persuadere. Id satis constat inter Medicos, omnem motum in corpore pendere a nervis, ligato nempe nervo perit motus illius partis, ad quam nervus una cum suis ramificationibus pergit, quod experimentum toties, & ad nauseam fere inculcatum ab autoribus legitur. Inde igitur necessario consequitur, remedia morus placatura agere debere in ipsas fibras nerveas, quod nemo facile negaverit. Jam autem quaestio est decidenda, an possibile sit, ut partes animalium durae & terrestres actionem aliquam in nervos exercent? Sane qui hoc affirmare audent, vix mihi rite attendere videntur ad fabricam nervi, atque ad ingenium illius liquidi, quod per canaliculos nervosos circulatur. Nervi certe ex canaliculis coalescunt omnium in toto nostro corpore tenuissimis, ac ultra omnem imaginationem exiguis, liquidumque, quod vehunt, tenuissimum est, mobilissimum, simplicissimum, fluidissimum, ut abunde functiones nervorum muscutorumque attentius consideratae docent. Ex his vero ita penitus consideratis inferre sine dubio licebit, remedium acturum in nervos eorumque liquidum, polere debere summa particularum suarum tenuitate, solumque in affumentis ventriculo dissilire debere in corpuscula mirum quantum divisibilia, quae intrare in exilissimos nervosos alveolos, ibidemque

(b) Conf. Langius in dissert. de antacidis p. 11.

que miscere sese eorum liquido ac immediato contactu in illud agere valeant. Atque, nisi ita comparatum sit pharmacum, frustra ab eo actio in nervos expectatur, cum sana nimirum ratione pugnant, qui aliter medicaminum operationem in nerveas fibras animo vellent concipere. Sapienter omnino scripsit celeb. HOFFMANNUS: (i) *In genere omnia, que motus nimios moderantur, agunt principio quodam vaporoso: sive evaporabili sulphureo, eoque vel natura amico, suaveolente, vel non adeo amico, graveolente. Quotus quisque vero est, qui istud evaporabile principium sine supposita summa partium divisibilitate, exiguitateque mente assequeretur?* Ac ita omnino comparatum esse cum sedativis & antispasmodicis omnibus, quorum virtus ita evidens est, ut omnem contradictionem excludat, attenda singulorum consideratione edocemur. Vix puto aliquem negaturum, *castoreum* summo jure pertinere ad antispasmodicorum catalogum, sed consideremus paulisper, quanta in eo particularum tenuitas, quam illa ultra omnem imaginationem sint divisibiles. Exposuit id bilanci illustr. BOERHAAVIUS (k) & intra 4. dierum spatium nihil ponderis amisit, interim tamen in 1 pharam 3. circiter pedum exhalationes continuas, & odorem insignem sparsit, novoque aëri expositum eundem intra 2. minuta suo infecit odore, sine sensibili ponderis jactura. Nonne verissimum hic est, in omni puncto circumfusi aëris hæsisse particulas vaporosas castorei odore specifico detegendas, quarum stupendam exiguitatem idem fere, quod nihilominus remansit, castorei pondus satis loquitur? Ad antispasmodica sine dubio quoque pertinet *crocus*; sume vero extracti croci unicum granum, ac integra libra spiritus vini immitte, statim omnis spiritus acquirat colorem alium, ac quælibet ejus guttula manifeste habebit odorem vaporosum croci, croceumque laporem exhibebit. Certe, nisi omnia me fallunt, hæc experimenta luculenter monstrant, id omne, quod in nostro corpore antispasticam virtutem præstat, in minutissima elementa, in subtilissimos vapores, quibus aditus facilis in exiguos nervulos patet, esse resolvable. Deme vero castoreo, quod propriam gerit tenuem & vaporosum

Q 3

rosfum

(i) diss. de modo operandi remed. physico-mechanico.

(k) de viribus remedium p. 105. edit. Vener.

rosulum sulphur. Castra crocum virtute illa evaporabili, qua nares ferit, exue lumbricos terrestres odore suo graveolenti, aufer tandem a laudatissimo liquore anodyno Hoffmanniano penetrantem illam, halituosam ac gratissimam simul indolem, & nulla omnibus illis amplius supererit virtus antispasmodica, quamque antea mirabaris felicem spasmodorum consopitionem, frustra postmodum expectabis. Quid dicam de plantis, effluvia suaveolentia longe lateque de se spargentibus, & ob blandam, quam ita praestant, anathymiafin ad sedativa & antispasmodica relatis? His si careant, statim omni virtute hac carebunt, aliaque omnes iis dotibus minus instructae nil unquam ad motus nimios complacandos facient. Cur vero his talibus diutius immoror? Unum sufficit. *Opium* citem, quod principem inter omnia remedia antispasmodica locum ab omni aetate communi consensu meruit. Hoc sulphure per calorem nostri corporis in tenuissimos vapores resolubili suam exequi operationem certissimum est, sola vero coctione, quod annotavit STALLIVS (1), vaporosum hoc principium in auras abigente, adeo omnibus suis virtutibus sedativis spoliari potest opium, ut tum pulvis instar cochleatim sine ullo damno assumi queat. Quod si ergo per analogiam ratiocinari licet ab opio, summo antispasmodico, ad reliqua inferioris licet virtutis; patebit clarissime, quo minus medicamina principis sulphureis vaporosis instruuntur, eo minus futura esse antispasmodica, ac si nil sulphuris volatilium in iis detegitur, impossibile esse, ut tueantur antispasmodicorum elogium. Hac ergo precor serio mente recoquant, quibus pollines unguularum, cornuum, dentiumque ex animantibus depromptarum antispasmodicis remediis annumerantur. Id satis certum est, salia volatilium inde ignis beneficio parata, eo quod penetrantis sint indolis, ac in tenuissimos halitus dividenda rite usurpata, eximia saepe esse spasmodicorum motuum antidota, quod vel hysteriarum exemplo innotescit. Memori mente teneo praecipuum cel. BOERHAAVI, vires salium volatilium antispasmodicas jure collaudantis, sed simul suis limitibus circumscribentis, ne data audaci manu, nulla temporum oppor-

(1) mat. med. germ. p. 22.

tunitate observata, noceant. *In aquosis, inquit, (m) acidis, austeris humorum morbis, tum & in torpore languido nervosi generis, ut & in iis, ubi a sensorio communi nimis facile mobili exlex spirituum moventium impetus in hoc illosque musculos irruens sine regimine animæ, facta volatilia optime conveniunt, præstantissima efficiunt. Affectiones ideo hypochondriacas, hystericas, epilepticas, spasmodicas pulchre curant. Licet in alcalicis, putridis, dissolutis humoribus, corporibusque jam nimis agitatis, pessima venena sint. Manet ergo sua volatilibus remediis, ob particularum suarum tenuitatem, vis antispasmodica, ac si partes duræ animalium vere in nos agerent sale volatili, ut communiter statuitur, impudentis hominis incurrerem notas, quando earum virtutes resistendi spasmodicis motibus impugnerem. Monstravi vero in superioribus luculentissime, easdem igni nondum expositas nil habere, quo in corpus humanum operentur, præter simplicem terram, hancque demonstrationem hic pertinax urgeo. Non ignoro, halitus quosdam rasis cornibus & unguis animalium interdum tribui, vaporesque sulphureos nervis amicos, quos & in iis ponit, & ponere cogitur illustris HOFFMANNVS (n) quum abunde passim docuerit, requiri absolute, ut sint antispasmodicis & sedativis particulæ summæ subtilitatis & activitatis, quo in ipsos alveolos nervosarum fibrarum ultra omnem conceptum exiguos penetrare queant. (o) Eaque propter rasuram dentis hippopot. eboris, C. C. lapidis manati, unicornu veri, cranii humani, ratorum leporis, quam omnem fetam ejusmodi vaporibus supponit, ad motus in corpore sopiendos usurpandam, recentem esse debere monet, aliter autem (probe attendatis obsecro lectores!) eam parum profuturam prædicit. (p) Unde autem semper recens ratorum ejusmodi pollinum, quando eos necessitas urget, copia? Certe, qui in officinis prostant, ex quibus omnino petendi sunt, per annos communiter ibi reservantur, ut si vel maxime vaporibus scaterent, tempus ipsis sufficiens conceditur hos in auras dimittendi. Nonne ergo effectus ejusmodi medicaminum vel hoc solo nomine*

(m) Chem tom. II p. 312.

(n) Med. syst. Tom. III. sect. II. c. 7. & Tom. VI. c. 7.

(o) v. g. dissert. de prudenti virium medicamenti exploratione §. 10.

(p) Med. syst. Tom. VI. p. 19.

fallax est, dubius & ægerrime sperandus? At vero nescio an jure liceat in unguis, cornibus, talis, dentibus vel recentissimis animalium ponere vaporosa & sulphurea effluvia inde exhalantia: sane BOERHAAVIUS hæc omnia vocat corpora, ut certe sunt, quam perfectissime inodora, miraturque propterea illa sola vi ignis acquirere posse fœtorem multiplicem & varium valde. (q) Probe insuper tenendum esse reor, gelatinam, in qua habitat sal volatilis, calore aquæ bullientis, ex ejusmodi corporibus extractam, adhuc in odorem esse & nil volatilis custodire, ut adeo etiam in gradu caloris aquæ bullientis qui major jam est, quam ut corpus humanum eum salva vita ferre queat, per supra tradita nil vaporosi & volatilis detegatur in his omnibus partibus duris animantium. Jure igitur dum hæc ita confidero meditorque, mihi huc trahere posse videor & applicare omnibus de tantis anti spasmodicis, de quibus loquor, quod in specie de lapide manati ejusque operatione antispasmodica pronuntiavit STAHLIVS: *Si perpendatur, ait, (1) quantum temporis requireretur, donec durissima talis materia saltem emolliatur in ventriculo patientis. (2) Quid deinde terrea sua & gelatinosa substantia efficere possit ad rhombum. (3) Siquidem qui actuale sal volatile in bujus generis duris partibus animalium supponunt, ne responsione quidem digni habendi sunt: Si his applicetur efficacia talium terreo-gelatinosorum jam liberiorum, aliunde petitorum ad tales affectus: Si consideretur etiam tempus & quantitas, qua talia vel nihil, vel vix modicum quicquam perficiant: Tunc facile conclusio secutura est, quod nostrum concretum vel nihil effatu dignum præstiturum sit, adeoque nullam specialem considerationem mereatur, vel quod effectus aliunde, quam a materiali hac habitudine deduci debeat. (r)* Quando ergo omnes alia partes duræ animalium lapidi manati textura similes, æque ac ille, vix ac ne vix quidem in ventriculo solvuntur; quando impossibile est, ut in corpore humano ex iis emergat principium gelatinosum vel volatile; quid præstabunt ergo assumpta, et quid illis accidet? Dicerem facile, sed taceo lubens; loquitur enim pro me tuereturque ea, quæ hæcenus disserui, sapientissimo suo effato

non

(q) Chym. Tom. II. p. 33.

(r) diff. de lap. manat. membr. II. §. 7.

non Medicus in Museo suo Speculator, sed Practicus experientia dives, at, ut decet, rationem cum ea arctissimo vinculo ubique jungens celeberrimus BOHNIUS. Insigni, quod fateor, voluptate plenus illud adseribo, pondus eximium iis, quæ de imaginaria virtute antispasmodica terreorum inertium, proposui, additurum. De intricata spirituum animalium medela verba faciens vir doctus cordatusque, ita scribit: (1) *Præternaturalis status spirituum medelam solennem, & remedia trivialia ac varia ex commentariis novi; illam hæcenus exercui, hæc applicavi multoties, siæ illo tamen frequentius effectum, quem mecum desiderabant egri: aut si salutaris aliquando contigerit, de hujus connexionione cum remedio seu modo agendi hallucinor adhuc.* Ubi dein ad considerationem ipsorum remediorum spiritibus dicorum progreditur pulcherrime: *Fixiora remedia, inquit, (2) spirituum medela vulgo mancipata v. gr. Corallia, margarite, ungula alcis, cranium humanum, unicornu marinum, lapides pretiosi &c. sicut assumpta sunt, æque ac cinnabaris immutata per alvum rejiciuntur, ita nec aliquid substantiæ nec virium hinc cerebro inferri, ac spiritibus affricari valet.* In sinu gaudeo, virum eximium ultra calculum meæ sententiæ adjicere, persuasissimus quippe diu fui, omnes illos pulveres antispasmodicos terrestres nil aliud agere in humano corpore, quam ut canalem intestinorum transeant & cum fecibus per alvum excernantur, ad omnem operationem inhabiles.

§. 9.

Judicent nunc qui sine præjudicio in vires remediorum veras inquirere, utilem esse & necessariam valde nostræ ætate Medicis occupationem, ob immensam medicamentorum molem concedunt, quid statuentiam sit, de quotidiano usu *pulveris Marchionis*, ita pro antispasmodico remedio habiti, ut dubitare de veritate hujus traditionis fere religio sit. Illum *ex rad. pæon.* sub certis constellationibus effossa, (nam & hoc multum ad efficaciam pulveris facit) *ex obore, visco quærno, ungula alcis, cornu cervi, corallis rubris, albis, ac margaritis,* & ut nil elegantia deest, *foliis auri* confitari omnes norunt.

Censura justa pulveris Marchionis & antispasmodici novi.

R

(1) de officio med. pag. 348.

(2) ibid. pag. 354.

runt. Sed bone DEVS! quid solaminis tandem motibus anomalis nervosarum partium ex his accederet? neque enim pœonium excipio; nam & hanc BOHNIUS (u) rectissime inter ea refert, quæ parum admodum in spiritus & nervos agunt, cum eorum aculei & impetus leviores sint. Quid ergo obstat, quo minus mea faciam, quæ de hoc pulvere cordate scripsit Cl. STAHLIUS? (x) Pulverem Marchionis præsertim largius sumtum non possumus laudare, experientia certe non solum nullam ejus efficaciam, sed largius sumti etiam incommoda testante a posteriori; sicut a priori nulla profecto ratio apparet, quamobrem aliqua peculiaris spes in ullo eorum, e quibus conflatur, collocari possit ac debeat. Nil ergo refert pulverem hunc a præclarissimis practicis millenis vicibus, & pluries præscribi; certum quippe est, eum vel millenis vicibus præscriptum tamen gratis assumi ab ægrotantibus medelam in cassum speraturis, ni superstes vis vitæ mala illa quæ patiuntur amoliantur, iique expectatione curentur. Extat dein in officinis nostratibus pulvis, ut vocatur, *antispasmodicus novus*, qui, si inter arcana a Pharmacopolis servatam formulam publici juris facere licet, ex rad. pœon. lumbr. terrest. lap. hyacinth. lap. carphon. corall. rubr. cranio humano, ungu. alc. cordibus calparum, cinnab. antim. magist. epilept. & iterum additis foliis jucunditatis componitur. Ejusdem autem is mihi esse furfuris videtur cum pulvere Marchionis; lumbricis enim terrestribus exceptis, quos ob sulphur graveolens tantisper antispasmodicos agnosco, cœtera omnia nil valent, cum mere terrestria sint, quorum actio in nervos penitus impossibilis, ut satis evidenter docui. De cinnabari nil moneo, cum in præmissa huic opusculo dissertatione ejus vires nullas esse solide, nisi omnia me fallunt, ostenderit. Pessimus certe is mos est, qui inter Medicos viget, quod plerique, ex solo nomine, quo remedium insignitur, ejus vires metiantur atque dijudicent, morboque etiam non raro solo saltém nomine cognito statim opponant, ac nec vera principia, ex quibus remedium agat & agere possit, nec causas physicas, quibus morbus foveatur, sollicite scrutentur. Pudet dicere, quam turpes trivialis praxis committat errores,

cum

cum

(u) ibid. pag. 356.

(x) dissert. de morb. infant. pag. 37.

227 pag. hom. v. 1110 ab (1)

227 pag. hom. v. 1110 (1)

cum pulvere antispasmodico Hallensi ex tartaro vitriolato, nitro ac cinnabari composito. Ulro profiteor, eum referendum esse inter remedia polychresta & vera agendi potentia instructa. Sed valde displicet, illum quotiescunque aeger de spasms queritur, sine discrimine, sine ulla alia deliberatione exhiberi. Novi, cardialgias inde mire fuisse exacerbatas, variosque alios affectus spasticos non levatos sanatosque ab eodem, sed peiores redditos recordor. Sane inter roborantia nervosum systema vel inter ea, quae motum liquidi nervosi sopiunt coercuntque, nemo facile pulverem hunc revocabit, soli quippe sanguini denso rarefactoque convenit, ac si ab hac causa spasmi proripiti fuerint, quod utique interdum fieri suevit, tollendo causam antispasmodici remedii elogium tuebitur, ac nunquam aliter. Valde est verisimile abusum hujus pulveris debere partim invalescenti indies medicationi domesticae Martumfamilias, partim erroneae hypothese, spasmos omnes a plethora & nata inde spissitudine sanguinis perperam derivanti. Sed ad hoc argumentum propius accedere nolo, ne extra terminos, quibus circumscriptus sum, emigrem. Satis, puto, demonstravi terrea antispasmodica nil valere in therapeuticis, qui nihilominus ea frustra servare usibus suis vult, fervet, mea non interest.

§. 10.

At vero antequam finiam, semel adhuc retrospiciendum est, ad contenta momento tertio, in quo haecenus fui occupatus, neque enim illi penitus satisfeci. Postulabat nimirum id (1) ut remedium antispasmodicum vel ageret in ipsum nervum liquidum, tumultuarie motu agitatam, vel (2) ut strictas ob ipsum hunc motum praeternaturalem fibras emolliret atque laxaret. De priori actione fusius huc usque commentatus sum, de posteriori aliqua adhuc erunt annectenda. A terreis durisque partibus animalium relaxationem fibrarum tensarum expectare velle, sine dubio desipientiam argueret; ridereturque ab omnibus sana ratione utentibus, qui hoc sine pulverem rasum dentis hippopot. C. C. &c. praescriberet. Quod si in corpore humano ulla ratione esset possibile, ut dura animalium partes agerent sale volatili, lubens concesserim eorum actionem in ipsum liquidum nervosum, ut jam dixi, atque si ulla ratione esset pos-

Quaedam adhuc ad dotem certiam pertinentia.

Ad locum hunc mutatum praescribitur.

fibile, ut agerent gelatina, libenter largirer, eas copiosius ingestas strictas fibras emollire atque laxare, sed neutrum ab iis obtinetur, valde ergo est ridiculum eas antispasmodico sine saepe saepius usurpari. Certe si laxandum est, sola aqua tepida inter antispastica & paregorica remedia ex BOERHAAVII sententia (y) princeps, vel pretiosissimos ejusmodi & artibus curiosissimis concinnatos pulveres longissimo intervallo post se relinquit, maxime si herbis radicibusque emollientibus fuerit infusa. Nunquam dein satis laudandum villis animalis corporis rigidis nimis & constrictis apprime conveniens lac, serumque lactis dulce, quod nescio an pro sua dignitate semper ibi, ubi indicatissimum futurum erat, atque sat larga copia a Medentibus usurpetur. Si his medicamentis jungas lac artificiale, emulsiones, oleumque amygdalorum, gelatinasque ex partibus animalium durioribus, mollioribusque paratas, habebis forte omnia antispasmodica, quae emolliendo & laxando fibras agunt, atque ita desideratissimam haud raro opem ferunt. Jungenda tamen iis saepe sunt, de quibus jam exposui, quae ipsum nervum liquidum praeternaturali impetu commotum placant & figunt, opiata, quibus carere praxis medica nequit, quicquid demum viri quidam doctissimi obloquantur. Vera dixit cordatas SYDENHAM sine opio mancam esse & claudicare medicinam, damnent ergo id praedictis occaecati, clament, irascantur, manebit tamen cum cortice peruviano nobile remedium & aetatem feret. Delebit interim, spero, dies illam, quae partes duras animalium cum margaritis, coralliis & quae sunt hujus furfuris, perperam pro antispasmodicis habet, ac imaginario sali volatili innititur, hypothese non fixam, sed summe volatilem.

hae mabur
marob de sud
-istiq mabur
-stura

An succinum
preparatum
antispasmodi-
cum?

§. II.
Commode tandem discedere posse a consideratione ferreorum ut antispasticorum mihi viderer, nisi peculiari tractationi reservassem quaedam de succino. Scilicet succini contusum primo cribratumque pollinem subtilissimum, dein aqua affusa iterum subactum & exsiccatum, tumque succini preparati nomine in officinis asservari solitum, ab omnibus fere medentibus antispasmodicis

(y) Chem. Tom. I. p. 476.

dicis & nervinis remediis adnumerari inter omnes constat. Plurima ea propter pulverum antispasmodicorum tam eorum, qui publico usui destinati sunt, ac in vulgus noti habentur, quam privatae faltem dispensationi inter arcana & specifica reservatorum compositiones, succino etiam preparato consperguntur; quia in eodem residere insignem virtutem nervos roborandi, motusque nimios placandi peritissimi quique viri firmiter sibi persuadent. Jam ego quidem, ne impune & praeter rem medicaminum vires ita in dubium vocare, ac si illa ab arbitrio meo penderent Lectoribus adversariis videar, statim confiteri debeo, me essentiam succini rarius rite parari solitam, sed vere rite paratam inter polychresta remedia referre, ipsiusque egregias vires nervinas ac antispasticas cumulatissime depradicare. Eximie eas complexus est celeb. BOERHAAVIUS: (z) Est Tinctura haec, ait, incredibilis virtutis medicatae adversus omnes illos morbos, qui a nimia mobilitate instrumenti proximi affectuum humanorum spirituum & systematis nervosi originem ducunt; Et laxa syntaxis debilitas imprimis spectat. Inde hypochondriacis, hysteriis, languentibus, frigidis, aquosis, mucosis, leucoplegmaticis, catarrhosis, ex his causis saepe convulsis mire prodest, ut Boyleus & Helmontius ideo inter summa antispasmodica eam retulerint. Neque mirum tot pulchra praestare tincturam bene paratam succini; etenim, annotante HOFFMANNO, (a) aquae infusa non in ea, ut alia essentia, praecipitatur; insuper quoque panca ejus guttule ingenti aquae quantitati instillatae omnem aquam grato succini odore replent. Evidenti sane testimonio ejusmodi medicinam, quae tam late per minimas partes se diffundit, tenerrimae naturae atque adeo in corporis nostri fluida solidaque adhaesionis intima esse, ut inde a parva dosi etiam non mediocri sed expectanda efficacia. En ergo essentiam succini iis requisitis largissime instructam, quae supra profus necessaria esse, antispastico remedio in ipsos nervos exilissimos, eorumque liquidum summe subtilitatis acturo, haud perfunctorie probavi. Non minores dotes solvendi spasmodicas nervearum fibrarum stricturas effidere in late volatili succini certum est; ut in hysteriis affectibus

R. 3 nobi-

(z) Chem. Tom. II. pag. 1022
 (a) Obs. chem. pag. 66.

nobili hac medicina feliciter levandis usus docet, quare recte laudatus modo BOERHAAVIUS *salem illum nervos extimulare, commovere spiritus, ac esse antihystericonum principem* asseveravit. (b) Nolle ergo cavere in artis exercitiis sale & essentia succini, quando mihi cum spasmus res est; at anceps hæreo dubitoque valde, an virtutes utriusque succino preparato eodem jure adscribendæ sint, atque ad hoc pari jure extendi possint; neque enim communes esse crudo succino cum preparatis ex eodem in medendo virtutes certissime persuasus sum. Docuit nos inter alios Cl. NEUMANNVS (c) componi succinum ex aqua, terra, oleo; & sale, ita ut oleum maximam partem mixtionis hujus corporis absolvat, unam quartam partem terra, aqua & sale saltem constituentibus. Præterea aquam esse aquam simplicem, terram terræ simplicem elementari simillimam, viresque medicatas unice residere in oleo & sale. Interim oleum succini adeo firmiter & arcte partibus terrestribus & acidis salinis innexum ligatumque est, ut ægerrime inde possit divelli, ni clavis accedat claustra hæc referans, hæcque involucra dissolvens, (d) unde omnes Chemicæ clamant difficillimam solutionem succini omnia ordinaria menstrua eludentem. (e) Satis bene nihilominus solutionem hanc etsi sine separatione partium constituentium diversa indolis succedere, alcali fortiter calcinati nexum eorum feliciter recludentis & ingressum alcoholi parantis ope, essentia rite preparata totum compagem succini solutam gerens palam loquitur. At, qui veram illius essentia præparationem docuere, circumspecti jubent urgentque ut succinum in pulverem subtilissimum redigatur, & cum oleo alcalino per deliquium diutissime teratur, quod clavem succini HOFFMANNVS nominat, dein ut massa pultacea sic terendo nata siccat, iterumque in aëre liquecat, ac rursus siccat & liquecat aliquoties, quia succini vitreum quasi corpus difficillime penetratur; (f) actum demum cum infuso alcohole digestionem instituendam volunt. Porro, qui succini analysin chemicam dedere, annotant

(b) in Chem. Tom. II. pag. 256.

(c) in lectionibus chym. de succ. pag. 50.

(d) conf. Hoffm. obs. chym. pag. 65.

(e) conf. Boerh. Chem. Tom. II. pag. 201. Neumann. I. c. pag. 50.

(f) Conf. Boerh. chem. Tom. II. pag. 201.

sedulo, eminentiorem jam deffillatione oleum succini expressuro
 adhibendum esse ignis gradum, quem celeb. BOERHAAVIVS accu-
 rate determinat, majoremque calore aquæ bullientis pro oleo obti-
 nendo postulat. (g) Sed multum iterum augendus is est, ut sal
 prodeat, eleverurque ex ipso succino. Hæc omnia præparationem
 essentiæ olei, salisque succini spectantia, quæ studiose congerenda
 mihi esse putavi, jam cogitanda trado Fautoribus succini præparati
 in morborum therapia, ut ipsi dextre judicent, an ea expectari pru-
 denter possint in medendo a succino crudo præparato, quæ obti-
 nentur ab essentiâ, oleo, sale. Valde ea de re me fecit dubitare Illust.
 BOERHAAVIVS: (b) abscondita latere elementa diversissima
 in succino sine ulla nota suæ præsentia, antequam commodo men-
 struo disjungantur, essentiâque paratam possidere virtutes me-
 dicatas nobiles, quæ in succino integro non reperiebantur, antea
 docte asserens. Scilicet per dicta in præcedentibus abunde, ni fal-
 lor, elucescit, ut agat succinum in corpus animale, præsupponi mi-
 nimum divisionem prægressam elementorum id constituentium, ut
 in essentiâ succini bene parata; licet diversa natura elementa non-
 dum sejuncta sint a se invicem. Non igitur falso pronunciavero
 de succino præparato officinarum, id assumptum insolutum hæsitu-
 rum in ventriculo; nullum enim ibi alcali vincula, quibus inter se
 nectuntur elementa ejus, disjungens; nullum menstruum spiri-
 tuosum ad solutionem eorum adaptatum ab artifice. Neque juvat
 tritus in pollinem insalpabilem, quia is neutiquam sufficiat iisdem
 rite dissolvendis. Multo minus sperandum erit a succino præpa-
 rato, ut eas exerat in ægris vires, quas præstat oleum & sal; per na-
 turam enim caloris nostri, qui in vivente animali ad gradum aquæ
 ebullientis ascendere nequit, esse impossibile, ut utrumque profan-
 de in eo absconditum latens extricetur, & a se invicem separetur
 sponte opinor patet; quare omnes illæ vires medicæ salis & oleo
 propriæ, atque ab his solis expectandæ cadunt, ac iniquæ adscribun-
 tur pulverisato succino. Nilpejus dicam de eodem, ne fauto-
 res ejus offendam, saltem mihi id aliter se gerere haud videtur

(g) Chem. Tom. II, pag. 249.
 (b) Chym. Tom. II, pag. 302.

in deglutientis ventriculo ac simplex terra, vixque majora prestare quam pulvis assumptus terrei remedii cujuscunque. Si enim Cl. NEVMANNO, quem supra laudavi, iudice vires succini unico resident in sale & oleo; preparatum autem succinum non agere potest sale & oleo, ut ex præmissis apparuit, nil præter terram inertem superest aliud quo agat in corpus humanum agrum. Quam immerito igitur prædicatur vis succini præparati antispasmodica, nervina, cephalica &c. quam inepte eo sine pulveribus additur!

CAPVT X.

Frustra in convulsionum & epilepsia medicatione adhiberi a Practicis terrea eloquitur.

§. I.

In finitus est
numerus reme-
diorum antepi-
lepticorum
terrestri in-
dolis.

Nunc connubium, quod spasmis est cum doloribus, posceret, ut de his sigillatim agerem, cum iis haud raro destinari a Medentibus terrestria pharmaca bene norim. Dixi a supra, doloris ideam, quam pingere supervacaneum duco, semper involvere spasmum, quoties enim is oritur in fibra nervosa orta a nervis sensui destinatis, toties semper adest dolor, cum in aliis fibris spasmus etiam sine dolore queat subsistere. Cum igitur in præcedentibus satis inculcaverim, nullam esse decantatis terreis vini antispasmodicam, sponte sequi opinor nullam quoque ipsis esse virtutem anodynā, non ergo opus, ut crambem bis coctam lectoribus apponam. Intrusit ineptum contra dolores etiam terreorum medicaminum usum sola ridicula de acido universali causa morborum hypothesis, qua explosa, ruit omnino inepta fiducia, ac qui hodie ad mulcendos dolores terreos pulveres præscribunt, illo casu excepto, quando vere acidum corrosivum fibras ad contractionem sollicitat, ut sæpe apud infantes lacte vescentes fieri assoler, ingenuè certe nesciunt quid faciant, & cur hoc faciant. Nil amplius dicam de doloribus, sed sine ambagibus accedam ad convulsiones & epilepsiam, brevibus, an his morbis convenient ac

con-

convenire possint terrestres pulveres inquisiturus. Laborem immensum ægreque absolvendum impositum humeris meis duce-rem, si omnem illam pulverum molem, qui sub titulo antepilepticorum a multis retro annis Medicis clinicis familiares extitere, & ad hunc diem innumeris forte vicibus adhibentur, huc adscribere necessum foret. Nullus inter pharmacopœos adeo a medicinali notitia remotus, ut componere pulveres contra epilepsiam non valeat. Nullus medicafter, balneator nullus adeo rudis & in theoria morborum cœcutiens, quin crepare suos contra sacrum morbum arcanos pulveres audeat. Imo vero eo usque ferax existit antepilepticorum remediorum inventio, ut ii interdum qui animarum saltem curam agere, non corporis per officii sui rationem debebant, pulveres contra epilepsiam confarcinaverint, magnisque elogiis munitos dispensare non erubuerint. Novi qui inter arcana familiarum instar thesauri reservant pulveres antepilepticos, iisdemque medicinam eleemosynariam exercendo multum sibi tribuunt. Quid ergo mirum, Medicos, qui ad inquirenda inveniendaque pharmaca omnium omnino aptissimi sunt, magnam in excogitandis pulveribus antepilepticis posuisse diligentiam, ita ut paucos forte inter eos qui artem exercent invenias, qui suis specificis & arcanis pulveribus contra dirum hunc affectum non instruuntur? Plura dicam, ac ea simul eloquar, quæ non semel me in stuporem rapuere. Sæpe peritissimi viri qui probe cognitum tenent, tot diversissimas dari hujus affectus causas; qui proinde rectissime inculcant, has sedulo esse inquirendas, & tum demum prægressa hac cognitione rationalem medendi methodum esse adornandam; ipsi quasi saluberrimorum suorum monitorum penitus obliti, nihilominus eheu! usui tyranno indulgent, ac in arte recepta vel & propria sua specifica remedia plenis buccis collaudant; quæque antea fatua, inepta, superstitiosa, ridicula declaraverant, tacite sibi contradicentes iterum extollunt, & commendant. At manum de tabula! Essent forte exempla hujus rei odiosa. Quis vero tandem præcellens ille apparatus materiem pulverum antepilepticorum compositioni largiens? En sequentibus fere is absolvitur: *Margaritis, coralliis, matre per-*

S lar.

lar. dent. hippopot. spina mustela piscis lap. percar. carpion. Cran. human. C. C. prap. ungu. alc. unic. ver. cornu rhinocerot. succin. prap. mandib. luc. talis leporis, visco querno, pœonia, cinnab. bezoard. miner. solari, lunari, gemmis variis &c. Ita sane armis sat multiplicibus oppugnant Medici hostem infensum totius humani generis morbum comitalem; dolendum saltem, quod omnia sæpe sæpius eludat, & de sanitate vitæque miserorum ægrotantium toties nihilominus triumphet. At esto his omnibus insidere vires antepilepticas, cur vero tot compositionibus pulverum antepilepticorum abundamus, quæ omnes parum certe vel nihil sæpe a se invicem differunt, saltem quod hæc aliquid omittant, quod illæ recipiunt, hæcque recipiant, quod illæ omittunt? Cur ergo opus pulvere epileptico rubro nigro Viennensi, Norimbergensi, Brandenburgico, Marchionis, Mynsichti, Cratonis, Mœbii, Dolai, Scretæ, Ludovici, Stablii, Hoffmanni, Junckenii, Engelbardi, de Gutteta, Riverii, Weismanni, Zwelferi, Rindscheidleri, Pastoris Franckii &c. anne unus commode substitui poterat reliquis omnibus, aut ex multis unus componi? Ita sane videtur. Judicabimus de hac re tanto accuratius, ubi aliquos horum pulverum animi gratia sigillatim consideraturi, ea omnia, ex quibus coalescunt, consideraverimus. Sit primo pulvis antepilepticus niger, qui consistit ex rad. pœon. lign. aloës carbonibus tiliæ, visco querno, rad. dictamni, ungu. alcis, succino prepar. margaritis, coralliis, unicorn. ver. Sequatur pulvis epilept. de Gutteta Riverii: Componitur is ex rad. & sem. pœon. ungu. alc. dictam. alb. visc. quern. cran. human. sem. atripl. corall. rubr. hyacinth. prap. Accedat etiam antepilepticus pulvis Stablii, ac hic quidem componitur ex cordibus talparum, lumbr. terrestr. talis leporis, ungu. alcis, visco querno & cinnabari. Prodeat quoque pulvis anodymus antepilepticus Weismanni, is constat Cornu alcis, ungu. alcis, dente hippopot. unicorn. vero, lap. manat. corall. rubr. succin. alb. cryst. mont. lap. Smaragd. pulvere lumbr. spinis mustel. fluviat. sulphure vegetab. corallino vel semine lycop. margaritis, cinnabari, theriacæ cœlesti, pulvere castorei. Agmen tandem claudat pulvis epilepticus Junckenii ex rad. valerians, visco corylino, cranio humano, ungu. alcis, cornu rhinocerotis, succino albo, Smaragdo prepar. cinnabari,

nabari, castoreo, camphora concinnatus. Taceo pulverem officinalem epilepticum disp. Brandenb. e corall. cran. bum. matr. perl. C. C. sine igne, rad. pæon. visc. quern. sem. pæon. constantem. Taceo pulverem epilepticum Zwelferi, quem pulvis typharum cervi, unicornu verum, cranium humanum suspensi bezoar occid. lap. carpionum, magist. matr. perl. ingrediuntur. Taceo pulverem epilepticum aureum ejusdem autoris ex croco solis unicornu fossili, marino, cranio hominis strangulati, pulvere e typhis cervi, magisterio perl. Orient. matr. perl. corall. nuc. mosch. & oleo cinam. componitur, ac remedium præstans contra epilepsiam malignitati simul resistens, & corroborans salutatur. (i) Taceo tandem pulverem epilepticum Marchionis & alios qui cum citatis. Si paucissima eorum, quæ compositiones ingrediuntur excipias, ne cassa nuce digni habendi sunt, ac nil minus sunt quam remedia antepileptica. Cæterum quam parum omnes inter se differant, ipsa singulorum consideratio docet nihil boni ullibi detegens; cur igitur novi semper excogitantur antiquis ineptiis referri? Cur in unum coacervantur fatua ingredientia, quæ olim in tribus vel quatuor separatim extabant? quæ sunt illæ artes quibus nonnulli Medentum meliores sibi reddere visi sunt pulveres específicos antepilepticos, qui hodie in officinis principatum tenent? Ac quando tandem expectabitur pulverum antepilepticorum finis? Crediderim ego dari inter Practicos qui hunc ne quidem exoptant. Habent enim statim sua asy-
la ad quæ recurrant, quando curandus epilepticus occurrit. Ita enim cum triviali praxi comparatum est, ut de inquirenda mali causa sæpe ne quidem cogitetur, sed statim specifica præsto sunt, estque sua cuivis sere Medico præstabilita formula, qua nil juvante extemplo sese offerunt pulveres solares, vitales, essentia stulta, liquor perlarum & alia hujus farinae eximia pharmaca, quorum ineptissimus usus pudorem tandem injicere deberet Medicis ad eruditos literatosque referri cupientibus. Etenim pueros saltem ejusmodi lusus, quibus tempus fallatur, decent, viris seria agenda serio.

§ 2

§. 2.

(i) Pharmacop. reg. P. 102.

§. 2.

Convulsionum
& epilepsiae
theoria.

Tædet illa omnia compilare elogia quæ non compositis sal-
tim illis quos citavi pulveribus, sed seorsim vel unguæ alcis, vel
offibus cervinis vel cranio humano ab autoribus gravibus aliter
peritisque decernuntur. Scatent illis omnes fere Practicorum li-
bri; leguntur magno numero apud scriptores materiæ medica-
lis; luxuriant in recentissimis dispensatoriis, ut spissum ego volu-
men facili opera solis laudibus decumanis remediorum antepi-
lepticorum terrestrium implerem. Nolo vero inutili hoc, Medi-
cisque in dedecus cessuro labore tempus perdere, sed ad sanam
potius convulsionum theoriam adornandam propero, ut pateat,
quid agendum sit Practico secundum rationem paraturo ægris suis
convulsionibus affectis pharmaca, quam inepte ille agat, qui eva-
nidis & nugivendulis specificis solet confidere. Dixi jam in supe-
rioribus, spasmos & convulsiones a plurimis autoribus confundi,
& nomina hæc promiscue sæpe ab iis usurpari, sed perperam.
Magna scilicet datur, vel solius sedis intuitu inter hos affectus dif-
ferentia: spasmus quippe in membranosis partibus, sed convulsio
in musculis scenas suas ludere suevit. Spasmi dein essentia in ri-
gida immobilique, quam diu durat, fibrarum strictura absolvitur,
at convulsionis idea in motu reciproco stringente & relaxante
musclos ponenda est. Manent interim affectus hi diversissimi
nihilominus cognati & spasmi facile abeunt in convulsiones.
Quamdiu enim stricturæ fibrarum nervearum membranas parti-
bus corporis seorsim dicatasprehendunt, adsunt simpliciter spasmi;
Si vero stricturæ illæ serpent ulterius ac propagentur ad mem-
branas cerebri medullæ oblongatæ & spinalis, vel iis statim infi-
deant, necessario oboriuntur convulsiones. Est autem convulsio
nil aliud quam violenta invita & alterne repetens contractio mu-
sculi. Sed contractio muscoli naturalis, nutuique animæ parens
ponit liberum definitumque influxum sanguinis & liquoris ner-
vei in musculum; ligata quippe arteria, vel nervo ad muscu'um
tendente omnis ipsius actio perit; Quare si in musculum influat
quantitas sanguinis & nervosi liquidi major quam in musculum
antagonistam, hicque influxus contingat absque imperio animæ,
erit

erit etiam impetus & eapropter contractio musculi major, reuenteque anima ita eveniet, unde nascetur convulsio. Causa ergo convulsionis omne id quod absque imperio animæ majorem liquidum nervosi & sanguinei determinat in musculum aliquem copiam, quam in musculum oppositum seu ipsius antagonistam. Sunt vero tales causæ forte infinitæ, videndum saltem ut in comoda praxeos redigantur ad aliquas classes, quæ medelam allaturo statim ante oculos versentur. Agnovit sapientissimus HIPPOCRATES (k) duas convulsionum causas *repletionem & inanitionem*, quæ divisio licet sterilis & angusta nimis apparere poterat, exhaustire & comprehendere nihilominus videtur omnes quotquot tandem dantur proximiores convulsionum causas. Eamque divisionem ex recentissimis scriptoribus servavit adeo cl. THOMSON (l) *convulsiones*, inquit, *fiunt a nimia inanitione vel repletionem totius corporis; Immediate vero omnis convulsio fit a repletionem nimia nervorum partis convulsa.* Saltem disputatio adhuc posset injici, an generales causas convulsivorum motuum complexuro opus sit, duobus citatis fontibus tertium addere; & non tantum inanitioni & repletioni, sed & irritationi culpam horum affectuum deferre. Illud primo veritati satis consonum est, repletionem parere posse convulsiones. Nam si supponamus, venire ad musculum aliquem contra voluntatem animæ majorem sanguinis & nervosi liquidum copiam, quam in ipsius antagonistam, necessario sequetur ejus contractio præternaturalis, ergo convulsio, ut adeo satis pateat data in corpore copia humorum nimia positaque simul debiliore generis nervosi compage facile oboriri posse motus convulsivos. Rursum etiam minuta fluidorum in corpore hærentium mole, si in musculum minor quantitas sanguinis rorisque nervei amandetur, ac in oppositum hujus oppositi seu antagonistæ contractio & convulsio eveniat necessum est. En ergo genesin convulsionum ab inanitione! Firmo igitur talo nititur antiquissima sententia Hippocratica de ortu convulsionis a repletionem & inanitionem. Sed fuere inter recentiores qui imperfectam hanc divisionem habentes irri-

S 3

ratio-

(k) Sect. 6 aph. 27.

(l) Diff. de opio, propof. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

tationem addendam esse rati sunt. Scilicet multa dari quæ in nervos nostros vellicatione, punctura acrique stimulo agunt nemo facile negaverit. Jam vero constat dato stimulo augeri motum oscillatorium & contractilem fibrarum, quare liquida celerius propelluntur, & major a tergo affluxus humorum invitatur ad locum, ubi hæret stimulus, itaque si stimuli actione affluat in musculum sanguinis & liquoris nervosi ea copia quæ superior sit imperio animæ, iterum oritur hujus musculi convulsio. Ergo & ab irritatione convulsio prognasci potest, ut adeo hæc optime ex triplici fonte derivetur. Non vero hic dissimulo præstantissimos quosdam viros contentos divisione Hippocratica non vereri asserere haud opus esse irritatione, sed eam commode referri posse ad repletionem. Versatus jam in ea opinione fuit RIVERIUS ^(m) ac inter statores Medicinæ mechanicæ cel. PITCARNIVS ⁽ⁿ⁾ doctissime scripsit, ad repletionem eapropter irritationem revocari posse, cum ope hujus irritationis necessario in partem affectam seu vellicatam quantitas liquoris derivabilis naturali seu consuetâ copia major derivetur, ut adeo necessario fiat partis vellicatæ repletio. Nolo jam in hanc controversiam ex instituto inquirere, id duntaxat annotari cupio, repletionem considerari posse respectu totius corporis, & respectu convulsi musculi; Si consideretur respectu convulsi musculi semper sane juncta erit cum irritatione repletio, in nullo musculo enim convulsio possibilis, ni adsit excessus virium morricium, seu quod idem, auctus præter naturam (respectu præcipue musculi antagonistæ) sanguinis succique nervei affluxus; at si repletio consideretur respectu abundantium humorum totius corporis, simulque perpendatur sine hac abundantia nihilominus existere posse irritationem a materia forte acri subtilissimæ molis, retineri posse irritationem cum repletionem & inanitionem, ad stabiliendam pathologiam convulsionum judicaverim. Atque ad tres modo memoratas generales causas convulsionum omnes specialiores & proximiores idiopathicas & sympathicas reduci posse certissimum est, utut illæ valde sint multiplices & mire a se invicem differant. Scilicet *ad repletionem* pertinet

^(m) Pr. Med, l. I. c. 6.⁽ⁿ⁾ in element, l. II. c. 54

tinet omnino plethora, spiffitudo sanguinis, inflammatio, serum luxurians, voracitas, ebrietas, sanguinearum excretionum hæmorrhoidum, mensium, lochiorum emanfio. Serofarum excretionum interceptio, quorfum urinæ retentio, fonticulorum præceps occlufio & alia pertinent. Quanta vero his omnibus vis fit in ciendis convulfionibus neminem Medicorum fugit. Ad inanitionem referri debent fanguinis profufiones ingentes per loca varia, emefes & defectiones alvinæ enormes, venus immoderata, fudores profufiffimi, labores immodici, vigilia, fames, mœror, febres laudabiles humores exhaurientes &c. Ad irritationem tandem commode revocantur animi pathemata, dolores & fpafmi ingentes, ut hystericarum; vulnera, puncturæ nervorum, venena & remedia veneni vires habentia, effluvia varia graveolentia vel alia ob idiofynerafiam nervis inimica, fordes acidæ, vel quocunque modo acres in primis viis ftabulantes, arthritidis & fcabies repulfæ, vermes, calculi, dentitio &c.

§. 3.
Jam ego quidem omnibus ita fe habentibus, firriffime perfuafus fum unumquemque vel leviter in medicis verfatum & vel obiter ad dicta hæctenus attendentem fore convictiffimum, curam convulfionum pofcere.

- 1. ut motus anomali fopiantur
- 2. ut caufa vel replens, vel inaniens, vel irritans refpiciatur.
- 3. ut debilitatum nervorum fystema roboretur.

Sane fi quid intelligo in his folis omnis verfari debet Medici labor, fi rationi confonus fit & eventum morbi non unice in fortuna ponat ut fæpe eheu! fieri confuevit. Nunc autem poftquam hæc ita ut decebat præfuppoſui, amiciffimo fermone vos compellare audeo Practici celebres! qui veſtris pulveribus terreis, antifpafmodicis, ærvinis, cephalicis, fpecificis, diriffimas interdum convulfiones aggreffi haud veremini, valde orans obteftansque, ut æquo animo feratis ferio ac candide quærentem, quo tandem inanes illi & inermes conatus tendant? Si allegare vobis experientiam placeat, veniam dabitur eam fi anili comparanda fit & rationibus deſtituatur ne utiquam admittenti. Diſcimus utique experiundo, diverfiffimis modis

Therapia convulfionum per remedia terrena iners & fatua.

dis produci in humano corpore convulsiones, quare sanæ rationi refragatur specificorum pulverum existentia, eaque propter non potest non impudentem ignorantiam prodere, qui in his piger acquiescit. Ostendi superiori de spasmodum medela tractatione luculentissime, turpiter falli pulveribus terrestribus indolis motuum exorbitantium medelam machinantes, ibique dicta hic recoquere supervacaneum habeo. Si deinde ad causarum convulsiones proritantium considerationem accedamus, cui bonè DEVS! mentis acies adeo obtusa & hebes, ut iis removendis pares habendos statuat fatuos pulveres terrestres? A repletionem oborta convulsiones vix sanabuntur nisi congruis humorum evacuationibus, quibus omnino præcipua medendi methodus nititur. Plus sane hic proderit semel secasse venam, semel duxisse alvum, aut alia ratione humorum copiam minuisse, quam præscripsisse mille doses pulveris Marchionis, epileptici, nigri, & aliorum hujus furfuris. Quid de inanitione dicam solum usum replentium lacticiniorum, emulsionum gelatinosarum, atque ita deperditos succos restituentium indicante. Rifu hercle! dignus, qui hæmorrhagia, dejectionibus alvi, vomitu, venere, sudoribus, vigiliis, laboribus, fame exhausto, eaque propter convulsionibus vexato agro pulveres específicos, vitales, solares, essentiam dulcem porrigit, cum hæc omnia & multa alia hujusmodi ineptissima pharmaca, vel jusculum carniarum mil-lenis vicibus virtute superet. De irritatione adhuc paucissima eloquar, quanta vero hic stimulorum varietas! Variis igitur eisdem obtundentibus opus, & si statim obtundi, amoverique renuant, vel & animi pathemata malum excluderint in solis opiatum prudenter exhibitis fiducia collocanda. Fatui vero illi pulveres, quorum seriem prolixam vidimus, nec motus sopiunt, quicquid etiam de iis nugentur Practici, nec irritantem causam tollunt, una forte acida acrimonia excepta, quæ apud infantes sæpe convulsiones parit. At nec huic pulveres ex magisteriis rasisque partibus animalium profunt, quia ii cum acido effervescunt, nec id edulcorant, quod probe annotari hic velim. Si ergo vera licet profiteri, omnes illi a me citati & si qui supersunt alii, medicamenta sunt inepta, & ad quisquillas officinarum referenda, quibus
illæ

illæ prohi dolor! mirum quantum abundant. Turpe dictu est, Medicos graves peritosque in ejusmodi ineptiis sibi placere. Adducam, ut rem ipsam in apricum deducam, inter multa quæ tradi possent unicum saltem exemplum. Sit infans laborans convulsionibus, sit simul ex ætate, tumore prurituque gingivarum, calore oris, salivaque copioso effluxu &c. clarum, malum pendere a dentitione. Quis prudens dubitabit causam proximam convulsionum quarendam esse in irritatione & tensione gingivarum, omne nervosarum partium systema, quod laxissimum est in tenellis corporibus, in consensum rapiente? Quid enim hic nos impellit, ut has convulsionem, quæ vires infantis misere prosterunt, quæ toties mortem accersunt, a principio sapiente ad fines prudenter agente conservationi corporis solerter invigilante deducamus. Concilient hæc inter se invicem oppositissima quorum interest, mihi nervosarum gingivarum irritatio adeo evidens causa videtur convulsionum harum, ut in meridie lucem quaererem si desiderarem aliam. Si vero hoc ita verum est, statim sequitur, unam esse indicationem in his convulsionibus ut egressus facilitereturi denti, quod fit gingivarum laxatione, emollitione, attritione, incisione, non omissis interea iis, quæ humorum appulsam ad caput coercent ac revellunt, nimiosque motuum impetus ciculant ac pacant, quorum nitrosa quam maxime, blandiora sedativa & vera antispasmodica referenda, ut & a Sydenhamio præcipue cum cura commendata Venæ sectio. Quæ vero pharmaca hic in usu sunt Practicis? Nihil fingam, sed vera loquar: *Cajus* ordinat specificum cephalicum, *Sempronius* recurrit ad pulverem Marchionis, *Medius* collaudat essentiam dulcem & pulveres vitales, *Titius* carbonem devorandos exhibet in pulvere antepileptico nigro, *Paneratius* præscribit pulverem antispasmodicum novum, *Severinus* omnia complexurus mixturam concinnat cum aqua epileptica Langii & aliis, hisque essentiam dulcem, margaritas, ac ingentem absorbentium molem admiscet. Mille forte moriuntur tenelli, qui nil degustarunt aliud præter hæc eximia pharmaca, nescio an in artis opprobrium inventa. Reddant saltem rationem, qui iis favent, quid ea omnia efficere valeant ad irritatas tensasque gingivas, motumque qui inde producit impetum: opera enim pretium

T

vide.

videtur malis, tam eximium pusionum numerum quotannis trucidantibus, serio occurrere, nec per lusum saltem & jocum iis facere medicinam. Aut sane in omni arte salutari cœcutio, aut hac omnia gratis exhibentur tenellis ægrotantibus. Dicerem forsitan plura de convulsionibus ab irritatione oriundis, sed taceo lubens, ne crabrones irriterem, semper peperit odia veritas, & mihi eam audacter eloquenti pariet sine dubio. Pauca saltem adhuc addo ad indicationem tertiam spectantia, quæ in roborando nervoso genere occupatur. Ingens habetur in dispensatoriis pulverum cephalicorum & nervinorum farrago, nilque in praxi magis frequens quam sine respectu ad causam morbi veram convulsionibus laborantibus præbere pulveres ex margar. matr. perl. dent. hippopot. lumbr. terrestr. ung. alcis talis lepor. ras. C. C. compositos; his jungerè, pulveres epilepticos varios, vitales solares etc. hasque quisquillas omnes venditare pro remediis nervinis, easque vernacula lingua denominare, *Nerven-stärkende Pulver, Haupt- und Nerven-stärkende Pulver* &c. Enim vero quoties talia indicationi roborandi nervos vere destinantur a Medicis, toties dubitatio nasci poterat justa, an illi distinctam mente tenuerint ideam de fabrica nervi, de functione nervi naturali, de læsione functionis hujus, de causarum differentiis læsionem illam inferentibus, et quæ sunt reliqua. Sane quomoda illa pulverum energia cum his considerationibus conciliari queat, ego quidem ingenue ignoro. Scripsit celeb. BOHNIVS: (o) *Remedia quaedam spiritibus roborandis dicata betonicam, pœoniam, doronicum, primulam veris parum admodum in spiritus & nervos agere, quid ergo dicendum erit de remediis nullo prorsus sapore, nullo odore præditis? & quis serio affirmare poterit, pulverem cephalicum album dispens. Viennensis ex succino, margaritis, smaragdo, speciebus diaxylo aloës, fœcul. pœon. unicornu vero, visco querno & sach. perl. paratum, nervos & spiritus animales confortare, licet hoc ibidem de eo prædicetur. Quis pulverem ejusdem dispensatorii cephalicum rubrum ex cinnab. rad. pœon. smaragd. præparat. unguil. alc. præparat. cran. human. corall. rubr. præparat. C. C. philof. unic. marin. margarit. succin. alb. præp. vere possi-*

(o) Lib. I. c. 18.

possidere virtutes cephalicas, cum omnia illius ingredientia terra damnata sint stomachum gravans & cum fecibus tota quanta iterum exiens. Idem certe dicendum de *pulvere cephalico Ludovici*, de pulveribus nervinis innumeris, qui inter nostrates toto die ægris frustra degustandi præscribuntur; De corallis & gemmatis, quæ inter specifica cephalica perperam retulit Clariss. JUNCKERUS. (p) Vix dici potest quam inique Medici abutantur remediorum nervinorum titulis, quos sæpe ineptissimis quibuscunque & prorsus otiosis pro lubitu imponere assolent, quamque sæpe minimum medicamenta generaliter nervina vocent, quæ sub angustissimis limitationibus talia saltem audire poterant. Sit hujus rei exemplum valeriana radix, quæ sine discrimine, ubi cum spasms, convulsionibus, morbisque nervorum aliis res est, ægris porrigitur, cum interim nil aliud præstet quam ut sua acrimonia fibras irriçet, humoresque viscidos & glutinosos moveat ac attenuet. Sub his ergo conditionibus, si nempe glutinosa & inertis mole humorum nervorum functiones læsæ sint nervinum dici poterit hæc radix remedium, nunquam aliter. Sed nimis declino ab illo argumento, cui me adstrinxi, nimis odiosa practicis locutus sum, quare eos laceßere ulterius nolo.

§. 4.

Bonitati interim causæ meæ confusus erigo animum, & paucissima adhuc de epilepsia exponere aggredior, multa enim nec instituti ratio desiderat, nec permittit. Differt solummodo a convulsionibus epilepsia, ut particulare ab universali, in eo vero maximum discrimen ponitur, quod in epilepsia sensus interni externique deficient mentisque alienatio observetur, quod in convulsionibus stricte dictis haud solet contingere. Illud credo evictum est a Viris præstantissimis, ideam epilepsiaæ absolvi in actione nimia cerebri in nervos motorios; quam actionem a spasmis duræ matris proritari MALPIGHIVS, LANCISIVS, BAGLIVUS, HOFFMANNVS alique statuunt. Jam vero actio hæc cerebri, vel si mavis, spasmus duræ meningis excludi potest a causa habitante intra cerebrum, & tunc epilepsia erit idiopathica, vel e longinquo lege consortii inter nervos solennis,

Epilepsia ingenium, ejusque curatio inanis per terræstria.

T. 2

(p) in therap. gen. tab. XX. pag. 497.

causa aliqua illum valet producere, ac postea sympathetica epilepsia erit. Utinam ad hanc & illam darentur in commoda generis humani certiora remedia, utinam in horrendo pulverum antepilepticorum apparatu vel unicus votis satisfaceret, elogiisque responderet! Sed ad unum omnes proscribendi tandem ex artis limitibus, cum maximo damno Medicorum & aegrotantium hactenus tolerati sint. Illi quippe habentes statim quo recurrant negligunt oscitanter inquisitionem causae singularis, eique debita verae medendi methodi; hi ineptis & otiosis pulveribus cibati suo morbo penitus permittuntur, tempus perdunt, ac sinistra fortuna in manus Medici pertinaciter suis specificis inhaerentis, si inciderint, plerumque moriuntur, aut non nisi fato sanitatem recuperant. Norunt ac testantur omnes qui in curatione morborum multos annos absumserunt, nondum cognita praestare in rerum natura remedia, quae epilepsiam haereditariam aut congenitam ac habitualem funditus extirparent; quicquid enim tunc agat Medicus, nimis alte latet in fabrica solidarum ad miserum affectum dispositio, quam ut evelli inde queat, etsi negandum non sit sagacitate Medici posse effici, ut qui crebrius invadebat paroxysmus, rarius eveniat, vitatis omnibus iis, quae occasionem nascituro malo suppeditant. Vix ergo audiretur ignara audacia, quae specifici cujusdam vires ad conatam & a parentibus derivatam epilepsiam extenderet, quum omnem nervorum compagem id deberet immutare, si certo operae praestaret pretium. Neque unquam mihi persuaderi poterat, ad idiopathicam epilepsiam aliunde etiam prognatam valere miserimos tales pulveres, quando nimirum causa proxima in meningibus sinubus, substantia cerebri, ventriculisque ejus delitescit; Innumerae enim hic difficultates occurrunt vel doctissimam artem & remedia causae prudentissime opposita eludentes. Hic sane summa intelligentia pollens Medicus abditas & occultas mali causas saepe haud adsequitur, & si ex praegressis morbis harioletur, ea multoties ita comparatae sunt, ut per sui ipsius vel loci, ubi haerent, indolem tolli negent. Contusiones ad minimum, vulnera capitis, calvariae intropressiones, fragmenta ossium, caries, inflammationes meningum & alia, quae sensus ac ratiocinia valent assequi, aliam sane requirunt medelam quam

incr-

inermes & fatuos pulveres terrestres. De iis quæ ingeniosissimi subinde Medici examen effugiunt excrescentiis ossis, spinis, cartilaginibus, polypis intra calvariam &c. taceo. In hac idiopathica epilepsia (ut verba Illustr. nostri HELWIGII mea faciam) (q) ostendant præsentque se viros, qui arcana sua jactant, qui plenis buccis in specificorum suorum laudes declamant: Hic rhodus, hic saltent. Sed vereor valde, ne Icaria illa audacia cereo alarum remigio confisa urgente periculorum æstu colliquescat, ac præceps detur. Si ergo vere quadrat ad curationem epilepsia pulveres famosi antepileptici, quadrabunt ad nullam aliam quam ad sympathicam, eamque solam. At norunt & inculcant Medici optimi negligendam hic esse epilepsiam, saltemque curandum morbum principem, quo sublato, illa sæpe fugatur felicissime, atque protinus. Utinam serio attenderent moderni Practici, iique præcipue, qui Stahlianæ hypothese addicti sunt, (vix enim mente concepi valet, quomodo cum mechanicis principiis conciliari possit usus nugacissimorum horum remediorum in curatione morbi comitialis) utinam illi curaturi epilepticos semper respicerent ad ea, quæ scripsit doctissimus ceteroquin sectæ hujus conditor, (r). *Non potest certe fieri, quin homini non penitus in diem, ut ajunt Germani, & plane stupide credulo, suspecta tandem evadat vulgatorum elogiorum fides, quibus tantus numerus variorum remediorum, adversus convulsiva & epileptica parbemata vulgo celebratur, si quotidiane praxeos locupletissimam observationem animadvertat, quam raro atque, difficulter convulsivus motus cicurentur a directo usu laudatorum remediorum, nisi morbus ipse cui accidunt ad minimum debito ordinatione suo progressu impetrato, mitescat: Epilepsia vero magis idiopathica, nedum jam habituales vel plane nihil solatii inde experiantur, vel non nisi sub multiplicibus aliis tentaminibus & inventionibus ambigua penitus eventus ratione tandem aliquid remittant. Profecto vero in convulsionibus symptomaticis, nisi morbus quem comitantur mitescat omnia hæc (nempe unguulam alcis, pulverem Marchionis, specificum cephalicum, unicornu verum, lapidem manati, cranium humanum &c. de quibus*

(q) Hist. Morb. Vrat. Anno 1699. p. 54.

(r) diss. de morbis in pag. 35. & 38.

antea locutus erat STAHLIUS) & similia frustranea esse effatim loquitur experientia. Sin morbo recte consulatur etiam sine horum usu illa evanescere eadem confirmat. Certe ego rubore suffundendos subitaneo crederem in deliciis sua specifica antepileptica habentes Medicos, si ea quæ studiose adscripsi effata Stahlia legerent & relegerent, nisi omnem sanam rationem abesse debere a Practico arbitrati fuerint, quod neminem eorum asserturum spero. Quotidianæ res est experientia, doloribus immensis, inflammationibus, vulneribus, dentitioni, calculi tormentis, vermibus, humorum in primis viis acrimonia, assumptioni medicamentorum acrium, venenis assumptis, suppressionibus excretionum solennium, melancholia exanthematum retrocessioni, arthritidi retropulsa, ulcerum & fonticulorum præcipiti consolidationi, pathematibus hystericis accedere epilepsiam, sed DEVM immortalem! quis probabit unquam, ad hæc mala, a quibus pronasci symptoma epilepticum supponimus, vel unum quadrare ex innumerabili pulverum antepilepticorum apparatu? Cum vero vel centies milliesque usurpentur, nihilominus contradicente licet causarum varietate, & ad moruum seorsim consideratorum confopitionem, ut abunde docui, nihilum faciant, vix aliud iudicium ferre poterunt intelligentes de praxi triviali epilepsia quam morbum hunc ex dirissimorum classe omnium levissime tractari, raroque epilepticum curari aliter quam sua sponte, si sola ejusmodi remedia malo opponantur. Turpe saltem sanationis recuperatae gloriam, quæ soli ægro ejusque vitæ viribus debetur, negligentem otiosumque sibi interdum tribuere Medicum. Superest adhuc præter hæreditariam, connatam, idiopathicam, ac cum aliis morbis complicatam epilepsiam, quam hæctenus sumus contuiti, alia hujus morbi facies, quæ soli laxiori solidorum compagi systematique nervoso nimis mobili debetur. Hic sane locum haberent decantati illi pulveres nervini ex ineptis terreis compositi, si in ipsis vere lateret virtus roborandi nervosum genus, ut vulgo statuunt Medici, qui tales in omnibus epilepticis curandis sine discrimine usurpant. At vero absint illi omnes ad hunc finem inepti, sique una illa indicatio de roborandis nervis formata sufficit in Epilepsia, a solis spiritibus nimis mobilibus laxitateque & teneritudine

nervorum forte oriunda, qualis sæpe hysteriarum est, post exactam diætam, a qua multum omnino nervorum robori accedit, post usum lactis, serique ejus egregie sæpe hic proficientem omnia nervina superat cortex peruvianus & ferrum. Huc certe trahi debet adfertio Cl. WERLHOFII per sufficientem corticis usum epilepsiam sæpe curabilem declarantis, eaque propter electuarium epilepticum *Fulleri* in *pharmacopœia extemporanea* descriptum merito collaudantis. (s) Cui jungi bene poterunt remedia malo hysterico, sive id convulsionibus partialibus, abdominis limitibus fere circumscriptis absolvatur, sive ad universales magis, epilepticasque ascendat in synopsi Medicinæ Alliana dicata, *decoctum nigrum* ex cortice peruviano & chalybe parandum, *fl. sal. armon. martial. infusum amarum* ex cortice cum aliis paratum, *vinum chalybeatum* BOERHAAVII ibidem laudatum ex limatura martis, cortice & rheo, *vinum chalybeatum Fulleri* &c. salva res est: cortex & ferrum in casu idoneo porrecta summa sunt, & generosa remedia antepileptica. His sæpe solis, sine his sæpe nunquam epilepsia sanabilis sanatur.

S. 115. in n. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Publice professus fuit Cl. STAHLIUS (t) iis quibus otium est, sed doctum, non indignam fore occupationem inquirere accuratius, quibus occasionibus ineptæ & valde sæpe ridiculæ traditiones de remediis antepilepticis in mundum primo irrupere potuerint, ut tandem monerentur eorum Patroni, qui certe monendi sunt, quibus fundamentis innitantur, suamque & miserorum ægrotantium spem sustentent. Mihi equidem ut onerosum hunc laborem suscipiam haud permittit dicendorum quæ supersunt ratio, exerescensque in tædia forte lectorum præter spem meam operis hujus moles. Interim brevibus indicare fontes animus est, ex quibus erassissimos illos & nemini medentum condonandos errores, qui alienis ab omni medicinali scientia vix forte condonari possunt, propullulasse autumo. Omni tempore certe exciterunt homines bardi, stupidi, otiosi, judicioque egeni, omnique etiam tempore fuere tales, qui nihilominus eruditorum virorum specie

Fontes quidam detecti, ex quibus profuxit usus ineptus terreorum in epilepsia.

(s) Obsl. de febribus p. 16. in notis.

(t) dissert. de morb. infant. p. 36. 37.

cie imponere ignaris utcumque valentes, officia publica, dignitates, opes, sibi compararunt. Ac hujus farinae Medicos sat multos omnis annus, locus omnis adpexit, hisque solis si non totus, saltem magnus apparatus traditionum fabellarumque de remediis antepilepticis debetur, per damnosa autoritatis praedicta passim deinde latius disseminatarum, & ad posteros transmissarum, quae apud pueros ne quidem fidem queant impetrare. Notum in vulgus est ungulae alcis precariam vim antepilepticam deberi stolidae & a multis annis per manus traditae narratiunculae, alcem esse animal epilepsiae obnoxium & ungulae aurem scalpendo dissolvere paroxysmum. De hoc interea alcis morbo historiae naturalis ac Zoologiae scriptores, iis exceptis, qui diu pro mendacibus in literato orbe declarati sunt, tacent penitus, ac notabile est iudicium, qui integrum tractatum de alce edidit WIGANDI (u) ita scribentis: *Alce admodum validum & sanum est animal, mirumque quod homines imperiti ejusmodi nugae ausi fuerunt comminisci & in vulgus scribere, hinc enim fit, ut unus stultus gignat alios stultos decem.* Repudiavere ea propter vim ungulae alcis contra morbum comitialem viri docti & cordati, quos inter JUNCKERVS (w) plus fumi ipsi inesse dicit quam efficaciae, declaravitque vanitatem hujus ungulae ad depellendam epilepsiam graphice doctissimus noster HELWIGIVS (x) at vero his omnibus non obstantibus ad hodiernum diem raro pulvis praescribitur epilepticis, qui ungulam alcis non reciperet, atque in novissimis specificis antepilepticis fideliter illa cum aliis ejusdem furfuris continetur; Adeo quidem nos Medici hortante nemine, cogente nemine, sed sponte, nec praecipites etiam, sed deliberato consilio mancipia evadimus anilium superstitionum, cumque sana ratione insanimus, specificis remediis contra epidemicam hanc in tribu nostra insaniam egentissimi. Scire averem tandem, quid nostrum aliquis responsurus erat quaerenti hujus rei causam? Citavit LANGIVS verba allegata Wigandi, sed iis immediate subjunxit haec quae sequuntur: *Nihilominus adhuc hodie ungu-*

(u) p. 43.

(w) in therab. gen.

(x) in hist. M. Vrat. 1701. p. 43.

la alcis remediis antepilepticis & antapoplecticis recte annumeratur, etiamsi fabulam sapiat Epilepsia alcis & cura. (y) De causa cur annumeretur nil legitur. Eheu! quot obvenirent inquirenti ferius Medici Langiani! adhibentes unguam, sed usus causam tacentes, imo vero ipsi nescientes. Quæ de absurdo usu alcis unguæ elocutus sum apte satis transferre possum ad cranium humanum, ossaque ejus triangularia, in quibus nonnulli præcipuam sedem virtutis antepilepticæ ut in centro quodam collocant, veluti CARTESIVS sedem animæ in glandula pineali. Nemini, puto, obscureum erit, hanc fabulam ortum suum obtinuisse ex sola insulsa de signaturis rerum opinione, cujus præco nugacissimus extitit OSWALDVS CROLLIVS, qui cranium humanum scæmineum pro scæmina epileptica, & masculum pro mare lepide simul desiderat. Mirandum interea Danielem BECKERVM in tractatu quem inscribit *Medicus Microcosmus*, eximias dotes cranio humano tribuere, virosque eruditos sat multos nugis ejusmodi subscribere, & toto die cranium humanum epilepticis devorandum exhibere. Ego quidem obstupui legens HILDANI, viri in utraque Medicina veratissimi *epistolam* (z) *ad Küfferum*, ibique offendens verba: *Mitto ossa aliquot triangularia, quæ ad epilepsiam depellendam singularem vim habere expertus sum, ante sexennium ultro 100 horum ossum habui.* Vellem nimirum audire, quid cranium humanum peculiare habeat præ ossibus reliquis humanis ac præ ossibus boum, equorum ac animalium quorumcunque. Nemo unquam verum dari inter rationalium & irrationalium animalium ossa discrimen demonstrabit, prorsus ergo irrationale est, immiscere gratis omnibus pulveribus antepilepticis cranium humanum, quibus nihil inde energiæ accedit. Plura superessent de fatuis fabulis & traditionibus dicenda, sed missa illa omnia faciam, accedamque potius ad alium fontem detegendum, ex quo terrestrium antepilepticorum usus creberrimus emanavit. Accusare hic iterum jure licebit sapius a me iam accusatam pathologiam acidam, quæ ut omnes morbos ad communem causam acidum revocavit, ita & epilepsiam

U

(y) Mat. med. oper. p. 436.

(z) Epistolarum ad amicos centur. una epist. 65.

psiam ab eo deduxit, tuncque prona consequentia antacida ceu summa antepileptica ebuccinavit. Mirum certe est non vereri afferere cl. SYLVIVM: (a) *Veram & adequatam omnis epilepsia causam esse spiritum acidum volatilem, quacunq[ue] demum in parte generatum coacervatumq[ue], diserteque scribere ETTMULLERVM: (b) In epilepsia ex causis internis frequentissimam esse solere acidum vitiosum nervis inimicissimum, sed volatile hinc inde penetrans. Huic autem præconceptæ hypothesei pathologicæ necessario respondere debebat therapia. En hujus rei luculentissima specimina ex Etmüllerianis operibus petita: Cum Epilepsia & convulsiones, quæ in specie ut morbi curantur & chronica sunt, in genere fere ex hypochondriaco aut scorbutico malo fluant, utut ab hoc minus affligi videantur ægri, adeoque ut plurimum originem ducant ab acido vitioso plus minus volatili, & hujus incunabula fere semper in aut circa primas vias lateant, ob id in genere acidi destruendi & primarum viarum evacuandarum habenda est ratio. (c) Porro: Specifica antepileptica sunt varia. In hoc tamen conveniunt, quod vel virtute alcalina destruyente acidum, vel virtute sulphurea temperante acidum & frigente spiritus operentur. (d) Videre Lectores! quanto opere tot celebrium virorum hypothesis cerebrina de acido morbofo nocuerit rationali therapie, quot illa in hanc intruserit errores decumanos! Repugnat interim sobria morborum ætiologia lubricæ illi opinioni, epilepsiam fere semper produci ab acido. Sunt nempe causæ aliæ infinitæ, quæ eam sæpissime cient sine nota aciditatis ulla. Ipse vero clariss. ETTMULLERVS largitur: Quando marina, testacea, ossæ, ut ungula alcis, unicornu verum, crystallus, smaragdus, lapis ceramicus, & similia pro cura epilepsia laudantur, hæc non nisi absorbendo acidum operari posse, (e) quodsi ergo sæpissime in epilepticis nullum acidum absorbendum adest, omnino erit ineptum & absurdum dare remedia, quæ soli acido corrigendo sunt paria, nihilque præterea aliud præstare valent, capro-*

(a) Prax. med. lib. II. c. 20. §. 91.

(b) Oper. Tom. II. p. 301.

(c) Oper. Tom. II. p. 811.

(d) ibid.

(e) Etmüll. Tom. II. p. 811.

pter alias causas epilepsiae ne quidem attingunt, imo vero ineptius adhuc & absurdius ea insignire specificorum elogio. Sole itaque meridiano clarior sic redditur insufficientia & inertia pulverum antepilepticorum sine exceptione omnium, cum omnes ex ejusmodi terrestribus consentent. Illud quidem casta & prudens experientia confirmat, infantum lacte materno vescentium epilepticas convulsiones largo & repetito absorbentium terreorum usu, si curabiles fuerint, feliciter multo quam aliis remediis omnibus posse perferantur; Saepiusque inde factum est sine dubio, ut visis bonis effectibus absorbentium in infantum convulsionibus statim Medici in miserum illud praedictum ruerent, absorbentia in genere & in subjectis sine exceptione omnibus, esse antepileptica & anti-convulsiva remedia. Sed perpendendum ipsis erat, in infantibus vere subesse acidam acrimoniam, nervos intestinales laceffentem, quae in aliis subjectis frustra accusaretur, frustra quoque absorbentibus impugnaretur, turpiterque adeo & aegros & medentes falleret. Unum adhuc considerandum superest, quod, nisi omnia me fallunt, multum effecit, ut civitate donaretur inter Medicos communis error, terrea & pollines partium durarum animalium praecipue pollere virtute convulsivis moribus adversa. Experientia scilicet comprobaverat, subinde volatilibus remediis consopiri posse convulsiones pessimas, neque ab hac sententia praestantissimi modernorum Medicorum abhorrent, (f) etsi non negandum est

Jurisdictione
sineque
aliquid
sistit

U 2

(f) Notum est omnibus in lectione Practicorum operum versatis, eximiis elogiis affici salia volatilia in sanandis convulsionibus & Epilepsia. Multum favent aliqui cum Lenticiliis (in iatrota: p. 212. & 616.) & Helwigio nostro (in Hist. Morb. Vr. A. 1702. p. 129.) *Liquori C. C. succin.* Sunt qui cum Helmontio *Spiritum sanguinis humani* ex homine violenta morte perempto inter specifica sua remedia antepileptica reservant. Placet aliis cum Godhardo Anglo *Spiritus fereti*, nonnulli huic *Spiritum ungulae alcis, eboris, secundinae humanae* praefereunt. Docet vero optime cultior Chemia, parum vel nil discriminis reperiri unquam inter producta ex diversis animalibus, aut ex diversis partibus sive durae sive molles fuerint, animalis unius. De quare videndus Boerhaavius (chem. Tom. II. p. 314.) Neque intelligo praerogativas olei animalis Dippellii, de quo tam multa haecenus inter Medicos scripta sunt, praesertim *Spiritu C. C. verici, eboris, ungulae equinae*. Parum certe eapropter referet quaecunque ex his eligantur, si morbus volatilia indicat, & permittit; Sed altioris indaginis est, an permittantur vere atque indicentur. Si probe perpenderent Medici, nil continere salia volatilia de illis corporibus, ex quibus parata sunt, multae sane

ea non raro minus dextre adhibita mala hæc intendere. Cum igitur sal volatile toties in partibus duris animalium supponatur a viris cæteroquin doctissimis, mirum non est pollines earum partium ex hoc fundamento antepilepticos fuisse habitos; ita & hic certissimum est ex uno absurdo sequi infinita.

§. 6.

Vana convul-
sionum partia-
lium medela
per terrestria.

Sapientibus, ni fallor, sufficient quæ de vanitate remediorum antepilepticorum hæctenus proposui, nilque amplius commemorandum videtur superesse. Quando ergo falsissimum est, terrea vel tantillum boni in epilepsia & convulsionibus valere efficere, nihil etiam in convulsionibus particularibus malo hysterico, tussi, singultu, abortu, palpitatione cordis &c. efficient, licet toto die his malis opponantur a Practicis. Extat in dispensat. Viennensi pulvis ad palpitationem cordis ex antimonio diaphoretico, joviali, unicornu vero, cinnabari, margaritis præparatis, coralliis, ligno aloës, coccinella & elæosaccharo citri, aliusque in dispensat. Argentorateni ex matre perl. cinnab. & oleo cinam. rursusque alius in Wedelii libro de compos. medic. extemporanea, ex spec. cord. temp. pulvere absorbente & fragm. 5. lap. pretios. Sed satis ego certus sum, Medicos judicio pollentes neutrquam eo deduci sese passuros, ut palpitationi cordis mederi hos pulveres vel suspicentur, multo minus pro certo habeant. Vos vero levis armaturæ milites, qui morbos etiam graves ludendo & quasi aliud agendo impugnare soletis dicite, amabo, quid in his remediis omnibus contra palpitationem cordis? Sane sive ego sanguinis abundantiam & spissitudinem, sive humorum acrimoniam, sive hystericos spasmos, sive polypum, sive animi pathemata sigillatim contempler, a quibus omni-

sane nugæ proscriberentur hæctenus reservatæ in arte. Rectissime pronuntiavit ETTMULLERVS (in colleg. pharmac. in Ludov. p. 860.) Quæcunque falsa volatilia sive sanguinis humani, sive cranii ejus sive sanguinis bubuli revera sunt ejusdem naturæ & coincidunt. Nec minus apposite dixit FITCARNIVS (in element. Med. lib. II c. 5.) Quæ scribunt Medici de viribus specialibus ex sanguine humano ejusque spiritu præ alio quovis urinoso spiritu adversus epilepsiam, sunt hominum credulorum somnia; adeoque talibus remediis non debet confidi magis quam aliis spiritibus volatilibus. Memori velim pectore hæc teneant, serioque trutinent Practici, qui aliquid horum remediorum suum faciunt specificum antepilepticum, ac præ reliquis gratis extollunt.

omnibus tam sæpe oboritur cordis palpitatione, longe alia desiderari facile convincor. Quæ allegantur a Practicis rationes, cur huic affectui medelam promittant pollines ex duris animalium partibus, terreaque alia & subinde gemmata; ita hercle! comparata sunt, ut nullum assensum inveniant apud æquos rerum arbitros, cum non nisi fundamentis lubricis & ridiculis nitantur. Scripsit cl. ETTMULLERVS, semper in palpitatione cordis reflexum esse faciendum ratione peccantis acidi, tam in primis viis, quam in massa sanguinea fermentationem turbantis. Hinc tria remediorum genera exhibenda, martialia, terrea absorbentia, & salia volatilia. (g) Quis non videt hæc omnia redolere præconceptam illam hypothesein de acido universali morborum causa, qua nimis imbutus est vir clarissimus? Putavit dein cel. LANGIVS (h) in palpitatione a spasmodicis per consensum utramque curæ paginam absolvere antispasmodica, unguulam alcis, dentem equi marini, cranium humanum, unicornu, lapidem manati, cornu rhinocerotis, succinum, cinnabarium. Nonne autem supra evictum est, perperam hæc omnia pro antispasmodicis haberi? Commendavit tandem cl. JUNCKERVS (i) ad palpitationem cordis, ex animi pathematibus ortam, hyacinthum veram, quæ placando trepidantem naturam ad pavidos tales affectus notabilem efficaciam præstare ab eo dicitur, non minus ac Smaragdus vera ad gr. j. vel ij. Sed quid sibi vult trepidans natura? Quis concipiet operationem hyacinthi & Smaragdi in ipsam animam? quis definiet, qualem mutationem in corpore pariturum sit remedium mere terrestre grani unius vel duorum pondere exhibitum? (k) Ita certe claudicant demon-

U 3

stratio-

(g) Oper. Tom. II. p. 384.

(h) dissert. de palpitatione cordis operibus annexa.

(i) in conspectu Med. Tab. 31. p. 282.

(k) Nescio an ea, quæ alio loco de hac materia disserit Junckerus, eam melius explicant: *Etsi, inquit, modus agendi obscurior est, tamen pleraque gemma, præcipue hyacinthus & Smaragdus, teneras corporis membranas nonnihil stringunt, adeoque vim subtilem tonicam exerunt, ut attentæ docet experientia. Exinde graviore commotiones placant & trepidantem naturam paulum confirmare videntur, adeoque conferunt in palpitatione cordis, terrore, pavoribus infantum, moliminibus abortivis* (Therap. gen. Tab. IV. p. 138.) Ego quidem, quod ingenue confiteor, stringendo graviore commotiones placari posse haud capio.

strationes sine exceptione omnes, quæ adstruere vires terreorum in morbis convulsivis Medicis nonnullis videntur. Plures hic coacervare, eamque vanitatem commonstrare tædet.

CAPVT XI.

In vires terreorum roborantes tonicas & adstringentes, quousque valeant, inquiri.

§. I.

Terrea pro tonicis habentur a Medicis.

Illud potius, dum alia iterum facies terrestrium pharmacorum oculis meis obversatur, agere consultum duxerim, ut novum pandam dictionis argumentum. Laudant quoque Practici & extollunt terrea ceu eximia tonica roborantia ac adstringentia remedia, laxitati debilitatque fibrarum nostri corporis dicata. Ferax inde morborum seges, si ergo quæ præstare dicuntur, vere præstant, erunt certe polychresta remedia, plausibusque & encomiis dignissima. Paucis igitur dispiciamus! Distinguit el. WEDELIVS (1) inter adstringentia primo, secundo, et tertio gradu. Ad primum refert terrea absorbentia, unicornu fossile, corallia, cretam, bezoardicum minerale, spodium; Ad secundum terras sigillatas omnes, bolum armenam &c. Tertia classis ad nos jam non spectat. Refert JUNCKERVS in *therapia sua generali tab. 16. p. 431.* ad adstringentium familiam C. C. ust. ebur ust. dentem hippopot. bolum, corallia, gemmas, hyacinthum, smaragdum, terras sigillatas &c. Deinde etiam cel. HOFFMANNVS roborantibus accenset ea, quæ fixiori terreo ac tenuiori argillaceo principio agunt C. C. præparat. unicornu animale, unguam alcis, dentem hippopot. unicornu fossile, terras sigillatas, bolos, crystallum, gemmas præparatas omnes, lapidem bezoar, pulveres omnes bezoardicos & cordiales. (2) Plurima horum suo catalogo adstringentium adscripsit recentior selectus materiae medicæ conditor JANCKIVS; ac qui recentissime de hac materia scripsit TEICHMEYERVS, suum etiam locum in serie adstrin-

(1) Annot. lib. I. sect. II. cap. 2.

(2) dissert. de mechanica operandi ratione remedium, §. 7.

adstringentium terreis remediis concessit. Omnes tandem nominare deberem medicinales materiei scriptores; Si omnes præcones terreorum roborandi & adstringendi fine exhibendarum commemorare necessum foret. Vix puto in immenso illo Practicorum librorum apparatu vel unum exstiturum, qui formulas terreorum adstringentium & roborantium variis intentionibus sat multis in morbis non præscriberet, & legentibus commendaret. Ita hæc omnia inter Medicos rata habita sunt, ut nemo contraniti audeat, sed plurimi veritatem practicam habent omni exceptione majorem, terrea roborare, atque adstringere ubicunque robore & adstrictione fibrarum opus. Nullis vero inter hæc terrestria pharmaca magis, nullis antiquius adscripta est virtus roborans, ficans, adstringens, quam *terris* ita dictis *sgillatis*, quæ vetustissimis jam temporibus a Medentibus his aliisque nominibus magni æstimatæ sunt, ut adeo bene multis e compositorum remediorum censu, invita licet sæpe minerva, fuerint admistæ. Videas etiam Medicos sat multos, qui vires remedii ex pretio metiuntur, *gemmisque* capropter eximiam tonicam & adstringentem efficaciam adsignant, parca etiam dosi adsumpta sese præclare exerentem. *Gemmata*, inquit, cl. JUNCKERVS, *particulis terrestribus subtilioribus partium tonum stringendo roborant, & motus remissos excitant.* (n) Illud etiam accuratior paulo consideratio structuræ fibrarum, ex quibus omne corpus animale coaluit, confirmare videtur, non illi repugnare dogma de roborante terreorum & adstrictoria virtute, sed e contra eximie competere. Prima videlicet elementa corporis humani, in quæ fibra ejus ultima arte resolvi queunt, indagare laborantibus innotescit, ea esse terrestria; si enim quamcunque partem corporis humani summo igne combufferis, semper remanet terra non amplius destruenda. Ac ex eodem sublimiori examine clarum redditur, fibrillas, & quæ ex his componuntur, fibras constare particulis minutissimis terrestribus, intercedente glutinosa seu aqueo-oleosa materie inter se connexis. Quo magis vero gluten hoc elementa & fibrillas inter se connectens vi tendenti fluctentique cedit, eo fibra inde composita est debilior, quo magis resistit, eo est

for-

(n) therap. gen. tab. 18. pag. 470.

fortior. Per fibram nempe debilem eam intelligo, in qua fibrillarum & elementorum cohesio tam parva, ut illa cohesio a fluidi in corpore motu facile queat superari. Cum igitur debilis fibra ita in relatione motus fluidorum considerata in corpore humano semper simul sit agra, semper etiam indicabit remedia roborantia. Hæc autem ita comparata esse debebunt sine dubio, ut vel moleculas suppeditent refarciendis detritis continuo motu elementis similes, vel efficiant, ut gluten eas nectens satis resistat, nec vi tendenti nimis cedat. Jam autem ad utrumque hoc momentum obtinendum pulcherrime facere videntur terrea remedia, nam primo præ omnibus aliis apta apparent elementis suppeditandis, deinde nimiam glutinis aquositate[m] imbibendo videntur efficere; ut fibra laxa & debilis coherens nunc arctius inter se elementis felicius sese restituat, nec sui extensionem nimiam permittat. Favent ita hisce considerationibus sana ratiocinia, sed calculum etiam sensuum externorum usus illis adjicit. Quod si nempe pollinem quemcunque terrestrem absorbentem linguæ imposueris, erit illa statim iudex haud fallax, irabibi ejus humidum, villosque contrahi & constringi, ac quo magis terra illa de marte simul participat, eo erit humidi absorptio villorumque constrictio eminentior. Constat propterea exinde eo luculentius, ut terreis omnibus, ita eo magis bolis, terrisque sigillatis omnibus, quæ cuncta ab ignobilioribus habitis ad tokayensem usque calcinatæ rubicundum colorem induunt & martiales ita particulas produunt, (o) non posse denegari vires tonicas, roborantes, & adstrictorias in solida corporis humani. Hæc quæ ita edisserui in genere considerata esse verissima nemo puto facile negaverit, quanquam vero ipse ego ea lubens agnoscam & admittam, multum tamen abest, ut simul falsissimis conclusionibus statim subscribam, quas ex supposita roborante & adstrictoria virtute terreorum pharmacorum in solida nostra redundante confidenter satis, sed præcipites nimis texere hæcenus soliti sunt Medici. Clamant illi fere ad unum omnes, stante vi adstringente terrestrium, ea vasa totius corporis nimis patula constringere, effusiones præternatu-

(o) Vid. Junck. therap. Tab. IV. pag. 137. Stahl. mat. med. Germ. pag. 309. Fischer de terra medicinali tokayensi pag. 58.

naturales compescere, fluxionibusque adeo omnibus, ut vocant, curandis inservire: quasi Medici terreis utentis potestati arbitrio relicto sit, illas his moderari, refranare, atque sistere penitus. Operæ pretium futurum arbitror, si aliquot hujus rei specimina in medium afferantur. Dixit primus materiæ medicæ scriptor, DIOSCORIDES: *Omnem terram ad medendi usum receptam summam & primam vim habere refrigerandi, meatusque obducendi & occludendi.* (p) Notum dein etiam esse arbitror, quid antiquissimo jam tempore de *bolæ Armenæ* virtutibus statuerit GALENVS, cum enim ipsi inesse vim summe deficcantem crederet, statim prona consequentia eam ad alvi profluvia, dysenterias, ad sanguinis exspuitiones, ad oris ulcera putrida, ad catarrhos multum facere asseveravit. Eadem argumentandi ratione seductus deinde post multos alios SCHROEDERVS, *crystallus*, inquit, *facultatis est adstrictoriae, adeoque confert dysenteriae, diarrhoeæ, fluxui uterino* (q); *lapis hematites refrigerat, exsiccatur, adstringit, igitur convenit ulceribus pulmonum, oculis lacrymantibus, sanguinis sputo.* (r) Haud aliter postea ratiocinatus est HOFFMANNVS, ita de *bolo armena* scribens: *Bolus armena & Toccariensis facultatem habet admodum exsiccantem & consolidantem, adstringit, roborat, hinc usus ejus est saluberrimus in fluxu sedando & humore tenui inspissando, convenit etiam in omni fluxu alvino, ut dysenteria. Catarrhos salsos ad pulmones delabentes incrassat, utilis est in hæmoptoe, hæmorrhagia narium.* (s) Porro *unicornu fossile* alvi profluvia, dysenteriam, uteri hæmorrhagias, menstrua alba, hæmorrhoides, gonorrhœam sistit. (t)

§. 2.

Valde ego doleo, recentiores Medicos ad nostra usque tempora ab ejuscemodi traditionibus ne latum quidem unguem recessisse, sed eosdem cecinisse semper, & canere adhuc modos, uti eos a Majoribus acceperant. Adstringit terra omnis villos nostri corporis, & iisdem adstrictis orificia vasorum adducit & angustiorum

Sed valde hæc vis eorum tonica limitanda.

X

(p) de mat. med. lib. V. c. 94.

(q) libr. III. c. 8.

(r) ibid.

(s) in clave pag. 184.

(t) in clave pag. 191.

rem eorum diametrum reddit, ita est. Sed sanatio dicitur, opus esse, ut inter vas adstringendum & remedium adstringens immediatus detur contractus. Non ergo sufficit clamare gratis, terre, stre pharmacum occludere vasa in aliqua corporis parte, sed penitendum est, an ipsi pharmaco ad hanc partem vere liber detur aditus, an potius e contra transitum pharmaci ad hanc partem momentosa impedimenta caveant. Quando igitur is directioni viarum, per quas decurrendum erat, remedio adstringenti penitus repugnat, nec mente concipi potest, qua ratione per fabricam corporis & nexum partium inter se sit possibilis; multæ vires sponte opinor concident, quæ terreis remediis ceu adstringentibus hactenus fuere assignatæ. Me quidem quod attinet, in ea sum sententia, medicamenta adstringentia intus assumpta ad unum omnia saltem agere in primas vias, fibrasque ventriculi & intestinorum debilitatas roborare, ut boni chyli elaborationi melius certiusve sufficiant. Hunc vero sortum ejusmodi particulis, quæ & elementa fibrarum detrita instaurent, & gelatinam, necentem elementa subministrant deinceps robur vasis & visceribus elargiri credo. Nam si adstringere ora vasorum adstringentia remedia ponamus, nonne ea insita lege qua agunt oscula lacteorum in intestinorum alveo statim adstringent? Nonne ita sibimet ipsis occludent eas vias, per quas necessario decurrere debebant antequam ad eam deferentur partem, cui præcipue destinabatur a Medico adstrictionis effectus? Sane, si quid video, neutiquam hic conceptus fallit, sed omni modo rationi videtur consentaneus, valetque de omnibus terreis & adstringentibus, quod de austeris, quibus antea terrea adstringentia adjunxerat, docte pronunciauit cl. BOERHAAVIUS, *ea in primas vias nimis in interioribus difficulter agere.* (u)

Atque si ullus adstrictorius effectus in partibus a ventriculo & intestinis longius remotis ab ingesto remedio possibilis; adstricturæ in eo moleculæ sint subtilissimæ valde solutæ vehiculoque cuidam intime admistæ, quod ea ad interiora corporis vehat atque comitetur, ut tenues illæ martiales particulæ in omni puncto aquarum quarundam mineralium hærentes; aliter certe frustra sperabi-

(u) *Lectur. 1109.*

rabitur adstrictio penetratura altius quam in officinas primæ co-
 ctionis. Ruminent volim hæc mente sobria Medici, qui variis
 terrestribus simplicibus, aut compositis satis sæpe ridicule pulve-
 ribus, adstrictionem & corroboracionem partium, a primis viis
 longissime distitarum, belle intendunt, nunquam autem assequun-
 tur. Certe qui curstius ad hæc omnia attendere & volunt & va-
 lent, ultro statim profitebuntur, ineptissime cum speciebus de hya-
 cintho a nostratibus frequentissime præscribi solitis, infinitos alios
 pulveres tonicos & adstringentes ad ejusmodi affectus arcendos
 porrigi, quorum sedem illi ne quidem attingunt, dum in plicis in-
 testinalibus hærent, vel omnem canalem alimentorum longo iti-
 nere emensi, antè iterum cum fecibus excluduntur. Nil dicam &
 in illis morbis qui in ventriculi cavo & intestinorum arundine re-
 sident, subinde satis ambiguum esse & noxium haud raro adstring-
 gentium affectum, quando causam, quæ eliminanda erat, figunt ibi-
 dem & detinent, lupumque ita stabulo includunt, quo eo diutius
 sæviat. Immensa suppeteret casuum farrago quibus dicta possent
 illustrari, ut constaret luculentissime, adstringentia, ut audiunt, aut
 nocere sæpius, aut, si non noceant, nil saltem prodesse, quicquid
 demum de eorum usu Practici colloquantur. Sed nimis ampla
 & tardiosa nimis ita nasceretur de hoc argumento dissertatio, qua-
 re, ne Lectoribus gravissimè, attamen interea clare commonstrem,
 quam parum fidendum sit adstringentibus, seligam duos morbos
 dysenteriam & abortum, quorum utrique adstringentia a Practi-
 cis communi consensu cumulatissime opponuntur, inquiramque
 brevibus, an prudenter, an perperam usurpentur in medelam eo-
 rundem? In priori saltem ad partem affectam his remediis liber
 datur accessus, in posteriori mente ne quidem is concipitur. Quid
 ergo de usu adstringentium in utroque statuendum sit, perpenda-
 mus seorsim.

§. 3.
 Terras omnes dixere veteres frigidæ & siccas, quare anti-
 quissimis jam temporibus usurpatæ sunt ad sistendas fluxiones, ac
 inter eas ad alvinas præcipue. Poteram integrum volumen con-
 scribere de illis encomiis, quæ solis terris sigillatis, tanquam reme-
 diis

Tonica & ad-
 stringens vis
 terreorum in
 dysenteria lau-
 data.

X 24. q. V. d. T. neg. quæd.

diis ad sistendas omnes excretiones alvinas, speciatimque dysenterias prorsus eximiis, decreta olim sunt a viris doctrina & praxi celebribus. Actum ita cum terris sigillatis quoque recentiori adhuc ævo. *Quamvis omnes laudes scribit cl. NENTERVS (x) terrarum sigillatarum experientia non respondeant, sunt tamen nihilominus remedium non contemnendum in diarrhœa & dysenteria.* Ecce argumentum haud fallax, quam difficile semper visum fuerit Medicis ab antiquis opinionibus de remediorum viribus recedere. Atque eadem ratione sese gessit ETTMULLERVS, (y) qui sigillatas terras in dysenteria epidemica egregie prodesse notavit. Et inter recentissimos FISCHERVS terræ tokayensi intactas reliquit vires antidysentericas, ut utusum cautione indigere monuerit. (z) Plura dicam. Fuere haud pauci, qui inter terrestria remedia specifica antidysenterica invenienda esse opinati sunt, *Smaragdum*, minimum specificè mederi dysenteria edixit cl. HOFFMANNVS in clave. (a) De *coralliis*, quas ob ipsam crasin terrestrem, quia absorbent & adstringunt in fluxu cholericò, dysenteria & diarrhœa extollit JUNCKERVS; (b) de *crystallo montano*, aliisque terreis lubens taceo. Facile vero nunc intelligitur, ex quibus fontibus dimanaverit enormis ille pulverum antedysentericorum apparatus; præstabat quippe in unam molem cogere specifica omnia & duodecuplo forte præstantiorem tum sperare effectum, quam simplici remedio morbum aggredi. Referrî huc debet *pulvis dysentericus dispens. Vienn.* ex sanguine draconis, lap. hæmat. corall. rubr. terra sigillata, sem. portulac. sem. plantag. rad. anthor. torment. contrajerv. flor. martis, præparatis, fl. balauft. unic. fossili & nucista compositus. Nec reticendus *pulvis dysentericus disp. Brandenb. recentissimi* ex rad. acori, bistort. torment. sem. acetos. plantag. lapathi acuti, nuce moschata, bolo armena, C. C. usto, corall. sangu. dracon. terra sigill. croc. mart. priap. cerv. confusus. Citandus etiam *pulvis dysentericus Pharmacop. August.* quem mand. luc.

(x) in Comment. in Ludov. pharmac. p. 84.

(y) Tom. I. Oper. p. 711.

(z) de terra medicinali tokayensi.

(a) p. 156.

(b) therap. gen. Tab. XV. p. 426. X

luc. pisc. priap. cerv. cort. granat. C. C. ust. bol. armen. & sem. la-
 path. ingrediuntur. Silentio prætereo *pulverem dysentericum Ti-*
mai, Klapperbeinii, aliorumque; satis enim ex his innotescere ar-
 bitror nimis adhuc inhærere Medicos & collegia integra Medico-
 rum præjudicatæ opinioni dysenteriam indicare adstringentia, ali-
 ter enim in dispensatoriis recentissimis ejusmodi compositi pul-
 veres vix legerentur; nec qui recenti ævo practicos libros edide-
 re, terrea adstringentia in dysenteria medela commendarent. No-
 bis quidem Vratislaviensibus vix dimittitur æger dysentericus, qui
species de hyacintho non degustaverit, quas maximam partem ter-
 reis absorbentibus & adstringentibus gemmisque constare in vul-
 gus notum est. Omnia vero hæcenus proposita aut his similia reme-
 dia an vere usum præstent in sanandis dysenteriis optime dijudicabi-
 mus, ubi paulisper verum ipsius ingenium consideraverimus.

§. 4.

In omni dysenteria adesse acre stimulant, neminem facile ne-
 gaturum speraverim. Parum vero curo, an hic stimulus gene-
 ratus fuerit in corpore, an in illud cum aëre, fructibus horæis, aut
 alia quæcunque ratione illatus. Cum igitur universus intestino-
 rum canalis fibris nervosis admodum sensibilibus sit ditissimus,
 posito stimulo fibræ illæ irritentur, lancinentur, stringantur, con-
 vellantur vel & erodantur, & in continuare sua solvantur aut vul-
 nerentur necessum est; ita enim motuum leges jubent. His vil-
 lorum intestinalium conditionibus positis, primo contenta inte-
 stinorum magna vi ejicientur, postea mucus glandularum, crustæ
 vevillosæ, non secus ac bilis e ductibus suis copiosius exprimatur.
 Porro continuante actione stimuli stricturas & irritationes perpe-
 tuas producentis, liquida copiosius advocabuntur, hinc vasâ nimis
 distenta, vel & erosa sanguinem plorare incipient, dum interim
 alia a distentis compressa vel spasinorum impetu constricta suffo-
 carionibus & stasibus sanguineis ansam dabunt, unde febris inflam-
 matoria, ulcus, gangræna, sphacelus, mors. Puto ita quasi sua
 sponte omnium malorum dysentericis familiarium ideam fluere
 ex posito stimulo in canali intestinorum. Nil ergo aliud requirit
 rationalis medendi methodus, quam ut stimulus hic vel ejiciatur

An terrea &
 adstringentia
 indicet dysen-
 teria.

e corpore, vel iners reddatur, atque obtundatur. Dein ut quæ ab eo producuntur mala omnia, mitigentur, eaque præcipue, sub quibus fatalis morbi eventus metuendus, præcaveantur, & oppugnentur. Sed hæc ultimo unice reducuntur ad inflammationem, sine qua vix ullus moritur dysentericus, & cujus vestigia in omnibus cadaveribus culter anatomicus deregit. Quare summo studio stimuli & inflammationis rationem habere tenebitur Medicus feliciter dysenterias curaturus. Puto ego hæc omnia sua luce radiare, & a nemine Medentum facile vocari posse in controversiam. His autem ita sese habentibus statim intelligitur in dysenteria curatione usus fumus venæ sectionis, vomitoriorum, alium laxantium diluentium, demulcentium, antiphlogisticorum, clysterum, fotuum, opiatorum, simulque quivis rerum gnarus ex præmissa idea morbi perspiciet, quæ remediorum horum, quando & quousque laudari præcipue mereantur. Studio omisi in eorum catalogo terrea adstringentia, nil enim video, quid eorum usum indicet; Eaque propter nec in aliis curandis unquam, nec in me ipso ante binos & quod excurrit annos graviter dysenteria decumbente ad ea confugiendum esse credidi. Si verum esset, quod dixit HELMONTIUS, pleuritidem & dysenteriam in radice convenire, utramque nempe ab acido suscitari, pulchre stimulum dysentericum obtunderent absorbentia. Sed nemo sagacissimorum Medicorum hactenus verum stimuli dysenterici ingenium depinxit, cujus accuratior cognitio, ut variorum aliorum in Democriti puteo latens valde omnino arti erat profutura. Penitus itaque eum invertere & extinguere nescientes, saltem de obtundendo eo prudentes cogitamus, taliaque eligimus remedia, quæ omni in genere acrimoniae competunt, cujus individualis genius ignoratur, farinosa, avenacea, hordeacea, gelatinosa, oleosa, lacticina, emulsiva, aquosa lenientia, emollientia, anodyna. Nil autem hic profunt absorbentia alterandi sine, ut aliqui loqui amant exhibita, ipseque, qui tamen fautor eorum insignis est, JUNCKERUS ultro profiteri cogitur. (c) *Absorbentia pleraque quæ pro materia corrigenda commen-*
dan-

(c) tab. 76. p. 630.

dantur, nullius esse valoris, præcipue in malo per contagium communi-
 cato, atque de coralliis in specie, quæ hic aliis solent præferri, semper
 manere incertum, num alio quam absorbendi effectu eximium hic
 usum suppeditante operentur. Unum forte casum excipiendum
 æquitatis amator ducerem, si causam occasionalem malo dedisset,
 nimia fructuum horæorum ingurgitatio, tum certe proficerent
 absorbentia sub incursum statim morbi paulo largius ingesta ad
 fermentationis tumultum in alimentorum canali deprimendum &
 consopendum; non virtute roborante, tonica & adstringente.
 Horreo ego in omni medicatione, vel nomen adstringentium, quid
 enim? nonne hæc pugnant cum moliminibus prudentis medici
 de obtundenda & eliminanda saburra acri cogitantis? nonne is
 suis ipsius intentionibus contrariaretur, qui eo tempore, ubi eva-
 cuantibus opus est, adstringentia simul exhiberet? In progressu
 mali intempestiva mihi videtur opera adstringentia tonico scopo
 ad fluxum humorum ad intestina coercendum ægris præscribere,
 ut Practici quidam loqui amant, quum ea indicatis convenientius
 multo in fine morbi expleatur. Rectissime certe scripsit ETT-
 MULLERVS: (d) *Adstringentia in principio & progressu morbi nil va-
 lent, siquidem non relaxata intestina sunt, sed irritata;* Atque cre-
 diderim ego, usui tonicorum nunquam aliter nisi stringendo fibras
 agere valentium vel sola obstare tormina, quæ a stricturis fibra-
 rum enascuntur, eaque propter remedia his adversa, non amica ex-
 poscunt. Si ad inflammationem morbus adoleverit, prorsus ab-
 surdum est, adstringentibus pugnare, palmarium enim esse in omni
 inflammatione sananda relaxationem obstructorum vasculorum
 remedium, neminem puto Medentum fugit. Atque hic omnino
 perpendi merentur verba JUNCKERIANA: (e) *In dysenteria febris
 & materia consideranda, non adstrictio.* Quid ergo sibi tandem
 volunt crebro adeo nihilominus usurpati solita adstringentia, vel
 & mitius quæ agunt absorbentia? Pene exciderat animo ea forte
 miasmata maligno per transpirationem expellendo inservitura.
 At vero quid de hæc eorum virtute diaphnoica statuendum sit supra
 excuf-

(d) Oper. Tom. II. cap. de dysent.

(e) in therap. gen p. 470.

excussimus; absit ergo ut evanida fiducia ægris dysentericis absorbentia propinemus. Præ omnibus aliis multi spem collocant haud proletariam in terris sigillatis, belle autem pronunciavit laudatus modo cl. JUNCKERVS (f) eas, nisi adstringendo aliquid efficiant, de reliquo inutiles esse & gravare intestina. At multis nominibus omnia adstringentia damnosa existere in hac ægritudine hætenus evici, & sat multi ingenui Practici cautius mercari experientia edocti profitentur: *In dysenteria sub conspiratione & adstrictione mors adest*, clamat HELMONTIVS. (g) Quare omnino & terras sigillatas negligendas esse patet. Dediscant itaque tandem medicinam facientes pulverum antedysentericorum terrestrium, discant legitimum opiatorum remediorum usum, quem insuper haberi multis in expertis & periculosum clamari scio. Nollem ego aggredi dysenterix gravioris sanationem sine opio, nec talem unquam sine eximio hoc miserentis ærumnarum humanarum numinis dono, curatam vidi. Nullum remedium apposite ita scribente BONTIO (b) huic morbo exquisitius humana cura potuit excogitare, quum verissimum sit illius antidotum. Taceo SYDENHAMVM, ETTMULLERVVM, WEDELIVM, WILLISIVM, RIVERIVM, LINDANVM, HEIWIGIVM nostrum, BRVNNERVVM, WERLHOFIVM, aliosque in dysenteria Doctores opiatos. Nil haberet quod huic sectæ jure opponeret vel Medico-Mastyx HARVAEVVS. Ita omnem censorum rigorem illud remedium ad æquum examen hic revocatum eludit.

§. 5.

Terrea roborantia ad abortum deprædicata,

Dixi quædam de dysenteria, addam promissi memor aliqua de abortu cujus inter nostrates frequentia infinitas grates deberet Medico verum & adæquatam medicamen prophylacticum excogitare docto. Nisi semel ea plerorumque Practicorum animis federet sententia, terrea panchresta esse remedia, & in omnibus ægris locum habentia ne mente quidem aliquis conciperet, qui factum sit, ut eorum vires ad abortum usque avertendum extensæ fuerint. Ad hunc

(f) Consp. Tab. 76. p. 630.

(g) in tract. pleura furens oper. p. 247.

(b) de med. Indorum l. 4. c. 3.

hunc diem interea passim hæc viget opinio, testibus omni exceptione majoribus, recentissimis dispensatoriis, ab integris collegiis medicinalibus revisis iterum, & luci publicæ expositis. Videas in *Pharmacopœia Augustana pulverem contra abortum* ex granis kermes, fantalo rubro, caryophyllis, nuce moschata, rad. torment. margaritis, coralliis, saccharo perlato; dignumque eum habuere Argentoratenſes Medici, qui in *pharmacopœiam* quoque *Argentoratensem* transferretur. Non minus in *dispensatorio Brandenburgico pulvis contra abortum* invenitur, præter alia sub-adstringentia rasuram eboris, corallia rubra & alba, ut & margaritas præparatas continens. Talem quoque pulverem excogitavit ZWELFERVS in *Pharmacopœia Regia*, (i) qui post adstringentia & aromatica varia margaritas Orientales, corallia, lapidemque carneolum præparat. recipit, exhibendusque dicitur crebrius in juscule gravidis, quando abortionis periculum adesse metuitur. Fere prætermissem *pulverem contra abortum disp. Viennensis* ex coccionella, nuce moschata, rad. tormentillæ, bistortæ, bolo armena, margaritis, coralliis, lap. hamat. sacch. perlato, & foliis auri concinnatum, de quo ibidem asseritur, *quod gravidis abortum timentibus optato successu exhibeatur*. Nolo inanem impendere operam, prolixumque scriptorum practicum adferre catalogum, in quorum scriptis ita ad nauscam usque in abortus discrimine collaudantur terrea adstringentia, ut Lectoribus intelligentibus dubium nasci debeat, serione an jocosè autores de iis scripserint. Plura dicere debeo, ea a populari præjudicio abreptis virtus tribuitur ad declinandum abortum adstringentibus, ut externe etiam (eheu quo tamen ruunt docti cœteroque Medici!) emplastri forma applicita, conducere statuatur. Saltem in dispensatorio Viennensi proponuntur duo emplastra contra abortum ex glutinantibus resinosis & adstringentibus conficienda, alterum umbilico, alterum lumbis apponendum.

§. 6.

Abundent omnes, qui talibus sed frustra fidunt, suo sensu, per at perperam. me licet; sed si vel mille præclarissimorum virorum elogia adstringentibus pharmacis tributa in aborturientibus legerem, semper tamen

Y

(i) P. 97.

men caveret, quam attentis oculis contueor, genuina morbi facies, quo minus mihi imponi paterer, ac vel tantillum spei in adstringentibus locarem, nil magis in arte odio prosequens, quam hyperbolicas remediorum saepe nugacissimorum collaudationes. Illud satis inculcant Physiologi, omne commercium, quod foetui cum matre intercedit, cujusque beneficio maternam vitam foetus vivit, solam niti connexionem & cohaesionem vasculorum placentae atque uteri. Ita nimirum voluit auctor vitarum humanarum, sapientissimus DEVS, ut circulus humorum in matris foetusque corpore sibi invicem responderet, utque ex uno in alterum humoribus liber daretur aditus; aliter enim nec vita foetus conservari, nec ejus corpusculum indies augmentum capere poterat. His ex physiologia suppositis statim docet sincera Pathologia, posita causa, quae commercium hoc inter matrem foetumque tollat, circulumque humorum laudabilium nutritiorum per vasa, quibus placenta utero necitur, intercipiat solvatque, mox actum esse de vita foetus, hac vero extincta, nasci simul necessitatem physicam convulsionis uterinae, quam uno nomine abortum Medici salutant. Tollitur vero humorum nutritiorum circulus transitusque eorum necessarius ad ipsum foetus corpusculum, vel ob defectum humorum laudabilium in ipso corpore materno, quo fit, ut liquidem nullum, aut parva quantitate ad vascula placentae cum uterinis connexa deferatur; vel ob avulsionem placentae a matrice, vasculorumque, quae utramque inter se necitebant, rupturam, modo ab externa laesione, modo a sanguinis eorum copia & impetu, modo a spasticis stricture variis ob causas exortis perpetrata. His solis fundamentis omnis sanior abortus theoria nititur, huicque exacte respondere debent molimina prudentis Medici, in eo declinando occupati, aliter inepta futura & inutilia, imo vero haud raro noxia. Quod si ergo terrea adstringentia abortus ingenio quomodocunque congrua sunt, ad hanc normam examinata illi competant necessum est; neque enim alio sub praetextu locum inveniunt, quum spuriae saltem indicationes habendae sint ex aliis principiis derivatae. Fecit tanta abortuum frequentia, ut simulac praegnantem reddita sunt mulierculae, statim sollicitae matres de remediis cogitent corroboraturis foetum, decli-

naru-

naturisque abortionis periculum, etsi nil adhuc adesse deprehenditur, quod metum imminentis mali incutiat. Vocatur sæpe in consilio Medicus, sed turpem ille ignorantiam, anilemque superstitionem prodit, quando posthabitis omnibus sanioribus consiliis, quæ vitæ victusque regimen ac affectuum animi præcipue moderamen respicere debebant, totus in ineptiis sibi placens, vel margaritas Orientales præparatas, bis per septimanam ad grana sex vel octo usurpandas, vel specificum cephalicum, vel pulverem Marchionis, vel specificum quendam pulverem contra abortum ex terreis adstringentibus conflatum commendare non erubescit. Putarem equidem hæc omnia & plura alia hujus farinae simul assumpta, non majus auxilium præstitura, quam cor pulli ex vivo extractum & adhuc palpans deglutitum, quod portentosum remedii genus ad abortum averruncandum in Pr. Michaëlis commendatum legitur. (k) Dixi omnem foetus salutem niti nexu vasculorum exilissimorum placentæ & uteri, quare obiter animadvertentibus magnæ providentiæ opus videtur, horum firmitatem totiusque uteri robur tueri tonicis & adstringentibus remediis exhibitis. Sine dubio ad hoc momentum unice respexit el. GOETZIUS (l), quando malum cydonium coctum singulis diebus comedendum tanquam insigne remedium ad abortum avertendum commendavit. At vero scire refert, uteri debilitatem vel esse nativam, ut in omnibus tenerioribus foemellis, vel a prægressis puerperiis & abortitionibus contractam. Utroque in casu male agunt qui gestationis tempore sero nimis de instaurando ipsius robore cogitant. Si debilis per naturam suam uterus, aut vitium plane non emendabitur, aut non gravidus firmari debebit, catameniorum fluxu, qui hic fere semper non rite succedit, in ordinem justum redactæ. Si a puerperiis & abortibus demum debilis redditus, antequam iterum coeat foemina & concipiat, curanda erit uterinis, balsamicis, epithematibus, injectionibus, balneis, illaque præcipue elegantissima methodo, quam insignis WERLHOFFIUS cum orbe medico communicavit (m). Simplex

Y 2

(k) Part. I. lib. V. cap. 37.

(l) in actis phys. med. N. C. obs. 195, volumine I.

(m) in obs. de febr. p. 302. in notis.

plex est omnino & iudicio valde egenus, qui pulvillum exilem terrestrem interdum deglutitum ad uterum gravidum tendere, ibidemque debilia vascula roborare ac placentam cum utero laxius coherentem adducere, firmare, atque nescio quid aliud boni ibi perficere credit. Æque vero fallitur, qui jam ingruente longinquo abortus discrimen, prodromis illius sensim sese manifestantibus, terreis & adstringentibus armis amoliri intendit. Finge enim foemellam ex prægressa febre, ex diarrhœa, inedia, sudoribus, vigiliis, mœrore &c. ita viribus exhaustam, ut tubulis, quibus placenta utero jungebatur, ob deficientem humorum appulsum flaccescentibus, abortus metuendus sit, an sanæ rationi consentaneum est, terrea adstringentia defectum nutritionis fœtus, a quo solo ejus interitus hic pendet, fore suppletura; an magis credendum est, juscula carniū, vitellos ovorum, emulsiones, gelatinas, lacticia juvamen allatura? Judicent lectores ingenui ipsimet! Finge porro aliam gravidam plethoricam valde cibo aromatico, vino, æstu solis, motu corporis impetuosiore reddidisse circuitum humorum omnium. Verum est sanguinem tum jussu copiosius, justoque vehementius in uterina vascula influentem exiguas placenæ radices diducturum, ac debilitaturum ita, ut laxis prorsus & flaccidis redditis ruptura immineat. An autem prudenter ageret, qui adstringentibus tonicis firmiora reddere veller hæc vascula, quo forte melius ferrent appulsum ingentem sanguinis, nec rumpi sese adeo facile paterentur? Rideretur sãsse hæc ingeniosa ignorantia, nam adstringens remedium per os adsumptum ne minima quidem sui portione ad uterum penetrat, ac dein omnis medelæ cardo in eo saltem hic vertitur, ut excurrrens ad uterum velox & impetuosus circulus debilitetur, & avertatur, ne vasa ibi nimis diducat, rumpatque, quod venæ sectione tempestitiva, diluentibus, acidulis, nitrosis, anodynis obtinebitur, quæ sola remedia hic indicata sunt. Nil dicam de iis causis, quæ spasmos in abdomine prægnantis excitando, uterum violenter concutiant, & avulsioni placenæ ita occasionem præbent, quorsum animi pathemata, purgantia, hysterica passio, tussis convulsivæ & alia pertinent. Quis, bone DEVS! adstringentia hic in casibus desiderari asseret, & stricturas fibrarum

mor-

morboſas, ſtricturis medicamentofis inductis tollere imprudens ma-
 chinaretur? Anodyna certe palmaria hic ſunt remedia, & quævis alia,
 utpoſe incerta & tardiora, longo intervallo poſt ſe relinquunt. Dicta
 hæc ſunto de remotiori adhuc abortus periculo, ſed paucula adhuc
 diſſerere debeo de eo, quod proxime inſtat, & ſine mora oppoſitiſſi-
 ma efflagitat remedia. Seligat hic pulverem contra abortum ex ſupra
 allatis qui velit, videatque quid boni præſtiturus ſit eodem, nihil her-
 cle! impetrabit & inepti remedii uſum ſi reſipiſcat, dolebit ſero. Eam
 nempe hic uteri placentaque conditionem mente velim lectores
 mei concipiant, qua vaſcula vel ad crepaturam uſque ſanguine ſarta
 & diſtenta, vel ſpasmorum vi concuſſa perpetuo atque vellicata,
 in extremo rupturæ periculo conſtituuntur, vel & aliqua eorum
 jam vere diſrupta ſuere. Quid vero hic prudenter formatae indi-
 cationes therapeuticae jubent? Ego, niſi omnia me fallunt, nil agen-
 dum aliud video, quod prodeſſe poſſit, quam ut motus illi ſpaſtici
 oppugnentur remedio, cui fides habenda eſt, fore ut quam citiſſime
 eos conſopiat; dein ut urgens impetus ſanguinis debilitetur & ab
 uteri vaſis avertatur. Duo ergo poſt injunctam ſeveriſſime cor-
 poris animique quietem ſumma hic remedia ſunt venæ ſectio &
 anodyna, quibus ſæpe, quod præ foribus jam eſt periculum, feliciffi-
 me depellitur. Qui vero iis miſſis alia quæcunque ſolis forte nitro-
 ſis & emulſivis diluentibus, atque pro re nata, oleoſis clyſteribus
 exceptis, adhibet, & inutilibus otioſus ſpectator morbi vel cuncta-
 tor ſaltem in futurum haud ſapiens ludendo quaſi tempus fallit, nã
 ille ancipitem morbum vix proſligabit, ſed fato ſuo & matrem &
 foetum permittet, parumque ea propter gloriae conſequetur. Re-
 ſtat & ſpeciale adhuc conſiderationem ſibi depoſcit miſerrima
 aborturientium conditio, quando hiare oriſcium uterinum queru-
 la obſtetrix edicit, interque dolores imi ventris lumborumque im-
 manes, ſanguis multus & grumofus ſimul celerrimo fluxu prorumpit.
 Nulla tum humana arte abortus declinandus, quin ſi tempe-
 ſtively ſequatur, ſalubris matri eſt, ejusque vitam ſummò hic periculo
 expoſitam in vado ponit. Valde itaque imperitum Medicum ar-
 guunt officioſa licet, minus interim opportuna conamina ſervandi
 foetum pro deplorato jam habendum. Neque enim ulla hic re-

media quadrant, præterquam ea, quæ vires matris inter perpetua sæpe animi deliquia elanguescentes restaurant, ac utcunque custodiunt, exlusionemque foetus maturant. Expectatis, scio, lectores! ut mentem meam vobis aperiam, num adstringentia eo in casu proficua futura sint? Certe quicumque solam horrendam profusionem sanguinis certissimo exitio, ni consopiat, tradituram miseram ægram contuetur, nec simul cognitum habet, unde ille oriatur, ac sub quibus saltem conditionibus sit possibile, ut cruor profundi desinat, tanquam ad sacram anchoram ad anstringentia confugiet. Sed usurpate paulisper mentis oculis placentam ab utero avulsam, arteriasque uterinas turgidissimas sanguinemque eructantes floridissimum contueamini, tumque amabo edicite, an adstringentia etiam summa, immensaque insuper mole propinata huic hæmorrhagiæ sistendæ paria credatis? Non disputabo fuscæ, non probabo multis nunquam ea pervenire ad fauciatâ hæc vascula, sed fingam ipsissimis patulis eorum ostiolis adstringentem pulverem posse applicari, putatisne vero vos id consecuturos, ut plorare cruorem arteriolæ desinant, ut placenta, abrupta semel, cum utero iterum coalescat, ut mortuus & sanguini innatans scerus iterum reviviscat? Pudeat Medicum ita statuere, vel si non ita statuat, gratis porrigere adstringentia, pulveresque suos ex ejusmodi quisquiliis compositos ineptissimis signare denominationibus, e. g. Besondere anhaltende Pulver. Norunt satis intelligentes, nil aliud superesse in tristi hæc rerum facie, quam ut uterus elisa, quæ gravatus est, distendente sarcina sese ab omni ambitu contrahendi libertatem adipiscatur, qua impetrata sua sponte claudentur vasorum rivuli, cruorque nulla alia ratione coërcendus sistetur. Nemo nunc amplius opinor renuit, quando denuo assero, nil quicquam proficere in ejusmodi inevitabili abortiendi necessitate adstringentia remedia; sed asseverare adhuc poteram, ea non saltem nil prodesse, sed subinde multum nocere. Id quidem non pauci celebres Medici observavere ac proinde a perversa ejuscemodi medendi ratione candide seduloque fucere dehortati. *Quando confertim erumpit sanguis, inquit Illustr. noster HELWIGIVS, metusque abortus non vanus est, Medico sit religio impetui cruoris exundantis adstringentia tanquam aggerem ob-*
jice-

jicere. (n) Taceo monita pensitatione seria dignissima STAHLII, (o) HOFFMANNI (p) aliorumque, quæ omnia huc trahere instituti ratio haud patitur.

§. 7.

Duceret me recta via abortivæ hæmorrhagiæ contemplatio ad aliarum hæmorrhagiarum æque gravium conspectum, quum non uno nomine his dicari a Practicis terræ naturæ medicamina probe norim. Sed de hæmorrhagiis speciatim adhuc agere animus est, ubi eas terrecorum vires prius e medio sustulero, quas infervire hæmorrhagiarum therapia uno ore Medici clamant, quarumque examen adhuc suscipiendum restat. Superesset interim aliorum morborum dives catalogus, quibus terrea ceu adstringentia competere hactenus creditum est; nolo vero nimis adstringentibus adstringi, dum ad alia edisserenda propero. Attribuunt sua etiam gonorrhœæ, & fluori albo specifica terrea autores sat multi, constaque inter omnes ad utrumque affectum corallia, species de hyacintho, osteocollam, crystallum, montana ac præcipue os sepia valde communiter commendari. Occurrit evolventibus dispensatorium Viennense *pulvis ad fluorem album* ex C. C. ust. rad. ir. fl. gumm. arab. off. sep. corall. cryst. mont. olibano & mastiche. Talesque innumeri in monumentis Practicorum reperiuntur. At his omnibus, ut nil dissimulem, parum boni præstabunt Medentes, nec facile mente concipitur, quomodo ad remotissimas partes, generationis organa sexus utriusque, pulverulenta talia perveniant. Sine revulsione largiori, sæpiusque repetita per catartica nec gonorrhœa, nec fluor albus curabuntur facile, quanta vero præter repetita catharsis, docet rerum usus, virorumque clarissimorum, qui instar omnium allegari possunt, Sydenhami & Baglivii testimonia. Ille in catarticis omnem curationis cardinem verti in gonorrhœa edixit. (q) Hic sapientissime ac præctice certe scripsit: *In gonorrhœa atque uteri catarrhis semper ad album ducendum; qui hoc bene*

De fluore albo,
& gonorrhœa
quædam.

(n) Hist. morb. Vr. A. 1702. pag. 75.

(o) Diss. de abortu.

(p) Med. system. Tom. V, Part. III. pag. 642.

(q) Oper. pag. 418.

noverit, quam bene curaverit. (r) Flagitat sibi sua specialia pro varietate symptomatum gradusque virulentiae remedia gonorrhoea maligna, fluorque albus malignus. At vero ad benignam gonorrhoeam & rheumatismum uterinum non venereum curandum, si non sufficient, certe tamen palmariae indicationes sunt revellere & roborare. Priori eximie quadrant, catarctica, posteriori melius favent roborantia topica immediate partibus laborantibus applicata, balnea, injectiones, fomenta frigida &c. quam terrea interne exhibita, quorum transitus ad eas vix sperandus. Aut si interna roborantia corporis aegri individuale vitium requisiverit, generosiora elegisse juvabit quam macra & languida terrestria. Omnia superat ferrum, & peruvianus cortex.

CAPVT XII.

In culpandis ineptiis circa cardiacas terreorum vires occupatur.

§. I.

Largissima terreorum cardiacorum commendatio.

ITerum alium campum, vires polychrestas terrestrium pulverum longe lateque diffusas oculis nostris objicientem, ut protinus ingrediamur, ordo jubet. Tot haec dotes, quibus pollere illi reputantur, lustravimus; sed plures adhuc considerandae restant, exorata ergo lectorum, qui lenes facilesque nobis fuere, patientia, cordiales & analepticas terreorum virtutes paulisper spectabimus, atque postea earundem examini severiori vocabimus sedulo. Et has quidem cordiales vires terris sigillatis, cornu cervino, eborique preparato, lap. cancr. ossibus de corde cervi, unicornu vero, coralliis, matris perlarum, margaritis, lapidibus bezoardicis, ac gemmis variis adscribi a Medentibus, inter omnes satis constare opinor. Terras speciatim sigillatas cum capite cor confortare non asseruit saltem SCHROEDERVS (s) sed idem prorsus asseruerunt fere omnes, qui peculiari opera de terris his scripsere, quorum prolixum

(r) Oper. pag. 386.

(s) lib. II. cap.

lixum catalogum huc apponere lubens supersedeo. Neque etiam unus SCHROEDERVS portentosas vires *coralliis* affinxit, verum & ante & post eundem extitere, qui eadem oberrantes chorda multis laudibus ea onerarunt, & vel integros in eorum honorem pagnyricos condidere, in cujus rei fidem GANSIVM allegasse sufficiet. (t) Mire sonant & expectationem superant elogia SCHROEDERI, *corallium rubrum roborare cor precipue & dein ventriculum ac jecur, atque exbilarare animum, licet nigrum eundem melancholicum reddat.* (u) Sed multos alios invenies, qui fabulis ejusmodi haud deterriti corallia nihilominus cordialium catalogo fideliter interant. Atque quid tandem dicam de *margaritis*? Agedum adhuc semel consulamus SCHROEDERVM, videamusque, quid ille de his sentiat. Opportune evolventibus iudicium illius occurrit: *Margarita, inquit, praebeat cordiale nobilissimum, quo balsamus vita oppressus, viresque exsolata insigniter recreantur, proinde etiam animum exbilarant. Et hujus rei gratia in tantum adscenderunt honorem, ut vel agonisantium extrema recreatio inde communiter expectatur.* (x) Opera credo faciemus pretium, ubi adscripserimus sententiam de margaritis commentatoris Schroederiani operis HOFFMANNI, qui tantum abest ut ab opinione Schroederi recedat, ut potius verba ipsius sancte servet, laudesque adhuc laudibus cumulet. *Margarita, ait, praesertim majores (quo enim majores eo perfectiores) universam corporis aconomiam confortant, cerebri imprimis & cordis collapsas vires restaurant, balsamum vita oppressum recreant, & non vulgare archsi furiosi sedativum in iis latet. Vis illarum cardiaca (ecce Schroederianum Echo!) has adeo insignes & decantatas fecit, ut vel agonisantium extrema recreatio inde expectatur.* (y) Nollem de margaritis majoribus ita loqui nostra aetate, vercerer quippe, ne omnis elegantior sexus bellum mihi indiceret, sibi soli ornatum illum ambabus manibus vindicatura. At nullis etiam oblocutionibus jurgisve opus, nemo videlicet pharmacopœorum hodie bardus adeo, ut alias quam exiles & in speciem

Z

(t) Historia Coralliorum.

(u) lib. III. c. 5.

(x) libr. III. c. 7.

(y) p. 169. in clave.

ciem haud cessuras margaritulas in pollinem terat ad usus medicos! Sed ne his quidem foret opus, nisi antiquatae traditiones recoquerentur continuo, ac perlas tolerandas esse hinc inde celebres etiam Medici inculcarent. Miror valde inter eos nomen etiam suum profiteri cel. JUNCKERVM: (x) *Margarita*, inquit, *roborantem & leniter tonicam virtutem edere creduntur, neque id prorsus frivole, siquidem teneris & delicatis subiectis debilibusque opportune data aliquantum subveniunt.* Sit ita, concedam tantisper, quod serio nunquam concesserim; an vero hoc aliquale auxilium pretio margaritarum respondet? Si majus viliori veneat pretio faciliusque acquiri possit, nonne melius? Silens praetereo *gemmis aliis* decreta elogia, turpissimam superstitionem & anilem simplicitatem auctorum palam loquentia, de quibus infra aliqua edisserendi occasio nascetur. Et quid mirum? Si enim gemmae vel appensa saltem aegro corpori, ut passim in suo opere notat SCHROEDERVS, tantarum sunt virium, quid praestabunt demum ingestae, & in ipsos interiores corporis recessus penetrantes?

§. 2.

Hinc infinitus
medicamentorum
compositorum hujus
sursus numerus.

Nemo autem certe qui omnia pensitaverit, quae gemmis aliisque terreis concretis ignobilioris naturae ac eorum viribus seorsim in scriptis medicorum annotata inveniuntur in stuporem rapietur, uti dein ingentem compositorum remediorum cardiocorum molem in pharmacopœis & dispensatoriis variis fuerit contuitus. Quodsi enim omnes illae fabulae verae essent, aequum erat & nobile institutum, congerere in unum remedium plura, quae singula jam cordialem & analepticam virtutem custodiebant, ita quippe congregata & una agentia spectatissima sanitatis praesidia eo felicius vitae viribus consulere, tristesque morbis aculeos obtundere debere sperari poterat. Saltem ita sensisse videntur boni illi viri, quorum obscuris studiis confusum officinalium remediorum apparatus cordiali fine inepte satis compositorum debemus. Notae sunt inter Medicos *species* illae ut vocantur *de hyasimbo*, ex hyacintho prepar. corall. bolo armen. terra sigill. dictamn. alb.

(x) Therap. gen. Tab. IV. p. 146.

alb. gran. kerm. rad. torment. croco, myrrha, rosis rubris, fantalis omnibus, bezoar. occid. C. C. philof. ebore, saphiro, Smaragdo, Chrysolitho, margaritis, & ut nil pompæ medicinali desit, fol. auri no. XXX. concinnatæ. Atque confusum hoc chaos intuentes merito de eo dicent, quod de chao suo cecinit Ovidius: (a)

Rudis indigestaque moles
Nec quicquam nisi pondus iners congestaque in uno
Non bene junctarum discordia semina rerum
Ubi corpore in uno
Frigida pugnabant calidis humectantia siccis,
Mollia cum duris sine pondere habentia pondus.

Aliter vero præter omnem spem loquuntur Medici, penes quos magna auctoritas est, de speciebus de hyacintho. In pharmacopœia Augustana scilicet recenter edita de his speciebus prædicatur, quod opitulentur *lipothymiis & syncopen patientibus, viribusque exsolutos restituunt*, (b) profiteturque adeo libere cl. JVNCKERVS, *analepticum quid in iis latitare*. (c) Ubi dein cum syrupo acetositate citri in confectionem redacta fuerint in *hypothymia & syncope vires resolutas restituere* dicuntur in dispensatorio Viennensi. Hem! quanta hic, si vel verba spectentur, opinionum concordia! Ego interim si vera, quæ odia non raro pariunt, aperte licet profiteri, solum hoc egregium remedii genus sufficere autumo ad opprobrium arti medicæ conciliandum; sed, eloqui pudet, innumera fere adhuc occurrunt in dispensatoriis pretiosa nullius pretii remedia. Revocate quæso in memoriam lectores! *Julepum gemmatum* frustra topaziis, Smaragdis, rubinis, saphiris, hyacinthis, sardis & corallis superbientem, ac sine ambra & moscho inertissimum futurum. Considerate *species de gemmis frigidas*, a margaritis, rasura eboris, coralliis, ac osse de corde cervi parum activitatis mutuantes, etsi vires cordiales ipsis adscribit pharmacopœia Argentoratensis. Adspicite *species diamargariti*, ex floribus rosarum, nymph. borrag. gran. kerm. santal. alb. & citrino, ligno

Z 2 aloës,

(a) Metam. I.

(b) p. 118.

(c) in consp. p. 131.

aloës, coralliis albis & rubris, demumque margaritis compositas. Quis inde solamen aliquod languidis polliceretur? Tamen dispensatorium Viennense illas *virium debilitati tabique destinat ac reconvalescentes quoque ex earum usu mire resciri* asseverat. Contueamini *species cordiales temperatas* osse de corde cervi, margaritis, coralliis, hyacintho, Smaragdo, saphiro ineptiores adhuc redditas, ac sine his omnibus futuræ erant, & mirabimini, scio, editores novissimos pharmacopœiæ Augustanæ ipsis apposuisse elogium, *quod corroborarent, animique deliquis medeantur. Videte pulverem analepticum Augustanorum* ex insulis speciebus cordialibus temperatis, ex ineptis speciebus de gemmis frigidis, additisque foliis auri & argenti coalescentem, ac ni ambram haberet, nil bonæ frugis unquam ægris allaturum; Interim ad virium reparationem & conservationem illi eum plurimum conducere scripserunt. Contemplemini *confectionem alkermes* non plenarie equidem rejiciendam, quia ambram habet & moschum, sed ea propter censura dignissimam, quod ea proportione lapidem lazuli & margaritas recipiat, ut vix granum j. aut ij. dosim ingrediantur, quasi concentratissima in iis vis cardiaca resideret. Sed nimis forte abutor lenitate vestra ac patientia, at nisi rædia vobis insons ego crearem, auderem denuo vos exorare, ut mecum adspicere haud gravaremini, binos illos *pulveres cordiales Brandenburgensis dispensatorii*, alterum *cordialem pro pauperibus*, alterum *cordialem pretiosum* in divitum usum asservari solitum in officinis. Ille quidem ex coralliis albis, C. C. præparat. lap. cancr. terra figill. & fol. auri no. 5. componitur. Hic vero præter citata hyacinthum, margaritas orientales, os de corde cervi & fol. aur. no. 20. recipit. Nunc vero judicate de culpabili iniquitate inventorum utriusque pulveris hujus. Dixit HIPPOCRATES Medicinam esse artem addendi deficientia & subtrahendi superflua. Videte quam perverse se gerant ejus filii! Divitum pulveri addunt viginti auri folia, pauperum pulveri quinque, omne vero aurum potius subtrahendum erat divitibus, & viginti illa hujus metalli folia adhuc pulveri pauperum debuerant adjici. Ita memores moniti Hippocratici agere decebat. — At vero tenete effrenem, quem vobis moveri video, risum! crederis serio has artes

artes contuiti, pauperum atque divitum corda perinde sese recreatura fore ab usu horum pulverum? Misera amborum fors erit, ubi ex his praesidiis solis vires expectare jussi fuerint a Medico intelligentia egenti. Fere exciderat animo huc omnino etiam referenda provida illa quorundam gravidis bene cupiens foetusque cura, inventis pro utriusque viribus fartistectisque servandis eximiiis medicaminibus cordialibus. Habet MICHAELIS in praxi sua *rotulas ad foetus corroborationem* ex coralliis, margaritis, saphiro, Smaragdo, granato, hyacintho, rubino, & rasura eboris. Sed haec a methodo ipsius medendi neutiquam sunt aliena, sciant quippe omnia ejus opera pulveribus analepticis, cordialibusque ex ejusmodi pretiosis quisquiliis invita minerva confarcinatis. At in dispensatorio Viennensi inveniri *pilulas foetus corroborantes* ex pulvere Marchionis, coralliis rubris, margaritis Orientalibus, coccinella, saccharo cum mucilagine tragacanthae efformatas, vix credidissem unquam, nisi formulam his oculis meis usurpassem. Ejusmodi ergo superbis sanitatis praesidiis recentissima dispensatoria refertissima videntur. Sed, si vel duodecuplo locupletior esset eorum apparatus, quid mali tandem redundaret in artis exercitia, nisi ad hunc diem tolerata perperam ineptissima haec remediorum genera millenis forte vicibus a viris clarissimis in medicina aegris praescriberentur? Si sordidum quaestum excipias, quem ab omni honesto homine longissime abesse debere castissima morum doctrina praecipit, non capio quid Medicos caeteroquin peritos impellat, ut posita exutaque honorabili sua persona in pueros ineptientes abeant, censura & castigatione dignos. Sed ita tyrannidem exercent damnosae & in habitum degenerantes consuetudines, ut jubente temporum barbarie secum rapiant, de quibus omnium minime metuendum erat fore, ut praconceptis nullius ponderis opinionibus corrumpantur. Dolens hujus rei exemplum conspicio SYDENHAMVM, quo nemo Medentum castigatorem, repurgatamque magis ab inani pompa voluit medicam artem, qui toties sufficere curandis aegris abjecta & evporista remedia asseveravit, qui sapissime otiosa esse magnificam aliquam speciem praeseferentia clamavit: illum SYDENHAMVM optime ita agendo cordati ac inte-

gerrimi Medici nomen meritum, eo nihilominus redegit popularium narratiuncularum impetus, ut in frequenti sibi usu esse dixerit in curatione febrium continuarum cardiaca moderata, potiunculas cum margaritis præparatis, pulveresque e chelis cancerorum, lapideque bezoardico Orientali & Occidentali. (d) Eadem receptæ semel inter Medicos traditiones de vi analeptica gemmarum aliorumque terreorum medicaminum effecere, ut scriptores materiæ medicæ recentissimi, quos inter JANCKIVS & TEICHMEYERVS, viri docti & de re medica bene meriti, nugacissima ejusmodi medicamina ordini stabilito analepticorum & cordialium, quasi aliter inique acturi erant, omnia adscripserint, quo habeat juvenus medica fabellas, quibus inhæreat quasque transferat ad posteros. Gaudet praxis trivialis tacitis ejusmodi suffragiis, ac quas commisit antea in medendo errores non agnoscit, ejuratque, sed servat, renovat, custodit. O bone DEVS! si ire juvat ostiatim, si visitare licet clinicos ægros, quot inveniemus hodie deglutientes gemmatos pulveres, potionesque margaritiferas, aut aliam inertem terreorum cardiacorum molem continentem! Si terrore aliquis perculsus fuerit subitaneo, si excanduerit ira, si mœrore angatur, si sanguinis profluvio defatigetur, si dolor urgens vires absumserit, si febrile incendium languorem induxerit, si lipothymia graves immineant, si velox apoplexia motus voluntarios inhibuerit, si transitus ex hac vita in aliam meliorem instet, clamantibus agnatis de roborando corde; statim Medici confugiunt ad pulveres suos cordiales, hisque præscriptis, ordinata simul essentia dulci propinatoque liquore perlarum eximie sese defunctos suo munere sibi ipsis arbitrantur. Frequens tum nostratibus, sibi ipsis vulgoque imponere laborantibus signatura, *Herb. stärckende, Herb. verwahrende Pulver*, præcipue quando pigmento cinnabarino cardiacus etiam color remedio fuit conciliatus. Vellem vero ut illi qui his nominibus delectantur ideam corroborandi aut custodiendi cordis, nexumque, qui inter eam ac pulverem terrenum datur, haud intelligentibus, mihi que ipsi ignorantia aperirent. Equidem nuper regnante gravi illa epidemia, gibbosa ubique cœmeteria reddente, strenue cum bezoardicis &

COR-

(d) Oper. pag. 74.

cordialibus insipidis pugnavimus ac helluones fere nosmet in iis devorandis præstitimus; at quam sæpe nos creber usus fefellit ac dereliquit! quam sæpe tumulavimus cives, nihil inde boni expertos, præter hoc unum, quod fato occubuerint pretiosiori.

§. 3.

Cui indicationi ergo destinabuntur amplius in artis exercitiis ta- Castigatio
lia & centies congesta plura ejusmodi remedia expectationis, in- Harveana,
eptissimam ubique arguentia superstitionem, ne unquam animantis
minime rationalis nisi Medicorum fide amplectendam? Quis un-
quam præter Medicum eo dementia ruit, ut ab illis quæ pulverem
diamargarit. frigidum &c. conficiunt, virtutem cordialem expetere
possit? At quo tandem tendit, quorsum evagatur, audax meus cen-
foriusque calamus! Fugite in auras prolata semel nunc irrevocabi-
lia verba, odiaque & minas effugatis. Vos vero si mihi irascimi-
ni cordialium fautores! parcite obsecro, parcite meo capiti, dura,
sanam rationem vobis denegans, elocutio non mea est, sed debetur
totæ GIDEONI HARVEO, pulverum compositorum in dispensato-
riis signatorum vanitatem castiganti. Auscultetis adhuc parum-
per, quam belle is in apricum ducat pulverum cordialium inertiam,
fitque mihi murus aheneus falsum ejus de iisdem judicium. Cujus-
modi tandem sympathiam alcis ungula hujus animalis excrementum
vilissimum cordi afflare potis est? Cordis cervi os a cæteris istius ani-
mantis ossibus nihil diversum est, nisi numero singulari, Cornu uni-
cornu, cum quo de virtutibus bodis vel birci cornu certare possit, au-
rumque foliaceum ne minimum lustræ radium projiciens indigestum
præterit. Bolus armena, terra Lemnia, lapidum pretiosorum fragmen-
ta, vel succinum pondere & tenacitate stomacho gravando & oppri-
mendo sunt peridonea. Nihilominus eorum omnia auctiore vel ra-
riore numero huic vel alteri pulveri cardiaco in pharmacopœis adji-
ciuntur, quod fit in pulveribus bezoardicis, pulvere pannonico rubro,
speciebus cardiacis, speciebus cordialibus temperatis Augustanorum,
speciebus diamargarit. frigidis, multisque aliis. Ad hæc singulis hisce
præmissis putatis cordialibus pulveribus cæterorum omnium facultates
& virtutes sinu condentibus, cui fini frustra pharmacopœo imponenda
est cura quatuor vel quinque ex illis preparandi, atque ejus officina

oncranda tot lagenis ad pulveres servandos destinatis. Cordiale proprie & per se est, quod vi donatur spiritus fusos fractosque confestim congregandi & affatim adaugendi, vel flaccidum cordis textum corroborandi; atque potestne quispiam adeo depravata phantasia laborare, ut confiteri non cogatur, cordialis plus in lauti jusculi cochleari vel vini spiritus aliquot guttis inesse, quam in talium asymmetrorum suppositiorum pulverum cordialium uncia integra? Exceptis Medicis grammaticis nihil stultius. Perquam sane deliri erant ejusmodi remediorum inventores, at multo stolidiores sunt, qui ea suis dispensatoriis post ducentos vel trecentos præteritos annos inserenda curarunt. Hactenus ille Medico-Maffix, ut alicubi ab illustri nostro HELWIGIO salutatur Gideon HARVEUS. (e)

S. 4.

Theoria vi-
suum.

Ea omnia vero nisi ruborem exprimant nostræ ætatis Medicis, nescio sane an omni verecundia exutos statuere debeam. Divitem cernimus arte, experimentis fallere nesciis, ratiociniis severioribus, observationibus selectissimis hoc seculo medicinam; Sed eheu! nihilominus infelix languet, ineptissimisque narratiunculis fabellisque extremam barbariem olentibus deturpatur. Vix unquam tales majori numero proferri audias, quam ubi de cardiacis & analepticis sermo est, quare operæ pretium facturi sumus, ubi hoc argumentum plenius paulisper excusserimus. Cardiacæ & analeptica Semi-Medicis videntur indicari, urgerique quando ægros suos offendunt debiles, horumque vel adstantium querelæ de languore omne corpus habente audiuntur. Quia vero tum vitæ imminere periculum aliquod credunt, vitam autem omnem a corde derivant, adeo ut ab hoc viscere solo salutem & interitum ægri pendere persuasum teneant, statim omni opera eo laborandum clamitant, ut cordi bene sit, taliaque præscribantur remedia, quæ cordi amica sunt, quæque hoc nomine ab autoribus fuere commendata. En hic fontem genuinum, ex quo insignis illa denominatio cardiacorum remediorum longo abhinc tempore profluxit, (f) quamque interim servare cogimur, donec melior & distincta magis Medicis

(e) in arte curandi morbos expectatione c. 19.

(f) Taxatur hoc nomen a WILLISIO in pharm. ration. & Boershaavio inst. 1095.

dicis adhibeatur. Ponamus igitur tantisper debilitatem indicare cardiaca: Jam vero novimus debilitatem involvere defectum virium, cardiacorum igitur nomine venient ea, quæ vires deficientes instaurant, horum autem cardiacorum actionem operationemque veram in corpus vivum antea non intelligemus, quam ubi ideam justam virium assecuti fuerimus, de ea igitur cogitemus necessum est. Illud ego quidem in vulgus notum esse arbitror, vires in toto hoc universo æstimari a motu; Id omne enim quod facile citoque magnos motus edere cernimus, robustum & validum viribusque pollens dicimus, & contra: Estque hæc idea virium adeo ubique recepta, ut vix invenias qui aliter sentire de viribus in genere consideratis queant. Hanc considerationem quando transferre voluerimus ad corpus humanum vivens, statim eam illi exactissime posse applicari apparebit. Hospes scilicet sit in medicina, qui ignorat, omnes illas actiones, quibus vita & sanitas ponitur absolvi motu; Sed posito motu corporis humani ponentur & vires, hæcque ea propter nullæ aliæ esse poterunt quam motrices. Sive ergo vires corporis humani dixeris potentias exercendarum functionum vivo animali propriarum, sive eas vocaveris causas moventes, idem profus dixeris, atque a vero haud eris aberraturus. Cum autem in corpore humano functiones sint vel naturales, vel animales, vel vitales, dabuntur & vires naturales, animales, vitales; hisque omnibus non rite sese habentibus, dabitur debilitas naturalis, animalis, vitalis. Dixi per vires corporis humani intelligendas esse potentias corporis humani moventes, sed ulterius inquirendum est, an hæc reperiundæ sint in ipso corpore, an aliunde motus corporei pendeant? Nimis notum ubique, quot lites pepererit spinosa hæc quæstio inter Philosophos & Medicos; nemoque ignorat, hos adhuc hodie in duas factiones abire, aliis animam rationalem causam omnium motuum statuentibus, aliis corpus meram machinam habentibus, viribus motricibus non nisi materialibus & in structura ejusdem inveniendis potentem. Nolo jam probare fusius non saltem nil boni unquam, sed multum adeo damni redundare in medicinam ex hypothese illa de inertia corporis, animæ demum activitate movendi. Illud saltem hic urgeo, ne quidem esse

possibile, ut anima corpus moveat. Satis quippe demonstravit insignis SCHREIBERVS, (g) mutationes & actiones corporis humani viventis, modo intelligibili comprehensurum, illo de corpore mechanice philosophari debere, seu demonstrare, quomodo actiones vi legum motus ex fabrica partium corporis consequantur. Quia ergo anima magnitudine, extensione, partibus, fabrica, figura, motuque intestino caret, (h) legesque motus ea propter circa animam, tanquam circa ens simplex observari nequeunt, sponte sequitur, actiones corporis humani quascunque ex anima, ejusque facultatibus explicare laborantem, nec eas comprehendere ipsum, nec aliis explicare ita, ut intelligi possint, sed proferre verba inania, terminosque evanidos ac fabellas cerebriñas omni usu in arte medica carentes. (i) Hæc omnia olim jam mihi serio cogitata effecere, ut posthabitis diu illis inanibus somniis de animæ energia movendi omnibusque eximiisque confectariis inde fluentibus, causas moventes in corpore ipso, ejusque sola mechanica structura querendas esse convictus crediderim. Arduam igitur de motu doctrinam, totiesque in controversiam vocatam his principiis nunc quoque superstruere laborans proximum subjectum motus in corpore humano offendo partes solidas fibrosas per legem elateris, quo pollent, contractili virtute donatas. Hanc autem contractilem virtutem statim perire in fibris alicujus partis, per cujus vasa sanguis non juste, libereque circulatur, cujusque nervi, ex quibus omnes fibræ musculares tandem effinguntur, quacunque ratione laxi, liquidum suum subtilissimum haud adferunt, multis doctissimorum hominum ratiociniis & experimentis extra omnem dubitationem collocatum esse opinor. Ponit ergo, ut facile constat, omnis motus in universo corpore iuxta fluxum sanguinis in vasa influxumque nervosi liquidi in villos musculosos. Atque duplicem hunc influxum motus omnis in corpore obvii causam jure nunc vocare licebit. At quia vires corporis æstimantur a motu, motusque ab utroque illo influxu pendet, erit etiam idem influxus causa virium totius corporis, sive vitales, sive naturales, sive animales

feor-

(g) Elem. cap. 1. p. 15. 16. (h) Wolff. Ontol. §. 687. (i) Conferri hic meretur SCHREIBERI argumentum novum hypothesi influxus physici recens oppositum, dataque occasione ulterius evolutum, & GROSSE dissert. de vero medicinæ principio.

seorsim contueri volueris. (k) His eousque deductis, ulterius per-
gendum est, inventoque influxu sanguinis & liquidi nervosi in par-
tes ceu causa virium, altius adhuc ascendendum, causæque utrius-
que influxus sedulo quaerendæ; namque iis inventis cognoscemus
statim omnia illa momenta, quibus positis necessitate physica ponun-
tur in corpore humano vires, quibus deficientibus vires concidant
debileque & languens reddatur corpus necessum est. Perspicue
puto evici, vires postulare influxum liquidi nervosi in villos mu-
sculosos; jam vero liquidum nervosum secernitur a sanguine,
omnis autem secretio supponit organum secretorium, ut ergo vires
in corpore sibi consenti necessario requiruntur

I. Officinæ secretionis spirituum, sive cerebri & cerebelli legitima
constitutio.

Per hanc autem intellectam volo eam ipsius conditionem, qua
omnes canales ponuntur patuli liberique, ut sic circulus humorum
omnium sanguinisque maxime per meninges & corticalem sub-
stantiam in omnibus vasis liber succedat, & æquabilis, i. e. nec ce-
leritate nimia, nec tarditate peccans. Ita enim commode a san-
guine arterioso advecto in tubulis secretoriis separabitur id liqui-
dum, cujus perennis in villos cunctarum partium corporis influxus
causa præcipua virium nostrarum habendus est. Non vero sufficit
viribus corporeis conservandis & instaurandis bene se habens secre-
tionis spirituum officina, sed requiruntur

II. Ut adsit in corpore sufficiens copia sanguinis materiem segre-
gandorum in cerebro spirituum ibidem suppeditantis.

Pone enim organum secretionis optime se habere, non tamen se-
cernetur in eo tenue illud nervosum liquidum, nisi adsit sanguis, ex
quo justa copia secernatur. Sed ulterius pergimus, requirimus-
que pro viribus

III. Ut sanguis ille foetus spirituum materie, justaque præsens co-
pia sit simul meabilis, quo in cerebrinas arteriolas secretoriosque
tubulos pro secretionem spirituum rite penetret, ac in alias quo-
que partes libere ferri queat, cum, ut diximus supra, cum influ-
ente nervoso, fluido simul suo influxu motum omnem in cor-
pore præstet.

A a 2

Ne-

(k) Videatur hic HOFFMANN. egregie conspirans Med. syst. Tom. III. p. 136. & 440.

Neque tamen & hoc momentum cum antecedentibus duobus præsentiam virium absolvit: detur enim cerebrum in omnibus suis tubulis liberum, detur sanguis bonus, i. e. refertus materie spirituum sufficiens, meabilis; nonne adhuc desiderabitur vis, qua feratur ad cerebrum & ad partes alias? Igitur requiritur

IV. Ut sanguis sufficiens, meabilisque ad cerebrum propellatur vi cordis & arteriarum & per totum corpus. Nititur vero vis cordis & arteriarum, fibrarum robori elastico, quare vires necessario postulant justum cordis, totiusque arteriosi systematis robur elasticum.

Ita videntur omnia requisita virium corporis humani posita, nihilominus tamen quia non propulso debita sanguinis, nervosique liquidi, sed utriusque influxus in partes motum, ac ea propter vires absolvit, superest adhuc

V. Ut sanguis & liquor nervosus cordis & arteriarum vi propulsus in singulas partes libere admittatur, quare omnium partium nervi, villique musculosi, omniumque partium vasa sanguinea patula sint atque libera.

Et huc tandem illa momenta redeunt, quæ a viribus corporis nostri necessario præsupponuntur, tam arcte vero omnia hæc inter se conspirant, ut unum sine altero vix subsistat, sed una omnia coexistere, sibique invicem ferre amicas suppetias debeant ad robur corpori animali præstandum. Quibus omnibus ita ut decebat prælibatis jam facile feretur iudicium, qui fortes viribusque pollentes, qui debiles habendi sint, curque eos præ aliis esse robustiores pronunciet Illustr. HOFFMANNVS, (1) qui ampliora habent vasa ac fibras compactiores.

Theoria debilitatis.

§. 5. Sed hæc de viribus prolata in medium hac vice sufficient. Ordo nunc dicendorum juber, ut ex præmissis depromamus ingenium debilitatis, causasque quibus ea nititur, excluditurque, tradamus. Si virium causa proxima influxus sanguinis boni & liquoris nervei in partes, erit omnino causa proxima debilitatis impeditus quacunque ratione hic influxus, facileque inveniemus causas eum impe-

(1) Med. Syst. Tom. III, p. 136, 223, 224.

impedientes, ubi ad ea momenta secundum ordinem attenderimus, quibus positus poni eum, paulo ante monstravimus. Nascitur ergo debilitas in corpore animali

I. Ubi secretionis spirituum officina non rite sese habet, seu cerebrum & cerebellum quacunque de causa male est affectum.

Hanc vero malam affectionem in eo colloco, quando dilatata nimis vel obstructa vasa sanguifera membranarum ac substantiæ corticalis cerebri, aut ex iis effusa liquida, tubulos medullares, nervorumque principia ita gravant premuntque, ut nec secretio nervosi fluidi, nec itus reditusque ejusdem libere & æqualiter valeat succedere. Sistite vobis ante oculos Lectores! robustissimum hominem Herculeis viribus pollentem, sed concipite simul eum subito apoplexia, corripit, quid inde? Nonne in momento ita omnibus suis virtutibus morricibus exiit, ut in terram prostratus stipitis instar jaceat, nec vel musculum unum eorum, quos omnes suæ antea voluntati subjectos habebat, moveat amplius. An autem ullam aliam subitanæ hujus debilitatis causam allegare poteritis, præter compressionem principiorum nervosorum a sanguine intra calvariam vasa distendente vel rumpente penitus? Cogitate phreniticos, ubi morbus in vigore constituitur vix custodibus coerendos, sed paulo ante mortem sæpe debilissimos ob gravatos intus in capite medullares tubulos a mole arteriolarum sanguine tandem ad crepaturam usque turgentium, aut ob gangranosam corruptionem, exilissima & pulposa cerebri filamenta jam misere depalcentem. In memoriam quæso revocate vulneratos in capite & contusos; an aliunde derivabitis motuum sæpe sub ipsum læsionis momentum obvenientem impotentiam, viresque exsolutas, quam ab aggesto in valis, coacervatoque ac evasato sanguine alveolos interiores cerebri comprimente. Demum, ni grave sit, ad ebrios attendite titubante gressu, incertisque pedibus incedentes, in lapsus antrorsum retrorsumque proclives, ac vix vergens in omnes plagas, nutansque corpus sustinentes; sique rixas & bella ferere machinentur, scæmineo sæpe certamine superandos. Si quæras unde illa ab impigris haustibus generosioris meri virium depauperatio, quas cæteroquin mire inde refici constat, respicere ad confusum per caput interius humorum circuitum debeo, di-

ductosque vini spumescens calentisque impetu vasorum cerebri-
 norum alvéos allegare cogor, nervos moleste afficientes. Possent,
 nisi satis vobis perspici ducerem lectores! debilitatem urgentem,
 summamque interdum nasci a solo cerebro male affecto, vos ab ho-
 minibus ducere ad boves in momento omnibus viribus suis exutos,
 ac in terram protinus prostratos, simul ac fatalem lanionis ictum
 sustinere. Possent allegare debilitatem illam, quæ ab abusu opia-
 torum sanguinem in vasis cerebriis rarefacientium, & ita pulposa
 nervorum filamenta male afficientium exoritur. Nolo autem odio-
 sa prolixitate id adstruere, quod neminem in dubium vocare posse
 confido. Transimus igitur ad aliud momentum mirum quantum
 ad debilitatem toti corpori inferendam faciens, memoramusque
 II. Sanguinis boni defectum.

Ponite enim sanguinis, aliorumque humorum laudabilium in cor-
 pore penuriam, unde tum suppeditabitur spirituum in cerebro se-
 gregandorum materies, unde expectabitur sufficiens sanguinis
 continuusque ejus ad cerebrum appulsus ad perennem undarum
 nervosarum secretionem requisitus? Hac ergo deficiente atque
 imminuta necessario collabentur, quæ inde pendent, vires. Atque
 ex solo hoc capite derivari debet statim succedens eminentioribus
 sanguinis aliorum bonorum humorum profusionibus ingens de-
 bilitas, nam non tantum ea propter exhauritur spirituum quasi
 promptuarium, sed simul qui appellere ad cerebrum debebant con-
 tinuo humores, ab eo defectunt pressione eorum ad alia loca de-
 clinante. Toto die cernere est ægros vulneribus, hæmorrhagiis
 narium, hæmorrhoidibus, mensibus, lochiis nimis misere debi-
 litatos. Toto die occurrunt sudoribus profusis, diarrhoeis, saliva-
 tione, venere, lactatione, fame, morbis gravibus &c. ita viribus ex-
 hausti, ut vix movendis artibus, sustinendoque corpori pares inve-
 niantur. Quis vero dubitabit omnes illos inferre catalogo debi-
 lium a bonorum humorum in corpore penuria, vasorumque non
 satis liquidis repletorum collapsu? Studio autem citavi non in ge-
 nere defectum humorum in vasorum systemate, sed bonorum hu-
 morum penuriam. Sint enim vasa omnia liquidis plena, imo vero
 sit in corpore plenitudinis humorum magis quam defectus vitium.

Multum

Multum vero tum demum refert an iis qualitatibus polleant, quæ sanis humoribus sunt propria, aliter nempe nihil proderunt viribus, quando nobilissimis illis particulis haud referti sunt, quibus si legitime in cerebro secreta, nervorumque alveolis insinustæ fuerint, omne corporis robur absolvitur. Semper eas propter cum illustr. HOFFMANNO (m) observabunt medicinam facientes, omnibus illis affectibus qui a conferta crudorum & impurorum humorum copia originem trahunt notabilem languorem, viriumque lapsum perpetuo fere jungi. At vero nil magis vitalia nostra liquida inepta reddit ad præstandas corporis partibus vires, quam si illæ putridis inquinamentis scateant, fœdisque hujuscemodi halitibus admistis deturpentur. Norunt Medici id proprium esse febribus, quas vocant, malignis, ut simul ac vel sanissimum hominem adoriuntur statim & subito ejus vires concidant omnes, singulæque facultates corporis sua a deficientibus potentiis motricibus damna experiantur. Eo autem fere hodie redeunt summorum Medicorum sententiæ, ponendum esse malignarum ingenium in putredinosa sanguinis diathesi viscerumque sphacelationibus saltem has in demortuorum cadaveribus semper extispicia detexere. Quare rectissime omnino concluditur insignem illum languorem hæcæ febres concomitantem putredini non sine ratione tribui. Et quid multis? adeatis frivole est hominem laborantem phlegmone brachii ingenti a causa quacunque, & laborantem ita, ut brachium jam tendere incipiat in corruptionem gangranosam. Quæso autem vos, ut nares sollicite comprimatis, ne fœtidissimi halitus eas libere feriant, sed vel hujus moniti memores si delicatuli fueritis, parum aberit quin in animi deliquium incidatis tumque desinetis mirari qui fiat ut miser ille homo jaceat debilissimus purridis particulis jam in omnem humorum oceanum sese diffundentibus; atque intelligeris simul causam illius debilitatis, quæ viscerum vomicas & ulcera, phthisin, hydropem, hecticam comitatur. Nil ergo magis hostile viribus animalium quam putredo. Sequitur nunc

III. Sanguinis densitas atque inæmeabilitas.

IIIa

Ille densitas siue lenta sit & glutinosa, siue phlogistica fuerit, pari ratione post se trahet virium debilitatem. Ponamus enim subtilissimas feri particulas, quæ comitari sanguinem in summos apices arteriosos debebant diffusas, aut quacunque demum ratione deperditas, si nunc compactior ita redditus & viscidior sanguis intrare neget arteriolas piæ matris corticisque cerebri, ex quibus tubuli discernentes nervosum fluidum oriuntur, aut ingressus sua mole diametrum eorum multum superante illos obstruat & occludat, utroque modo impediatur secretio spirituum & vires ita detrimentum haud exiguum patientur. Quibus intellectis simul perspicitur, solum plethoram complicari posse cum penuria virium quod obiter intuentibus vix concipitur. Verum data majori copia liquidorum in corpore, quam quæ commode capitur a vasorum omnium simul consideratorum alveis, omnino sanguis reddi debet immeabilis, dum liber ejus motus proportionem legitimam inter molem movendam & spatium per quod movetur supponit. Diductis insuper nimis & expansis in omnem ambitum valis universi corporis diducuntur, & vasa cerebri sanguineque turgentia compriment nervos, eorumque principia ac sic secretionem & ingressum spirituum in nervos impediunt, simulque virium defectui ansam suppeditabunt. Neque vero minus ad eundem vel excludendum vel fovendum facit

IV. Fibrosæ compagis, qua cordis musculus tunicaque arteriarum musculosa constructæ sunt, flacciditas ac imbecillitas.

Fibris quippe cordis & arteriarum languentibus minusque elasticis, si vel maxime secretioni spirituum faveat cerebrum, sique in sanguine satis meabili egregia ipsorum detur materies, non rite movebitur sanguis per omnia corporis vasa, non rite applicabitur cortici cerebrino, ideoque nihilominus languebunt vires. Restat tandem ut inter ea, quæ viribus inimica sunt, referam

V. Vasorum sanguiferorum, nervorumque ad partes excurrentium obstructiones.

Hæ quantum valeant ad impediendos partium motus, adeoque ad infringendas earum vires motrices, unum clarissime docet paralyseos ingenium. Liga quippe arteriam ad musculum aliquem ten-

tendentem, vel comprime nervum ad eundem abeuntem, & statim exspirabunt omnes illius musculi vires, quibus antea movebatur.

§. 6.

Ita visis antea iis quibus ponebantur vires, nunc contraria eorum quoque lustraverimus, sive ea quæ defectum virium producunt. Neque est ut aliquis praxin perpetuo clamans existimet, hujuscemodi meditationes nimis olere lucernam lucubrationibus in museo inservientem, atque ad lectum ægri nil prodesse Medico clinico. Abarcendi essent jure ab omni debiliū curatione, qui ita statuere haud erubescunt. Næ! ille egregie ægris languentibus medebitur, qui interrogatus nesciret forte quid sint vires, quibusque prædidiis subsistant, quibus impedimentis deficiant, sed totus inhæreret suis cordialibus remediis, ab ignaris hominibus soli lucro inhiantibus in artem introductis. Cogitent illi quæso, quibus talia sordent, solum effatum HOFFMANNIANUM: (n) *Imbecilles esse eos quibus fibræ sunt laxæ, vasa angustiora, sanguisque parcior.* Cogitent quæso HIPPOCRATEM jam suo tempore a molliori textura vires imbecilles derivasse. (o) Consulant experientiam toto die monstrantem luculenter gravioribus capitis ægritudinibus sæpissime accedere virium languorem, & tum judicent, an ea quæ causas remotiores debilitatis constitui hæcenus, solido vel lubrico fundamento innitantur? Crediderim ego sanam suadere rationem, ut ad has causas cardiaca remedia referantur, eaque sola habeantur pro cardiacis veris, quæ tollendis his causis justo instituto examine deprehenduntur sufficientia. Si igitur cardiaca vocanda sunt, quæ vires augent per ea quæ huc usque adstructa sunt, cardiaca salutanda erunt

Theoria Cardiacorum.

I. Quæ cerebro male affecto consulunt, sive ejus vasa ab infarctibus & compressionibus liberant.

Illud satis certum est, si in ægro debili simul adsit ingens pertinaxque capitis dolor, si ille deliret, si soporosus jaceat, si tremat, convellaturque, omnia cardiaca remedia in cassum adhibiturum Medicum,

B b

nisi

(n) Med. syst. Tom. III. p. 136. (o) de gland. s. 11.

nisi laboranti cerebro, quod certissime tum oppressum est obstructumve, arte sagaci succurrat. Docet vero attenta rerum consideratio, nil magis hic requiri, quam ut

1. obstruens & comprimens moles attenuetur, diluatur, solvatur.
2. sanguinis impetus ab interiori capite declinetur & ad loca minus nobilia invitetur.

Indigentissima sæpe est hujus methodi febrilis præcipue debilitas, tories inanibus & ridiculis fere remediis excipi solita; quid enim ad hæc omnia cum gemmis aliis margaritæ, pulveres vitales & bezoardici, essentia dulces, terreorumque apparatus omnis? Dolendum valde omitti hic ut plurimum diluentes & attenuantes potus, nitrosa, subacida, saponacea, V. Sem, fomenta capiti admoventia, clysteres, epispastica, pediluvia, quibus solis non raro hæc debilitas foret expugnabilis, nullis aliis remediis sananda unquam.

II. Quod si debilitas nata in corpore producat a defectu boni sanguinis, promptuarioque spirituum exhausto, tum cardiaca erunt quæ mox spiritus suppeditant, aut talia vasis infundunt liquida, ex quibus commode sufficientique copia in cerebro secerni spiritus queunt.

Turpiter se fallunt Medici, qui auro, gemmis aliisque putatitiis cordialibus inesse radios in nervis transeuntes, aut nescio quid aliud gratis ac inepte reputant, quod subrilis nervosi liquidi proventum immediate instauret, spiritusque proxime suppeditet. Ponderosis satis ratiociniis demonstrari posse videtur, unum esse in corpore animali quod nutrit & quod movet. Omnium in corpore subtilissimus humor est, qui in cerebro secretus vasa omnium subtilissima nervos intrat, & in fibras influens motum præstat, vel centum egregiis experimentis hoc ipsum testantibus. Verum & nutritionem vere absolvi in vasis minimis suaque exilitate nervis simillimis (ex quibus tandem omnia majora coalescunt) ratio dicat; quare ille humor qui ea ingreditur, nutritionique proprie dicatur ultima in corpore arte elaboratas atque ad exquisitam subtilitatem erectus sit oportet. Licebit igitur eapropter asserere causam tam nutritionis quam motus corporis proximam esse eandem, vel sibi

mini-

minimum simillimam. (p) Cum ergo nutritio sive liquidorum deperditorum & particularum, quæ a solidis sensim motu perenni circulatorio detrita sunt, restitutio unice derivanda sit ex cibo ac potu, ex his solis etiam prudenter expectari poterit motuum corporis viriumque, quas illi supponunt, conservatio atque instauratio. Sine ingestis itaque ut nulla nutritio corporis, ita & nullæ ejus vires conceptu possibiles, adeoque ex ingestis vi corporis debet elaborari ultimo ille subtilissimus humor, qui proxime & nutrit & movet. Multis tamen adminiculis, variisque præparationibus intermediis hic opus. Neque enim antea vel nutrire vel movere possunt ingesta ac ex iis nati humores quam eousque attenuati vasorum actionibus fuerint ut ingrediantur, nervos & vasa his exiguitate similia. Docent autem nos observata HARVÆANA, MALPIGHIANA, BOERHAAVIANA, (q) serum illud sanguinis flavescens, quod sponte per quietem a grumo solet secedere, quodque exacte albumini ovorum respondere observatur, continere materiem humorum omnium ulterius elaborandorum in vasis ab arteriis serosis sanguineis minoribus, ad minutissima usque; quare & continebit illum ultimum humorem, qui causa salutatur & nutritionis & virium. Quid ergo nos amplius impedit quo minus asseramus, alimenta illa & potulenta quæ ingesta in corpus actionibus ejus ita mutari possunt, ut suppeditent serum albumini ovorum simile appositissima fore & præstandæ nutritioni & instaurandis viribus? Unde vero id speraretur confidentius quam ex humoribus sanorum animalium, quibus illa nutriuntur, quibus vires suas debent; lacte præcipue eorum recens multo, & jusculis ex illorum carnibus vase clauso paratis utpote quintam tunc quasi essentiam humoris jam elaborationis & spiritus citius suppetituri continentibus, ut de ovis, pane, vinis fragrantibus taceam. Non vacat hic coacervare catalogum alimentorum viribus restaurandis præcipue faventium, sufficit mihi adstruxisse luculentissime, frustra laborare illos Medicos, qui defectui materiei pro segregandis spiritibus ex pharmacopœorum officinis subveniendum arbitrantur, ut ut inde alio sine cardiaca sub-

B b 2

inde

(p) Vid. Boerhaav. inst. 447. 451. 452. Wreden opusculo germanico de nutritione.

(q) Boerhaav. Ch. Tom. II. pag. 305.

inde peti posse haud negem. Defero nunc rem omnem ad æquum sanæ rationis, castissimæque experientiæ tribunal, huicque soli ferendam sententiam relinquo, an illi medentum, qui debilitatis ex hæmorrhagiis, diarrhœis &c. ac, ut paucis me expediam, ægris vires prostratas ob defectum jacturamque humorum laudabilium experientibus pulveribus, gemmatis terrestribus, vitalibus, cordialibus, solaribus, nervinis, aliisque hujus furfuris succurrunt, an illi Medentum, inquam, indulgentes perperam usui tyranno excusari mereantur, an sibilis potius & cachinnis excipiendi sint? Ego quotidiana ejusmodi peccata practica silens prætereo, quo famæ meæ ab odiis, chartæque huic ab iniquis invidiosasque rorsionibus caveam.

III. Posito defectu spirituum ea etiam merebuntur jure cardiacorum elogium, quæ stimulo leni gratoque agentia in tubulos nervosos eorum actionem excitant, languentesque inibi ob penuriam motores spiritus commovent agitantque, ut tantisper motibus, utcunque præfint, donec reparata fuerit congruis alimentis & potulentis exhausta ipforum copia.

A longo inde tempore, ac ab ipsis statim artis nostræ primordiis ea pro cordialibus habita sunt inter Medicos, quæ gratissima effluvia de se spargunt, odoreque suavi reficiunt & merito quidem. Namque vix invenietur, qui non expertus fuerit ipse multoties, quam mire, quam celeriter inde recreentur vires, ut abitum sæpe jam parans a corpore suo anima quasi revocetur, spiritusque torpidi, otiosi, emorientes præesse suis iterum muneribus jubeantur. Pertinent ad hanc classem ea omnia, quæ fragranti oleo in minutissimas moleculas, subtilissimosque halitus divisibili pollent, quibus in exiles nervosos tubulos penetrent, ibidemque immediate in liquidum, quod illi vehunt, agere queant. Referruntur igitur huc debent aromata varia, herbæ, flores, cortices, fructus grato odore insignes, aquæ stillatitiæ, & olea destillatione inde elicita, balsama, resinaque subtili & volatili oleo præditæ, preparata officinalia ex his innumera, spiritus volatiles oleosi, Tincturæ, Essentiæ, elixiria, elæosachara, Syrupi, confectiones, conservæ, balsama liquida, condita, proque usu externo aceta, aquæ spirituosa, spiritus apoplectici &c.

Ingens

Ingens vero ille apparatus cordialis & analepticus, si attentius consideretur, perpenſis probe iis, quæ sub Num. 2. modo edifferui, ſtatim apparebit ultro, nil in eo omni deprehendi, quod veram materiem ſpiritibus ſuppeditaret. Sed omnia ex eodem deprompta ſi curate examinentur, non niſi gratiſſimo ſtimulo agere in nervos corporis noſtri deprehendentur. In omnibus quippe acrimoniam quandam facillime lingua detegit, & ex omnibus oleum ſubtile, ſalque volatile ars educit. Quare cum his principiis operentur in corpus animale, nullisque aliis non aliter agent, niſi ſtimulando. Eritque ſtimulus ille eo evidentior, quo ſal illud oleumve arte vel natura concentratum, evectumque magis reperitur. Unum in hujus aſſerti fidem intueamur cinamomum communi conſenſu Medicorum inter præcipua cordialia hætenus relatam; Cujus oleo ſoli decantatus ille pulvis Cellenſis ſuas vires debet, cujus aqua nunquam omittitur facile, quando cordiales ſuas & analepticas portiones Præctici præſcribunt. Lingua omnino, guſtusque ſenſu deſtitutus ſit oportet, qui ſtimulantem, imo vero inflammantem acrimoniam huic denegaret, neque foret difficile non oleo cinamomi, ſed ejus aqua paulo ſpirituoſiori creare in corpore cujuſvis hominis febrem acutiſſimam, quam nemo ex alio fonte, quam a ſolo ſtimulo prudenter deducet. Atque hæc quæ de cinamomo dixi, de omnibus valent hujus claſſis cordialibus, quibus utique in artis exercitiis neutiquam carere poſſumus, cum uſu eorum & placere & prodeſſe ægris ſapientiſſime queamus, ſi ſaltem promiſcue ut quandoque ſit ad ea non confugiamus, quereſas præcipue Sydenhamianas de inſigni cardiacorum abuſu memori ſemper animo tenentes. Favet hiſce meis cogitatis de actione cordialium oleo ſaleque grato, leniterque ſtimulante prædicatorum ſententia viri inſignis Joh. BOHNII, quam non poſſum non integram huc adſcribere: *Sonſibus obvia eſt activitas, inquit, volatilium quorumcunque in ſpiritibus torpidioribus excitandis, horumque motibus dirigendis, minime tamen quaſi cum ipsis coëant, hoſque per analogiam ſubſtantie enutrient, quod confortare communiter ajunt, ſed quod per mobilitatem & impetus ſuarum particularum penetrantium fibras organorum ſentientium vellitent ac laceſſant; qualia ſunt aromatica, moſchus, ambra,*

Bb 3

caſto-

castoreum, binque parata olea & spiritus Sulphurei, item salia urinosa cum Sulphuribus ejusdem indolis, acida etiam generosiora, acetum simplex, vel cum ruta, flor. lavend. lil. corvall. medicatum. (*) Quando autem ex haecenus stabilitis consequitur nullum remedium sapore, odoreque destitutum huic cardiacorum stimulantium catalogo jure posse inferri, statim simul liquido constabit, pulveres illos decantatos cordiales solares, vitales &c. inspidos & inodoros five magno pretio veneant, five minus, five crebrius usurpentur a Practicis, five rarius, neutiquam eidem adscribi posse; Neque esse possibile, ut hi agant in nervos, eosque qui hoc ipsum non verentur asserere, aut non intelligere fabricam, usumque nervorum, aut cum hac cognitione non rite, ut decebat, comparare remedium operationes. Sed haec omnia nunc missa facientes ad alium ordinem cordialium transitum paramus respondentem defectui virium a fibrosa compagis laxitate potissimum exclusum meritoque proinde ad cordialia referimus.

IV. Quae fibrarum omnium ac earum praecipue, quibus cordis musculi arteriosique systematis tunicae coalescere, flacciditatem adducunt, ipsisque novum ita robur elasticum conciliant. Quando nimirum fibrarum elementa laxius inter se coherentia, minori ita elatere pollent, ac remissius tum, minusque valide in fluida propellenda queunt agere, sequetur tardus minusque aequalis ubique fluidorum circuitus. Cum vero vires corporis per supra adstructa ponant fibrarum omnium robur elasticum, opus erit ut iis debilibus existentibus ea porrigantur medicamina, quae ipsis applicant tales moleculas, quibus firmiter inter se nequantur elementa, ut ita robustiorem compagem fibrae adipiscantur. Id vero efficiunt optime praeter alimenta congrua, illa potissimum remedia, quae acido austero terrestri, martialique principio constant, quorum omnium multiplex datur copia, multiplexque in officinis remedium inde natorum ac varie compositorum farrago prostat. Non negandum ergo est terris sigillatis, bolis, cretae, gemmis, praeparatisque chemicis terrestribus indolis, nisi rigorosius cum iis agere velimus, relinqui debere illum locum, quem sub adstringentium

catalo-

(*) de offic. Med. lib. I. cap. 18.

catalogo hactenus occuparunt, adeoque ea rigidiores reddent laxas antea fibras, tumque hoc nomine cardiaca poterunt audire. At enim vero num propterea tolerari in praxi, excusarique queat enormis ille terreorum cardiacorum usus, numque opus sit, ut omnes aëri virium prostratione laborantes sine discrimine ad terrestres pulveres ablegentur, (maxime cum illi ultra primas vias vix penetrent, difficulterque in vasa sanguinem reliquosque humores vehementia agant,) de eo quidem mirum quantum ambigo, inferius aliqua adhuc de hoc argumento elocuturus. Converto me tandem ad illa cordialia

V. Quæ sanguinem immeabilem resolvunt atque attenuant, liberumque iterum fluorem liquidis omnibus elargiuntur.

Illa liquidorum immeabilitas duplicis generis esse deprehenditur; Alia enim simpliciter viscida est & glutinosa, alia inflammatoria; illa frigida, hæc calida vocari posset. In priori aquosa salina, saponacea, volatilia, acriaque omnia conducunt, quæ in tali casu cardiaca vocitari possent; In posteriori aqua, acetum, succus citri, mel, syrupi officinales ex succis horæorum acidulis parati pulchre profunt, tumque hæc iterum cordialium nomen tuebuntur. Hinc patet, cur aqua simplex largius pota rectissime salvetur cardiacum summum, quo tempore vero ac quousque ita salvari mereatur. Pendet etiam quandoque immeabilitas, ut supra annotavimus, a sola plethora nimis diducente vasa, nimisque diductis adjacentia comprimente, sique hanc in culpa esse signa indagata doceant VS. proprium & aptissimum huic immeabilitati curandæ remedium, optimum adeoque cardiacum medicamen habebitur. Quam mire ergo differunt inter se cardiaca, quam varia variis conditionibus corporis cum virium penuria complicatis sunt accommodanda. Nemo autem facile ad spissitudinem & immeabilitatem humorum tollendam terrestres pulveres suaserit, cum incrassantem illi potius quam attenuantem vim exercent, quare nulla prolixiori deductio-
ne opus, arbitror, terrestria non posse ingredi classem præsentem cardiacorum immeabilitati præcipue servientium. Accedo tandem ad illam seriem cordialium

VI. Quæ valorum transmittendo sanguini, fluidoque nervoso ad partes

partes destinatarum obstructions, remoram nunc utrique fluxui injicientes remove apta observantur.
 Causæ harum obstructionum in vasis sanguiferis, nervisque ipsis variæ. Peccat interdum viscositate fluidum canalesque, per quos decurrere debebat, sibi ipsi occludit, dum mole sua vasis capacitatem superat, de qua re modo diximus. Alio tempore tumor inflammatorius, scirrhusus, œdematosus, callosus &c. vasa comprimit, vel in ipsis tunicis ea constituentibus modo tumidis, modo spasmo constrictis &c. causa arctans eorum orificia hæret, vel tunicæ inertes actionemque suam rite exercere ineptæ liquidum quiescere efficiunt, ac ita obstructionem excludunt. Alio tempore liquida vi urgentur in vasa, quæ secundum naturam tenuioribus saltem fluidis ferendis destinata sunt, igitur errore loci huc delata liquida hærent, & peregrinum canalem obturant. Valde igitur juvat dextre obstructionis, cum qua res est, naturam causasque pensitasse, quum eidem expediendæ non omnia omni tempore inserviant. Quando autem obstructions vasorum pertinent ad causas fractarum virium, sequetur, ea omnia quæ obstructions removendo vires restituunt, pertinere ad cardiaca, quibus singulis nunc percensendis haud immorabor. Non vero facile vereor, ne aliquis terreos pulveres tollendis obstructionibus pares esse adstruat, quare securus eos omnes ab hoc catalogo cardiacorum obstructions expugnando vires instaurantium excludere potero.

Rejeçtio cardiacorum terrestrium.

§. 7. Et huc usque tandem res meas perduxi de certitudine eorum, quæ hætenus edisserui, satis persuasus, dolens saltem quod prolixitatem tædiosam forte Lectoribus futuram vitare nequiverim, cum ad vanitatem vulgariam cordialium clarissime ob oculos ponendam hæc omnia necessario debuerint præmitti. Posueram nimirum primo ea, quæ in corpore sunt necessaria, ut vires constent, deinde monstravi impedimenta virium, tandem indagavi remedia, impedimentis tollendis apta, earumque ingenium brevissimis adumbrare conatus sum. Puto autem ita innotuisse ad nauseam usque, ut aliquod remedium condigne vocetur cardiacum, necessum esse ut

I. vel

1. vel cerebro laboranti subveniat.
2. vel bonos & sanis similes humores suppeditet.
3. vel grato stimulo in nervos agat.
4. vel fibrarum elaterem languentem intendat.
5. vel humores immeabiles attenuet.
6. vel causas vasa obstruentes sanguifera & nervosa tollat.

Porro convictus, remque ad omnia doctorum Medicorum judicia deferi libere permissurus, extra omnem controversiam collocatum esse assumo: posita debilitate agrorum semper unum adesse ex impedimentis virium a me allegatis, vel & plura eorum simul; neque esse debilitatem in corpore humano agro possibilem, nisi in aliquo eorum culpa lateat, constantissime affirmo. Jam vero neminem facile negaturum speraverim, curationem debilitatis poscere eorum impedimentorum ablationem, nec fieri posse ut ea prudenter impugnentur sine prægressa notitia, quodnam eorum in agro peccet. Quibus ita deductis facile constare opinor, illam medendi methodum esse ineptissimam, empiricam & puerilem, quæ posthabitis omnibus indagacionibus in causas, a quibus exclusa est foveturque virium prostratio, festinanter ad remedia pro cardiacis circumferri solita, pulvillosque civitate donatos ac vel dolose vel imprudenter a Medentibus etiam pro cordialibus venditatos convolat, a quorum censu nec pulveres bezoardicos, nec solares, nec vitales, aliaque talia remedia nemini, quod optimum est, nocitura excipi volo. Illud certissimum esse existimo, soli illi scopo convenire posse terrestria sine exceptione omnia sive pretiosiora sint sive minus, quando fibrarum subest laxitas & flacciditas. Hic vero ea revocasse in memoriam denuo ac pensitasse sobrie juyabit, quæ supra de adstringentibus agens in medium protuli, ut pateat, quot difficultatibus nihilominus laboret robur elasticum, a terrenis pulveribus solis expectandum. Cogitandum insuper, si impetrari debiliū fibrarum sanatio illis debeat, longum requiri usum, dosesque consuetis multo majores, proportionis regulis ita omnino jubentibus. Quid enim absurdius, quam porrexisse semel vel bis de die pulveris cordialis scrupulum pro acquirendo robore vasorum, fibrarumque totius corporis? Denique quid opus terreis pretiosis,

quibus cancr. lapides, conchæ & vilissima terrestria quævis nihil prærogativæ relinquunt, imo vero cur pretiosioribus & euporistis non careremus, quando meliora multo & expertissima simul profiant in roboranda laxiori fibra remedia, quæ inter cortex peruvianus & chalybs primas tenent? si his non contentus sit artifex, licet summa præstent & a nullis mere terrestribus pharmacis expectanda, servet horum aliqua, sed videat ne in electione superstitionem & ignorantiam suam prodat, caveatque ne in præceos cultioris opprobrium debilibus gratis porrigat terrenos pulveres, nescius ipse, quid tandem mutatum in ægro corpore ipsis velit. Nemo denique otioso prætextu sese tueatur, indulgendum tamen, si nil unquam etiam præstarent terrea cardiaca, esse moribus seculi. De decent omnem erectioris animi Medicum plus quam plebeja ejuscemodi placendi ægris agnatisque studia, idque tandem apud nos affecta sunt, ut jaceat omnis autoritas Medici ordinis, ut vocatus ad lectum Medicus consilia inire cum emunctioris nasi mulierculis, in votis ipsarum acquiescere, vel renuentium assensum emendicare sæpè cogatur. Fervet in civitate nostra usus pulverum cordialium solarium, vitalium; vidi multoties præscriptam esse dulcem cum liquore perlarum, ubi cum viribus prostratis res erat: at vero quis malus genius invito mihi & pro puerilibus remediis hæc & alia multa habenti imponet necessitatem, ut indicata omittam, otiosa porrigam, ut serio morbis mederi cupiens ridicula auxilia conquiram? Vellem ego ut omnes qui tricis ejuscemodi adhuc inhærent, memori mente tenerent verba viri practico Joh.

BOHNII: Remedia, inquit, quæ spiritibus vigorem horum exaltando seu roborando prospicere creduntur, triplicis sunt generis volatilia, fixiora & media. Fixa in genus nervosum hujusque incolas agere, bisque activitatem imprimere, eosque suscitare & exagitare, comprehendere nequeo. Neque bis ingenii mei nebulis discutiendis pares sunt atberei illorum insfluxus, seu irradicationes quales a Cinnabari etiam, hujusque sulphure fixo sibi Medici pollicentur. (5)

§. 8.

Poteram hic tractationis filium de cardiacis terrestribus ^{Lepidæ cireæ} abrumpere, sed ut eo melius pateat, quam ridiculus sit ipsorum usus, ^{ætiologiam} placet adhuc inquirere paulo specialius, cur tandem olim usurpari ^{terreorum cor-} in arte cœperint, tum enim quando nil aliud præter superstitiones ^{dialium narra-} & fabulas intrussisse hæc remedia in medicinam liquido evinci po- ^{tiuncula.} test, nausea omnino moveri debet solidedoctis Practicis, atque ab omni empiria alienis. Dolent hi omnes vehementer, nondum eheu! exspirasse infelix illud, obsoletamque superstitionem olens dogma de panchrestis auri virtutibus in medicina; cum semper adhuc reperiantur, qui panaceas inde parant, ac iisdem credulorum & vim remedii ex pretio æstimantium ægrorum fiduciam inflare & fallere non erubescunt. Mirum autem videri poterat, laudes illas hyperbolicas, omnemque hominum superantes fidem, quæ cordialibus terreæ naturæ tributæ a tot auctoribus leguntur, maximam partem deberi traditionibus de auri ad morbos desperatissimos abigendos efficacia, ejusque præcipue insigni cardiaca virtute, ita vero omnino rem se habere clarissime in sequentibus apparebit. Græcis equidem hoc metallum in medicina nondum fuisse adhibi- tum, ex illorum monumentis constat. Sed Arabes primo eidem confisi aurum in foliola ductum suis compositionibus admiscue- runt, ut inter alios annotavit in sua historia medicinæ vir eximius Joh. FREIND, (†) tandemque post Paracelsum ejusque asseclas in- gens surrexit Chemicorum mendacium numerus ad nostra tem- pora usque, qui de auri solutione solaribusque remediis arte chemi- ca paratis ad prodigium usque blaterare ausi sunt. Quod vero de auro modo edixi, de gemmis etiam dicendum, quarum mentionem aut nullam, aut rarissimam invenire licet in veteri medicina græca; sed multo usus earum est recentior, atque iterum Arabes, a quibus etiam aliæ nugæ sat multæ ad nostra tempora derivatæ sunt, eas pri- mo usurparunt, largisque dosibus variis remediis adjecere. Quod- si nunc quispiam teneatur sollicitus, cur tandem tot Chymiatri scri- ptores gemmas inter remedia & inter cardiaca speciatim relata cu- piant, nullum aliud responsum feret, quam latitare in iisdem sul- phur

Cc 2

(†) pag. mibi 316.

phur metallicum ac præcipue solare, huicque ut auro ipsi insignem
 inhærerere virtutem medicamentosam. Cito saltem, qui instar
 omnium hic esse possunt, SCHROEDERVM & commentatorem ejus
 HOFFMANNVM, omnibusque, qui horum opera inspexere, notum
 reputo, utrumque non vereri asserere, gemmas vel appensas cor
 exhilarare, multoque magis intro assumptas cordialem virtutem
 exercere, ob sulphur solare, quo imprægnatæ deprehenduntur, ut
 ALBERTVM MAGNUM de secretis, BOETIVM de BOODT in gemma-
 marum & lapidum historia, aliosque scriptores innumeros taceam.
 A gemmis me converto ad terras sigillatas, quarum vires cardiacas
 pristinis temporibus ipsis assignatas si spectemus, ubique sulphur
 minerale, modo nobilius, modo ignobilius allegari inveniemus
 pro differente dignitate loci natalis ipsis, ut fertur, adhærescens.
 Quis ignorat terram Strigoniensem rubicundi coloris meruisse no-
 men axungia solis, aliamque speciem coloris gryfei titulum axun-
 gia lunæ? dum illam foetam sulphure solis, hanc imprægnatam
 sulphure argenti superstitiosa traditio statuebat, quare prior ægritu-
 dinibus cordis, posterior morbis cerebri a nonnullis dicebatur. (u)
 Nullum autem dari solum, in quo copiosius terras imprægnat solare
 sulphur, quam Hungariam ejusque vineas, valde multi Chemitro-
 rum a longo inde tempore somniarunt, ac quicumque sibi persuad-
 eri patiuntur, aurum in ipsos uvarum acinos excrefcere in Panno-
 nia (x) facile etiam fabulis subscribere poterunt, quibus cum mul-
 tis aliis subscripsit BARTHOLINUS, (y) terram ex fodinis auri eru-
 tam speciatim vi auri analeptica pollere asserens, ac SACHSIVS, (z)
 bolum Toccaviensem esse naturæ solaris asseverans. Eadem vero
 etiam post terras sigillatas coralliis contigit felicitas, ut auri sulphure
 foeta non paucis visæ fuerint. *Corallium rubrum*, scribit FEBVRE, (a)
 suo colore virtutem internam sulphuris mineralis quod continet, indi-
 cat; Sulphur vero hoc præcipuam virtutem corallo largitur, quia est
 naturæ solaris. Singulare etiam cordiale remedium corallia præ-
 bere

(u) SCHWENCKFELD Strigoniensem terram naturæ solaris esse & veluti extractum
 solis in terra visceribus paratum mentitur in catalogo fossilium Siles. p. 95. (x) Cor-
 fer M. N. cent. IX. obl. 45. de dubia auri uvarum vegetabilis existentia, ubi vanitas hu-
 jus sententiæ demonstratur. (y) Cent. III. epist. p. 384. (z) in ampelogr. (a) Chym.
 Toq. II. p. 74r.

bere docet THEOPHRASTVS (b) & prolixis verbis hortatur Medicos, ut discant rubrum illud solare sulphur ex illis pro cura infirmorum morborum extrahere. Concedam autem nunc tantisper, quod nemo credet me concessurum serio, vere latitare in gemmis, in terris sigillatis, in coralliis solare sulphur, an posito eo, tum extra controversiam ponitur, hæc omnia ea propter cordialia salutari debere remedia? Absit hæc argumentatio quam longissime! Manet aurum, manebitque nostra præcipue ætate, dum aurea vere sunt secula, dum plurimus auro venit honos in marsupio cardiacum summum, in corpore ægro si toties etiam assumeretur, quoties in panaceis illis solaribus fictitiis nubem pro Junone vendunt fordium lucrum captantes Medicorum aliqui, metallum iners, ignobile. An enim ad hunc diem solide demonstravit ullus pulverum & Tincturarum solarium præco, quadrare aurum indicationibus in morbo quodam levissimo? Anne sanæ rationi omnibusque sobriis artis principiis repugnat ex eodem expectare remedium polychrestum? Nonne omnes illæ narratiuncula, cur inde sperari fausta quavis liceat, suavia insomnia, vel deliria medica habenda sunt? Audiamus animi gratia OSWALDVM CROLLIVM: (c) *Præcipuum, inquit, hic homo, in tota curatione morborum est, ut Medicus cordi ægri bene prospiciat, & deinde curationem aggrediatur. Qui harmonicam analogiam superiorum & inferiorum intelligunt, & qui ex astrologorum suffragiis sciunt quod ad duo maxima lumina firmamenti, ad solem nempe & lunam, due principes partes corporis humani, cor nempe & cerebrum referantur, illi etiam negare non possunt, maximum cordiale quod in rerum natura datur, arcana ratione in auro 7. sigillis munito delitescere.* Æque stolidum sese gessit Andr. CÆSALPINVS, quando impune ea propter auro adscribendam esse vim cardiacam nugatur, quod sua frigiditate repellat a corde pravas fluxiones, siccitate autem & substantia incorruptibili tueatur idem, ne putrescat. (d) Papa! ita vero comparatum est cum ætiologiis solarium remediorum omnium ad nostra usque tempora, magisque adhuc forte infantiunt moderni Medici, qui obtrudere eadem arti integerrimæ haud erubescunt, ipsique sese ita otiosa ignorantia & superstitionis man-

Cc 3

cipia

(b) Oper germ, in 4. libr, VII. p. 93. (c) in basil. chym'ca, (d) de metallis lib 3. c. 3.

cipia tacite profitentur. Recte omnino pronunciavit el. STAHLIUS: (e) *Si vera essent, quae de solaribus remediis inventores mentiuntur, omnis Europa abundaret faustorum effectuum testimoniis; nil vero amplius auditur; quam quod creberrime quidem usurpata sunt, sed in illis ipsis affectibus, in quibus praecipue commendantur, nil praestiterint.* Consentit hic cum Collega olim suo, a quo toties aliter dissentit illustr. HOFFMANNUS, dulcemque de auro in sanandis morbis opinionem partim ex ignorantia Physices & theoriae medicae, partim ex lucri cupiditate derivat, atque medicamenta ex auro, sive in croco, sive in pulvere data, nihil plane efficere, quia in corpore manent indissoluta, solutionesque veras auri corrosivas & septicas esse, adeoque ad usum medicum inhabiles damnosaque futuras erudite judicat. (f) Aperte etiam, cujus candorem & zelum in repurganda a sordibus medicina toties mecum laudavi, vir integerrimus Gerhardus GORIS: (g) *Aurum ore sumptum, ait, nullius est usus & efficacia: subdolumque inventum est hominum, Arabum more viventium, ne dicam praedantium, ut miserabilium agrorum illis plus a quo confidentium e locustis nummos callidius eliciant.* Quid vero nunc dicemus de sulphure solari, quod hospitari in gemmis tot ignorantiae nebulis, spissisque superstitionis tenebris occaecati inter Medicos clament? Gemmae omnes nihil aliud sunt, quam lapides pellucidi & vitra naturalia, quum artificiali vitro omnibus suis dotibus quam maxime similia deprehendantur, ac sine dubio eadem ratione sale & terra subtilissima coalescunt, ut ex cinere, id est, sale & terra arte paratur vitrum. Non negari potest ad ipsarum mixtionem concurrere simul particulas metallicas, ab his quippe egregie deduci potest colorum diversitas; (h) inesse vero ipsis sulphur solare fingitur equidem facile, sed difficillime demonstrabitur. Ineptum igitur est non enti adscribere operationes medicinales. At vero sit ita: gaudeant gemmae sulphure solari: nil hoc juvabit unquam miseros aegrotantes, quia ab auro nihil commodi in eos redundat, ut modo evicimus; imo vero abunde docuit doctissimus STAHLIUS, (i) sulphura metallorum omni-

(e) in mat. med. Germ. cap. 3. (f) in observ. chym. lib. 3. obs. 21. (g) Medicinae contempt. p. 166. (h) Confer. POTERIVS p. 608. de gemmis artificialibus vid. JUNCK in chemia Tom. I. (i) in tractat. de sulphure.

omnium nulla ratione inter se differre, quin potius in omnibus tribus physicorum regnis sulphur idem prorsus esse & sibi æquale. Plura dicam, summo labore, sumptu maximo paratum de auro sulphur, observante BORRICHIO & BOHNIO, adeo convenit cum sulphure communi, ut exactissime hujus etiam odorem referat. Quid ergo prodesset sulphur solare, si vel eximia copia latitaret in gemmis? nil magis, herele! quam sulphur vulgare. Quis vero unquam huic adscripsit cardiacas vires? Absint ergo a Medico rationali gemmæ, ad sanandas ægrotudines ne hilum factura, si vel aureo pistillo in pollinem terantur, quod ad eorum præparationem alicubi requirit Zacurus Lusitanus. Perspectam jam tenuit ipsarum ad usus medicos vanitatem, ut ut aliis ineptiis satis subinde indulgeat HELMONTIUS, Patet, quando tractarui, quem *Pharmacopolium* & *dispensatorium modernum* inscribit, sequentia inseruit: (k) *Pudendam deploro simplicitatem illorum, qui foliatum aurum, gemmasque contusas hominibus magna spe propinant, magno vendentes suam ignorantiam, si non dolum, quasi stomachus vel minimum inde expectet subsidium.* Cui ad stipulatus ETTMULLERUS: *Præparatio gemmarum, ait, nil pro usu medico adjumenti adfert, quin potius crystallus loco omnium gemmarum sufficiet. Gemmæ enim cum sint corpora duriora crystallo, ipsoque vitro, patet facile quod minus adhuc quam vitrum pulverisatum operari queant; Hinc insulsa sunt fragmenta s. lap. pretios. aut species de gemmis, adeo ut affirmare ausim, tantum, si non plus, vitrum minutim pulverisatum præstare in corpore, quam pulverem gemmarum.* (l) Addit his Helmontii & Etmülleri sententiis calculum suum cl. BOHNIIUS: (m) *A gemmis, inquit, parum activitatis expectandum ac non plus quam a silicibus. Vix apparet, cur tantis sumptibus propinentur, cum alia terrea & conchyliis iis salubriora quam aptissime succenturientur.* Oportandum igitur esset, ut tandem aliquando, cum aurifabrorum officinis quam Medicorum usibus, notante celeb. LUDOVICI, (n) aptiores existant, penitus negligenter gemmæ. Utinam eas aliquis ex innumeris formulis, quas ad hunc diem ingrediuntur felix expungeret,

(k) Oper. p. m. 189. (l) Coll. pharmacev. oper. p. 723. (m) de offic. Med. lib. I. cap. 22.

(n) in pharmacía moderno seculo applicanda, p. 174.

geret, sed eheu! subeunt memoriam STAHLIANA verba: (o) *Dispensatoria reformare par est labor, quam nubes in fasciculos tanquam fœnum compingere velle.* Vitis autem nunc lat luculenter fictitiis gemmarum in medendo viribus, nolo tempus perdere proluxa confutatione sulphuris solaris in terris sigillatis, ut fertur, absconditi. Id in terris Hungariae & Tockayensi quam maxime latitare a multis gratis fuit creditum, sed solide atque eleganter demonstravit cl. FISCHERUS in erudito tractatu *de terra medicinali Tokayensi*, ea omnia, quæ de ejus sulphure solari tradita sunt, pronugis & fabulis habenda esse; quare in aliis terris ignobilius solum natale nactis, nullisque auri mineris dives multo minus id sulphur reperiri illico constare debet. Neque de coralliis multa verba facturus sum, stolidus enim sit oportet, qui ex colore eorundem non sane a sulphure quodam, sed a lucis in diversis ipsorum poris refractione pendente vires judicare, ac in eorum textura ponere aliquid vult, quod in ea existere nunquam probari potest. Nimis etiam hodie notum est, tincturas illas innumeras coralliorum, quæ tantum inter Medicos strepitum edidere, nil minus continere quam sulphur aliquod coralliorum, sed si forte viribus medicinalibus vere polleant, illas mutuari unice a menstruorum indole. Sane, ut verba cl. VATERI mea faciam: (p) *Quicumque naturam mere lapideam hujus fruticis novit, statim intelligit, quod uti alii lapides & vitra in corpore nostro haud dissolvi, neque in succum & sanguinem mutari, consequenter neque cor nec aliud viscus vel sanguinem confortare valeant.* Atque ita, nisi omnia me fallunt, traditioni de sulphure solari in gemmis, terris sigillatis & coralliis latente satisfactum est. Non possum nunc præterire silentio os illud *de corde cervi*, quod tot compositiones ingreditur, cordialesque & totum corpus confortantes vires possidere, imo vero & foetum corroborare ab insigni caterva Medicorum reputatum est. Unde vero huic ossi tam prodigiosa virtutes? Dicam brevibus. Generatur illud in corde animalis longævi, adeoque usurpatum multum facere debet ad longævitatem, cordisque elanguescens robur in ægrorum corporibus iterum instaurare. Mira hæc videri posset & valde claudicans

(o) in notis ad Harvæum, p. 136. (p) diss. de coralliorum natura §. II.

cans argumentatio, ita interim ratiocinatur ROGERIUS BACO, fusque insignes hujus ossis virtutes prædicat, ut ex eo in sua historia Medicinæ cl. FREINDIUS annotavit. (q) Agnoscent vero cum cl. BOECLERO (r) omnes prudentes Medici, illud præ aliis ossibus peculiare quid præstare posse neutiquam esse credibile, fabulisque obsoletis sese decipi minime puto patientur. Quem enim latet, fibras nostras, quo remotiores sumus a nostra origine, quoque annosiores reddimur, eo semper rigidiores reddi, ita ut osseam etiam tandem duritiem obtinere possint, inque senum cadaveribus interdum ipsam arteriam magnam osseam fuisse inventam, quæ vero inde vis medica ac cordialis nasceretur? Quæ foret arteriæ osseæ, valvulisque cordis ossis præ osse humeri aut alio quocunque prærogativa? Nimis forte diu tricus his immoratus sum, nollem tamen libenter sicco pede transire *margaritas*, etsi ad gemmarum jam consideratarum catalogum omnino etiam referri queant. Illas cheu? analeptico scopo in pulveribus potionibusque quotidie apud nos præscribi, ingenuo commotus pudore silentio suppressere debebam, sed apertam hujus peccati medicalis confessionem extorquet veritatis studium. Ad sacram hanc anchoram agonizantes recurrere ordinarie jubentur, sed (verbis GERHARDI GORIS (s) utor) ni alias in facis sit, nihilominus viam lethi calcant, exituque funesto ita probatur medicamentum perlatum vulgo quidem ultimum esse apparatus, sed unius lucri illicij splendendam hanc medicationem in agrorum triclinium irrepisse. Et quid multis? Si in perlis latent contra horridum mortis atræ accessum, æquo pede pulsantis pauperum tabernas Regumque turres, præsidia latebunt & in aliis terreis, quin in ipsis cancerorum lapidibus. Id quidem bene intellexit VERULAMIUS (t) margaritis non inferiores esse matrem perlarum & oculos cancerorum libere professus. Cui suffragatur ETTMULLERUS: *Audacter affirmo, inquit, ad quos usus conveniunt perle & mater perlarum, ad eosdem convenire lapides cancr. nam vis cordialis ipsis adscripta est ridicula.* (u) Optime igitur jam an-

— Dd —

(q) pag. 380. (r) in not. ad Hermannii Cynof. mat. med. Part II. p. 4. (s) p. 175. in chedica contempta. (t) in hist. sua vit. & mort. p. 85. (u) in colleg. pharmaceut. in Schroed. p. 695.

te multos annos medicos a præscriptione perlarum dehortatus est Illustr. HOFFMANNUS (*) quando scribit: *Illarum usus in medicina, quamvis non prorsus spernendus sit, penitus tamen exterminandus videtur, quoniam mater perlarum vilis pretii, & que ex simili materia contexta est, easdem vires fovet videlicet absorbentes acidumque corrigentes.* Ita autem & ipsa mater perlarum parvi faciendae est, ut etiam SCHROEDERUS, (y) cujus tamen opus totum laudibus terrestribus remediis dicatis refertissimum visitur, non poterit non, quod mirandum, de eadem scribere: *Præter vires concharum communes sunt, qui vim cordialem huic tribuunt, verum quo successu videant ipsimet.* Quibus omnibus nunc ita discussis optarem valde, ut Medici illi omnes, qui gemmas margaritasque, atque simul compositiones gemmatas & perlarias, quas inter toto die ægris offerri apud nos solitas pulvis bezoardicus Sennerti referri debet, sine hæsitacione præscribant, ut illi, inquam, rationem reddere tenerentur, an hæc, quæ de vanitate horum medicaminum in antecedentibus edixi, nesciverint hætenus. Non sane a me impetro ut hoc credam. Si ergo satis ipsis fuit cognitum, nil boni in ejusmodi pretiosis quisquiliis, ad usus clinicos residere, quarere liceat, cur non ante multos annos eas ad Getas & Sarmatas gentesque Arabas, cultura omni destitutas, unde ortum traxerant, in exilium abire jusserint, cur non in mare oblivionis præcipites egerint diu? An decent artem sinceram ejusmodi nugæ? Væ vobis Medici! si ægri minus rudes, inque commoda sua callidi de fœcordia vestra, si de anili medendi methodo certiores reddantur, meruo cheu! ne risui, ne indignationi eorum subiciamini, ne medicina ipsis sit abominationi, ne videatur ars otiosa, incerta, non nisi eo fine exerceri solita, ut habeat genus quoddam hominum licentiam & privilegia impune faciendi quæstum, aliorumque emungendi crumenas. Sane si nulla alia ratio nos movet, vel hoc solo respectu ejicere decebat gemmas & alia hujus farinae cordialia ex arte, cum in dedecus cedat medentum omnium eorundem usus, adeo ut valde mirer existisse aliquos, qui disputare contra terreorum cordialium obtretractores veriti non fuerint. Citandus eam ob causam

(*) in not. ad Poterium p. 615. (y) lib. V. class. 3.

venit auctor et *pharmaceutica* Frid. HOFFMANNUS valde pugnans contra eos, qui gemmas durissima corpora esse & eapropter a nostro calore atteri non posse, eodemque modo quo assumuntur iterum rejici asserunt, tandemque in hac erumpens verba: *Haerationes de nihilo sunt, non enim gemmae alimenta sunt, quae in corporis nostri oeconomiam distribuuntur, sed medicamenta, quae licet corporis nostri meatus penetrare haud valeant, varie tamen mireque arceum nostrum in ventriculo afficiunt, ut in morbis curandis saepe miracula praesent.* Ejusmodi quippe medicamenta citra sui penetrationem & immutationem libere imo etiam eminus operantur in arceum solo quasi suo adpectu, irradiatione, vel ejaculatione suarum virium. (2) Eandem, quod dolendum, sententiam fovet WEDELIUS, (a) *metallica*, scribens, *aurum, margaritae, corallia, cinnabarina, irradiatione quadam & illuminatione serenant, spiritus licet in se sint temperata & fixiora paulo.* Nominatim EBNSINA libro de medicamentis cordis Tract. l. c. 9. modum agendi medicamentorum letificantium seu cor confortantium descripturus, letificare scribit, vel quia nutriendo restaurant spiritus, ut vinum, aut praebent ei splendorem & lumen, sicut perla & sericum, aut congregando eos, aut prohibendo celerem dissolutionem eorum, ut succinum & corallia &c. vel temperando complexionem in calidam & frigidam, vel confortando substantiam ipsorum, aut arcendo virus quod noxium est cordi, retrosque vapores melancholicos. Certe credo digna videntur quae de operationibus cardiacorum philosophatur EBNSINA, sed hoc non ipsi vertendum vitio, quid enim solidi ab Arabe obscuris temporibus vivente proficisci poterat? Hareo autem, an excusari possit WEDELIUS quando immediate hoc modo pergit: *Id sane si cum grano salis intelligatur, non est de nihilo, si concipiamus sulphur esse lucis matricem, & quanto purius est sulphur, tanto generosiores quoque fovere secum lucem, quam lux vitalis sibi attribuere & appropriare potest.* Neminem interim puto eo perducent haec WEDELIUS & HOFFMANNI placita, ut ea quae solide, ni fallor, contra ejusmodi cardiaca omnia disputavi in antecedentibus, infringi, concutique his arabicis ratiociniis ducat. Unum tandem adhuc lati-

Dd 2

bulum

(2) p. 151. in clave. (a) in aggenit. mat. med. p. 148.

bulum superest, quo se recipere posse videntur Encomiastæ medicamentorum cordialium terrestris indolis, quando acido absorpto cardiaca ea evadere contendunt. Refert eapropter inter cardiaca BLANCARDUS (b) lap. cancr. testas ovor. matrem perlar. &c. quæ tamen non nisi sanguinem reddendo tenuiorem & fluidiorem absorpto acido, ut theoria ejus fert, operari edicit. Eadem ratione operationem explicat HERMANNUS: (c) *Confectio de hyacinto cardiaca est, inquit, quatenus absorbet acida, quæ spiritus possunt tenere ligatos.* Porro *fragmenta lapidum pretiosorum ad acida primarum viarum absorbenda efficacia sunt, hinc forte est, quod in lipothymia, palpitatione cordis & aliis affectibus laudentur.* (d) Tandem lapis bezoar uterque cum margaritis & lap. cancr. convenit, in virium languore ab acido præ cæteris laudatur. (e) Quotusquisque vero est, qui non observet, hanc cardiacam terreorum energiam, falsæ cuidam hypothesi inniri? Quod si autem gemmarum vis absorbendi acida, HOFFMANNO assertore (f) saltem derivanda a crystallina ipsarum indole, cur non substituitur loco omnium crystallus & alia absorbentia quæcunque, si ob absorptum acidi solum, cardiaca virtus illis competit? At quam inique acidum absorbentia dicuntur cardiaca! quando constat, in aceto ipso residere eximiam vim cordialem, saltem absorbendo agentium cardiacorum virtus valde esset limitanda. Sed finem imponere tædioso huic argumento ardeo, utinam dicta a me Practicis sufficerent. Egent illorum multi *cardiaco* generoso, ad rationalem magis methodum medendi debilibus ægris, excitante. Sincerus opto, ut ii, quibus de meliori lato *precordia* effinxit Titan, quibusque solidis fundamentis suffulta medicina curæ *cordique* est, fatua *cordialia* hæcenus nimis usurpata detestentur. Ego tamen aliquando his ineptiis valedico.

CAPUT

(b) p. 150. von den Wirkungen der Nephren. (c) in cynos. mat. med. Part. III. p. 112. (d) l. c. p. 121. (e) Part. III. p. 34. (f) in notis ad Poterium. p. 608.

CAPVT XIII.

Temperantium antorgasticorum & refrigerantium elogium terreis detrahit.

§. I.

Spectaveramus terrestria remedia immerito cardiacorum superbientia elogio; ecce autem novum aperitur theatrum, prodeuntque exuta, quam histrionum more toties jam mutarunt, persona, aliam præ se ferentes speciem pulveres nostri versipelles sub refrigerantium larva, quam ipsis detrahere, ut nudam conspiceret liceat fraudem, laborabimus. Novum vero errorem nemo jure dixerit adscriptas terreis remediis vires refrigerantes, sed ad ultimam antiquitatem medicam retrocessurus, illum, animadvertet, vetustissimum habendum esse. Id satis ubique constat, veteres, omnibus sine exceptione remediis, quibus utebantur, modo humidas, modo ficas, modo calidas, modo frigidas adsignasse qualitates. Terræ autem in genere considerata frigida & ficca qualitas ab iisdem tribuebatur, quare jam primus ille materiæ medicinalis conditor DIOSCORIDES diserte scripsit. (g) *Omnis terra ad medendi usum recepta summam & primam vim habet refrigerandi.* Recentiori deinde tempore, cum in unum corpus chymico-pharmaceuticum redigere conaretur omnia Joh. SCHROEDDRUS, quæ medicamentorum nomine venire poterant, factum etiam est, ut deceptus antiquitatis traditionibus, inter multas nugas, quibus indulgit, terreis quoque variis refrigerantes virtutes passim adscripserit. Ita enim lap. cancr. (b) corallia, (i) cochleæ (k) &c. ipsi refrigerare dicuntur. Secutus eum fideliter, qui raro ab eo dissentit, Commentator Frid. HOFFMANNUS, interque alia cochleas refrigerare, (l) C. C. ustam ebullitionem humorum sedare, (m) ac bezoardicum minerale mire sanguinis ebullitionem compescere (n) asseveraverit. Illi autem præcipue, qui ex falsa sua hypothesis, quicquid demum praternaturale corpori accidebat, ex acido derivabant, quique fermentationes & effervescentias humorum, renuentibus sanioribus

Terræ pro refrigerantibus habita a longissimo tempore.

D d 3

ratio-

(g) de mat. med. l. 5. c. 94. (b) Libr. V. class. III. (i) Libr. V. class. I. (k) in clav. p. 657. (l) Oper. p. 660. (m) Libr. III. class. VI. (n) in clav. p. 659.

ratiociniis, in artem intrudere laborarunt, non potuere non calorem naturali majorem inde deducere atque eapropter terrea tanquam appositissima remedia commendare. His folis principiis commotus scripsit cl. ERTMULLERVS: (o) *C. C. sine igne egregium est, aestuationes nimias in corpore sedat, junctum cum unicornu vero & fossili, terra sigillata, coralliis, antim. diaph. &c. & alibi ad aësum intensiorem hecticorum præcipue laudari merentur antimon. diaph. bezoard. miner. lap. cancr. lap. percar. corall. mat. perl.* (p) Nolo inquirere, quid præcipue commoverit WEDELIVM, ut communi abreptus errore eadem chorda aberraverit; illud interea certum est, eum lap. bezoar, lac lunæ, conchas, matrem perlar. bolum armen. terram sigillat. crystall. hyacinth. saphirum, smaragd. ad refrigerantia remedia retulisse. (q) Atque ita ad nostra usque tempora actum est inter Medicos. Nullibi, quantum ego ex operibus colligo, acidoviscida pathologiæ inhæret cl. JUNCKERVS, neque adeo fermentationibus & effervescentiis sanguinis favet; interim nihilominus terrea lubens pro refrigerantibus agnoscit. *In orgasmico, ait, sanguinis statu absorbentia egregie se gerunt: (r) & alio loco (s) absorbentia marina orgasmum sanguinis temperant, materiam ex dissoluta ejus compage secedentem incrassant, & per vias urinarias educunt.* Valde ego miratus sum, quem in antecedenti capite laudare debui, cl. FISCHERVM in tract. *de terra med. Tokayensi*, quo non tantum vanitatem principiorum, quæ inesse creduntur terris sigillatis, solide demonstravit, sed & vires earum precarias medicinales docte impugnavit, largitum nihilominus fuisse, *terras orgasmum humorum temperare, (t) id quod ante eum etiam cum aliis multis de terris medicinalibus jam affirmaverat cl. RIVINVS filius, virtute sua refrigerante aësum sanguinis eas inhibere eloquens. (u) Atque quid juvat ire per aliorum Practicorum recentiorum scripta? Nullum amplius ut nominem consultum duco, quum, paucissimis forte exceptis, omnes nominare deberem, si eos huc revocare esset animus, qui terreis remediis suam ab antiquo tempore derivatam refrigerantem*

(o) *ibid.* p. 282. (p) *Oper.* Tom. II. p. 315. (q) in *amoenit. mat. med. cap. de temperie medicamentorum frigida, & de medicamentorum facultatibus Tr. libr. I. Sect. 1. c. 5.* quo de frigida temperie agit. (r) *Consp. Med.* p. 138. (s) *ibid.* p. 472. (t) §. 69. (u) in *disert. de terris medicinalibus cap. II. §. 2.*

rantem virtutem ambabus manibus concedunt, hæcque eo nomine multoties commendant. Loquitur ad nauseam fere Praxis quotidiana clinica ingentem & pene ad abusum immanem evectam terrestrium medicaminum præscriptionem pro æstu sanguinis temperando. Quid enim sibi vult tota illa innumerorum pulverum ant-orgasticorum, temperantium, refrigerantium, præcipitantium, ut vocantur maximam minimum partem ex meris terrestribus compositorum cohors? Vellem ego deposito certare pretio, ad hunc diem ubi de calore præternaturali ægri queruntur, ubi facies sanguine turget, ubi pulsus plenus & celerior ferit, ubi urina saturatori colore tincta prodit, vix præscribi pulverem, qui non absorbentia reciperet, vix porrigi potionem, quæ pulverulento suo sedimento nauseam non moveret. Ita enim operam & oleum se perdidisse reputarent Medici clinici, nisi terrestri suo apparatu aggredi laborarent commotiones sanguinis, ut loquuntur, orgasticas. Quam vero otiosus ille sit, quam inepte, indicationibus, in ejusmodi rerum facie formandis, respondeat, fusius docebo in sequentibus, de usu frequenti pulverum terreorum, ad calorem corporis humani moderandum, moderno etiam tempore obtinente, plura exponere supervacaneum reputans.

§. 2.

Innumeris forte vicibus, si medicos inter se miscere sermones Theoria caloris in genere. audiamus, eosdemque ad lectulos ægrorum festinantes comitemur, verba eos facere deprehendemus de humorum orgasmo, de ebullitionibus sanguinis, de liquidorum turgescencia, forte & quandoque de illorum fermentatione ac effervescencia, a quibus omnibus pro synonymis communiter habitis, calor præternaturalis deduci solet. Atque hic idem ille rerum status est, quo non solum diuertia, acida, nitrosa, sed & terrea temperantia & præcipitantia, ut salutantur, indicari, plurimi reputant, non perpendentes forte curate satis, an usus horum tum justus sit, an minus. Orgasimum equidem, cujus vox jam ab HIPPOCRATE (*) usurpata est, consistere ait ETTMULLERVS (†) in impetuosiore humorum & notabiliter exorbitante motu tam intestino, quam progressivo, recteque eum Latinos per turge-

(*) aph. 22. Sect. I. (†) dissert. de usu & abusu præcipitantium cap. I. §. I.

turgescētia vocabulum exprimere simul innuit. Inter recentissimos cl. JUNCKERVS: (z) Orgasium sanguinis idem esse ac ejus expansionem profitetur, eumque, modo produci ab exandescētia animi, modo ab abusu spirituosorum, ibidem eloquitur. Patet ergo Medicorum horum concordia in acceptione vocis orgasimi, nec scio aliud quid ab omnibus modernis eo indigitari nisi sanguinis turgescētia, expansionem, rarefactionem, (a) quam presso statim pede consequitur præternaturalis calor. Hujus vero nunc ingenium ex physicis paulisper repetere debeo, aliter in confutandis pulveribus terrestribus frustraneam operam locaturus. Omnia autem lubens superstruere conabor principiis BOERHAAVIANIS in immortalis hercle! opere, de Chemia conscripto, reperiundis, quum nemo ad hunc diem elegantius solidiusve de hac re egerit, nemoque certiora, rigidissimumque examen magis ferentia experimenta suppeditarit, id quod Lectoribus præstantissimi libri attentis, intelligentibus diu innotuisse credo. Age prosequemur laudabile institutum. Nullum datur in rerum natura corpus, quod igne non grandius reddatur atque tumescat, estque dilatio, turgescētia, & rarefactio corporum sive solidorum sive fluidorum certissimum, constantissimum, ac inseparabile prorsus signum præsentis ignis, (b) ita ut eodem gradu expansio crescat, quo receptio ignis in corpus expandendum major evadit. (c) Ignis autem elementaris causa una, sola expansionis atque rarefactionis corporum, in omni loco semper præsens est, licet non semper nobis detegatur vulgariter ignis præsentiam indagantibus, atque in omni quoque corpore vel rarissimo, vel solidissimo æqualiter distributus hæret. (d) Porro inter omnia corpora hujus universi, ne unum quidem hætenus fuit inventum, quod ex se suaque indole ac sponte prorsus caleret magis, quam cætera omnia. (e) Ponit ergo calor semper causam aliquam, quæ dispersum ubique ignem elementarem in loco certo colligat, atque in motum perniciosorem abripiat. At primaria causa colligens rectissime habetur corporum ad se invicem attritus. (f) Mediante scilicet hoc attritu omnia elementa atterendo-

(z) Consp. Med. Tab. VII. p. 40. 41. (a) ὄργασμ' nempe ut notum Græcis dicitur turgere.
 (b) Boerhaav. Chem. Tom. I. p. 124. (c) Boerhaav. l. c. Tom. I. p. 129. (d) Boerhaav.
 l. c. Tom. I. p. 166. (e) Boerhaav. Chem. Tom. I. p. 140. (f) Boerhaav. l. c. p. 304.

dorum corporum vi ingenti, summaque simul celeritate comprimuntur, concutiuntur, vibrantur, moventur rapidissime. Igitur ignis, qui in poris corporum habitat, simul comprimitur, vibratur, concutitur, & in motum celerrimum ita abreptus calorem producit. (g) Sane quanta soli attritui vis sit calorem vehementissimum excitandi, vel solum loquitur culinare experimentum, quando chalybis frigidissimi attritus cum filice creat scintillas, corpusculaque exilissima silicis & chalybis abrasa, vi ignis nati vere funduntur in globulos vitreos, ut docent microscopia, quod sane phenomenon summi ignis nota haberetur. (h) Imo vero, quod paradoxum videbitur, nunquam sol fervidissimus, in plaga telluris torridissima, tantum valet ignem excitare, quantum moderatus attritus, in loco frigidissimo, in corporibus gelidissimis, cito producit. (i) Plura referam: conluit per ratiocinia & experimenta BOERHAAVIANA, calorem, solo attritu corporum frigidissimorum productum, majorem esse potentiolem & promptiolem dioptrico & catoptrico per vitra caustica enato, seu igne TSCHIRNHAUSIANO & VILETTIANO. (k) Constat inconcussa rerum harum veritas. Quam mirabilis ergo potentia solius attritus corporum in prognerando calore! Atque his ita hactenus deductis, videndum adhuc, quæ attritus conditiones ad majorem calorem excitandum, quæ ad minorem e contra producendum facturæ sint, hac quippe noticia multum egebimus in sequentibus. Posito ergo attritu, causa caloris, ajo

I. Quo densiora solidiora spherica magis fuerint corpora, quæ atteruntur, quo arctius ad se invicem affricantur, eo calorem excitandum fore majorem, eoque caloris semel suscepti tenaciora illa futura. (l)

II. Quo vis illa, compressionem, attritum, agitationemque corporum ciens, erit fortior, eo major producet calor. (m)

III.

(g) Vid Boerhaav. Chem. Tom. I. p. 172. Wolf in den vernünftigen Gedanken von den Wirkungen der Natur §. 71. & Tom II experim. §. 104. Hoffmann. diss. de causis caloris. nat. & præ. in corpore nostro. (h) Boerh. Chem. Tom. I. p. 211 (i) Boerh. l. c. Tom. I. p. 187. (k) Boerh. l. c. Tom. I. p. 211. & 217. (l) Confer demonstrationes & experimenta Boerhavia in Chem. Tom. I. p. 158. 173. 174. 233. 239. (m) Vid. Boerh. Chem. Tom. I. p. 160. coroll. 5.

III. Quo velocior compressio vel attritus ille fuerit, quoque agitationes rapidissimæ corporum minori temporis puncto sese insequentur sunt; eo major iterum erit calor. (u)

IV. Quo magis 1.) attritus solidiorum duriorumque corporum 2.) vis atterens fortis 3.) attritus celeritas simul concurrunt; eo intensiori gradu ad summum usque nascetur calor. (o)

Velim autem nunc sollicitè notent lectores mei, hæc omnia, quæ de attritu corporum caloreque inde prognato commentatus sum hæctenus, non valere saltem de duris solidisque corporibus, verum & de fluidis quoque, modo illa fuerint elastica, vix autem aliter. (p) Vidimus conditiones attritus ad majorem calorem excitandum facientes, jam oppositæ contrariæque expendendæ veniunt, quæ minori calori & ad frigus quam proxime accessuro ansam suppeditabunt. Sponte vero patet eas fore sequentes:

I. Quo molliora, fluidiora, minusque elastica fuerint corpora, quæ inter se atteruntur, eo minus apta erunt calori producendo, eoque citius, si vel aliquis excitetur, is exspirabit iterum. Porro, quo magis, solidis etiam corporibus attritis, fluida interposita fuerint, ut illorum contactus arctior ita fuerit præditus, eo minus calor erit expectandus. (q)

II. Quo vis illa attritum ciens erit debilior, eo minor insecuturus est calor. (r)

III. Quo tardior ille attritus fuerit, eo minor erit natus ab eo calor; quo enim magis ad quietem inclinant corpora attrita, eo magis redeunt ad calorem ambientis aëris. (s)

IV. Quo magis conditiones sub Num. 1. 2. 3. modo recensitæ conspirant, eo minor expectari poterit calor, aut forte plane excitabitur nullus.

§. 3.

Theoria caloris corporis humani.

Licebit nunc hæc, quæ hæctenus non perfunctorie ex solidissimis physices principiis repetere necessum duxi, transferre specialius paulo ad Medicinam, indagacionemque ingenii illius caloris, qui

(u) Bærh. Chem. Tom. I. p. 160. coroll. 7. (o) Vid. Bærh. Chem. Tom. I. pag. 161. coroll. 8 (p) Conf. Bærh. Chem. Tom. I. p. 174. (q) Confer Bærh. Chem. Tom. I. pag. 161. & 62. (r) Bærh. l. c. Tom. I. p. 162. coroll. 2. (s) Bærh. Chem. Tom. I. p. 163.

qui corporibus humanis vel secundum vel præter naturam accidit. Illum vero unice a motu perenni sanguinis in orbem abeunte proficisci, vulgaris adeo nostra ætate veritas est, ut nec tyronibus medicinæ incognita habeatur. (1) Quis autem dubitabit facile calorem corporis humani progigni attritu? quis aliunde eum derivabit rectius? Nonne enim, dum circulari itinere progreditur sanguis, globuli ipsius projectili motu innumeris in punctis sese tangunt ac infinitis modis inter se allidentes perpetuum experiuntur attritum, atque calorem ita sanum ægrumve excitant, augent, foventque? Gaudet quippe sanguis noster corpusculis densioribus, solidioribus, elasticis, sphericis apprime calori excitando paribus; sphericis nempe rubicundis microscopiorum ope sensibus satis obviis. Gaudet corpus humanum vi atterente ea corpuscula aliter quietura, quæ recte salutatur actio perpetua cordis & arteriarum. Ergo durante actione hac, vasisque sanguinis sufficienti copia instructis, calor corpori humano naturalis perduret necessum est. Pergimus vero ad conditiones exponendas, quibus positis major minorve ponitur in corpore animali calor, quas ut solide tradamus, præmittemus quasdam experientias, veritatem subsecutarum propositionum eo certius adstructuras. Sit itaque

Experientia I. Homines robusti, floridi, exercitati, fibris duris, rigidis elasticis pollentes, humoribusque compactis densioribus præditi, omnes alios calore naturali vincunt, hujusque præ aliis tenaces, frigorisque externi præ aliis patientes observantur.

Experientia II. Homines debiles, otiosi, pallidi, fibris mollibus, laxis minusque elasticis præditi, inque suis vasis sanguinem aquosum, ferosum, tenuem gerentes, omnium minime calore naturali gaudent, citissimeque frigoris externi injurias perferunt.

Provoco ad vulgarem communemque, quem facile sperare possum assensum, perpetuæ observationis esse binas has experientias, atque securus nunc trado propositiones, conditiones complexuras, quibus major minorve in corpore calor ponitur, exactissime supra de calore in genere traditis responsuras.

E e 2

I. Quo

(1) Conf. Hoffm. M. S. Tom. I. p. 143. seqq.

I. Quo sanguis in corpore humano fuerit densior, solidior, quoque arctius sese fricabunt globuli rubri; eo calor erit major, eoque semel conceptus in illo corpore erit constantior, & contra.

Pater hujus propositionis veritas ex præcedentibus, simulque clarissime ponitur ob oculos ad spectu attento ægrorum inflammationibus laborantium, in illis calor utique summus, sanguis vero Venæ sectione emissus statim abit in duram, densam, rigidam crustam instar corii porcini.

II. Quo cordis, arteriarumque vis elastica contractilis fortius in sanguinem egerit, seu quo fortius eum percusserit, agitaverit, eo major producetur calor, & contra.

III. Quo velocior fuerit cordis, arteriarumque actio in sanguinem, quoque velocior tunc ejus attritus fuerit, eo major erit calor. Sed velocitatem actionis cordis & arteriarum optime mensuramus ex pulsuum ictibus, intra datum tempus sese excipientibus, quare quo celeriores fuerint intra datum tempus ictus pulsuum, eo eminentior erit calor.

IV. Quo magis conditiones Num. I. II. III. simul adfuerint, eo magis caloris in corpore nati gradus assurgent versus eum, qui summus toleratu est viventibus animalibus.

Æquo animo spero ferent Lectores mei illas, quas vitare nequivi ambages, atque per quas hætenus decurrendi mecum ipsis necessitatem imponere debui. Si qui sint, qui minus opportune aut otiose omnia illa de calore præmissa reputaverint, parcant, precor; valde enim nunc erunt profutura, parientque intellectum solidum remedium refrigerantium, ebullitionibus sanguinis oppugnandis orgasmo humorum attemperando parium, veraque a falsis, indicata a fictitiis castissime sejungere nos docebunt.

§. 4.

Dotes reme-
diorum vere
refrigeran-
tium.

En in eo sum ut pingam dotes, quas proprias habere debet remedium orgasmum temperans, turgescientiam sanguinis compefcens, refrigerans &c. Fluent illæ ex præcedentibus sua sponte, quique veritatem eorum, quæ adhuc eloqui meditor, impugnare audet, debet falsitatem declarare illorum principiorum ex physicis
su-

supra allatorum. Videat vero is, quo successu id præstiturus sit, laborabit frustra; sed videat pariter otiosus terreorum amator, quomodo ex præcedentibus derivet eorum vires antorgasticas refrigerantesque. Ut ergo aliquod remedium vere sit antorgasticum & refrigerans, debet

I. Sanguinem solidum densum attenuare, solvere, arctioremque attritum globulorum impedire.

Densitas vero optime tollitur

1. Si copia sanguinis minuatur VStione, tum enim, spatio ampliori facto, secedere a se invicem possunt coagmentati globuli.
2. Si moles densa attenuatur, disjungitur melle, sacharo, syrups variis, nitro.
3. Si tenuissimæ partes sanguinis deperditæ restituuntur potu multo aquoso, hicque simul ita comparatus sit, ut admisceri sanguini denso possit, quod maxime fit admistione oxymellis ad præcepta Hippocratis, vel moderna methodo succi citri & syruporum ex fructibus horæis subacidis.

Attritus arctior impeditur, interposita globulis sanguineis sufficienti copia liquidi tenuis aquosi. Fluida quippe densis interposita statim calorem tardant sedantque. (u)

II. Remedium refrigerans debet efficere, ut cordis & arteriarum vis contractilis remissius leniusve agat in sanguinem, seu quod idem est, elasticum cordis & arteriarum robur minuere.

Optime hoc efficitur potu multo aquoso, leniente, tepido assumpto, demulcente clysmatibus similibus, vapore aquæ tepidæ, omni corpori, iisque præcipue locis, ubi vasa nuda decurrunt, applicato, hujus enim summa vis, strictiores fibras reddendi laxiores, quod hic quam maxime requiritur.

III. Remedium refrigerans debet efficere, ut tardior sit, segniorve actio cordis & arteriarum; seu ut ictus pulsuum jam celeriores, tardiores reddantur iterum.

Id impetratur vel causas celeritatis cognitas removendo, vel motuum impetum refranando. Sed celeritas sanguinis semper sup-

Ec 3

ponit

(u) Conf. Boerh. Chem. Tom. I. p. 161.

ponit aut obstructionem in arteriis capillaribus, aut acrimoniam vel stimulum quemcunque cordis arteriarumque fibras vellicantem, quare celeritas non aliter tolli poterit nisi remota resistantia in capillaribus, seu remotione obstructionis ibidem hærentis, quæ eadem fere ratione tollitur ac densitas. Stimulus vero pro sua differente indole, si hæc rite cognosci potest, diversis remediis eget, aut iis, quæ omni acrimonix in genere competunt. Motuum vero impetus retardatur opiativis lenibus, caute & prudenter exhibitis.

§. 5.

Vanitas terreorum refrigerantium.

Atque huc redeunt omnia quotquot in rerum natura dantur remedia refrigerantia, neque alia unquam inveniri posse docet idea caloris semel data, eademque mansura semper, dum inconcussis & immutabilibus fundamentis superstruitur. Certum igitur est, remedium de quo non probari potest quod vel 1.) densitatem sanguinis tollat, vel 2.) fortiolem plus justo contractionem cordis & arteriarum minuat, vel 3.) celeritatem sanguinis moti per sua vasa retardet, licet a millenis Practicis collaudetur, ac quotidie ætui corporis præternaturali opponatur, nihilominus habendum esse pro inani, otioso, ridiculo. Atque nunc patiamini precor, ut ex vobis quæram, docti cordatique Practici! an putetis pulveres vestros terreos temperantes, præcipitantes, quadrare sanguini denso, nimio robori elastico cordis & arteriarum, tandemque celeritati fluminis sanguinei? Quis densum sanguinem, id est, abacta tenui & aquosiori sua parte, nimis oleosum & terrestrem redditum, terrestribus pulveribus attenuabit? Quis rigorem fibrarum cordis arteriarumque terreis moleculis applicatis relaxabit, cum hæc augendo rigori magis apposita inveniantur? Quis tandem celeritatem sanguinis, quæ, cum alia non detur causa, unice vel ab obstructione capillarum, vel a stimulo nascitur, infringi pulveribus terreæ indolis assereret? Certe illi pulveres, si ad sanguinis vias perrexerint, obstructioni magis augendæ, quam attenuando, meabilique reddendo liquido obstruenti inservient. Neque alius datur in rerum natura stimulus terreis removendus, nisi acrimonia acida, acida vero blanda calori restinguendo appositissima esse remedia, hodie clamant omnes. Acida igitur acrimonia non facile creabit cele-

celeritatem sanguinis, neque ea propter calorem præternaturalem; nisi forte in infantibus lacte vescentibus, iisdemque solis. Absit ergo ut metuum viros graves peritosque absurde affirmaturos, quæ non nisi a mente captis affirmari defendique posse videntur, sitque hoc de illis vel cogitasse piaculum. At vero quid nunc superest, usum quotidianum terreorum in praxi vulgari pro orgasmo & calore sedando præscriptorum excusans, ratum habens, asserens suis fautoribus, quando illa examinata non pollere deprehenduntur iis requisitis, quæ necessario a refrigerantibus remediis poscuntur, sineque quibus restinctio caloris per supra stabilita principia impossibilis. Dicam rotunde quid sentiam: Aut terrea præscribuntur nostra ætate a Medicis socordibus paulisper, nescientibusque rationem cur præscribant, præterquam illam, quod patrum temporibus eo fine quoque præscripta fuerint, & ab aliis auctoritatem & famam nactis ad hunc diem præscribantur; aut alia subesse debent ratiunculæ imaginariæ, quæ favere reputantur huic usui, ita tamen comparatæ, ut decipere valeant vel Medicos doctrina celebres. Prius delictum vulgo Medentum saltem imputatum volo. Posterius severiori adhuc, quo eruatur veritas, examini subijciam, neque enim ullum latibulum relicturus sum iis, qui defendi posse adhuc terreorum refrigerantium vires statuunt forte. Ad illud igitur pro viribus præstandum me accingo.

§. 6.

Vigebat antiquissimo jam tempore inter Medicos opinio, terras hanc præcipue ob causam exerere debere virtutem refrigerantem, quia semper ad contactum frigida observari solent. Eapropter ipse olim HIPPOCRATES Pater, eas pro calore immodico temperando pectori in thoracis & pulmonum inflammationibus imposuit, (x) ac recentiori ævo CASP. SCHWENCKFELD (y) Lignicensem terram præcipue capiti appositam contra æstum ejus mæderi scripsit. Fuere deinde, qui ab usu externo frigorisque sensu, quem externe admotæ ejusmodi terræ nobis imprimunt, ad internum usum atque ab eodem expectandos in corpore effectus argu-

Asyla Medicorum terreis refrigerandi sine utentium.

(x) Libr. III. de morb. s. z. (y) de foss. Siles. lib. III. p. 396.

mentati sunt, parique necessitate intus etiam refrigerium eas præstare, ac internis propterea affectibus curandis destinari quoque debere, fuerunt opinati. Hac ratione seductus cl. LANGIUS de crystallo montano in genere primo pronunciavit, quod refrigeret, dein autem eam dixit laudari in febribus ardentibus, non solum si manu teneatur ejus frustum, verum quoque si intus sumatur. Valde igitur evadit verisimile, eum & sæ multos alios inter Medicos deceptos talibus fallaciis fictitiis vires terrestrium refrigerantium ad nostram usque modernam Praxin propagasse. Vix vero hodie condonandum ejuscemodi errorem crederem practico, ex hoc fundamento terreos suos pulveres pro refrigerantibus venditare haud erubescenti. Quotusquisque enim est, qui non caperet pollines vel ad sensum frigidissimos assumptos statim in ventriculo frigus deponere, eumque suscipere caloris gradum, qui in corporis interioribus tum obinet? Quod si præterea illa omnia refrigerantia remedia salutanda forent, quæ ad sensum frigida observantur, summum refrigerans remedium sine dubio eodem jure esset limatura martis, dum ferrum ordinariè longèque eminentius ac terrea quævis frigere observatur, ut varia alia absurda confectaria nunc taceam. Multo speciosiora igitur illorum Medicorum argumenta primum intuentibus videri poterant, qui orgasmum omnem ab acido deducunt, atque calorem præternaturalem fermentationi cuidam aut effervescentiæ sanguinis attribunt, ex his nimirum principiis tantisper pro veris habitis, omnino præstantissimus usus terrestrium in sedando orgasmo restinguendoque calore præternaturali, facillimo negotio potest deduci. Posuit inter alios cl. ETTMULLERUS (z) calorem naturalem in motu celerissimo materialiter acidi subtilis sive volatilis, sive spirituosus, sed specifici ac secundum speciales proprietates inexplicabilis; calorem præternaturalem & auctum etiam materialiter in acido, sed celerius & præter naturam moto. Quid ergo mirum, eum tantopere ad temperandum calorem commendasse in operibus absorbentia, utpote acido omni inimica? Quid mirum, disciplinæ ipsius alumnos scholis ejus valedicentes, inque omnes plagas dispersos, sancte

(z) In tentaminibus aromaticis Part. II. §. 9.

sancte sibi servasse præceptoris hypothesen, atque ad posteritatem propagasse, absorbentium usum ad oppugnandum calorem præternaturam in corpore accensum? Atque hæc ipsa Ettmülleriana principia, diu Lipsiæ imperitantia, quibus imbutus olim sine dubio est cl. TEICHMEYERUS, cum studiis ibi daret operam, quod satis mirari nequeo, id effecere, ut celeberrimus hic Chymicus ad hunc diem terrea absorbentia refrigerantibus adnumeret. Scilicet in sua *materia medica* superiori demum anno edita, *capite de refrigerantibus* fideliter recenset chelas cancr. testas ovor. C. C. ust. dentem apri, ebur ustum, lap. cancr. corallia, conchas, matrem perlarum &c. ut supra jam notavi. Stupui legens, quod sincere fateor. At vero asserti hujus ætiologiam jam offenderam eodem folio, antea quippe jam scripserat: *terrea, lapidosa, calces metallorum, ad refrigerantia interna spectant, sunt enim antacida.* En fontem genuinum! quem ut paulo propius tetigisset Teichmeyerus valde optarem. Sed forte pro se jam locutum fuisse ETTMULLERUM fuit arbitratus, qui distinctius mentem suam explicat in dissert. de usu & abusu præcipitantium. (a) Ibi enim, fermentum acidum volatile acrius originem esse orgasmi cujusvis humorum, ait, primo, motus humorum intestinos in turgescentiam ac commotionem effervescentiæ plus minus similem concitans, postea autem & continentibus partes irritans. (b) Illustrat deinde hanc rem cum musto, aut cervisia novella fermentationis sub impetu turgescentibus, talique turgescentiæ humorum tandem remedia præcipitantia opponenda esse eloquitur, (c) quicquid vero præcipitantia hæc remedia opis afferunt in eo orgasmo, id illa facere acidum corrigendo contendit. (d) Equidem non negari potest, cum id rerum usus innumeris testimoniis doceat, a fermentatione & effervescentia summum sæpe calorem, summamque turgescentiam enasci; neque minus id verissimum est, absorbentia sufficienti copia fermentantibus admista, acido destructo post brevem effervescentiam, ipsam fermentationem statim componere, quare justissime BOERHAAVIUS (e) cretam, lap. cancr. corallia, margaritas, ostracodermata ad antizymotica

Ff

retu-

(a) Diss. de usu & abusu præcip. cap. 1. §. 6. (b) l. c. §. 7. (c) l. c. §. 9. (d) l. c. cap. II. §. 10. (e) in Chym. Tom. II. p. 162.

retulit. Ex his omnibus vero ita omnino sese habentibus, nondum tamen consequitur, ubi æstus adfuerit, ibi semper etiam supponi debere fermentationem aut effervescentiam, hancque proinde etiam æstus in corpore vivo obvii causam constituendam esse, æstumque ideo præcipitantibus, antacidis, antizymoticis pari promptitudine extingui posse, ac fermentatio musti vel cerevisiæ, lap. 69. adjectis inhibetur. Fermentationem Chemici vocant motum intestinum in vegetabilibus excitatum, cujus vi ita eorum crasis immutatur, ut ope destillationis dein suppeditent vel spiritum sulphureum inflammabilem volatilem, vel liquorem acidum minus volatilem non inflammabilem. Requirit vero omnis fermentatio, ut quiescant primo corpora illa in fermentationem abripienda, ut vas illud, quo continentur, non sit penitus repletum, ut aëri liber pateat accessus, ut adsit fermentum ipsum fermentationem excitans promovensque, ut accedat calor definitorum graduum &c. Applicet hæc omnia quicumque volet sanguini nostro, ac vasis illis, quibus includitur, & mox animadvertet, absurdum esse statuere in eodem fermentationem, aut nescio quid fermentationis analogum. Poteram, singula fermentationis requisita seorsim considerando, liquido evincere, prorsus inepte illam trahi ad corpus humanum, ejusque fluida, sed animi gratia pauca saltem monebo circa calorem in fermentatione requisitum. In febre ardente sine dubio summus est sanguinis orgasmus, summus eapropter calor, qui si pyranthropometro Fahrenheitiano mensuretur, ad 90.92.94. gradus non raro accedere observatur, ultra 100. non augendus sine certa morte. Demus nunc tantisper, hunc corporis calorem deberi fermentationi; at vero observante Boerhaavio calor in fermentatione, si ascendat ad gradum saltem caloris sani hominis, dissipatur causa fermentans & vappescit liquor, neque enim calor a fermentatione major gignitur 75. gradibus. (f) Patet ergo repugnare indoli fermentationis hypothesin, calorem præternaturalem a fermentatione derivantem, illa quippe in febre ardente sub gradu caloris 90. graduum non amplius est possibilis, ubi tamen per hypothesin supponenda esset maxima. At vero vix opus esse censeo, ut hisce rebus immorer, fatis

(f) BOERH. Chym. Tom. II, p. 254.

fatis quippe demonstratum est a viris in medicis chemicisque versatissimis, in animalibus eorumque humoribus prorsus locum non invenire fermentationem, sed pertinere eam ad vegetabilia sola. (g) Valde interea optarem ego, ut ejectis bonis avibus ex foro medico fermentis illis, quæ tot turbis in arte ansam dedere, proscriptisque humorum fermentationibus, a Chemicis olim perperam in medicinam introductis, nulla nostra ætate superessent fermentorum rudera, fermentationisque simulacra. Nescio vero an illi conflictus particularum diversæ indolis, in sanguine gratis suppositi, pugnaque imaginariæ acidi & alcali in eodem, quibus hodie adhuc præstantissimi quidam viri, erudiendæ in Academiis studiosæ juventuti destinati indulgent, non antiquatam fermentationis theoriam accurate redoleant, huicque soli penitus innitantur. Multum illi communiter solent tribuere examini sanguinis Hombergiano, quo eidem & acidum & alcali inesse evinci posse videtur. Gravissimis vero illud difficultatibus premi, omnes æqui rerum arbitri libere puto profitebuntur, quarum hæc non ultimo loco notari meretur, quod alcali suum & acidum expresserit HOMBERGIUS calore vitalem salvaque vita ferendum longissime superante, ut adeo pateat, in eo caloris gradu, quem vita animalis fert, nulla ratione vel acidum vel alcali detegi posse in nostris humoribus. Plures non levioris ponderis difficultates taceo, (b) saltemque ad bigam Chemicorum summorum nostri seculi BOERHAAVIUM (i) & HOFFMANNUM (k) provoco, quorum neuter, vel ullum sive alcali sive acidi salis vestigium, in sanguine humano sollicita indagazione reperit. Quis ergo sese facile pateretur decipi, falsis & evanidis de fermentatione saliumque alcalinorum & acidorum conflictu in sanguine nostro hypothesebus? quis remedia, imaginario huic conflictui opposita, locum habere in morborum curatione decenti statueret? Corruit igitur & terreorum refrigerantium hoc respectu adornandus usus.

Ff 2

At

(g) Sanguinem ad fermentationem per se esse ineptum probat BOHNIVS circ. anat. p. 54. nec ab aliis humoribus in fermentationem abripi p. 55. nec effectus fermentationis in sanguine comparere, ibid. Conf. HOFFMANNVS diss. de putred. doctrina §. 4. Pitcairius elem. lib. I. c. 4. §. 15. FREIND Emmen. c. 2. (b) e. g. quod sal † dum Hombergianum ex sanguine paratum, potius fuerit productum ex sale marino. (i) in chemia. Tom. II. Part. II. Processu XCII. ubi lectu dignissima habentur. (k) in observ. chymic. lib. II. obs. ar.

At nihilominus aliud adhuc asylum superest, ad quod confugere possunt horum remediorum Patroni. Si sanguis nullum in suo sinu fovet acidum, nulla ejus concipi potest fermentatio, si calor ejus non a fermentatione antizymotica, terrea non erunt refrigerantia, id verum. Quid autem dicendum de motu sanguinis intestino, de quo ad hodiernum diem multa adeo inter Medicos differunt? Dubito equidem maximopere, an, surrogato fermentationi motu intestino sanguinis, melius quid veriusve dictum fuerit. Vocaverat jam el. WILLISIUS fermentationem motum intestinorum particularum corpus constituentium; atque hoc sensu eam prædicari posse de sanguine humano plerique neotericorum cum eodem statuunt, saltem hodie multis phænomenis in sanguine obviis explicandis servit motus intestinalis, nec desunt, qui terrea remedia vere refrigerium producere posse, ex hoc quam maxime fundamento confidenter satis asserunt. Inter hos el. JUNCKERUS: (1) *In orgastico, ait, sanguinis statu, absorbentia egregie se gerunt; Temperant autem nimiam hanc sanguinis exagitationem non tam absorbendo, quam potius interponendo: Quilibet enim motus intestinalis subtilisationem inducit, quando autem crassiuscula absorbentium corpora interponuntur, effectus ille resolutorius & turgefactorius impeditur.* Nolo aliorum sententiis recensendis tempus terere, qui cum JUNCKERO conveniunt, absorbentiumque particulas, sanguineis particulis specificè graviores, harum constui insito ad motum sese opponere, eundem retardare ita, ac remissiolem quietioremque reddere affirmant. Fallor autem vehementissime, aut hæc ætiologia idem adstruere laborat, ac adstrueret is, qui ingens aliquod incendium interspersis forte levi manu aquæ quibusdam manipulis restinguendum speraret. Quid enim terrearum molecularum scrupulus ad particulas triginta & ultra librarum sanguinis in motu citatiori intestino constitutas? Quanta hic injuria proportionum regulæ efficiuntur? Sed ne quidem tali argumentatione opus. Quando rectissimum est motum intestinorum sanguinis æque ac illius fermentationem esse inane figmentum, neque ullo argumentorum pondere demonstrari posse; quicquid etiam de eodem clarissimi viri disse-

(1) in consp. p. 138.

differant; adeoque sponte ruere illa omnia, quæ eidem communiter superstruuntur. Mirabuntur scio Lectores mei audax atque paradoxum assertum, sed legant obsecro, quæ de nullitate motus intestini sanguinis scripsit cl. FREINDIUS (m) sive ad Chymicorum mentem; inquit, exponatur fermentatio, actio scilicet mutua acidi & alcali, sive latius sumpta partium motum intestinum denotet, neutro modo sanguini competere potest. Non priori, quia in sanguine deest acidum, non posteriori, quia fluidi cujusvis partes, quæ sub iisdem planis horizontalibus jacent, æqualiter premuntur, adeoque ad quietem se componunt, nisi novo aliquo impetu in motum cieantur. Ita si daretur aliquis in sanguine motus intestinalis, brevi deficeret, nisi liquido, quod a corde immittitur, excitaretur denovo, & revivisceret: Quodsi a liquido, quod a corde influit, motus intestinalis oriatur, satis constat, alium in sanguine motum dari non posse præter eum, qui continuo progreditur, & circulatur. Audio equidem defensores motus intestinalis objicere, repugnare hæc cogitata Freindii æternis legibus motuum a Creatore stabilitis, secundum quas, omnia in hoc universo corpora, omnesque, ex quibus construuntur, molecule, insita vi in se mutuo nituntur, ita ut nulla in toto universo detur quies. Stat sua his principiis laus, stat sua illis veritas, neque expectabit puto a me aliquis, ut ea impugnem. Nollem vero leges tales extendere ad motum sanguinis, quando alias in eodem observare licet illis multo superiores, ut ex ipsis modo allegatis FREINDII verbis facile quoque potest colligi. Esto, nimirum partes omnes, ex quibus sive fluidum aliud cujuscunque generis, sive sanguis noster, de quo hic sermo est, componitur, nisi suo insito moveri; Jam concipiamus sanguinem in corpore nostro contineri vasis, vasisque semper plenis, ac coercitum ita æqualiter undique premi. Igitur nec particula una ad aliam, neque ulla, vel ad vasis ipsius latera, vel ad centrum ejus poterunt magis accedere, quia in omnibus punctis datur contiguitas, & æqualis ubique pressio; omnibus vero sibi contiguis & æqualiter pressis, nullus earum concipi potest motus, nisi vas ipsum moveatur, id est modo relaxetur, modo coarctetur, si vero moveantur particule fluidi, vale com-

Ff 3

pre-

(m) Epimenolog. p. 164. (o) Horreus. Epim. lib. I. c. 4. §. 2.

prehensi, ob motum vasis, patet motum earum non fore intestinum, sed aliunde tum fore deducendum. Favet hisce meditationibus mirum quantum, solidissimisque suis argumentis eas roborat, vir in medicina & Mathesi veratissimus cel. PITCARNIUS. En! confidenter hæc eloquitur: *Affirmo ego, nullum esse sanguini motum particularum intestinum distinctum ab eo motu, quem accipit a contractione cordis: Hoc est sanguinis non circulantis nullum esse motum intestinum, & universaliter nullum esse intestinum particularum ullius fluidi in vase non moto comprehensi motum. Verum si contineatur fluidum in vase moto, erunt partes fluidi participes motus totius, sed hic motus non est ille intestinalis de quo hic loquimur, id autem si ostenderimus, evanescent quamplurimæ explicationes phænomenorum a recentioribus Medicis adhibita, quæ huic fluidorum intestino motui tanquam firmissimo fulcro videntur superimposita. (n)* Atque hanc negationem existentie motus intestinalis, non minus in fluidis homogeneis quam heterogeneis vasis comprehensis, valere, petita ex antiqua Archimedis doctrina elegantissima demonstratione sequentibus paragraphis PITCARNIUS ostendit, quam totam huc transcribere supervacaneum duco, cum evolvi a Lectoribus, mecum non facientibus, facile queat, omnibus æquo animo ipsam ponderantibus certo suffectura. Poteram in his acquiescere, cum, nil amplius requiri ad confutandum motum sanguinis intestinum, sat certus autumem, eam vero electione illorum, quæ contra eundem motum disputat Illustr. BOERHAAVIUS voluptatem mihi natam olim perferens, ut vix mihi temperare valeam, quin consideratione dignissima verba integra apponam: (o) *Observavi toties, ait, sanguinem sanorum, salientem de vena tusa, eundem exsurgentem de arteriis vulnere solutis, aut apertis in narium hæmorrhagia, in screatu cruoris de rupta pulmonum arteria; tum de tot incisus, jugulatisve canibus, bobus, ovibus, aliisve; Observavi eundem cruorem impetu violento ruentem de sectis venis hominum laborantium febre ardentissima, phrenitide, pleuritide & variis. Nunquam inveni in hoc cruore, de industria explorato, ipso illo articulo temporis, quo jamjam incidit in excipulum de corpore animalis vivo, vel levissimum signum ullius prorsus ebullitionis, effervescentiæ, fermenti-*

(n) Element. Med. libr. I. c. 4. §. 18. (o) Boerhaav. Chem. Tom. II. p. 303.

fermentationis, motus intestini, aut rarefactionis; licet quam rapidissime ageretur paulo ante in vasis corporis viventis. Quae quum ita sedulus curarem examinare ante plures jam annos, tandem mutavi sententiam prorsus a Chemicorum lectione olim mihi natam, Sylvianam praecipue: certus quippe scivi, sensus haud detegere principia alcalia & acida in cruore ita, ut inde queant nasci visibiles eorum commissorum effectus, ebullitiones, effervescentia, fermentationes, motus intestini aut rarefactiones. Dixi ergo neque sunt in corpore; quia saltem ipso momento exsultationis apparerent. Si ais, sunt tamen, sed tam blanda & sedata, ut non appareant: nihil habeo, quod urgeam, nisi ut rogem, quanam hoc fide evincas? Dubitare licet an firma? Utique id liquidum; quod si opposita ibidem haec salina Chemicorum, adeo inertia dantur, eadem adeo tamen invalida haberi, ut nequeant ullum effectum sensibilem producere: Hinc ergo etiam tutum haud esse, ex iis suppositis ullum effectum sensibilem explicare. Si haec non moveant Medicos, ut intestinum sanguinis motum abesse ab aetiologiis morborum & remediorum jubeant, nescio quid eos movere queat amplius, ut tandem aliquando ad meliorem frugem redeant, erubescantque ingenui, se tot inutiles haecenus terrestres pulveres refrigerandi sine porrexisse.

§. 7.

Nihil vero aliud lectioni practicum intentus reperi, quod Conclusio.
otioso praetextui inservire posset, cur tandem terre pulveres, calori sanguinis praeternaturali oppugnando, destinentur, praeter tria illa momenta, de quibus antecedenti paragrapho verba feci, frigus nempe terrarum ad sensum, fermentationes & effervescentias sanguinis, tandemque motum illius intestinum. Illa vero omnia fictitia esse, nullamque mereri animadversionem, clarissime, opinor, evici. Sunt ergo pulveres illi temperantes, praecipitantesque quatenus terrestres, inanes ipsi, inanibusque terminis simul insigniuntur. Quærere nimirum si liceat Practicos quid est temperare? quid est praecipitare? aut illi respondebunt plane nihil, aut garrere debent de fermentationibus sanguinis aut motu intestino. Sed garrunt gratis, si enim nulla in sanguine datur fermentatio, nulla etiam praecipitatio locum habet, estque ea propter *pulvis praecipitans inanis*

in

in arte terminus, maleque nostra ætate retinetur. Horreo ego va-
 gos ac ambiguos ejusmodi conceptus, odi allegorias medicinales,
 vocesque sonoras licet, sed vacuas, nullisque ideis distinctis, veris,
 legibusque monum, functionumve corporis nostri respondentibus
 excitandis pares. His nebulis tenebrisque opinionum qui se
 involvi patitur, nã! ille parum boni præstabit in calore præterna-
 turali, ad justum moderamen redigendo, nullisque genuinis indica-
 tionibus formandis erit capax. Quomodocunque nimirum ege-
 rint medicamina vere refrigerantia, aut sanguinem densum atte-
 nuant, aut vim elasticam cordis & arteriarum nimiam minuunt, aut
 causas celeritatem motus circulatorii cientes tollunt; præter has
 operationes nulla superest alia, ut principia in superioribus stabili-
 tate abunde docent. His usi, errabimus nunquam, sed feliciter dexter-
 rimeque judicabimus, an remedium pro refrigerante & antorgastico
 venditatum tale habendum sit, quando pro tali haberi debeat, ac
 quousque. Neque minus simul perspiciemus facile, quam mire,
 sed quam frustra quoque sese interdum torqueant in explicando
 modo refrigerii, a remedio otioso expectandi, Viri cætera præstan-
 tissimi, quam turpiter quandoque hallucinentur. Scripsit alicubi,
 quod pace ipsius refero, celeb. JUNCKERUS: (p) *Non negari potest
 corallia rubra ob crasin terræ multum valere in absorbendo, ac tonum
 languentem non nihil restaurando, unde apta & salubria sunt egriis or-
 gasmo sanguinis correptis.* Prædicatur hic de coralliis, quod absor-
 beant & tonum instaurent, eapropter orgasmum temperent, ergo
 in alterutro horum vis antorgastica quaerenda putatur. Sed her-
 cle! in neutro latet; absorbere enim soli competit acido, calor au-
 tem & orgasmus perperam ab acido per supra demonstrata deriva-
 tur, ergo vis absorbens ad temperandum orgasmum nil facit. To-
 ni deinceps instauratio intenderet orgasmum, non infringeret. Si
 vero de coralliis probari posset, quod tonum relaxarent, tum certa
 essent & omni elogio digna refrigerantia, nunquam aliter. Claudio
 tandem hæc de remediis calori præternaturali moderando servien-
 tibus lucubrationes, sed coronidem ipsis impono verbis BŒRHAA-
 VIANIS, (q) quæ in ejus commentario in Aphorismos leguntur,
 pul-

(p) Therap. gen. Tab. XV. p. 426. (q) aph. 692.

pulchreque huc facere mihi visa sunt. *Chemici, ait, ad calorem res-
tinguendum commendant pulveres diaphoreticos, bezoardicos, corallia
rubra, rasuram dentis apri, C. C. pulverem Comitissæ Kent, lap. bezoar.
lapides cancr. bezoardicum minerale. Sed plurimi hac metodo mor-
tui sunt, non quidem quia pulveres ejusmodi sunt mali, sed quia nil fa-
ciunt ad morbum.* Attendant velim pulverulenti Medici ad hoc
assertum viri practicotati, methodumque inanem medendi æstui
sanguinis tandem aliquando dediscant.

CAPVT XIV.

*Absurdum esse usum terreorum in hæmorrhagi-
arum medela docet.*

§. I.

Aggregior novum iterum argumentum, antecedenti haud futu-
rum sterilitus, sed æque copiosam differendi materiem suppe-
ditaturum, de hæmorrhagarum medicatione per remedia terrestria.
Hæc certe in illo morborum genere adeo indicanda censet vulgaris
praxis, ut omittere ea, religio ipsi videatur; tam pertinaciter inhæ-
ret, tamque cæca fide subscribit methodo ubique receptæ, ac si ita
loqui licet, epidemicæ. *Bolum armenam* jam laudasse ad sputa san-
guinis GALENUM, nemini Medicorum ignotum. Neque ab ejus
placito remotior etiam posteritas recessit. Testis sit CAMERARII
de bolo armena & terra Lemnia tractatus, in quo utraque remedia,
inter alias ægritudines ad hæmorrhagias quoque persanandas, valde
commendantur. Eadem enomia de bolo & terris sigillatis pro-
fistendis hæmorrhagiis loquuntur in operibus ETTMULLERIA-
NIS (*) atque ibidem in specie de terris filesiacis prædicatur, quod
frequentis & proficui usus sint in sanguinis effluviis cohibendis. (*)
Valde miror in eadem versari sententia aliquoties a me laudatum
FISCHERUM. (†) Licet enim is agnoscat, cautione opus esse in ter-
rarum

Terrea in hæ-
morrhagiis sa-
nandis laudan-
tur a Practicis.

Gg

(*) Tom. II. p. 615. (s) p. 711. (†) §. 68. Tractatus de terra medicinali Tokayensi.

rarum medicinalium exhibitione, ægris hæmorrhagiis variis laborantibus, tamen se illud quodque celare non posse contendit, quod eadem terra interne exhibitæ in hæmorrhagiis illis, quæ citissimam cohibitionem fluxus postulant, plus præstent, quam alia adstringentia & ligatura. Quæ autem bolo, terrisque figillatis in diversis locis erutis tribuuntur in cohibendis hæmorrhagiis vires, illæ etiam *lapidi hamatiti* vulgo assignantur. Mirum in modum hunc extollit TRALLIANUS, seque eodem ad scrupulos quatuor exhibito, multos hæmopticos curasse refert. (u) Hujus nescio an vestigia legerit SCHROEDRUS, saltem eundem lapidem is egregie convenire sputo sanguinis asseverat, (x) atque ex eo sine dubio LANGIUS (y) hamatitem conducere omnibus hæmorrhagiis narium, sputo & vomitui sanguinis, mictui cruento, hæmorrhoidumque ac mensium fluxui, asserit. Porro de *sanguine Draconis*, ut vocant, RIVERIUS (z) auctor est, quod omnem venarum apertionem internam mire conglutinet; Sique evolvere lubet clavem pharmaceuticam Frid. HOFFMANNI, in eadem passim laudes offendemus terrestribus affixas, sanguinem valis elabentem coercendi sine exhibendis. Ita nempe *bolus armenas* & *Toccaviensis* utilis dicitur in hæmoptoë & hæmorrhagia narium, (a) *marga* deinde ibi hæmoptoicis quoque commendatur; (b) de *lacte lune* postea asseritur, quod vim habeat refrigerandi, adstringendi, sanguinisque eruptiones sistendi (c) atque *rubrica* terræ speciei, quod polleat adstringendi & sanguinis fluxum sistendi facultate. (d) In nimio fluxu sanguinis speciatim post partum *bolus armenas*, *corallia*, *margaritæ præparata* C. C. sine igne commendantur in praxi Michaelis, atque nescio ego quid tandem effecerit, ut *denti bippopot.* singularis virtus medendi nimio hæmorrhoidum fluxui tributa, in tot Practicorum operibus legatur. Fuit dens ille equi marini secretum Michaelis in hæmorrhoidibus nimis, ex quo, ut recenset ETTMULLERUS, annulos fieri curabat pollicis pedum applicandos, quibus hæmorrhoides felici successu compescere solebat. (e) Neque tamen hoc ipsum enarrat saltem ETTMULLERUS, sed ipse calculum Michaelis sententia

adji-

(u) libr. VII. c. 1. (x) libr. III. c. 7. (y) in lect. de mat. med. oper. p. 314. (z) Operum in fol. p. 251. 258. (a) p. 134. (b) p. 135. (c) Tom. II. p. 145. (d) p. 135. (e) p. 137.

adjeit, quando dentem hippopot. præparat. Specificam medicinam contra quascunque hæmorrhagias esse eloquitur, simulque ad MINDERUM *in medicina militari*, & experientiam Michaëlis provocat, qui unica dosi ejusmodi pulveris sceminam liberasse dicitur desperato fluxu hæmorrhoidum gravatam. (f) His aliisque autorum testimoniis forte permotus scripsit cl. JUNCKERUS: (g) *Hippopotami dens paucis granis adstringit, adeoque ad varia sanguinis profusiva & hæmorrhoides compescendas laudatur.* Sane si hæc omnia ita sese habent, vix crederet aliquis dari facile in materia medicinali remedium, quod pari passu ambulet in hæmorrhagiis sanandis cum hippopotami dente, sed ad eosdem honores, ETTMULLERO iudice, adspirare quoque licet unicornu vero. Ita nempe de hoc ille sentit: (b) *Dens hippopotami & unicornu verum, certum est experimentum ad hæmorrhoides nimium fluentes.* Neque vero in his omnibus saltem, quæ evaporata sunt & viliori pretio veneunt, pro agris hæmorrhagiis adfectis quæ vivere remedia Medici, sed & pretiosiora, gemmasque adeo iisdem finibus destinant, quas inter solum nunc allegare lubet *smaragdum*, quem ad uteri hæmorrhagias coercendas commendatum videas in miscellaneis naturæ curiosorum. (i) Tardet majorem terræ naturæ simplicium ad sanguinis fluxiones sistendas decantatorum coacervare farraginem, quanta vero ex his excrevit compositorum moles! quot pulveres hujus farinæ ad hodiernum diem corpora pharmaceutica, ac dispensatoria gravare observantur! Referam huc primo loco *trochiscos de carabe* inter alia succin. præp. C. C. ustum & corallia continent. Sane de his refert JUNCKER in *lexico suo*, quod sanguinem undecunque emanantem supprimant, atque in dispensat. Viennens. illo condecorantur elogio, *quod in sputo sanguinis, hinc cohibendo, egregie opitulentur*, ut aliorum librorum pharmaceuticorum laudes jam silentio præteream. Extat dein adhuc in eodem dispensatorio Viennensi, *pulvis stegnoticus Gutmanni* ex lapide ætite, hæmatite, carneolo, terra sigillata, C. C. usto, & coralliis rubris compositus, diciturque *ad hæmorrhagiam hepatis, narium, vulnereum & menstrua superflua non exigue*

Gg 2

(f) oper. p. 665. (g) Therap. gen. Tab. XVI. p. 451. (b) Etmull. Tom. II. cap. de dy-
senteria. (i) Dec. II. Ann. 5. obs. 84.

efficacia. Neque parciore est in laudibus eidem pulveri deferendis recentissima Pharmacopœa Augustana; *ad omnes enim fluxus sanguineos narium, hepatis, vulnerum, menstruorum singularis efficaciam existere ibi dicitur.* Notus postea opinor Practicis est, qui hodie passim adhuc adhibetur, *pulvis Heurnii*, præter semen hyosciam. papaveris & camphoram, etiam hæmatitem & corallia recipiens, quem ipse auctor maximo cum successu in hæmorrhagiis uterinis sese usurpasse refert. Non minus in usu clinicis Medicis est, *potio ad immoderatas hæmorrhagias Sylvii* hæmatite lapide, sanguineque draconis facta. Quid vero dicam de *electuario Lindani ad hæmorrhagiam uteri* ex coralliis rubris, succino, bolo armena, sanguine draconis, sem. plantag. borrace, laudano opiato, croco martis & syr. de rosis siccis confecto. Animi gratia adscribam verba, quibus auditoribus suis hoc remedium commendavit: *Dabo vobis, inquit, arcanum, quo melius dare non possum, si mihi 100. florenos dare velitis. Et hoc est, quo ego innumeros curavi, & nuper adhuc feminam, qua per triennium laboraverat. Me hoc nunquam fefellit, nec spero vos debere fallere. Nullo alio remedio opus habebitis, nec est quod de VS. purgatione, apozematibus & clysteribus cogitetis. Abjicite axioma stultum ex animo vestro, generalia esse præmittenda. Verum hoc notetis, continuare oportere si opus fuerit. Nobilius remedium in hoc casu habere non potestis.* Incidit hac occasione in memoriam illa hæmoptyses curatio a nonnemine inventa, & in historia morb. Vratisl. publici juris facta, (k) quæ inter alia remedia vesperi exhibendum præcipit pulverem ex bolo Armen. terra sigillata, mumia vera, sanguine draconis, spermate ceti, speciebus diatrag. & spec. mass. pil. de cynogl. atque ex voto bis terve successisse dicitur. Mirum valde, quod eidem pulveri nulla adjici Auctor fecerit *corallia*, quum semper inter nostrates extiterint, qui in effusiori sanguinis fluxu, ad ea tanquam ad sacram anchoram recurrere soliti sint, neque hodie defunt, qui magna quavis inde sibi pollicentur, iisdemque obicem ponere conferim exilienti cruori moliantur, freti forte auctoritate LAZARI RIVERII (l) qui syrupum adeo coralliorum, ad cochlearia duo singulis diebus, omni sanguinis fluxui convenientissimum esse

(k) Ao. 1702. p. 64. (l) p. 257. in operibus in fol.

esse edixit. Fere exciderant animo *species de hyacinto*, nobis in omni hæmorrhagiarum genere usitatissimæ, de quibus lochia nimia explicans graviter pronunciavit cl. JUNCKERUS, quod in omni fluxu nimio merentur laudes, cum præter virtutem tonicam & subadstringentem quam habent, simul analepticum quid foveant. (m) Vix certe nostratibus illæ omittuntur, five ex naribus sanguis copiosius erumpat, five ex utero profluat, five aliunde emanet, ita quidem, ut civitate quasi donati sint in his casibus pulveres ex absorbentibus, nitro, speciebus de hyacinto, & massa pilul. de cynogl. ad STAHLIANORUM mentem compositi. Ubique igitur, ubi cum hæmorrhagiis res est, suis terreis remediis in praxi moderna locus.

§. 2.

Illam autem omnia terrestri ingenii medicamina, an vere hæmorrhagiis opitulentur, imo vero, an illas moderari, ut vulgo statuitur, & coercere possint, curatius omnino nunc venit inquirendum, quod ipsum ut dextre succedat, pauca quædam de hæmorrhagiarum in corpore humano evenientium ingenio erunt præmittenda. Veterum monumenta si eas propter consulamus, modo ab iis accusari vasa, modo sanguinem ipsum reum haberi, animadvertemus. In vasis vel ipsorum anastomosi seu apertioni osculorum, vel eorum diapedesi, seu dilatationi & rarefactioni, vel eorum diarexi seu divisioni, vel rixi seu rupturæ, vel diabrosi seu erosioni culpa tribuitur. In sanguine vel quantitas ejus taxatur, quæ tam anastomosin quam rixin queat efficere, vel calor illius & tenuitas vituperatur, a quibus & anastomosis & diapedesis oritur, vel tandem ejus acrimonia allegatur, quæ diabrosi occasionem subministrat. Hæc autem veteris ævi hæmorrhagiarum theoria partim vera est, & legibus motuum in corpore obviis respondet, partim vero etiam obscura est & erronea, ignorantiumque circuitus sanguinei olere observantur. Saltem ea sanguinis acrimonia, quæ vasa erodat, eaque illius tenuitas, quæ per poros vasorum facile transudet, gratis supponitur, aut forte rarissime peccare observatur; neque otiosis ejuscemodi falsisque principiis indigemus, sed omnis hæmorrhagiarum ætiologia, facile fluit ex una circuli sanguinis

Theoria & praxi hæmorrhagiarum brevissima.

(m) Consp. p. 131.

per canales corporis succedentis natura accuratius considerata. Illud credo satis hodie evictum est, sanguinem, ex quacunque demum corporis parte elabatur, non ex venis effluere, ut nonnullis visum est, sed ex arteriis potissimum, neque ex arteriis sanguine immediate, sed ex arteriis secundi generis præcipue, vel dilatatis vel ruptis. Proxima videlicet omnium hæmorrhagiarum causa rectissime in inæquali fluxu arterioso, venosoque collocatur, simul ac enim plus sanguinis in arteriolas ultimas alicujus partis influit, quam per venas revehitur, statim non tantum arteriolæ ultimæ sanguineæ implebuntur nimis, sed & in diductas expansasque secundi generis arterias, serum secundum naturam vehentes, obice in venarum principiis posito, cruor penetrabit, tumque per harum serosarum arteriolarum, si hoc partis fabrica permiserit, dilatata ostiola erumpet, vel prorsus soluta illarum continuitate profundetur. Atque eadem prorsus scenâ ludi debet, sive e naribus, sive e pulmonibus, sive ex ventriculo, sive ex utero, sive ex intestino recto sanguis profiliat, cû nullus nego interdum & venosa vasa disrupta sanguinis profluvium simul suscitare. Illud vero sublatum fluxus arteriosi & venosi æquilibrium, quod proxima cujuscunque hæmorrhagiæ causa habetur, ad quatuor potissimum causas procatarticas, si bene attendimus referri potest, 1) ad laxitatem vasorum illius partis, quæ hæmorrhagiæ sedes, 2) ad oppositarum partium spasmus, 3) ad vim vitæ nimiam, 4) ad viscerum vicinorum, vel & aliquam partis ipsius, quæ morbum patitur, obstructionem. Et primo quidem *vasorum laxitas* in parte quadam, hæmorrhagiæ unicuique ansam subministrare apta est, quando non saltem in venis influxum sanguinis moratur, vel elanguescere facit, sed & in arteriis copiosiore liberioreve affluxum admittit, quo facto facile minutissimæ arteriolæ resistere necesse violenter distenduntur, vel disrumpuntur penitus, atque ita utraque ratione sanguis earum per alveos egreditur. Atque ex hoc fonte non raro hæmorrhagias habituales, ac ex levissimis causis recrudescentes oriri videas. Non minus deinde *partium oppositarum spasmus* multum hæmorrhagiarum exclusioni favet; in venis enim flumini sanguinis remoram injicit, majoremque per arte-

Atque deinde
- ad hunc modum
- sicut dicitur
- aqua

arterias ad partem sanguinis propellit comestum, quam qui ferri ab eorum extremis, lateralibusque tubulis sine violentæ expansionis rupturæ periculo valeat. Rursum etiam *vis vite nimia* five excessus circuli, accedente definita dispositione partis afflicta sola, sæpe effusissimas hæmorrhagias ciet. Nam simul ac impetu majori citatorique sanguis per arteriosum systema projicitur, idem est, ac si quantitas movendorum fuisset aucta, quare in extremitatibus arteriosis tanta coacervatur ejus copia, ut non expedite satis transire in venularum ostiola queat, hinc urgente a tergo perpetuo duplicata vel & multiplicata circuli vi, ita tandem expanduntur arteriolæ ultimæ, earumque laterales tubuli, ut amplius se restituere, sanguinemque ipsum coercere nequeunt, pleno rivo eum exilire permittant. Superest tandem *viscerum vicinorum obstructio*, nec difficile conceptu videtur, quæ fiat, ut & illa hæmorrhagiis proritandis idonea habeatur. Fingamus quippe truncum quendam arteriosum ramos suos elargiri diversis sibi vero adjacentibus partibus; detur vero nunc aliquorum ramorum obstructio, manente interim eadem per truncum sanguinis advecti copia, nonne ob ipsam ramorum aliquorum obstructionem majori nisu tum movebitur sanguis per ramos apertos & liberos, quam moveretur si omnes essent liberi? Nonne ergo vis sanguinis nimis in liberos agens extremitates eorundem diducet vel diffringet, limitesque suos naturales facile egredietur? Idem valet de partiali ipsius partis obstructione, quæ sedem hæmorrhagiæ constituit, nisi enim per omnes ejus arteriosos ductus æqualiter liberæque distribui, promptæque venarum principia ipsis continua ingredi queat cruor, is advectus & impingens in obstacula, duplicato impetu liberæ ab obstructione arterias ingredietur, eademque ratione, si eam loci conditio ferat hæmorrhagiam excludet, ac hæcenus demonstravimus. Hæc, quam rudi penicillo pingere saltem licuit, hæmorrhagiarum theoria, verissimis fundamentis niti, maximumque usum in praxi præstare, hucusque mihi visa est, fallantur nempe vehementer, qui de vitio sanguinis, acrimonia, tenuitate &c. peccantis, emendando, vasisque constringendis cogitant, utut hæc methodus satis vulgaris sit, atque ad eam omnia fere

reme-

remedia communiter referantur. Brevissimis nunc videbimus respondentem exacte stabilitis principiis hæmorrhagiarum therapiam, simplicissimam equidem, sed talem, in qua sane omnis rei cardo vertitur, reliquisque omnibus medicationibus palmam facile præripientem; quicquid etiam magnifici de iisdem prædicetur. Id quidem ex antecedentibus elucescit clarissime, sive laxitas partis, sive spasmus oppositarum partium, sive vis vitæ nimia, sive obstructio viscerum, hæmorrhagiæ cuidam occasionem in corpore dederit, eam proxime accidere illam ob rationem, quia plus sanguinis per arterias affluit, quam per venas revehitur; illumque nimium impetuofumque affluxum solum cedere vasculorum illorum, ex quibus sanguis emanat, vel dilatationem violentam, vel rupturam plenariam, non minus ex dictis hæcenus liquido opinor apparuit. Præcipua ergo indicatio hæmorrhagias curaturo illa mea quidem sententia enasci debet, quæ minuere affluxum arteriosum ad partem affectam jubeat, quod aliter fieri haud poterit, quam revellendo & circulum debilitando. Atque in his longe maximum sanitatis præsidium latitare, satis convictus credo, eaque propter sine VS. sine laxantibus blandis, sine nitrosis, sine opiaris, aliisque remediis, quæ vere revellendo hic agunt, aggredi hæmorrhagiæ cujuscunque sanationem velle, frustraneum fore firmiter persuasum teneo. Bene novi, quam multa loquantur Præctici de vasorum sanguinem plorantium adstrictione & conglutinatione; servant vero illi sibi sua, quibus ad hos fines utuntur, remedia, quæ omnia vel nihil agere posse, vel necessario damnosa existere, audax eloquor. Ego illis securus carebo. Id equidem certum est, non cessaturam hæmorrhagiam antea quam vasa diducta vel rupta coarctata iterum fuerint, omnis vero constrictio & coarctatio, quam maxime a revulsione & circulo in justum moderamen redacto, expectanda. Etenim si cesset in vasa sanguinem eructantia excurrentes appulsus vehemens, illa, si ulla spes superest, vi sui elateris sese restituent, contrahentque, neque enim ulla alia methodo constrictio possibilis, nisi forte immediate ad locum affectum applicare liceat adstringentia, sanguinemque sistentia remedia. Simplex, fateor, apparet hæmorrhagias sanandi methodus, nil aliud præ-

præcipiens, quam ut sanguis a parte affecta revellatur, omnisque circuitus ejus debilitetur; sed hercle! nulla alia indicatio vere respondens ingenio horum morborum, mihi ratione & experientia edocto, hæcenus innotuit. Solam enim si excipio spasmodicorum vehementium pacationem in paroxysmo, & extra eum, in chronicis potissimum sanguinis profuviis, laxorum vasorum corroboracionem & obstructorum viscerum reclusionem, nil video quid agendum sit aliud cum ratione Medico, quam revellere, & circuitum sanguinis quam moderatissimum reddere. Utinam majora ejus arbitrio essent relicta, sed nihil aliud fert hæmorrhagiarum medela, quod prolixius demonstrarem, sat luculenter, nisi extra oleas vagarer omnes, secundum ordinem horum morborum species examinando. Nequeo tamen mihi temperare, quin unam eorum seligam, eamque paulo curatius contempler, disseram itaque lectorum pace nonnulla de hæmoptysi, non injucunda forte nec inutilia futura.

§. 3.

Hæmoptysis probe distinguenda ab hæmorrhoidibus oris, quarum mentionem facit Ill. noster de HELWIG, (n) varios fontes agnoscit, ex quibus præter naturæ ordinem cruor erumpit, eorundemque intuitu majori minorive periculo stipatur. Interdum enim tantum circa ipsum asperæ arteriæ caput sensus aliquis titillationis oritur, tussimque creat, cum qua paucissima quantitate & guttatim saltem sanguis excernitur. Alio tempore profundius ex ipsa trachea sanguis stillat, irritandoque nervosam ejus, qua investitur, tunicam, tussim provocat, qua is ejicitur, verum iterum parca admodum copia, & sine periculo. Sed in majori discrimine æger constituitur, quando adhuc profundius membrana illa, quæ bronchia cingit, ejusque effingit cellulas, mali sedes est. At in statu omnium maxime deplorabili ille versatur, ubi ex ipsis pulmonum penetrabilibus, ipsaque adeo visceris hujus substantia, cruor scaturit largissima copia, & pleno sæpe rivo, tussi superveniente, exspuendus. Paucis dicam, præsentem hæmoptysi, modo ex arteriolis in larynge reperiundis, modo ex illis, quæ per interiorem membranam

De hæmoptysi
quædam.

Hh

ipfius

(n) Hist. morb. Vrat. An. 1700. p. 50.

ipsius aspera arteria serpunt, modo ex ramificationibus arteria
 bronchialis, modo ex ramis eheu! ipsius pulmonalis arteria sanguis
 profunditur. Duplex autem saltem modus possibilis est, quo san-
 guis omnes illas arterias, de quibus locutus sum, egrediatur. Aut
 enim illarum extremitates, quae in arterias secundi generis jam de-
 generant, adeo debent dilatari, ut sanguinem transmittant, evo-
 mantque, aut in illis accidere debet ruptura, seu solutio continui.
 Notum autem est, solutionem continui in parte molli recentem,
 cruentamque Medicis audire vulnus, sed exacte quadrat haec vul-
 neris definitio ipsi haemoptysi; Verum ergo est, haemoptysin esse
 vulnus pulmonis secundum PITCARNIUM, si modo consideretur,
 dari etiam interdum haemoptysin sine vulnere, nimirum a dilata-
 tione vasorum sola. Scilicet cl. RUYSCHIIUS in pulmonibus describit
 apices vasorum arteriosorum in cava vesicularum bronchialium
 hiantes, e quibus partim serum perspirabile, partim etiam tenuis
 unctusque liquor lubricationi vesicularum destinatus, perpetuo ex-
 halat. Atque ego hos apices ita a causa quacunque debilitatos, aut
 impetu circuli diductos, ut errore loci, loco serosi humoris, san-
 guis sincerus in eos penetrat, ipsissimum subjectum haemoptoes
 saepe constituere, eamque ita a sola dilatatione oriri, summi-
 rim. Saltem non absolute ad hunc morbum requiri vulnus, me
 credere cogunt passim extantes, Practicisque adhuc obvenientes
 observationes excretionum sanguinis, per pulmones periodice affli-
 gentium, chronicarumque, ac quod mirum, nil mali praeterea affe-
 rentium aegris. Ita enim apud TULPIUM (o) pictor habetur, ultra
 30. annos sanguinem exspuens, meritoque huc inter alia aliorum
 exempla referri debet haemoptysis illa menstrua, nobilis cujusdam
 foeminae indemnus, diuturna, per novem nimirum continuos annos
 ab illustri HOFFMANNO annotata. (p) Etsi autem ex his verissi-
 mum redditur, a sola vasorum pulmonalium debilitate, laxita-
 te, dilatatione, oriri posse haemoptoen, semper tamen & maxime,
 quando dolor pectoris pressorius gravansque, ac anxietas praecor-
 dialis morbum comitatur, metus est factae rupturae, nemoque fa-
 cile, nisi forte sanguis paucus saltem, mucusque strias saltem sangui-
 nis

(o) Libr. II. c. XI. (p) Med. Syst. Tom. V. c. 46.

nis exhibens, exspuatur, certo determinabit, solam peccare vasorum dilatationem. Bene ergo omnis hæmoptysis paulo gravior, a Medico tractatur ut vulnus pulmonis, præcipue cum dilatationi eadem conveniat sufficiatque medendi methodus, quæ vulnere. Quod si vero sub hæmoptyses idea concipio vulnus pulmonis, statim intelligo, illa omnia, quæ vulnere cuicumque accidunt, necessario etiam accidere debere vulnere pulmonis. Videlicet nati per suas causas vulneris pulmonalis labia a se invicem recedent, cruor impetuose effluet, crusta sanguinis cavo vulneris innascetur, labia dein incipient rubere, calere, tumere, inflammari, aderitque brevi temporis spatio vulneris suppuratio, vomica, phthisis, a qua toties mors inevitabilis. Docent, opinor, tristissima tot hæmoptoicorum funera, nimis verum esse, quod hæc omnia ita sese habeant, talique ordine sese excipiant, eoque magis mirandum est, in præxi triviali frigide adeo & oscitanter agi cum sanguinem exspuentibus, morbumque suo fato roties permitti, aut plane damnosâ methodo funus ægri præcipitari. Neque enim dissimulare volo, minus mihi arridere vulgarum remediorum in hoc gravissimo affectu usum, meque nosse valde paucos Practicos, quorum methodus vere morbi ingenio respondeat; plurimi, quod sine hæsitatione eloquor, aut non multum profunt, aut valde nocent, neutrum decet ingenium, doctumque Medicum.

Ego interim pro virium mearum modulo, directo obtutu aspiciens ipsissimam mali faciem, in curatione attendendum esse ad sequentia hæcenus cogitavi, aliter omnia agi imprudenter, otiose, periculose persuasus.

Therapia Hæmoptoes rationalis.

- I. Ut causa morbi singularis prudenter respiciatur, & si fieri potest, vel statim in paroxysmo, vel saltem mitigato eo removeatur.
- II. Ut sanguis ex dilatatis aut ruptis arteriolis, vel & arteriis pulmonicis effluere cesser; Ita tamen, ut ejus transitus per vasa pulmonalia omnia maneat liber, aliter enim nil juvat sanguinem stitisse, sed æger periculo manet expositus, celerique sæpius pedetendit ad mortem.

III. Quia magnus semper metus adest, si æger non ab immani san-

guinis jactura moritur, ne post hæmoptoën sequatur phthisis, ita
 ratiocinandum erit Medico: phthisis ab ulcere pulmonis recto in
 vomica, vel rupto; ulcus a suppuratione; suppuratio ab in-
 flammatione vulneris. Igitur a vulneris inflammatione phthisis.
 Sine inflammatione enim nec pus, nec alia trislia consecraria,
 quæ certo ponunt inflammationem prægressam. Adæoque in
 curatione hæmoptoës, omni modo præcavenda inflammatio vul-
 neris pulmonici.

IV. Pulmonum functio motu perpetuo absolvitur, & hæmoptoës
 inseparabile symptoma est tussis violentum morum concussio-
 rium pulmonibus totique pectori inducens. Motu vero pul-
 monum tussiculoso, vel alio quocunque, facillime disponuntur
 vasa pulmonalia læsa, sive dilatata fuerint, sive rupta, ut sangui-
 nem denuo eructent; quare in curatione hæmoptoës diligentissi-
 me prospiciendum, ut sedetur tussis, pulmonesque, quantum
 fert eorum functio, utcunque serventur quieti.

Non dubito lectores ingenuos doctosve, ac veri studiosos, largi-
 turos libere, satis ardua esse quæ proposui momenta, sineque eorum
 rigidissima observatione omnem therapiam fore frustraneam, da-
 mnosam, irrationalem, empiricam. Operæ pretium est, ut ad
 singula attendamus sigillatim.

I. Quod attinet remotionem causæ singularis v. gr. plethoræ inge-
 ntis, suppressionis mensium, hæmorrhoidum, acrimoniae sangui-
 nis, si forte illa peccat, polypi, tuberculorum pulmonalium tussis
 ferinæ prægressa, laxitatis nativæ pulmonum, vaporum acrium
 causticorum, obstructionis vicinorum viscerum, &c. facile patet
 illi primam statim animadversionem deberi, ponderandum au-
 tem esse, si cognoscatur sollicitè, an ita comparata, ut removeri
 possit, an removeere eam in paroxysmo expediat, an differenda
 videatur ejus remotio, quæ omnia hic fufè tractare non patitur
 instituti ratio.

II. Providendum, ut sanguis ex vasis ruptis vel dilatatis effluere ces-
 set, ergo tollenda causa dilatans vel rumpens. Quæ vero hæc?
 Sane nulla quam circulus inæqualis sanguinis per pulmones, ni-
 xusque arteriosi sanguinis nimius vasis dilatatis, vel ruptis in-

cum-

cumbens. Igitur ut vasa dilatata & rupta dilatari ulterius rumpi-
que cessent, simulque libertatem adipiscantur sese contrahendi
& coarctandi vi proprii sui elateris, opus est, ut impetus sangui-
nis arteriosi excurrans versus pulmones debilitetur, & ad alia lo-
ca, quibus innoxius est, revellatur. Hoc impetrato, si a sola dila-
tatione est hæmoptysis, aut si ruptura non ingens, certissime sa-
nabitur. Paucis ergo spectabimus remedia his finibus vere ser-
vientia. Agmen omnino ducit

I. VS. Dantur, quod pulchre novi, inter Medicos, qui aut dubi-
tant, an locum in paroxysmo illa habeat, aut plane eam inter-
dicunt, & noxiam declarant, aut fere adiaphorum habent,
aut saltem non validis adeo argumentis urgent. Mira hæc res
est, quæ toties me vel legentem, vel audientem talia in stupor-
em conjecit. Omnes hi volunt finem, negligunt interea re-
media. Si sanguis ea copia, eoque impetu vadere ad pulmo-
nes perrexit, qui dilatationem & rupturam primo produxit,
quis mente concipiet effusionem sanguinis cessaturam? Non-
ne eadem manente causa idem manebit, durabitque effectus?
Quid vero mihi dabis ad minuendum impetum arteriosum,
circulum omnem quietiorem reddendum, copiam sanguinis
minuendam, ejusque nixum a pulmonibus revellendum præ-
sentius VS? Adeo vero illius tempestitiva administratione
opus est, ut quo diutius differatur, eo reddatur morbus perti-
naciosior, periculosior, qui forte celerrima phlebotome pote-
rat superari. Vah! quis crederet dari posse inter Medentes
an utilis & necessaria sit VS? Taceo ego, sed loquuntur & cla-
mant stabilita antea principia: Omnium remediorum indica-
tissimum esse in hæmoptysi remedium phlebotomen, in nulla
re magis peccare Medicum quam in ejus omissione, postu-
larique non modo, ut sit larga, sed ut repetatur bis, ter, quater-
que intra breve temporis intervallum, si necessitas exigat.
Non movet me, ut ab hoc generoso remedio abstineam, Practi-
corum quorundam, quorum nomina cæteroquin veneror,
autoritas, quosque adducere prolixum nimis & forte odio-
sum fore reputo. Neque animadversionem mihi mereri vi-

dentur lepidæ narratiuncula hæc difficultate laborare VS. in paroxysmo hæmoptoës administrationem, quod natura VS. remedium ipsi exoptatum denuo efflagitet & facile hæmoptysin iterum suscitet, sub spe securura VS. (q) Sane cætera omnia, quæ serio etiam magis objiciuntur a nonnullis, præjudicatas saltem opiniones redolent, levissimoque negotio diluuntur. Superant facile, opinor, adversariorum argumenta Medicorum subacta experientia conspicuorum, qui calculum VS. adjiciunt suffragia, BENEDICTI, SYDENHAMI, BOERHAAVII, quorum auctoritates, si iis pugnandum solis est, confidenter vel centum contrariis sententiis opponere licet. *Frequentior sane viribusque partitis celebranda in curanda hæmoptysi, merito laudanda est phlebotomia*, scribit BENEDICTUS in *theatro tabidorum*. In hæmoptoe, inquit SYDENHAMUS, (r) *Phlebotomia crebro instituta, enema quotidie injectum &c. opus pro voto absolvunt*. Morbus hic curatur VS. *larga tertio quoque die ad quartam usque vicem repetita*, ait Illustr. BOERHAAVIUS. (s) Vix credo testimoniis pluribus magisque ponderosis pro asserendo suo VS. in therapia hæmoptoës honore esse opus, quare in iis securus acquiesco. (t) Phlebotomen autem jure sequitur

2. *Nitrum*. Et hoc quidem nemo Medentum, ex quo ejus usus crebrior in medicinam introductus est, in hæmoptysi curanda collaudare fuit oblitus. Seriam attentionem merentur verba STAHLIANA sequentia: (u) *Salva veritate asserere possum, quod numerosis hæmoptycis drachma semis scrup. duobus ad drachm. unam nitri per vices opportunas exhibiti, ita efficaciter subvenerim, ut coercito quicumque suberat sanguinis orgasmo, non modo citissime, sed etiam constantissime cessaverit eruptio atque fluxus*. Nitro vero merito jungendum est

3. *Opium*,

(q) conf. JUNCKERUS in *Consp. Tabula de Hæmoptysi*, (r) *Oper.* p. 362. (s) *Aphor.* 1200. (t) PITCARNIUS *elem. Med.* p. 168. 169. rectissime scribit, VS. in hæmorrhagiis celebranda, quæcunque sit causa morbi, ob revulsionis necessitatem & utilitatem. Nec verum est, quamvis multi id dicant, non prodesse VS., ubi sanguis acrior aut fluxior est causa hæmorrhagiæ, nam tum VS. in loco distante & opposito efficit, ut per aliquod tempus sanguis minore copia & velocitate fluat ad locum, per quem fit hæmorrhagia. (u) In *observat. chym. phys. Med. curiosis* p. 464.

3. *Opium*, cujus usu, quod Practicis notum est, omnes excretiones, solo sudore excepto, potentissime sistuntur. Id vero eximium remedii genus multum sæpe commodi afferens hæmopticis, si ullum aliud motuum impetus feliciter coercet, undas sanguineas rapidius provolutas inhibet, fluxusque blandissimum moderamen ciet, quibus omnibus præstandis tantopere invigilare tenetur Medicus prudens. Nollem autem omittere libenter

4. *Blandiora laxantia* atque clysmos emollientes. (w) Sane his multum favere præter alios illustr. HOFFMANNVM ex illius *medicina systematica* constat, memoratuque dignissima est reperiunda Tom. IV. Part. II. capite de hæmoptysi observatio tertia, theologum sistens hæmoptoën sapius affligentem perpeßsum, sed oborto ex diætæ errore copiosiori alvi fluxu felicissime & constantissime sanatum. Atque hic casus vel solus egregie comprobatur, quam profit alvus laxior in curatione hæmoptoes, quam feliciter sanguinis affluentis vim a pulmonum viscere revellat. Taceo pediluvia tepida, artuumve superiorum immisione in aquam tepidam, ligaturasque artubus injiciendas, quæ omnia vim circuli ad alia loca, quibus is innoxius est, deducunt, fluxumque sanguinis ad pulmones vergentem remorantur. Pergimus ulterius.

III. Curatio hæmoptoës seria omni modo cavere jubebat inflammationem vulneris pulmonici. At licet hoc momentum sit valde arduum, omniumque maxime requisitum in hujus affectus therapia, nescio tamen an a Practicis adeo animadvertatur, saltem illud urgeri, ut decebat, in artis operibus vix recordor, plurimi certe de eodem tacent penitus. Nullus vero interea Medentum vanum id esse demonstraverit facile, quare ego iterum audax ad curationem hæmoptoës postulo VS. eandemque repetitam, quum nondum cognitum sit remedium ea magis antiphlogisticum. Si enim curatio hæmoptoës id requirit, ut præcaveatur inflammatio, nulla ratione carere poterit artifex VS. Qui debilita-

(w) Si hæmorrhagia dat inducias, purgantia blanda laudat Pitcarn. Elem. med. p. 168. 169.

liratam nimiam ægri jam debilis a sanguinis detractio-
 ne tuunt, in eo magnum latere curationis arcanum cogitent, ut æger
 debilitetur. Utinam quam debilissimus reddi posset affluxus
 sanguinis ad pulmones, quam pulchre clauderentur vasa faucia,
 quam egregie caveretur inflammatio! Auscultemus saltem me-
 dicæ artis principi BOERHAAVIO. (x) *Si quis dicat, inquit, ho-
 mines ita mire debilitari, respondeo, cur hoc non facerem, cum sciam
 aliter eos morituros, sed hac metodo sola multos curavi.* Perpen-
 dant hoc velim curatius Practici, cogitentque quantum in mede-
 la hæmoptiæ inter sit, sapuisse in futurum, ingruenti e lon-
 ginq̄ phthiæos periculo posuisse obicem, nilque eorum negle-
 xisse, quæ tempestive adhibita juvare possunt, sero nimis applicata
 incassum adhibentur. Hic certe, si unquam, opportunitate pra-
 ctica opus. At vero cum phthisis omnis post hæmoptoën eve-
 niens, supponat vulneris pulmonici inflammationem: inflam-
 matio autem nullo alio remedio certius inhibeatur VS. facile se-
 quitur ad declinandam ab ægro hæmoptico phthisin, si decli-
 nari ulla ratione potest, nil arte humana excogitari posse conve-
 nientius præter missionem sanguinis. De nitro, diluentibus
 aliisque ad hunc finem facientibus antiphlogisticis jam nil dicam
 Sequitur tandem

IV. *Necessaria consideratio tussis symptomaticæ consopienda, quietisque omni modo pulmonibus præstandæ. Eximie huc faciunt, quæ alicubi commentatus est celeb. BOHNER: (y) Hæmoptoë, ait, sicut interdum cum tussi vebementiori sit, ita in ejusmodi casu primum sine dubio indicans hæc constituit, quod cruorem ex vasis pulmonalibus quasi exprimat, ac rupturæ horum causa evidens est aliquando solitaria existat. Adeoque ante omnia eo allaborandum, ut ad quietem componatur pectus, seu ab hoc tussis laceratoria concussiones avertantur, antequam rupturæ vasis sanguinem fundentis successive moderari liceat, imo frequentius, modo tussis sedata est, si sponte cessat exspuitio cruenta. Iterum ergo hic apparet, indicatissima esse in hæmoptoë sananda opiata remedia, vixque esse possibile ut sine iis feliciter morbus superetur. Exquisitissimus sensus est*

(x) in Pr. aph. 1200. (y) de officio Medici Part. I. c. 10. p. 230.

est nervulorum, pulmonales membranas cellulasque perreptantium, ita ut, levissima irritatione titillati, facile spasticis convulsivisque motibus ciendis idonei habeantur, tussimque ita procreent penitus felici morbi sanationi contrariantem. Nil vero ad domandam eam, irritationis sensum tollendum, acrimoniamque stimulantem, si adest, involvendam aptius, demulcentibus, emulsiis, incrassantibus pharmacis, quæ tamen omnia longe inferiora sunt opio, sæpeque insufficientia nimis, ad hos fines obrinendos, deprehenduntur. Hoc inter ea, quæ quietem pulmonibus conciliant, primum, modo æger justum simul observet regimen, atque a motu musculari omni in genere, exercitiisque in specie pulmonicis, risu, fermocinatione, sternutatione &c. sedulo sibi caveat.

§. 5.

Fallor certe vehementissime, aut illis momentis solis, quæ seorsim contemplatus sum hæcenus, omnis fausta hæmoptoës therapia nititur, neque opus est, ut aliis indicationibus otiosis interdum, alienis interdum, noxiisque haud raro, inhæreat Medicus, etsi eas in plurimis Practicorum voluminibus stabiliri ingerique, admodum observare est. Sunt, qui hæmoptoën morbum esse pectoris contendunt, adeoque eidem pectoralia remedia deberi, prona consequentia ita dictitante, arbitrantur. Alii acrimoniam quandam sanguinis mente tenent, eidemque corrigendæ invigilandum esse suadent. Multi sanguinis organum respiciunt, ac temperantibus refrigerantibusque opus esse clamant. Rursum non pauci sunt, qui sanguinem nimis fluidum incrassandum esse ducunt, quo minus per exilia vasorum ostiola libere queat effluere. Plurimi, læsionem vasorum pulmonalium ante oculos habentes, nil opinantur esse convenientius, quam ut disrupta vel dilatata vascula constringantur, tunc enim prohiberi debere sanguinis exitum præternaturalem argumentantur, quare summo jure ad adstringentia & vulneraria confugiendum esse, prætendunt. Nonnulli laxitatem vasorum pulmonalium præcipue peccare autumantes, tonica blandiora, præ adstringentibus crudis, commendare haud verentur. Tandem inveniuntur quoque, qui, grumos sanguinis ab effusione superstites, maxi-

Inania Practicorum molimina in curatione hæmoptoës.

per terrea ceu
pectoralia

num metum futura phtiseos incutere asserunt, ea propter grumos hos resolventia, fluoremque spissescenti cruori reddentia indicari in curatione hæmoptoës urgent. Sat amplius igitur in praxi triviali remediorum hæmoptysi dicatorum apparatus, quo tamen, si vera eloqui licet, quamcunque demum etiam speciem præ se ferat, oleum & operam perdunt medicinam facientes, ac magna quævis sibi inde promittentes, non nisi in negotioso otio versantur, spectatoresque saltem existunt morbi eventus. Foret consideratio omnium horum remediorum, quæ citavi, a scopo meo aliena, nisi terre stria pharmaca sub hoc fuce sapissime latitent, illisque respectibus a Medicis porrigerentur. Cogor ergo instituti mei ratione, ut de singulis pauca disputem, vanitatemque eorundem sigillatim ex ipso ingenio morbi, quod haud perfunctorie in antecedentibus pingere annisus sum, clarissime commopstrem. Primo quidem illam argumentationem, quæ a morbo pectoris, in cura hæmoptoës, ad pectoralia remedia concludit, sat infelicem, miseramque habendam esse censeo, valdeque vereor, ut ille Medicus suas partes rite tueatur, qui eam in medendo viam fuerit ingressus. An enim notitia morbi pectoralis, sufficit ad formationem indicationum? an sufficit ordinasse hæmoptoico remedium qualecunque, modo a Practicis statuatur pectorale? anne toto cælo a se differunt pectoris affectus, totoque cælo inter se differentia flagitant remedia? Nego præfracte decocta officinarum pectoralia, elixir pectorale WEDELII, regium, Michaëlis &c. Pulverem pectoralem WEDELII, species diaireos, Cascarillam quadrare hæmoptysi, licet pectoralia habeantur remedia, atque sapiuscule in hæmoptoë curanda usurpentur. Quid vero mihi cum his omnibus est, cui terrea sola consideranda sunt? Sed & hæc audiunt, sat multis materiæ medicinalis scriptoribus, pectoralia, (*) quod facile evolventibus eorum monumenta innotescet. Quando autem pectoralium promiscuorum usum abominor in curanda hæmoptysi, terrea etiam, si ve vere pectoralia sint, si ve minus, quod jam non inquisiturus sum, neutiquam tolero, nisi simul fautores eorum indicent, cui præcipue indicationi destinentur, pluraque opponere remediorum sine discrimine pro pectorali-

(*) Vid. materia medica Teichmeyeriana.

ralibus habitorum ope hæmoptysin curaturis supervacaneum esse arbitror. Transeo ad *correctionem acrimoniae sanguinis*. Non autem hic fufè disputaturus sum, an vere detur talis sanguinis acido, quæ aut stimulando, aut erodendo vasa, aut alia quacunque ratione hæmoptysin inducat. Detur enim tantisper acrimonia sanguinis in hæmoptoë, quid inde? Acrimonia, hæc aut postulabit ea remedia demulcentia, quæ omni in genere acrimoniae cicurandæ inserviunt, aut illa, quæ speciatim acrimoniae deficiatæ cujusdam indolis, talique solè, opponi cum ratione queunt. Ad universalia quacunque acrimoniae corrigentia remedia, nemo facile terrestria pertinere probaverit. Sique speciatim, acrimoniae cujuscunque in corpore humano supponendæ, ingenium scrutemur, nulli alii competent terrea pharmaca, præterquam acida. Si ergo probari potest, hæmoptoë posse produci ab acrimonia sanguinis acida, tum largior, usum terrestrium eumque convenientem agnosco, nunquam aliter. Atque hoc ipsum facere moliuntur pathologiæ acido-salfæ conditores, nonnullique Neotericorum, qui præter rem acido sanguinis adhuc indulgent, quasi reliquias aliquas, & rudera quadam antiquæ theoriæ acida, in medicina hodierna, prosperæ memoriæ ergo conservaturi. Scripsit cl. ETTMULLERUS, in hæmorrhagiis habitualibus, a sanguine turgescente ex acido volatili, in vinipotatoribus, adeoque & in iis, qui vulgo ex sanguine bilioso, & hepate nimis calido, hæmorrhagias pati dicuntur, terrea profunt. (a) (Porro) Ex animali regno in hæmorrhagiis, conveniunt in genere animalium partes duræ, in specie, ebur sine igne, unicornu verum, dens hippopot. &c. quæ omnia, absorbent vitiosa acida, & incrassant sanguinem. (b) Et alibi bolus armenas utilis est in sputo cruento, phthisi, & similibus ab acidiorè lymphæ natis affectibus. (c) Sequitur inter alios ETTMULLERUM LANGIUS, qui conscripta peculiari quadam dissertatione de hæmorrhagiis, acrimoniae sanguinis acidam accusat, eaque propter in curatione terrea absorbentia commendat. Quid opus est, ut alios, eidem perverfæ, de acido universali morborum causa, hypothefi inhærentes, ac proinde & hæmorrhagias ab acido deducentes, & remedia earum in antacidis remediis quærentes, fufè memorem.

li 2

Suf-

(a) Oper. p. 613. (b) Oper. p. 615. (c) Oper. p. 712.

per terrea ceu
antorgallica

per terrea ceu
incrassantia

Sufficit, & hic iterum innotescere, de quo alibi sapius jam conquestus sum, usum otiosum terrestrium pharmacorum, in sedandis hæmorrhagiis, magnam partem deberi pathologiæ acidæ. At vero, cum acidum sanguinis, ut supra fufius indicavi, sit inane figmentum, fallentur turpiter, qui frustra in eodem hæmorrhagiarum ætiologias collocant, atque cum umbris & larvis machinentur prælia, frustra que omnia agant, qui sanguinis profluvia antacidis curare aggrediuntur, necessum est. Si autem vere adest sanguinis acrimonia, proderunt diluentia, demulcentia, gelatinosa, lacticina &c. non terrea. Ordo posceret, ut nunc pauca exponerem, *de sanguinis orgasmo* in hæmorrhagiarum medicatione terreis absorbentibus componendo. At vero integro capite jam evici, frustra orgasmo opponi absorbentia, quare sponte sequitur, terrea, in hæmorrhagiis etiam pro sanguinis æstu restinguendo, adhiberi solita, incassum adhiberi, neque unquam aliquid boni præstari iis posse. Sine ambagibus ergo ad alia parabo transitum, atque aliqua edisseram *de sanguine incrassando*, inquiramque simul paulo curatius, an hæc indicatio rationi, genioque morbi comperat, nec ne. Videtur illa non nova esse, sed antiquiorem theoriam olere, qua sanguis tenuis nimis in causarum hæmorrhagias cientium numero inculpabatur, utpote ex vasorum ostioliis facile tum elabens, sponte remansurus in alveis, quibus coëretur, si saltem crassior paulisper densiorve futurus erat. Nascitur vero ex his suppositis sine dubio statim indicatio, quæ sanguinem incrassandum præcipit; ad hunc diem vero terrea incrassantia habentur a Medicis, namque inter recentissimos, cl. JUNCKERUS: (d) *dantur remedia*, ait, *quæ, humores incrassando, effectum edunt, qualia sunt terrea, bolaris & gypseo-calcarea indolis, quæ humores nimis fluidos inspissando eos ad affluxum, & effluxum ineptiores reddunt*. Ergo prona consequentia sequitur, terrea, incrassando sanguinem, mederi debere hæmorrhagiis. Est in hac sententia ipse celeb. FREINDIUS, namque in sua *emmenologia*, docte omnino & eleganter conscripta, (licet eam non omnibus numeris absolutam esse, demonstrare conetur cl. HERELIUS) (e) passim de coagulo, lentoreque sanguini inducendo loquitur, quo effluere ulterius prohibeatur, inque experi-

(d) Therap. gen. Tab XVI. p. 432. (e) diss. de Emmenologia Freindiana

perimentis calci operis, annexis de remediorum, quæ commenda-
 verat, viribus, omni modo probare nititur, multa coagulum indu-
 cendo operari, hacque ratione sanguinis profluvia sanare. Idem
 vult cl. PITCARNIUS, si hæmorrhagia est perpetua, inquiens, ea sunt
 usurpanda, quæ vasa constringunt, & præsertim crassitiem, & lentorem
 sanguini conciliant. (f) Famosi ea de causa a longo inde tempore
 fuere trochisci de carabe, ex meris terreis adstringentibus, glutinan-
 tibus, incrassantibus compositi, neque olim saltem deprædicati sunt
 in hæmoptoë a Medentibus, verum adhuc in recentissimo Viennen-
 sium dispensatorio, in sputo sanguinis, hunc cohibendo, opitulari di-
 cuntur. Largior autem nunc, terrea incrassare sanguinem, quo-
 modo hoc ipsum perficient? Non, hercle! ratione alia, quam sug-
 gerendo ipsi particulas terrestres, quibus inops nimis esse suppo-
 nendus est, aquosioresque moleculas, quibus ejus crasis abundat,
 absumendo atque imbibendo. Ergo certa quædam requiretur pro-
 portio, inter remedium incrassans & quantitatem sanguinis incrass-
 andi. Jam vero nemo facile in ea opinione versabitur in universa illa
 sanguinis copia, quæ in corpore ægri hæmorrhagia adfecti deprehen-
 ditur, aliquam saltem portionem tenuitate peccare, reliqua mole in-
 terea ab hoc vitio immuni, sed hoc vitium omni massæ competere
 debere, largiri tenebitur quilibet. Porro, quivis incrassantium Patro-
 nus cogitare debebit, sanguinem, qui præter naturam, ex pulmonibus
 vel alio loco prorumpit, non fixum hæsisse antea in vasis pulmonali-
 bus, sed, lege perpetui circuli, excerni posse ex pulmonibus cruorem,
 qui paucis momentis antea fuerat in capite, corde, hepate, paucis,
 omnem in toto vasorum systemate oberrantem. Adeoque, si incrassatione
 sanguinis, hæmoptysis, vel alia hæmorrhagia quæcunque cu-
 randa est, opus erit, ut incrassetur universa sanguinis massa, quæ in
 corpore circular, tum enim, sive hæc, sive illa ejus portio, applicetur
 pulmonibus, ejus eruptio prohiberi potest, non aliter. Sed, bone
 Deus! quot absurda ex hisce supponendis consequuntur! Nimirum,
 tum ex hypothesi, non ad scrupulos præbenda erunt terrea incrassan-
 tia, quid enim proderit, sanguinis aliquot drachmas densiores reddi-
 disse, quibus etiam incrassandis, scrup. j. vix sufficiet; sed exhibendi
 erunt

ii 3

(f) Element. Med. p. 168. 169.

erunt pulveres terrestres, ad uncias & libras, hisque exhibitis, vix ac ne vix quidem obtinebitur, ut, ob sanguinem crassio- rem redditum, ejus eruptio confopiat. Sit vero vel tali vel majori vel minori terreorum incrassantium copia, sanguini lentor crassitiesque ejusmodi inducta, quæ amplius elabi eum ex vasis pulmonicis prohibeat, quid tum accidit vasis cerebri- nis exilissimis, namque ad hæc & illa, eadem circuli lege, deferetur cruor per hypothesein inspissatus? Nonne obruetur brevi tempore totus pulmo sanguine denso & spisso, omniaque ipsius vasa, ita obturabun- tur? Nonne sanguis, ita comparatus, cerebri- nas arteriolas infarciet, nervos gravabit, milleque mala tum excludet? Paucis omnia com- prehensurus sum. Ineptum reputo, ejusmodi vel mente concipere, densitatem sanguinis, quam loquor, terreis vel aliis incrassantibus in- ductam, i. e. quæ vasa læsa obstruat, & ita, sanguini ulterius efflu- xuro, ponat obicem; (talis namque concipiendus est) sed si foret possibile, ut induceretur, antea vel peripnevmonicum suffocatum- que, vel apoplecticum, mori debere, hæmoptysi affectum ægrum, crederem, quam sanguinis eruptio incrassantibus foret levata. Do- leo, his tritis Lecturorum prudentum animos offendendos fuisse, sed, præterire hanc de sanguine in hæmorrhagiarum medela incre- sando, materiem, nequivi, cum nimis de eadem verba facere soleant Practici etiam moderni. Nolo tamen, hæc, quæ de otiosa & ridicu- la incrassantium adhibitione in hæmoptysi commentatus sum, ita intelligi, ac si omnem eorum usum, in hujus affectus therapia, reji- ciendum esse ducerem plane. Licet enim ea, respectu sanguinis, neutiquam locum habeant, tamen usum aliquem præstant, tussis intuitu, quæ pro urgentissimo symptomate habenda est, ut ex su- pra allatis innotuit. Hanc igitur quando tenuis irritansque acrimo- nia fovet, egregie se gerent demulcentia, incrassantia, gelatinosa, emulsiva, oleosa singula, hocque respectu nullus nego, iperma ceti recens, species diatragacanth. looh sanum & expertum, oleum amy- gdalarum dulc. & alia, quæ a Practicis toties laudantur, in hæmo- proë urique prodesse posse, at nunquam, sanguinem incrassandi sine data, talia proderunt. An vero eadem virtus tribuenda terreis? etiam si solam tussim velimus respicere, quis hoc dixerit? Quis hoc
hoc

hoc probaverit unquam? Nulla certe iis demulcens virtus, nulla acrimoniam temperans, acida sola excepta. Ejicienda ergo terrea e catalogo remedium, tussim hæmoptoicam fallentium, neque etiam veris talibus fidendum nimis, non enim negligendum facile, si unquam, hic indicatissimum opium, quod omnia demulcentia & incrassantia superat longissime. Sed nimis forte occupor in hisce, flagitat tandem, quod iisdem excutiendis jam absumsi tempus, ut incrassantibus *adstringentia* ^{per terrea cea} _{adstringentia} mox subjungam, præcipue cum plurima horum experimentis FREINDIANIS (g) testantibus, ita comparata sint, ut non saltem in solida agant, fibrasque stringant & contrahant, sed & simul humores coagulent incrassentque, de qua re modo actum est. Nulla vero antiquior cura, & ante & post inventum sanguinis circulum, atque ad nostrum seculum usque, Medentibus extitit in sanatione hæmoptoës; nullaque omni tempore occupatio iis visa fuit morbo convenientior, quam de claudendis rivis, ex quibus erumpit cruor, vasisque capropter constringendis cogitare. *Hæmoptoës curatio* scribit RIVERIUS (h) *perficitur, revellendo sanguinem a pulmone, malam illius qualitatem corrigendo, & venam apertam obturando, adstringendo & conglutinando.* Idem urfit, sed multo adhuc distinctius, de obturatione, adstrictione & conglutinatione locutus ante RIVERIUM est SENNERTUS (i) eo capite, quo de vasorum pulmonis apertione egit. Postquam enim in genere primo præcepit, apertum vas esse claudendum, deinde, si apertio facta sit per anastomosin, obturancia & adstringentia, si per diapedesin, densantia & incrassantia, si per rixin, agglutinantia, si per erosionem, sarcotica eligenda suadet. Atque ejuscemodi præcepta, ad hunc diem fideliter Medentes secuti sunt, neque enim ullum deprehendere licet scriptorem Practicum, qui adstringentia non collaudaverit in hæmoptysi, vixque ullus inter modernos Medicos clinicos invenitur, qui in sanguinis profluvii, pauloque gravioribus præcipue, plena fiducia & tanquam ad sacram anchoram ad adstringentia haud confugere soleat, nullaque alia remedium genera indicari magis ab urgente malo, variis forte frustra jam usurpatis censcat. Amat ille

(g) Emmen. p. 216. 217. (h) p. 257. in Operibus in fol. (i) Med. Pract. Lib. II p. 179.

ille corallia, hic lapidem Manati, alius species de hyacintho, alius bolum armenam magni æstimat. Titius sanguinem draconis, Mævius lap. hæmatitem Sempronius crocum martis antimoniatum Stahlī, specificum suum constituit. Omnes denique consentiunt in usu adstringentium. Taceo laudes, quas seorsim vel huic vel alii simplici adscriptas, passim legere licet, taceo compositorum remediorum pro hoc fine deprædicatam farraginem. Notum est, quanto verborum strepitu, pilularum suarum ex alumine & sanguine draconis compositarum, usum, in omnibus cujuscunque demum generis hæmorrhagiis cohibendis, singulari tractatu conscripto, ebuccinaverit HELVETIUS, (k) & quid attinet plura commemorare, de materia omnibus notissima? In eundem communem consensum, me, non minus abreptum olim, diu detinuit popolare præjudicium, satis vero, postquam id feliciter abjeci, convictus sum omnia, quæ de adstringentibus dicuntur, in hæmorrhagarum curatione, a Viris etiam cæteroquin doctissimis, ne quidem unius assis pretium æquare, fallique omnes & singulos turpiter, qui tantillum juvaminis inde expectant. Scilicet, serio traditiones eas ruminando, quæ de his remediorum generibus circumferuntur communiter, repugnare illas penitus humorum circuitui naturali, req uisitisque, ad adstringentis operationem prorsus necessariis, statim intellexi. Nullam, ego sana ratione utens, adstrictionem, vasis alicujus dilatati vel rupti, ope remedii adstringentis obtinendam, in corpore humano possibilem concipio, sine supposito contractu immediato remedii & vasis. Neque comprehendo, relictum esse potestati Medentis, ut pro lubitu suo destinare possit remedium certæ cuidam parti corporis, sed si semel remedium vere adstrictoria facultate polleat, eam exercebit in vase quocunque, cui immediate fuerit applicatum, & in iis quam maxime & quam citissime, quibus statim, postquam ingestum est, necessario applicari debet. Quodsi nunc adstringens remedium destinetur pulmonibus, non poterit agere in pulmonum vasa, nisi decurrerit eas vias, quæ e ventriculo intestinisque, ad pulmones liquida deducunt, id est, necessario penetrare debe-

(k) Traité des Pertes de sang, de quelque espece qu'elles soient avec leurs remede spécifiques nouvellement decouvert. A Paris 1697.

debebit per vasa lactea, aliter nec perveniet ad pulmones, nec immediato contactu in eos aget, adeoque pulmonum vasa etiam non adstringet. Quia vero adstringens remedium in fibra quacunque, cui applicatur, adstrictorium effectum præstat, adstringet etiam fibras, oscula alveolosque lacteorum effingentes, quare sibi ipsi occludet vias, quas decurrere debet omne illud, quod ex ventriculo deduci potest ad pulmones, eritque propterea impossibile, ut in hos ullam virtutem adstrictoriam exerat. Rectissime nimirum huc trahi possunt, quæ alicubi scripsit illustr. BOERHAAVIUS: *certo experimento constare, austera* (sub quibus antea omnia adstringentia cujuscunque generis comprehenderat) *in primas vias nimis, in inferiores difficulter agere.* (1) At ponam, adstringens remedium penetrare posse ad ipsos pulmones quomodocunque, etsi id nego atque pernego, quis vero ibi confidet genius, qui illud iis ipsis vasibus, quæ dilatata vel rupta sunt, applicaverit? Quis ibi cavebit periculum, quod ab adstrictione illorum vasculorum pulmonalium metuendum est, quæ rupturæ vel dilatationis sunt expertia, atque per quorum alveolos omni modo tantoque magis itus redivit humorum liber conservandus est? Paucis tandem omnia complectar: Si vere egerit in pulmones ingestum adstringens pharmacum, aget in omnia ejus vasa sine exceptione & in omnia liquida per vasa hæc circulantia, tum vero eodem jure, quo sperari potest, ut consopiat adstrictione hæmoptysis, metuendum ab altera parte erit, ne æger anxius anhelus atque sorte suffocationi proximus reddatur. Sed hercle! nec sperandum prius, nec metuendum posterius; certum quippe est, vel maxima mole deglutita adstringentia pulmones non attingere. Cur ergo utimur Practici toties adstringentibus in medelis hæmorrhagiarum? Sane nescimus ipsi, quid intendamus eorum usu, aut turpiter fallere nos ipsos cogimur fabelis, fidem vix apud tyrones artis, dicerem lubentius apud pueros impetrare aptis. Mira res est, Medicos literatos, largientes ultro, non concipi sana ratione transitum adstringentis ad locum affectum, quo usum nihilominus excusent, non erubuisse obrudere incautis figmenta & somnia, quæ longissime abesse debebant ab arte

K k

arte

(1) Inst. p. 1109.

arte serua. Videamus in hujus rei documentum, quomodo de operandi ratione adstringentium philosophetur cl. JUNCKERUS: *Quotidiana experientia testatur, inquit, remedia hujusmodi primo omnium in primas vias delata, & dehinc chyli ope per totum corpus distributa, non in quouis corporis loco, licet circulationis lege quemvis attingant, sed plerumque & precipue in parte lesa vel relaxata constrictoriam suam exerere virtutem. Itaque merito concludimus, tam distributionem quam effectum ejusmodi remedii adscribendum esse principio rationali, tale quid percipienti, ac ad necessarium locum consulto dirigenti. Pergit deinde: Imo ne quidem semper necessarium est, ut adstringentia oblata ad illum locum vehantur, in quo adstrictio fieri debet, sed natura, in aliquo loco cum evacuatorio actu operosa & occupata, effectum adstrictionis per remedium oblatum sentiens excitatur, ut eundem in eum locum transferat, & administret. (m)* Atque ne latum unguem ab hac theoria recedit celeb. ALBERTI, iisdem fere phrasibus seruat, idem prorsus asserens. *Effectus adstringentium, ait, natura directorio subjacet, ut minime semper necesse sit, quo adstringentia remedia ad illum locum pertingant, in quo adstrictio fieri debet. Quis enim adeo credulus fuerit, quasi in excessivo mensum fluxu, hamoptysi, narium hamorrhagia oblata remedia ad uterum, ad pulmones, ad nares pertingant. Interim cum in hisce locis actu evacuatorio occupata sit natura, ita evenit, ut eadem effectum adstrictionis, ad quem per oblatum adstringens remedium consitata fuit, ad ejusmodi locum transferat & applicet. (n)* Ego equidem, si alicui hac doctrina arrideat, eam ipsi haud invideo, mihi illam sterilem satis & miseram videri, nullus diffiteor. Taceo, influxum animæ in corpus organicum sibi junctum imaginarium esse, atque repugnare dotibus ipsius animæ, facultatem adornandi pro lubitu in suo corpore motus. Sed ne quidem illum hic impugnabo fusius; sit animæ rationali illa potestas relicta, ubi remedium ingestum fuerit, ut hoc ipso secundum hypothesin saltem incitata, effectum quem intendebat Medicus, ad locum congruum transferat. At vero datum terrestre pharmacum per communi-
munem

(m) Tab. XVI. p. 431. therap. gen. (n) In disquisit. de medicamentorum modo operandi specim. III. p. 129.

munem consensum est polychrestum, namque modo absorbet acidum, modo organum temperat, modo diaphoresin movet, modo diuresin proritat, modo cordis viribus opitulatur, modo adstringit &c. Quis autem ille est, qui certiore reddet naturam, quem potissimum eorum effectuum, ad quos omnes praestandos habile habetur remedium, Medicus eo exhibito intendat? namque aliter fieri poterat, ut naturae molimina, in determinanda operatione porrecti pharmaci, intentionibus Medici penitus contrarientur. Si vero sponte sua quid praestandum sit cognoscit natura, haud erit opus credo, ut ad adstringendum pharmaco incitetur. Sed forte in errore versatur anima, Medici auxilio ad meliorem frugem reducenda. Imo vero rem acutetigi, ita enim Patroni ejus in medicina philosophantur. Effecit natura haemoptysin sapienti consilio ad imminuendam plethoram, sed erravit intuitu loci, Medici ope igitur ducenda ad sanioerem mentem, dumque loci intuitu errat, corrigenda est. Danur eapropter adstringentia, eademque naturae committuntur ad pulmonales arteriolas laesas determinanda. Supponenda ergo natura est errans, & non errans. Errat quippe, pellendo sanguinem ad pulmones, non errat, pellendo adstringens remedium ad nullum alium locum praeterquam ad pulmones. En igitur uno eodemque tempore Naturam sapientem & desipientem! Vix crediderim ego talia contuitus serio, hujuscemodi ratiunculis sibi ipsis invicem contradicentibus, adstringentium deglutitorum energiam ad pulmones usque extensam illustrari probarique, quae utique in eos nulla est, neque ulla ratione potest concipi. Est tamen interea ad medelam opus, ut rupta vel dilatata vasa in se redeant, coarctenturque, neque possibile ut antea fileat sanguinis fluxus. Quae vero remedia alia hoc ipsum praestare apta praeter adstringentia supersunt? Superest utique apprime morbi ingenio respondens indicatio, de fluxu sanguinis ad pulmones debilitando & revellendo, huicque indicationi vere servientia remedia, potentissima adstringentia evadent, solaque certo in haemoptysi adstringent. Si hujus rei veritatem in dubium vocetis, Lectores mei, permittite obsecro, ut vobis citem verba illustr. BOERHAAVII, quae totus solutus in hilaritatem legi, atque meo quidem asserto inveni am-

cissima. *Certe*, inquit, postquam adstringentia nil valere in hoc morbo affirmaverat, (attendite o boni! sapientissimo effato) *hæmoptoë adstringit se ipsam, si modo motus sedetur.* (o) Apage ea propter cum remediis gratis exhibendis, exulentque ea a praxi medica eo magis, quo magis, dum nihil profunt, saltem interea nociva possunt evadere, quod ii etiam negare haud sustinent, qui eorum vires alia occasione in cohibendis hæmorrhagiis deprædicaverant. Serio perpendi merentur, quæ de noxis adstringentium in hæmorrhagiis cohibendis passim in operibus commentatus est eximius HOFFMANNUS. Multa insuper huc spectant ex diss. STAHLIANA, *de adstringentium usu.* Tota tandem huic soli argumento dicata disp. cl. ALBERTI, *de perverso adstringentium in hæmorrhagiis effectu*, evolvi hac occasione potest. Neque facile puto aliquis de nociva indole adstringentium in ægris hæmorrhagias tolerantibus dubitaverit, præcipue si largiori paulisper dosi præbeantur. Nam ea quam maxime in primas vias actura, ibidemque stricturas partium proritata, sanguinemque ea propter magis adhuc versus locum affectum determinatura, fore spon te credo appareat necesse est. Ut nil dicam, causam sæpe hæmorrhagiarum, spasmodicos motus adstringentibus datis, non componi, sed augeri. Deinde ea semper adstringentium indoles est, ut ingesta tali dosi, quæ ultra primæ digestionis officinas agat, omnem circulum accelerent, vasorumque actiones intendant, quod omnium optime chloroticæ virgines martialibus urentes demonstrant. Præcipua autem Medentis indicatio, per supra demonstrata, in eo versatur, ut circulus remissior reddatur, debiliteturque quantum fieri potest, quare nullo modo quadrabunt hæmorrhagiis curandis terrea adstringentia, quæ inter non pauca vere martialibus moleculis referta observantur, exemplo boli armenæ, lap. hæmat. terrarum sigillatarum &c. Atque hoc ipsum largiuntur forte non pauci medicinam facientium, imo vero sunt inter eos, qui fortiora & positive, ut loqui amant, adstringentia, in cura hæmoptoes rejiciunt ac damnant, cautique videri volentes, blanda saltem subadstringentia atque tonica collaudant, ea-
que

(o) In Casibus medicinalibus calci Commentarii in aphorismos annexis cap. de Hæmoptysi.

que præterea, refractis saltem dosibus, exhibenda monent. Illi autem, ut quid de hac methodo sentiam gnauiter edicam, ancipites, ut opinor, hærent, an noceant adstringentia, an prosint, igitur si noëitura forte fuerint paulisper blandis sub-adstringentibus nocere amant, quam valida adstringentia propinare, quæ grauius nocere poterant. Si causam subadstringentium tonicorumque tueri latagentes, de tono, laxis vasis pulmonalibus, illorum ope restituendo colloquantur, non taxo bonam intentionem, haud opportunam interim inuentionem vitupero. Sapissime, quando hæmoptysis ingruit, culpam laxo nimis pulmonum visceri, tubulisque ejus minima vi diducendis rumpendisve, unice tribuendam esse, atque ex hoc solo fundamento hæreditariam, integrisque non raro familiis hæmoptoën repetendam esse, agnosco lubens, neque diffiteor, omni modo tum cogitandum esse de pulmonali fibra roboranda. An vero ea locum habeat indicatio eo tempore, quando hæmorrhagiæ paroxysmus viget? Vix hoc mihi videtur. Sane omnibus forte roborantibus, si indicarentur, in ipso morbi impetu palmam præriperet etiam in hoc morbo peruvianus cortex, attendamus vero quam cautus hic sit iustissimus cæteroquin & æquissimus præstantissimi remedii præco el. WERLHOVIUS: (p) *In hæmorrhagiis, ait, modum excedentibus placide moderandis, & sine præpotente ultra tonum naturalem adstrictione compescendis, post plethoram immunitam, & spasmodum impetum resolutum, extra nimii orgasmi tempus, mira præstat hoc remedium.* Non ignoratur mihi, quid huic cortici tribuat in hæmoptoë MORTONUS; liquido vero constat ex ejus operibus, ipsum non tam hæmoptoës paroxysmo, quam feбри eam foventi excludentique, corticem destinatum velle. Studiose ita latibula omnia removeo, ad quæ recurrere poterant a corticis peruviani usu magno utique in hæmoptoëis curandis, festinanter nimis ad usum subadstringentium suorum, tonicorumque terrestris ingenii concludi posse reputantium. Si roborandum est pulmonale parenchyma, tonusque ejus restituendus, fracta jam vi morbi VS., nitrosis, opiaris revellentibus &c. roborandum erit, habebuntque roborantia locum, ad præsertationem magis quam ad curationem mali

Kk 3

mali

(p) In observ. de febr.

mali præsentis. Durante autem morbi impetu, valde metuendum est, ne, corroborantibus tonicisque exhibitis, simul augeatur illorum vasorum tonus actioque, quorum ope sanguis ad pulmonales arterias nunc læsas determinatur, cum in ea æque operetur subadstringens remedium. Sane ego vix capio, quomodo paroxysmi tempore convenire queat vulgarissima in præxi communi formula, species de hyacintho & Mass. Pil. de cynoglossa in unum eundemque pulverem congerens; a priori nimirum remedio, si tonicum effectum id exerere supponamus, increseat simul tonus & actio vasorum, per quorum alveos ad pulmones devehitur cruor, necessum est, cum tamen posterius unice ad actionem illam imminuendam debilitandamque porrigatur. Et quis tandem a granis duobus vel tribus spec. de hyacinth? quis a scrup. semis coralliorum? Quis ab aliis terrestribus eadem dosi exhibitis, tonicam aliquam virtutem ad pulmonalia usque vasa transeuntem, expectaret serio? Nihil credo habent fautores talium remediorum, quod mihi contra eorundem energiam disputanti objiciant, præter experientiam, hanc autem admodum mancam, ambiguam, ac fallacem deprehendi in his omnibus, nemo a præjudiciis liber facile inficiabitur. Clamant experientissimi viri, dotes trochisorum de carabe, pulverum ex spec. de hyacinth. & mass. pil. de cynogl. compositarum, Pulveris Heurnii, potionis Sylvianæ, electuarii Lindani &c. ad compescendas hæmorrhagias, id satis novi; neque omnes vires his remediis denego, puto vero has quam maxime pendere ab admisso opio; fallique eos mirum quantum, qui subadstringentibus & tonicis simul in hisce formulis usurpatis laudes aliquas decernunt. Sed hæc de terreis remediis, adstringendi & tonum restituendi sine exhiberi solitis, in hæmoptoens medela sufficient. Quæ de grumorum in pulmone post hæmoptoën superstitum resolutione, terreorum remediorum beneficio impetranda, passim nugantur Practici, hic silentio prætereo, dabitur nimirum infra opportuna occasio de hoc argumento disserendi, quando de contusionibus pulveribusque ad casum verba facturus sum. Atque ita vires terrestrium, quæ ulla ratione facere ad hæmoptoens medelam poterant, nullas esse, & ad unam omnes imaginarias saltem haberi debere, luculenter opinor demonstravi.

§. 6.

Hæc autem omnia, quæ de hæmoptysi paulo specialius edisserere De aliis hæ-
 necessum duxi, facili negotio ad omnes alias hæmorrhagiarum spe-
 cies trahi posse autumo. Neque opus est, ut ulterius common-
 strem, eadem ratione frustra exhiberi in hæmorrhagia uteri, in mi-
 tra cruento &c. terrea remedia, ac ipsa frustra in hæmoptysi por-
 rigi, modo probavi. Ubicunque nimirum sanguis præter natu-
 ram proflexerit, nil aliud cum ratione agendum in paroxysmo in-
 cumbit Medico, quam ut, circum ad locum affectum excurren-
 tem, revellat & debilitet, causasque sanguinem eo determinantes
 removeat, quo vascula morbi subjectum constituentia libertatem
 adipiscantur in se redeundi, propriique sui elateris beneficio sese
 contrahendi, omnibus reliquis, quæ vulgo stabiliuntur, posthabitis,
 utpote quæ aut mali genio non respondent, aut impetrari ne-
 queunt. (9) Quousque vero trivialis hæmorrhagiis medendi me-
 thodus

(9) Studiosè hic iterum de adstringentibus taceo, quæ in hæmorrhagiarum omnium me-
 dela aut nil valent aut nocent, nisi forte tanquam topica ipsi parti adfectæ ea applica-
 re licet. Tum vero quando immediate agere possunt in vasa cruorem plorantia, virtus eo-
 rum non proletaria sæpius animadvertitur. Notum Practicis est, aluminosis, saturninis,
 vitriolicis per turundas admotis, sæpe fisci pulcherrime hæmorrhagias narium enormes,
 aliisque remediis vasis non statim auscultantes. Vellem ego, ut per sexus verecun-
 diam liceret Medico confugere in hæmorrhagiis uterinis gravioribus, sæpe recidivis, &
 in habituales degenerantibus, ad clysteres uterinos, veteribus, ipsique Hippocrati adeo
 commendatos, itemque ad pessos, quibus, irritis aliis omnibus, foemine uterinis san-
 guinis profuvis fere consumptæ, felices sine sanitatis detrimento sanatae sunt a cl AL-
 BRECHTO in M. N. C. Dec. II. A. IX. obs. 79. Sane in perpetuis illis cruoris ex
 utero stillicidiis ingentem laborem Medicis subinde facessentibus, & omnia adeo vel
 præstantissima remedia sæpe eludentibus, si sanguis perpetuo effusus in uteri cavum non-
 dum mora acris factus, substantiam ejus arroserit, exulcerationemque creaverit, atque
 sine morificante sensu, sineque odore graveolente ex genitalibus excernatur, præmisso
 & interposito justo revellentiũ usũ, per VS. & cataractica, unica salus in iniectioni-
 bus roborantibus & adstringentibus. Cæterum si alio tempore, pleno rivo ex uterinis
 vasis, inter ingruentia animi deliquia, profiliat cruor, nec molæ nec fortis irritamento
 provocatus, atque ob urgentissimum vitæ periculum profusamque immensam vitalis
 sanguinis copiam, viresque penitus prostratas, nec VS. nec opiatis amplius locus sit,
 fetus ex aceto impigro labore admotos haud raro profuisse, observationes Practicæ lo-
 quuntur. Nec hic reticenda est, elegantissima methodus medendi fluxui hæmorrhoi-
 dum enormi, per spiritum vini rectificatum calefactum, pannisque laneis ano diligen-
 ter applicatis, quo remedio, quod certe inter stiptica summum deprehenditur, foemi-
 nam rebus terrestribus quam primum valedicturam servavit cl Gualtherus HARRIS,
 qui legi meretur in obs. de morbis gravioribus obs. X. Adduxi vero hæc omnia ut pa-
 teret

thodus, illis indicationibus, quas solas genuinas esse in superioribus clarius adstruxi, convenire dicenda, ipsi æquiores harum rerum arbitri dijudicent; mihi certe vel nihil, vel parum ad minimum facere ad rhombum plurima, quæ usû introducta in artem clinicam fuere, remedia hæctenus visa sunt. Candide & sincère sensa animi mei liceat eloqui. Multa præclare scribuntur, agunturque a Medicis clinicis, sed vix ulla mihi innotuit methodus medicinam faciendi præternaturalibus sanguinis profluviis, quæ omni ex parte mihi arrideat. Aut enim optima præsidia omittit, vel omnia saltem, quæ cum ratione agi & possunt & debent, non comprehendit & exhaurit; aut superflua multa & otiosa, nilque proficientia, bonis & adæquatis remediis immiscet; aut plane damnosa & noxia pro utilibus perperam venditat. Si nitrum suis remediis, quibus curandas præcipit hæmorrhagias quascunque, loco adstringentium remediorum, quæ penitus frustranea habeo, adjunxisset cl. SYDENHAMUS, palam eloquerer, omnium quotquot unquam cognovi mendendi methodorum, SYDENHAMIANAM mihi videri optimam, tutissimam, certissimam, morbique genio maxime appropriatam. At vero qua ratione demum hæmorrhagias sanat SYDENHAMUS? Simplex ea valde est fateor, & in omnibus sibi similis. Si enim narium hæmorrhagiam, hæmoptysin, vomitionem cruentam, mensium fluxum immodicum, hæmorrhoides immodicas, hæmorrhagiam abortivam respicias, eadem in omnibus laudat remedia, VS. eamque pro re nata repetitam, potionem suam purgativam communem, syrupum de meconio, potiones refrigerantes, victum refrigerantem & incrassantem. Atque certe hæc vere palmaria sunt hæmorrhagiarum sine exceptione omnium remedia, sine quibus, nisi morbus suapte natura superetur, nil efficiet Medicus, quibus vero solis rite adhibitis plus præstiturus est, quam crederent haud experti. Omnia autem remedia SYDENHAMIANA, si considerentur attentius, nulla alia ratione operantur, quam revellendo, vimque sanguinei circuitus ad debitam temperiem reducendo. In quo solo momento omnis rerum cardo vertitur. CAPUT

teret legentibus, quousque admittenda sint adstringentia in curatione hæmorrhagiarum, quousque prudenter queant vocari in usum, nempe quando affectæ parti quam proxime ea applicare licet, aliter ea frustra ægris exhiberi, ratione & experientia edoctus credo.

CAPVT XV.

Terrea falso & gratis referri inter anti-phlogistica remedia probat.

§. I.

VENIO nunc ad inflammationes, ad quas oppugnandas maximo-
 pere facere terreos absorbentesque pulveres, communis statuit
 opinio. Illis certe, qui SYLVII ac ETTMULLERI opera crebris ma-
 nibus volvere consuevere, satis puto erit cognitum perspectumve,
 terrestris ingenii pharmaca inter appositissima praesidia ab iisdem
 referri, quibus inflammatorius ignis coerceri queat atque restin-
 gui. Nemo autem nisi in moderna medendi methodo hospes,
 nesciusque omnium eorum, quæ in triviali praxi aguntur, dubitabit
 facile ad hunc diem eandem sententiam habere Practicorum ani-
 mos. Vix ullus ex ingenti illorum numero, qui recentiori ævo
 therapiam morborum quorumcunque cultiorem magisque ratio-
 nalem reddere, editis elegantissimis manuductionibus, conati sunt;
 vix ullus, inquam, pulverulentam illam nullius usus farraginem
 omisit, sed ubique in inflammatoriis affectibus laudari videas pul-
 veres, ut vocantur, diaphoreticos fixos ex lap. cancr. mand. luc.
 pisc. &c. quibus quod valde mirum est nitrum palmarium reme-
 dium, aut sæpe plane non, aut saltem avarissima manu solet adjici.
 Eminent sane inter Principes seculi nostri Medicos, cl. HEISTERUS,
 nullus certe otiosorum superfluatorumque medicaminum amator,
 populari interea indulgens medendi methodo, absorbentes pulve-
 res in inflammationum curatione allegat, commendatve. (r) Nil ve-
 ro ex calcium effectarum terrarumque fatuarum grege frequentius
 forte adhibetur, discutiendi, ut dicitur, atque diaphnoën custodiendi fi-
 ne, eximio illo antimonio diaphoretico, saltem id in hepatitidis me-
 dela aliis diaphoreticis fixis præferendum, & sub morbi initium lar-
 giori, postea vero pariori dosi exhibendum esse, monet cl. JUNCKE-
 RUS. (s) Dubiæ interim, limitatæ admodum & subinde plane sibi
 contradicentes, circa ejusmodi remediorum energiam, sententiæ,
 nulli-

Terrea lau-
 dantur in cu-
 ratione in-
 flammatio-
 num.

L 1

(r) in Chirurgia. cap. de inflammatione. (s) in Consp. Tab. p. 532.

nullitatem, effectus satis opinor arguunt, faustamque operationem inde obtinendam ad entia rationis referendam esse, testantur luculenter. Apponam hujus asserti illustre specimen: Observationem addit practicam, eodem de hepaticide capite, modo laudatus autor, intuitu antimonii diaphoretici, quod antea commendaverat: *Antimonii diaphoretici, ait, efficaciam alii hic nimium extollunt, alii prorsus rejiciunt, media sententia vera est, quod imprimis testantur sensibilibiores.* (t) Ergo restringendus erit usus hujus remedii ad sensibilibiores saltem agros inflammationibus laborantes, quod ipsum tamen in praxi observari, ut decebat, ex illius hypothesi vix puto. Sed inquam antimonium diaphoreticum, afferamque documentum multo clarius, plane contradictoria interdum in practicis præceptis occurrere, ad eundem clarissimum JUNCKERUM pertinens, scripsit is in *therapia sua generali* sequentia: (u) *Dens apri tenuissime comminutus ad absorbentium subtiliorum classem pertinet, meritoque in usum vocatur in febribus inflammatoriis.* Sed ecce in conspectu tabularum hæc leguntur: *Sunt qui ad inflammationes præcipue internas commendant dentem apri præparatum & mandibulas lucii piscis, sed optandus potius quam expectandus ab iis specialis effectus.* (x) Nescio certe quomodo hæc unius auctoris sententiæ inter se invicem conspirare dici queant, quum una alteri e diametro contrarietur. Multo minus concipio, quomodo cum eruditione tot aliorum celebrium virorum, cumque ideâ inflammationis, quam animo tenent, sive dentis apri, sive hippopot. sive mandib. lucii, sive aliorum ejusmodi pulverulentorum usus consentiat, cum ignorare illi non possint, eundem prorsus esse frustraneum. Quid ergo ad lectulos ægrotantium sibi volunt tot capsulæ chartacæ terram mortuam continentibus? Quid tot vitra potionibus repleta pulverulentum sedimentum in fundo deponentibus? Mallem ego ejusmodi rerum faciem cernere in ægrorum matulis, quam gulæ creare nauseam, ventriculūque gratis terrestri farcina onerare. Itane, ubi ignem intus concepit humana machina terra adpersa, is comprimendus est, ne diffusus undiquè stragem edat, atque in immane incendium exardescat? Risum, hercle! jocumque movent intelligentibus
vani

(t) in *Consp.* p. 536. (u) *Tab.* XV. p. 425. (x) *Tab.* XX. p. 179.

vani ejuscemodi conatus; negligant terram, aquam afferant, affundantque largiter, quibus cum restinguendis incendiis res est. Hæc ab omni ævo huic fini destinata est, hanc incendiis corporis humani eoercendis esse convenientissimam, statim docebit ipsissimum inflammationis ingenium, cujus considerationem brevissimam, ad evertendam terrorem pharmacorum energiam, jam ante omnia suscipere tenemur.

§. 2.
Inflammationem sanguineam, de qua hic præcipue agimus, Medici vocant sanguinis rubri stagnationem in vasis arteriosis primi vel secundi generis, cum impetu totius circuli aucto, atque in illum præcipue locum, ubi stagnatio hæret, excurrente. Principium ergo inflammationis stagnatio, quæ semper fit, vel quia sanguis, ex quacunque demum causa redditus crassior, vas arteriosum non transit, vel quia vas illud, ex quacunque causa externa incumbente, compressum transitum sanguini negat, vel quia vasis tunica contracta arctiorem ejus alveum efficiunt, vel quia sanguis vi adigitur in vas laterale secundi generis peregrinum, humori sanguine tenuiori saltem vehendo idoneum, unde is pergere nescius ibi quiescit, stagnatque. Puto hæc omnia Medicis, quibus theoria non sordet, esse notissima, hosque lubenter largituros existimaverim, impossibile esse, ut aliter nascatur inflammatio in corpore animali vivo. Neque hoc ulli Medentum obscurum est, natam inflammationem quacunque vel resolvi, vel suppurari, vel abire in scirrhum, vel terminari in gangranam & sphacelum. Porro quibuscunque Practicis scitur, in inflammationibus internis unice obtentam artis naturæque beneficio resolutionem, ægrum in vado ponere, quum gangrana & sphacelus cum certæ morti, suppuratio vero & scirrhus vitæ, sæpe repetitis mortibus pejori, cito tamen etiam sæpe ad fatalem suum terminum properanti, exponat. Ut autem resolutio obtineatur, obstructio debet esse non magna, impetus circuli debet justam servare temperiem, vasa, in quibus stagnatio hæret, debent esse laxa, sanguis omnis circulans debet esse attenuante liquido dives. Ita enim tenuior & mobilior reddita materies stagnans, vi circuli alluentis leniter impulsæ, sensim loco mota, per vasa laxiora libere pergendi libertatem

Theoria inflammationis.

obtinebit, morbusque omnis feliciter superabitur. Quo vero obstructio fuerit major, quo impetus circuli seu febris concomitans fuerit vehementior, quo vasa quæ obstructionem potiuntur fuerint rigidiora, quo sanguis omnis fuerit densior ac diluentibus humoribus egentior, quoque magis hæc omnia pensi habuerit Medicus, eo magis periculum est, ne vasa obstructa, impetui cedere amplius nescia, rumpantur atteranturque, ac liquores effusi vel leviter putrescentes, vasculisque detritis misti pus constituant, aut plenam putredinem passi, gangrænam sphacelumque excludant; nisi forte, si glandula præcipue morbi sit subjectum, stagnans materies mora densior reddita, impetuque circuli vasû ulterius impacta, cum iisdem concreseat scirrhumque constituat. Verum hoc inflammationis ingenium, quod nemo hodie sine desidia, turpisque negligentia nota ignorat, simulque summa illa necessitas, quæ practicum omni modo moliri resolutionem jubet, cum ipsis illis requisitis modo enarratis, quibus positis resolutio ponitur, clarissime opinor demonstrat, nil magis incumbere inflammationem resolutione curaturis, quam ut (1) obstruens liquidum diluentium & saponaceorum copiam sanguini assiduo insinuando attenuent & solvant (2) vasa, in quibus id continetur, quantum fieri potest, relaxent. (3) circulantium humorum impetum ita moderentur, ne vel torpeat, vel (quod ut plurimum fieri consuevit) excedat. Atque has, quæ ita enumero, indicationes reales esse, fundarique in ipso morbi ingenio, & ratio loquitur & experientia confirmat. Quare facile nunc erit dijudicatu, quæ remediorum genera prodesse queant in sanatione inflammationum, quæ noceant, quæ gratis atque sine fructu adhibeantur. Nolo VS. nitrum, potus aquosos diluentes antiphlogisticos, topica relaxantia, aliaque genuina & adæquata inflammationum antidota fuscè exponere, atque qua ratione illa medelæ serviant recensere. Sed id postulat instituti necessitas, ut vos adloquar fautores pulverum terrestrium; oro per DEVM immortalem! per artis vestræ honores, quorsum tandem tendit cæca illa sibi in absorbentibus placens libido? An omnem absorpsit prudentiam communis error, lateque ubique regnans præjudicium? Quis hæc crederet ratione utens? An decet Medicum sagacem dare remedia

media inutilia ingerenda ægro, iisque, si non omnem, saltem sæpe nimis magnam salutis partem credere, quæ pharmacis obtinenda est? An decet Medicum, serio ægrotantibus ludicra medendi methodo subvenire, atque ineptissimis pulvillis quasi illudere? Audiat mere terreus pulvis præcipitans, diapnoicus bezoardicus, resolvens, temperans, nec attenuabit, solvetque cruorem stagnantem, quis enim hoc ab eo expectaret? nec relaxabit vasa, quæ molem obstruentem continent, nec circuli celeritatem moderabitur, quare nec tantillum boni præstabit, quum in his momentis solis omnis medelæ cardo versetur, nilque aliud agendum Medico vel præstantissimo superfit.

§. 3.

Verum enim vero, cum, his omnibus momentis haud obstantibus, quæ nescio an considerentur ab omnibus, an considerata insuper habeantur, nihilominus utas tyrannus pulveres bezoardicos terrestres in cura inflammatoriarum febrium urgeat, merito inquirendum ducimus, quo nomine tandem olim usurpari in ejuscemodi affectibus illi cœperint; ut eo accuratius, quo jure, quaque injuria adhibeantur, cognoscamus. Quomodocunque autem praxin medicinalem retrorsum contueor, nil offendo aliud præter pathologiam acidam; de qua toties jam conqueri necessum habui. Primus fere in pathologiam invexit cl. SYLVIVS (y) infelix dogma, sanguinis coagulationem deberi acido, adeo quidem, ut a sanguine coagulato grumoso, stagnante, certissime ad acidi præsentiam argumentari liceat. Non igitur mirandum est, ipsum inter remedia resolventia sanguinem coagulatum & grumescens retulisse, lap. cancr. os de corde cervi, mandib. luc. pisc. &c. (z) Neque abhorret ab ejus principiis, quando inflammationem curandam dicit salibus volatilibus, qui coagulum resolvant, ac quando simul in eum finem laudat, lap. cancr. mandib. luc. pisc. os de corde cervi, quia sale volatili abundant: (a) Adstipulatur SYLVIO OTTO TACHENIVS, quando in *animadvers. suis in Hippocr. chymicum*, inflammationem tumorem vocat genitum a sale acido, quod, coagulatione sanguinis indu-

Terrea cas
olim inflam-
mationibus
opposita.

Ll 3

cta

(y.) Operum, p. 627. §. 50-54. — (z) vide in operibus p. 130, 173. §. 21, 209, 219. 284.
(a) p. 282, 283. a §. 22. ad §. 31.

cta, ejus motum circularem intercipiat, ut inde rubor, pulsatio, tensio, dolor oriatur. Quæ ergo ex hac theoria fluat medendi methodus, sponte puto cuivis innotescit. Eadem via incedens se ipsum aliosque multos fefellit ETTMULLERUS. De inflammatione nimirum agens, *Sanguis, ait, plus minus extravasatus ac in parte stagnans non ibidem quietus hæret, sed dum spiritus ejus volatilis evanescit, coagulatur & acorem contrahit, qui acor cum sale volatili oleoso adjuncto effervescentiam concipit, sub qua sanguis impense incalescit, turgescit, ac in pus corrumpitur, acor enim præternaturalis corruptionis individuus semper est comes.* (b) Quis crederet, Chymicum ETTMULLERUM ita sentire potuisse, sed insistens præconceptæ suæ hypothese in therapia inflammationis terrea, ceu alcali occulto imprægnata concreta, commendat ad absorbendum acidum, nempe lap. cancr. mandib. luc. pisc. C.C. sine igne & alia multa. (c) Quot igitur ex SYLVII & ETTMULLERI schola prodire Medici, illi certe omnes latius propagarunt communem errorem, ut, ad canones medicinales tandem relati, veritatem impugnare per multum tempus nemo facile ausus fuerit. Sæpe ego miratus sum, plenissime eidem subscripsisse Medicum cæteroquin eximium MARCELLUM MALPIGHIIUM; in responsione quippe ad epistolam *Pauli Mini*, quæ in operibus ejus posthumis legitur, (d) auctorem quendam recentiorem laudat, quod cognoverit, ophthalmiam a salibus acidis pendere, eaque propter sine VS. sine topicis, solo saltem absorbentium & volatiliu usu, medelam optime institui, docuerit. Jam vero hic fusè non inquiram, quot mala ex inconditis ejuscemodi falsissimisque principiis pathologicis in ægrorum salutem redundaverint, quando iisdem ubique locorum inhærentes Medici (neglecta sæpe missione sanguinis, quam omnes, genium inflammationis probe animo tenentes, summum remedium existere profitebuntur, quamque ad animi etiam deliquium institutam felicissimam experta est antiquitas medica (e) ad volatilia tanquam ad sacram anchoram confugerunt, oleumque addentes camino infandum miserorum ægrotantium numerum officiose necarunt. Nolo quoque urgere multis, valde limitandum esse receptum ubique dogma, salia volatilia ad-

(b) Oper. pag. 535. (c) pag. 536. (d) pag. 141. (e) Vide Freind in hist. med. pag. 310.

admista sanguini humano eum præservare a coagulo, coagulatumque resolvere iterum. Id verum esse largitur cl. STAHLIUS, (f) sanguini affusa volatilia salia, sed, quod probe notandum est, largiori quantitate, eundem fluidiorem reddere, fluoremque illius conservare, id ipsum vero ad morbos haud applicari posse, sapienter inculcat. In corpore humano certe ingens talis alicujus salis volatilis copia humoribus admiscenda non facile habebit locum, atque deinde, etiam parcissima quantitate exhibitum, valde vasorum actionem exstimulat, circulum accelerat, ingentemque æstum ita producit, quem tamen placandum esse omni modo in inflammatoriis febribus, toties Practici prudentiores monent. Omnia autem, inquam, talia, quæ huc referri poterant, lubens silentio involvo, atque ad terræ meæ redeo, quæ nullo alio nomine commendari possunt in inflammationibus, quam quia sunt pharmaca nemini agrotantium nocitura, cum e contra volatilia inflammationibus adfectis mirum quantum obsint. Vix nempe credo aliquem exiturum inter Medentes modernos, qui serio ab acido inflammationes derivare voluerit, quare impossibile est, ut ex hoc capite usus absorbentium terrestrium in praxi excusetur, tolereturque. Atque ut ille eo magis frustraneus ac ineptus censeatur, acidorum vegetabilium succi citri, ipsiusque aceti eximix vires, in sanandis inflammationibus toties experimentis comprobata efficiunt. Quis ergo causam ejusmodi affectuum in acido locaret? quis fallacem hancce hypothesin conciliaret cum usu præstantissimo oxymellis, jamdudum ab ipso HIPPOCRATE magni æstimati & ad nostrum usque ævum ad solvendum coagulum phlogisticum appositissimi?

§. 4.

Puderet credo hodie fautores vel summos terreorum remedium, in praxi inflammationum allegare acidum, ejusque antidota terrestria absorbentia, sed si eosdem vere hujus ætiologiæ pudet, quid tandem quæso poterunt allegare aliud? Dicam brevissimis. Plerique Medicorum, recepto ita stylo, colloquantur in inflammationum sanatione de lenibus diaphnoicis, ignorantes forte, cur ita loquantur, atque dum transpirationem blande movendam esse

Sub quo prætextu hodie usurpentur.

(f) mat. med. p. 374

esse dicunt, indicari diapnoicos, bezoardicos terrestres pulveres sine hæsitatione clamitant. Nil hac vice his futilibus adfectionibus opponam, sed quærere licebit, quid perspiratio auctior & sudoris promotio ad inflammationem? Si prudentiorum aliquis responderit, hac methodo inflammatorios affectus solvi: insto ego ulterius quærendo, an liberior perspirationis successus, vel & sudoris fluxus, una via est, per quam inflammatorii affectus corporis humani solvuntur? Nemo Medicorum hoc ipsum asserere audebit! Quem enim fugit, phrenitidem, fluxu hæmorrhoidum ac diarrhoea, peripneumoniam sputo, nephritidem urina copiosa sæpius feliciter persanari. Si hæc omnia ita vera habentur, ut sane sunt verissima, statim concedere coacti eritis vos *Medici terrestres*, si spes fuerit, his evacuationibus morbum solutum iri, si signa futurarum ejusmodi evacuationum adfuerint, si ipsa evacuatione tales jam insent, aut succedant; frustra & otiose propinãri terrea bezoardica, diaphoretica, diapnoica qualiacunque: aut demonstrare tenebimini, & has evacuationes promovere posse terrea vestra remedia, quod vix probaturos vos speraverim. Multum ergo jam usui eorum opportuno decedit. Sed pergo ego ulterius. Scitis credo omnes, nullas evacuationes accidere cum bonis agrorum rebus in inflammatoriis febribus, nisi stasis fuerit discussa, seu quod idem est, nisi obstruens materies ita fuerit præparata, ut fluat, & per congrua emunctoria evacuari queat. Aliter enim, liquidis tenuissimis inutiliter profusis perit id, quod attenuando lentori stagnato debebat inservire. Quod si vero ipse lentor inflammatorius, vi vitæ remediisque adhibitis, fuerit ita præparatus ac attenuatus, ut quiescens antea stagnansque jam loco moveatur, ac per vasa omnia ferri valeat iterum, tumque circuli lege omnibus colatoriis applicetur, crisi varia, modo exibat per vasa cutanea, modo per vasa renum, modo per glandulas intestinales &c. atque ita sensibili evacuatione morbus sanabitur: Poterit vero artis naturæque beneficio ita solvi attenuarique viscidum phlogisticum, ut circulans iterum, non modo per vasa ampliora paulisper possit egredi, sed & per tenuissima cutanea halitus specie exire queat, insensibilique perspiratione excerni, quem sanationis modum in inflammationibus pulchre BOERHAAVIUS *resolutionem sine*

sine crisi vocare solet. Nimis itaque certum est, non modo feliciter, sed & expedite satis excretionem cutanea solvi posse inflammatorias febres, ac vere solvi solere, innumeris observationibus antiquioribus recentioribusque constat. Atque si considerare lubet, ea quæ eleganter, *dissertatione de curatione febrium per evacuationes instituenda*, demonstravit doctissimus Pitcarnius, quæ evacuatio eligi deberet, si quædam foret eligenda; quamque multo citius toleratur morbus evacuatione facta per poros cutis, quam alia quacunque secretionem, cum major vis materia morbificæ calculo rite instituto, dato tempore duci possit per secretionem cuticularem, quam per aliam quamcunque. Si, inquam, ea considerentur accuratius, facile liquebit, convenientissime Medicum moliri excretionem periphericam in febribus inflammatoriis, si saltem prudenter eandem moliri aggrediatur. Anne vero hoc sine licebit exhibere pulveres bezoardicos & diapnoicos? Nego ego illud nihilominus atque pernego. Quid enim? Hæret puto inflammatoria materies in arteriolis ultimis partis inflammata impacta, easque obstruit, ac lentore suo, quo peccat, pergere prohibetur in venas his arteriolis continuas. Ergo permanens talis nec aliorum poterit deduci, nec versus arteriolas cutis determinari, si vel mille pulveres bezoardici ægro exhibeantur. Attenuanda igitur erit antea & reddenda perspirabilis, aliter inepte, de eadem per diaphoresin eliminanda, Medicus cogitabit. Absurdum vero omnino esset, attenuationem intendere terreis, quæ aquosis diluentibus & saponaceis unice perfici potest; quod si autem diluentibus satis attenuata fuerit, & attenuata eo usque, ut possit per corticem corporis exhalare, solum regimen requiritur, ut vere exhalet, terrea vero incassum dantur, quæ ne tum quidem transpirationem juvare possunt, quia huic fini neutiquam serviunt, ut supra peculiari capite clarissime monstravi. Satis ergo certum est, unicum cyathum aquæ simplicis millenis vicibus plus præstare, quam præstarent mille pulveres bezoardici & diapnoici. Quæ de æstu inflammationem comitante atque terreis præcipitantibus moderando nugantur Practici, in superioribus satis confutata sunt, nec ampliorem animadversionem promerentur.

Terres anti-
pleuritica.

§. 5.

Hæc de inflammationibus in genere, sine respectu ad aliquam singularem, elocutus sum, sed ut appareat luculentissime, quantam tyrannidem exercuerit hæctenus, quam longe lateque debachatus fuerit inter Medicos fatuorum terrestrium usus, portento similia elogia recensebo, quæ in specie iisdem in pleuritide sananda communi consensu fuere assignata. Rationem si statim cognoscere aveamus, ultro iterum occurrit infons illud acidum, tam gravi culpa a tot præclaris Autoribus perperam oneratum. *Sit spina partis alicui infixa*, audax pronunciat HELMONTIUS, *succedit in instanti dolor, a dolore mox pulsus, a pulsu cruoris affluxus, unde tumor, febris, apostema. Spina ergo post se movet cætera. Metaphorica ergo spina pleuritidis, & proprie loquendo, ipsa pleuritis est peregrina aciditas concepta in archæo, quam si fuget aut deponat in cruorem venæ cavæ, ea certe ad venam azygos, imo vel in ipsam propinquam costarum carnem expellitur.* (g) Pergit ulterius: *Esse acidum in pleuritide, ex eo patet, quod in pleuritide cruor elicitus grumescat, quæ grumescencia seu caseatio est acoris effectus.* (h) Bone DEVS! quam lubrico ralo nititur nihilominus hæc Helmontiana ratiocinatio, licet confidenter adeo proposita, atque tot verborum phalaris exornata. Sed quæ tandem ad HELMONTII mentem pleuridi debetur medicatio? Spernendam esse præcipit maledictam VS. & huiusmodi præsidia eligenda, quæ aciditatem extinguant, sicque spinam corrigant, doloremque pacent. (i) HELMONTIO libere suffragatur OTTO TACHENIUS, (k) ab acido eadem ratione pleuritidem derivans. Sed multo adhuc accuratius ejus vestigia legit ETTMULLERUS, quando ita scribit: *Causa pleuritidis & peripnevmonia est sanguinis coagulatio & stagnatio ab acido in eo peccante orta, acidum simul membranaceas partes vellicat, hinc sanguis VS. emissus subinde est semi-grumosus.* (l) *Relicta acida vestigia in parte adfecta recidivas causantur.* (m) *Mandibula lucii piscis temperant acidum, hinc egregie commendantur pro usu anti-pleuritico.* (n) *Dentes*

(g) In tractatu inscripto pleura furens, operum p. 245. (h) ibid. p. 246. (i) l. c. p. 247. (k) in Hippocrate chym. p. 106. (l) p. 561. (m) ibid. (n) Colleg. pharm. in Schroed. pag. 694.

animalium, contra pleuritides optimum sunt specificum, ad drachmam unam in forma pulveris propinati, coagulatum enim sanguinem resolvunt, & acidum absorbent. (o) Laudat deinde in pleuriticis pulverem dentis aprugni, crystallum mineralem, mandib. luc. pisc. lap. cancr. cl. WILLISIUS (p) eo quod, salis acidi præpollentias destruendo, sanguinis coagulationes tollant. Haud secus mandibularum lucii piscis, ad materix acidæ circa ipsam pleuram præsuppositæ inversionem, vires notorias esse, dicit celeb. Dan. LUDOVICI (q) atque alibi, pulverem ex sanguine hirci, sulphure & ossibus lucii piscis compositum, in pleuritide etiam sine VS. expectorationem sufficienter complere, & cum mixtura simplici cancrinos & corallinos pulveres curam concludere scribit. (r) Et quid opus est, ut MICHAELEM cum suo magisterio antipleurítico; (s) HERMANNUM, mandibulis luc. pisc. palmam præ oculis cancr. in pleuritide & peripnevmonia decernentem. (t) dentesque apri, ad drachmas duas ex olei lini unciiis tribus, per vices, ad expectorationem promovendam, exhibentem, (u) LANGIUM, famosum præstare usum mandib. lucii in pleuritide, asserentem. (x) DECKERUM ob infelix acidum iisdem remediis inhaerentem, (y) JUNCKERUM, mandibulas lucii, ob detergentem qualitatem, nonnihil conferre in puncturis laterum, largientem, sed tamen, an verum specificum antipleuriticum constituent, adhuc ambigentem, (z) aliosque citem. Sufficit, eheu! tot Medicos præcellentes sibi imponi fuisse passos, cæcaque fide præconcepitis opinionibus subscripsisse. Imo vero dolendum deplorandumque serio est, in dispensatorijs recentissimis, quæ lectissima remedium genera singulari studio congesta comprehendere censentur, tot deprehendi pulveres antipleuriticos, ne nuce casta dignos reputandos. Habet *pharmacopœia Augustana An. 1734. edita pulverem pleuriticum* ex mandib. luc. pisc. dent. apr. lap. percar. talo lepor. lap. cancr. ocul. luc. pisc. fem. card. Mar. & artemis. atque de eodem prædicat, *quod contra omnes laterum puncturas, in pleuritide tam spuria quam exquisita, etiam in epidemica illa, qua doloris*

M m 2

(o) ibid. p. 646. (p) Pharm. rat. Part I. p. 158. (q) in pharm. p. 166. (r) ibid. p. 147. 148. 149. (s) Prax. part. I. libr. III. c. 6. (t) Cynof. mat. med. part. II. p. 14. (u) ibid. p. 16. (x) in mat. med. p. 443. (y) Fr. Barbette p. 70. (z) Therap. gen. tab. IV. p. 146. & tab. V. pag. 209.

vehementia multi jugulantur, ad dolores mitigandos, inflammationem resolvendam, sudoresque eliciendos singulare sit remedium. Eadem autem, quod probe notari velim, verba, jam legebantur in illa editione, quæ An. 1646. luci publicæ exponebatur. Igitur antiqua fabula, post integrum fere seculum elapsum, fideliter adhuc servata est, digna certe, quæ a nobis etiam ad posteros transfundatur, quo habeant & illi, cur patrum suorum pigram simplicitatem derideant. Ejusdem autem surfuris pulverem pleuriticum invenio in dispensatorio Viennensi. Prorsus talem Pharmacopœia Argentoratensis, exhibet, neque ille, qui in Brandenburgico dispensatorio hoc titulo insignitur, ex aliis quam ex ineptis ejuscemodi terrestribus indolis quicquiliis confunditur. En ergo elegantem contra pleuriticos aculeos remediorum supellectilem! quam si aliquis parem vincendo gravissimo affectui hodie crederet, nã ille non posset non suam prode in rebus medicis inscitiam atque socordiam. Illud equidem largior lubens, nil nocituros esse pulveres tales pleuriticos, nec durioram illam censuram mereri, quæ jure meritoque debetur arcano illo antipleurítico, salii volatili scilicet ex stercore equino parato, contra pleuritidem & alios etiam morbos ab acido vitioso per hypothefin commendato in miscellan. Nat. Curios. (a) ab eo quippe sollicite cavebunt sibi omnes meliora docti, atque remedia morbo ipso pejora multo curate omittere scientes. At vero quid tandem boni accidere potest agro a pharmacis nec nocentibus nec juvantibus? Nemo unquam probaturus est serio, acidum peccare in pleuritide, quare omnis ille apparatus terreus, nulla alia Virtute pollens nisi sola ant-acida, flocci faciendus est, & merito suo negligendus in praxi clinica. Annotaverat dudum artis parens HIPPOCRATES, (b) quò acidum eructant, non facile fieri pleuriticos, quod perpendere debuissent omnes, qui illi, præter rem, omnem morbi culpam deferre recentiori ævo non erubuerunt. Atque quicquid tandem post HELMONTIUM de acido pleurítico ratiocinetur ETTMULLERUS, id omne, serio expensum, nil valet, quod doctè animadvertit, qui hunc strenue refutavit, doctiss. PITCARNIUS. (c) Nolo dum ab
omni-

(a) Cent. III. & IV. obs. 178. (b) Sect. VI. aph. 33. (c) In elementis cap. de pleuritide.

omnibus facile evolvi possunt, verba ipsius hic transcribere, sed licebit ex M. N. C. excerpere, quæ contra inconditam hanc hypothesein elegantissime disputat el. ANTON. VALLISNERIUS: (d) *Incalescimus*, ait, *atque inde aura suscepta refrigeramur, pleuritis in promptu.* Quid necesse est hic acidum invocare, cum nullum verè peccet, sed coarctatio potius vasorum intercostalium aut extima pulmonum membrana a frigore inducta? An illico acidum genitum est propter frigus, & in laesa parte consedit ut spina? Nuga, ut opinor? Nascitur offa, hoc est coagulum etiam inter spiritum vini & spiritum urina, ubi tamen nullum acidum intervenit. Sed recentium quorundam palato nihil sapit, quod non sit acidum, omniumque aures gaudent, mordaci rodere aceto. Quid ergo vobis videtur lectores mei? Nonne omnia illa remedia antipleuritica, de quibus antea verba feci, pertinent ad nugivendulos pulveres, ut vocat, quosque in sananda pleuritide inanes clamat, ac prudenter rejicit GEORGIUS BAGLIVUS? (e) Absint inania hujuscemodi remedia a Medico docto, atque indicationes respondententes morbi genio, ut decet, formare apto. Fere animo exciderat, mandibulas lucii piscis, dentemque apri in pleuritide a non paucis commendari ob signaturam, hos vero minorum gentium Deos, nec confutatione, nec responsione dignos cenfeo, ad gentes, omni cultura, omnique sana ratione destitutos, ableganda ejuscemodi somnia videntur. Indicationes verè in pleuritide, ut in omnibus inflammatoriis, revellere impetum nimium, quia is contrarius resolutioni; attenuare lentorem, laxare vasa, hæc sufficiunt. Princeps ergo in morbo hoc fontico, ut in omnibus inflammatoriis, remedium VS. nec inepte de eadem, plus simplici quoque vice repetenda, verba faciens SYDENHAMUS, per ipsum sectæ venæ orificium, & pleuritidi parari fugam, & sanitati reditum, pronunciavit. (f) Summi deinde usus sunt, lateri dolenti improbo labore applicita fomenta laxantia atque paregorica. Inter interna, post infusa repide haurienda, post oxymel simplex, decocta demulcentia, emulsiones, oleumque amygdalinum, nitrum & camphoram (ff) eximio cum fructu sapiuscule hætenus

Mm 3

felix

(d) Cent. V & VI. obs. 97 (e) Oper. p. 46. (f) Operum in 8. p. 339. (ff) In hoc perexiguo sed præstantissimo nihilominus remediorum antipleuriticorum apparatus

felix adhibui, rationis ductum, multorumque egregiorum virorum præcepta secutus. Neque aliis præfidiis, ad vincendum hunc affectum, indigere Medicum, neque dari facile alia his superiora, magisque genio morbi accommodata, satis convictus credo. His instructus poterit negligere reliqua omnia, quæcunque demum collaudentur. His carens parum præstabit, ac nisi vis vitæ levior rem forte morbum curet, actum erit de sanitate & vitæ ægrotantis.

CAPVT XVI.

Ineptum terreorum anti-nephriticorum apparatus impugnat.

S. I.

Terrea pro an-
tinephriticis
venditata.

Nill autem magis, incumbere mihi reputans, quod, circa inflammationum sanationem frustra terreis creditam, commemorem,

ratu, non possum non quin scorsim camphoræ vires dignissime collaudem. Scripsi olim de Virtute ejus refrigerante & antiphlogistica, tenuem tractatum ac postea nullam facile occasionem omisi, exitum remedium Vires in ægris meis expetiendi. Notum est ubique, quantum camphoræ nitro nuptæ faveat in Pleuritide, qui, inter practicos labores felicissimus, extremæ senectutis limites attingit Illustr. HOFFMANNUS, attentamque considerationem merentur verba cl. BAGLIVI Prax. Med. Lib I p 35. *Quando in Pleuritide viget indicatio dissolvendi, camphora & ex eadem parata remedia pro secreto fere hanc indicationem absolvunt.* Lectu dein dignissimæ sunt observationes WERLHOFIANÆ, de pleuriticis emulsione camphorata curatis, in Commercio Norico anno 1734. hebdom. 33. & 47. Seduloque a me annotata sunt, quæ scripsit Vir Illustris JOHANNES SAMUEL Nobilis Dominus de BERGER, nimis bene de libello meo sentiens, in epistola ad cl. WERLHOFIUM eidem Commercio Norico 1735. hebdom. 4. inserta. *Legi & probavi observationes tuas de camphora. Spero plures ea de re Medicos ad fiduciam usumque egregii medicaminis excitatum iri. Ipse illud, præcipue in pleuritide aliisque internis inflammationibus, majori etiam dosi, quam quæ abs Te commendatur, sæpissime felicissimeque usurpo.* In sinu gaudeo, inter Vratislavienses etiam Medicos olim saltem exticisse cl. KLAUNIGIUM, qui in suo *Nosocomio Charitatis*, peculiari observatione de pleuritide conscripta, multis encomiis pulverem nitroso-camphoratum afficit, talemque in febribus inflammatoriis, omni auro & panacea præstantiorem declarat. Ego sane, qui nomen meum jungere Viris summis vix ausim, quod sancte testor, sæpius cum Voluptate hujus remedium usum in Pleuritide felicissimum deprehendi, adeoque de ejus efficacia, repetitis faustis successibus, convictus sum, ut jam curaturus Pleuritidem, post VS. semel, bis, ter, administratam, topica lateri dolenti imposta, infusa tepida mellita serbrius haurienda, clysmata antiphlogistica, vix aliud remedium quam pulverem ex niteri granis xij. xv. cum camphoræ gr. j. ij. iij. cum Emulsione ex oleo amygdalino singulis præbiis superbibenda sãdhibere soleam, satis certus, nisi hæc morbum curent, illum pro insanabili habendum esse,

rem, quam male illa antinephritica & lithontripica vulgo audiant, commode jam potero declarare. Insignis certe est multifariorum remediorum farrago, quæ, non tantum ab hominibus iudicio egenis, sed a viris præstantissimis ad calculum atterendum & in pollinem resolvendum, per multos annos fuere commendata. Laudat GRULINGIUS ad hunc finem succum portulacæ, DEODATUS moschum terrestrem, CRATO aquam nucleorum persicorum cum vino paratam, HERCVLES SAXONIA therebinthinam cum semine milii solis, RVLANDVS aquam destillatam ex stercore columbino, SCHROEDERVS urinam hirci calidam &c. Et quis omnia egregia hujus farinae medicamina ordine complecteretur! ad nos in præfenti sola terrea remedia spectant. Equidem lupum non facile comedere lupum, vere satis convenienterque vetus aliquod proverbium loquitur, sed eo nihilominus processit plus quam plebeja Medentum numero plurium credulitas, ut, atterendis solvendisque coagulis terrestribus, in corpore humano præter naturam genitis, terrestria pharmaca apta & sufficientia a longo tempore habuerint. Videas ohe! qui calculos suos infelicissimo partu & dolorosis conatibus editos, spe evanida pleni, fore, ut illi superstites in corpore reliquos destruant, deglutire iterum haud verentur; quasi illi semel exire coacti aliis moram invidentes eosdem certo propulsuri sint, egredientesque comitaturi fideliter. Equidem aliquis harum rerum ignarus, lepidas ejusmodi historiolas, ad eas traditiones, quæ vulgi hominum simplicitatem olent, atque ad hunc solum pertinent, referre primo intuitu poterat, sed falleretur is vehementer, ita nimirum Medici haud pauci sensere, quos inter HOEFERVS in *Hercule medico* calculum humanum ad calculum atterendum laudavit, (g) atque JOH. SCHROEDERVS scribere haud erubuit: *Calculus humanus summe valet ad tartarum in omnibus corporis partibus, imo ad calculos etiam grandiores resolvendos atque expellendos.* (b) Neque tamen terrestribus calculosisque concretis in humano corpore infausto fato coactis, saltem virtus antinephritica & lithontripica tributa est a Medicis credulis & fœcordibus, sed vix datur lapidosum aliquid in rerum natura, quod eo nomine officinale

(g) libr. 3. c. 9. (b) libr. 3. c. 8.

nale redditum haud fuerit. Tantus ergo antinephriticorum & lithontripticorum excrevit apparatus, ut, si vel in omnibus hominis visceribus quiescentes, atque lentelcentes humores in siccam lapidosamque molem obriguerint, aptissima illi atterenda ac eijcienda praesidia larga copia in pharmacopoliis asserventur. Extat lapis quasi secundum excellentiam dictus *antinephriticus*, de quo modo allegatus notavit SCHROEDERUS, quod speciatim ad nephriticos dolores, calculumque & arenulas expellendas inservire dicatur. (i) Atque hoc, ut facile patet, ipse nondum asserit convictus, sed recenset saltem; At vero quam confidenter eundem lapidem extollit Commentator HOFFMANNUS: *Lapis nephriticus*, ait, *admirandas vires, vel gestatus vel intra corpus exhibitus, tum doloribus nephriticis praesentaneum auxilium afferendo, tum arenulas per oculos, vesicam, anum, ac totius corporis habitum pellendo, potenter exercit.* (k) Si cuidam forte sceptico, Medico portentoso, tales effectus videantur pugnare cum sana ratione; si experientia castissima eos ignorat; quicquid sit, lapis nephriticus nihilominus nephriticus est, ecce causam ejus sequenti exceptione tuetur LANGIUS: *Quoniam plures sunt lapidis hujus species, si forsan non prima statim vice ab applicato hoc remedio solatium experiantur aegri, neutiquam penitus dubitari debet de ejus efficacia, qua utique est incomparabilis.* (l) Eadem prorsus verba excerptit cl. BOECLERUS in *mat. med. continuata*, simulque allegavit EMAN. KOENIG lepide certe dicentem: *Quod appensus etiam lapis nephriticus calculum quandoque tam valide moveat, ut saepe eum deponere coacti fuerint gestantes.* Afines nephritico lapidi vires possidere ut plurimum creditur *lapis Judaicus*, de quo quod medeatur difficultati urinæ, calculosque vesicæ ac præcipue renum rumpat allegatus jam SCHROEDERUS annotavit. (m) Idem de eodem prædicat HOFFMANNUS in *clave*, ac non contemnendum eum esse remedium in urinæ difficultate & calculo, perhibet ETTMULLERUS. (n) Sunt adeo, qui eundem in marem & foeminam distinguunt, ac priorem renibus, posteriorem vero vesicæ destinant. Sane autem vix hæc omnia capimus hodie, sed

(i) libr. III, c. 4. (k) p. 153. (l) Oper. p. 330. (m) libr. III, c. 8. (n) Oper. p. 734.

sed plane risum movere debet recensio LANGIANA & BOECLERIANA (o) lapidem Judaicum tritum, & cum aqua subactum ad glutinis consistentiam, abrasis prius pilis regioni pubis applicari pro scopo lithonriptico. Taceo lubens fabulas, quæ de lapide lyncis leguntur in libris Practicorum. Mira quoque deinde res est, lapidem spongiæ utilem haberi a SALOMONE DALE, (p) ad frangendos calculos renum & vesicæ, quia SCHROEDERUS idem illud quoque antea edixerat. Collaudant porro, ubi de calculo vel tantillum audiunt omnes vetulæ adhuc *percarum lapides*, & ex officinis petunt. Dandum etiam aliquid earum simplicitati, imperitiæve in arte salutari, sed nunquam condonandum HOFFMANNO, quod abs re scripserit: (q) *Lapide percarum in calculo tam Puerorum quam adultorum in aqua Petroselini summa esse efficacia.* Nondum vero finis remedium antinephriticorum *crystallus montana*, quippe secundum modo allegatum HOFFMANNUM (r) SCHROEDERUMQUE (s) atterit, & secundum LANGIUM (t) rumpit calculos. *Lapides cancrorum*, de quorum virtute antinephritica vix amplius dubitatur inter Practicos, non minus calculum SCHROEDERO teste atterunt. (u) *Testæ ovorum*, ex quibus per incubatum pulli modo exclusi sunt, a quibusdam nomine præservativi singularis calculosis commendantur, referente ETTMULLERO. (x) *Lapis manati*, in dissert. LANGIANA sub STAHLII præsidio de eo habita, refertur inter antinephritica. (y) *Coclearum opercula* a quibusdam instar summi arcani in calculo commendantur cum nitro tantillo, ut recenset BOECLERUS. (z) Deposcit sibi hic locum aliquem fabulæ valde analoga recensio in M. N. C. (a) reperiunda de jaspide antinephritico, quod corpori appensus circa regionem lumborum inter gestandum refrigerationem dorsi & renum excitaverit, ægrumque per 8. annos liberum a nephritide præstiterit. Quare MENZELIUS observationis auctor, multam refrigerandi virtutem inesse ejusmodi lapidibus, arbitratur, qua calorem præternaturalem renum tanquam præcipuum

N n

(o) LANGE Oper. p. 315 BOECLER. in cynos. mat. med. Herm. continuata. part. III. p. 878. (p) in mat. med. p. 82. (q) in clave p. 701. (r) libr. 3. c. 8. (s) libr. V. class. 3. (t) in colleg. in Swed. Oper. p. 688. (u) § 13 (x) in clave p. 178. (y) Lect. mat. med. oper. p. 310 (z) in continuatione II. mat. med. Hermann. part. II. p. 593. (a) Dec. II. Ann. 7. obs. 2.

puum agens coagulandi tartarum vel calculosam materiem in renibus retundere, & sic causam nephritidis continuo abarcere valeat. Proponit tandem cl. ADOLPHI: Præstantissimum & facile parabile contra calculum remedium. Ardes lector! Opinor ego, sciscitarisque curiosus, quale demum illud sit? Accipias ergo propria ipsius auctoris verba: *Quamvis infinitus pene remediorum contra calculum sit numerus, facile tamen multis aliis (ne quid audacius dicam) palmam praripere potest pulvis testarum coclearum subtilis sapius a drachma semis ad drachmam unam in vehiculo commodo sumtus, quoniam potentissime materiam & glaream, ex qua generantur calculi, dissolvit, namque ex ejus usu multum sabuli per urinam excernitur.* (b) Nescio certe an opus sit, ut prolixiorem conscribam antinephriticorum terrestrium supellectilem, quando nimis prolixam jam supeditavi. Horreo, quod sincere eloquor, immanem compositionum antinephriticarum gregem ex solis ut plurimum inanibus terrestribus invito Apolline compositarum. Horreo ineptissimorum pulverum hujus farinae apparatus, quibus hercle! sine exceptione omnibus egregie competeret inscriptio: *Pulvis & umbra sumus!* neque enim vel tantillum præsidii in eis delitescit. Famosum fuit olim *specificum antinephriticum Regis Poloniarum Vladislai* ab Andr. Cnceffelio ejus usibus dicatum, quod magisterium crystalli montanae & aliud quoddam antinephriticum magisterium recipiebat. (c) Superbit, quod lectoribus notum, *Pharmacopœia Augustana*, pulvere suo antinephritico multa inania terrestria recipiente. Custodit *recentissimum dispensatorium Brandenburgicum* pulverem antinephriticum ex lap. Jud. perear. lap. 69. matr. perl. succin. alb. lap. bez. occidentali, oleo destillato petroelini constatum. Sed DEVM immortalem, quantum in his remediis inane! Forte autem melior his & aliis omnibus famosus *pulvis antinephriticus Volckhammeri*, quia majori pretio venit, ex gemmis compositus, quibus pancreatas insidere in medendo vires, adeoque sine dubio etiam antinephriticas, tot Medici hæctenus credidere. Illud equidem satis expertus novi, ad hunc diem pulveris antinephritici Volckhammeriani copiam Norimberga Vratislaviam deferri, quam inter nostras

tes

(b) in M. N. C. cont. VII. & VIII. obs. 33. (c) Vid. Scabl. diss. de lithogenesi p. 35.

tes semper adhuc inveniantur, qui ex pretio pharmacorum vires æstimantes, aut experientiam anili simplicitate allegantes, magnum contra calculi dolores præsidium in eodem repostum arbitrantur. Molliter cubent ossa venerandi olim Præsidis Societatis N. C. VOLCKHAMMERI, sit ejus memoria extenta ad ultimam posteritatem! Sit manibus ipsius felici silentio, placidaque quiete fruentibus suis honos! sed parcant præfracte denegati laudes & encomia inani pulveri, cujus inventionem ipsi, scio, nunc movebunt, cujus usus, quod audax ominor, haud feret ætatem. Atque hic forte jaceret sepultus diu, nisi darentur hinc inde Medici, qui decepti ab aliis semetipsos insuper decipiunt, atque in proprio corpore animadvertisse sanctorum terreorum lapidosorumque pulverum in atterendo & pellendo calculo energiam in suum hercle opprobrium profitentur. Extat N. C. Miscellaneis a CRUGERO inserta observatio (d) inscriptionem gerens: *de calculi renum comminutione.* Persuadere ibi nititur lecturis cl. auctor, calculum esse concretum salino terrestre, atque si sal illud, quod ligat terrestres particulas, queat solvi, has a nexu a se invicem liberari debere ratiocinatur. Post varia dein remedia id solventia, ac ita calculum ex ipsius hypothesi comminuentia in medium prolata, sic de se ipso loquitur: *Assumsi etiam pulverem sequentem, quem Borricbius in actis medicis Bartholini proponit, & quo revera calculum contrivit. R. pulv. lap. lync. judaic. crystalli fossilis preparat. oc. cancr. ana drach. unam, dividatur in 4. part. æqu. S. 4 Stein-Pulver. Et ego veritatem Borricbii deprehendi & arenulas conspexi. Aliquando & in usum traxi solos lap. cancr. cum fructu, iterum enim arenule subsiderunt.* Turpiter vero fallitur nugacissima conclusione CRUGERUS, lapidosi pulveribus, ut recte signati sunt, lapidibusque cancrorum has arenulas detritas fuisse, reputans, quas mille homines, sine prægressa deglutitione ejusmodi lapidum, excernunt; & quotusquisque præterea sibi imaginabitur, terrea remedia data ex ipsius sententia solvisse salinas calculi particulas, aut extricasse eas ex terrestrium connubio. Eheu! quæ fata speranda medicinæ? quando illi ipsi, quorum auctoritatibus repurganda erat a fordibus, erroribus plebejis circa calculum, suo

N n 2

adjecto

(d) Dec. III. Ann. 7. 8. obs. 116.

adjecto calculo patrocinantur, eosdemque paraturos ex finibus artis abitum revocant iterum ac stabiliunt.

§. 2.

Argumenta
precaria cur
terrea profint
nephriticis.

Quæ vero tandem, si serio expetantur urgenturque, rationes reddi possunt a fautoribus ridiculorum antinephriticorum terrestrium, cur profint, aut prodesse possint; atque sub quo demum prætextu porrigere ægris nephriticis, calculosisque lapidosos suos pulveres solent Medici? Pudet de hac materia verba facere, sed exigit inquisitionem examinis methodus, quam huc usque servavi, propositi semel cœpti tenax. Dantur, quod silentio præterire non debeo, viri quidam experientissimi, qui, inglorium habentes, quod ignorent sedulo inquirere pharmacorum operandi rationes, rationem reddere recusant, altoque supercilio suam saltem crepant experientiam, de cuius fide, de cuius certitudine, si aliquis nondum experientissimus, sed experiens ambigat, anathema sit. At vero Thomas ego incredulus scepticorumque prudentum in medicina fidelis affecla, id fulgur ex pelvi parvi faciens, si vel mille experientiis Practicorum docerer, lapidosos pulveres attrivisse calculos eosdemque in arenulas subegisse, sana ratione contrarium suadente, illas omnes mancas, fallaces, futiles declarare haud vererer. Sed ab experientia inani allegatione ad rationes me conferam, quæ tamen aliæ haud deprehendentur, quam vel frivola & ineptæ, vel præconceptæ saltem hypothese superstructæ, atque rigorosius examen haud ferentes. Pertinet huc statim miserrimum illud asylum a signatura petitum, cuius præco præcipuus existit OSWALDUS CROLLIUS. Audiamus vero quid de calculo hic homo nugari audeat: *Omnia, inquit, quæ calculum pellunt, magico modo morbum, cui medentur, signatura denotant, ut crystallus, silex, lapis calaminaris, lapis judaicus, lynceis, hominis &c.* Atque ego crediderim, integrum librum OSWALDI CROLLII de signaturis, ipsa signatura denotare, quod autor sit mendax, nequam, impudens, & quæ sunt reliqua; sunt alii, qui quando de antinephriticis res est, ad diureticam terreorum virtutem, extra dubium, ut putant, collocatam, provocant, atque ea huius ope calculos propellere contendunt, quid vero de illa sentiendum sit, in superioribus abunde docui. Invenies porro, qui spasmos nephriticos

ticos terreis exhibitis componi putant, eoque nomine ejuscemodi pulveres præscribunt ipsi, tolerant & defendunt. Valde miror, ad hanc classẽ transtisse auctores Cl. historię morborum Vratislaviensium, occasione pulveris antinephritici VOLCKHAMMERI, cujus usum strenue commendant. *Pulverem, ajunt, famigeratissimi nostri quondam Præsidis Volckhammeri, quidam nostrum cum successu dederunt, ob insignem demulcendi spasmos virtutem.* (e) Eandem profus fovet sententiam celeb. JUNCKERUS, ita in conspectu suo medicinæ locutus (f) *Pulvis Volckhammeri calculum quidem ipsum non tollit, quoniam autem ab omni narcosi alienus, ob gemmarum ingredientia, antispasticam habet efficaciam, ad placandas commotiones calculum comitantes egregium edit effectum.* (ff) Et alibi de eodem pulvere ita scribit: (g) *Non frustra gemmas pulveri suo contra calculum admiscuit Volckhammerus, quippe utiles ad spasticum dolorem calculosis infestum leniendum.* En ergo utilem in nephritide pulverem VOLCKHAMMERI, ob vim antispasmodicam ex hypothefi! at bone DEVS quam lubrico talo nititur hæc energia! quam licet defendat, inscius tamen ipse simul negat, modo allegatus JUNCKERUS: scilicet immediate ante ipsissima verba ex ejus therapia modo adducta ita scripserat: *Etsi modus agendi obscurior sit, tamen pleræque gemma, præcipue hyacinthus & smaragdus, teneras corporis agri membranas nonnihil stringunt, adeoque vim subtilem tonicam exerunt, ut attendit perdocet observatio.* Quodsi ergo gemmarum energia medicinalis est tónica & nonnihil stringens, impossibile est, ut in pulvere VOLCKHAMMERIANO sit antispasmodica & anodyna. Tantis igitur obloquutionibus & contradictionibus subjecta observantur elogia, quæ non ex merito, sed gratis affiguntur remediis terreis antinephriticis. Verum enim vero non antispasmodica, sed ipsa sua, quæ manifesta sensibus est adstrictoria virtute corallia, lapidem lyncis, judaicum spongiæ, nephriticum, & ejusmodi terrea alia vim exhibere antinephriticam putat. illustris de HEUCHER in dissertatione doctissima, *de calculo per adstringentia pellendo.* *Quantum, inquit, hæc ad-*

Nn 3

strin-

(e) Ao 1699. p. 194. (f) Hæc ipsissima verba habet Stahl in dissert. de nova pathologia calculi renum p. 16. (ff) Junckerus Therap. Tab. IV. p. 138. (g) p. 378.

stringunt, tantum etiam unanimi omnium consensu calculum pellunt, id quod vel inde intelligas, quod ab ultimis inde artis nostrae incunabulis ad haec usque tempora vix pulvis aliquis nephriticus praeceptus fuerit, quem vel illa omnia citata adstringentia, vel quaedam certe ex eis non fuerint ingressa. (b) En insigne in opinionibus divortium! altera relaxatione, altera prorsus contraria operandi ratione, adstrictione puta, terrea suam praestare vim antinephriticam statuente. Cuiusnam igitur ex dissidentibus his sententiis erit subscribendum? quo sine porrigendi nephritide vexatis aegrotantibus pulveres terrei antinephritici? an ut relaxent tubulos renales & ureterum vias, an ut stringant. Si utraque energia quadrat medelae nephritis calculosae, simul tamen utramque existere posse in uno eodemque terreo remedio vix probabile videtur, optandum omnino, perrerum naturam esset possibile, ut existeret. De omnibus quidem illis terreis, quae hucusque habita sunt, pro antinephriticis nondum recordor ab ullo Medico assertum, quod relaxando adstringendoque simul agant, sed quod modo probatum dedi, alter hanc, alter illam potentiam illis attribuit. At vero de quo quidem vobis gratulor, de quo vos in sinu gaudere jubeo, aegri calculosi! bonis avibus inventus est lapis quidam antinephriticus novus, qui non tantum, quod portento simile est, una adstringit, & relaxat, sed & aliis quibuscunque indicationibus in calculi medela explendis apprime respondet, maxime si capiatur ab aegro, cujus natura haud desipit. Ventilata nimirum fuit ante paucos annos Heidelbergae, & recensita legitur in *Comm. litt. Norib. (i) dissertatio de lapide nephritico novo*. Invenitur hic in agro Herbornensi & circa Heidelbergam, figuram nactus radicis Zinziberis, non confundendus cum osteocolla; pulverisatusque cum aceto alioque menstruo acido effervesce, atque continere sal aliquod alcalinum fixum, sal volatile urinosum admodum subtile, ferri particulas item oleum pellucidum subtile, oleo amygdalarum dulcium simillimum, scribitur. Virtutem medicam consistere putat dissertationis autor in acri corrigendo, viscido resolvendo & urinam movendo, tonumque fibrarum conservando, particulis martialibus adstringendo, oleosis vero laxando. En in
uno

(b) §. 16. (i) Anno 1734. hebd. 38.

uno remedio evaporisto integram seriem faustorum effectuum! quos nemo in eo facile quævisset, quos dum sibi met ipsi e diametro contrariantur, coëxistere posse, vix possibile videri poterat doctis æ quisque rerum harum iudicibus. Atque hos non ita subito subscripturos fore ejuscemodi assertis subolsfecit forte novi lapidis antinephritici encomiastes, quare aliqualem eorum dilucidationem explicationemque statim subnectit ita sonantem: *Multis quidem absurdum videbitur, quod virtutes plane contrarias adstringendi scilicet & relaxandi lapidi nostro adscribamus. Monendum autem hic est, quod utrumque principium adstringens & relaxans in lapide nostro agat mitissime. Remedia vero mitiora semper agunt duce natura; Quantum igitur hoc vel illud natura posset esse contrarium, tantum ab hac facile superatur. Quandum autem utile est, naturam egregie juvat.* Atque hæc de lapide novo antinephritico tam mirabilibus viribus instructo. Nil vero magis introduxit usum pulverum terreorum & valere fecit in praxi ad sanandam nephritidem, quam ingens illud, de quo quidem hodie nondum liberati sunt Medici, ingens illud inquam præjudicium, lithogenesin in corpore humano acido deberi. Omnem lapidem, inter alios, qui huic acidoviscidæ pathologiæ indulgent, movit OTTO TACHENIUS, (k) ut calculi generationem ex acidi & alcali concursu deduceret, atque diferte elocutus est: *calculos in omnibus corporis vacuitatibus concrefcere, ubicunque acidum per errorem cum alcali concurrerit.* Multo vero fufius hanc sententiam explicare variisque coloribus splendidiorem reddere laboravit ETTMULLERUS, cujus asserta potiora huc adscribere operæ opinor erit pretium. *Calculi, inquit, (l) sunt concretum tertium falsum, ex sale volatili urina cum acido stomachali oberrante coagulatum.* PORTO: (m) *Duo sunt coagulatores calculi acidi & alcali, quæ duo invicem coëundo se uniunt, & quicquid simultanea coagulationi aptum, arripiunt & coagulant in consortium lapidis.* Rursum: (n) *In calculo causa efficiens locum acidum obtinet nunc ipsius urina, nunc vero ex primis viis elapsam copiosius ac urinam magis imprægnans & subtiliorem reddens.* Quæ ergo alia medela elici poterat prona consequentia ex suppositis prin-

(k) in Hippocr. chym. p. 93. sqt. (l) Tom. II. p. 632. (m) ibid. p. 633. (n) p. 633.

principiis quam, sequens? *Terrealapidea fixa aut calcinata, quatenus acidum absorbent, a calculo preservant.* (o) *Vi nephritica hactenus etiam innotuerunt ipsi lapides tam minerales quam animales, lapis judaicus, lyncis, spongia, nephriticus, lap. cancr mandib. lucii, lapides percarum, carpionum, testa ovorum &c. Verum hæc ipsa raro per se solent convenire, sed acidum calculi coagulatorems absorbendo, acrimoniam feri urinarii in paroxysmo temperant, ac mutatione sui saporis in sal tertium vim diureticam egregie acquirunt.* (p) Post ETTMULLERVM inter varios alios lymphæ acorem etiam in calculo accusat WEDELIVS. (q) Porro in dissertatione cl. STAHLII de lithogenesi passim acoris vitium allegatur, adeo, ut ab eo etiam valorum dilaceratio & mictus inde pendens cruentus calculosis familiaris deducatur. Denique, quantum ipse PECHLINVS huic theoriæ indulgeat, docent verba sequentia: *Pulveres fixi atque absorbentes tum conducunt quando acidum acrius fermento junctum renali secretionem fluidi moratur, impeditque, ne calculus diluvio feri ad vesicam deduci possit, hicque peculiaris est lapidum cancri efficacia plurimis effectu testata.* (r) Videte lectores mei hinc illæ lachrymæ! Videte fontem genuinum, ex quo, ut innumeris errores alii, ita & pulverum terreorum nephriticorum cohortes prodierunt. Nostis vero optime, quanto zelo acidum pathologicum frustra toties suppositum impugnaverit, quanta felicitate ex arte proscripserit insignis HOFFMANNVS. Nescio interim, qui factum sit, ut si recte sensa animi ipsius capio, ipse nihilominus aliquantisper acido faveat, quando de calculi generatione passim in operibus suis verba facit. Statim memoria observatur locus aliquis *in notis ad Posterium*, ubi occasione electuarii antinephritici ab hoc proposito ex lap. lyncis, judaici, spongiæ, crystallo & conf. betou. ita commentatus est: (s) *Lapides specifica creduntur antinephritica, vim suam exerunt textura sua alcalina, qua acidum primarum viarum, quod fundamentum concretionis calculosæ est, absorbent & imbibunt, quod deinde mixtura tali degenerat in sal neutrum amaricans insigne absterfivum tubulos renales.* Et alibi sequentia scripsit: (t) *Lithon-*
tri-

(o) p. 633. (p) p. 644. (q) dissert. de mechanica calculi pag. 15. (r) observat. libr. I. obsl. 16. (s) p. 74.

tripticorum efficacia potissimum consistit in hoc, ut serum salsum per renales tubulos ac glandulas transcolent. Quodcumque itaque serum viscidum fundit, & sal acidum ceu primum coagulationis fundamentum destruat, poros renum obstructos referat, illud diuretici titulum meretur. Inter hac familiam ducunt salia fixa & volatilia omnis generis, nitrosa & qua subtilissimo balsamico oleo gaudent. Omnibus autem praeferenda censeo terrea alcalina usta, qua acidum coagulationis istud principium non solum potenter destrunt, & partibus atbereis in poris ipsorum undulantibus humorum ac sanguinis fluxum promovent, sudoremque movent. Magnam hinc laudem merentur corallia preparata, sive usta, concha usta, item lap. cancri. Ita sentit cl. HOFFMANNVS meus ante multos annos, non tamen ingruente senio suam mutasse videretur sententiam. Videlicet in medicina ipsius systematica summo artis bono edita, capite, quo de ingenti acidorum noxa tractat, sequentia offendo: u) Acida copiosius sumpta, dum migrant in sanguinem, non modo ipsi fluiditatem demunt, sed & congregiando cum particulis terreis & salinis copiosum tartaricum sal in humoribus produciunt, a quo intra corpus retento, nec per renales tubulos excreto varia calculorum genera in renibus & vesica oriuntur. Atque alio loco vir celeberrimus ita differit: (w) Praeservandi quoque a calculo, via ac ratio suppetit per alcalina, qua acidum & glutinosum, tanquam precipuum calculosae concretionis fundamentum, domant atque destrunt, & hinc est, quod cancrorum lapides, mater perlarum, testa ovorum, concha & cochlea simpliciter parata, vel etiam usta, lapis lycis & judaicus, nec non pulvis famigeratissimus Volckhammeri, qui ex lapidibus pretiosis calcinatis comminatus creditur, calculorum generationem egregie impediunt, & ab atrociori dolorum incurso corpus vindicent. Non ergo, nisi omnia me fallunt, valde quoad calculi genesin a TACHENII, ETTMULLERIVVE placitis recedit cl. HOFFMANNVS. Liceat vero adhuc illi ad laetum ponere alium avi recentioris Medicum, Divique LEOPOLDI IMPERATORIS gloriosissimae memoriae Archiatrum longe dignissimum, celeb. FACKHIUM, cujus egregiae observationes medicinales passim in N. C. Misc. leguntur, in quarum aliqua An. 1717. conscri-

(u) Tom. II. p. 375. & 376. (w) Med. system. Tom. V. p. 372. §. 1.

scripta, de calculo differens, multis acidum coagulans accusat atque inter alia ita scribit: (x) *Hoc acidum coagulans magis minusque peccans, hypochondriaci, scorbutici, arthritici, aliisque morbis chronicis obnoxii abunde demonstrant, qui, acidum hoc manifestum in suo sinu foventes, calculosa plerumque tyrannide affliguntur. Sicut enim acidum hoc arthriticum synoviam condensans topbos in articulis & contracturas excitat &c. Eadem ratione sua coagulandi potentia in renibus seorsim existens particulas terrestres & crassas in calculosam concretionem commutare valet. Non igitur mirum est, ad hunc diem servatos fuisse pulveres lapidosos antinephritico sine in arte medica, quando iisdem Viri summi atque in medendo principes patrocinari non erubuerunt. Atque hoc de illo prætexu dicta sunt, qui, ex acido causa concretionis calculosæ habito, usui terreorum accedit. Plura dicenda superessent, si tempus ulterius impendere huic tractationi placeret, sed nimis forte jam prolixus fui, quare tandem filum hujus argumenti lubens abrumpo.*

§. 3.

Theoria Calculi vera.

Vidimus varia rationum simulaera, quibus magnam partem nostro adhuc seculo imperitantibus, hætenus sibi constitit ulus clinicus terreorum medicaminum, ad calculi tormentum vel præscribenda vel amolienda. Omnes autem illas ætiologias precarias, ad evanidarum in arte hypothesium catalogum referendas esse, nunc evincendum est, quando ipsorum remediorum inertiam vanitatemque liquido ostendere molior. Quædam ergo omnino edifferere debeo de calculo ejusque generatione in humano corpore, causisque veris, quibus obstricantibus ille nascitur. Hoc autem dum paro, iterum eheu! in abstrusum opinionum labyrinthum detrudor. Vix enim dici potest, quod heteroclitæ, sibi que e diametro oppositæ sententiæ circa materiam calculi ab antiquis temporibus ad hunc diem obtinuerint. Dixerat GALENVS, humorem quandam pituitosum a præternaturali venarum calore coagulari, & ita excludi calculum. Atque illud dogma per seculum servatum defensumque a scholis fuit strenue, ne latum unguem recedentibus a placitis Galenicis; donec tandem pituitæ tartarum sublliueret

P. ra-

(x) Habetur cent. V. & VI. obs. 77.

Paracelsus, quem tamen æque ac piritram falso pro causa calculi venditari, indignabundus HELMONTIUS commonstrare annisus est. (y) Neque sane præter rem in scholas Galenistarum & Paracelsitarum is invehitur, quum utrique gratis suis sententiis cerebri- nis indulserint, nullo argumentorum robore adstruendis. Nescio interim annon hi melius nihilominus sese gesserint, illis, qui recentiori quoque ævo, nuda saltem vocabula, ne quidem ideis distinctis excitandis paria, pro calculi materie obtrudere incautis, haud fuere veriti. Saltem ego, quid Spiritus Gorgonius seu lapidificus, quid succus petrificus sibi velit, parum intelligo, neque, quid designare debeant inanes & otiosi termini, inquiram, meuo enim, ne stomachum mihi moveant metaphora illæ medicinales, a quibus omnibus mirum quantum abhorreo. Nolo quoque opinionem cl. LISTERI prolixiori examini subicere, qui præiores quasdam partes alimentis & potui præsertim, maxime aquis mineralibus, thermis & acidulis vel potulentis aliis, mineris quibusdam turgidis, admistas, pro causa calculi habet; talemque materiam metallicam copia & pondere distendere & ampliare reaum ductus, tumque in tubulis excretoriis imbecilibus eam sensim accumulari, moram trahere, atque ita coire in calculos, sibi persuadet. Non vacat etiam, ut ingeniosam sententiam cl. TEICHMEYERI, de polline minutissimo, qui detritus a Molendinorum lapidibus farinæ miscetur, panem coquendum clam ingreditur, corporique humano tum furivo velatus regumine insinuat, calculi rudimenta deducens, expendam. Mihi, ut nil dissimulem, minus hæc omnia veritari videntur respondere, crediderim tamen, ex iis, quæ hodie certissima habentur in medicina, clarissime posse explicari generationem calculi. Facturus sum brevibus hujus rei periculum, atque sequentibus propositionibus, ea quæ maxime notanda sunt, circa argumentum in quo versor, includam.

I. Calculi corpus chemice examinatum constat terra, oleo & sale, quam proxime ad alcali accedente. Estque prorsus animalis prosapia.

(y) Vide tractatum inscriptum: Alimenta tartari insonia p. 152. & de lithiasi cap 23.

Mirabile est, judicante ita illustr. BOERHAAVIO, (z) quod sales alcalini animalium subtilissimi, volatiles, ardentissime uniti terra, massam conficiant in aqua ebulliente haud quaquam solubilem. Atqui calculus in animalibus genitus bis principis & oleo constatus tale corpus est; et quidem magno plurimum malo semel ille in quacunque parte corporis genitus tristissima fœtura se propagat. Habet nimirum potestatem absorbendi, suaque adjungendi molis materiem sibi similem, de humoribus animalium maxime propinquis putredini, quales sunt bilis & lotium, in quibus sales fere alcalini.

II. In urina quacunque, hominis cujuscunque sanissimi etiam, dicta qualicunque utentis, atque a lithogenesi quam maxime immunis, omni tempore materia later formandis calculis idonea; æque ac in lotio eorum, qui vere calculo laborant, vel qui dictam servant, calculi genesi, ut vulgo creditur, quam maxime velificantem.

Paradoxa videri posset ignaris hæc propositio, poterunt tamen de veritate ejus omnes convinci, inspectione matularum vitrorumque urinæ asservandæ destinatarum, & per aliquod tempus a sordibus haud repurgatorum. In his, si diutius paulo sanissimorum hominum steterit lotium, novumque non eloto vase iterum immittatur, brevi crusta calculosa fundus obducetur, indes accedente novo urinæ comœatu incrementa captura. Eleganti sermone, ut solet, hanc rem exponit insignis BOERHAAVIUS: (a) *Horrescens vidi, inquit: lagenam purissimam vitream replevi sanorum recenti lotio, occlusam reposui. Urinam eam putrefactam exemi ad distillationem, erat crusta calculi interius undique obducta. Non ablutam replevi nova urina, reposui, exemi. Hæc cum repetivissem aliquoties, tandem vidi incrustatam interiorem lagenæ superficiem penitus materie calculi.* Quam vani ergo sunt, qui nescio qualem supponunt matricem calculi, ex hoc vel illo genere esculentorum aut potulentorum enascentem, ex hoc vel illo genere particularum acidarum, terrestrium, tartarearum, glutinosarum, in sanguinis feroque oceano oberrantium; Quum tamen nemo hominum careat calculi materie, sed eam omnes quotidie gerant in suo lotio, quacunque demum

(z) in Chym. Tom. I. p. m. 613. (a) in Chemia Tom. II. p. 283.

mum dixta utantur. Vix credidiffem antea, hanc veritatem fimpli-
 cem certe, fed magni nihilominus momenti, jam agnoviffem & fcri-
 ter inculcasse HELMONTIUM, qui mihi eapropter laudandus eft.
 Sane legens ejus opera, talia inveni, quæ in ruborem conjicere de-
 bent Neotericorum plurimos, de calculofa materie verba facientes,
 quæ non nifi in cerebellis ipforum hofpitatur. Attendite quæfo le-
 ctiores mei, & miremini mecum HELMONTII fapientiam in hifce!
*In lotio humano, aperte fcribit, fanorum etiam, femper eft proxima
 materia invifibilis & femen ad Duelech (ita nempe Paracelfus cal-
 culum nominare confueverat) five eruperit Duelech in actum, quan-
 tiffper penes nos urina moratur, five poftquam extra nos fluxerit. (b)
 Unusquisque homo potentialem in urina calculum habet, at folum is
 mifer eft, cujus in urina latens petrificandi potestas in actum intra
 pellem fuam explicatur. (c) Neque enim externe allati tartari in-
 terioris filii mucaginis in fui nativitate Duelech indiget; ficilis-
 que arefactionis coagulis, calamitofus eft longe, quod ipfum calculi
 Vulcanum nobifcum in lotio geramus. (d) Quid dici Helmontius
 potuiffet convenientius, veriusque de calculo?*

III. Quiete fola ex materie calculofa in quocunq; lotio reperi-
 unda, concrefcit efformaturque calculus.

Calculus non oritur a coagulatione falis volatilis urinofi cum fale
 acido vifcofo; fed particula; urinæ terreftræ & duræ calculo cau-
 fam præbent, optime dixit PITCARNIUS. (e) Nulla certe materia
 coagulante ac cogente terreftræ particulas opus, ut nafcatur calcu-
 lus, licet eam adeo anxie tot Medici quæfiverint, finxerintque fæ-
 pius; fed fi faltem ad quietem vergant, liberratemque fibi invicem
 adhærefcendi adipifcantur oberrantes in omni puncto lotii calcu-
 lofæ moleculæ, ftatim in generis humani perniciem infelix fœtus
 excluditur. Videlicet fi in vitro affervatum, ftagnansque lotium
 limpidum antea, pellucidum, fluidiffimum fola fuarum cohæfio-
 ne particularum tandem generat corpus durum, denfum, folidum,
 opacum, quid eveniet, ubi idem illud lotium in cifterna renali, in
 illo

(b) de lithiafi cap. V. p. m. 29. (c) Oper. p. 429. in tract. alimenta ¶ i infantia.

(d) de lithiafi c. 4. Oper. part. III. p. 26. (e) in element. Medicinæ brevi confe-
 ctu propofitione 29.

illo urinali vivo, & matula microcolmica stagnaverit atque quieverit? Nonne eadem prorsus necessitate generabitur tunc calculus in penetralibus corporis? Nil video quod impediatur, quo minus ita lithogenesis succedat. At vix illi! cui semel stabile sedet in renum siphunculo aliquo terrestre lotii corpusculum sine mora ipsi adhærescet alterum, accedent sensim, arctissimumque connubium necent plura, atque ita, non secus ac in dolio ex vino meraco succrescit tartarus, dirum monstrum calculi generabitur. Immisit in flicto Vulnere cl. ANT. NUCKIUS (f) in vesicam animalis vivi globulum ligneum, vulnusque consolidavit. Exemit eum elapso aliquo temporis spatio, totumque incrustatum vidit calculosa materie. Sed quid mirum? Quieverat inibi immissus globulus, morasque necenti eadem ratione accreverat fabulosa lotii materies, ac bacillis certis liquoribus immixtis adhærescit crystallorum forma saccharum candum, vitriolum, viride æris crystallinum &c. modo illi in decenti reponantur quiete, ut recte animadvertit WEDELIUS. (g)

IV. Calculorum igitur generatio in corpore humano saltem supponit eam renum conditionem, quæ quietem concedat elementis calculosis cum sanguine advectis & in urina secreta reperiendis.

Certissimum omnino habetur, hoc momentum, licet non ex merito ubique æstimatum, esse nihilominus in omni lithogenesi præcipuum. Plurimum materiæ calcariæ fovent in sinu suo vina Jensonia, neque tamen incolas adeo laborare calculo per experientiam constat, quod egregie etiam annotavit cl. HOFFM. (h) Coquitur in tractu Lüneburgensi cerevisia, vulgo Ruchstein, ex aquis materia tophacea ditissimis, quam, cum Lipsiæ studiis darem operam, adeo non paucis Musis Zythophilis in deliciis fuisse expertus sum, ut impigris haustibus quotidie ingurgitata omnibus corporis visceribus incrustandis suffecisset; neminem tamen ex hoc cœni gulæ lascivientis delicta calculi doloribus luere debuisse comperi. Imo vero (verbis utor illustr. BOERHAAVII) (i) inveniuntur aquæ, quæ Gorgonis instar virtute petrifica donantur, ut in caverna petri-

(f) adenogr. p. 78. seqq. (g) diss. de mechanica calculi p. 10. (h) dissert. de observ. circa calculum §. 5. (i) in chemia Tom. I. p. 508.

fica Burgundiaca, quæ milliari circiter distat de Quingeu, in qua aqua destillans petrescit in statuas quarumcunque figurarum, (k) *Vide diarium eruditorum 1688. p. 432.* Quod tamen mirabile imprimis quis censeat, ipsa hæc aqua petrificæ tamen calculos haud generant suis potatoribus. *Vid. Reg. Acad. scient. 91. 92.* Quam egregie ea propter ex his conspicitur, si vel maxime onerentur humores nostri liquidis, tartareis, lapidosisque particulis refertissimis; ne tantillum inde juvaminis accedere calculorum generationi. Cum autem vera calculi materies lateat in urina, & in urina omnium hominum, omnes tamen homines non laborant calculo, nil restat, quod ejus generi favere queat, præter definitam aliquam dispositionem renum, illius hominis, in cujus corpore lapidicina illa microcosmica exoritur.

V. Renum dispositio quieti urinæ, adeoque calculi generationi favens, consistit in tubulorum Bellianorum vel laxitate nimia, quæ aut nativa est, aut adsciticia; vel in continuitatis eorundem solutione. Paucis dicam renum vel atonia, vel laxa substantia omne absolvit punctum lithogeneos.

Scilicet sive laxa & atonica fuerint vascula renalia, sive in sua continuitate soluta, erit statim circulus feri urinarii per sua vasa præpeditus, iterque ipsius liberum interruptum. Quo magis vero illud in aliquibus forte tubulis vergit ad quietem, eo magis ponitur id, quod præcipuum esse in calculi generatione modo probavi. Non possum non quin meæ quam foveo sententiæ amicissima verba cl. GMELINI ex litteris ipsius Petropoli Norimbergam ad celeb. TREVIUM transmissis, atque Commercio litter. Norimb. insertis, Anno 1733. hebdom. 9. mihi cum voluptate lecta hic adscribam: *Causa calculi vel in atonia tubulorum Bellianorum quærenda, eaque aut nativa aut causis non naturalibus inducenda, vel in omni eo quod tubulos nimium dilatare potest. Non enim inducor, ut credam, terrestres particulas, quam diu in vasis sanguineis motu cordis circumagitantur, vel ullum corpori nostro incommodum afferre posse. Si vero in minorâ vasa vel*

(k) Incidit hic in mentem, quod Ovidius dicit de ciconibus;

Flumen habent cicones, quod potum faxea reddis

Viscera, quod rosæ inducit marmosa rebus.

in receptacula usque penetrant, motus ibi fluidorum languidus efficit ut precipites dentur. Materiem scilicet calculi in omnibus præsto esse hominibus nullus dubito, si vero vasa ad id disposita non sunt, calculus nunquam generabitur. Atque certe ipsa hæreditaria dispositio, adeo mulum faciens ad calculorum genesis, non nisi in laxa renum visceris compage ponenda est. Putarem interim raro solam peccare renum laxitatem, sæpius subesse læsionem ipsius substantiæ & quidem ulcerosam, a sanguine copiosius advecto obstruente vasa renalia, eorumque tandem continuitatem solvente, profectam, quæ vel ex eo opinor conjicienda est, quod ut plurimum calculi genesis præcedat mictus cruentus aut inflammatoria renum diathesis. Scripsit alicubi celeb. STAHLIUS: *verum calculum renum nunquam nasci, nisi ex illorum exulceratione quantumcunque etiam leviori. (l)* Favet quoque huic theoriæ cl. HÖFFMANNUS, (m) a vehemente sanguinis appulsu vasa urinaria infarciendo, distendente, rumpente, atque ita ulcuscula generante, in quorum alveolis tum serum urinarium subsistens facile terrestres suas moleculas deponat in sabulum & calculos concreturas, omne hoc negotium deducens: quamvis & fieri posse agnoscat, ut citra præviam substantiæ renalis læsionem in pelvi vel majoribus renum siphunculis ex urina stagnante insignis etiam molis lapilli sensim excludantur. Satis quoque, opinor, loquitur frequens experientia, plethoram sanguinisque evacuationes solemnes mensium, hæmorrhoidum, suppressas, phlebotomen consuetam intermissam, vini porum copiosiorum, vecturam, equitationem, venerem, remedia calidiora in plethoricis, facillime rudimenta ponere futuro calculo. Hæc quippe omnia sanguinem ad renum vasa determinant, urgentque, hinc stagnatio, obstructio, inflammatio, hæcque non resoluta suppuratio, continuitatis solutio, ulcus, urinæ in ejus cavitatem fusæ mora, quies, sicque calculus.

§. 4.

Atque hæc de generatione calculi prolata sunt, cujus argumenti deductio, ut modo exhibita est, quum plana sit & facilis, arque veritate sua sese maxime commendat, filum rectissimum suppeditat,

Argumento-
torum §. 2.
exhibitorum
confutatio.

(l) dissert. de lithogenesi p. 24. (m) Med. Syst. Tom. V. p. 365. 366.

tat, quo duce feliciter jam nos extricare poterimus ex horrido illo
 opinionum labyrintho, in quem nos detruserat §. hujus capitis.
 Ne verbum quidem amplius adjicere animus est, de signatura, qua
 suam viam medicinalem lapides quosdam, aliaque terrestria concre-
 menta denotare nonnullis visum est. Dolendum interim, tam in-
 signem, modernoque tempore mirum quantum adhuc vigentem
 pulverulentorum terreorum, ipsorumque lapidum cancrorum
 confidenter pro antinephriticis habitorem, & hoc sine centenis vi-
 cibus præscriptorum, usum, soli huic traditioni deberi, si rigidum
 examen instituat. *Certe, inquit, cl. SCHULTZIUS, (n) lithontri-*
pticam lapidum cancrorum virtutem valde vereor inniti persuasioni
isti, que ex signatura rerum vires aestimare & cognoscere sperat, que ta-
men tota res forte plura argumenta, quibus confutetur, habet, quam
quibus confirmari possit. Non opus esse credo, ut veram comminu-
 tionem jam nati calculi, a terrestribus remediis expectandam, inter
 fabellas medicinales reponendam esse, comprobem. Sicca scilicet
 & pulverulenta omnia lapides cancr. medulla lapidum stratorum &
 & pyritum &c. specifica vi lithontriptica pollere, calculumque jam
 factum dissolvere debere, neque rationi, nec experimentis respon-
 dere, ac prodigio proximum esse, cum cl. PECHLINO (o) atque *Au-*
toribus Hist. Morb. Vr. (p) satis certi credent Medici omnes ab
 ineptiis & superstitionibus artem deturpantibus alieni. Sane si jam
 in rerum natura datur remedium calculum vere atterens, de cujus
 existentia adhuc valde dubitant Medici; aut si posteritati eam re-
 servaverit felicitatem, misertus tormentorum nephriticorum be-
 nignissimus DEVS, ut tale inveniat; id longe aliud fore, quam sim-
 pliciter terrestre calculosorum concrementorum, consideratio
 palam opinor eloquitur. Tandem quoque me non detinebunt
 diuretica & antispasmodica virtutes pulveribus antinephriticis ter-
 reis affixa, quid enim de iis censendum sit, in superioribus satis ex-
 cussi, ubi de hac materie ex instituto verba feci. At vero aliquam
 peculiarem animadversionem meretur omnino ingeniosa doctis-
 simi HEUCHERI sententia de antinephritica virtute terreorum, ad-
 stringente potentia sese exerente, quam in eleganti *dissert. de calculo*

Pp

per

(n) dissert. de cancrorum usu medico §. 17. (o) p. 29. in observ. (p) Ao. 1699. p. 194.

per adstringentia pellendo inter alia proponit. Cujus eximii viri mentem, ut rite capiamus, en propria ipsius verba apprime huc facientia: Tunc nostro quidem iudicio, inquit, excluditur misero ex corpore calculus, si illi quidem canales, quibus vel arenule vel lapilli vel calculi continentur, in id nituntur, ut contractione sua de loco in locum calculum provolvant, eo fere modo, quo provolvi ope motus intestinorum peristaltici feces quamvis durissimas, aut ex ovario excludi ovulum exprimique judicamus. Quamdiu itaque canalium horum fibris elasticitas sua constat, ipsique canales robore suo atque tono gaudent justo, tamdiu vix ac ne vix quidem opus videtur esse remediis calculi propulsionem efficientibus. Tunc enim naturalis illa meatuum conditio, quam naturam vocant, pellendo calculo ad transitum idoneo satis accommodata existimatur. At enim si quando labefactatum hoc canalium fuerit robur, hicque nisus, ibi tum de tempestivo auxilio, deque ope natura laboranti ferenda cogitandum. (q) His ita expositis & fusius illustratis, id in sequentibus agit illustr. HEUCHERUS, ut varia autorum testimonia, varia adstringentia calculum pellendi sine collaudantium, in medium producat, suamque ita sententiam ulterius stabiliat. At paulo ante nempe dissertationis §. 17. terrea quadam jam recensuerat, quæ consentientibus Medicis omnibus, calculum propellere dicuntur, corallia, lapidem lyncis &c. eaque non nisi adstringendo id munus perficere posse affirmaverat. De his itaque tanti Viri placitis nunc paulisper dispiciendum. Illud primo certum est, si in ægro quocunque adfuerint phænomena, quæ calculum hære in viis urinariis edocent, nasci statim indicationem de eo expellendo. Jam vero hæc expulsio, ut rectissime HEUCHERUS urget, non potest concipi, sine causa pellente, hanc vero ipsam actionem canalium, quibus inhæret calculus, existere monet, ac, nisi agant fibræ canalium, calculum ipsum non expulsum iri, ratiocinatur. Neque ego hæc asserta confutare audeo, quum certum sit, mille calculos vi vitæ atque adeo hæc actione canalium excludi, quæ sine contractionibus stricturisque fibrarum neutiquam concipitur. At enim vero non minus illud etiam certum est, quando stricturæ illæ, contractionesque canalium fuerint nimæ, eas ipsas maximum impe-

(q) dissert. de calculo per adstringentia pellendo §. 19.

impedimentum procreaturas excernendo calculo, folasque sapiffime in culpa esse, quod calculus nec excernatur, nec excerni possit, quum vias illas coarctent ocludantque, quas omnino patulas supponit libere egressurus calculus. Scilicet, quemadmodum urina æque plenarie retineri potest, si spasmo vehementi laborent renes cum annexis partibus, ac retinetur, ubi illæ partes paralyti afficiuntur; ita etiam duplex conditio viarum possibilis, quæ calculum retineat, ejusque progressum exitumque moretur, atonia nempe earum & spasmus. In casu atoniæ remedia fore ea omnia, quæ faciunt, ut canalium fibræ laxæ nimis sese contrahant, stringantque, ergo adstringentia, lubens largior credoque; at spasmo præsentente talia profutura nego, illaque sola indicari convictus sum, quæ adstringentibus mala hic certo exasperaturis e diametro sunt contraria, relaxantia nimirum. Quadrat huc id simile perquam eleganter, quod habet BOERHAAVIUS: Nimirum, si aliquis teneat in manu globum ferreum cum aculeis, an aliquis eum expellet, hanc manum constringendo? Vix hoc credibile est. An vero expelletur globus, si manus illa relaxetur, & quasi paralytica reddatur, sane, si quid video, omnino! At talis globus aculeatus est calculus omnis a superior, qui attingere nequit sensibiles illos ureteres, quin statim illorum nerveæ fibræ irritentur, irritatæ, quoad vita superest, sese contrahant, contractæ vero diametrum canalium coarctent. Cumque hæ nervorum conditiones involvant ideam doloris, ratio satis liquet, cur vix unquam æger laboret ex calculo sine doloribus, a levioribus per gradus ad graviores & ad infandos usque sæpe ascendentibus; cum rectissime, ita asserente LISTERO, in renum pelvi aut ureteribus nulla arenula majuscula vel momento consistere possit sine vehementi dolore, non magis quam in aspera arteria, vel minima panis mica sine graviore tussi. Quis vero Medicorum nunc facile dixerit, eo tempore, quando dolorum præsentia certissimum testimonium præsentium stricturarum præbet, quas tum canales, per quos calculo decurrendum est, experiuntur, indicari adstringentia? imò vero cum, teste experientia, doloribus exquisitis perdurantibus nunquam calculus excernatur, quis tum opinabitur, adstringentia, inductis stricturis salutaribus morbidas stricturas superaturis, adjutura fore egressum cal-

calculi. Sanè nemo facile ita sentiet, sed quilibet rerum gnarus cre-
det, illa sola tum prudenter vocari posse in usum, quæ quacunq; ra-
tione stricturas componunt & placant, viasque relaxant, hume-
ctantque. Docet autem frequens experientia, his dextre adhibitis
sæpissime sponte excludi calculum, sine ullis constrictioibus fibra-
rum per remedia inductis. Siquè aliquis ex me quarat, quæ tamen
tum adsit causa pellens, facile statim responsum feret, varia præsto
esse posse, quæ hujus vices sustineant. Vix eo usque aberit omnis
actio contractilis, si vel summa relaxantia fuerint adhibita, a canali-
bus, ut sævissimo gradu superstes non nitatur aliquantisper in impa-
ctum calculum. Fac vero superesse nullam, si modo stricturis
compositis satis paulas reddidisti vias, ut earum diameter molem
calculi excedat, jube saltem, ut æger ambulet, curru vehatur, aut
alia ratione blandè corpus moveat, exhibe illi potum aqueum,
huncque ad renes determina, quantum possibile, nonne putas mo-
tum corporis concussione, potumque ad vias, quibus inhæret cal-
culus, appellentem suo flumine, sua gravitate causæ pellentis mu-
nus valere exequi? nonne putas vomitum morbi symptoma sæpif-
sime illius vices sustinere, si per conditiones & calculi & viarum
liceat, ut is protrudatur & propellatur? Semper vero suspecta ad-
stringentia quævis, semper metuendum, ne canales constringendo
obstaculum injiciant calculo, qui aliter forte sponte erat egressurus.
Ego quidem, si accuratissime determinare deberem, quando locum
haberent ad pellendum calculum adstringentia, tum saltem ea ex
usu futura existimarem, quando nulli fere dolores adforent, atque
quando probabile foret, canales fere ad paralyfin usque esse atoni-
cos. Quo magis vero urgent dolores, eo magis semper noxia esse
adstringentia, constans affirmo. Quando autem rarissime accidit,
ut calculus hæreat in impactus sine doloribus satis exquisitis, ulro
opinor apparet, adstringentium usum in therapia calculi valde fore
limitandum, & multo rarius admittendum quam relaxantium, præ-
cipue cum de mole ipsius per signa, nil certi Medico vel sagacissimo
constet. Nam si illa sit paulo grandior vel levissima adstringentia
erunt fugienda, & de sola viarum relaxatione cogitandum, etiam si
canalium atonia adstringentia indicaret. Sed cur hæc omnia dis-
puto

puto tandem, sit ita, non refragerur rationi usus adstringentium etiam frequens ad pellendum calculum, nonne autem ex horum remedium familia illa erunt eligenda, de quibus præ reliquis probabile certumque est, quod facile citoque penetrent ad renes ureteresque laxos, nonne ita magis proderit elegisse remedium in liquida forma quam in sicca, nonne decoctum s. balauftiorum, quod RIVERIUS calculum pellere scribit, nonne decoctum equiseti HOFFMANNO ob adstrictoriam energiam in calculo magnifaciam, præstabit coralliis, lapide lycis, pulvere antinephritico terreo quocunque? Sane hæc sicca omnia aut plane non pergere ad renes & ultra, nequamque attingere canales adstringendos, quos non aliter nisi immediato contactu possunt adstringere, sed hære in plicis ventriculi & intestinorum, aut, si lactea ingrediantur, dispergi partim, partim statim in ipso itineris principio vasis apprimi, vixque ad sanguinem deferri, multo minus cum eo ad renes & ureteres, maxime si ad pauca grana præbeantur, adeoque nihil etiam emolumenti adferre posse, audacter puto asserere licebit. Novi viros quosdam clarissimos eam ob causam abhorreere ab usu terrestrium lithontripticorum, quod illa ipsa novorum potius calculorum formationi materiem præbere credant, interque eos LISTERUM maximam operam dandam esse monere, ne quid metallicorum ex corallii lap. judaici, nitri veterum &c. ad imbecilles renes feratur, metum enim esse, ne coalescant in lapidem, cum ipsissimam lapidis materiam in se contineant. Nollem vero nimis infantia terrea accusare, quod nocent, sufficet eapropter saltem illa mereri neglectum perpetuum, quod nil juvent. Atque hæc sunt, quæ, occasione dissertationis Heucherianæ lectissima eruditione conscriptæ, edisserere debui, cui cogitata mea nullam vim inferre credo, neque dubito eandem prorsus sententiam mecum fovere Auctorem præcellentissimum, cuius pace hæc omnia dicta cupio. Sequitur tandem, quod adhuc restat, acidum, cuius destructionem si non ad calculi jam nati medelam, saltem ad illius prophylaxin plurimum facere doctissimi quidam Medicorum asserunt; quia nempe ad ipsam calculi genesin, elementorumque ipsius concretionem concurrere acidum supponunt. Probavi autem luculentissime in thesibus antecedentibus, in omni

urina latitare materiem calculi, quodsi ergo acidum concurrat ad formationem ipsius, id etiam latiter in urina, necessum est. Enim vero nullum unquam lotium sive sapore, sive odore exploratum vel levissime acidum deprehensum est, cum tamen hos judices ejus praesentia notis suis facillime detegenda vix effugiat. Nullum unquam lotium cum admisto calcalino sale quocunque effervesce & strepitus edere visum fuit. Mira magis dicam, observationem BOERHAAVIANAM meam hic loci facturus: (r) Urina viri, copiam ingentem vini rhenani acidi satis, & cerevisiae etiam acescentis cum ingenti copia aceti ad opsonia & fructuum horarum comedentis, bibentisque, duodecim horis hospitata, in corpore nihil prorsus acidi ullo experimento dedit. Ecquis ergo in urina ulla admitteret acidum? Cum id vel maxima vi ingestum statim vi circulantium humorum immutetur, supereturque, ita, ut penitus exuat indolem suam naturalem. Quis in calculorum formatione acidum allegaret? cum in urina, ex qua tamen illi efformantur, ne minimum illius vestigium animadvertatur, ipsaque vel ex ingestis potulentis acescentibus materiem suam acquirens, tamen alcalinae corruptioni inveniatur quam proxima. Imo vero quis acidi hactenus fautor non ingenuo suffundetur pudore? quando experimento alio BOERHAAVIANO intellexerit, calculos quoque generari facillime ex urina putrefacta. (s) Removenda igitur ex arte sincera omnia, quae a praeclearissimis coeteroquin viris usque tradita sunt de acido juvante generationem calculi, quam alcalica potius juvant, ut eleganter accuratissimus utique animadvertit BOERHAAVIUS. (t) Atque quo jure dici posset, acidum disponere ad lithogenesis, ingredi que ramenta effingendi calculi, quando certissimum est, si solutio & attritio jam nati calculi esset possibilis, illam non ab alia re magis quam ab acidis sperari posse. Id certe docet sana Chymia, absolute terrestria corpora sere omnia, ex mineralibus animalibusque his vel illis acidis primo erosa, in minutas adeo moleculas deinde aqua affusa solvi posse, ut aqua saepe maneat pellucidissima, atque in eadem haerentes nihilominus moleculae terrestres omnem visum effugiant. Quis ita non crederet, in elementa sua
fimi-

(r) in Chym. Tom. II. p. 265. (s) vid. Chym. Tom. II. p. 281. (t) l. c. Tom. II. p. 285.

simplicissima resolutum discerptumque fuisse ab acido, cui immer-
sum erat concretum aliquid terrestre? Factum etiam eapropter est,
ut viri in arte præclari ruminantes serio illa omnia, quæ de lithontri-
pticis tradita leguntur a Semi-Medicis, nugæque innumerabiles
ab iis, quæ aliquam possibilitatis ac probabilitatis speciem junctam
habent caute segregantes, in eo fere consenserint, calculi semel ge-
niti solutionem vix aliunde obtineri posse quam ab acido quodam,
hoc vero dolendum esse, nimis illud sæpe insegurum haberi, quam
quod ingeri in corpus, ferrique facile a viscerum molli sensibilibique
compage valeat. *Quis duratum bene calculum, inque crustulatas
superficies ordine compactum, inquit, el. PECHLINUS (u) alio quam
corrosivo medicamine, eoque acido, aut mechanica ratione solvi posse
credat? Præter acida quidem nullus hæctenus repertus est liquor, qui
texturam alcalini concreti diruere ex æquo possit.* Illa autem solutio
calculi, etsi ab omnibus sine discrimine acidis etiam corrosivis non
æque expectanda est, siquidem observante HOFFMANNO, (x) nec
spiritu vitrioli, nec spiritu salis præstari potuit, tamen per ipsius
experimentum a spiritu nitri acido, seu aqua forti integris calculis
affusa, cum intensa effervescencia plenaria eorum solutio fuit se-
cuta. Atque hic nitri spiritus famosum jam olim fuit SYLVII li-
thontripticum, ipseque, inter ea, quæ calculos queunt solvere, pri-
mum locum tribuit spiritui nitri, (y) cum in ipso tam facile & tam
manifeste ii dissolvantur & diffringantur, huncque potui ordina-
rio cerevisiæ, vino, jusculis, ad levem aciditatem admisceri, ac sic
diarius usurpari jubet, effectumque egregium omnes miraturos
elamat. Fuere deinde, qui easdem vires extendere ad spiritum ni-
tri duleem GLAUBERIANUM ausi sunt. (z) Ipseque Doctissimus
PECHLINUS (a) iustus vulgatorum trivialium lithontripticorum
osor, si resolvi forte iis adhibitis calculus renum aut vesicæ visus est,
a comitante aquarum diluvio id factum esse, sibi persuadet, cui si
acidiusculi spiritus aut succi citri spicula quædam adhuc in illo
corporis ambitu incolumia innataverint, facilius tum calculorum
per puncta nexum divelli potuisse opinatur. En ergo solutionem cal-

(u) Libr. I. obs. 17. (x) Obs. chym. lib. II. obs. 5. (y) Oper. p. 330. §. 91. 92. (z) Confer Boerh. Chym. Tom. II. p. 345. (a) Lib. I. obs. 13.

calculi acidis tributam a Viris in arte principibus, de quibus, ubi jam verba facio, non possum non unum instar omnium adhuc commemorare, doctissimum SCHULTZIUM, qui paucis abhinc annis, problema, an dentur remedia calculum in vesica etiam comminuentia, in partem affirmativam resolvere, dissertatione Halæ habita, conatus est. Sit remedium ab eo propositum ulteriori experientia commendatissimum, mihi hic annotasse sufficit, SCHULTZIUM, non minus ac alios ab acido remedio sperari maxime posse comminutionem calculi, operosius adstruere laborasse, oleo nimirum chalcanti. Hæc omnia autem uno quasi obtutu jam a nobis consideranda, nescio qui conciliari queant cum vulgari illa traditione; antacida absorbentia atque terrestria commemorata, adeo ad curam prophylaxinque calculi valere. Si enim acidum ad construendum calculum neutiquam concurrat, veraque lithontriptica, si dantur, ex acidorum familia petenda sunt, non capio certe, quomodo antacida absorbentia calculi genesis caveant, aut boni aliquid in curatione ejus præstare queant. Pudeat ea propter Medicos lapidosos & terreos pulveres serio venditare pro antinephriticis remediis. Pudeat illos gratis provocare ad experientiam, aut si provocare ad eam haud erubuerint, scripta sibi putent velim, quæ habet HELMONTIUS, quando, post taxata varia scholarum remedia, contra calculum ita loquitur: *Junxere dein lapides cancerorum, limacum, piscium, conchyliorum quoque crematas testas, imo tritas in aurichalco gemmas durissimas. Tandem ignitum, extinctum, tritumque crystallum propinarunt ludicro invento atque eventu. Quod si interim sua sponte calculus e rene præceps ruat, eheu! quanti tum sunt exhibitæ saxifraga! mentiunturque audaculi, pulveres renibus non secus atque mancipiis imperare & lapides conterere quasi sub malleo. (b)* Sane crediderim ego, vel ad stuporem usque immersum præjudiciis inanibus de pulveris antinephritici VOLCKHAMMERIANI aliorumque ejuscemodi remediorum energia Medicum facile inde sese extricare posse, si modo curatius ad omnia attendat, quæ accidunt ægro talia usurpanti. Rejicit calculos deglutitos pro calculo pellendo justissime cl. LUDOVICI, (c) atque

(b) de lithiâ c. 7. (c) pag. 126, in Pharmacia

atque lapidem nephriticum plus vice simplici se tentavisse ait, ac frustra plerumque vel circumstantiis effectus causam dubiam reddentibus. (d) Fallor autem maxime aut eadem ad unum omnium terreorum antinephriticorum fors est, nil profuturorum certe, nisi vel vitæ vis juvamen ægro præstet, vel alia simul usurpata, simplexque etiam calidæ aquæ potus fatuæ mortuæque terræ energiam aliquam largiatur. Atque ne quidem pulverem antinephriticum ipsius LUDOVICI hic excipiendum duco, quem ex lap. caner. & pauxillo pulveris anodynæ autor componit. Frustranei certe sunt, quicquid tandem dicatur, canerorum lapides, æque ac lapis nephriticus, quem merito is rejecit, unicus anodyno omnis virtus antinephritica, si observetur ab usu, tribui debet. Ita misere & alios & se ipsos interdum fallunt Medici, ii etiam, qui fausto fide re a communibus errantium deviiis jam deflectunt ad regiam veritatis viam.

§. 5.

Ita & antinephriticorum terrestrium examini satisfactum est, nolo interim hanc materiam penitus deferere, priusquam genuinam & prudentem nephritidis prophylaxin, curationemque paucis adumbravero. Quando igitur ex antecedentibus apparuit, in omni urina latitantem materiem calculo generando idoneam, tum demum vere concrefcere in arenulas, calculosque, quando renum tubuli vitio laborant, circulusque & sanguinis & lotii per eosdem non rite succedit, facile sequitur, rationalem calculi prophylaxin niti momenti sequentibus.

1. Ut omnes renales tubuli sint satis aperti, humoresque per eosdem vehendi satis fluidi, blandique.
2. Ut villi vasorum renalium sint satis fortes, suoque debito pollentes elatere, quo fluida omnia decenter propellantur, eorundemque quies, adeo hic noxia, impediatur.
3. Ut vasa renalia omnia totam visceris substantiam conficientia sint integra & salva, præcaveanturque causæ soluturæ eorum continuitatem maxime, vehemens nimis sanguinis appulsus, ejusque stagnationes phlogistica.

Qq

Quod

(d) pag. 240. ibid.

36 Quod *primum momentum* attinet, sane vel solus aqua simplicis potus summum meretur laudari remedium, ad arcendam lithogenesis animalem. Raro hydropotam fieri arthriticum aut calculosum, vetus clamat dieterium; graphiceque inculcat GUALTERUS HARRIS, (e) nullum sub sole dari remedium pulchrius, ad præcavendum calculum, quam haustum aqua simplicis frigida mane & vesperi epotum. Neque reticendum est infusum fol. Thee aut decocta ex radicibus blando mucilaginoso principio pollentibus parata, interque ea famosum adeo decoctum antenephriticum Foresti, porro aliarum plantarum nostratum sacharo vel melle edulcoratarum infusa; lac dilutum, lac eburyratum, serum lactis, aquas Selteranas cum lacte mistas, gaudere viribus prorsus egregiis, quibus suos potatores ab incurfu morbi calculosi immunes liberosque præsent.

Ad *secundum momentum*, quantum faciat aqua simplex frigida non solum diluens, attenuans, eluens humores crassos, sed simul renalia vasa, si laxata fuerint, roborans, vix dici potest, cui si substituere lubet aquas soterias blando martiali elemento resertas, desideratissimam inde opem sperare licebit. Quin & decocta herbarum subadstringentium & vulnerariarum, ut vocant, hoc sine prudenter justoque tempore exhibita pulcherrime proderunt.

Ad *tertium scopum* imperrandum præter citatorum diluentium, itemque subacidorum ac nitroforum usum nil magis conducit VS. Eaque propter sapienter cl. HOFFMANNUS: *Non ego, inquit, melius novi in plethoricis renum passionibus obnoxiiis præservativum quam VS. tempestive & cum iudicio institutam.* (f) Hæc sola quam belle proficit foeminis, quibus mensium fluxus pro ætatis ratione ulterius prodire negat, interim nihilominus plethoricis, ad arcendam, quæ tum ordinarie fere ingruunt, nephritica pathemata, norunt attentè Præfici. Porro quantum tempestive ano admotæ hirudines profint, ad arcendam regurgitationem stagnantis, vasisque renibus incumbentis sanguinis hæmorrhoidalis, præcavendamque ita lithogenesis, uberrime dictorum Medicorum observationes docent, ipseque jam edixit HIPPOCRATES Pater, fluxum hæmorrhoidum a cal u-

(e) *dist. med. Chym. no. IV.* (f) *Med. Syst. Tom. V. p. 476.*

calculo praeservare. Monendi autem praeterea sunt omnes, qui in suo corpore aliquam gerere dispositionem ad calculum judicantur a Medico, ne sua culpa ad renes determinent majorem sanguinis copiam, quam quae ferri sine noxa valet ab eorum vasis, ut nempe sedulo sibi caveant ab intermissione VS., potu spirituofo, equitatione, veclura, venere nimia, aliisque, de quibus supra jam egimus. Atque haec omnia, ut per se clarum est, pertinent ad cavendum nimium sanguinis versus renum appulsum, tantopere minutissimorum vasculorum dilacerationes minitantem, sed supersunt adhuc stagnationes phlogisticae, quae summam omnino attentionem promerentur. Videlicet plerique mortalium non forent obnoxii calculosis cruciatibus, nisi semel antea perpetrati fuissent nephritidem simpliciter inflammatoriam, nisi sinistrae tunc tractati fuissent, haec ergo quoties Medico curanda obvenit, omni cura id debet agere, ut non officiose noceat, sed in futurum etiam aegro suo prosit, de hac re igitur, ut aliqua exponam, argumenti, quod tracto, ratio jubet. Distinguntur arti nostrae addicti, multaque loquuntur de nephritide modo simplici, modo calculosa, & non sine fundamento, quando per nephritidem simplicem inflammationem renum, a causa quacunque valente stas in sanguinis in ipsorum tubulis excludere, sine praesentia impacti calculi alicujus enatam, indignant, per calculosam autem nephritidem inflammationem renum ureterumque a calculo irritante premente perfectam intelligunt. Nobis jam saltem res est cum nephritide simplici, quae toties prima causa est futurorum per omnem vitam pathematum calculosorum. Ponamus ergo hominem plethoricum illibata adhuc gaudentem valetudine, gerentemque salvos & ab omni vitio immunes suos renes, tinctum largiori generosioris meri copia, equitasse diutius, tumque lumbos suos frigori incautius exposuisse, aut quacunque alia ratione effecisse, ut commotus sanguis, atque ad renes determinatus stagnet in eorum tubulis, incarceratus, inflammationemque ibi excludat. Quid inde? Sane miser hic homo, hactenus sanissimus, summo nihilominus versatur in periculo, ne aegrotet per omne quod superest vitae spatium, ne vel Medicorum peritissimo, malum, quod ex morbo, levi ut videtur errore diatae

Qq 2

con-

1110q

contracto imminet, sit immedicabile. Nisi scilicet ars adjuncta virtute vitali intra trium dierum intervallum obtineat, ut ad grumum minutissimum usque sanguis omnis renibus impactus fluere iterum incipiat, circulusque liber humorum plenarie restituatur, neque vel minutissimum vasculum lationem patiat in sua continuitate, valde merendum est, ne prima elementa fuuri calculi ponantur in agri rene, illiusque genitura perpetua ibidem succrescat. Ergo nil prius agendum Medico, quam ut 1) stagnans sanguis attenuetur, dividatur, solvatur quam citissime. 2) Ut vasa inflammata laxentur, quo sine rupturæ metu extensioni melius cedant, patulaque magis reddita molem obstruentem facilius transmittant. 3) Ut vis irruentis sanguinis abscissura tandem tenerrima vascula debilitetur & revellatur. Præter has indicationes nulla prudenter explenda superest alia. Quæ autem obtinendis his finibus serviunt remedia, sunt VS. porus tepidus, diluens, emolliens, emulsivus, antiphlogisticus largiter haustus; nitrum, mel, opium prudenter datum, oleum amygdalinum, clysmata, fomenta, linimenta, balnea, emollientia & laxantia, neque facile plura supersunt Medico superfluum otiosorumque iusto contemptori. His solis quippe impetrabitur, si impetratu possibilis est, tam magnæ considerationis resolutio nephritidis, unica via, qua immunis præstari potest ager a lithogenesi, aliter certo subsequutura. Ita ego quidem exhausta crederem omnia, quæ servire possunt prophylaxi calculi, nec video quid aliud supersit, quorsumque hic faciant pulveres terrei, plane non intelligo. Certum omnino est, si illud obrineat arte homo quis hactenus immunis a calculo, ut renes ipsius sint maneatque quosd omnes tubulos satis patuli, fortes satis, atque in sua continuitate illasi, per rerum naturam impossibile esse, ut generetur calculus, nec est ut de eo ulla nascatur sollicitudo. Pariter vero illud quoque certum est, si aliquod remedium nil faciat ad hos fines obtinendos, illud etiam ne tantillum boni præsiturum fore ad præcavendam genesis ipsius calculi. Quo jure ergo pulvis antinephriticus VOLCKHAMMERIANUS, quem supra ad therapiam morbi frustra commendari probavi, etiam ad prophylaxin, & quod mirandum, semel vel bis singulis hebdomadibus ad grana 4. 6. 8. laudari possit

possit a Medicis doctissimis cœtera, ingenue ignoro. (g) Miror valde cl. PECHLINUM, qui strenue adeo contra lithonriptica disputat, licet is neget pulveres siccos, itemque lapides cancerorum, medullam lapidum stratorum & pyritum, calculum jam natum dissolvere posse, profiteri tamen, se non invitum credere hæc talia immutare nonnihil fermentum renum calculosum & prohibere ne lapis concreseat. (b) Magis adhuc mirarer, illustr. HOFFMANNUM ad prophylactica remedia calculi retulisse lap. cancr. matrem perl. testas ovor. conchas &c. pulveremque famigeratissimum VOLCKHAMMERI, nisi virum eximium favere paulisper acido in hoc morbi genere probe scirem. Cur vero hic recedere cogar a placitis Præceptoris olim mei ad cineres colendi, in superioribus demonstravi. Omnia hæc pulverulenta, sive pretiosa fuerint, sive expostita, severius examinata nil certe efficiunt ad impediendam lithogenesin.

§. 6. Hæc de prophylaxi calculi, sequitur jam, quam brevissimis considerabimus, illius therapia, quæ paroxysmi tempore sub dolorum præsentia sibi potissimum locum suum vendicat. Quando igitur vel per nephritidem simplicem male terminatam, vel per præcedentem mictionem cruentam, vel per dispositionem hæreditariam exclusa est ea rerum conditio, quæ calculo generando habetur idonea, hicque præsens commotusque e pelvis cavo suo irritamento, dolores inflammationemque, seu quod idem est nephritidem calculosam perpererit, eadem fere vel modo allegatis similia remedia usurpanda venient. Nam primo, eo tum respiciendum erit, ut inflammationi obviam eatur. Secundo, viæ per quas transire debet calculus quam laxissimæ, & quasi paralyticæ debent reddi; Tertio paratis probe viis, patulis iis redditis, blande is erit propellendus. Priori ergo indicationi servient post VS. potus multus diluens, antiphlogisticus, mellitus, nitrosus, fomenta, clysmata, balnea; Secundam implebunt modo citata, maxime potus aquosus tepidus, lubricans, oleosus, & quæ divina hic loci sunt, remedia opiata. Ad tertiam quadrabunt diluentia largius hausta, ut

Curatio calculi in Paroxysmo.

Q q 3

quasi

(g) lib. 1. obs. 13. (b) Med. Syst. Tom. IV. Part. II. p. 372. nihil ob (c)

quasi oborto diluvio renali iners calculi corpus eluatur, abripiturque, in auxilium simul vocato corporis motu. Sane, si quid video, hæc palmaria sunt calculosæ nephritidis remedia, quid autem ad indicationes modo recensitas faciet pulvis antinephriticus VOLCKHAMMERIANUS, cum omni terreorum farragine? nihil. Turpe est hisce ineptiis illudere ægro, & fallere semetipsum. Si ullam talia laudem merentur, debetur iis ex solo hoc capite, quod non noceant. Melius fateor agit innoxia exhibens quam diuretica, lithontriptica propellentia calidiora & acria propinans, a quibus nondum eheu! penitus abhorret vulgaris medendi methodus. Deberet interim animadverti curatius, calculum semel commotum ingredientemque ureretis arundinem, maxime si asperior fuerit, irritando nerveas fibras, crispationes ipsarum coarctationemque viarum producere, sibi que ipsi ita præcludere progressum ad vesicam. Qui tunc decantatas illas tincturas antinephriticas acres, qui essentias spirituosas, quia alia juniperina, succinata, therebinthinata, balsamica resinosa quæcunque, lithontriptico vel propulsorio diuretico sine exhibet, nã! ille fallitur turpissime, quum hæc omnia non possint non majorem irritationem sua acrimonia producere, stricturas & dolores intendere, inflammationem augere, calculi excretionem inhibere. Summum, quicquid demum haud experti objiciant, quod calculum pellit, remedium, opium est; Quamdiu enim dolores urgent, tam diu illi de stricturis viarum testantur, tam diu impossibile est, ut per canales oclusos calculus progrediatur, laxa vero illos, & spasmos placa, erit iter egressuro illi statim parulam liberumque, neque aliquid ejus descensum ad vesicam morabitur. Optime hoc cognovit, qui mihi hac occasione laudandus est, HELMONTIUS: *Quia, inquit, transiente calculo ureter contractus præ dolore plerumque crispatur, diuretica in paroxysmo danda cum præcautione. Nimirum propinanda sunt doloris & contractura inde nata inhibitiva. Cujus solius puncti incuria vel inscitia subinde contigit, calculos media stetit via & miserandis ejulatibus necesse. (i)* Cui inter alios suffragatus est SYLVIVS, (k) qui, si dolor urserit vehemens, opiatas nunquam impeditam, sed potius promoram

(i) de lithiasi c. 5. Oper. p. 31. (k) p. 136. Operum. (l) de a. dil. (m)

motam vidit, ceterorum medicamentorum calculos expellen-
tium vim & operationem, ut alios gravissima autoritatis viros
taceam.

CAPVT XVII.

Terreis antifebrilibus dicam scribit.

§. I.

PROgređior nunc ad febres, easdemque præcipue continuas, qui-
bus vincendis ad hunc diem apra nata esse terrestria reputantur
pharmaca, modo diapnoicorum, modo bezoardicorum, modo
temperantium nomine a Practicis exhiberi solita. Nulla certe se-
cundum vulgarem medendi methodum febrientibus potio præ-
scribitur, nulla emulsio propinatur, quæ sæces terrestres in fundo
vitri haud deponeret, quod sedulo concutiendum esse, antequam
æger dosin stabilitam inde capiat, ut scilicet pretiosa illa saburra tem-
pestive languentem ventriculum grauet, sedulo medentes monent.
Quin novi forte ad normam decocti albi Pharmacopœiæ Bateanæ
non raro C. C. usum aquæ communi pro potu ordinario seruianti
largiter adjici, ut sitiens torridusque æger limpido haustu melius si-
ne dubio recreandus, medicatum magis potum, si non ad suum, sal-
tem ad receptæ praxeos palatum capiat. Plures hercle! reperias,
qui pulveres pro febricitantibus nitrosos salinosque minus effica-
ces, minus perfectos habituri sint, nisi simul secundum excellentiam
dicta antifebrilia, id est diaphoretica & bezoardica fixa, dixerim
lubentius absorbentia & terrestria fatua recipiant. Neque solus,
credo, Petrus POTERIUS, ubi de febribus agit, de bezoardico mine-
rali statuit, quod in febribus non sit ex infimis sudorem movendo,
perspirabile corpus reddendo, sitim extinguendo, ardores reprim-
mendo, alvum lubricam reddendo & omnem humorum acrimo-
niam corrigendo. (1) Sed plures ejus fautores passim adhuc
inveniri, inter omnes constat. Saltem in modernis dispensatoriis
omnibus sylva visitur pulverum bezoardicorum, temperantiumque,
qui omnes febrium continuarum ignibus restinguendis experien-

Terrea toto
die febribus
opponuntur
a Practicis.

tia

(1) p 81r.

tia etiam teste pares prædicantur, pulcherrimisque elogiis instruuntur; licet decenter, sigillatimque considerati, non nisi inanem confusumque absorbentium terrestrium apparatus complectantur, nemoque prudens ullam compositionis seu confusionis potius rationem, mente valeat assequi. In morbis non acutis saltem, sed peracutis plane, pretiosum illum nullius pretii pulverem bezoardicum SENNERTY insignem demonstrare efficaciam, dicat dispensatorium Viennense. Et quid opus est, ut commemorem plura! Scatent fere omnes materiam medicam, viresque pharmacorum exponentes libri, recentissimo etiam ævo editi, traditionibus de terreorum, bezoardicorum, absorbentium virtutibus antifebrilibus, ut nausea fere surgat lectoribus, severioresque eorum studio fabulas & narratiunculas animi gratia compilatas esse credere possent. Si in Practicorum voluminibus illa capita, quæ de febribus acutis tractant, secundum ordinem percurrere juvat, bone DEVS! quot in iis extant pulverum formulæ, quæ omnes nitro forte solo, quod continent, excepto, nec unius assis pretium æquant. Quot visuntur præscriptæ poriones in aquarum destillatarum simplici fontana, sæpe non meliorum vel longe inferiorum farragine enorme albicansterreum sedimentum exhibentes, quod in ægorum matulis, si tempore criseos conspiceretur, majorem omnino futuræ sanitatis spem facere poterat. Urina scilicet secundum Hippocratem optima est, si candidum in ea sedimentum fuerit per omne tempus, dum morbus judicatur. (m) Talis certe urina sæpissime febres sanat, talem vero referens potio medicamentosa nunquam proderit ægrotantibus. Mirandum interim, tot in consultationibus medicinalibus ad lectulos occurrere nihilominus amicas disceptationes, num forte magis e re sit præscribere febre acuta decumbenti antimonium diaphoreticum, quam lap. cancr. aut conchas, num pulvis aliquis bezoardicus magis conveniat ac C. C. ustum & dens hippopotami præparatus. Hui quam arduum opus! quam grave, severioremque sibi deliberationem deposcens argumentum! Itane forte laureolam captare amant in hisce quisquiliis sibi placentes Medici, quod non uno, sed multis variisque remediis instruuntur, quibus ægris suis nec nocent,

(m) in prognost. p. 40. Edit. Fœsian. noviss.

noceant, nec profint. Servent sibi illi hanc gloriam, mihi quidem febrium ingenium, ut decet contuenti, non possunt non displicere inermes ejuscemodi conatus. Agite lectores mei! dispiciamus paucissimis, quæ physicae conditiones in corpore humano sint obviae, quando illud febre laborare dicitur, ut eo minus fallamur in electione antifebrilium remedium.

§. 2.

Miræ quidem ab elapsis retro seculis theoriae febrium inter Medicos agitatae sunt. GALENUS (n) febrem fieri perhibuit, quando caliditatis nativæ in igneam conversio fieret, atque cum asseclis suis bilem potissimum causam febrium posuit. Paracelsus febrem morbum nitri sulphuris accensi nominavit, atque essentiam ejus ardorem sulphuris existere statuerunt. Helmontianis, febris ingenium explicaturis, res est cum furibundo & ira percito archæo. Cartesiani allegant conflictus & pugnas particularum. Sylviani blaterant de effervescentiis & fermentis, & quis omnia illa opinionum monstra brevi indice complecteretur. Id interim satis certum est, cum in omni febre vitium adsit in motu sanguinis, nondum cognito inter Medicos circuitu sanguinis naturali, adeoque ante Harveï tempora non potuisse stabiliri theoriam febrium rationalem, legibusque motus sanguinis respondentem; sed indulgendum fuisse ætiologiis, quas suum cuius cerebellum suppeditabat. At vero dolendum summopere, invento etiam & ubique cognito circulo, tot Medicos ad nostram usque ætatem neglexisse nihilominus oscitantem hoc filum, quo solo duce certi aliquid inveniri poterat, verum demum febrium ingenium in apricum ponens. Neque etiam fulgente ubique lumine Harveano defuere, qui, quando de essentia febrium verba facienda erant, modo morbos intemperiei, modo fermentationes, effervescentias, conflictus particularum acidarum & alcalicarum &c. gratis allegarunt quibus fabellis omnibus recensendis supersedere facile potuissent eorum conditores, si quæ sola sufficit, motus notionem, progredi utique per orbem sanguinis naturam accuratius paulisper cognovissent. Atque quam felices & illi redirent ad meliorem fructum, qui febrem hodie Deam

Februm theoria precaria.

R

con-

(n) l. c. aph. 14.

constituunt, & ultro flectentes genua sub duro ipsius jugo exultant, si probe, quid mali posita febre saepe pulposis partium vitalium flammis, fluidisque animalibus sua natura blandis physica necessitate in summum sanitatis vitæque detrimentum accidere debeat, perspicerent. Vera sunt omnino, si justis circumscribantur limitibus, quæ de febre omnium pessima peste celebris ille Doctor febrium SYDENHAMUS asseruat, (o) quod sit complicatio symptomatum, quibus natura utitur, ad inspiratas cum aëre particulas noxivas excutiendas. Vera sunt ex parte, quæ tradunt longe lateque diffusi affectæ STAHLII, febrem esse salutarem naturæ conatum ad amoliendum id, quod vitæ sanitæque periculosum esse poterat. Certissimum tandem est, quod sapientissime scripsit Stahlianus BOERHAAVIUS (p) febrem habendam esse felicissimum instrumentum, quo natura perficit mille morborum acutorum & diuturnorum aliter incurabilium sanationem perfectissimam. Sed falsum est tamen, quibuscumque demum etiam coloribus suam sententiam exornare conetur cl. STAHLIUS, febrem per se nunquam esse lethiferam; (q) atque subtilis illa distinctio *mortis cum febre & mortis a febre* ita certe comparata est, ut febris ex sua natura perniciosam saepe indolem neutiquam excuset. Atque illud opinor fatis norunt, qui mechanicis principiis usi de febrium ingenio philosophantur, quibus solis ars medica debet solidam & theoriæ & praxeos febrium notitiam. Hanc viam felices elegere viri præstantissimi, LAURENTIUS BELLINI, ARCHIBALDUS PITCARNIUS, JOH. GODOFR. BERGER, FRIDERICUS HOFFMANNUS, ac HERRMANNUS BOERHAAVE, hisque forte solis debetur, quicquid solidi hodie de febribus scitur, quicquid modo intelligibili de iis explicatur. Vanos quippe, nullisque ideis excitandis pares terminos, quibus spissa volumina de febribus agentia repleta sunt, obscuram magis reddere doctrinam febrium, Lectoresque suos confundere magis quam erudire dudum credidi.

Theoria febrium vera.

§. 3. Febrem definit cl. PITCARNIUS: (r) *velocitatem circulationis per aequalia temporis intervalla aequaliter auclam.* Et recte quidem, cum

(o) Oper. p. 40. (p) Oratione de honore Medici servitute, (q) Vid. dissert. de hac materia. (r) Elem. Med. lib. II. c. 1.

cum hæc definitio omni feбри, ac per omne ejus tempus ab initio usque ad finem competere observetur. Sed circulatio exacte sequitur contractionem cordis, quare velocior circulatio supponet velociorem intra datum tempus contractionem cordis; causa ergo proxima febris semper erit velocior cordis contractio, signumque ea propter certum pathognomicum febris, pulsus naturali velocior. Atque in hoc momento consentiunt Medici fere ad unum omnes, licet aliter diversissimas theorias febrium animo foveant. Constat autem ex physiologicis, ut omnium musculorum actionem, quæ in contractione eorum ponitur, ita & contractionem cordis effici influxu liquidi nervosi & sanguinis arteriosi, simul ac enim vel hic vel ille vel uterque simul deficit, statim perit actio, ut musculi cujuscunque, ita & cordis. Postulat igitur contractio cordis 1) ut per nervos cardiacos in villos musculosos cordis libere fluat definita nervosi fluidi quantitas. Finge enim hos nervos ligatos resectos, vel illam plagam cerebelli, ex qua egrediuntur, compressam, & statim omnis cordis motus peribit. 2) Ut in cordis arterias coronarias semper infundatur decens sanguinis copia; sed arteria coronaria sanguine plenæ supponunt ventriculum sinistrum sanguine plenum, & sinister non repletur, nisi dexter repleatur, nec dexter repletur, nisi per cavam decens sanguinis copia versus cor revehatur, ergo cordis contractio poscit, ut per cavam sufficiens sanguis refluat, quo adsit, quod infundi queat coronariis arteriis. Quod si nunc febris præsentia celeriori contractione cordis ponitur, cordis vero contractio celerior, posito 1) copiosiori & celeriori influxu liquidi nervosi in nervos cardiacos. 2) Copiosiori & celeriori refluxu sanguinis per cavam cor versus ponitur, sponte opinor apparet, his duobus momentis niti omne febrium ingenium, eaque omnia, quæ possunt efficere, ut augeatur influxus liquidi nervosi per nervos cordis, & refluxus sanguinis per venam cavam, habenda fore pro causis febrium. Sed hæc forte sunt infinitæ, atque si vel esset possibile, ut singulæ recenserentur, non pateretur tamen recensitionem instituti nostri ratio. Certum interim est, omnia cujuscunque demum naturæ sint, quæ augent influxum liquidi nervosi in villos cordis, reduci posse ad irritationem seu stimulum, rursusque

Rr 2

omnia

omnia, quæ augment refluxum sanguinis versus cor, excepta irritatione, de qua modo dixi, excepto motu musculari, frictione &c. soli fere deberi resistantiæ ad capillaria seu obstructioni majori minore extremarum arteriolarum primi, secundi generis. &c. Eaque propter tandem concludere licebit, causas proximas febrium sine exceptione omnium esse stimulum & obstructionem capillarium. Atque ad eam simplicitatem reduci potest vastissima illa febrium doctrina, quæ tot intricatis difficultatibus plena permansit, tot inanibus, ineptis, nilque ad rhombum facientibus terminis Aristotelicis referta fuit, donec meliora & solidiora nos doceret insignis BOERHAAVIUS, quod iis optime notum, qui immortalia hujus viri scripta intelligunt, legunt, relegunt, meditantur, ruminant.

§. 4.

Therapia febrilium rationalis.

Ex his vero modo stabilitis principiis statim clarum redditur, indicationes in curandis febribus omnibus fore sequentes.

- 1) Ut conservetur vita, victu, potuque, febris genio, tempori, agri indoli rite accommodato.
- 2) Ut stimulus ejiciatur vel obtundatur, quantum cognitum ejus ingenium permittit, irritatioque inde nata consopiat.
- 3) Ut lentor obstruens capillaria solvatur, adeoque ibi nata resistantia tollatur.
- 4) Ut symptomata mitigentur, maxime si sint urgentia, pejora morbo, vitæque, ni statim tollantur, ab iis imminet periculum; aliter quippe expugnato morbo cessant sponte.

Postquam has indicationes nate ex febris ingenio vidimus, dispiciamus paucis, an iis explendis quadret usus terrestrium, quæ sapius opponi febribus solent a Medentibus. Ea quidem ad indicationem primam vitalem nil facere sponte patet. Quid vero dicendum de stimulo, quem secunda indicatio obtundendum jubet? Finge vero stimulum illum, qui febrem irritando ciet, esse *Dei* illud Hippocraticum. Bone DEVS! quis ejus indolem veram, quæ insuper vario tempore varia est, hæctenus mente fuit assecutus! Quis auderet serio antidotum ejus crepare pulverulenta terrestria bezoardica? Rursum finge stimulum febrium esse affectum animi iracundum, quid ad eum inhibendum faceret mater perlarum, vel C. C. præ-

preparat. Sit porro febris nata ex stimulo, quem abusus vini generosi, aquarum vitæ &c. liquidis vitalibus insinuavit, quis quæso eundem inertem reddere laboraret pulveribus terreis? Sit pus acre resorptum a venis bibulis alicujus partis, totique massæ humorum admistum, suaque irritatione creet febrim, an putas absorbentia hanc febrim mitigatura? Vix ego ita crediderim! Quod vero de his stimulorum generibus edixi, id sane valet de reliquis omnibus, cumque illi insuper adeo differentem nacti sint indolem, quis prudens crederet, removendis obtundendisque stimulis febrilibus in genere omnibus, inservitura terrea pharmaca, quascunque demum etiam doses possidere illa communiter dicantur. Neque est, ut aliquis nimius forte animæ rationalis amator hanc mechanicam stimuli actionem in villos nerveos cordis, arteriarumque ad febris genestum imaginariam clamet. Nimis ejus energiam demonstrarunt SANTORINUS, BAGLIVUS, BELLINI, THOMSON, HOFFMANNUS, BOERHAAVIUS, alique, quam ut rejici queat, aut insuper haberi. Pueris notum est culinare experimentum, corda carpionum excissa & quieta jam jacentia reviviscere iterum, & ad aliquod momenta reciprocas suas contractiones repetere, quando sale communi consperguntur. An vero in his cordibus sedet anima, quæ salis adspersione incitatur, ut motus pristinos resuscitet? Discant velim a pueris viri, multo magis in corpore vivo stimulum, vel salina, vel alia quacunque acrimonia pollentem, cordis villos ad contractiones crebriores sollicitaturum, cumque in his ponatur febris indoles, febrim procreaturum, sive velit anima, sive nolit. Satis præterea certum est, relictum esse hominis cujuscunque arbitrio, ut pro lubitu sibi febrim creet a mitiori ad acutissimam usque, ipsamque adeo pestem adscensuram; neque unquam acre cujuscunque generis vel corpori externe applicari vel ingeri posse, quin statim subsequatur febris, quam nemo prudenter oppugnabit, nisi stimulum acrem, a quo orta est, cognoverit, & pro cognito ejus ingenio vera ipsius antidota elegerit; nisi forte hæc cognito accuratior, ut in epidemiis sæpe extra artis potestatem locata sit, tum enim effectum stimuli saltem nempe celeritatem circuli respicere, huicque parare sua remedia Medicus tenetur. Atque hæc de in-

Rr 3

d.c.

dicatione secunda. Excipit eam tertia circa remotionem resisten-
 tia in capillaribus nata occupata, quæ nostram animadversionem
 nunc sibi deposcit. Scilicet quando ultimarum arteriarum defini-
 tam copiam obstructam supponimus, eadem etiam primo ma-
 nente contractione cordis, sive vim contractionis, sive celeritatem
 ejus respicias, non poterit tamen aliter fieri, quin sanguis omnis
 arteriosus demto aliquo spatio celerius transeat in venas, adeoque
 celerius feratur ad cor, celeriorique suo refluxu contractiones cor-
 dis frequentiores reddat, eoque ipso febrem cieat. Erit ergo tunc
 proxima causa febris lentor hærens in capillaribus, hujusque febris
 remedia primaria, quæ lentorem hunc attenuant, solvunt, loco mo-
 vent, canalesque omnes apertos reddunt & liberos. An vero iis
 remediis annumerandi terrei pulveres? Respondeat huic quaesito
 sapientissimus BOERHAAVIUS, qui, locutus alicubi de veris lentor-
 ris remediis saponacea virtute imbutis, quæ Veteribus in hunc
 finem felicissime adhibebantur, sequentia annectit: *Dolendum, quod
 inde recesserimus, nam si lentor in sanguine, quid pulvis diaphoretic-
 us, quid pulvis Comitissa de Kent, quid bezoar, quid lap. cancr.
 quid margarita efficient? Hæc ad visciditatem nil faciunt.* (1) At-
 que nonne maxima febrium pars inflammationibus vel partialibus
 vel magis universalibus debetur? nonne dicat inflammationis in-
 genium, ut nulla antiquior cura sit medico, quam ut lentor phlo-
 gisticus obstruens capillares arterias solvatur & attenuetur? non-
 ne in hoc momento omnis faustus eventus ponitur? Ita est omni-
 no! Quid eapropter absurdius, quam ingerendas dare ægris febricitantibus,
 ob lentorem inflammatorium, pulveres terrestres, sed de hac re supra jam actum.
 Rursum millenis vicibus natas videas febres a perspiratione Sanctorianæ præpedita,
 lentoreque hærente in arterioliis minutissimis cutaneis, qui causam proximam mor-
 bi constituens tum præcipue sui remotionem indicat. Quarere ergo liceat,
 an hic indicabuntur testacei pulveres? Sane si vulgatum Practicorum loquendi morem attendas,
 eumque solum, indicantur omnino, audiunt enim tales diaphoretici, vel minimum leniter
 diaphnoici. Serio vero supra, cum de hac materia ex insituto ver-

(1) Boerhaav. Pr. 614.

verba facerem, ostendi, nil minus ab iis impetrari, quam perspirationis meliorem successum, quicquid etiam de iis communiter dicatur. Ego sane crediderim firmiter, credentque mecum rerum gnari, sive inflammatorium lentorem, sive lentorem imperspirabilem respicias, unicum sub regimine justo aquæ haustum plus valiturum, quam centum pulveres bezoardicos, diaphoreticos, diapnoicos, ex fatuis terreis concinnatos, quam centum potiones tali ferragine otiosa oneratas. Neque etiam aqua fl. tiliæ, aut aliis stillatitiis sæpe antiquitatem officinalem nimis redolentibus, sapientibusque hic opus, aqua a lentore indicatur, nec prodest aqua tiliæ, acaciæ, sambuci tanquam ab his floribus destillata, sed simpliciter ut aqua. Aqua igitur, quo magis recens ex fonte hausta, eo melior erit, eo minus offendet palatum, eo magis incitabit ægrum, ut in sui salutem bibat strenue. Omnem illum florum, herbarum, fructuumque apparatus, quem minimum satis obscure sæpe redolent aquæ stillatitiæ in officinis asservari solitæ, facile usu superat mel admixtum aquæ simplicis, aut si hoc Hippocraticum remedii genus vile nimis videatur, ad modernum usum magis accommodati syrupi ex horæis confecti. Atque hæc sufficientia sunt quoad indicationem tertiam. Superest adhuc quarta circa lenimen symptomatum occupata. Vix autem opus crediderim, ut hujus considerationi diutius inhæream. Obteco vos, lectores mei! ut directo obtutu contemplerimini ideam frigoris febrilis; Porro considerate, precor, caloris indolem, ponite vobis ante oculos naturam doloris capitis, vigiliarum, deliriorum, convulsionum, sitis anxietatum, singultus, vomitus, diarrhoeæ, syncopes, sudoris, exanthematum &c. Non vacat ire per singula, sed nimis ego persuasus sum, si nil agere, vobis in more positum est, nisi id, quod ex physica notione febris emergentes indicationes jubent, perpetuo vobis inanis & ridiculus habebitur omnis ille pulverulentorum inspidorum apparatus, quocumque demum nomine adhibeatur. Sique vos illa in animum revocare haud piger, quæ in antecedentibus passim tradita sunt, fatebimini, opinor, strenue jam confutatas fuisse narratiunculas sæ multas, quæ patrocinari posse usui terrestrium pro impugnanis febrium symptomatibus videbantur.

§. 5.

Refugia Practi-
corum terreis
in febribus
utentium,

Nullus ergo absorbentibus, diaphoreticis & bezoardicis fixis, ut salutantur, locus est in curatione febrium; sed fervet interea ad nostram ætatem usque talium præscriptio. Non deesse igitur debent modernis etiam Practicis quædam ratiuncula, quæ eam excusant, defenduntque. Omnes enim Medicos gratis, & eapropter saltem, quia communis medendi methodus ita fert, sæva remedia offerre agris solere, neutiquam suspicari volo. Illas autem narratiunculas eloquar, an fileam, fere anceps hæreo, pudet quippe fabellarum mentionem facere, quæ abesse tandem a Viris peritis debebant, cum vero eas hinc inde regnare adhuc videam, æquum erit, ut aliqua de iisdem disputem. Breviter autem in genere primo potiora rationum phantasmata indicabo. Fuere qui ideo febribus indicari absorbentia terrea arbitrati sunt, quia febres ab acido excluderentur; hisque inani præiudicio laborantibus præcipue debetur, quod ex terreis compositi pulveres in febribus usurpari cœperint, cum usum illorum nobis forte nihilominus felicior in his curandis antiquitas ignoraret prorsus. Sunt alii, qui de humorum fermentatione, aut motu minimum eorum intestino verba faciunt, quando febrientibus macros & insipidos pulveres porrigunt, iisdemque præcipitationem quandam, aut particularum sanguinis rapide motuum fixationem ocyus impetrari sibi imaginantur. Multi diapnoën lenem febribus sine exceptione omnibus, omnique tempore salutarem clamant, quam ideo diaphoreticis fixis promovendam esse contendunt. Nonnulli de bilis acrimonia, fervoreque in febribus peccante colloquuntur, huicque vitio rectissime opponi remedia terrestria nugantur. Atque his fere fundamentis nititur omnis demum ætiologia operationis terreorum pulverum in febribus, ut facile constare poterit omnibus, qui inter Practicos clinicos versantur, vel & scripta recentissimorum etiam autorum evolvere voluerint. Omnia autem hæc minus apposite atque gratis saltem ita statui, sponte intelligentes animadvertunt, dabo ramen interea operam, ut fugaces illi ac evanidi argumentorum ficulneorum colores statim dispareant. Magna est, fateor, acidi pro febrium causa venditati, in virorum præstantissimorum operibus commemoratio.

ratio. Febres continuæ, ab intus detenta aciditate, primo rigent, dein æstuant, scripsit HELMONTIUS. (1) Atque FRANCISCUS de le BOE SYLVIVS, ut acidi ubique fautor est, ita etiam febres a succi pancreatici aciditate oriri aliquando, iisque tum mederi terrea absorbentia, aperte docuit. (u) His tandem principiis nixus cl. ETTMULLERUS, theoriam febrium rexens, ubique acidum implicavit, omnemque culpam in illud rejecit. Febrem nimirum, quam actionem fermentationis massæ sanguinæ dicit, ab acido derivat, atque in æstu omni corporis intensiori, adeoque in febribus omnibus peccare acidum, multis argumentis, frustra licet, probare nititur; Imo vero, urinæ rubicundum colorem acido dominantem deberi, afferere haud veretur. (x) Cumque præterea in ea versetur sententia, acidi saturationem in sanguine constituere crisin, (y) non mirum est, quod in therapia febrium ubique absorbentia & terrestria valde laudet, ipsisque specificorum antifebrilium elogium discernere nullus dubitet. Ita fallacibus ratiociniis non semetipsum saltem, sed multos sequacium sefellit ETTMULLERUS, qui omnes, pulverum præcipitantium usum, sua hypothese decepti, non potuerunt non saluberrimum febribusque curandis aptissimum agnoscere. Inter eos, doleo, quod referre cogit cl. GUALTH. HARRIS in egregio libello *de morbis acutis infantum*, data occasione de febribus in genere differentem, ibique cruditatem, quæ in febribus apparere solet, prædominantis acidi genuinum effectum, coctionem vero acidi multum infracti, atque naturæ vincentis signum esse perhibentem. (z) Non hic fuisse exponam, quot miserimi errores, ex incondita hæc hypothese, longe lateque dominante, profuxerint, quot ægri, qui servari felices potuissent, immaturo fato supremum suum diem obire debuerint, dum acida remedia adeo in febribus proficua rejiciebantur, atque theriacalia, saliaque volatilia accommodata esse febrium etiam acutissimarum, summoque calore stipararum, pharmaca credebantur, adeo quidem, ut modo laudatus ETTMULLERUS, se crebrius observasse, puraverit, febres ardentis, per usum spiritus salis armoniaci, ob acidum febrile saturatum,

Ss

(1) de febr. c. 9. (u) Pr. Med. lib. I. c. 29. § 80. 81. (x) Tom. II. p. 241. 243. 244. 247. (y) Dissert. de usu & abusu præcipitantium Cap. II. §. 4. (z) p. 77. edit. Batav.

tum, in frigidas fuisse mutatas. (a) Ego, omnia talia silentio nunc preteriens, terrea mea saltem considero, quibus quidem, quod facile largior, nemo jure tribuet, quod aliquem febrientium necaverint. At vero, cum nulla unquam indicatio usum eorum urgeat in febribus, æque tandem largituros opinor Medicos, terrea nil proficere, ac omnes hodie convicti largiuntur volatilia multum nocere. Solide pariter ac eleganter, ut solet, evincere conatus est cl. BERGERUS dissertationum *de acido in fonte prima*, ortum febrium perpetuam ab acido deduci, cujus ratioecinia instar omnium legi velim, ab iis, qui forte huic hypothese adhuc inhaerent. Bene novi, in infantibus lacte materno utentibus, ab eodem, in corruptionem acidam, in quam sua natura vergit, delapso, oriri febres pessimas, quas nemo rectius curaturus est, quam HARRISIANA methodo, acidi niu-
 rum 1) præparatione & destructione per absorbentia, 2) evacuatione per benigna laxantia. Eam autem medendi rationem, ad adultiorum imo vero etiam vel ad puerulorum ab lactatorum febres sanandas, si vellent trahere aliquis, nã! ille valde se deciperet, inanemque & frustraneam operam foret suscepturus. Sape interim cogitavi ego, anne forte olim Medicorum aliqui videntes, mirantesque exoptatum curationis successum, quem in febribus infantum absorbentia largius paulisper exhibita elargiuntur, nimis præcipites, operationisque ætiologiam non, ut decebat, caste satis trutinantes, ea, pro antifebrilibus in genere & in omnibus subjectis valituris, venditaverint, præcipue cum id erroris genus inter Medentes familiare satis semper extiterit, & adhuc crebro observetur. Forsan etiam cl. GUALT. HARRIS, coctionem in febribus non festinanter adeo pro saturatione acidi, ut supra animadverti, habiturus fuisset, nisi, partim regnante ea tempestate pathologia acida, partim observata felicitate suæ medendi methodi in infantum febribus per remedia simplicia absorbentia, in eam sententiam fuisset abreptus. Saltem eandem mecum suspicionem, ut video, fovet Illustr. BOERHAAVE. (b) Patet facile, inquit, quando absorbentia & alcalina febres curent, nempe quando adest acidum, aliter non, apparet igitur, cur absorbentia in febribus infantum adeo bona. Hinc
 dein

(a) In tentaminibus aromaticis Part. II. §. II. (b) in Comment 605, no. 6.

dein vim febrifugam adscribere terreis Medici. Absit vero, ut febrifugorum elogium tribuamus acidum absorbentibus, cum rectius multo illud ipsis acidis vegetabilibus & fermentatis tribueretur. Ea est aceti in febribus acutissimis energia, ut rectissime illud jam HIPPOCRATES Pater summum febrifugum habuerit, oxymelque prisanis hordeaceis admistum merito commendaverit, libro incomparabili de victu acutorum; Ut poscam suam iustissime extollant Veteres fere omnes, ut inter recentissimos aceti laudes elegantissime cecinerit æquissimus præco Illustr. BOERHAAVIUS. (c) Ea præsentis ævo cum summo decumbentium solamine absumitur in æstu febrili succi citri copia, ut, durante gravi illa ante duos annos epidemia, vix sufficientem apparatus florentissima Vratislavia nostra suppeditaret. Quis ergo absorbenda prudenter daret absorbentibus acida pharmaca, a quibus tot bona sperantur expectanturque confidentius? Ab acidi falsa inculpatione in febribus, transeo ad iniquam fermentationis & motus intestini allegationem, quæ maximam partem acido supposito suam debet originem. Innumeros fere autores de febribus tractantes, fermentationes & effervescentias, motusque sanguinis intestinos allegare, ac pro iis sedandis terrea præcipitantia commendare, satis ubique constat. Putat cl. noster SENNERTUS, effervescentiam febrilem ita componi præcipitantibus, ac cerevisiæ acescentis vitium creta injecta emendatur. (d) KERGERUS tractatu de fermentatione, (e) terrea varia, ut lap. cancr. C. C. sine igne, ebur sine igne, corallia, mandibulas lucii piscis, pro fermenti febrilis præcipitatione laudat. SACHSIUS (f) peculiarem, inquit, præcipitandi furias æstuantis sanguinis, vim habent, lap. cancr. hinc in pleuritide & aliis febribus adhibiti salutem sperare jubent. Si queratur, qua ratione id præsent, respondendum, agere id vi præcipitatoria. Cl. SIMON PAULI, in digressione de febribus malignis, (g) Febris nulla, ait, sine fermentatione aut ebullitione existit, hinc margarite, corallia, lap. bezoar, lapides pretiosi, & his similia simplicia, si febricitantibus propinentur, quandoque accidunt, ut febris desinat; Cur? Quia *ἔσσις* aut ebullitio illa per ea ipsa sistitur,

Ss 2

æque

(c) in Chem. Tom. II. Part. I. Processu 50. p. 185. (d) de febribus lib. II. c. 7. (e) p. 251. (f) Gammarol. p. 662. & 719. (g) p. 92.

aque ac ardorem stomachi, usu solius simplicis creta pulverisata, sibi
 novimus. Merentur, quæ huc adducantur, cogitata de terreorum
 usu in febribus cl. STAHLII. Is quidem laudat SCHELHAMME-
 RUM, quod in libro suo, de genuina methodo febres cognoscendi &
 curandi valde dubitat, an efficacia, quam terrea in febribus lucu-
 lenter exerent, ab acidi destructione peti possit; sed taxat simi-
 lum, quod nullam aliam operationis rationem adjecerit. Hunc
 defectum igitur suppleturus STAHLIUS, terrea motui fermentativo
 sanguinis in putredinem tendenti resistere, agitationem nimiam
 particularum sulphurearum sua admittance infringendo, probare
 laborat. (b) Omnia hæc, ut solet, tabulis suis inseruit JUNCKE-
 RUS, (i) sequentia quippe verba ibidem invenio: *Dubitat omni
 jure SCHELHAMMERUS, num terrea præcipuam suam efficaciam in
 corpore exerant, per acidi absorptionem, non enim tam acidum ab-
 sorbent, quam particulas tenuiores sulphureas, que fermentativas &
 putredinosas corruptiones causantur, coagulant, & sic illarum agiti-
 tatem infringunt.* Et alibi ita JUNCKERUS scribit: *In organico san-
 guinis statu absorbentia egregie se gerunt, temperant autem nimiam
 hanc sanguinis exagitationem non tam absorbendo, quam potius in-
 terponendo: Quilibet enim motus intestinalis subtilisationem inducit;
 Quando autem crassiuscula absorbentium corpora interponuntur, effe-
 ctus ille resolutorius & turgescens impeditur.* (k) Sed scire re-
 fert & STAHLIUM & JUNCKERUM immerito ob hujus ætiologiæ
 ignorantiam accusare SCHELHAMMERUM, audiamus paulisper,
 quomodo ille dissertatione de febrifugorum natura, agendi & appli-
 candi modo philosophetur: *Infirmiora quidem sunt, inquit, non ta-
 men omni carent efficacia ipsa terrea & præcipitantia dicta, que non
 quidem acidum absorbendo hoc agere credenda sunt, aut fermentum
 febrile concentrando, figendo, & invertendo, ut nonnulli amant lo-
 qui, sed potius interponendo se & fermento febrili resistendo, ne pos-
 sit libere moveri, & movere sanguinem, sed retardetur, & in obstacu-
 les istis sibi hinc inde objectis spicula sua frangat.* (l) Sane mihi hæc,
 quæ attuli, Stahlina & Junckeriana ratiocinia, Schelhammerianis ita
 similia

(b) Mat. med. Germ. tit. XI. §. 3-7. (i) Tab. LXXI. de febre catarrhali maligna pe-
 techizante. (k) Consp. p. 138. no. 10. (l) cap. III. §. 19.

similia videntur, ut ovum ovo. Non autem mirum jam erit, illam de terreorum usu in febribus hypothefin, ubique adhuc regnare inter Medicos, cum tot passim medicinam & doceant & faciant discipuli STAHLIANI, atque ex schola cl. JUNCKERI quotidie procedant novelli Practici, licet fermentatio & effervescencia febrilis, quæ acidum omnino requirere videtur, toties solide impugnata vix serio admitti amplius valeat, neque a Stahlio & Junckero directe febribus tribuatur. Sed ecce derelictam & ad Chymicos solos ablegatam cum fermentatione effervescenciam, a Medicis, male operationes chymicas ad corpus humanum trahi, ratis, utramque præter spem revocare in artem, atque stabilire in theoria febrili, pro sua, qua pollet, doctrina, variis argumentis nititur vir in incrementa salutaris scientiæ natus cl. WERLHOFIUS, nescio an terreorum pulverum antifebriliū apologiam simul scripturus, de his enim nil addidit. (m) Vocatur ipsi *effervescencia* sanguinis, intestina agitatio, intestinus attritus, rarefactio, expansio particularum; *fermentatio* autem effervescenciæ species cum dissolutione corporis mixti. At vero licet facile permittat, ut aliquis odiosis, effervescenciæ, fermentationis aut ebullitionis, nominibus, vocem tumultuationis, commotionis, aut agitationis substituatur, parum refert, cum omnes illi termini intestinum tamen particularum sanguinis motum denominare debeant, quem is in febribus absolute requirit, ut colligo, sive tanquam causam, sive tanquam effectum. Ego interim, quod pace tantæ viri, cujus dogmata cæteris magni facio, dictum cupio, omnia illa mente volvens, quæ supra, cum de orgasmo tractarem, proposui, nullum nequeo motum sanguinis intestinum admittere alium, quam qui a progressivo pendeat, intestinumque in corpore vivo nullum esse, nec oriri antea nec perdurare posse sine progressivi præsentia constans autumo. Relinquo igitur cum cl. BONTEKOE, (n) etsi acidæ illius hypothefi haud subscribo, fermentationem Vini conditoribus, pistoribus & cerevisiariis, ebullitionem seu effervescenciam coquis, motum intestinum nescio quibus artificibus aliis, omnia hæc vocabula neuriquam requiri ad theoriam februm, sed cum lentore, stimulum, omnes causas earum exhaurire

Ss 3

fatis

(m) Cautionum medicarum Tract. I. §. 8. in notis. (n) de febribus p. 45.

satis convictus. Ceterum, ut lectores mei denuo hic contemplantur, quæ supra de bryasmo exposui, etiam atque etiam rogo.

De febribus
illis quæ im-
merito biliose
dicuntur quæ-
dam seorsim.

§. 6.
Supereft tandem, ut de bile, cuius effusio & acrimonia toties
perperam in febribus acutis chronicisque inculpatur, aliqua edisse-
ram. Rectissime certe me iudice scripsit ETTMULLERUS (o) ea,
qua de bile a veteribus pariter ac recentioribus prolata hæcenus fue-
runt, arbitraria maximam partem videri. Satis quippe scitur iis,
qui antiquiora autorum monumenta perlustrarunt, sapissime non
in febrium modo, sed & variarum aliarum ægritudinum ætiologia
bilis vitia allegari, etsi, longe alias causas allegandas fuisse, liquido de-
monstrari potest. Non autem id vetustis scriptoribus adeo verten-
dum est vitio, quum carentes plurimis, iisdemque præstantissimis
subsidiis, quorum ope hodie causas morborum etiam latentes sub-
inde eruimus, melius utique historias morborum tradere, quam de
eorum ortu & fiendi modo philosophari potuerint. Verum mo-
dernorum Practicorum plurimos toties de bile vitio laborante in-
ter se confabulari, nescientesque quo se vertant, ad unam illam in-
fontem bilem frustra recurrere, atque pro lubitu modo ejus nimias
effusiones, modo acrimonias, modo effervescentias, modo ingref-
sum in sanguinem perpetuo fere fingere ægre omnino fere debent
omnes, quibus aniles sabulæ in arte serua displicent. Pudet fere pa-
lam eloqui, inter nostrates adeo hunc loquendi morem frequentem
deprehendi, ut nausea subinde intelligentibus surgat. Vix enim
æger aliquis febrili corripitur æstu, quin statim posthabitis omnibus
fanioribus, Medicoque dignis ratiociniis, inanes saltem & risu sane
excipiendæ nugæ de bile in sanguinem effusa in medium proferan-
tur. Febres tandem ad unam fere omnes non vulgo saltem & Ma-
tronis medice doctis, sed satis multis ex Practicorum nostratium
collegio, stylo recepto Vratislaviensi, audiunt hysige Gallen Fieber,
quoque magis æstus sitisque urgent, eo magis competere debetique
febri hanc denominationem, plurimi præfracte opinantur. Abesse
aliquando debuissent, atque extra terminos Urbis nostræ pro-
scribi ejuscemodi ineptia, ne deridendos nos daremus exteris, satis
abjecte

(o) dissert. de præcip. cap. II. §. 21.

abjecte interdum, quod novi, de Silefiis Medicis sentientibus, sed meremur vituperia & cachinnos, quum antiquis oberrantes chondis nobis ipsis placeamus, ac quæ prisco tempore apud nos grassatæ sunt nugas medicinales negligere tandem, & abjicere nobis ducamus religioni. Nemo credo, dum hæc talia taxo, malum me civem habiturus est, gentis suæ gloriam maligne vellicantem ac insuper habentem. Malos mores ipsum ordinem Medicum deturpantes taxo jure, Membra ipsius doctæ artis culturæ invigilantia a præjudiciis aliena solius veritatis autoritate sese duci patientia veneror atque suspicio. Licebit opinor omni exuta verecundia populares errores impugnare strenue, atque premere vestigia cl. dum viveret inter nostros, Medici Godofredi KLAUNIGH, quem acriter perstrinxisse & severe castigasse biliosos Practicos summa voluptate animadverti (p) Cui cordattori, inquit, non moveretur bilis? quoties a vulgo Practicorum bilis succus hepatis proprius ferme omnium morborum causa innocentissime statuitur, utpote quod presentibus quibuscunque febribus vel ulterioris indaginis morbis vix aliud blaterat, quam bilis effusionem in sanguinem. Erroneæ hujus hypotheseos fundamentum creditis ob oculos ponere satagunt Medicitales stupidissimi, provocando ad vomitus nunquam non ultimo biliosos, nec considerant, bilem, compresso ob vomendi conatum fortiter dextro hypochondrio, effundi necessario ex vesica fellea per ductum choledochum in ventriculum, etiamsi in corpore minime abundet. Eo tandem simplicitatis pervenerunt, ut & in publicando ex sacris cathedris morborum genere, raro aliud audias, quam accusare bilem, ac si omne id, quod præter naturam accidit, ex bile abundante originem ducat, nobisque biliosi, ne dicam, furiosi morbi sint quasi endemii. Nititur vero hæc Pseudodoxia epidemica non firmiori argumento, quam nostratibus familiaris maximeque incongrua denunciatio mortis, qua omnes indiscriminatim dicuntur extincti, aut asthmate suffocativo, aut apoplexia, aut utroque simul, cum tamen tyronibus artis constare debeat, hos mortis prodromos non semper morbum lethalem, sed ut plurimum ejus esse symptoma. Atque quod ante hos viginti annos merito vituperavit KLAUNIGIUS, id omne ad hunc diem apud nos obtinet, quare operæ puto erit pretium, si distinctius paulo de hoc argumento tractavero. § 7.

(p) in Nosoc. Charit. obs. 27.

Bilis sæpius
minus recte
februm &
æstus febrilis
caussa statui-
tur.

§. 7.

Magnam inconditæ hypothefi, calorem febrilem bilis fervori tribuendum esse, videtur pondus accedere, ex iis, quæ scripsit HIPPOCRATES: (q) *Febres plurimæ a bile sunt, præsertim continens quotidiana, tertiana & quartana.* Quando dein in FERNELII, aliorumque multorum ipso antiquiorum auctorum Galenicis maxime principiis imbutorum voluminibus, putrescens bilis tantum non omnium februm causa habetur, non mirum est, cæco impetu tot Medicos illam ætiologiam arripuisse, eamque ad nostrum seculum usque propagasse. Movet insuper incautos, solutio multarum februm per icterum, qui si criticus (ac ut egregie notat PISO (r) antegressis signis coctionis sine hypocondrii duritiæ cum excretis alvi & urinis secundum naturam accidat,) & (secundum HIPPOCRATEM (s) 7. 9. 11. 14. die eveniar) optimum omen sanitatis futuræ præbet. Hæc certe & alia varia, quæ hic adducere nolo, effecerunt utique, ut multum & nimium sine dubio ad nostrum ævum bili tributum fuerit in febribus. Sed quid ad bilem terreorum absorbentium præsidium, quo toties pugnant Medici febres curaturi. Non intelligo, fateor, interim ea ubique ad cicurandam bilis luxuriantis acrimoniam laudantur. Constat inter omnes, quantum in affectibus biliosis tribuerit trium Imperatorum Archiater CRATO crystallo montanæ. Notum est, quas vires alii ad bilis acrimoniam cum JUNCKERO (t) corallis adscribunt; atque, quam sæpe in praxi triviali immerito elogio cancr. lapides instruantur, eo quod bilem vitio laborantem corrigant, ignorat nemo. Quem igitur in stuporem nunc raperet usus frequens remediorum terrestrium in febribus, iisque præcipue, quæ biliosæ secundum excellentiam salutantur. Quicquid vero tandem etiam inter se garriant Medentes clinici, id satis certum est, falso omnium sine exceptione februm originem a bile derivari, sique vere etiam peccaret bilis, illam frustra terreis tractari, egregie potest demonstrari; utrumque brevissimis præstare conabor. Ac primo quidem bilem per se nec calorem in corpore humano producere, nec ideo creare febrem, sed utrumque potius

(q) de nat. hum. s. 27. (r) p. 290. de prælag. Vit. & morte. (s) Lib. IV. aph. 64.
(t) Therap. gen. p. 426. Tab. XV.

potius hunc affectum penitus ipsi bilis indoli esse contrarium, omnes rerum generi ultro profiteantur necessum est. Quid enim? Nonne in ictericis evidens est, bilem ingressam fuisse præter naturam sanguinis oceanum, atque cum sanguine mistam quaquaversum per omne corpus dispergi? An vero ea propter ictericum febricitant? neutiquam certe; neque etiam si satis diu maneat in sanguine bilis eundem incallescere faciet, sed potius, dum sapor est resolventissimus, cruorem solvet & attenuabit, ita ut hic penetrans in aliena & minorâ vasa non morbum calore peccantem, sed inter frigidos hercle referendum, dirum hydropem, excludat. Satis opinor inculcavi in superioribus, mirum quantum excitando calori in corpore animali favere densitatem sanguinis, cum igitur ea bilis sit indoles, ut saponacea sua virtute sanguinem densum & spissum solvat, sanationi, fideique experimentorum, quæ cum bile instituta sunt, imo ipsi functioni, cui in chylificationis negotio destinata est, prorsus contrariatur frivolum illud asserum, quod calorem præternaturalem suscitet. Optime hoc perspexit BEATUS BOHNIUS: *Qui a bilis admisceta, inquit, humores nostros fervidiores reddi sibi persuadent, falluntur, dum v. g. bilis in ictero sanguini copiosius suffusa nihil caloris extraordinarii producit, sed sæpe ad cruditatem sanguinis & hydropem disponit.* (u) Male ea propter bilem pro causa febrium venditari manifestum ita reddi arbitror, quæ sane calorem in corpore non gignit, sed potius a calore jam nato gignitur. Dignum nimirum hic est observatu, quod memorat HOFFMANNUS (x) tempore æstivo solenniter excludi per guttur inferius excrementa biliosa, quia ob vehementem calorem multum bilis generatur, & ad intestina fertur, talesque sordes alvinae in cholericæ constitutionis hominibus, nec non in iis, qui corpus crebrius motu exercent, ac vini potui indulgent, rejici solere. Quod si igitur, si sanguis calore æstivo, motu musculorum, vini potu &c. celerius in orbem suum abripiatur, bilis proventus increfcit, & febrili etiam sanguinis celeritate major bilis copia generabitur, ut adeo vere alibi scribere potuerit laudatus HOFFMANNUS: (y) *Mirum est, quanta conspi-*

T c

(u) de offic. Med. lib. I. c. 17. (x) Tom. III. pag. 317. 318. (y) dissect. de bile cap. II. s. 6.

viatur indies in febribus ardentibus, continuis, tertianis bilis quantitas, in urina, alvi facibus, & egestis per vomitum, ut eam ob causam veteres adducti fuerint in hanc sententiam, bilem hanc, que excernitur, causam esse febris, que tamen potius est ejus productum. Atque ex his omnibus clarissime innotuisse arbitror, innocenter admodum saepe se gerere in febribus bilem, licet ruditer & severe toties accusetur.

§. 8.

Quousque bilis haberi possit februm causa.

Sed versabimur accuratissime in enodando quaesito illo, num bilis, februm causa habenda sit, an minus? Omnes causa februm, cujuscunque demum sint indolis, reducuntur ad stimulum vel lentorem, ut supra vidimus. Lentorem sanguinis, reliquorumque humorum solvit potius, quam inducit bilis, quare ex hoc capite non est possibile, ut reddatur causa febris, quin potius omnia remedia bilis ingenium referentia, amara puta & saponacea singula, in intermittentibus praecipue lentorem solvendo, pulchra sunt antifebrilia, quae inter ipsam bilem animantium numerare nullus ambigo. Nisi ergo bilis ipsa lentore peccet, atque in canalibus suis stagnando obstaculum inducat, non poterit lentoris culpa generare febrem. At vero quid nunc dicendum de stimulo; Sane stimulantem acrimoniam esse bili omni optime etiam constituta sincerus confiteor, at eapropter non generari febres loquitur experientia aliter, quippe perpetua laborarent febre, perpetuum bilis stimulum generantes in nostris corporibus. Interim ego non negaverim facile, si quacunque ratione factum fuerit, ut bilis minus tempestive majorique copia effundatur ex suis ductibus, quam quae requiritur ad chyli crudas, viscidas, subacidasque particulas subigendas, haecque adeo quantitatem reagentis quasi chyli multum excedat, copiosiores tum adfore stimulos, junctosque sibi majorem, praeternaturalemque acrimoniam exhibituros, quae vellicando irritandoque cedere febrem omnino valeat. Accedit, illam acrimoniam eminentiorem reddi debere, si extra circulum suum peculiarem constituta bilis quiescat; cum a quiete & mora, ut omnes alii animalium humores, reddatur pejor, morsicantemque magis causticamque naturam indies acquirat. Tum vero eadem ratione ac nauseam, cardialgicum, colicumque dolorem, praecordiorum anxietates & ardores, diar-

diarrhoeas, vomitiones & alia mala, docente quotidiana experientia, solo stimulo acri proritat, febres etiam & chronicas & acutas, easdemque pessimas, saepe stimulante sua acrimonia posse excludere, nemo facile dubitaverit. Fac autem nunc febrem fuisse exclusam, a bile acri, cum fieri posse, ut ab ea interdum excludatur, æquus censor Medicorum biliosæ theoriæ febrili addictorum largitus sim, quænam indicabuntur remedia? Ea optior ante omnia, quæ stimulo contraria, hæc vero, ut cognoscamus, individuale, si ita loqui fas est, biliosæ acrimoniæ ingenium antea debemus cognoscere. Age igitur de eodem paulisper cogitemus: Unciæ duodecim bilis bovinæ (a qua humana non nisi spissitudine paulo majori differt) ab Illustr. HOFFMANNO destillata, dederunt uncias undecim phlegmatis, nullius saporis, ex residua uncia una prolicitus, postea spiritus odoris ingrati & empyreumatici cum nitri spiritu expedite efferbuit, & syrupum violarum viridem reddidit in signum naturæ alcalinæ, tandem olei quidpiam elicium similis indolis & effervescentiæ fuit cum spiritu. Caput mortuum terreum in retorta resistans drachmas duas cum dimidia pendens per incinerationem dedit salis fixi manifeste alcalini drachmam unam. (z) Patet ergo ex his satis superque alcalina bilis indoles, quam, notante eodem HOFFMANNO, sequentia etiam experimenta luculenter comprobant 1) quod mixta bilis syrupo violarum cum mox viridescentem reddat, 2) quod omne acidum concentratum, ut oleum vitrioli, aqua fortis cum bile ebulliat, 3) quod virtus ipsi sit absterforia & acidum temperans, dum optime maculas pingues detergit, & cerevisiarum acorem corrigit. (a) Addithis lubens suffragium suum, cum cl. BAGLIVIO, (b) inclytus BOERHAAVIUS, in lotio & bile sales fere hos animalium humores putredini esse quam proximos, diserte professus. (c) Quibusquisque vero Medicorum est, qui jam contradicere audeat, quando assero, si bilis nimis effusæ, stagnantis, corruptæque acrimonia peccat, eam peccaturam acrimonia alcalina, putrida, flagitaturamque, ubi corrigenda, ejusque stimulus vel febris, vel alius morbi faber obtundendus est, & diætam antiputridam,

(z) diss. de bile medicina & veneno corporis pag. 13. (a) Med. syst. Tom. I. pag. 182.

(b) pag. 419. Operum. (c) in Chym. I. 613.

dam, & remedia antiputrida. Inter hæc autem nulla acidis superiora esse norunt omnes, quare jam rectissime scripsit SYLVIVS: (d) *Bilem acriorem corrigunt temperantque acida omnia, unde, quoties hæc peccat, merito acidis utemur.* Cui inter multos alios adstipulatur sæpe jam laudatus HOFFMANNUS verbis sequentibus. (e) *Quando copia bilis calcalina oleosa indolis, inflexura duodeni collecta & stagnans, genus nervosum male afficit, & hac ratione sæpe vomitus biliosi, nausea, appetitus prostrati, calor lentus, febris etiam ardentis causa est, tunc certe acidula, ut sunt Julapia, vel spiritus minerales acidi dulcificati egregium plane ferunt præsidium.* Pulchre ego perspectum teneo, a Practicis fere omnibus bilis acrimoniam animo tenentibus, ad HOFFMANNI aliorumque præstantissimorum virorum ductum præscribi ægris decoctum Crem. tartar. citri, decoctum tamarindor. succum citri, pomorumque sinensium, granatorum, ribium, berberum, tincturas bellidis, papav. spiritum sulphuris per campanam elysum antimonii sulphuratum, spiritum nitri, vitrioli, salis dulcificatum &c. Atque hæc omnia quidem rectissime. Sed quid sibi hic volunt absurda illa terrestria absorbentia cum his medicaminibus una offerri, vel iis interponi perpetuo solita? Nemo quippe, ea ad alcalinam acrimoniam corrigendam facere, poterit probare, quia vero bilis tantum acrimoniae alcalinae capax est, hæcque sola correctionem indicat, & acidis feliciter ac prompte corrigi se patitur, quid aliis remediis, iisque solam antacidam virtutem custodientibus opus, nonne eorum usu aliquando ipsa acida convenienter porrecta infringi, hebetarique possunt? Nescio certe, quis tandem pessimum illud cacoëthes felix extirpaturus est, quod sine ratione pene in omnibus affectibus, recurrit ad præcipitantia. Confitetur ultro, qui aliter in febribus ingenti farragine absorbentia & terrea testibus ipsius tabulis præscribere solet cl. JUNCKERUS: (f) *Non ad speculationes referendam, sed practicam esse questionem: Num bilis sit alcali vel acidum, si enim, inquit, alcalica esset indolis, frustra ei absorbentia & precipitantia opponerentur.* Verum licet adhuc ambigere videatur JUNCKERUS, nulla certe hodie amplius questione opus! Sed certe asserere licet, bilem alcalinae esse indolis, sique nulla admi-

(d) pag. 563. Operum. (e) in obs. chem. pag. 203. (f) Tab. LXI. pag. 507.

admista peregrina corruptela sola acrior justo reddatur, nullam aliam acrimoniam cadere in bilem quam alcalinam; Falsissimum ergo est, quando nihilominus sequente pagina JUNCKERVS, prioribus forte non, ut decebat, satis ponderatis, scribit: *Absorbentium usus in febribus biliosis rationi quidem & experientia respondet, illud autem observandum est, quod haec remedia acrimoniam tantum temperent, quare illis solis non fidendum.* Dicerem lubentius, quia absorbentia acrimoniam bilis neutiquam temperant, illis etiam in febrium curatione nunquam fidendum.

§. 9.

Pervellem ego, ut ne quidem febrium biliosarum nomen adeo vulgatum existeret, omnibusque statim febribus imponeretur, quibus iræ affectus occasionem dedit, quia, missis aliis in curatione respectibus, plerumque de bile sola cogitare solent Practici, quam dein vulgari recepta methodo corrigere nituntur. Furioso huic pathemati directe certe cum bile nullum commercium, sed ira dum omne genus nervosum commover, agitat, convellit, strictureque spasticas nerveis membranis inducit, ventriculus cum intestinis ob ipsam fabricam nervosam male afficiatur, & per accidens quasi simul commoti ductus biliarii copiosius liquidum, quod vehunt, eructent necessum est. Interea si ab omni etiam bilis effusione abstrahere, illamque prorsus non supponere velimus, solus iracundus animi affectus ad pessimas febres excitandas sufficit, licet eas iræ saltem tribui vulgo audias, quatenus bilis effusionem ciet. Neminem credo Medentum latere poterit, terrorem subito incussum haud raro periculosis febribus ansam dare, quum tamen neque bilem commoveat, neque humorem alium, neque materialem quendam stimulum villis cordis arteriarumque imprimat; idem ergo de ira statuendum est, etsi nullus nego, bilis acrimoniam simul causa vices posse sustinere. Sequitur autem facile, decenti rerum harum consideratione, non sufficere febre per iram enata precipitancia, aliaque bilem corrigentia & evacuantia, sed maximo pete requiri curationem moralem ipsius affectus, motusque anormalos nervosi generis, inductamque eapropter celeritatem circuli sua sibi deposcere pharmaca sedativa, demulcentia, diluentia, refrige-

Febres ab iracundia nasci, febrisque ardens secundum excellentiam biliosa communiter dicta neutiquam a bile.

rantia &c. Longe ergo alia biliosarum febrium ex iracundia prognatarum facies est, ac communiter putatur. Porro etiam hactenus nequivi comprehendere, quo jure causus seu febris ardens biliosis febribus annumerandus veniat, multo minus, qua ratione promiscue usurpari possit Practicis nomen febris ardentis & febris biliosa. Causum seu febrem ardentem Medici nominamus illam, quæ præter alia acutarum symptomata calorem ad tactum fere urentem, siccitatem cutis & linguæ summam, sitimque inextinguibilem junctam habet, atque diebus imparibus exacerbatur. Sunt hæc signa morbi pathognomica, quæ ubi observantur in febre, illa, communi Medentum consensu, refragante nemine, febris ardens seu causus ad hunc diem appellatur. Talem febrem, quam depinxi, cum omnibus illis symptomatibus pathognomonicis non saltem oriri posse, sed sæpe ortam observari a prægressa gravi iracundia, probe scio; sique ira & bilis pari semper passu ambulant, in febribus excitandis, patiar lubens, (quid enim impedit?) ut hæc febris audiat biliosa. At vero provoco ad Practicorum observata causum cum suo ardore, siti, siccitate, summis, neque minus cum sua exacerbatione diebus imparibus contingere solita, millenis vicibus sine ulla iræ affectu prægresso æque fuisse suscitatum, si forte quis calido sub Jove cucurrerit diutius, si sitim clamorantem per longum tempus liquido congruo non restinxerit, si labore ingenti vires exhauserit, si aquas vitæ (mortis verius) nimis dosibus ingurgitaverit, & quæ sunt reliqua. Jam autem quæro ingenuus, an ejusmodi febris ardens etiam dicenda est biliosa? Stylo Vratislaviensi ita diceretur omnino, quia æstu immani stipatur, at vero dum inter bilem & cursum, sitim, laborem, aquas vitæ, nullus unquam nexus deprehenditur, absonam esse illam denominationem nemo prudentium, ut spero, ibit inficias. Sane fœde & turpiter ille fallitur, qui veram febris ardentis ideam in bilis vicio ponendam reputat, cum potius genuina ipsius facies sit sanguis densus, solidus, compactus, phlogisticus, arterias minutissimas obstruens, universalemque fere in toto corpore inflammationem excitans. Cumque illis omnibus, quibus vis competit sanguinem talem progenerandi, potestas quoque insit progene-

randi

randi febrem ardentem, id quod de siti longius tolerata, de labore nimio, de motu musculari diutius exercito &c. valet utique. Atque hæc probationi, quam promiseram, suffectura credo, falsum esse, adeo a bilis acrimonia produci febres; sique forte interdum ab eadem producantur, vanum tamen esse usum terrestrium absorbentium. Quæ vero de horum remediorum inani adhibitione ita eloquor, illa quidem omnino restringo ad eam bilis acrimoniam, quæ ipsi propria est, nullumque alienum vitium admixtum habet. At ubicunque acidum hærens in primis digestionis officinis cum bile confusum fuerit, tum non bilis certe, sed solius acidi, aut peculiaris acrimoniæ ex concursu bilis & acidi emergentis respectu, absorbentes pulveres libens concedo, & laudibus suis condecoratos maximopere commendo. Hanc bilis acrimoniam si quis acido-corrosivam nuncupare voluerit, haud repugno, talemque in pueris lactentibus ordinariè, in adultis non raro peccare nimis novi. Illis, ubi lac suctum nec digestum rite pro sua indole naturali acorem contrahit; Hi quando ira forte perciti cibos, potusque acidos, acescentes, fœculentos assumsere, facillime eam, quam loquor, acido-biliosam acrimoniam in ventriculi & duodeni cavo generant. Atque hæc quidem eo virulentia processisse non semel visa est, ut alvi excrementa lintea non tantum, sed ænea vasa, quibus excepta sunt, arrosent. Et tum statim color excrementorum viridescens præsentiam hujus acrimoniæ palam loquitur, quando experiundo constat, acidum quodcunque bili mistum mox ipsius flavedinem tollere, viridique pigmento illam imbuere, quare, qui huc facientia experimenta varia eleganter instituit, cl. BAGLIVUS, bilem intense viridem intensam aciditatem significare, pronunciavit. (g) Atque hæc tandem bilis conditio, æruginosa, porracea, ut ab autoribus depingitur, luculenter docet, quando & quousque illi corrigendæ interserviant terrea absorbentia, quorum usum non indiscretim admittendum, sed probe limitandum esse, non possunt dissimulare, qui distinctius ejus indolem fuere contuiti. Ita mod. laudatus BAGLIVUS non vaga commendatione crystallum montanam ad bilis acrimoniam, quod aliis multis solenne

(g) diss. de experia circa bilem oper. p. 429.

ne est collaudat, sed contra acida potentia bili nupta crystallo montana utitur. (b) Quam quoque non omnis in genere sed porracea bilis, id est illius, quæ acidum admistum gerit, alexipharmacum salutant LANGIUS (i) & Valeriola. Cumque bilis ejusmodi perpetuo fere peccet in infantibus lacte materno utentibus, ex vero asserere potuit STAHLIUS, inter præcipua remedia infantibus dicata Crystallum montanæ sibi locum eminentiorem deposcere. (k) In horum itaque febribus curandis, & hanc & alia absorbentia convenientius usurpari, quam in adultorum febribus, liquido opinor ex præcedentibus innotescit.

CAPVT XVIII.

*Terrea exanthematibus febrilibus ineptissime
desinari ostendit.*

§. I.

Terrea exanthematibus febrilium ordinatio dicantur.

HÆc de usu vario & otioso terreorum in febribus exposuisse hac vice sufficiat, cum nil amplius superesse videam, quod ipsi patrocinetur, si omnia secundum rationem agenda sunt Practico. Amplius interim adhuc campus differendi panditur, quando seorsim exanthemata febrilia considerare lubet, atque quia ab iis omnino indicari terrestrium pharmacorum adhibitionem constans inter Medicos est opinio, de qua ambigere, tot claris viris ultro inter se consentientibus, vix aliquis audeat, operæ pretium facturus sum, quando jam, opportunam occasionem nactus, miserimum hoc præjudicium strenue impugnaero. Olim equidem, quoties in acutis febribus in corporis cortice pustulæ maculæque apparebant, aut eas apparituras fore, Medicis nascebatur suspicio, statim Tincturis bezoardicis, volatilibusque & acribus remediis pro virili pugnabatur, ut latens in interioribus virus quanto cyus ejiceretur, simulque regiminis beneficio juvandam esse excretionem illam salutarem cutaneam perpetuo inculcabatur. At vero postquam innumeris funeribus cheu! innotuit hanc violentam & Her-

(b) l. c. oper. pag. 441. (i) Lib. III. Epist. 4. (k) Mat. Med. Germ. Tit. XI. pag. 299.

Herculeam medendi methodum eousque validam habendam esse, ut non tantum protrudendis exanthematibus, sed & agris ipsis ex orbe expellendis, si ulla alia par existeret, cautius paulisper mercari docti sunt Medici, maxime cum immortalis SYDENHAMUS pestiferam hanc therapiam longe lateque in omni Europa epidemice grassantem, ipsisque morbis, quibus destinabatur, innumeris modis pejorem, vel famæ suæ incurius & quasi contra rapidissimum torrentem navigans, primus publice rejiceret, prorsusque contrariam viam ineundam esse audax clamaret. Ab eo deinde tempore fere in desuetudinem abiire ejuscemodi remedia, licet illius rudera quædam in moderna praxi adhuc supersint; ac cum, temperatam atque placidam methodum furiosæ illi præferendam esse, plerique aliorum damno sagaciores redditi perspicerent, missis prudenter remediis multum nocentibus inter meliora, quibus suas laudes nullus derogo, tamen etiam nil juvantia usurpari cœperunt. Et sub hoc quidem titulo terrea ad unum omnia comprehensa volo, quibus si dextre considerentur, nemo Medicorum, inesse vel tantillum virtutis, quæ exanthematis alicujus indoli respondeat, ullo sano ratiocinio potest evincere. His tamen non obstantibus, quam ingens, in febrium exanthematicarum medela ad hunc diem absumatur terrestrium apparatus, satis cum Pharmacopœorum famulis norunt omnes, qui trivialem curationis methodum perspectum tenent. Nolo ex dispensatoriis, inter quæ, quod dolendum, ne unicuique excipiendum habeo, corradere omnes pulverum formulas, quæ vel exanthematibus in genere omnibus, vel seorsim aut variolis, aut morbillis, aut purpuræ &c. destinatæ habentur, atque ejusmodi pustularum exitum peculiari quadam virtute adjuvare, vel & efficaciter eas expellere dicuntur. Neque autorum practico- rum libros allegare animus est, cum omnes fere deberem adducere; tanta enim ubique terrestrium pulverum ad morbos exanthematicos percurandos farrago adducitur, ut verbis exprimi nequeat. Nil ergo mirum, quando antimonium diaphoreticum, C. C. præpar. mandib. luc. pisc. bezoardicum minerale & alia hujus furfuris, una cum pulveribus officinalibus, ex ejuscemodi quisquiliis compositis toto die agris a Practicis clinicis obruduntur.

Uu

Nil

Nil mirum, ubi hi, rem bene gessisse, atque suo munere sese optime fuisse defunctos, præfracte opinantur, illorum remediorum præscriptione, quæ temperatissima ipsis dicuntur securissima, imo vero innoxia penitus, atque ea propter communi consensu civitate donata. Ohe! quantis tum elogiis concelebratur innocens & inanis ejusmodi pulvis, quando ipso assumpto exanthemata cum symptomatum forte allevamento erumpunt, licet ille maximam partem faucibus, viisque illis, quæ ad ventriculum ducunt, adhaereat, sanguisque oceanum ne attingat quidem; licet morbus suapte sponte ad descensum tendens virtute vitali superatus terminetur. Plura memorare teneor, Medicorum Practicorum recentissimi, qui vel data opera seorsim vel incidenter de exanthematum retrocedentium noxis in febribus scripsere, tantum non omnes pulveres ex lap. bez. C. C., ebore, matr. perl. margaritis, terris sigillatis &c. solos vel aquis diapnoicis, ut loquantur, admiscendos, eximia esse præsidia ad noxiam materiam iterum e penetralibus corporis ejiciendam, & ad corporis ambitum, ex quo retro sublapta fuerat, denuo propellendam, palam asserunt. (1)

§. 2.

Ingenium exanthematum febrilium.

Atque talia & his affinia practica præcepta tyro olim Medicæ artis sapius lecta, sapius mihi inculcata memini; novellus dein Practicus aliorum quos fama evexerat legens vestigia sapius audita recordor. Hæsit vero ab ipsis studiorum primitiis menti dubitatio, hæsit sciendi cupiditas, quid tandem terrestribus absorbentibus commercii relationisve intercedat cum exanthematibus, namque ad hunc diem hoc ipsum intelligere nequivi. Id interim reperitur verissimum, ad hunc diem communem medendi methodum exanthematibus dicere hujus generis pharmaca, quare sine hæsitantia affirmare audeo, plurimos Medicinæ Practicos exanthematum febrilium ingenium, causas, fiendi modum, prognosin, indicationes, remedia appropriata aut non intelligere, aut notitiam illam, quæ unicuique diligentius attendenti obvia atque clara est, negligere, insuper habere, introductaque semel endemica-

(1) Vid. STAHLII & COSCHWITZII dissertationes, de exanthematum retrocedentium noxis.

que therapia indulgere nihilominus. Dura hæc dictu videntur, sed vera sunt, atque hujus veritatis confessionem sinceram extorquet amor proximi, tenerrimusque, quo in artem meam feror, affectus. Atque nil moror amplius, quia publice hæresin meam ab articulis fidei plerorumque Medentum valde desectentem ingenuus profitear. Exanthematum nomine Medicis, ut notum, venire solent maculæ, papulæ, pustulæ præter naturam in pectore, dorso, collo, facie, femoribus, demumque in omni cutis superficie apparentes, coloreque modo subroseo, modo purpureo, luteo, viridi, cæruleo, violaceo, nigrove inductæ. Jam autem omne cutis integumentum vasculosum existere, atque non modo arteriis, venisque sanguineis copiosissimis, quas cera RUYSCHIANA stupenda plane arte primum rite detexit, sed & arteriis ac venis aliorum generum, sanguineisque minoribus instructissimum haberi, ex subtiliori anatome omnibus notum. In his vero diversi generis vasculis perpetuum dari liquidorum certi generis definito vasorum generi respondentium circulum, ipsa primaria cutis functio perspirationis successus sine circulo humorum haud concipiendum liquido testatur. Atque dum exilissima vasculorum ostiola superficiei cutaneæ insculpta perpetuo fluidum aliquod tenuissimum exhalant, inhalantque, nullam in ipsis his vasculis secundum naturam dari liquidorum quietem, sed perpetuo motu eadem agitari sponte puto innotescit. Quando ergo exanthemata omnia præter naturam cuti inhærent, statim ulro nasci debet, mea quidem sententia, argumentatio, omnia exanthemata necessario vitium circuitus humorum tenuissimorum per vascula cutanea involvere, testarique illa, luculenter adesse in iis vasculis statum præternaturalem motui circulatorio naturali contrarium, adeoque necessario liquidorum stagnationem. Namque quoties exanthemata adsunt, hæere in cute aliquid non circulans, fixum, immobile, imperspirabile, solus opinor ocularis inspectus docet. Constat ergo exanthemata omnia involvere humorum quorundam in cute stagnationem. Nondum autem hæc ita cognovisse sufficit, sed causæ, quæ ulla ratione ciere possunt stagnationem illam, diligenter indagandæ sunt. In has autem si accuratissime inquiremus,

U u 2

nullas

nullas alias inveniemus possibiles præter sequentes. Potest videlicet circulus cutaneus turbari, oriri que ita in vasculis cutaneis liquidorum stagnatio I. si ipsum liquidum, quaecunque demum id fuerit, mole sua vasis sui diametrum excesserit, seu eam acquisiverit spissitudinem, ut progredi per illum haud valens obstructionem, stagnationemque pariat. II. Si liquidum per proprium sibi vasculum arteriosum rite motum non transeat in respondens illi venosum vasculum primi generis, sed vi adigatur in vasculum arteriosum secundi generis, hincque ob molem diametrum peregrini vasculi excedentem, in hoc peregrino vasculo stagnet: Vel si liquidum primi generis exempli causa tenuitatem naturali majorem acquisiverit, ut vas peregrinum intret, tamen vero in eodem stagnet. III. Si vascula quædam cutanea in sua continuitate solvantur, rumpanturque, ac disrupta sua liquida sub epidermide effundant, quæ ibidem tunc extravasata hærent & stagnant. Atque ad hæc tria momenta sola redeunt omnes stagnationes humorum cutaneæ, ergo omnia exanthemata, vixque esse possibile crediderim, ut alius fiendi modus a quopiam ad propositos non referendus indigitetur.

§. 3.

Causæ in febribus generantes exanthemata.

Sed hæc de exanthematibus in genere consideratis. Ordo nunc dicendorum jubet, ut ipsa ceu symptomata febrilium contuemur, atque statim sedulo inquiramus, qua ratione febris, seu velocior circulatio ex sua indole physica tres modo enarratas proximiores exanthematum causas, quæ constanter & absolute ad earum præsentiam requiruntur, valeat producere; tum enim nil magis obstabit accuratissimæ cognitioni exanthematum, quoad ingenium, causas, fiendi modum, prognosin, indicationes, curationem, remedia; quæ omnia nesciri aut negligi communiter in superioribus edixi. Atque quod primo liquidi spissitudinem, immedietatemque attinet, illam a velocitate circuli, caloreque ipsam velocitatem statim insequente, quam facillime produci, neminem equidem fugere arbitror. Sit nimirum in homine quocunque sanguis omnis ita tenuis, fluidus, ut liberrime per exilissima primi generis vasa in orbem feratur, fac vero nunc subito circulum augeri, quid inde? Certe augmen-

augmento circuli sine mora accedit augmentum caloris, quoque magis intenditur calor, eo magis, elegantissimis experimentis testibus, sanguis densior compactiorque redditur; quo densior sanguis eo minus aptus, ut transeat capillaria, en ergo rationem sufficientem, cur in exiguis vasculis glandulisque cutaneis tum stagnare possit. Primus ergo modus innotescit generationis exanthematum in febribus ob sanguinem densum & spissum redditum a febre. Pergimus ad *secundum*, ingressum nimirum liquidi in vasa aliena ac se tenui ori saltem vehendo dicata. Neque quomodo & hic a febre exciteretur adeo difficile explicatu habendum. Scilicet si actio cordis arteriarumque febre posita reddatur velocior & fortior, simulque ob insequentem statim calorem rarefactio liquidis inducatur, quid mirum, si hæc majus spatium pristino affectantia, vixque a propriis suis vasis coercenda, proniora fiant ad ingressum in aliena, maxime si urgens a tergo impetus naturali multo auctior alveolum alieni canalis ita diducat, dilatetque, ut admittat fluidum, manente naturali diametro, haud admittendum, quod tum in eodem canali necessario stagnat. Fac igitur in arteria capillari cutanea sanguinem adeo violenter pelli trudique, ut transeat in arteriam serosam cutis, ductumve excretorium sudoris perspirationisque liquido saltem vehendo eructandoque dicatum, nonne statim ibidem hærebit, efformabitque maculam pustulamque stabilem præternaturalem, igitur exanthema. Illustrant hoc assertum egregie & veritatem illius optime ostendunt injectiones Ruyschianæ, quibus, si dextre administrantur in cadaveribus exanthemata, pro lubitu creari possunt, quæ nulla alia ratione emergunt, quam quia cera rubicunda valido nisu urgetur in vasa sanguineis minora. Quam pulchre hoc licet applicare ad impetum sanguinis rubri in homine vivente! En secundum modum, quo febres ex sua indole exanthemata generant. Superest tandem *tertius*, quem a vasculorum minutissimorum ruptura deduximus. Quomodo igitur de febre asseri possit, quod solvat in sua continuitate minutos canaliculos, nunc videndum. Puto vero ego febrem eam solutionem continuitatis inducere facillime, partim ob impetum fluidorum naturali majorem, partim ob acrimoniam fluidis conciliatam. Datur scilicet in omni

Uu 3

febre

febre sine dubio impetus fluidorum naturali major, quod nemo negaverit, datur ergo & diductio ac extensio laterum vasorum naturali major; quod si igitur supponatur in minutis vasculis eoque diduci fibrillas ea componentes, ut pro sua pulposa minusque elastica indole cedere amplius, renitque nesciant, diffiliant omnino disrumpanturque necessum est. Pone autem hoc omne ita occidere minutissimis cutaneis vasculis, & tum statim effluent contenta liquida, cumque a sola vasculorum actione, quæ nunc illis abscessis & detritis abolita est, propellantur moveanturque, hærebunt necessario stagnabuntque sub epidermide, efformabuntque exanthemata. Videtis, Lectores mei! disrptionem vasculorum ab impetu febrili, eaque propter nascentia exanthemata: sed & illam pari ratione in febribus sæpe effeci ab acrimonia liquidorum affirmo, quam perspicue intelligetis, si modo in mentem revocare volueritis degenerationem fluidorum ab indole sua naturali, posita febre, physica necessitate emergentem, atque putrilaginosum ingenium sensim induentem, quæ degeneratio partim a stagnatione liquidorum ob densitatem phlogisticam ipsis motu febrili inducta, partim a rapido eorum propulsu per vasa excluditur. Concipiatis igitur ante omnia stagnare liquidum sanguineum serosumque ob febris præsentiam densius redditum & inspissatum, non in cute, quod ne quidem supponere volo, sed in aliquot vasis interioris corporis; Jam vero notum vobis esse existimo, sanguinem sive in corpori animali, sive extra illud constitutum, si per aliquod tempus hæserit quietus in calore etiam sanum nondum adeo excedente, maxime autem ad 70. gradus accedente (U) fieri sensim tenuiorem, liquidorem, saniosum, putridum, ex inodoro sœtidissimum, cadaverosum; ex blando insipido, insulso, fracidum, acerrimum, alcalinum; quod omne nemo sine certissima suæ ignorantia testimonio negaverit. Sit nunc ichor talis putrilaginosus acerrimusque præsens in corpore, hæreatque in loco quocunque, is omnino circuli lege absorptus a venulis bibulis, exceptusque a liquidis circulantibus, iisque mistus poterit deferri per vasa omnia corporis, & ad partes omnes corporis. Deferatur vero maxime ad vascula cutis vel beneficio regi-

minis

(U) Vide Boerhaav, Chym. Tom. II. p. 305.

minis ibidem minorem resistantiam in vasculis parientis, vel ex alia causa quacunq̄ue. Quia igitur per demonstrata minimum est alkalescens, acerrime si nondum alcalicus & acerrimus; Licet forte majora solidioraque vasa (per quæ delatus est antequam deferretur ad minuta, pulposamque magis indolem nacta,) acrimoniam ipsius sine sensibili noxa tulerint, tamen minuta hæc & mollissima eam non æque ferent, sed exedentur, erodentur, abscedentur, sine dubio eadem ratione, ac sal alcali quodcunque cuti impositum vasa exedit, erodit, abscedit. Atque ita inflammatoriuncula glandularum cutanearum excitabuntur, vel, ut effusa liquida stagnent sub epidermide, eamque in bullulam elevent, efficietur. En ergo iterum exanthemata ab acrimonia liquidorum per febrem inducta, & primo quidem quatenus febris inducit stagnationes sanguinis, a quibus degeneratio ipsius in horridam indolem prognascitur. Sed & motus circulatorius excedens solus, vel quod idem est febris sola sine respectu habito ad stagnationes prægressas degenerare facit humores in liquamen fetidum putridumque, ut antea jam edixi. Omnis nempe febris effectus ob calorem comitem est corruptio humorum in putridam naturam vergens, qua salina & oleosa sanguinis particula, blanda, adiaphora fixa, ammoniacales, redduntur rancida, volatiles, alkalescens, putrida, acerrima, ut adeo ab acrimonia ita enata facile erosiones, destructionesque vasculorum cutis, cumque iis statim exanthemata enasci valeant. Quin & sanguis conversus in liquamen ichorosum, tenuiorque sic redditus facilis transibit in aliena vasa, in quæ antea naturalis adhuc transire nequiverat, atque & hac ratione exanthematibus ansam dabit, quod momentum ad secundum modum generationis exanthematum adhuc pertinens, tertio nondum exposito intelligi non bene poterat, adeoque hucusque fuit differendum.

§. 4.

Atque ex his omnibus ita decenter prælibatis tandem emergit vera & in praxi quam maxime utilis exanthematum cognitio, qua sine nil prudenter agitur, nulla vera & adæquata remedia aegris præscribuntur. Nimirum definiiri realiter commode nunc

Indicationes præsentibus exanthematibus, aut futuris iisdem, nascentes.

pote-

Poterunt exanthemata febrilia, quod sint macula, pustulaeque cutaneae diversi coloris ex sub-roseo in nigrum usque per gradus varios tendentis, a stagnatione humorum in cute, vel ob liquidum densius, vel ob errorem loci seu transitum ejus in vasa aliena, vel ob disruptionem vasorum, contentorumque fluidorum effusionem enata. Vidimus opinor clare ac perspicue triplicem generos exanthematum rationem, neque opus esse existimo, ut plura de hoc argumento edisseram. Quid ergo judicabit peritus Practicus, quando exanthemata videbit efflorescere in cute, quid molietur sua arte? An ullus doctiorum Medicorum theoriam exanthematum modo expositam intelligens, directoque obtutu adspiciens audebit affirmare, exanthemata indicare pulveres terreos & absorbentes? Pudeat illos omnes, qui rationales Medici audiri cupiunt, qui Doctoris prerogativam, immunitatesque ab Academicis rerulerunt, pudeat illos plus quam plebej medendi methodi, remediorumque turpissimam eorum ignorantiam vel desidiam erudito homine indignam palam significantium! Sane omnia exanthemata per praecedentes demonstrationes testantur aperte de vi vitae nimia, seu de circulatione nimis aucta, de humorum inspissatione, immeabilitate, stagnatione, de vasculorum minutissimorum obstructione, inflammatione, de degeneratione humorum innocentium blandorum in nocentissimam, acerrimam, putridam, gangranosam, de vasculorum pulposorum mollissimorumque exesione, abscissione, destructione, detritione. Ad has fluidorum solidorumque in corpore aegro condiciones attendendum est prudenter curaturo febrem exanthematibus stipatam, hisque adeo praesentibus sapientissime deliberandum, quae modo recensitarum conditionum praesto sint, quae metuendae sint, quae ferri salva vita queant, quae interitum miseri aegrotantis minentur. Certe indicationes sobriae ac rationales, quae ex antecedentium consideratione prognascuntur, erunt omnino, coercere effrahem circulationem; Diluere, attenuare, solvere humores inspissatos; Aperire & recludere obstructa vascula; Inflammatoriam eorum diathesin praepedire aut remove; Acrem putridamque humorum indolem in quam degenerant, cavere, corrigere; Destructionem vasculorum

lorum, quantum fieri potest, declinare; Quæque harum indicationum præcipue implendæ sint, sagacitas Medici, ad omnia, ut decet, attentè, commonstrabit. Erunt itaque appositissima & indicata exanthematum remedia, pro circumstantiarum varietate, VS, diacodiata, diluentia, attenuantia, solventia, saponacea, relaxantia, nitrosa, sub-acida, antiseptica, demulcentia, revellentia, vixque alia prudenter usurpanda supersunt. Audax assero hæc egregie, hæc sola respondere indoli exanthematum penitus cognita; Vellem vero, ut me ignorantem doceret aliquis, ad quam horum remediorum classem pertineant pulveres fixi terrei, diapnoici, absorbentes, bezoardici, nil enim me movet, ut elogiis solis, quæ ipsis claris Viris tribuuntur, contentus sim, ut in eorum auctoritate & fama acquiescam.

§. 5.

Atque hæc de cutaneis exanthematibus, horumque generationis ratione hac vice sunt sufficientia, restat quippe alia adhuc eorundem consideratio, quam maximi momenti existere, praxique medicæ multum lucis affundere, valde persuasum teneo, quare in eo sum, ut ipsi aliqualem operam destinem. Docui hucusque fusius ex natura febris posse accidere, ut hæreat liquidum spissum in vasè capillari cutaneo, ut liquidum impetu adigatur in vas alienum, ut vascula quædam cutanea rumpantur, ut his positæ nascantur exanthemata. Constat autem ex anatomicis, cutim longe densiorem existere, quam ullam corporis interni membranam, omnemque cutis structuram, quoad nervos & vasa, multo firmiorem, compactiorem, magisque elasticam haberi, quam structuram viscerum internorum sine exceptione omnium, quorum vasa flexilia, mollia, tenera valde, cutaneorum intuitu visuntur. Quodsi ergo vascula cutis obstrui, vel a suo, vel a peregrino humore, quodsi ea penitus rumpi possunt, posita febre, quid obstat, quo minus asseram, multo facilius idem illud tenerrimis viscerum membranarumque internarum vasculis accidere posse; Cum vero hæc conditiones vasculorum cutis involvant notionem exanthematum, eadem quoque ratione, quia & in interiora corporis earumque vascula illæ conditiones cadunt, internas etiam partes ex-

De exanthematibus internis nonnulla,

anthe matibus laborare posse, quando externa illis laborant, affirmare fas erit. Nil video ego, quod huic ratiocinio repugnet; quin & ejus veritatem adstruit experientia, qua constat, in cada- veribus febribus exanthematicis demortuorum, omnem saepe vi- scerum ambitum obsessum exanthematibus fuisse deprehensum, de qua re confetti merentur FERNELIUS, (m) KERKINGIUS, (n) BARTHOLINUS, (o) PARÆUS, (p) SALMUTHUS, (q) & alii. At- que hæc interna exanthemata, quæ, quoties externa in cute vi- dentur, saepe eadem necessitate, eadem certitudine, eodem tem- pore in visceribus simul efflorescunt, altioris omnino sunt inda- ginis, severissimamque animadversionem promerentur, licet de eadem raro in triviali praxi cogitetur. Scilicet sint sanguinea cutis vascula hinc inde cruore denso, phlogisticoque obstructa, hæ- reat in ductibus excretoriis cutaneis liquidum alienum, cui trans- mittendo illi sunt impares; Sint porro canaliculi cutanei magno numero abscissi & disrupti, liquidaque ex iis effusa, an vitæ ea- propter periculum imminet? Vix crediderim. At vero, quod si forte cutis exanthematibus conspersa sit, speculum fidele & minus fallax, quod interiorum abditorumque viscerum statum oculis coram objiciat, an puras sanitatis vitæque respectu inter adiapho- ra referendum fore, si viscerum canaliculi sint obstructi, inflamma- ti, disrupti. Proh DEUM immortalem! quis hoc dixerit facile? Atque ante omnia quale præsagium formandum erit Medico, si forte vitalia viscera eadem fata experiantur? Quæ prognosis na- scetur, si pulmonum, cerebri, cerebelli vascula, æque ac cutanea obstruantur, inflammentur, in sua continuitate solvantur? Sane vix ac ne vix quidem talis æger servabitur, sed physica ipsi impo- sita erit moriendi necessitas, quod facile intelliget quivis, cui stru- ctura harum partium, finesque, quibus illæ serviunt, accuratius cognoscuntur. Bene agitur cum ægro febriente laboranteque simul quibuscunque exanthematibus, quorum denominationem & formam curiosè nimis attendere nil attinet, modo colore lato roseo vel purpureo non adeo saturato picta fuerint, si functiones vitales

(m) Lib. II. c. 12. & de febrib. c. 18. (n) Spicileg anat. obs. 62. (o) Cent. II. epist. 85. (p) Oper. lib. II. c. 1. (q) cap. 2. obs. 32.

vitales cerebri, pulmonumque a naturali statu haud recedant, beneque de ejus salute sagax sperare poterit Medicus. At va illi! cui obscure rubro, violacco, caeruleo, nigro pigmento, quod gangranam, sphacelationemque humorum prodit, exanthemata in corporis ambitu vestiuntur; Va illi! si color etiam maxime sit latus, qui simul cephalalgia inmani torquetur, qui delirat, qui comatosus jacet, qui anhelat, qui valde dilatato thorace, ac elevatis claviculis spirat, qui cum stertore & sibilo spiritum ducit. Eheu! quam periculosis, quam mortiferis exanthematibus cerebrum cum pulmonibus tum laborare censendum est! Quae autem vos, Medici clinici, an illa medendi methodus, qua in praxi vulgari ad febres exanthematicas sanandas communiter utimur, solidam, sufficientemque horum omnium notitiam arguit? An severam attentionem ad illas conditiones solidorum fluidorumque in internis simul visceribus obtinentem, de quibus exanthematum praesentia nos certiores reddit, aliquis ex levi illa negligenti & incuria medicatione hariolabitur? An potius vulgata loquuntur remedia, nil minus haecenus plerisque fuisse cognitum, quam quae vere indicentur ab exanthematibus, quae illis medicina ad rationis ductum facienda sit. Nolite mihi irasci, obsecro, sed aequo potius animo feratis, ut decumanos illos errores, circa curationem exanthematum, longe lateque obvios, quibus sane de corio humano luditur, gnavigiter indicem, quique ignorantiae hujus theoriae, quam adumbravi, unice debentur, ac sine ea cognita evitari nequeant. Moveret me artis honor, moveret salus proximi, ut posthabitis malevolarum obrectationibus, quae meo cervici imminet, in argumentato, quod expedire aggressus sum, ulterius occuper.

§. 6.

Populare fere in Medicorum scholis regnat praedictum, febres acutas, quae exanthematibus stipantur, deberi specifico cui-dam miasmata, humoribus quomodocunque insinuat, quod modo purpuram, modo variolas, modo petechias &c. excitet, quando motu circulatorio aucto ad cutem deponatur. Sunt adeo, qui singularem quandam principii vitalis sapientiam, naturaeque bene suo corpori cupientis vigilantiam inde elucescere arbitrantur, quan-

Errores medici circa exanthematum causam.

quando hæc, febre ex consilio excitata, illas exiguas moleculas sanguini inhærentes, quæ vitæ infestæ evasuræ erant, si retinerentur diutius, salutarî consilio e centro ad peripheriam, a nobilioribus partibus ad ignobiliores ablegat, atque quam citissime e penetralibus corporis, auctis motibus secretoriis & excretoriis, proscribere laborat. Ita scilicet sensit, qui primus hanc hypothesein in artem invehit cl. STAHLIUS: In febribus malignis exanthematicisque humores nostros, serum imprimis corpusculis atque miasmatis peregrinis & hostilibus, tenuibus valde & subtilibus inquinatos esse; Eaque propter principium vitale & movens peculiarem inde alterationem experiri, adeoque ejus materiæ noxiæ expulsionem suscipere affirmans. (r) Eandem deinde sententiam ulterius propagare & defendere annisi sunt ipsius asseclæ, quos inter celeb. JUNCKERUS, *ipsam naturam, noxiam materiam mole paucissimam quidem, sed agilitate potentissimam, corpori inhærentem, ad partes minus necessarias, robustiores & evacuationi aptas exprimere, ait, licet sæpe, ob pessimam ejus indolem, inops consilii, ac in terrorem conjecta, animum & vires abjiciat.* (s) Atque, quod valde mirum, eo procedit alius cl. STAHLII discipulus, cl. COSCHWITZIUS, ut differis verbis exanthemata pro ipsa materia peccante declaret: *Ortum suum, inquit, capiunt exanthemata a materia peccante intra humorum massam hærente, qua tanquam noxia & peregrina causam constituit morbi presentis, & a partibus nobilioribus atque internis, ipsis natura motibus ad cutis peripheriam tanquam ignobiliorum locum detruditur, ibique colligitur, ut per hanc viam totaliter e corpore eliminetur, nec corporis œconomia animali amplius noxia existat.* (t) Videntur autem mihi, ut ingenue veritatem eloquar, modo citati, eosque sequentes multi alii, clari Viri hic admodum hallucinari, atque penitus confundere causam morbi cum effectu, qui posita causa morbi in corpore ægro excluditur. Id nimirum lubens ipsis concesserim, esse aliquid noxium peregrinum, esse, si ita loqui lubet, virulentum aliquod miasma, esse stimulum acrem, qui vel ex aëre humoribus infunditur, vel e corpore jam ægro, mediante

(r) Dissert. de exanthematum retrocessione §. 5. (s) Tab. LXX, p. 368. (t) Dissert. de exanthematum retrocedentium noxiis. §. 7.

diante aëre per contagium in aliud migrat, quanquam exanthe-
mata sæpissime sine his omnibus enasci credam. At vero, lon-
gissime a me abest, ut persuaderi mihi patiar miasma purpura-
ceum, variolosum, petechiale corpori ægro quomodocunque in-
finuatam constituere purpuram, variolas, petechias &c. ut macu-
las illas, pustulasque pro miasmate cum humoribus sapienter ad
cutim determinato, expulsoque habeam & agnoscam. Largiun-
tur, qui in erronea hac opinione versantur, & ultro asserunt, miasma
tale esse tenuissimum, esse ad stuporem exigua molis, esse summa
mobilitatis; ostendant igitur, quomodo cum tenuitate ac subtili-
tate habituosa miasmatis, omnem sensum fugientis, oculis usurpanda
exanthemata, cum exigua ipsius mole universus sæpe corporis ha-
bitus exanthematibus refertissimus, cum ejus mobilitate summa
fixa & stabilia per longum tempus exanthemata queant conciliari.
Fallor sane, aut aliud quid ac miasma peregrinum, si vel id ad stupo-
rem divisibile, per omnem humorum oceanum longe lateque diffu-
sum, atque in omnium exanthematum punctis præsens admittam,
nihilominus in cute hæret, cujus indolem cognovisse, multum sane
intererit, magisque forte, quam indolem ipsius miasmatis. Loqui-
tur pro me, meisque cogitatis favet nota ubique inoculatio variola-
rum exigua mole purulentæ materiei perpetrata, cujus exigua mo-
lis saltem longe minutissimam portionem ipsum miasma variolo-
sum constituere, credunt omnes. Quis hic serio contuitus ingen-
tem sæpe confluentissimarum variolarum multitudinem, eas pro
miasmate excluso ad corticem corporis gratis declarabit, non cu-
rans amplius, quid sibi velit omnis ille morbi adeo versicoloris ap-
paratus, quid proprie sint variolæ, unde ortæ in ambitu corporis,
quem statum humorum corporis, quas vasorum conditiones indi-
cent, & quæ sunt reliqua. Videant igitur quam obiter, quam su-
perficietenus illi Medici philosophentur de exanthematibus, qui
nil aliud nisi noxiæ materiæ exclusionem perpetuo clamant, cujus
vana atque otiosa allegatio veram ipsorum indolem pratico adeo
scitu necessariam, atque ad curativas indicationes dextre efforman-
das profus pertinentem, neutiquam exhaurit. Contrariatur omni-
no superficiali & inanibus saltem terminis nitenti huic hypothesi

verum & essentielle exanthematum ingenium, quod in superioribus depingere haud perfunctorie annisum. Nemo puto hodie sine turpi desidia nota inficiatur, ipsissimam exanthematum naturam in obstructionibus vasculorum, in inflammationibus eorum, in putredine & gangranosa humorum diathesi fundari atque absolvi. Audax vero affirmo, miasmata qualiacunque, licet per se putredissima, atque ex summa putredine dispersa in aëre enata, non tamen per se, atque immediate in corpore humano ejusque fluidis patrare diatheses inflammatorias, vel dispositionem ad putredinem, sed id unice efficere, quatenus vel morui nimio, vel stagnationibus fluidorum animalium occasionem præbent. Si enim esset possibile, ut, miasmate tali corpori animali communicato, ejus fluida non moverentur per canales justo velocius, vel in iis non passim harerent stagnantes & quieti, nullæ obstructiones & inflammationes vasculorum, nullæ humorum corruptiones putredinosa unquam emergerent. Quando ergo in obstructione, inflammatione, putredinosa corruptione &c. idea exanthematum unice absolvitur; hæc autem conditiones proxime a stagnatione & motu nimio liquidorum vitalium pendent, satis opinor patet, minus sufficere allegationem miasmatis ad suppeditandam ideam congruam, perspicuamque exanthematum. Accedit, quoties ob exanthemata aliquis moritur, ipsum miasma per se neuriquam, aut raro saltem, ubi pessimæ indolis est, ut in peste aliquando, necem inferre; sed quatenus motum liquidorum in vasis vel auget nimis, vel sistit, hacque ratione simul eorum degenerationem a naturali indole ciet. Imo vero accedit porro, miasma ob ignorantiam genuinæ specificæque indolis, quam gerit, atque ob ignorantiam antidoti illi debiti curatu esse impossibile, curæque saltem posse effectus miasmatis, de quibus, quales vere existant, inter alia optime exanthematum consideratione edocemur. Maxime vero pro explodenda sterili hypothese, ipsa exanthemata esse malignum virus, quod antea humoribus adhærescebat, nuncque separatum ab iis & ad cutem delatum, perperam supponitur; serio animadvertendum est, si ab omni etiam miasmate extrinsecus hausto abstrahamus, in homine antea sanissimo, purissimis, blandissimis ac naturali crasi quam maxime simillimis humoribus gaudente,

oborta

oborta saltem febre acuta, sanguineque partim rapide per vasa projecto, partim simul passim in extremis canaliculis quiescente, excitari sapissime posse exanthemata pessima, lethifera ex sola degeneratione humorum salubrium spontanea, in quam motu, calore, quiete per naturam suam feruntur, ut superiori §. abunde vidimus. Nil magis in libris practicorum est obvium, quam febrium petechialium, quæ epidemice toties grassantur, ipsarumque adeo petechiarum causam allegari miasma malignum, fermentativæ, acris, putridæ, causticæ indolis, prout sua cuique placent. At vero forte fortuna in mentem incidit cl. SYDENHAMUM in *schedula monitoria de nova febris ingressu*, quæ sane tanquam epidemica & proprie petechialis haud describitur, annotasse sequentia: *Ab intempestivo cardiacorum usu & regimine paulo calidiori petechie sæpius efflorescunt, & in junioribus calido temperamento præditis macule etiam purpureæ.* Sane in cardiacis, in regimine calidiori, in calido temperamento juniorum, nullum miasma peregrinum, & tamen petechia. At vero in junioribus copiosus adest sanguis, qui, si febre præsentè subjunctisque cardiacis & regimine, velocius commoveatur, tanto citius densior & phlogisticus redditur, vasculaque minima, in quæ impetu valido urgetur, obstruit & inflammat, rumpit, ac ita petechiales maculas sistit. En pessima & pestilentialibus proxima exanthemata sine prægresso ullo miasmate! Atque his quidem me evicisse autumo, æque forte absõnam esse opinionem eorum, qui, quando de exanthematibus verba facienda sunt, nonnisi de miasmate ad cutim propulso colloquuntur, ac hypothesin cl. RIVINI ab acaris, quos horridis iconibus depingi curavit, exanthemata deducenris, eaque animata esse, argumentis parum stringentibus, & a tyrone Medico diluendis, adstruere laborantis. (u) Sed hæc omnia jam ad me non spectant, cui cum miasmate tantum res est pro ipsis exanthematibus venditatio, quod ipsum eo magis impugnare debeo, quo magis ex præconcepta hac opinione absurdos in praxi errores, atque vel noxiam vel inutilem medendi methodum sæpe emergere certus scio.

§. 7.

Scilicet innumeris vicibus videas Medicos lectulis agrorum
suorum

Errores medi-
ci circa pro-

(u) Diss. de plurimu exanthematum ab acaris.

gnosis exan-
thematum.

suorum affidentes de exeuntibus in corporis habitu pustulis maculisque exultare, atque naturæ medicatrici conamina ad idololatriam usque laudibus extollere; quod sapienti consilio infidens humoribus virus ad corporis superficiem febrili motu deposuerit. Eaque propter non raro accidit, ut sua hypothesei decepti, ac procrisi habentes exanthemata, quæ ominosum & pessimum symptoma habere debuissent, eo tempore latentur, faustaque quævis sperent, quo sapientes, in futurum tragicum hariolari eventum, decebat; ut naturam, cui hæc omnia deferenda putant, amicam & conservatricem clament, quam novercantem habere debuerant; ut ægrum in vado locatum credant, redditumque iri agnatis promittant, qui diræ mortis stigmata in corpore gerit, atque abitum jam ex orbe parat, rebus terrestribus propediem valedicturus. Varias ejusmodi hallucinationes familiares memini, cum ante biennium Vratislavia nostra populari febre civiumque suorum rapacissima infestaretur; quin ea tempestate interdum Medicos nimis bene de exanthematibus exorientibus sentientes collegis insultasse, eorumque timorem intempestivum redarguisse, maligne vellicasse sibilisque & cachinnis excepisse, quod citra rem instare fatalem horam prædicerent, probe recordor. At vero nil mirum est, stante de exclusione miasmatis per cutis canales hypothesei, bono animo subinde esse Medicos exanthematum eruptionem contuitos, maxime, quando ad illorum colorem a roseo abludentem haud attendunt, atque eandem scenam ludi in cerebro, pulmonibus &c. aut ignorant, aut forte miasma cerebrinum & pulmonale (si ad stylum ipsorum loqui licet) mentis acie saltem percipiendum, oculis non usurpantes etiam non curant, sed flocci faciunt. Interim innumeros ægros mortem nihilominus haud effugere, etsi omnis exterioris corporis superficies pustulis maculisque pingitur, cum quibus spem summam effloruisse præceps nimis & negligens Medicus frustra arbitrabatur, locuples experientia commonstrat. Ex his omnibus igitur, quæ edisserui hæcenus, abunde elucescere convictus sum, fallacissimam illam hypothesein, quæ pro causa morbi exanthemata habet, bono omine ad cutim elisa, turpissimis erroribus ansam dare, quando de præsagienda vita & morte ægrorum agitur.

Verum enim vero ipsam febribus medendi methodum id præ-
 iudicium culpabilem, ac decumanis delictis, quæ toties terra mater
 abscondit, referam, reddidisse, nemo sagaciorum Practicorum ibi
 inficias. Pendent ab hac radice, infelicissima & intempestiva illa
 conamina, in expellendis exanthematibus occupata, quæ nulli a gro-
 tantium unquam profuisse, millenis noxas sæpe insuperabiles & ca-
 pitales attulisse, certum est. Eo magis interea sedet nonnullorum
 animis opinio, ablegandum esse artis operibus ad corticem corporis
 haustum antea misima, quo magis ipsam naturam ducem sequi sibi
 videntur, cujus fidelem ministrum Medicum agere oporteat, cu-
 jus vestigia legere sedulo ipsi perpetuo incumbat. Et hoc quidem
 sine spiritibus volatilibus, tincturas bezoardicas, remedia theriacalia,
 maxime superiori ævo millenis vicibus in usum vocata fuisse a Pra-
 cticis maximam famam assecutis, relicta ipsorum monumenta,
 totque superstites historiae morborum, qui epidemice grassati sunt,
 ita evincunt, ut innocentissimorum funerum legentes misereri de-
 beat, atque iis suspicio nascatur iusta, forte, quod abominabile dictu
 est, manibus auxiliatricibus Medentium sæpe plures homines ceci-
 disse, quam fervente bello, aliquo diuturno, hostili furore perempti
 animam exuere. Nostra equidem ætate vilescere incepit æstuosa illa
 medendi methodus, medicique ipsis febribus pejores, saltem rarius
 per Dei gratiam visuntur, ac si vera eloqui licet, multa tamen prohi-
 dolori supersunt vetustæ praxeos rudera, neque penitus ejusmodi
 remediis caremus, quæ pro juvanda excretionem exanthematum forte
 non raro plus justo operosius ad hunc diem exhibentur. Saltem fre-
 quentissimus in hisce casibus usus mixtura simplicis, essentia alexi-
 pharmaca Stahlianæ, scordii, pimpinellæ &c. decocti alexipharmaci
 Berolinensis, aquarum prophylacticarum acrium, syrupi contrajervæ
 &c. fidem meo quidem asserto haud spernendam opinor conciliant.
 Quando vero cum horum remediorum, modernis Practicis adhuc
 adhiberi solitorum, tum aliorum volatilium & bezoardicorum, su-
 periori tempore in exanthematicis febribus propinatorum, veram
 operandi rationem in corpus humanum exacte perpendimus, nulla
 alia in iis omnibus residere deprehenditur virtus medica, præter-
 quam

Errores Me-
 dentum in
 Therapia
 exanthe-
 matum, dum t. vel
 noxia remedia
 adhibent.

quam sola acris & stimulans, qua fit, ut, vellicatis, irritatisque vasorum villis, eorum actio increfcatur, omnisque humorum circuitus acceleretur. Quodsi igitur certum est, omnia ejuscemodi remedia accelerare circulum, id quod omnibus experientibus omni tempore manifestum est, jure etiam de illis prædicabitur, quod polleant virtute excitandi febrem, cumque in superioribus perspicue docuerim, febrem solam sufficere creandis exanthematibus, nunc quoque certissime affirmare licebit, hæc remedia iisdem creandis sufficere. Non ergo mirandum, Medicos talia in deliciis habentes, non raro votorum suorum sat cito reddi compotes, atque, quæ videre in agris suis gestiebant exanthemata, amplo numero protrudere. Neque est, ut illi boni viri sibi persuadeant, relictum esse ipsorum arbitrio ciendi suis remediis exanthemata in habitu corporis externo eoque solo; sed notent sciantque velim, si frivolo ausu omnem humorum cursum celerius impetuosisve provolvi faciant, urgere eos simul sanguinem in vasa cerebri & pulmonum, ibidemque tum eadem sæpe necessitate maculas pustulasque nasci, ac in externa corporis superficie. Nonne igitur, quando vultu ad severam deliberationem composito Medici adstantibus edicunt, se arte effecturos, ut malignum virus ab interioribus ad cutim propellatur, atque exanthemata erumpant, idem prorsus est, ac si graviter edicerent, se arte sua sanguinem inspissaturos, se inflammationes in corpore creaturos, se putredinosam diathesin humoribus conciliaturos, se vascula minuta viscerum vitalium violenter disrupturos, omnemque paucis impensuros operam, ut in corpore ægotantis arte medica ea excludantur conditiones, quibus positæ nunquam tuta vita est, quibus positæ millenis hominibus inevitabilis imponitur moriendi necessitas. Næ! egregios Medicos, qui non ægro sed morbo succurrunt, atque si forte febris non non pessima sua vi nondum creasset exanthemata, eandem calidiorum stimulantiumque remediorum ope magis accendunt, quo eo certius iis excitandis, ægroque in vitæ periculum præcipitando sufficiat. Vix puto habere illos artifices exanthematum, ut de re bene gesta glorientur, ut cristas erigant, ut laureolam inde capent, sed supinam putidamque pro dentes ignorantiam, ac facientes impune civium suorum cædem, a perditione generis humani serio essent abarcendi.

Sed mitto tandem has artes medicas, quas atro omnino car-
 bone notare debui, atque a Practicis illas in sui opprobrium, damna-
 que agrotantium exercentibus converto me ad alios cunctatores
 otiosos, qui ad lectulos agrorum spectatum quotidie veniunt, nul-
 lasque laudes alios, si illi evadant, promerentur, quam quod violentas
 manus ipsis haud injecerint. Scilicet postquam mille tragicis
 experientiis comprobatum est, ferventem volatilium, theriacalium,
 alexipharmacorum usum in morbis exanthematicis, lethalem ut-
 plurimum eventum subsequi, haud pauci nunc inter Practicos in-
 veniuntur, qui vel plane ab ejusmodi ancipitibus remediis abhor-
 rent, abstinentque, vel saltem suspensa manu exiguisque dosibus ea
 propinant, praestareque bezoardica & diaphoretica fixa palam elo-
 quuntur. Hinc ergo pulveres bezoardici Sennerti, Ludovici, We-
 delii, Michaelis, & arcani quidam; item pulveres vitales, neque
 minus potiones ex aquis male saepe olentibus, male sapientibus, cum
 ingenti absorbentium farragine, addita vel interposita subinde effen-
 tia dulci, mixt. simpl. eff. alexiph. creberrime agrotantium palatis
 obtruduntur. Docui autem in superioribus luculentissime, indi-
 care exanthemata jam nata impetus febrilis refranationem; sta-
 gnantium humorum solutionem, attenuationem; obstructorum
 vasculorum apertionem, liquidorum diathesin phlogisticam geren-
 tium, vel depravatione alcaliscente inquinatum correctionem,
 nilque aliud posse arte humana excogitari amplius, quod indoli
 exanthematum vere quadret, denuo audax, eorumque, quae semel
 demonstravi, tenacissimus assevero. Igitur nunc per DEVM im-
 mortalem, per artis honorem, per agrotorum salutem precor Me-
 dicos terreis suis & inspidis pulvillis, tempus & agrorum fiduciam
 fallentes, quid sibi demum velit omnis ille terrestris & absorbens ap-
 paratus, quem nemo sanæ mentis ad explendas indicationes antea
 stabilitas ulla ratione facere demonstrabit. Verum est, illum ea-
 propter non culpabilem habendum esse, quod directe agris noceat,
 sed eum nihilominus vituperia & censuram promereri, quod agros
 fato suo permittat. Nempe quod antea satis inculcavi, ut illos Me-
 dicos culpandos merito arbitror, qui exanthemata aliter forte sub-

2. Vel remedia
 nimis innoxia
 praescribunt.

inde haud eventura ipsi faciunt, ita & illos minime laudandos duco, qui praesentibus iis, vel imminentibus otiosos sese gerunt & omni sua medicatione nil agunt. Quin quod satis paradoxum multis lectorum videbitur, sine omni haesitantia contra vulgares & ad hunc diem valentes medendi regulas praefracte assero, postulare boni Medici officium, ut quantum fieri potest prudenter exanthematum generis arte sua caveat, aut si id fieri salvis agrorum rebus nequit, ut quam parcissimam saltem eorum efflorescentiam sagaci auxilio reddere allaboret. Quod assertum pugnans cum plerorumque Medentum praxi ut verum esse nihilominus clarissime perspicatur, pragmaticam quaestionem injicere liceat, *an exanthemata in ulla febre sint salutifera?* Clamant omnes, audio, utique saepe! cum iis exclusis tot agri reddantur sanitati pristinae. Sed pace rogata, & paucis obstrepentium, inque me haereticum debachantium silentio imperrato adhuc semel quaero: An cruoris inspissationes, an vasorum obstructions, an capillarium canaliculorum inflammationes, an sanguinis putrilaginosae corruptiones, an tenuissimorum vasculorum erosiones & disruptiones ulla in febre salutifera? Haesitant, video, rigentque adversarii, & paucorum ex Deorum minorum consensu invidioso murmure, ac indignabundis sanctam suam auctoritatem profanari agre ferentium inusitatibus exceptis, nemo prudentiorum affirmativum ferre responsum audeat, sed communi ore negant omnes, annuuntque lenes & aequi, quando ulteriora ad causam strenue tuendam verba paror. Insto igitur porro: Si obstructions, inflammationes, canaliculorum &c. in febribus non salutifera, etiam de exanthematibus id non poterit praedicari, quum semper ea obstructions, inflammationes &c. supponant, atque quando Medici quidam minus recte asserunt, multos mori cum febre, neminem a febre, ego rectissime affirmaturus sum multos equidem salvari cum exanthematibus, neminem ab exanthematibus. Scilicet quousque praesentibus etiam jam pustulis maculisque vel copiosissimis in ambitu corporis, certo constat, crasim humorum adhuc parum a naturali declinasse, remotioremque esse ab ea indole, qua putredini habetur quam proxima: Porro quousque ex illata functione cerebri pulmo-

pulmonumque adhuc innotescit, viscera hæc vitalia nullis exanthematibus laborare i. e. eorum vascula nec esse obstructa, nec inflammata, nec in sua continuitate soluta, eoque salva res est, spesque superest firma, fore, ut æger pristina reddatur sanitati. Attamen cum semper periculum subsit, ne, positus semel in corpore humano ægro conditionibus iis, quæ præsentibus exanthematibus necessario supponendæ sunt, eadem æque obtineant in locis corporis, ubi vitæ infensæ sunt, ac in aliis innocuis obtinent, ubi sine ejus discrimine feruntur: cum, inquam, hæc ita sese habeant, apprime sane rationi respondet, illum omnium optime succurrere suo ægro, qui prudenter efficere nititur, ut illæ conditiones nullibi obtineant, si id executu habetur possibile. Quodsi autem vel per morbi genium, gravitatemque, vel per alias quascunque rationes exanthemata evitari nequiverint, vel æger in eo statu ægritudinis versetur, ut quæ forte in principio impetrari potuisset exanthematum præcautio haud amplius sit possibilis, i. e. quando sanguis semel vel vi morbi, vel cunctatione, vel neglectu congruorum remediorum redditus est densus, phlogisticus, acer &c. tum omnino prudentia jubet medica, ut exanthemata, quantum possibile est in cutem alliciantur, i. e. ut sanguis ille qua fieri potest arte ad exteriora ignobilia loca evocetur, ac interna ab eodem, quantum fieri potest immunita præsentur; Et hoc quidem respectu, eoque solo licere Medico clinico juvare genesin exanthematum in cute assevero, nunquam aliter. An vero in hoc casu tandem aliquando indicabuntur terrea remedia, nil minus hercle! sed sola diluentia saponacea anti-putrida interne; externe mollientia, relaxantia, paucis resistantiam in cute quam minutissimam reddentia, ut aer temperatus paulo calidior, humidiorque, balnea vaporosa, fomenta &c. Nolint igitur provocare ad suam experientiam pulverum fixorum terrestrium, bezoardicorumque Patroni, hisque se nihilominus toties profuisse ægris in exanthematicis febribus gratis glorientur. Dictum hi potius sibi præsent, & ad omnia exanthemata trahant, obsecro, quod speciatim intuitu variolarum alicubi scripsit SYDENHAMUS: (x) *Tam sibi,*

Yy 3

(x) nempe oper. pag. 477. & 478.

sibi, inquit, quam aliis imponunt, qui attollunt cristas, quoties eos sanaverint, quibus exanthemata numero pauca, eaque interstincta effluere. Si tentare libeat, quantum in arte valeant in variolis confluentibus vires experiantur maxime, quoties vel florentes atate, vel eos, qui immodica vini ingurgitatione nimium incaluerunt, hic morbus invaserit. Ne in levioribus exercitati, ita toto cælo aberrent, ut se eos servasse existiment, quos ipsi adstantes non occiderint. Judicent autem his omnibus decenter consideratis Lectores a præjudiciis liberi, quid censendum sit de sententia cl. ALBERTI, Absorbentia scribentis exanthemata promovent, dum peccans & maligna materia cum hisce remediis in mobilem aliquam consistentiam convertitur, ne adeo tenuis & ut ajunt volatilis existat, neve propterea motibus excretoriis impedimenta inferat, etenim terreorum virtus incrassans abunde cognita est. (y) Quis crederet absorbentia figere posse & incrassare miasma nimis subtile? quis crederet volatilem ejus indolem excretioni contrariari? quis præmissorum & demonstratorum hactenus memor incrassantibus opus esse sibi persuadebit? cum contraria potius, nempe solventia & attenuantia, sive exanthemata ortura sive orta sint, præstantissima haberi mercantur pharmaca.

§. 10.

3. Vel vere congrua & appositissima remedia perperam pro damnosis declarant e. gr. VStionem.

Nimis vero diu me detinuit consideratio exanthematum, quam tamen ad finem nondum perducere possum, cum unum adhuc delictum practicum restet, ex illa radice pendens, quam nodosam licet, penitus præscindere hucusque allaboravi. Vidimus nempe hactenus opinionem fallacem, quæ exanthemata pro miasmate hausto habet, parere errores varios in prognosi febrilium exanthematicarum, dein efficere, ut vel noxia remedia usurpentur, vel otiosa. Turpe dictu est, illam insuper appositissima sæpe præfidia explodere, eaque (eheu! quo tendit superba ignorantia) pro damnosis & ambiguis declarare, atque hoc ipsum statim videbimus. Notum est in praxi, lectioneque practicoꝝ Auctoꝝ versatis, quot difficultates objiciantur administrationi VS., quando ex symptomatum morbi naturam individualem prodentium consideratione

(y) in disquisitione, de medicamentorum modo operandi spec. II. p. 46.

tione exanthemata præ foribus esse suspicio est, aut quando jam exigua hinc inde pustula in cute exurgere observatur. Clamant tunc Medici fere ad unum omnes, turbari ita salutaria naturæ in excretionem occupatæ molimina, egressum exanthematum in damnum ægri retardari, aut si quædam jam proruperint, eorundem retrogressui ansam dari, si sanguinem mittere quis audeat; eaque propter phlebotomen male sanum remedium, periculosum & lethiferum declarare haud erubescunt. Bene memini, quot perverfis judiciis, quot cavillationibus, quot inculpationibus ipse famam meam insons & recti fati conscius exposuerim, cum ante paucos annos propria uxori febri acutissima correptæ, atque ut epidemia, morbus nondum toleratus, symptomatumque syndrome docebat, variolis iisque confluentibus laboraturæ, sanguinem larga copia detrahi facerem, donec tandem faustus exitus morbi convicia dilueret, aliquique civium idem remedium in demortuis suis adultioribus haud adhibitum frustra & fero nimis deplorarent. Quicquid vero tandem obstare putent Practici VS., exanthematibus instantibus, vel egredientibus, perficiendæ, tamen sæpe operatione hac pulchre saluti ægrorum eo tempore consuli, ipsa experientia sanaque ratiocinia a nemine adversariorum invertenda perspicue edocent. Nempe si solus impetus circuli præter naturam auctus inspissationes, & immeabilitates humorum, stagnationes eorundem, obstructions canalium, ac disrptiones horum cieri aptus est, in iis maxime subjectis, quorum vasa cruore turgent, quique pathematibus animi, diæta vinosa, ac motibus corporeis violentis eum ante morbum jam celeriore justo reddidere: Porro si illæ solidorum fluidorumque conditiones ab aucto circulo ipsis inductæ, quibus positæ toties exanthemata ponuntur, sanitatis vitæque respectu non adiaphoræ prorsus habendæ sunt, sed pro locorum diversitate sæpe læthiferæ evadunt, quid quæso his omnibus convenientius moliri arte sua posset Practicus sagax, atque in futurum sapiens, quam minuere impetum circuli, plentudinem humorum solvere, eaque ratione stagnationes, obstructions, depravationes liquidorum solerter præcavere, adeoque imminencia vitæ discrimina quanto cyus declinare. Cum vero ad
hos

hos fines obtinendos nullum remedium detur certius, nullum præsentius VS., quis est, qui seam cum ratione temneret, ac pro periculosa declararet? cum illa periculis e longinquo appropinquantibus feliciter avertendis, si ullum aliud remedium, læpissime par sit. Plura dicam, quid obstat, quo minus interdum sanguis mittatur, etiam eo tempore, quo jam pustulæ maculæque exoriantur in corporis ambitu, si simul præcipue corpus juvenile laborat, si vasa cruore turgent, circulusque velox & validus pulsus exploratione animadvertitur; Tum quippe ipsa exanthemata certissime de spatio in vasorum systemate sanguinem rarefactum & commotum vix capiente, de suffocationibus liquidorum, stasibusque in capillaribus formari incipientibus testantur, hæcque omnia VS. tempestiva verti forte in melius possunt, si vero sibi permittantur, gravius sensim urgent, visceribusque vitalibus tandem oppilatis interitum ægro minantur. Sane si sanam rationem normam faciendorum, fugiendorumque constituere licet Medicis, non capio certe, quo pacto ullus a præjudiciis liber, præceptaque firmis & certis principiis sulca usui tyranno, traditionibusque fabulosis medicinalibus a longo indetempore ad nos derivatis anteponeus, vel dubitare possit de veritate inconcussa eorum, quæ modo edisserui. At abundant omnes suo sensu, mittant sanguinem, damnent phlebotomen, perinde est; mihi quidem mancipii jugum erecto animo detrectanti frænum haud injicit popularium sententiarum strepitus, quo minus eo tendam in artis exercitio, quo veritas ducit, quo casta ratiocinia comitantur. Sufficit mihi, si vel omnes calculum adjicere meis assertis recusarent, multum sane ponderis habens, Viri in arte eximii JOH. FREINDII suffragium, de quo quidem mirificelator. Ille quidem in *historia sua medicæ* Aetium eapropter inter alia collaudat, quod in exanthematibus, sive eruptionibus cuticularibus, quæ vel feбри supervenerint, vel huic ab initio junguntur, naturam redundatibus succis oneratam levandam velit, ac si febris violenter exarserit in initio statim sanguinem mitti jubeat. His vero ita expositis tandem ita FREINDIUS pergit: *Minime dubito, quin uti nunc obtinet, ita illis quoque temporibus vulgaris ista opinio obtinuerit, ut ab eruptione cuticulari hu-*

jusmo-

jusmodi medela vetaretur, cujus hæc plerumque ratio affertur, ne eo modo humor a circumferentia ad centrum recedat. Verum argumentationis istius fallacia, si ad œconomia animalis normam exigatur, facillime detegi potest, atque in promptu est demonstrare, quemadmodum in multis casibus, ubi abundat sanguis, vel is nimium glutinosus est, detractio ejus lentorem partium attenuet, ac liberiores earum reddat circulationem; Quo fit ut non modo non cobibeatur, sed benignius etiam procedat eruptio. Igitur in eryspelate, variolis, morbillis, febre scarlatina, aliisque similibus vitiis, si vehementia sint symptomata, & (attendite obsecro lectores optimi, ac, quæ aliquoties summam animadversionem mereri inculcavi, ruminare!) caput vel pulmonem afficiant, aut in alia quavis parte dolorem ingentem moveant, haud absque ratione, ac tuto prorsus vena inciditur. Ego certe, quanquam haud aliud experimentum frequentius instituerim, ne semel quidem animadverti, quamlibet harum eruptionum postmissionem sanguinis retrocessisse, ubi affectus ipse id auxilii requiret. (z) Neque illustris BOERHAAVIUS ab hac sententia alienus est, quam convenienter enim in exanthematicis febribus sanguinem mitti arbitretur, vel ex sola ipsius variolarum praxi, quas pro morbo mere inflammatorio rectissime habet, eaque propter solis antiphlogisticis remediis, interque ea præcipue phlebotome tempestiva curandas vult, luculenter opinor elucescit. Nec latere poterit rerum gnaros, quam in antecedentibus suppeditavi theoriam meam exanthematum egregie ipsius principiis respondere, quæ amavi semper, variorumque aliorum placitis, quod nil precarium admittant, diu anteposui. Eo majori igitur terrore percellor, quando, dum in hac tractatione occupor, lugubre cheu! nuncium percipio exuisse BOERHAAVIUM eruditissimam suam animam, eamque cœlo, quo magno mortalium bono nobis data erat, terrestri repurgatam labe iterum reddidisse. Non possum aliter, quin, communi orbis eruditi luctu commotus, fatum Viri omnibus encomiis majoris candidus deplorem, quin immortalia ejus in artem merita gloriosa memoria recolem, ac ossibus ipsius mollissimam placidissimamque quietem tenerrima pietate exoptem. Sed

Z z

ex

(z) p. 45. & 46. edit. Lugd. batavæ in 8.

ex devio, in quo me abreptum detinuerat justissimus dolor, redeo in viam, atque, antequam de præstantia phlebotomes in exanthematicis febribus sermonem finiam, laudandus mihi adhuc venit cl. HOFFMANNUS, eandem se hac in re animo fovere sententiam publice professus: *Non perniciofa, inquit, (a) sed quandoque admodum proficua est sanguinis missio in febribus, apparentibus jam in cute exanthematibus*; atque in scholio huic theoremati subjuncto inter alia hæc verba habet: *Sola ratione ductus quatuor intra anni spatium puerperas purpura laborantes, conclamatis propemodum rebus, sola sanguinis e vena brachii emissionem per DEI gratiam a præsentaneo mortis periculo vindicavi*. Neque ommittendus PITCARNIUS, cujus Verba Variolarum occasione prolata locum hic inveniunt aptissimum: *Febricitantibus jubeo sanguinem mitti, quam diu febricitant, & si Variolæ eruperint, adhuc mitti, donec febris cessaverit; nam si febris ostendentibus se Variolis non cedat, semper est celebranda VS. febrim profligatura. (b)*

§. II.

(a) Med. Syst. Tom. III. p. 603. (b) In Opusc. med. p. 161. Conferatur meum etiam opusculum germanico idiomate scriptum de usu VS. in Variolis. Opportunus hic locus est, ut recenscam casum, qui his ipsius diebus, quibus in meditatione ingenii & therapie exanthematum occupor, mihi obvenit. Puer 8 annorum Mercatoris filius terrore percussus subitaneo frigore statim corripitur, inciditque in febrem acutam magno æstu stipatam. Secundo statim die inflammatio erysipelacea totum corporis corticem occupat. Exhibentur diluentia, refrigerantia, antiphlogistica, ut decet. Quarto die rubori erysipelaceo accedunt pustulæ albæ exiguæ, numerosissimæ, eohærentes, instar variolarum confluentium, ruborque ipse sensim intensior & in brunum colorem tendens visitur; inquiet, agrypnia, anginosus tumor, deliria per intervalla, superveniunt. Edixi moesto Parenti imminere suo unico filio summum Vitæ periculum, quem, si meus foret mori non permetterem, sine extremis remediis tentatis, & maxime sine adhibita VS., licet a moribus Vratislaviensibus profus abhorrente. Stupet illo primo, sed tenerrime natum amans, meque hominem non cæco impetu in vitas ægrorum meorum grassantem habens, audita patienter explanatione morbi hoc remedium indicantis, vocari jubet Chirurgum. Ego interim lecto assidens puerum a deliriis interdum ad saniora redeuntem, bono animo esse jubeo, assensumque ejus de sanguine detrahendo promissis variis obtineo. Accedit chirurgus; evocantur ex pede decumbentis horizontali positu, sanguinis unciz minimæ septem, ac mirantibus amicis die sequenti omnia mutantur in melius; pustulæ non setropulsæ sed satis stabiles exsiccantur, desquamantur; rubor lætiori colore imperato sensim disparet; Puer, deo sint grates, post tuffim aliquot hebdomatum, quam Medicus quidam satis sapienter VS. administratæ tribuebat, sanitati integerrimæ restituitur, quo adhuc gaudet.

§. II.

Atque hæc de VS., quod vero huic fatum accidit, id etiam ^{Porro clystera, nitrum &c.} enemata experiuntur. Plerique certe medentur, ubi febre aliquis corripitur, cui exanthemata complicantur, religioni sibi ducunt clystma vel innocentissimum infundere, sique per aliquot adeo dierum decursum alvum æger haud deposuerit, vetari nihilominus ejus irritationem exanthematum præsentia, ne scilicet illa retrocedant, jubente ita semel civitate donato præjudicio, constanter opinantur. Hi vero omnes, si vel intelligerent, vel in mentem tum revocarent verum exanthematum ingenium, aliter credo sentirent de clysteribus. Sponte apparet puto, quia haud in canali alimentorum, sed in vasorum systemate morbi sedes locatur, clystmos acres irritantes, purgantes affluxum serosorum humorum ad intestinorum arundinem invitatos neutiquam indicari, nec a febre, nec ab exanthematibus; Sed tales turbas excitare frustraneas, febremque vellicando nervos intestinales pejorem reddere, imo vero emungendo liquida tenuia multum nocere, satis certum est. At vero non de purgatione, neque etiam de naturali saltem alvi successu juvando, quod utique valde sæpe necessarium, hic agitur, sed de balneo interno corpori conciliando, de humectatione resiccatis per calorem fibris præstanda, de relaxatione obstructorum canalium, de diluentibus vasis insinuandis cogitandum; eaque propter clysteres blandos, emollientes, leniter saponaceos crebrius ægro infudisse, valde certe proficuum futurum crediderim. Ipsa insuper exanthemata, si eorum ingenium directo obrutu respicias, usum diluentium, humectantium, attenuantium, relaxantium, saponaceorum, indicant, quare, ea per quascunque vias corpori ægro insinuasse, multum omnino juvabit. Neque audienda oblocutio, hæc omnia ore assumpta æque migrare in canalium systema, sed ubicunque portæ patulæ dantur, liquidum in sanguinis nunc quidem commoti, densati, phlogistici, recedentisque a sua crassi naturali oceanum deferentes, infusio molienda. Cumque ingens in crusta villosa intestinali detur venarum bibularum absorbentiumque numerus, ex ut subinde hauriant sugantque attenuantia ac diluentia remedia, crebro injectis enematis omni opera efficiendum. Porro eximium

mium pollicentur usum clysmata blanda humectantia, laxantia, mollientia, quando ipsis perpetua revulsio a capite & pectore impetratur, quod summi sane momenti res est. Scilicet abunde in superioribus edixi, nullibi periculosius nasci exanthemata, quam in cerebro & pulmonibus; quid igitur præclarius moliretur circumspectus Medicus, quam si efficiat, ut sanguis motu nimio, impetuque, densitate & immeabilitate phlogistica, acrimonia peccans, sique copiosius vehatur ad partes vitales, ibidem lethifera forte exanthemata creaturus, ab iis in laxata abdominis vasa, taliaque loca divertatur, quæ cum sine summo periculo ferunt, atque ubi ipsius clysmatis beneficio indoles ejus quomodocunque nociva cicurari parumper, corrigique valet. Fallor certe summo opere, aut enematum usus præstantissimus in febribus exanthematicis, contradicente licet praxi triviali, ex his omnibus egregie perspicitur. Cui quidem multum favet BOERHAAVIUS, & patrocinare videtur Illustr. HOFFMANNUS, qui ea de re poterit conferri. (c) Unum tandem adhuc remedium adferre fas sit, quod præsentibus exanthematibus Medici plerumque sed frustra reformidant, cujusque neglectu valde sæpe in ægri salutem peccant. *Nitrum.* Nimirum, quia rerum usus docet, nitro assumpto mitescere calorem, circuitumque humorum remissius succedere, hos quidem effectus adversari jugi appulsui humorum a centro ad peripheriam, quo exterminanda est exanthematica materies, sicut multi Medicorum opinantur. Quare non raro accidit, ut pulveribus, bezoardicis & absorbentibus, ter quaterque per diem decursum assumendis, duo vel tres in consilium vocati Medici duo vel tria nitri grana adjiciant, verentes, ne major dosis, refranando calorem, pulsuumque ictus, salutarem exanthematum eruptionem in ægri detrimentum præpediat. Nondum memoria excidit, quam acrem censuram olim ipse subire debuerim, quod viro plethorico purpura rubra laboranti, tribus post meum adventum horis apoplectico, portionem præscripserim in aquarum unciis octodecim nitri drachmam habentem, singulisque horis ad tria cochlearia sumendam. Interim ad hunc diem firma animo sedet opinio, sanguinem celerius commotum, sanguinem densum & inflammatorium, sanguinem

(c) Med. Syft. Tom. III. p. 146.

stagnantem, sanguinem demum in putredinem vergentem nullum remedium magis poscere quam nitrum; Quare jure suo id remedium efflagitare ipsa exanthemata, utpote tali sanguini ortum suum debentia, pertinax credo.

CAPVT XIX.

Februum malignarum in genere spectatarum therapiam frustraneam per terrestria pharmaca exponit.

§. I.

Aprolixa illa exanthematum consideratione accedo protinus ad febres malignas, de quibus verba seorsim facere eo magis utile futurum iudico, quo magis illos terreis pulveribus aggredi ubique Medicis clarissimis quibuscunque in more est positum. Non pœnitebit opinor, ea, quæ de genuino exanthematum ingenio commentatus sum, antea paulisper pensitasse, quum ex eorum præsentia toties latentem malignitatem arguere soleant Practici, eaque ad signa malignæ febris constanter referant. Igitur ipsa exanthematum indoles probe cognita lucem aliquam affusura est, inquirendæ nunc febrium malignarum indoli, quam intricatam satis indagare & describere paulo accuratius in sequentibus annitar. Hanc sane si cognoscere intimius, ac cognoscere serio vellent, qui Medicinam faciunt, vix credo absurdum illum terreorum pulverulentorum apparatus competere febrium malignarum medelæ, atque ad eam vel tantillum facere posse, otiose crederent, sed pudor potius ingenuus ipsis surgeret, quod morbos omnium gravissimos, sæpeque pari passu cum peste ambulantes, aut gradu saltem distantes ab eadem, ineptissimis ac abjectissimis remediis impugnare hæcenus soliti fuerint. Nescio certe quomodo a se impetrare potuerit LANGIUS præxi multorum annorum, docendique munere Lipsiæ adeo olim celebris, ut ad massam sanguineam in febre petechiali corrigendam instar omnium terram sigillaram, bolum armenam, antimonium diaphoreticum, antihecticum Poterii, bezoardicum

Immensus terreorum numerus in his febribus adhibetur.

minerale commendare non erubuerit. (d) Neque capio, quid illustrem Archiatrum Cæsareum FAGHIUM commoverit, ut, in observatione quadam N. C. Miscellaneis inserta, ac de febribus malignis agente, pulveres fixos bezoardicos variorum auctorum collaudaverit. (e) Interim is in arte mos obtinet, vixque alicubi in libris medicis injicitur febrium malignarum mentio, quin statim præsto sit omnis ille portentosis nominibus elogiisque condecoratus terreorum apparatus. Non sine stupore video cl. JUNCKERUM, tot Practicorum Medicinæ communem præceptorem, cujus tabulæ multis, quod novi, unica faciendorum fugiendorumque in artis exercitiis hodie norma habentur, aperte scribere: *Absorbentium usum in malignis quibuscunque vix unquam negligendum esse.* (f) Neque minus miror, recentissimum materiæ medicinalis scriptorem, cl. TEICHMEYERUM, in catalogum bezoardicorum satis prolixum fideliter omnem terreorum remediorum gregem, nullo eorum excepto, retulisse. Cuncta quoque absorbentia, quod vix credidissem antea, exclusis saltem ternis sigillatis, pulveribusque quos illæ ingrediuntur, nempe lap. & chel. cancr. conchas, matrem perle. testas ovor. corallia, margaritas, succinum album antim. diaph. bezoardicum min. cerussam antimonii laudare video in febrium castrensiura cura Copiarum Cæsarearum ad rhenum Proto-Medicum cl. KRAMERUM. (g) Ita vero, nisi omnia me fallunt, liquido perspicitur, qui fiat, ut nostra tempestate inter Medicos usus fixorum bezoardicorum in malignis habeatur frequentissimus, ut ejusmodi practiciis principiis imbuti semel juveniles animi ea sancte fervent, ac longe lateque ad ægrorum lectulos valere faciant. Inter illa omnia autem, quæ classi medicaminum hujus generis communi Medentum suffragio illata sunt, facile palmam reliquis præfert famosus ille *lapis bezoar Orientalis*, si SCHROEDERO aliisque fides habenda, utique polychrestus. Ab hoc quippe collaudatur, quod corroboret, sudores cieat, alexipharmacus sit, ideoque utilis in vertigine, epilepsia, lipothymia, palpitatione cordis, ictero, colica, calculo,

(d) Dissertatione de febre petechiali, quæ inter alias operibus ipsius annexas habetur.

(e) Cent. V. & VII. obs. 78. (f) In consp. Tab. LXX. p. 577. (g) Vid. Com. lib. morimb. anno 1735. hebd. 5.

lo, mensibus obstructis, partu difficili; Præcipue autem, quod primo loco deprædicari debebat in peste, febribusque malignis ac venenis assumptis. (b) Atque iisdem viribus, eodem autore teste, celebris est *lapis bezoar Occidentalis*, quamvis bonitati Orientalis, ut opinatur, non parum cedat. (i) Post lapides hos, de quorum prærogativis nemo prudentum hodie disputaverit, a citato modo Schroedero secundum vetustam & obscuram Arabum philosophiam, cui soli tales narratiuncula suos natales debent, gemmæ omnes, *Granatus, hyacinthus, rubinus, sapphirus, smaragdus*, dicuntur cor roborare, pestique & venenis resistere, etiam si externe appendantur. (k) Quod ipsum & de *coralliis* valere serio is affirmat, (l) vim malignis venenis resistendi ipsis tribuens. Mirum est ingratum illum hospitem, totque cruciatuum infandorum inter mortales autorem, *calculus humanum*, id affectum fuisse nihilominus, ut malignitatis antidotum a nonnullis celebretur. Namque vi fudorifera & antipestifera pollere, & quod prodigio simile, a non paucis lapidi bezoardico æquiparari, refert cl. ETTMULLERUS. (m) Porro de *bolo armena* notum est in vulgus, quod a Galeno jam antiquo ævo collaudatus ad pestem, modernoque tempore a CAMERARIO peculiari tractatu (n) tanquam insigne alexipharmacum deprædicatus fuerit. Neque latet rerum medicarum gnaros solaris indoles ipsi a SACHSIO attributa, cujus forte intuitu, eo magis permotus ETTMULLERUS ipsam in morbis malignis & venenosis utilem declaravit. (o) Admirabundus quoque de Bolo armena narrat FRACASTORIUS, (p) quod ea homini a morsu aranæ intumescenti & in agone posito exhibita, vocem statim & vitam redire fecerit. Et quid tandem de *terris sigillatis* dicam, quarum vires alexiteriæ & bezoardicæ adeo impudenter decantatæ fuere a Medicis CRATONE, SENNERTO, HOCHSTETERO, SCHROEDERO, HOFFMANNO, WEDELIO, ETTMULLERO, ut sesquipedalia illa elogia, quæ de iisdem passim inveniuntur, verbis comprehendere vix ausim. Tantum abest, ut cujusvis terræ ejuscemodi Lemniæ, Samiæ, Chii, Strigoniensis,

(b) Libr. V. class. I. (i) Loc. cit. (k) Lib. III. c. 5. (l) Lib. III. c. 6. (m) Opera Tom. I. p. 734. (n) De bolo armena & terra Lemnia. (o) De morbis contagiosis Lib. III. (p) Tom. I. Opera. p. 712.

nienſis, Goldbergenſis &c. in medendo efficaciam, quam ipsis aſſignavit credula Medentium turba, recensere ſeorſim, pauloque ſpecialius in animum induxerim. *Vires terra Lemnia*, inquit cl. LANGIUS *famoſe ſunt per omnia retro ſecula contra univerſa lethalia venena, item in peſte & febris malignis.* (q) Atque qui terram ſigillatam Strigoniensem ad hyperbolem uſque depradictam videre cupit, ad venenorum ſine exceptione omnium energiam cicurandam, ſpecialitque ad virus peſtiferum, malignumque enervandum, adeat Joh. MONTANI peculiarem tractatum de hac materia editum, ſub titulo: *Breve & exquisitum vereque philoſophicum iudicium doctrinis myſteriisque variis reſertum, de vera, nativa, omnisque artis ac ſuci experte terra ſigillata Strigonii per DEI gratiam inventa.* Qui plura deſiderat, evolvat librum, quem de ſtirpitibus & foſſilibus Sileſie conſcripſit Caſp. SCHWENCKFELD. Tam libere autem, tam craſſe, omnique quaſi verecundia exuta boni hi viri de terrarum ſuarum eximiis virtutibus alexipharmacis nugantur, ut hodie non niſi apud Medicos ad ſtuporem rudes & credulos fidem impetrare queant. Tanto vero magis dolendum eſt, eos etiam, qui ultro profitentur, cum ſana ratione pugnare abſurda plane talia praeconia, tamen uſum terrarum harum in malignis appoſitum declarare, quos inter cl. NENTERUS de terra Strigoniensi & Ligniceniſi verba faciens: *Quamvis omnia*, inquit, *in terra ſigillata laudem prolata experientia non reſpondeant, eſt tamen nihilominus remedium non contemnendum in diarrhoea, dysenteria, aliisque morbis, ubi malignitas quaedam ſubeſt.* (r) Taceo reliquos, quos nominare deberem, dum ad alia tranſeundum eſt. Arrigite ſaltem aures, Lectores, ſatis lepida enim adhuc enarranda ſuperſunt. Noſtis omnes, quod adhuc dubiteretur inter rerum naturalium ſtudioſos ſcrutatores, an *unicornu verum* in toto cognito orbe inveniatur, inrerim tamen, quod mirum dictu eſt, haberetur in pharmacopoliis, atque in pulveribus bezoardicis contra malignas febres frequentiffime a Medicis praefcribitur. Riſum omnino hoc ipſum vobis movere debet, qui non poterit non tranſire in efluſam cachinnationem, ubi egregiam illam narratiunculam de *cerdo alexipharmaco* in medium protulero. Neſcio certe, unde orta ſit inſulſa

(q) Oper. p. 290. (r) In comment. ad pharmaciam Ludovici p. 84. & 85.

fulsa hæc traditio; At, nisi omnia me fallunt, tota debetur antiqua-
tis mendaciis, quod cervus devoratis serpentibus flumina trajiciens,
suis ex oculis prognasci faciat eximium illud pessimorum veneno-
rum antidotum, lapidem bezoar. Næ lepidum argumentum, cur
totus cervus sit alexipharmacus! Interim putidissima huic fabulæ
subscribit ETTMULLERUS cum variis aliis autoribus: Cervus in-
quiens, totus merito alexipharmacus dicitur & diaphoreticus, &
omnia ex eodem parata easdem vires alexipharmacas & sudoriferas
obtinere. (r) Si vero hoc ita sese habet, non a vero aberravit
HOFFMANNUS, quando, quod in cervo pretiosum est, ac in quo forte
veluti in centro quodam coactæ resident vires medicinales, *os de cor-
de cervi* alexiterium esse dixit. (t) Attamen, eodem autore iudice,
etiam in cornu cervi excrevit, ac extensa fuit virtus alexipharmaca.
Nimirum *C. C. crudum*, inquit, *ad plurimos morbos curandos vim ob-
tinet mirabilem, præsertim in malignitate per sudorem & urinam cor-
rigenda, unde in febribus malignis summo cum fructu adbibetur.* (u)
De eodem Cornu Cervi ante Hoffmannum etiam jam edixerat
SCHROEDERUS: quod resistat putredini, quod malignitatem corri-
gat, & balsamum humanum corroboret. Quæ ratio subsit, cur *C. C.*
philosophice calcinatum in malignis non tam primæ debellationi,
quam reliquiarum extinctioni dicatum reputet cl. LUDOVICI, (x)
ingenue ignoro, pariterque nescio, cur totidem verbis hoc ipsum ex
Ludovici pharmacæ describeret modo allegatus HOFFMANNUS (y)
An igitur hæc cautione observata saltem valeat in malignis *C. C.*
philosophicum, an sub toto morbi decursu sit egregium alexiphar-
macum & diaphoreticum malignitatem pellens, ut salutaris ab ETT-
MULLERO, non inquiram; sane mihi omni tempore videtur reme-
dium inane, neque vel de *C. C. aurato* mihi persuaderi patiar, *quod
in febribus malignis sudoriferum & cordiale præbeat medicamentum,*
licet hoc elogium ipsi decernere non dubitaverint auctores disp.
Viennensis. Dum de virtute bezoardica utraque cornua cervina
hab-

A a a

(r) Oper. Tom. I. p. 659. & Tom. II. p. 370. cum cervo etiam ciconiam pro animali ale-
xipharmacæ declarat. Confer & Misc. N. C. Ao. I. obs. 14. quæ inscribitur: Cervus
alexipharmacus. (t) in clave p. 658. (u) p. 656. lib. V. classe I. (x) in pharma-
cæ diff. I. p. 154. (y) p. 657.

habitante loquor subit, memoriam *unicornu fossile*, quod, non minus vim habere bezoardicam, & in febribus malignis mire eapropter commendari, notat cum aliis HOFFMANNUS, (z) quorum laudibus, quibus id ebuccinant, compilandis, haud immorabor. Pergo ad *bezoardicum minerale*. Est illud, secundum ETTMULLERUM, (a) *exhaustum concretum & acidi volatilis venenosi appetens, quale in ignis examine amiserat, malignarumque speciatim febrium fermenti volatilis, eapropter prompte absorptivum & correctivum*. ZWELFERO audit *medicamentum sudoriferum & alexipharmacum in morbis venenatis & contagiosis summe proficuum*, (b) ac in recenti pharmacopœia Argentoratensi ceu diaphoreticum & alexipharmacum in febribus malignis epidemicis contagiosis multi usus esse dicitur. En quanti factum sit, quanti fiat bezoardicum minerale! Restat cum *antimonii cerussa*, cui in dispensatorio Viennensi vis alexipharmaca tribuitur, prorsus conveniens *antimonium diaphoreticum*, cujus vires alexiterias laudates videre licet inter alia in Misc. N. C. (c) Prorsus autem prodigio proxima sunt, & quam maxime huc adduci merentur, quæ de eodem expertas, ut sibi videtur, narrat ZWELFERUS; Postquam nimirum optimum præparationis artificium hujus remediæ exposuit, ita pergit: *Quem modum & ego mihi commendatum habui, & plurimum in peste aliisque morbis contagiosis hoc ipso diaphoretico præstiti ad drachmam unam exhibito, quo & ipse (hui quantus effectus) in mediis luis pestiferae flammis constitutus per DEI gratiam liberatus fui* (d) Dicite amabo cordati Medici! quis vestrum hoc expectasset unquam ab antimonio diaphoretico? Si vero in eo refidet tanta pestilentialia virus enervans virtus, euge bene! ibitis bonis avibus vos, qui e nostra civitate jam, dum hoc scribo, evocamini futuri in Hungaria Loimiatri; comitatique prophylactico hoc pulvere salutem vestram in vado tenebitis locatam. Ita vobis erit robur & æs triplex circa pectus, ita reduces olim elusis pallidæ mortis terriculamentis obviam euntibus civibus circum septi, patriosque salutantes lares conspersi, incrustatique antimonii diaphoretici pulvere intrabitis urbem, atque ita de malignitate pannonica devicta triumphabitis. §. 2.

(z) in clave p. 191. (a) diss. de præcipit cap. II. §. 13. (b) Mantiss. Spagy. Part. II. cap. 8. (c) Dec. II. Ao. 2. obs. 190. (d) Vid. animadvers. in Pharmac. Aug. p. 460.

§. 2.

Sed ad nostra redeamus remedia bezoardica; cumque seorsim singula jam viderimus, ut pulveres officinales ex iis coalescentes paulisper spectemus ordo jubet. Hos ceu inter stellas luna minores gemmarum suarum fulgentibus radiis corrufcat famosus *pulvis bezoardicus Sennerti*, toties Medicis præferibi solitus post C. C. phil. lap. 69. terram sigill. succinum, margaritas, corallia, os de corde cervi, sinaragdam, hyacinthum, rubinum, & ut nil pompæ desit, lapidem bezoar orient. recipiens. Atque de his pretiosis quisquiliis in unum corpus coactis non dubitat prædicare dispensatorium Viennense, quod in febribus malignis & epidemicis insignem demonstrat efficaciam. Sequitur *pulvis bezoardicus albus Ludovici* ex C. C. philosoph. terra sigillat. & unicornu fossil. compositus, de quo licet simplici vel per se exhibitio, vel cinnabari, opio, sale volat. C. C. exaltato affirmat bonus hic vir, quod longe concinnius id præstiturus sit, quod alii tot pulveribus alexipharmacis, pestilentialibus, bezoardicis diversorum autorum adscripserunt. (e) Nec prætereundi silentio *pulveres bezoardici Wedeliani major & minor*, quorum ille ex rad. contrajervæ, terra Lemnia, unic. fossili, coralliis, antim. diaph. succino, C. C. philof. & lap. bez. occid. hic ex antim. diaph. lap. cancr. C. C. Philof. & extracto scorzonæ conflatur. Quantum vero his remediis tribuerit auctor, quam frequenter eadem usurpata sint ab ipsius discipulis, satis notum ubique esse existimo, ut adeo ipsa pharmacopœia Argentoratensis pulverem majorem alterandi & confortandi sine utilissimum in febribus malignis declaravit. Extat dein in *pharmacopœia Augustana* recentissima *pulvis quidam alexipharmacus* ex terra sigillata, C. C. phil. rad. angel. zedoar. cort. citri & myrrha confusus cum subjuncto elogio: *Hunc pulverem salutarem multoties experti sumus.* Rursum de *pulvere pannonico rubro* ex meris terreis evporistis partim, partim pretiosis cum intermistis acribus quibusdam, quæ omnia allegare nolo, constante, prædicat eadem pharmacopœia Augustana, quod *adversus pestilentium febrium noxas, & contagiosorum & venenatorum morborum invasiones maxime potens sit.* Atque eadem verba de hoc pul-

Pulveres bezoardici potiores recensentur, qui malignitatis antidota communiter reputantur.

A a a 2

vere

(e) diff. I. pharmac. lux p. 147.

vere pannonico legabantur jam in antiquiori editione, ac in lexico pharmaceutico Junckenii, legunturque adhuc in Viennensium dispensatorio. Nolo silentio præterire *pulverem Sabaudicum* inter aromata & radices alexipharmacas, ut dicuntur, corallia rubra, margaritas, saphirum, rubinum, smaragdum, hyacinthum, unicornu verum &c. continentem, cujus vires secundum modo citatam pharmaciam Augustanam recentissimam sunt alexipharmacæ, unde in febribus malignis, expellendisque variolis magnopere laudatur. Fere animo exciderat *pulvis bezoardicus Anglicus* seu *Comitissa* ex apicibus nigris chelarum cancrorum, rad. contrajervæ, margaritis, coralliis rubris & albis, lap. cancr. C. C. calcinato, lap. bez. terr. Lemn. antim. diaph. & ambra grysea compositus. Atque hæc inepta satis otiosorum pulverulentorum congeries, referente id ipsum dispensatorio Brandenburgico, ab autore arcanæ compositionis dicitur vendita Episcopo Vigornienfi ter centum libris anglicis. Tanti ego sane vel Cræso ditior pœnitere non emerem. Quicquid enim de misero hoc pulvere polliceatur dispensatorium Viennense, *quod adversus febres malignas sit efficax remedium, quia spiritus animales foveat, atque internas putredines arceat*, vanus tamen usus est & ridiculus. Atque ita se habet potissimorum pulverum bezoardicorum farrago, qui si vere prodesse ægris, nescio cur omnibus illis indigeremus, cum parum a se invicem discrepent, ecurr ergo novi semper excogitati sunt antiquis ineptiis referti? Cur opus erat ut Medicus aliquis dantisconus talem ex lap. 69. conchis sine igne, Corall. rubr. antim. diaph. pulvere alexipharmaco novo (qui fere eadem jam continet, ac novus hic, ad quem confundendum recipitur) spec. de hyacinth. cinnab. nat. nitr. dep. & croco aper. Stahl. componeret carbunculisque sese ostendentibus ægris singulis 8. horis a scrupulo uno ad duos præberet, cum alii iisdem quisquiliis referti, ac æque inutiles magno numero jam exstarent. (f) Quid igitur ea entium & non-entium multiplicatione opus? Miror valde cl. FISCHERUM virum doctum & peritum, atque, ut ex erudito
 ipsius

(f) Vid. Kanolds herausgegebene Sendschreiben von der in Preussen und Danzig grassirenden Pestilenz; und zwar das andere Herrn D. J. G. K. Practici dantisconi an Herrn D. C. H. Pract. Vratisl.

ipſius *de terra medicinali Tockayenſi* tractatu apparet, hoſtem ineptiarum in arte obviarum inſenſum, non contentum tamen pulveribus antea cognitis occasione terræ Tockayenſis iterum excogitaſſe novum, *pulveris Bezoardici Keſmarkienſis* titulo inſignitum, præter illam ex C. C. phil. lap. cancr. antim. diaph. conchis &c. conſtantiem. (g) En illa medicamina! quibus toties ad hunc diem in febribus malignis utimur, quæ in ipſa peſte a tot viris præclariffimis magni æſtimantur. Certe in Peſte Roſenbergenſi abſorbentia ac in ſpecie lap. cancr. Apud infantem vero, qui volatilia ferre non poterant, pulvis bezoardicus Sennerti, & Pannonicus ruber optime profuiſſe dicuntur. (b) Omnia hæc quoque, aut his ſimilia ſtrenue præſcripta, grandique mole devorata ab ægris memini, cum ante duos fere annos gravis epidemia urbem noſtram devaſtaret, multosque e civibus fato ſuo traderet. Sane in illa inſtructione brevi, quomodo quiſpiam Medico deſtitutus cavere & curare malignas febres valeat, lingua vernacula ſuperiorum juffu tum edita, varia hujus farinae remedia leguntur. Extat in illa *pulvis diaphoreticus novus*, ut in officinis noſtris dicitur, ex meris terreis conſtans; de quo jam ſuperiori capite de diaphoreticis mentionem feci. Habetur porro *pulvis* quidam *bezoardicus, cordialis & confortans* ex pulvere bezoardico Ludovici, unicornu marino, ungula alcis, antimonio diaph. bezoardico animali, nitro & cinnabari concinnatus. Porro reperitur inibi *pulvis* quidam *ſedativus* ex pulvere Marchionis, antiſpasmotico novo fere unice terreſtri, ſuccino albo, dente hippoſ. lumbr. terreſtr. & ſacharo præparatus. Tandem & adest *pulvis temperans* ex matre perl. antim. diaph. lap. cancr. citratis & nitro ſcordiato concinnatus. Ego certe nec illorum ægrorum ſalutem, quibus medicinam tum feci, quosque per DEI immortalis clementiam eo tempore ad ſanitatem priſtinam perduxi, nec meam propriam, quam, ſuperata inter immanem cephalalgiam, inter doloroſam cardialgiam, inter languorem exquisiſſimum peſſima febre, DEO ſint grates, iterum obtinui, debeo eſſentiis alexipharmacis & pulveribus bezoardicis, ſed aliis prorfus remediis ſecurioribus, convenientioribus, ab utriſque illis ſecurus ſemper ſtudioſe abſtinui.

A a a 3

§ 3.

(g) Vide Tra&. cit. ſ. 70. (b) Vide Kanold's Sendſchreiben das fünffte p. 131. 132.

Quid sibi velit
nomen alexi-
pharmacorum
& bezoardico-
rum inquiri-
tur.

Vidimus in uno quasi conspectu potiorum alexipharmacorum & bezoardicorum fixorum apparatus, quo ad hunc diem Medici iis in febribus confidenter utuntur, quæ epidemice grassari solent, atque in quibus maligni aliquid, ut loqui amant, observare licet. Jam meum postulat propositum, ut cum illa remedia, quæ recensui, ad unum omnia inutilia, otiosa & futilia convictus habeam, ea vere pro talibus habenda esse, atque proinde peperam a claris viris laudari, usurparique, momentosis rationibus evincam. At vero, antequam id ipsum præstare aggrediar, inquirendum omnino, quid sub alexipharmacis bezoardicisque remedii nomine Medici intelligant, quidque tandem, quæ toties allegatur, decantata illa malignitas sibi velit, ac si omnia severe ac rigorose examinentur, quid denotare ac involvere possit. Tum enim pharmacorum vires ipsi superandæ necessariæ sponte innotescunt, atque an illæ insint terreis bezoardicis ac alexipharmacis accuratissime poterit determinari. Non ignoro sat arduo operi memet ita accingere, argumentumque edisserendum me suscipere, a quo vel hoc unicum me statim revocare posse videri poterat, quod paucos norim, quorum vestigia secure sequi solidam veritatem eruere annitens valeam. Ubique terrent otiosæ ac evanidæ malignitatis allegationes, atque inanes termini nullam parientes ideam, aut obscurum per æque obscurum enucleantes; faciam interea periculum. Illud credo ex lectione operum pathologico-practicorum paulo diligentius attendentibus constat, Medicis in genere omnibus bezoardica, alexipharmaca, alexiteria remedia audire talia, quibus specifica quædam vis est venenis resistendi, interque autores recentissimos cl. TEICHMEYERUS bezoardica definit, quod sint *remedia venenorum, malignitatis, contagii, miasmatum, & pestilentie.* (i) Neque ignotum opinor, bezoardica, alexipharmaca, alexiteria promiscue usurpari inter practicos tanquam nomina unum idemque significantia, saltem inter antiquos tantum alexipharmacorum, inter recentiores ab Arabum demum temporibus bezoardicorum commemoratio reperitur, nos interim hodie idem denotatum

(i) in Mat. medica Cap. de bezoardicis,

tatum volumus bezoardici titulo, quod antiqui olim nomine alexipharmaci, patet ergo hæc omnia esse synonyma. Quin & vi vocis idem distincti hi termini designant. Scilicet alexipharmaca proprie græcis denotant venena arcentia, pellentia; Atque lapis bezoar, a quo bezoardicorum nomen originem suam nactum est, monente inter alios STENTZELIO, (k) dicitur a perficis vocabulis *Pa* & *Zobar*, quorum prius *contra*, alterum vero *venenum* significat; Persis que lapis hic, quod BONTIUS (l) memorat, non *bezoar* sed *Pazabar* vocatur. Nolo autem in etymologicis diutius occupari, sufficit ex his omnibus satis apparuisse, quid alexipharmacorum & bezoardicorum nomine Medicis veniat. Horum bezoardicorum, quotquot nostro ævo adhuc obtinent, communis parens lapis bezoar antiquis græcis & latinis Medicis profusus, ut notum, fuit incognitum remedium. Omnium primum Avenzoarem de ictero verba facientem, scujus a veneno ortum deducit, lapidem bezoar dari præcepisse a nemine antea pro medicamento usurpatum, notat de historia artis immortaliter meritis JOH. FREIND. (m) Clariss. interim STENTZELIUS primum a Rhase, Avicenna & Serapione, e quorum scriptis loca allegat, lapidem bezoar celebratum ac contra venena tanquam præstantissimum alexipharmacum commendatum fuisse, docet. (n) Post Arabum deinde tempore, uti hoc ipsum ex DEUSINGIO, (o) & BAUHINO, (p) refert modo laudatus STENTZELIUS, (q) lapis hic plane oblivioni traditus, diu in occulto hæsit. Demumque ejus dignitas ac fama cum malignarum febrium accessu, quas Itali petechiales dicebant, renovata & quasi resuscitata fuit, ita ut plurimum a Medicis vel imperitis, vel superstitionis vel lucelli cupidis, ita persuasi, certa illa occupati tenerentur opinione, neminem sine hujus lapidis usu a febre petechiali, aliaque maligna posse liberari. Igitur plures de eo lapide comparando solliciti nullis sumptibus pepercerunt, eoque adeo prudentes adegerunt Medicos, ut nonnulli, ipso Bauhino teste, licet inviti dictum reme-

(k) diff. de bezoardicorum emolumento & detrimento §. 3. (l) de Medicina Indorum in notis ad Garciam ab Orta in caput 45. (m) in hist. Med. p. m. 256. edit. Lugd. Bat. (n) dissert. cit. §. 5. (o) in fascic. select. dissertationum, dissert. de lapide bezoar. (p) in præfat. tractatus de lapide bezoar. (q) l. c. §. 5.

remedium in usum vocare coacti fuerint. factum quoque deinde est, quemadmodum hoc eloquitur cl. STENTZELIUS, (r) cum tanta lapidis bezoardici copia Medicis non suppeteret, quanta ad quasvis tot hominum infirmitates curandas egebant, cumque interea esset impossibile illud de præstanti atque universali lapidis bezoardici virtute præjudicium ex hominum animis evellere, ut quavis medicamenta sub bezoardicorum titulo deinceps præscriberentur, quia nullum remedium efficax judicabatur, cujus compositionem lapis bezoar non ingrederetur, aut ad minimum bezoardici titulo non esset signatum. Igitur tandem innumera remedia, eaque præcipue, quæ pares cum lapide bezoar virtutes, similiaque principia custodire putabantur, bezoardicorum cognomen adepta sunt, licet nil profus de vero lapide bezoar continerent. En genuinam pulverum bezoardicorum, non nisi piis Medentum fraudibus introductorum, historiam! qui quam inepti sint, quam inanes, quam ridiculi, quam cordato Medico indigni, vel ex sola hac fida relatione omnibus æquis arbitris innotescit. Dolendum jure, quod nihilominus ad hunc diem circumferantur, æque ac remedia pomposo solarium nomine ornata, ne micam interim auri vere custodientia. Mihi quidem, qui titularia, si ita loqui licet, pharmaca implacabili odio profæquor, parum sane interest, sive pulveres illi bezoardici audiant, sive alio nomine insigniantur.

§. 4.

Quid sit malignitas perpenditur, ubi primo externa malignarum febrium facies pingitur.

Dixi nonnulla de bezoardicis quaque occasione, quo fundamento usus ipsorum in medicina cœperit declaravi; jam intricatum de malignitate argumentum texere ordo dicendorum jubet. In quo, ut legitime verser, primo quidem, quæ externa sit febrium illarum facies, quas communi ubique consensu Medici malignas hæctenus dixere, brevibus erit indicandum. Non autem opus erit, ut multorum allegatione autorum chartas impleam, sed ea phænomena paucis congeram, quibus præsentibus nemine Medentum renuente adesse asseruntur febres malignæ. Tales autem fere perpetuo grassari populariter, ac sæpius longe lateque stragem edere, innumera practitorum observationes loquuntur; omnesque subitan-

(r) diff. cit. §. 11.

taneam sineque causa manifesta virium prostrationem, subinde ad lipothymias usque invalescentem, maxime si in erecto situ aegri constituentur, pro signo pathognomico habendam esse contendunt. Præterea constanter in his febribus urinam mingi tenuem, parcam, sanæ similem, pellucidam, aut si crudior sit ac jumentosa, tamen nullum sedimentum ponentem, pulsuumque ictus observari debiles, celeres, inæquales, & in pessimo rerum statu intermittentes uno ore auctores affirmant. Accedit ex ipsorum observationibus respiratio difficilis, fræquens, anhelosa, non nisi motis jugulo, costis & claviculis succedens. Appetitus penitus prosternitur, vigilia perpetua urgent, ingruunt deliria, lingua scabra & arida visitur, infanda molestant anxierates & inquietudines; prodeunt pustulae, maculaeque purpureae, lividae, interna frigentibus exterioribus ardent. Atque inter subsultationes tendinum, convulsionisque, deliria, singultus, syncopes miseri aegri animam exiunt. Siquæ cultro anatomico subjiciantur cadavera scæda, in visceribus ventriculo & intestinis præcipuè detegitur sphacelatio, sanguis in vasis grumosus, putrilaginosoque liquamini innatans offenditur. En sinceram imaginem febrium! quæ malignæ medico stylo salutantur.

§. 5. Causam vero cum potioribus, quibus stipantur, symptomatibus modo depictarum febrium, malignitatem gratis ac otiose, adeo sæpe inter Medicos allegari, atque ita obscurum per æque obscurum explicari, eo magis omnino dolendum est, cum nec theoria, nec praxi fonticorum sanè morborum horum inde, ut facile apparet, commodum aliquod accedat. Sane, ut rectissime scripsit cl. BAGLIVUS: (r) *Imaginarium hoc malignitatis nomen imperitia Medicorum peperit, vulgi petulantia fovet. Credit enim ignarum vulgus, quoscunque rapit febris, perimitque, a malignitate semper perire, credunt id plures etiam Medici.* Mirum est, antiquos malignitatem penitus ignorare, vox quippe hæc barbara recentiori ævo & a dimidio & quod excurrit, seculo demum in medicinam fuit introducta, vixque ante SYLVII tempora usurpata a quopiam legitur. Neque ulla ratione unquam malignitatis inventio arti profuit, quin

Dein ætiologia malignitatis inepta & ficticia aut saltem insufficientis traditur.

B b b

gene-

(r) pag. 51.

generi humano ipsa pulveris pyrii inventione lethalior iudicatur a clarissimo cordatissimoque Medico SYDENHAMO. (z) Fere omnia, quæ de eadem inveniuntur in practitorum libris, sunt obscura, ambigua, incerta, inanibusque terminis absolvuntur, ac nullum prorsus intellectum Lectoribus pariunt. Imo vero ne quidem una omnibus est vocis acceptio, satis nempe confuse modo sumitur pro causa morbi, modo pro morbo ipso, modo pro effectibus morbi, modo pro phœnomenis in demortuorum cadaveribus apparentibus. Paucis dicam, Medici plerique malignas febres, malignitatemque omnium maxime loquentes, ipsi, quid malignitas sibi velit, ignorant, seque ipsos cum ægris confundunt & decipiunt, distinctamque ipsius ideam, si severius inquiratur, habent omnino nullam. Mihi interim de causa genuina veraque talium febrium, de quibus ago, quasque malignas vocari facile permitto, cogitanti libebit spero ex practicis medicis quærere, quid sit malignitas? Quidque termino hoc, quoties pro causa morbi ponitur, demum velint intellectum, aliter nimirum lingua utimur in arte barbara, verbaque loquimur carentia suis notionibus. Paucis igitur circumspicere cogimur: age eapropter volumina clarissimorum quorundam medicorum, ut in manus incidunt, evolvamus. En cl. WILLIUS, in febribus his accusat venenum aliquod, & veneno æmulum; (u) idemque fere allegat, qui peculiarem tractatum de febribus castrensibus malignis conscripsit, SCRETA. (x) Miasma salinovolatile inculpat: SYLVIUS (y) & SIMON PAULI. (z) Nonnulli acido cuidam volatili culpam cum ETTMULLERO (a) & TEICHMEYERO (b) tribuunt, quo adeo occæcatus videtur RAMMAZZINI, ut perperam & falso statuatur, omnes, qui de his febribus scripserint, unanimi consensu earum causas in acidum volatile corrosivum efferum, realgarinum retulisse. (c) APINUS sal volatile acre compositum, nec acidum, nec alcali sed medium viscido cuidam principio involutum febris epidemice, quam descripsit, causam fuisse perhi-

(z) pag. 681. (u) de febribus e. 12. (x) sect. 1. c. 7. (y) Prax. L. I. c. 33. (z) in digressione de febribus malignis passim. (a) Tom. II. operum cap. de malignis agente. (b) diss. de morbis hiemis præterita pag. 25, & alibi. (c) in tractatu de morb. artificum cap. 41.

perhibet (d) KIRCHERUS, (e) & cum eo HAUPTMANNUS, (f) malignitatem febrium a verminatione, seu, ut vocant, putredine & corruptione animata deducunt. LANGIUS malignitatis ingenium in idea tristi, timida, & tantum non desperabunda spiritibus impressa ponendam arbitratur, idemque fere dicunt, qui cum JUNCERO (g) principium vitale seu naturam inopem tempestivi consilii in terrorem coniectam, animum & vires abjicientem, trepidantem, & anomalos motus suscipientem allegare non dubitant. STAHLUS hujus sententiæ ipse fautor & conditor, tamen simul materiam halituosam tenuissimam summe activæ energiæ, per fermentales progressus cito corruptivæ specialius putredinosa accusandam putat. (h) Plerique tandem Neoteriæcorum ejus ductum sequentes de miasmate peregrino fermentativæ indolis crasin sanam sanguinis turbantis verba faciunt, quos inter cl. HAMBERGERUS expressis verbis causam malignitatis dicit fermentationem præternaturalem massæ sanguineæ, resolutionem ejus majorem vel minorem inferens, quam consistere putat vel in fusione nimia, vel in coagulo, vel in salium peregrinorum nimia eminentia. (i) Ita diffusum satis & multiplicem hypothesium apparatus circa malignarum febrium causas in medium protuli, ut adeo unumquemque Lectorum meorum amico alloquio compellare liceat:

Elige, cui dicas, tu mihi sola places.

Valde interea ego vereor, ut ex omnibus una phænomenis in malignis febribus obviis ex legibus circuitus sanguineæ, functionumque, quæ in vivo corpore succedunt, natura rite & modo intelligibili explicandis sufficiens, parque inveniatur. Plerasque inconditas, omni fundamento destitutas, falsissimasque habendas esse sponte opinor innotescit, ac, si aliquibus insit veri quædam species, cominus tamen illas intuentibus hanc satis evanidam, fallacem, minus sufficientem existere liquido apparebit. Nil ergo omnes enarratas moror, sed sine ambagibus, quid mihi, hactenus sedulo pro

B b b 2

viribus

(d) In Tract. de febre epidemica, quæ A. 1694 & 1695. Hersprucii epidemice grassata est. § 32. (e) in scrutinio pestis. (f) in Tract. de viva morbis imagine (g) in consp. Tab. 70. (h) Diff. de erroribus prædicis circa curationem malignarum febrium, §. 5. (i) Diff. de malignitate. §. 24.

viribus omnia malignarum phœnomena expendenti, ducibus fe-
verioribus ratiociniis circuitui sanguinis, viscerumque functioni-
bus superstructis, statuendum esse de illorum ingenio visum fuerit,
salvis meliora suppeditare valentium judiciis, aggredior exponere.

§. 6.

Tandem ge-
nuina maligni-
tatis notio
suppeditatur.

Si in ullo morbo, sane in malignis febribus ægros vitam par-
vam admodum & minimam sæpe vivere concedent spero omnes,
quibus vera vitæ animalis notio perspecta habetur. Vita scilicet
corporis humani minima cum Clar. SCHREIBERO, (k) mihi dicitur
ille ejus status, quo vires vitales ejus durant quidem, sed quo-
modocunque. Sunt vero vires corporis vitales illæ, sine quibus
vita ejus durare nequit. (l) At si sustuleris vires cordis, cerebel-
li, pulmonum, sustulisti vitam, ergo vires cordis, cerebelli & pul-
monum erunt vires vitales. Puto autem apparere ex phœnomeni-
s omnibus malignarum, valde in iis lasas esse functiones par-
tium vitalium, atque si febres malignæ comparentur cum aliis pro
malignis non habitis, in eo præcipuum dari inter utrasque discrimen,
quod in illis majus sit moriendi periculum, quam in his, seu
quod vires vitales in illis magis a naturali suo statu recesserint, quam
in his. Eapropter igitur malignitas febrilis talis sine dubio erit fe-
brium conditio phylica, quæ eam functionum vitalium deprava-
tionem & a naturali integritate recessione ponit, ut hæ cessationi
plenariæ sint quàm proximæ: Cumque functiones vitales tam diu
succeedant, perdurentque, quàm diu in visceribus vitalibus superest
sanguinis humorumque circulus, accuratius adhuc asseri posse vi-
detur, quod illæ febres, si omnia rite considerentur, appellentur ma-
lignæ, in quibus quàm maxime periculum adesse observatur, brevi
cessaturi penitus circuli in vitalibus. Evictum vero dedi superiori,
capite de febribus, febrem quàm cunque supponere stimulum
irritantem & lentorem sive resistantiam in capillaribus; quare &
idem illud nunc confidenter de febribus malignis valere debere
pronuncio, quum aliter ad febres referri haud possent.

§. 7.

(k) In element. Med. cap. 11. p. 45. (l) cap. 2. p. 43.

§. 7.

His ita prælibatis, doctrinam omnem de febribus malignis in-
cludo sequentibus propositionibus, ut justus illius nexus, ipsarum-
que simul febrium ætiologia & medela uno obtutu lecturis lista-
tur. Sit ergo

Malignarum-
que febrium
theoria vera
theibus qui-
busdam inclu-
sa exhibetur.

Propos. I. In febribus malignis datur stimulus, isque venenosus,
acris, causticæ, septicæ, putridæque indolis, in aëre hospitans,
quem miasmatis vel contagii nomine designare solent Me-
dici.

Assignavi malignis febribus causam suam materialem & merito,
nec enim facio inter alios cum RIVINO & GERSTMANNO, quorum
prior *dissertatione de peste*, & posterior in *tractatu*, quem *tumulum
pestis* inscribit, omnem lapidem movet, ut, esse pestem sine conta-
gio, & oriri saltem ex terrore & imaginatione, adstruat. Illam vero
causam in aëre quærendam esse affirmavi, quod ipsum vix ulla pro-
batione indigere crediderim, cum omnium Medentum sententiæ,
refragante nemine, in hoc argumento sibi respondeant. Vix cer-
te observantur febres malignæ sine epidemia, cum igitur plurium
hominum eodem morbo laborantium copia supponat causam
omnibus ægrotantibus communem, hæc, nisi in cibo & potu in-
veniatur, sine dubio in aëre quærenda erit. Atque idein illud jam
antiquissimo tempore asseruit sapientissimus HIPPOCRATES: (m)
*Quando, inquit, ab uno morbo multi homines corripuntur, eodem
tempore causam ad id, quod communissimum est, & quo maxime
omnes utimur, referre oportet, est autem hoc spiritus & aër, quem
inspirando trahimus.* Accedit adhuc, contagium ex uno corpore
affecto migrans in aliud, non nisi sèris ministerio alteri insinuari,
adeoque aërem antea infectum supponere. Aër nempe fluidus
& elasticus omnium corporum particulas subtiliores ceu univer-
sale quoddam menstruum solvens, abripiens, imbibens, in sinu suo
fovet ignem, aquam, effluvia, plantarum, animalium, mineralium,
sulphura & salia diversæ indolis, gravissimoque judice BOERHAA-
VIO, (n) verum chaos est rerum omnium permistarum, cum in eo
volitent attenuata quorumcunque corporum ramentula.

In Aere fe-
brium mali-
gnarum causa.

Hæc
dum

Bb b 3

(m) Libr. de natura humana §. 18. (n) in chym. p. 417. Tom. I.

dum in eodem moventur perpetuo, dum concurrunt, atque in se invicem agunt, nitunturque, dum sibi invicem miscentur, dum solis calore subtilifantur, exaltantur, aliamque forte ita indolem, ac antea habebant, adipiscuntur; dum dein rore, nebulis vespertinoque tempore propius ad nos descendunt, multis variisque modis nocere posse sanitati hominum, iisque inferre morbos pessimos, ægreque superabiles, ac inter eos febres malignas epidemicas, nemo facile inficiabitur. Æque enim in aëre noxiis ejuscemodi corpusculis prægnante subinde hospitatur lethiferum venenum ac in temperato, puro, sereno legitime elastico latitat, ad mentem cl. SENDIVOGII, aliquis occultus vitæ cibus.

§. 8.

In aëre stimulus venenosus.

Ita sane nemo ambigit, summo jure quæri in aëre, corpusculis heterogeneis miasmatisque referto, causam febrium malignarum, epidemicarumque. Dixi vero illam esse stimulum venenosum. Definivit cl. HOFFMANNUS venena in genere omnia, quod sint res, quæ exigua mole & summa partium tenuitate brevi tempore ordinem motuum vitalium pervertunt atque destruunt, (o) tresque adeo notas essentielles ponit, quibus ab aliis omnibus rebus corpori humano inimicis discernantur, 1) quod minima mole agant, 2) quod brevissimo tempore partium solidarum & fluidarum motus pervertant, 3) quod in nervos præcipue, eorumque fluidum tenuissimum vim suam exercent. (p) Quia igitur definitio veneni HOFFMANNIANA cum notis veneni essentialibus apprime convenit miasmatis, seu contagio in aëre latitanti, etiam de contagio seu miasmate asserere licebit, quod sit venenum, porro cum omnino id, quod suo irritamento in nostro corpore auget oscillationem, fibrarum nervosarum, dicatur stimulus, ac hoc ipsum etiam de miasmate valeat, ut infra luculentius patebit, liquido perspicitur, justissime miasma appellari stimulum venenosum. Non igitur a vero aberrant ii, qui in morbis malignis venenum accusant, saltem hæc notitia nimis generalis est, neque, nisi ulterius extendatur, aliquid ad morbi indolem remediorumque congruorum decentem electionem facit.

§. 9.

(o) M. S. Tom II. p. 173. (p) ibid.

§. 9.

Venena nimis multiplicia dari in rerum natura, neque omnia modo simili, sed diversa ratione nocere corpori humano, Medicis satis notum. Determinandam igitur fuit accuratius ingenium venenosi miasmatis, quod febres malignas ciet, graves vero rationes efficiunt, ut ipsi acrem, causticam, septicam putridamque indolem adscribere non dubitaverim, atque hoc ipsum demonstrari facile posse puto & a posteriori, quod infra praestiturus sum, & a priori, quod nunc perficiam. Cum autem putredo omnis sit simul acris, caustica & septica, quod neminem facile negaturum crediderim, non opus erit, ut miasma esse acre, causticum, septicum comprobem, sed sufficet demonstrasse esse putridum. Enim vero non potest non unicuique attendenti ad ea omnia, quae toties occasionem dedisse nascituris epidemicis malignisque febrilis observata sunt, firmari sententia, cui sat multi hactenus Medicorum subscribere, miasma illud in aëre volitans, quod prima causa ejusmodi febrium habetur, putrilaginosi esse ingenii. Notum est ex historia civili & medica, fluviorum exundationes morbis epidemicis malignis semper fomitem suppeditasse. Id quidem de Padi Itatorum fluvii eluvione satis comprobavit RAMAZZINI, certaue Romanorum observatione constare post ingentes Tyberis inundationes oriri febres epidemicas in urbe valde graves & perniciosas, notavit cl. BAGLIVUS. (q) Quid dicam de peste Ægyptiis adeo frequente, atque a Nili inundationibus toties prognata? Optime vero, me iudice, & hujus & simul omnium febrium malignarum, ex inundationibus prognatarum, genesis tradidit DAPPERTUS, (r) dum, aquas Nilieffusas super terram, stagnantesque, illam omnem paludosam efficere, accedentibus autem ventis ex austro flantibus, & valde fervente solis aestu aërem putridis effluviis inquinari, hæcque ita pestem pro genere, judicat. Eandem profus ætiologiam pestis hujus Ægypto familiaris habet PROSPER ALPINUS; (s) Licet enim is contagium plerumque ex Græcia Syria & Barbaria in Ægyptum deferri persuasum habeat, tamen, ubi Nilus immodice ea loca inundat, dirissimum hunc morbum oriri, nullus negat, atque de eodem ita scribit: *Aqua largio-*

Venenum hoc
indolis est
acris, putridæ,
septica.

(q) p. 51. (r) in descript. Africæ p. 127. (s) de Medic. Ægypt. lib. I. c. 15.

largiori tempore terram occupante fit, ut univ^{er}sum illud solum lacus in-
vadat stagnans & palustris, qui, accedente prima æstatis calore austrino,
multo inf^{er}niorem recipit putredinem. Vel aër illorum locorum suapte
natura calidus & siccus, fluminis Nili largâ inundatione perseverante,
immodice humidus redditur, quod aëris temperamentum ad g^{er}gendam
pestilentiam esse valde opportunum, & facile, Galenus libro I de temp.
memoris prodit. Dignum certe memoratu est, quod de morbo
Leidæ olim epidemice grassato, ob laborantium copiam, ipsa peste
truculentiori, cum totum Senatam, Clerum, Academiamque ex-
hauferit, notat cl. BECHLINUS, (t) quem totum ab aquarum sta-
gnantium corruptela, putidisque vaporibus inde exsurgentibus de-
ducit. Et quid opus, ut plura huc facientia commemorem? Sane
omnis aqua stagnans, si vel antea purissima fuerit stagnando putre-
fcit adeo, ut ex lacuum stagnantium, aquarumque paludosarum illu-
vie verum alcali, norante cl. HOFFMANNO, educatur. (u) Quam
noxia autem inde surgant effluvia, quam subtili exaltataque putre-
dine circumfusum aëra, in immane ejus usura viventium damnum,
illa inquinant, nemo melius docuit cl. LANCISTO in elegantissimo
libro de noxiis paludum effluviis. Nimis eheu! de trifli rerum
harum veritate convicti sumus, cum ante biennium Vratislavia no-
stra, ob aquarum in suburbiis agrisque confluentium stagnationem,
pessimis multisque ex civibus nostris funestis febribus infestaretur.
Tum certe succedens statim inundationi calidior paulo aëris tem-
peries adeo putrilaginosam aquarum corruptelam adauxit, ut illæ
foetidissimæ, acerrimæque redderentur, hominesque, quibus multus
in iisdem incessus ob vitæ sortem erat impositus, fœdas in pedibus
maculas, pustulasque, imo vero ulcera mali moris contraherent.
Hanc dein aquarum putridarum fœdam colluviem, postquam im-
biberat tellus, appropinquante vere solaribus radiis in vapores solu-
tam iterum in aërem eructavit, eundemque ita tetrum & lethiferum
haud paucis ex nostratibus reddidit, ut adeo nemini Medentum du-
bitatio relicta fuerit, hausto ex aëre contagio putridam, septicamque
indolem fuisse adscribendam.

§. 10.

(t) Lib. II. obs. 17. (u) in observ. chym. p. 141.

Poteram adhuc alia nonnulla de paludibus & stagnis huc spectantia edifferere, alio quodam respectu genesi febrium malignarum faventibus, dum non tantum ob putrilaginosam aquarum suarum corruptelam venenosa in aërem miasmata exhalant, sed insuper, HOFFMANNO iudice, seminarium foecundum verminosa putredinis existunt. (x) Poteram praeterea iure meam hic facere communem illam observationem, loca infectis perpetuo referta, ut palustria omnia esse solent, ordinarie insalubria haberi, insuetosque culicum, muscarum, locustarum exercitus, regioni cuidam incumbentes, fere semper epidemias febres post se traxisse. Nolo vere in his omnibus fufius occupari, sed de cadaveribus demortuorum inhumatis paucissima eloquar. Nimis ubique scitur, quotiescunque, post ferales exercituum in caedes & vulnera ruentium conflatus, cadavera hominum, quos ferrum & ignis deleverat, insepulta, jacuerunt, nullam aliam ob causam quam ob jugem putredinem, in quam sponte sua omnia animalia feruntur, aëremque fracidis & putridis exhalationibus praegnantem redditum, malignos valde & pestiferos morbos innumeris vicibus fuisse infecutos: quin & coortorum forte ventorum, qui non nisi commotiones aeris sunt, injuria, in loca procul distita rapax contagium fuisse deportatum. Nondum oblita Polonia dirissima pestilentia post Suecorum victorias exsurgens, cum lacera ubique intersectorum hominum cadavera, denegante ipsis supremum officium terra matre, tumulos haud subeuntia, foetidissimaque putrilagine depasta, ac in tabum foetidum diffluentia, aërem circumfusum tetrus vaporibus implerent. Non minus adhuc recordatur Vienna Austriae pestiferae luis, quam, post diram ipsius obsidionem a Turcarum impiorum cadaveribus per agros longe lateque sparsis, ac rumuli honore carentibus, nascentem doluit. Idem vero, quod de hominibus dixi, & de brutis animantibus, ut equis, aliisque reliquis omnibus valet. Balæna certe (verbis utor illustris BOERHAAVII (y)) animalium vastissimum, a mari forte in littus ejectum, mortuumque, aestivo calidissimoque tempore brevi pestifera fracedine late loca inficit, & totum quantum resolvitur in mia-

Miasma esse
putridum & fe-
prium proba-
tur alterius.

Est illa mias-
ma putridum
adversus aë-

Cc c

mata

(x) Tom. II. pag. 224. (y) in Chym. Part. I. pag. 411.

fmata volitantia per aërem. Neque hic excrementa animalium, putredinosa corruptioni ex naturali sua indole quam proxima, reticere debeo. Valde placet inter varias, quæ omnino dantur, febrium castrensiū causas immunditiis in castris ubique obviis primum esse locum tribuendum, statuere cl. RAMAZZINI. (x) Equidem Israelitis olim severo injunctum erat DEI mandato, ut ventris onus deposituri extra castra se reciperent, palæque beneficio foveam in terra excavarent, in eamque detracta veste sordes alvinas dejicerent, ac postea illam foveam terra iterum adimplerent. (a) At vero, cum præceptum illud, ad militis sanitatem adeo multum faciens, in castris communiter neglectui detur, atque ex numerosis cloacis ubique patulis, ex stercoreibus unius forte diei æstu penitus volatilibus redditis, ex urinis cadaverosam mephitim spirantibus, suæque sponte volatilibus & fursum avolantibus, ex fimetis equinis calore exsiccatis infinira corpuscula putrida in aërem continuo migrent, nil mirum, gravissimas eapropter ægritudines castrenses exoriri.

§. II.

Idem aliis ad-
huc argumen-
tis adstruitur.

Atque hæc quidem penitus confido suffectura probationi accuratori, id miasma in aëre volitans, quod febres malignas parit, putrido ingenio indutum incedere. Accedit interim hæcenus dictis robur egregium ex illa consideratione, quod, posita conditione putredini quam proxima, sponte sua in corpore humano, ejusque humoribus enata, vel & stimulo putrido studio ipsis insinuato mox emergant illa symptomata, quæ malignis febribus propria communiter a Practicis statuuntur. Eheu! quoties in obsidionibus urbium diutius protractis, accedente annonæ caritate, frumentorumque penu exhausta ob devorata a miseris obsessis animalia, felles, canes, equos, atque ob alcaliscentem ita, & in putredinem vergentem diathesin ipsorum humoribus inductam febres malignissimæ cum peste ipsa excluduntur! Eheu! quoties, in hominibus diutius famem tolerare coactis, humores repetitis circuitibus acriores, magisque volatiles ac alcaliscentes redditi, neque ullo novo chyli blandioris, insulsi, vegetabilis, ad acescentiam proni accessu a corruptione, in quam vergunt, defensi, febres pariunt, malignis prorsus

(x) de morb. artif. cap. 41. (a) Deut. cap. 23.

fus similes, æquaque ferocia in vitas decumbentium debachantes.
 En malignas ex putredine, quam sola spontanea humorum degeneratio,
 recessusque solus ab indole naturali excludit, enascentes! Sed de
 putrido stimulo studio scienterque corpori ingesto quædam dicenda
 supersunt, eademque mira valde. Putrefacti usque in alcalinam
 naturam ovi paucillum corpori ingestum sane exercet ibidem miras
 facultates, dum nauseam, horrorem, vomitum, anxietates, alvi fluxum,
 tormina, bilis incendia, æstum, febrim sitim excitat, soloque
 putrido halitu suo horrores, nauseas, vertigines facit, humores
 corporis nostri mirifice dissolvit, instar veneni pestilentialis. (b)
 Ipse, quo de deleteria hujus putredinis indole plenius convinceretur,
 periculum in suo corpore facere ausus est cl. BELLINI, atque deinde
 in epistola quadam ad Pitcarnium conscripta, se dimidium ex ovo
 putrefacto granum alia materia involutum deglutisse, tum vero statim
 inter anxietates & alia prava symptomata diarrhœam vehementissimam
 subortam, enarravit. Hem quam horrendi quam inexpectati a stimulo
 putrido, exigua mole humano corpori applicato, effectus, Dixerim
 vero haud sine ratione! fluviorum inundationes, paludum noxia
 effluvia, cadavera animantium in tabum malignum dissoluta
 infinitos spargere in aërem stimulos, omnibus illis, qui ex ovo
 putrido exurgunt pejores, subtiliores, activiores, nocentiores.
 Unde, quam infesti illi sint humanæ valetudini, quoties corpus
 vel sanissimum antea ingrediuntur, clarissime omnino innotescit.

§. 12.

Propos. II. Miasma illud, (Prop. I.) ab homine hactenus sano ex
 aëre haustum quomodocunque, vires ipsius subito prostermit,
 villos vasorum nerveos sua acrimonia vellicat & irritat, humorum
 stagnationes ac inflammationes producit. Atque in his momentis
 absolvitur actio vera, primaria & immediata miasmatis, quam in
 fluida & solida corporis exerit.

Nolo hic inquirere fusius, per quas vias præcipue hærens in aëre
 contagium corpus animale ingrediatur, cum longa nimis de hoc
 argumento nasceretur tractatio. Insinuet se, ut nonnullis visum est,
 C c c 2 non tunc tunc quam

Miasma haustum vires prostermit.

(b) Adduco ipsissima verba Boerhaavii in P. II. p. 302.

quammaxime salivæ, cum ea descendat in ventriculum, atque dein
 altius in penetralia corporis pergat. Subeat, ut alii statuunt, cum
 aëre inspirato pulmones, ibidemque statim sanguini transeunti in-
 time admisceatur. Ingrediatur per portas alias innumerabiles, per
 bibulas nempe venulas in omni puncto corticis corporis hiantes oc-
 ceanum humorum. Ego jam ad ipsum miasmatis ingressum in cor-
 pus, introitusque modum parum attendo, de jam recepti effectibus
 saltem sollicitus. Primum vero inter hos posui subitam pro-
 strationem virium, quæ per experientiam statim, quando quis infe-
 ctus ægrotare incipit, sese clarissime manifestat. Atque id quidem
 nemo negat, eapropter prosterni vires, quia miasma in corpore re-
 ceptum est, saltem, quis virium defectui, tanquam effectui, cum
 miasmate hausto, ceu causa, intercedat nexus, videndum. Docui
 jam in superioribus sine dubio in corpore animali unum esse, quod
 nutrit, & quod movet; humorem nempe subtilissimum ad ultimam
 perfectionem vasorum actione deductum per nerveos tubulos va-
 saque nervis exiguitate similia circulantem, ac in sero, quod cum
 albumine ovorum exquisitissimam alit convenientiam, antea præ-
 existentem. Constat vero per observata Malpighiana, albumen ovi
 totum per omne incubationis tempus absumi in pulli nutrimen-
 tum, si vero ovum ante gallinæ incubationem sit putridum, nul-
 lum inde excludi pullum, eamque ob causam solam, quia albu-
 men ad nutritionem tum inhabile. Eadem ratione cum sero san-
 guinis nostri comparatum est. Notum enim ubique, phthisicos
 omnes saltem eapropter extrema macie confici, atque sæpe vix offi-
 bus harere, quod omne serum, quo nutriri debebant, putridis inqu-
 namentis scatens vim suam plasticam amisit. Quando igitur se-
 rum sanguinis putredine inquinatum per experientiam id non am-
 plius suppeditat, quod nutrit; nutriens autem & movens corporis
 humani in uno eodemque ultimæ elaborationis liquido latitat, val-
 de omnino evadit verisimile, serum sanguinis putredine conspur-
 catum, id etiam non amplius suppeditaturum fore quod movet.
 Jam vero supponatur, hominem sanissimum, fortissimum conta-
 gio per aërem vagante infici, quod putridæ indolis esse antea sc-
 tis ut opinor evici, nonne ad summam probabilitatem est credibile,

ad

ad stuporem divisibile miasma per omne corpus evagatum subtilissima & halitiosa putredine liquidum ultimam movens ita infecisse; ut omni sua pristina energia privatum munitis suis ut antea adornandis impar reddatur, homoque ille subito omnibus viribus mortificibus exuat. Sane id ratiocinii genus eo magis iustum illis verumque habebitur, qui in memoriam revocaverint, docere multiplicem experientiam, nil dari in rerum natura, quod citius vires prostermit, quam putredinem. Ponite vobis quæso ante oculos, Lectores mei, virum robustum, Herculeisque viribus pollentem, phlegmone magna pedis laborantem, nullum adeo ex ipso hoc morbo virium is defectum patitur; At vero, ubi in gangranam vertitur inflammatio ob putredinem enatam, omnibusque humoribus admistam, eousque vires ipsius succumbunt, ut in animi deliquia incidat. Imo vero qui medicinam ipsi parat chirurgus ob inspiratos tetros & cadaverosos halitus sæpe debilissimus ab eo recedit, vixque sustinendo sui corpori sufficit. Revocate adhuc, cuius ego hic reminiscor, in memoriam vestram artificem illum, qui BOERHAAVIO exploraturo, quem gradum caloris animalia spirantia ferre possint, morem gesturus, canique in hunc finem camera illi, in qua panes saccharini exsiccantur, incluso salivam rubellam foetoris intolerabilis demittenti thermometerum in os immisurus, propriusque es propter accedens in nictu oculi correptus animi deliquio fere exanimatus est, atque spiritu vini cum myrrha refici debuit. (c) Valde opportune hic adnectere poterò, quæ apud Mortonum lecta olim memoriam subeunt. *Notatu dignissimum est, scribit Vir celeberrimus, quod mihi nuperrime videre contigit, sanguis nimirum feminae cujusdam febre maligna laborantis per plebotomiam extractus adeo foetebat, ut ex ejus tetra odore tam ebrius quam adstantes in animi deliquium inciderint.* (d) Ita sane putredo omnis viribus mortificibus humani corporis hostilis est, ut non mirum sit, si latissime per aërem diffusa, atque ad summam ibi subtilitatem evecta lethifero vapore omnem humorum massam penetrans extemplo fortissimo homini exquisitam debilitatem inducat.

Cc c 3

§. 13.

(c) in chym. P. II. p. 237. (d) Tom. II. in prolegom. p. 16.

Irritat fibrillas
nervicas.

Exigit nunc propositionis modo stabilitæ ratio, ut probetur
miasma irritare, vellicareque villos nervosos, quod quidem per
se clarum esse crediderim. Etenim, quando certum est evictum-
que miasma putridum esse, erit omnino & acre, si vero acre fuerit,
erit ipsius actio in corpus eadem, quæ omnium sine exceptione
acrium est, nempe irritans & vellicans. (e) Arque actio hæc tan-
to omnino vehementior supponi debet, quando cum cl. HOFF-
MANNO & aliis non solum putridam & acrem, sed prorsus causti-
cam indolem ipsi assignandam esse statuere volumus, id quod ab
insectis, quæ manifesto sale caustico pollent, toties occasionem fe-
bribus malignis suppeditantibus, (f) ac plantarum in locis palu-
dosis, unde sapissime miasma velut ex latibulo prodit nascentium
indole, quæ plerumque acerrimæ & virulentæ esse observantur,
docte probare nititur vir celeberrimus. (g) Quicquid sit, illud
satis certum esse existimaverim putredinem non concipi sine sa-
libus & oleis acerrimis, ergo & miasma putridum sine acerrima
indole haud conceptu possibile habetur. Facile ergo scitur quo-
modo acre, irritans, putridum miasma cieat febrem nempe cordis
& arteriarum villos sensiles ad crebriores contractiones sollicitan-
do, vel eorum motum oscillatorium augendo, augmentum quippe
motus oscillatorii fibrarum proximus acrimoniæ irritantis effe-
ctus. Sique putridi ovi paxillum, vel & halitus ovi putridi suo
irritamento symptomata multiplicia non nisi ex irritatione nervo-
sarum partium prægressa explicanda, atque inter ea & febrem pro-
ducit; cur dubitarem facile de miasmatis putridi energia irritan-
te, & irritatione sola febrem excitante. Neque audienda est, quæ
forte moveri poterat, objectio, pulsum debilem, qui in malignis
ordinarie sentitur, cum irritatione simultanea villorum ægre con-
cipi, atque celeritatem ejus, quæ irritationem necessario sequi de-
buisse videtur, non adeo animadverti. Potest sane corde viribus
destituto, cujus defectus virium causam antea vidimus, positaque
tamen simul causa irritante coexistere pulsus velocissimus & de-
bilis.

(e) Confer Boerhaav de viribus remediorum, cap. de acribus. (f) Med. syst. Tom. IV.
cap. de febre pestilenti. (g) Med. syst. Tom. II. part. II. cap. 4. §. 16. m. d. n. (h)

bilissimus. Potest, corde si ob virium penuriam non celeriter contracto, tamen celerrime tremulo, adesse si non velox circulatio, tamen celerrima undulatio a callidissimi etiam Medici exploratore digito haud adeo percipienda. Interim negare haud vellem interdum posito pessimæ indolis contagio adeo plenarie, adeo subito vires morrices extingui, ut ne quidem feбри sensibili & manifestæ excitandæ sufficiant, ægerque moriatur citius quam motus circulatorius in vere febrilem assurgat. Et quid impedit, quod minus liquidi ipsius nervosi siderationem a miasmate pessimæ indolis, ubi corpus ingressum est, subito perpetrata, tubulorumque pulposorum quorundam in cerebro & cerebello erosionem momentaneam a septico contagii ingenio ad summam potentiam eucto deducendam hic accusamus, saltem, ita eo in casu sentiendum esse visum fuit incluto februm Doctori SYDENHAMO: (b) *In maxime insigni, inquit, malignitatis instantia particule vooꝛeã ita supra modum subtiles sunt, ut aures ad instar sanguinem pervadant, ac sideratis quasi ejus spiritibus ne in ebullitionem quidem illum attollant, unde æger sine febre perit.* Eandem fovisse animo opinionem illustr. BOERHAAVIUM credo, quando sibi primam speciem pestis febrim spirituum vocandam esse videri scribit, quia subito occidit sine ullo signo; Quia culter anatomicus nullam in ejusmodi ægris mortis rationem sufficientem detegit. (c)

§. 14.
Sequitur inter præcipuos & immediatos effectus miasmatis recepti in corpus humanum tertius, quem in stagnationibus & inflammationibus consistere edixi. Scilicet motus sanguinis progressivus stagnationi ejus oppositus unice debetur viribus morricibus cordis & arteriarum, has autem vires hausto miasmate debilitatas per præcedentes demonstrationes suppono. Igitur cessante potentia morrice ipse cessabit motus, hoc vero cessante necessario liquida hinc inde stagnare incipient; atque continuante defectu virium morricium sensim stagnationes semel natæ incrementum atque obfirmabuntur. Quodsi dein positis stagnationibus accedat forte impetus sanguinis adhuc moti naturali major, stagnationes

Stagnationes
& inflammationes
ciet.

(b) pag. 315. (c) in comment. sph. 738.

tionēs non simpliciter tales manebunt, sed transibunt in inflammationes, cum idea inflammationis stagnatione alicujus liquidi in vase quodam arterioso cum impetu circulanis aucto absolva-
 tur. Præterea ipsi contagio seu miasmati putrido, acerrimo, cau-
 stico esse, ut venenis acribus, causticisque sine exceptione omni-
 bus vim summam fibras corporis nerveas irritantem, crispantem,
 erodentem, adeoque valde phlogisticam, septicamque, cuncta ma-
 lignarum febrium phænomena credere jubent. Sane sal alcalinum
 quodcunque cui impositum brevi eidem dolorem, ruborem, tu-
 morem, paucis inflammationem inducit, quidni miasma illud fe-
 pricum omni sale alcalino potentius in partibus internis tenerio-
 ris longe structuræ præditis idem ageret. Favent hisce cogitatis
 egregie viri graves SYDENHAMUS & BAGLIVUS, qui, post habitis
 & expunctis omnibus malignitatis orioſæ fabellis, quæ nihil expli-
 cant, malignitatem in phlogistico humorum statu ponendam esse
 asseverant. Prior eas febres præsertim malignas dici judicat, *in*
quibus intensior est præ cæteris inflammationis gradus. (k) Alter in-
 ter falsa Medicorum idola, sive opiniones falso præconcepas abu-
 sum accusandi fictam quandam in morbis malignitatem & simio-
 lam frequenter rudioribus Medicis imponentem referens, febrium
 malignarum causas genuinas *latentes viscerum inflammationes* esse
 asseverat. (l) Et alibi expressis verbis ita scribit: *Febres, quæ no-*
bis videntur malignæ, a viscerum phlegmone aut erysipelatode fiunt, id
est a causa evidente & manifesta; Unde ergo illa malignitas? (m)
 Cum BAGLIVO & SYDENHAMO consentiunt GUALTHERUS HAR-
 RIS, BERGERUS, (n) HOFFMANNUS, STAHLIUS, (o) aliique recen-
 tiorum, quos adducere omnes supervacaneum duco, saltem ad-
 huc adscribam verba memoratu dignissima experientissimi WE-
 PFERI: (p) *Ego, inquit, & mecum alii non sine valetudinis damno*
in cadaveribus hac febre interemptorum dissectis pulmonum, hepatis,
aliarumque partium interiorum inflammationes deprehendimus. Fui
in eo, ut studiose inquirerem, quæ tandem veteribus de formali in-
dolē febrium malignarum mens fuerit, licet enim ipsis malignita-
tis

(k) pag. 681. (l) Oper. p. 17. (m) Oper. p. 51. (n) diss. de acido inf. §. 10. & seq. (o) diss.
 de methodo malignas febres rite tractandi §. 15. (p) de cicut. aquat. hist. p. 53.

tis nomen, quod penitus recens est, non in usu fuerit, tamen illas febres cum suorum symptomatum syndrome, quas hodie nos malignas dicimus, illis satis cognitās, satque frequentes fuisse, nemo, nisi in rebus medicis hospes, facile negabit. Atque inter veteres omnes Principem HIPPOCRATEM consulendum maxime fore credidi, cujus scripta huic soli fini intentus percurrissem sedulo, nisi gratum mihi otium fecisset cl. BRENDELIUS. Adscribo propria ipsius verba: *Hippocratem alias per τὸ κακόνθες id malignum intellectum voluisse videtur, quod nostro tempore diatbesin inflammatoriam harentem in visceribus febrī mali moris ortum præbentem dicimus. Per τὸ θεῖον vero illud summe tenuitatis, atque a sensuum acie prorsus remotum, at summarum virium in morbis pestilentialibus contagium (q)* In sinu gaudeo, Hippocratem Batavum nuper eheu! in irreparabile artis damnū extinctū, illustr. BOERHAAVIUM, optimum sane veteris Hippocratis Coi interpretem, prorsus eadem ratione de febribus malignis, ad mentem primi Medicinæ parentis, explicandis sentire. *Quando, inquit, vulgares Medici, qui rem non introspexerunt, vel juniores, vel idiota audiunt nomen malignitatis, tum putant, quod hi, qui hoc nomen proferunt, habeant distinctam morbi ideam. Excussi scripta sapientissimi Hippocratis, inveni duplicem intellectum hanc vocem ferre posse, ipsi enim designant, divinum siderans τὸ θεῖον, seu illud tenue invisibile contagium ut, in peste; Sed præterea Hippocrates intellexit per malignitatem functiones a diatbesi inflammatoria lesas. (r)* Puto ego, visâ hac antiquioris & recentioris Medicinæ concordia, non opus esse, ut pluribus probare annitar, veram genuinamque malignarum indolem absolvi stagnationibus & inflammationibus. Imo vero cum extispicia his febribus defunctorum, quod omnes Medici uno ore asserunt, sphacelofas corruptiones viscerum humorumque putredinosam colliquationem planam testatamque faciant omnino debuisse præcedere stagnationes & inflammationes, atque ab illius corruptelæ præsentia ad has prægressas concludendum esse crediderim. Sed de hac re in sequentibus dispiciemus fufius. Sequitur

D d d

§. 15.

(q) Diff. de vanitate complurium remediorum, §. 11. (r) in comment. aph. 733.

§. 15. *Propos. III.* Positis effectibus primariis miasmatis, nempe de-
pressionem virium, irritatione villorum, humorum stagnationibus & inflammationibus sequuntur symptomata malignarum supra §. 4. enarrata. Atque si finistrum morbus eventum sortiatur, ob sanguinis grumosi coagula, vel & ipsius colliquationes putredinosas, quas culter anatomicus in cadaveribus detegit, necessaria mors.

Symptomata
malignarum
a tribus prima-
riis effectibus
miasmatis
pendent.

Actionis & energiae genuinae, quam in corpus exercet miasma, praegressam notitiam facilem nunc symptomatum omnium malignis familiarium intellectum parere, certum omnino est. Atque unde primo virium summa & subitanea prostratio repetenda sit, curque pulsus valde debilis micet, ira in antecedentibus explicatum est, ut nulla ulteriore explicatione sit opus. Quod urinam tenuem & parcam attinet, sane illa sapissime malam cerebri affectionem denotat, atque ob stagnationes sanguinis, qui vasis impactus quiescere incipit, tenuiora saltem, quae urinam secretam constituunt, elementa per renes elabi, crassioribus interim cum damno remanentibus, abunde probat. Respirationem difficilem & anhelosam nemo aliunde rectius, quam a deficiente sanguinis ad quietem vergentis transitu per pulmones, aut plenaria ejus in vasis pulmonalibus stasi derivabit. Vigiliarum & deliriorum ortum a cerebro laeso, a sanguine per ejus canales inordinato flumine trajecto, membranarumque ejus diathesi inflammatoria pendere manifestum est. Anxietates a circulo per hepar & pulmones praepedito rectissime deducuntur, inquietudines & jactationes, obstructions inflammatorias fere per omne corpus adesse demonstrant, ut adeo in nullo corporis positu aeger levamen aliquod inveniat. Pustulae maculaeque non sane miasmatis haerentis in cute, sed sanguinis stagnantis, inflammati, gangraenosi, sphaelati sunt indicia certissima. Tendinum subsultus & convulsiones, ut fere semper in febribus, ita & in malignis cerebrum laborare indicant, atque partim ab ejus compressione per sanguinem ibi tardius motum & stagnantem inducta, partim a liquidi nervosi & sanguinei inaequali in musculos influxu pendent. Singultus

gultus tandem ventriculi ac diaphragmatis inflammationem lethiferam clamat, animique deliquia urgentia extremam virium prostrationem, instantemque motus cordis plenariam cessationem portendunt.

§. 16.

Hæc de symptomatum ætiologia in malignis febribus; pergo ad sanguinis grumosi vel resoluti phænomena explicanda, quem ea quidem facie comparere ob prægressas stagnationes & inflammationes, atque sic constitutum causam mortis veram habendam esse ipsa propositione modo stabilita indicavi. Sedulo nimirum inquisivisse juvat, quas demum maligna febris condiciones in corpore pariat, sub quibus necessario moriendum est, non enim, ut verba Bagliviana optime huc quadrantia mea faciam, *simiola malignitatis agrum jugulat, sed gravis lymphæ sideratio, ac concretio.* (s) Multa passim a scriptoribus medicis de hisce febribus differentiibus injicitur sanguinis ita comparati mentio, si forte ab iis e vena viventium agrorum missus, aut in cadaveribus demortuorum inspectus fuerit: saltem fere omnes de eodem tractantes in duas classes abire observantur. Sunt nempe, qui sanguinem in talibus malignis febribus unice densum, coactum, atrum repertum fuisse scribunt, quos inter præcipue MALPIGHIVS, (t) RULANDUS (u) & SIMON PAULI. (x) Alii vero non nisi de sanguine resoluto, colliquato, coccineo, justo fluidiori, minus coagulabili, imo vero fecido verba faciunt, ubi videre est apud GRAATIUM, (y) SYLVIVM, (z) HEURNIVM, (a) MORTONVM, (b) & in Nat. Curios. Ephemeridibus. (c) Quicquid sit, sive sanguis in corpore febre maligna adhuc laborantis vel jam demortui reddatur naturali spissior, sive justo fluidior, naturalique dissolutior; sive in uno eodemque cadavere, quod alii volunt, interdum alibi densus & concretus, alibi colliquatus & tenuis inveniatur. Mea quidem sententia ita eapropter invenitur, quia ipsius stagnationes & inflammationes fuere prægressæ, atque ita tali modo apparens de stagnationum &

Phænomenorum in Cadaveribus ætiologia.

D d d 2 inflam-

(s) Operum p. 51. (t) de polyo cordis. (u) de lue Hungarica (x) in digressu de febribus malignis Th. 14. (y) de pancreat. c. 8. (z) Pr Med Lib. I. c. 23. & de meth. med. lib. II. c. 26. (a) de febr. malignis. (b) Exercit. morb. univers. acut. p. 26. (c) Dec. II. An. IX. obs. 218.

inflammationum consecrariis liquido restatur. Scilicet simul ac vires motrices vasorum, ut in superioribus jam annotatum est, languidæ redduntur, atque inertes, sanguis animalis ad quietem, vergit, ac immeabilis, spissus, grumofus evadit. Proprium vero est sanguinis, quemadmodum recte animadvertit BAGLIVUS, (d) quando tardiori motu procedit, ut serum ab ejus sinu secernatur majori vel minori copia, prout motus erit magis vel minus retardatus. Scitur ergo facile, quid sibi velint in cadaveribus grumi, quid liquamen seorsum. Serum vero illud quietum hærens in calore determinantum graduum sensim redditur tenuius, fœtens, rancidum, acre, saniosum, putridum. En originem liquaminis tenuis, diffluentis, pessimæ olentis, quod in cadaveribus deprehenditur. (e) Porro, quia sanguis totus, si quieverit etiam quoad maximam suam grumofam partem, sola forte pauca, atra, & immeabili fœce excepta, calore resolvitur in graveolentum, fœtidum, cadaverosum ichorem, nunquam amplius coagulabilem, hæc resolutio, quam cadavera exhibent, unice quoque debetur defectui motus, calori, atque degeneracioni spontanæ, in quam liquida animalia sub his conditionibus sua sponte feruntur. Atque ex simplici hac deductione videtur mihi fluere ætiologia facilis phœnomenorum omnium, quæ incisa malignis demortuorum cadavera anatomice exhibent, simulque necessitas physica, cur, his conditionibus sanguinis positus, agris omnino moriendum fuerit. Namque si sanguis ad quietem vergat, spissusque & grumofus ob quietem redditus hæreat in majoribus vasis vel in visceribus vitalibus, neque solvatur arte cita, brevi actum erit de circulo omni, ergo & simul de vita. Porro, si in vasorum alveis fluctuet serum putridum, seu ichor gangranosus, sensim is magis alcalinus, oleosior, volatilior, acrior evadet, tumque illis in corpore vasis, quæ omnium tenerrimam fabricam nacta sunt, summum erosionis imminet periculum. Cum vero vascula minima & subtilissima sint in cerebro, cerebello, & pulmone, horum vero erosio & destructio pari passu ambulet cum inevitabili mortis discrimine, statim conspicitur ratio mortis febrem malignam semel natam insequentis. Igitur ultimus effectus

miasma-

(d) p. 330. (e) Vid. chemia BOERHAAVIANA P. II. p. 305.

miasmatis maligni, sive citius necet, sive tardius, putredo. Quam sapienter igitur malignas febres, quarum nomen ignorabant, ad synocham suam putridam retulere veteres Medici?

§. 17.

Atque ita illam, quam mente teneo, malignarum febrium pathologiam exposui, satis certus me in ea finxisse nihil, nil supposuisse gratis, sed ordine justo causarum & effectuum seriem, nexumque tradidisse. Puto autem facile appariturum rerum gnaris, quousque cum aliis virorum præclarissimorum sententiis faciam, quousque ab iisdem recesserim. Plerique, quod bene novi, malignitatem animo concipientes, vel ejus indolem formalem, ut scholæ loquuntur, explicare modo intelligibili laborantes putredinem simul concipiunt, deque putredinosa humorum resolutione verba faciunt. Clare asserit cl. STAHLIUS miasma contagiosum veram habere energiam fermenti ad præsentissime exacuandam putredinem, totamque massam humorum ita potente & præsentente putredine corripitur in ejusmodi febribus, ut nulla spontanea & ex propria sua textura humoribus competens putrefactio illis comparari possit. (f) Stahliique vestigia affectæ omnes fidelissime sequuntur de indole miasmatis fermentativo-putredinosa ubique verba facientes. (g) Nec minus illustr. HOFFMANNUS venenatum miasmatis vaporem ejus esse indolis memorat, ut sanguini, aliisque humoribus putredinosam successive inducat fermentationem, (h) formalemque adeo harum febrium rationem consistere in putrida dissolutione seu colliquatione sanguinis ibidem asseverat. Porro etiam VATERUS resolutionem humorum intestinam ad totalem corruptionem & putredinem tendentem accusat. (i) Deinde cl. HAMBERGERUS indolem malignitatis in fermentatione præternaturali massæ sanguineæ resolutionem majorem vel minorem inferente ponit. (k) Nostrique ordinis Medici olim decus Godofr. KLAUNIGIUS putridæ sanguinis corruptioni omnem inniti malignitatem edixit. (l) Atque in hoc argumento hodie fere Medici omnes

Auctoris a
Clarorum quorundam Virorum sententiarum dissensus.

D d d 3

(f) Diff. de febr. malign. §. 15. (g) conf. JUNCKER. Tab. 70. p. 568. (h) Med. Syst. Tom. IV. Sect. I. c. II. p. 259. 260. (i) Diff. de febr. petech. thes. 2. (k) Diff. de malign. §. 14. (l) in nosoc. charit. obs. 25.

omnes consentiunt, neque ego ab eorum opinionibus abhorreo, omnem malignitatem ultimo in putredinem terminari satis convictus, saltem accuratior dilucidatio, nexusque inter miasma & putredinem commonstratio desiderari in ipsorum assertionibus posse videtur. Scilicet viri clarissimi omnes a me allegati (quod salvis ipsorum meritis, quæ veneror, atque suspicio dictum vel:) saltem faciunt in febrium malignarum ætiologia exponenda, dum effectum ultimum malignitatis, qui omnino in putredinosa humorum dissolutione consistit, tantum allegant, intermedios vero, quos hæc dissolutio supponit, aut tacent, aut nexum omnium effectuum secundum ordinem non monstrant. Inde autem morbus ipse, qui in stasibus & inflammationibus secundum suam essentiam consistit, cum causa mortis a morbo exclusa, nempe resolutione putredinosa confunditur, nec justæ indicationes emergunt. Ipse equidem in superioribus commonstravi fusius agnovique ultro, miasma esse septicum, putridumque. Vix autem credibile habendum, immediatam actionem miasmatis in humores animales esse, eorundem coagulationem vel resolutionem putridam, quemadmodum communis fert sententia. Non enim concipi ulla ratione putredo humorum nostrorum potest, nisi vel prægresso & supposito motu sanguinis circulatorio naturali majore, indeque excitato calore naturali majore, vel prægressa & supposita sanguinis stagnatione & quiete, unde rectissime BOERHAAVIUS alicubi inculcat: *In omni morbo mensurari humorum putredinem, vel ab absoluta quiete, vel a gradu caloris & motus.* (m) Quare non sufficit dicere, miasma cedere resolutionem humorum putridam, sed antea commonstrandum erat, qua ratione miasma excludat, vel motum sanguinis naturali majorem, vel ejus quietem plenariam, cum ab his solis resolutio putrida demum emergere queat, atque manente sanguinis motu naturali locum non habeat, in hunc ergo antea vitium redundet a miasmate hausto, quam resolutio putrida succedat necessum est. Et quid multis? ipse cl. HOFFMANNUS ultro libereque confitetur, *a miasmate morbofo non primario sanguinem in putredinem conjici, quia sanguis, quam diu est in motu progressivo, inque orbem agitur, nullam contrahere*

(m) in Comment. aph. 84.

trahere putredinem queat. (n) Hæc omnia, qui mecum decenter accurateque consideraverit, non mirabitur spero, quando ingenue professurus sum, omnes illas locutiones miasma habere energiam fermenti, esse fermentativo-putredinosam indolis, inducere sanguini fermentationem putredinosam, humores in motum intestinum, putridum, resolutorium abripere crasin ejus naturalem dissolvere &c. mihi neutiquam arridere, etsi eas viris doctissimis sat multis placere video. Segreganda sollicitè est fermentatio & putrefactio a se invicem, cum toto cælo inter se ambæ differant, ne tot confusæ, ut hætenus factum est, ideæ in medicina oboriantur. (o) Sane ubi putrefactio humorum animalium, ibi motus intestinus putredinosus, id verum; non vero locum habet motus intestinus antea, quam sanguis extra motum sit constitutus. Ergo primo debet miasma efficere, ut sanguis stagnet, tumque demum motus intestinus putredinosus possibilis, aut debet efficere, ut rapidissime moveatur per suos canales, quia sic etiam in putredinem vergere humores incipiunt, aliter neutiquam. Eapropter omnino certissimum est, ut alia multa, ira & resolutionem & grumescentiam sanguinis in malignis esse effectus stagnationis & motus, non proxime effectus miasmatis. Male eapropter cl. BAGLIVUS aliter de ipso ingenio malignarum, quod in latentibus viscerum inflammationibus optime ponit, egregie sentiens, causas earum modo esse coagulationem, modo dissolutionem humorum asseruit, (p) quum utraque sit causa mortis non morbi, ultimumque demum malignitatis confectarium. Fallor insigniter! aut idem illud, quod hic urfi, eadem opera adhibita inculcat cl. BERGERUS, *in febribus malignis*, inquit, *si causas antegressas, eaque omnia observemus, quæ & agrotantibus eveniunt, & in defunctis deprehenduntur, fateamur necesse est sanguinem ad dissolutionem putridam, ad acrimoniam alcalinam, oleosam, volatilem contendere,* (bene attendatis lectores mei oro) *sive is in orbem rapiatur, sive alicubi bareat.* (q) En bina momenta! quæ omnis resolutio putredinosa constantissime supponit. Aque ita demum appariturum confido, primam causam malignarum febrium

(n) Med. syst. Tom. II. pag. 199. (o) Vid. Boerhaav. Chem. de ferment. (p) Operum pag. 17. (q) diss. de acido infonte prima §. 12.

brium haustum miasma & ultimum effectum ejus putredinem humorum varia supponere intermedia, motum circulatorium vel nimis velocem, vel, qui plerumque observatur, admodum languidum; sanguinis stagnationes, grumescencias, inflammationes; secessiones seri a coagulo grumoso, degeneraciones seri in eam corruptionem, in qua sua natura fertur, coaguli grumosi colliquationem &c.

§. 18.

Propos. IV. Curatio igitur vera malignarum febrium requirit, ut stimulus venenosus (*Prop. I.*) statim obtundatur, invertaturque per sua antidota, vel quam citissime e corpore infecto ejiciatur. Ita enim necessaria stimuli consecraria (*Prop. II. & III.*) quam optime præcavebuntur.

In Cura stimu-
lus venena-
tus obtunden-
dus & ejicien-
dus.

Remedia alexi-
pharmaca, ad
hunc finem
usurpari solita,
nocentissima.

Arduum momentum propono, quando de stimulo venenoso, seu maligno miasmate obtundendo, invertendoque verba facio. Utinam Θεῶν illud suum haberet certum, citum, infallibile antidotum! sed de hujus defectu conquesta est antiquitas, dolentque ejus ignorantiam Medici seculi nostri summi. Extinguunt deleterias arsenici sumpti vires extemplo oleosa omnia. Castrat aquam fortem omni sua virulentia in instanti lixivio saponacea, vel leviter alcalica una cum absorbentibus, utinam ea promptitudine cognito quodam remedio extingui atque annihilari posset formidabilis hausti miasmatis aërei energia. Gaudet equidem per DEI gratiam medicina suis præfidiis, quibus aërem pestiferum, venenosisque corpusculis gravidum corrigat paulisper, quibus corpora hominum contra insensibilem vereque malignum hostium talium ingressum muniat, quibus susceptum miasma statim infringat, mitiusque reddat. At enim vero quam sæpe omnem Medentis operam potentissimum illud minutissimæ molis venenum eludit! quam sæpe adhibitis optimis quibuscunque, quibus ars instruitur, medicaminibus, immanem nihilominus inter mortales stragem edit. Ambigo vero, an misericordia digna sit an culpa, pœnisque oneranda sancta illa Medicorum simplicitas, qui in bezoardicis & alexipharmacis, ut dicuntur, remediis miasmatis venenosi antidota latere credunt, aut ingressum in corpus humanum id venenum talibus pharmacis ejicere ac expellere moliuntur. Dolendum, quod elogiis remedio aliquo

aliquo affixis nemo unquam hominum sanatus fuerit, quod inepta illa conamina plerumque vel noxia admodum, vel nimis innoxia inveniuntur. Omnia scilicet alexipharmaca atque bezoardica remedia, si rite considerentur, vel acria sunt & calida, vel insulsa & terrestria, audax vero assero, nec priora convenire malignis febribus nec posteriora. Habent venena quaedam certa sua antidota, id negari nequit, quis vero eo dementiae rueret, ut in theriaca, mithridatio, philonio, essentia alexipharmaca, scordii, pimpin. serpent. contrajervæ &c. tincturis bezoardicis, decoctis alexipharmacis &c. verum antidotum contra miasma malignum quæreret? Odi ego vel nomen alexipharmacorum & bezoardicorum, cum hæc talia, si verum malignarum ingenium respiciatur, prorsus ipsi non conveniant, quod sine hæsitatione contra communem medendi methodum palam eloqui audeo. Sane omnia alexipharmaca calida nulla in nos operantur qualitate occulta antipestifera, antimaligna, sed unice irritando sua acrimonia nervos & vasorum villos; Ergo agunt idem illud, quod agit stimulus venenosus ex aëre haustus, tantum abest, ut ejus actionem impediunt, inhihentque. Cui miasma, quoties corpus humanum ingreditur, statim febrem, at facillimum est, creare febrem, dato alexipharmaco quocunque; inducit miasma humoribus diathesin inflammatoriam, idem efficit remedium alexipharmacum. Vergere facit miasma sanguinem in alcalescentiam & putrefactionem, idem prorsus expectandum ab alexipharmaco. Absint igitur a malignarum curatione venenosa illa & vere maligna alexipharmaca; quia nec causa tollenda, nec effectibus causa morbificæ impediendis sed juvandis potius serviunt, si sine præjudicio considerentur; Quamvis mordicus ubique retineantur, & summa in usu ipsorum a Medentibus locetur fiducia. Adeatis vero vos omnes, qui cæco impetu, in epidemiarum febrium medela, alexipharmaca & bezoardica miseris vestris agrotantibus præscribitis, adeatis precor Gualterum HARRIS atque damnosam horum remedium malignamque valde indolem graphice depictam videatis. En sinceram imaginem: (r) *Ut primum quempiam febre epidemica correptum vident, de malignitate, nescio qua, protinus somniant, atque*

E e e alexi-

(r) de morb. infant. pag. 78. 79. edit. Amst.

alexipharmacis & diaphoreticis haud parum calidis malignitatem illam propulsare indefinenter contendunt. Interim febris ex sua natura sapissime mitis, nec mali omnino moris ex ipsa methodo vere maligna (si quaecunque alia) solet effici. Etenim cum serum sanguini per venas & arterias transferendo debitum sudorificis importunis, ita penitus exhauriatur, nil mirum est crassiores sanguinis partes in motu suo interrumpi, ac quodammodo stagnare; Pulsus exinde debilitari, atque inaequalem, undosum, tremulum, formicantem, aut intermittentem reddi. Urinas insuper eadem de causa paucissimas esse, aut cruditatis summae indicia exhibere; Ac denique notas malignitatis primarias, nimirum petechias, maculas purpureas, & quandoque stigmata pestilentialia (varios gangraena fientis aut facta gradus) sese ostendere solere. Nempe habitus corporis humido multo prius perfusus, & benigno calore constans, sub regimine calidiore statim exarescit, aduritur, atque aestu acerrimo prorsus torretur: ut proinde neque lymphae irrigandis continuo partibus destinata copia sufficiens restet, neque sanguis crassior iam redditus, & passim stagnationi idoneus per vasa circuitioni perenni ad vitam sustentandam necessaria inservientia amplius fluere aut satis celeriter movere possit. Porro, ruminatis serio elegantissimis his cogitatis Harrisianis, oro vos, evolvite BAGLIVUM, ac perpendite attenti, quid ille de horum remediorum viribus sentiat: Quando ego, inquit, (s) solus aegrotorum meorum curam incipio, & mea methodo febres curo, raro tales malignas febres observo, sed quando ad curationem ab alio coeptam vocatus sum, quoniam mente mille praesudicis antecepta curatio februm instituitur, nec oraculis naturae & magni senis preceptis auscultatur, mille differentia & gravia observo accidentia, quae frequenter soboles sunt methodi depravatae, non vero naturae morbi. Licet haec passim ac quotidie in praxi succedant: Succedit etiam, ut pluries vidi, dari febres nonnullas in ipso principio graves statim, statim periculosas, & periculosas etiam stipatas symptomatibus. Has vulgus vocat malignas, id est a venenifero productas humore; cuius imaginarii & commentitii veneni de causa innumera statim praescribunt spirituosae, aromatica, alexipharmaca, calida, volatilia & mille id genus inter se pugnantia remedia, quibus, quod praecavere volunt, pe-

rich-

(s) pag. 52.

riculum advocant & augent. Si hæc omnia argumenta summe stringentia nondum sufficiunt, evolvite cl. BERGERUM (t) & eadem alexipharmacis tribui elogia ab eodem deprehenditis. Porro precor videte SYDENHAMUM, malignas sæpe non venenosa morbi indole, sed a therapia perperam administrata proficisci, (u) malignitatemque per calida remedia augeri, per temperantia edomari differtis verbis pronunciantem. (x) Rursum legite dissertationem STAHLIANAM *de erroribus circa curationem malignarum febrium*, in qua celeberr. auctor calidum regimen omnia in pejus mutare probat, simulque, quod memoratu dignum est, refert, constare sibi ex relatione Vienna Austria ad ipsum per virum quendam cordatum delata: Omissionem potius tam remediorum quam regimenum æstuosiorum funerum frequentiam imminuisse, morboque epidemico vires subtraxisse, quam usurpationem. (y) Tandem pervolvite illa omnia, quæ docte & fuse de sudorum calido regimine acribusque remediis proritatorum noxis summis, erudite & fuse disputavit cl. KANOLDUS. (z) O bone DEVS! quid ergo tandem sibi vult malè sana illa in alexipharmacis sibi placens libido, quæ, non obstantibus tot feriis dehortationibus, quæ, non obstante cognito morborum malorum ingenio, longe alia remedia & profus alexipharmacis contraria suadente nihilominus ad hunc diem inter Medicos obtinet. Scripsit cl. STAHLIUS diss. modo allegata, postquam de theriaca & Mithridatio verba fecerat: (a) *Inter justa divina judicia id collocandum videri, quod nihilofecius occacatis potius quam obstinatis hominum mentibus false tales traditiones de protervia sua nil remittant.* Atque nescio ego, an justis Dei judiciis, an Medicorum socordix & negligentix receptis olim methodis medendi, sive bonæ sive malæ illæ fuerint, fideliter inhærenti tribuendum sit, quod ad hunc diem abstinere ab alexipharmacis essentiis, bezoardicis tincturisque acribus in febribus malignis nequeant. Absit a me, ut virorum doctissimorum meritis insultem, ut aliorum consilia censuris iniquis, cavillationibusque excipiam, non possum interim aliter, quin publice

E e 2

blice

(t) diss. de acido in fonte §. 13. (u) p. 128. & 129. (x) p. 682. (y) §. 46, 47, 48. (z) in dem erwähnten Sendschreiben von der Dantsiger und Preussischen Pest. (a) §. 25.

blice profitear, me ab illa epidemiarum febrium therapia, quæ, cum hæc ante binos annos in nostra urbe grassarentur, schediasmate germanico superiorum iussu fuit proposita, fuisse alienissimum. Doli valde in remediorum collaudatorum catalogo essentiam scordii, pimpin. alexipharmacam STAHLII, tincturam bezoardicam, mixt. simpl. offendens, cum omnia hæc remedia, quicquid contradicat communis hypothæsis, prorsus incongrua & noxia rotunde declarari debeant. Sed obstupui plane, quando essentiam alexipharmacam STAHLII ad drachm. 5. cum drach. 3. spiritus nitri dulc. mistam, temperantem essentiam salutarî, atque illam æstu augmentum capiente, urgente cephalalgia, ingruentibusque deliriis, utilem prædicari animadverti. Parum attendo ad refractas doses, sub quibus, qui cauti practici videri volunt, alexipharmaca temperata locum habere clamant in malignis, licet largiora præbia, & nimis calida remedia, ut vocant, itemque volatilia, omittenda esse largiantur. Denuo potius, quæ supra edixi, repeto, alexipharmaca acria ad unum omnia juvare magis quam oppugnare malignitatem, nocereque ea semper vel in dosi refracta, tanto autem certius in largiori. Si oleum camino aliquis infunderet integris manipulis, aliusque levi manu saltem, ac guttatim inspergeret, omne utrumque igni restinguendo nullum attulisse auxilium diceremus? nonne posterior sustentasset minimum sua ope incendium, quod prior ultra modum auxisset? ita sane mihi videtur! Atque eadem ratione comparatum esse cum alexipharmacis acerrimis & paulisper acribus, cum essentiarum tincturarumque largioribus, refractisque dosibus, in febrium malignarum therapia usurpatis, res ipsa loquitur. Imo vero liceat exhibere continuationem tropi in vocis pluribus, allegoriaeque huic paulisper adhuc indulgere. Anne rideretur ille, qui vel flammam apertam, vel gliscentem ignem restincturus, modo aquam, modo alcohol affunderet? sane, si quid video, omnino! Verum enim vero ita de corpore ægri maligna febre correpti sentendum est, in quo, si non lucidis flammis sese prodit, rapacissimus ignis, tamen sparsus hinc inde, abstrusus, clandestinus, & cineri quasi suppositus latet, eoque periculosius interiora adurit, quo minus sui præsentiam notis evidentibus commonstrat. An ergo tum con-
sul-

sultum est, modo exhibere diluentia, modo spirituosa? An sapientiam practicam arguit, alternis forte horis præbere nunc cum pulveribus terreis nitrum, nunc essentias alexipharmacas? Vix capio ego artes ejuscemodi medicinales, vix rerum gerendarum exemplar eas intuebor unquam! Sane, quæ toties laudatur inter Medicos paradoxo nomine insignita mixtura simplex, confusum mihi remedii genus videtur. Debet, si mysterium compositionis & confusionis rite intelligo, spiritus vitrioli antisepticum, antiphlogisticum, refrigerantem edere effectum, cum interea spiritus theriacalis cum tartari spiritu æstum necessario intendat, inflammatoriam diathesin augeat, alcalescientiam humorum, in quam tendunt, valde juvet. Neque igitur & illam amavi hæctenus, vel solum spiritum vitrioli suspectum in malignis habens, aut saltem, si dilutior redditus fuerit, eum acidis vegetabilibus multum postponens. Sed de hac materia forte alibi.

§. 19.

Venire autem nunc ad alexipharmaca & bezoardica insipida terrea, nullaque acrimonia irritante prædita debeant, eorundemque examen suscipere. Enimvero, si ab antiquatis traditionibus recedendum est, ut recedere ab iis sine dubio licet, neminem facile futurum confido, qui serio affirmare ausus fuerit, illa vel infringendo venenoso stimulo, vel ejiciendo eodem ex corpore directe convenire. Quare ea omnia, licet innocua sint, tamen, quia otiosa habentur, prorsus rejicienda sunt, quum, si ullus morbus alius, sane malignæ febres, remediis vera energia pollentibus indigeant. Neque moror illas virtutes precarias, quibus pulveres ex ejusmodi ineptis quisquiliis compositos instrui turba practicum clamitat; omnes quippe futiles sunt, & inanes, quod infra sigillatim demonstraturum sum; jam interea omnia ejusmodi terrestria pharmaca missa facturus. Postquam autem tam de noxiis quam de inutilibus remediis miasmatis & inversioni & proscriptioni ex corpore destinari in vulgus solitis disputavi, postulat omnino rerum ordo & necessitas, ut de iis nonnulla colloquar, quæ vere hujusmodi intentionibus, si non penitus, utcumque saltem, ac ut ars ad summam sui potentiam evecta concedit, inservire ratiociniis & rerum usu depre-

Remedia terrea
ad hunc finem
inutilia; Aci-
da, & præcipue
acetum, vere
proficua.

henduntur. Quando vero omnium malignarum phenomena, five primas ipsarum remotioresque causas, five indolem morbi ipsius decursumque ejus spectes, clarissime evincunt, miasmati esse septicum, putridumque ingenium; porro, quando nil in rerum natura offenditur, quod majorem antiputridam antisepticamque virtutem custodit, præterquam acida; in iis, si tempestive prudentiusque adhibeantur, latere aliquod antidotum contra miasma malignum, ratio & experientia loquitur. Atque eapropter commotus cl. BERGERUS, si ulla alia remedia, acida certe alexipharmacorum elogium promereri asseverat. Certa que & diuturna experientia se confirmatum habere profitetur illustr. HOFFMANNUS, acida, si quis iis dextre usus fuerit, omnibus alexipharmacis palmam præripere. (b) Est ergo acidis non ficta fundamentoque lubrico hypotheseos alicujus nitens, sed vera, & usu præstans potentia obtundendi invertendique stimulum venenosum, malignarum febrium. Restat vero stimuli hujus jam suscepti in corpus ejectio quantocyus administranda, ad quam qualia remedia tuto potenterque simul factura sint merito inquirendum. Sane halitus subtilissimi forma contagium ingredi humanum corpus certum est; quare vix aliud colatorium exclusioni ejus promptissimæ magis erit appositum quam cutis, in qua innumera portæ patulæ inveniuntur. Si ergo datur in rerum natura remedium primo stimuli ingenio adversum, simulque perspirationem, aut sudorem etiam, sine dispendio humorum tenuiorum, sine impetu, sine actu, sine phlogistica diathesi sanguini inducta movens; erit illud exquisitissimum, omnique auro ad invertendum ejiciendumque miasma habendum carius. Eja vero tale datur! simplex, ubique obvium, tutissimum, millenis vicibus probatum: *Acetum*. Deque eo unicum saltem, qui instar omnium est, loquentem audiamus BOERHAAVIUM: *Ad putredinem veram corruptionemque mortiferam adeo prodest acetum, ut nil habeat simile. Sudoriferum certius efficaciusque ignoramus, quam acetum dilutum, aut merum, si potatur, quam maxime sudores propellat etiam in peste, maximeque malignis in morbis, ubi alia vix respondent.* (c) En summum alexipharmacum! quo

(b) M. S. Tom. II. p. 205. (c) in Chym. Tom. II. p. 185. 186.

quo majus, quo convenientius, quo certius, quo tutius medicina
 vetus & nova nescit, quod ad prophylaxin æque ac curationem
 malignissimarum febrium, si ullum aliud, inservit. Hoc ut ex me-
 rito egenis agris satis laudassent; hoc ut ditioribus omni pretio-
 so remediorum apparatu neglecto exhibuissent omni tempore
 Medici; hoc ut meracum reliquissent, neque suis acribus radici-
 bus unquam inquinassent pharmacopolia optarem. Apage cum
 acetis officinarum alexipharmacis, bezoardicis theriacalibus, radi-
 ce helenii, serpentaria, angelica, contrajervæ, zedoaria, myrrha,
 bacc. junip. theriaca &c. corruptis. Segregandum est, quando de
 fanitate & vita humana agitur, accuratissime utile a noxiis; neque
 ferendum, ut venenosi aliquid veneni antidoton ingrediatur. Suffi-
 cit acetum simplex, falliturque turpiter, qui adjectione radicum
 ejuscemodi exaltari ejus vires statuit, quas inde hebetari magis mi-
 nusque salubres reddi, ac sine illis futuræ erant, certum est. Qua
 in re, quod latus animadverto, mecum consentit cl. SCHULTZIUS: (d)
*Experientia, inquit, merito permittitur decidendum, an revera
 multam præ bono & simplici aceto, compositis istis acetis prærogati-
 dam tribuere liceat. Et annon certis subjectis & temporibus præstet
 simplici, utpote minus calefacturo, faciliusque exspirabili, quam vege-
 tabilium resinorum & calidorum particulis saturato, considerare. Ego
 certe famosæ illius aquæ prophylacticae Sylvii multas libras, ne qui-
 dem unius obuli pretium æquare in prophylaxi & therapia mali-
 gnarum vera, si acetum non haberent, firmiter persuasus sum. Su-
 perat acetum simplex, ne quidem, ut vult Sylvius, destillatum, omnia
 illa damnosa præparationis artificia. Atque mirandum est, cur SYL-
 VIUS ipse ingressurus nosocomium, agrosque alios peste laboran-
 tes invisurus, impigris haustibus, quam adeo laudat, non assumse-
 rit aquam suam prophylacticam, curque neglecta eadem, simplex
 saltem acetum vini vulgare, vel ad summum calendulatum ad un-
 ciam unam alteramque expotaverit. Responder appositissime mo-
 do allegatus doctissimus SCHULTZIUS: *Sylvium, hoc ipso satis super-
 que fuisse testatum, quantum in proprio corpore simplicitatem artifi-
 ciori formulæ præferat.* Hoc usus evporisto Medicus hic celeberrimus*

Efficitur hi-
 muli curandi
 & curandi mor-
 tem præven-
 tes præven-
 tes.

(d) in prælect. de viribus & usu medicament. pag. 1.

mus inter mortes & funera salvus perstitit; Hoc summo cum emolumento omnium remediorum vehiculum sagaces elegere felicissimi olim Rosenbergenes Loimiari, cl. MILDIVS noster & cl. HOLMANNUS; (e) hoc usi, ubi necessitas postulaverit, omnes Practici habebunt remedium vere alexipharmacum, quod cum MINDERERO, (f) & DIEMERBROECKIO, (g) viri praestantissimi dignissimis encomiis munitum commendarunt.

§. 20.

Propos. V. Utrumque, si non prorsus impetratu possibile, effectuum miasmatis hausti curationem, illorumque consecratorum praecautioem, quibus positis experientia teste mors ponitur, Medicum moliri decet. Cum vero (per *Propos. II.*) effectus miasmatis primarii redeant ad dejectionem virium, ad irrationes solidorum, ad stagnationes & inflammationes; his omnibus sollicite erit prospiciendum. Porro cum proxima mortis causa fundentur in coagulationibus & colliquationibus sanguinis, totaque morbi tragedia in putredine tandem finiatur, opus erit, ut omnia remedia, quantumvis aliis finibus dicata, sint simul putredini quam oppositissima. In curanda dejectione virium febres malignas comitante abesse debere longissime omnia volatilia & nimis acia, sub quocunque demum specioso cardiacorum praetextu collaudentur, sponte opinor elucescit. Omnia suaveolentia, gratoque sapore praedita, quae nullo impetuosa commotionis vitio laborant, sed lenissimo, nervisque amiceffimo stimulo agunt reficiendis viribus perquam idonea hic inveniuntur. Ausim interim dicere inter omnia analeptica febribus malignis dicata, primum locum promereri vinum Rhenanum bona nota largiori aquae simplicis quantitati admixtum, cujus iustissimus praeco est cl. HOFFMANNUS. (h) Praeterea, succum citri, pomorum sinensium, granatorum, ribium, berberum, rub. id. &c. egregie languentes misere aegros reficere, atque in hoc rerum statu pro summis cordialibus habenda esse, ratio dicitur, rerumque usus docet.

Effectus stimuli curandi, & causae mortem generantes praecavendae.

(e) Vide Kanoldi *Sendschreiben* p. 132. (f) in medicina militari. (g) de peste. (h) *diff. de Vino Rhenano, & Med. Syst.* Tom. II. p. 205. item Tom. IV. Cap. de febribus epidemicis, & petechiali.

docet. Quorsum & syrupum illum ex Italia ad nos afferri solitum, quem acria di cedro vocant, elegantissimum gratissimumque remedii genus referendum habeo. Irritationem quod spectat, illa stimuli septicæ putridique correctione per crebrum acidorum usum præcipue oppugnabitur. Porro autem diluentia & demulcentia potulenta largissime hausta pulcherrime profunt. Stagnationibus obviam id aqua vel simplex, vel addito paucò vino rhenano succisque horæorum acidulis admistis, medicamentosa magis reddita, impigre ingurgitanda. Constanter & a me & ab aliis Medicis nostracibus grassante ultima epidemia observatum est, strenuos potatores, helluonesque aquosos omnium maxime ex imminente mortis periculo evasisse. Ut vero stagnans in vasis immeabilis cruor non saltem diluatur, sed & vere attenuetur & solvatur, saponaceis diligenter utendum est, ad quæ eximium illud remedium Hippocraticum, oxymel, cum syrupis omnibus officinalibus ex fructibus acidiusculis paratis, referri debet. At cum illæ stagnationes sint potissimum inflammatorix antiphlogisticis diluentibus & saponaceis jungendum cum aceto, succo citri, reliquisque acidis laudatis, polychrestum nitrum non ad gr. ij & iij. pro dosi in pulveribus forte bis vel ter per nyctimeri decursum usurpandis, sed ad scrupulos & drachmas. Nulla ratione autem hic reticenda camphora nitro mista, quam sub hoc connubio generosissimum sistere remedium, ac prorsus egregios effectus edere, multiplici experientia constitit. Amavit hoc medicaminis genus admodum vir Practicotatus, Rosinus LENTILIUS, ut ex ejus Eteodromo passim constat. Notumque Medicis est, quanta fiducia illud pro specifico in malignis declaraverit, quo nil deprehenderit præstantius cl. HOFFMANNUS. (i) Nec præter rem nitrum & camphoram, fortissimos malignitatis debellatores, celebrat KLAUNIGIUS, (k) quod ipsum recentissime elegantissimis observationibus quibusdam insignis WERLHOFFIUS confirmavit. (l) Ego postquam olim, imbutus HOFFMANNI dulcissimi præceptoris principiis, novellus tum Medicinæ Doctor, exercitationem de virtute camphoræ refrigerante

Ff f

(i) Med. Syst. Tom. III. p. 537 (k) in nosocom. Charit. p. 73. (l) Vid. Comm. litt. Norimb. A. 1734. hebd. 33. 34.

rante edere ausus fueram, multiplici deinde experientia didici illa omnia, quæ, theoreticum mere agens, exposueram, pulcherrime in praxi succedere. Neque mihi tempero, quin publice grates decernam eximio WERLHOFIO, partim quod supplere suis observationibus in commercio Norico mei opusculi defectus humanissime voluerit, partim quod circa dosin me audaciorem multo reddiderit. Sine vanitate quippe nunc asserere possum, me & aliis morbis inflammatoriis laborantes & nonnullos febribus malignis ita affectos, ut sub summa virium prostratione, jectigationibus perpetuis, deliriis, convulsionibus &c. omnia conclamata viderentur, per DEI immortalis gratiam sola emulsione camphorata WERLHOFIANA, stupentibus amicis & adstantibus aliis, persanasse; quos omnes restitutos mecum laudare jussi virum præcellentissimum, cujus sinceritati doctrinæque, ut alia in praxi clinica, ita & hanc methodum debeo. Atque hæc, quæ hactenus commendavi, remedia ad unum omnia perquam egregie respondere fini ultimo putredinis præcautioni, nemo eorum, qui perspectas habent veras medicamentorum vires, facile in dubium est vocaturus. Rectissime veteris ævi Medici ad synocham suam putridam referebant febres illas omnes, quas malignas hodie appellare consuevimus, quam sæpe vero in eorum momentis mentio injiciatur de putredine, syrupo de limonibus, de acetositate citri, oxysacharo, posca, oxycrato &c. corrigenda, satis illorum lectores norunt. De Ægyptiis refert Prosp. ALPINUS, (m) quod in omnibus febribus pestilentialibus potiones ex aqua pura acidoque citri, limonum, berberum, tamarindorum aliis remediis præferant, quum hæc astum sitimque sedent, vires reficiant, atque putredini illarum febrium resistant. Dignissima sunt lectu, totidemque verbis merito hic apponi merentur, quæ de Turcis habet Gualth. HARRIS: (n) *Illis, inquit, qui malignitatis notione decepti, utpote nomine funestos medicaminum inflammabilium effectus tutissime celante, talefacientia diaphoretica in curationem omnium fere febrium solent adhibere, propono considerandam communem Turcarum praxin, a mercatoribus fide dignis mihi concreditam, indoctam quidem, sed vere rationalem, in curanda ipsa*

(m) Lib. IV. de medicina Ægypt. c. 1. & 15. (n) de morb. infant. p. 80. edit. Amst.

ipsa peste, malignarum febrium facile principe, per succum limonum in omne jusculum liberalius instillatum, per frusta limonum saccharata ore frequenter masticata, & per potum apud eos vulgatissimum, dictum Scherbet, (qui est aqua melle vel saccharo dulcata) hoc est, per ipsum regimen frigidissimum, utpote quibus Mithridatium, Theriaca Andromachi, radix serpent. virginiana & coetera nostrorum remedia calidissima, alexipharmaca nuncupata, bonis auspiciis sunt plane incognita, aut in nullo numero saltem habentur. Neque igitur mirum est, pestem (cujus terror nostratum animos fulguris ad instar longe lateque percutit) apud illos nonnunquam minorem hominum stragem facere solere, quam mitem alias febrem iis in regionibus, in quibus grassatur doctrina. Utinam simplicem hanc praxin normam intuerentur agendorum moderni Medici omnes! maxime cum inter nostros non defuerint, qui summan acidorum vim in ejuscemodi febribus fuere experti. Multam illorum mentionem injicit inter alios MAUR. HOFFMANNUS, (o) ac inter recentissimos cl. KRAMERUS: Acida specifica in malignis vocat, atque maxime acetum vini ex multiplici experientia valde extollit. (p) Summa velim attentione legant, relegantque clarissimi hujus Practici cogitata de aceto Medici nostrates omnes: *Hodiernorum Practicorum mores*, ait, satis mirari nequeo, qui ab aceto plane in morborum malignitate abstinent, ac totum fere negotium naturæ permittunt. Pauci acido citri, limonumque, sed tam exiguis dosibus, utuntur, ut vix ullus hinc effectus sese exerat. (q) Atque certe aceto ad coagula sanguinis phlogistica solvenda, ad colliquationem putridam stagnantium humorum inhibendam in tota medicinali materia nullum datur remedium pulchrius! Summum ergo in eo latet morborum illorum mortisque inde metuendæ antidotum. Mallem vero uti aceto, aliisque acidis vegetabilibus, quam adhibere mineralia, ut vitrioli spiritum in mistura simplici, & Tincturas illas vitriolicas, quia mineralia acida, ob coagulum, quod sanguini inducunt,

Fff 2

(o) In dem Bericht, von den ansteckenden giftigen Pest-Fiebern. (p) Vide ejus consilium medicum de morbo Castrensi epidemico, quod recensetur in Comm. litt. Norimb. 1735. hebd. 5. (q) In Comm. litt. Nor. A. 1735. hebd. 32.

ducunt, suspecta paulisper habeo, licet, diluta satis si exhibeantur,
ea securiora reddi posse autumem. (r) §. 21.

(r) Remedia præcipua, vera, efficacia malignarum hæcenus exposui; cumque illis adscribi a Præcificis Vesicantia norim, quæ valde laudari solent plerumque ad torporem excutiendum, ad fluida stagnantia propellenda, ad revulsionem a capite impetrandam, ad deliria inhibenda, ad convulsiones sopiendas, & quæ sunt reliqua, paucissima de iis adjici commode hoc loco posse videntur. Ipse olim, quod fateri debeo, in ea sui sententia; atque Vesicatoria aliorum Clarorum Virorum sequens medendi methodos frequens adhibui, tamen prorsus aliter jam sentio, cautissimeque mercandum esse cum usu eorum in malignis, sæpissime plus noxæ quam emolumenti afferente, credo. Hoc ipsum ut clare perspiciatur, paulisper velim Lectores mei spectent effectus illos, quos a vesicatoriis sine respectu ad morbum quendam habito, ipsisque adeo solis, infecutos fuisse, observationes & experimenta docuere. Statim simul ac cantharides largius præcipue applicatæ sunt, partem, cui superjacent, primo irritant & inflammant; neque tamen in externis suam operationem finiunt, sed per venas absorbentes sese altius corpori insinuunt, humoribusque sal suum acerrimum admiscunt. Inde igitur brevi reddunt pulsum velocem, febrilem, etiam in homine frigidissimo; Sequitur calor præternaturalis & anxietas; nil vero (quod elegantissime in *diff. de usu & abusu vesicantium* notat *Baglivus*) tam cito post adhibita supervenit vesicantia, quam sitis cum linguæ ariditate, sæpe vix quibuslibet remediis temperanda. Porro fauces halitum foetidum cadaverosum spirant; Urina lixiva, foetida, acris mingitur; sanguis in acre putridum pessimeque olens liquamen solvitur: cruorem nempe, partim dissolutum, partim nigerimum, coagulatum, polyposum, reperit in Cadaveribus canum, quorum antea venis jugularibus tincturam cantharidum infuderat cl. BAGLIVUS. Atque eo redeunt vesicantis effectus, etiam in corpore hominis antea sanissimi. Jam an illi respondeant malignarum ingenio & curationi videbimus brevibus. In malignis subest stimulus acer; in malignis adest anxietas & lingua arida, in malignis ex humorum putredine mors, eademque in cadaveribus malignis demortuorum sanguinis & humorum coagulatorum & solutorum facies cernitur, ac in canibus Baglivianis observata est a solis cantharidibus infusus. Fallor igitur maximopere, aut vesicantia ex sua indole minus respondent malignis, sed potius deleteriam febris malignæ indolem juvant, tantum abest, ut inhibeant, & in melius mutant. Neque enim audiendi sunt, qui Venenum extrahi e corpore Vesicatoriorum usu perperam contendunt. Damnant Præcifici quidam circumspècti in morbis acutis inflammatoriis usum cantharidum, licet aliter eisdem multum saveant; cum vero ingenium malignarum vere absolvatur inflammationibus viscerum, nescio quomodo illis quadrare dici possint Cantharides. Miror cl. Baglivum in sine doctissimæ suæ dissertationis concedere usum in malignis ex coagulo & visciditate humorum, quem cap. II. §. 3. recte omnino in statu sanguinis ad dissolutionem & colliquationem tendente disuaserat. Sed fuit distinctio hæc & usus limitatio ex errore optimi Viri, alibi febrium malignarum causas modo esse sanguinis coagulationem, modo colliquationem asserentis; cum tamen utraque potius sit effectus deleterius in his morbis obveniens, quibus vix competere vesicantia, ob rationes jam traditas, palam ajo. Ordinarie ad ea confugere videas Præcificos, in malignis, quando subfultus tendinum & convulsiones ingruere observantur. Licet autem cum Baglivo in convulsionibus sine febre ea interdum sat pulchrum esse remedium norim, tamen convulsiones febris inflammatoriz supervenientes cantharidibus vix aggredere curare, sed certissimo

§. 21.

Propof. VI. Ex propofitionibus vero omnibus præmiſſis haud fequitur, febribus omnibus epidemicis, atque ob peſſima ſymptomata pro malignis declarandis, occaſionem dediffe miasma venenofum ex aëre hauſtum; ſed ab aëre tantum a ſua temperie recedente, ejusque viciffitudinibus ſubiraneis, aliisque cauſſis, valde ſæpe malignæ febres populariter etiam graſſantes oriuntur.

Conſentiunt Medici omnes, ſigna pathognomica februm malignarum conſtituere Virium proſtrationem ſubitanæam, pulſumque debilem admodum & inæqualem, atque quamcunque febrem, ubi hæc ſymptomata cum aliis obſervantur, pro maligna declarandam eſſe affirmant. Ego vero in ſuperioribus monſtravi fuſius, quomodo a ſtimulo putri in aëre hoſpitante virium proſtratio, pulſusque debilitas excludatur; cum autem in febribus a deſſe poſſint vires proſtrata, pulſusque debilis ſine ullo miasmate prævio a cauſſis proſus aliis etiam ſine miasmate naſci poſſe febres per ſymptomatum gravitatem vere malignas, facile puto innotefcit. Nimis notum eſt, penuriam bonorum humorum, quacunque ratione inductam, ſine omni

Malignitas febrilis ſine miasmate.

Fff 3

con-

certiſſimo præſagio omnia pejora futura iis applicatis prædicere auderem. Multo minus, etſi Praxis communis ingruentibus vel præſentibus deliriis ad veſicatoria tanquam ad ſacram anchoram confugere jubet, ea cervici aut brachiis ægri apponi permittere. Ratio dicitur, vix poſſibile eſſe, ut tum proſint; uſusque rerum Baglivum docuit (diſſ. cit. Cap. II §. 4) *delirantes ab uſu Veſicantium plures mortuos eſſe quam ſanatos.* Dignum memoratu eſt, quod ſcripſit Expertus Practicus Thonerus lib. I, obf. 20. *Cum quotidiana quorundam Medicorum ſit cacoethia, ut in febribus malignis, ſi dolor capitis & deliria infeſtant, multum ſpei ponere ſoleant in applicatione Veſicatoriorum; ut mihi conſtaret de ſucceſſu, percontatus ſum Chirurgos multos, quorum relatione mihi innotuit, plerosque, quibus iſta admota ſunt, fuiſſe deſunctos. Et ſane plures ipſe novi, qui ſic in tumbam fuerunt præcipitati. Idem fere mihi obſervare viſus ſum in epidemia noſtra ante biennium graſſata. Oro igitur Practicos, ut genuinam & veram operationem cantharidum, genuinam & veram indolem malignarum inter ſe ſollicite comparent, tumque de uſu & abuſu hujus remedi generoſi aliter, & efficaciſ, perite judicent. Qui nihilominus experientiam elamant, illis cogitanda permitto, quæ diſſ. de cantharidibus theſ. 17. in uſum earum in malignis inquirens doctiſſime ſcripſit cl. Albinus. *Id Medicamenti genus, quo ipſo febris artificialis inducitur, quod ſanguinem fundit, illiusque mixturam turbat, quod partes ſolidas inflammat, & magnam aſtum ciet, febrem tollere debet. Fiet ſane hoc, ſi febrem efficere & effacere fuerint ſynonyma. Quibus feliciter ſucceſſiſe viſum eſt, fallaciam non cauſæ pro cauſa commiſere.**

contagio statim post se trahere motuum voluntariam impotentiam, pulsusque segnitiam ac imbecillitatem; At quia virium prostratio in malignis est subitanea, hominesque succis & sanguine ditissimi, æque debiles ac alii in instanti quasi redduntur, sine ullo prægresso liquidorum dispendio, defectum laudabilium humorum inter causas malignarum febrium allegare vix licet. Verum enim vero ponunt omnino & pulsus validus ac æqualis, & motus muscularis, sive virium vitalium involuntariarum, & virium morricium voluntariarum præsentia sanguinis circuitum liberum, facilemque, per omnia vasa corporis, quemadmodum id capite de cardiacis perspicue ostendi. Quodsi igitur præsentem febrem ponam sanguinem ex quacunque causa redditum densum ac immeabilem, pono etiam simul circulum impeditum & difficilem; adeoque statim rationem sufficientem defectus virium, ergo malignitatis. Porro quodsi supponero sanguinem immeabilem obstructurum quammaxime illa vascula, quæ omnium in corpore sunt exilissima, igitur vascula pulmonis & cerebri, nova atque momentosa valde ratio nascitur, unde virium prostratio facili opera potest deduci. Imo vero, si sanguine bono, fluido, sano, eodem manente, vasis omnibus patulis apertis etiam iisdem manentibus, saltem fingam illius ingressum in vasa aliena quomodocunque concitatum, atque hoc ipsum ita accidere in pulmone & cerebro maxime supponam; necessario simul supponere cogor obstructions vasorum pessimas in cerebro, secretionem nervosi fluidi interclusam, nervorum compressiones &c. Nonne autem ab his omnibus vires summe prostratae? Dentur veritales errores loci, seu sanguinis transitiones in vasa naturaliter sanguinem non ferentia posita febre quacunque, nonne illa statim erunt maligna i. e. virium prostratione maxima comitata, sane ita leges motus in corpore humano obtinentes jubent. Illa vero, de quibus verba feci, sanguinis immeabilitas, illarum obstructions vasorum in visceribus vitalibus, illi errores loci adeo multum in recessu habentes, per varias causas in corpore humano sunt possibile; ergo & malignitas febrium per varias causas possibilis, neque semper contagio prægresso eget. Optima malignitatis idea opinor in periculo summo cessaturi circuli per cerebrum, cerebellum & pulmones le-

catu

catur, ut supra jam indicavi; Si ergo ponamus viscerum horum vitalium vasa opilata sanguine immeabili, vel alienos canales ingreffo, nonne statim adest periculum summum defituri circuitus per hæc viscera, maxime si vis cordis, quæ ad solvendas obstructions maxime requiritur, simul langueat, quæ languere læsa cerebri cerebellique functione omnino debet. Favent egregie his cogitatis ea, quæ alicubi in commentario scripsit BOERHAAVIUS: (s) *Si coagulum excitet febrem, & febris sit tam parva, ob vim vitæ debilem, ut non moveat coagulum, omnia stagnant, & oritur species mortis, quæ vocatur maligna.* Ex his omnibus igitur collatis accuratius cum iis, quæ in superioribus adstruxi, clarissime apparere puto, malignarum ingenium genuinum, sive illæ oriuntur a stimulo septico ex aëre, sive ex aliis causis ponendum esse in stagnationibus, cumque stagnationes facile sequantur diatheses inflammatorix stagnantiumque humorum abitus in corruptionem putredinosam, jure nunc afferere licebit, malignas omnes corpus disponere ad putredinem, sive a putrido stimulo primo oriuntur, sive minus, colliquationemque illam putredinosam, quæ vulgo miasmatis fermenti instar agenti immediate tribuitur, æque oboriri in humoribus, sine supposito fermento maligno, ut nonnullis loqui placet, si saltem stagnationes eorum & inflammationes fuerint prægressæ. His autem stagnationibus adeo malignis aërem, ab omni putrida septicaque labe vacuum, solo suo a justa temperie recessu sæpe sæpius ansam subministrare, verissimum est. Certe aëri bene constituto, id est justo gravitatis elasticitatisque gradu pollenti summam esse in juvando decenti sanguinis circuitu potentiam, ipsumque adeo liquidorum nostrorum fluorem justum bonam partem aëri deberi, nemo facile negaverit. Quidni igitur aër ab illa indole ad circulum humorum suum requisita quomodocunque recedens vitalis fluminis cursum varia ratione mutaret, turbaretque? idque modo rapidius plus justo provolvi, modo lento nimis gressu procedere, imo & stagnare hinc inde faceret. Viventia certe homines sumus thermometra & barometra, atque pro elateris gravitatisque ratione aër sanguinem nostrum expandit, comprimit, cogit, imo vero cum non vitreis rigidisque tubulis,

CRUOR

(s) aph. 593.

cruor noster, sed vasis mollibus flexibilibusque contineatur, in hæc ipsa simul agit, eaque dilatat, coarctat, occludit, adeoque humorum cursum multis modis immutat. Nil dicam de ventorum noxis; neque, quod levi opera succederet, fuscæ ex aphorismis Sanctorianis deducam, solam perspirationem cohibitam malignis febribus procreandis sufficere, cum tot inde suffocationes humorum, oppilationesque minutissimorum canalium pendeant; nec de vicissitudinibus aëris adeo epidemicis febribus faventibus multa proferam. Testes sint harum rerum locupletes omnes omnium popularium morborum descriptiones, magno numero ubique extantes, in quibus modo insuetas anni tempestatum constitutiones, modo aëris subitaneas mutationes ex calido in frigidum humidum, pluviosum; Ex frigido, humido, pluvioso in calidum & siccum &c. causas eorum adæquatas allegari videas. Atque hunc aëris energiam in generandis febribus malignis facillimam conceptu crediderim. Sit enim exempli causa aër immodico calore æstuans, is sane sanguinem multum expandet, atque rarefaciet, ac in iis minimum, quorum vasa antea jam plena & turgida conspiciebantur, eundem eo deducet, ut vix coerceri sese canalibus suis patiatur. Jam autem subito sequatur calidum aërem humidus & pluviosus, is certe vasa totius corporis omnia reddet justo flaccidiora; Cum vero vasa sanguinea antea vix caperent rarefactum sanguinem, facillimus ipsi majus spatium affectanti nunc pandetur transitus in aliena laxata. Atque ita subito sæpe orientur illi errores loci, de quibus in antecedentibus paginis modo exposui. En ergo, si ita loqui licet, malignissimas febres sine contagio, a solo, quis hoc crederet primo intuitu? aëre calido & humido. Et quid multis! Ex aëre diu penitus humido simulque valde calefcente, ipsam pestem gigni inter animalia jam dudum Medicos scripsisse, nemo ignorat, putrefactionemque veram corporum vix alia causa promoveri magis quam calidi aëris humiditate, adnotat Illustr. BOERHAAVIUS. (†) Ipse etiam, quod Medicis sævis notum est, Hippocrates Pater atrocissimam illam a Thucydide descriptam Peloponnesi pestem ab aëre saltem austro ac pluvioso deducit. Nullum igitur dubium superest, etiam sine putri-

(†) in Chem. Tom. I. p. 407.

putrido miasmate in aëre volitante febres summa malignitate affligentes sæpissime prognasce. Vix vero opus, ut de harum methodo therapeutica aliquid addam, cum, manente fere eadem morborum facie, licet causæ occasionales differant, manentibusque iisdem causis mortem inducentibus stagnationibus, inflammationibus, colliquatione putrida, alia neutiquam requiratur, quam quæ in superioribus jam exposita habetur. Dicta ergo hæctenus de febribus malignis sufficiant, sed restaret adhuc peculiaris de artificiali malignitate, febribusque non ex suo ingenio, sed Medicorum culpa malignis tractatio, at, cum de hac materia passim jam locutus fuerim, nolo amplius eadem lectorum patientiam offendere.

§. 22.

Quicumque vero nunc ruminare serio illa omnia voluerit, quæ fufius de vera malignarum febrium natura, huicque genuina medendi methodo commendatus sum, ille sane, positus, ut veri studiosum decet, præjudicatis opinionibus, vix capiet, quæ ratione demum bezoardica terrestria inservire posse indicationibus therapeuticeis dicenda sint. Certe nec in iis quomodocunque consideratis latere veneni aërei stimulantis antidorum, nec ea ad veneni exclusionem juvandam apta haberi, nec virium debilitati quadrare, nec stagnationibus & inflammationibus solvendis paria esse, nec colliquationem putridam humorum præpedire, sine hæsitatione puto asserere, adeoque eapropter talia omnia merito pro ineptis & otiosis remediis declarare licebit. Videntur interim sibi clarissimi quidam viri instrui rationibus, quibus usum pulverum suorum bezoardicorum fixorum non saltem excusent, defendantque, sed & simul valde proficuum demonstrare valeant. Atque ne illæ lectorum aliquem ad mea castra forte transitum parantem offendant, dubiumque teneant, argumenta omnia mihi contraria, quotquot eorum legendo reperi, diluere atque remove tenebor. Illa vero ex eorum censu, quæ prorsus inepta sunt, ridicula, atque puerilia, haud moror. Quis facile vultum adeo gereret austerum rugosumque, ut non solveretur in risum, quando terram Melitensem eapropter alexipharmacum remedium haberi legerit, audiveritque, quod S. Paulus, cum in insula Melita hybernaret, non solum speluncæ huic,

Refugia in-
ania, cur usus
cerreorum in
malignis præ-
fit.

Ætiologiæ ani-
les, & fabu-
losæ,

ex qua terra effoditur, & in qua versari fuerit solitus, dictam virtutem communicaverit, sed etiam, postquam sarmenta in ignem conjecturus viperam manuprehendisset, toti terræ insulæ benedixerit, omnique reptilium venenatorum generi maledixerit, ac suis miraculis id effecerit, ut omnia animalia suam venenatam indolem ponerent, atque in tota insula ad hunc diem nec serpentes, nec viperæ, nec alia venenosa animalia inveniantur. (u) An sana ratione utens eam ob rem terram Melitensem febribus malignis curandis habilem crederet? an in eam easpropter migrasse virtutem alexipharmacam, quando compacta & sigillata in una parte effigiem S. Pauli tenentis viperam gladio circumvolutam ficit, prudens aliquis sibi persuaderi pateretur? Sane valde analogæ est narratiuncula hæc alii cuidam, quæ de saphiro circumfertur, cuique, quod mirandum, ETTMULLERUS & HOFFMANNUS subscripsere. Posterior saphirum anthraces pestilenciales non aliter quam aqua ignem extinguere scribit. (w) Prior vero saphiri famosissimum usum esse memorat in carbunculis, quasi magnetice curandis, in circulum nempe circumducti, nam ita eum efficere, ut brevi post circulus nigrescat, & carbo integer a parte sana separatus excidat. Ignorarem adhuc undenam illa historiola, cujus vanitatem experiri omnibus Loimiæ licet, suum ortum nacta fuerit, nisi egregium Oswaldi Crollii libellum de signaturis perlegissem, quo, saphirum suo calore denotare anthraces, hinc (qualis consequentia) iis mederi, homo impudentissimus nugatur. Sed ampliori ineptiarum hujus farinæ commemoratione tempus feriis magis destinatum, chartasque perdere nolo. Quando autem in conquirendis ætiologiis operationis terreorum bezoardicorum veri aliquam speciem præ se ferentibus occupor, statim animo obversantur qualitates veterum frigidæ & siccæ, quibus illi instrui terras & bolos arbitrantur. Cum igitur boni hi viri, id quod etiam veritati satis respondet, putredinem in febribus malæ indolis accusarent, frigidum vero & siccum adversum esse putredini probe scirent, prona consequentia terras & bolos putridis febribus opponi debere argumentabantur.

Quare

Qualitas terreorum frigidæ & siccæ.

(u) Recenset lepidam hanc fabulam inter alios Dale in mat. med. p. 49. & Nenter in notis ad Ludovici Pharmaciam p. 86. (w) in clave p. 154.

Quare ad recentiora usque tempora in libris materiam medicina-
lem complectantibus sat multis, sæpius, quando de terris sigillatis &
bolis aliisque terrestribus indolis remediis prædicatur, quod sint fri-
gida & sicca qualitatibus, aut quod siccent & calorem restinguant, con-
clusionem statim annexam videas, adeoque resistunt putredini. (x)
Atque verum est omnino, & in vulgus notum, frigus summum esse
putredinis antidotum, ipsamque adeo pestem summæ putredinis
morbum, cujus ferociam atmosphæra calida mirifice juvat, si vel ma-
xime sævierit, remediaque eximia eluserit, superveniente hyberno
frigore sæpe sponte mansuescere. Neque minus Chemicis Medi-
cisque scitur, putrefactionem animalium, piscium, vegetantium,
in siccis nunquam fieri, sed potius e contra, ut BOERHAAVIUS id
ipsum eloquitur, omnia illa orbata integre sua aqua, ideoque omni-
no arida, quam diutissime in aëre sicco non corrupta conservari,
quæ, humectante madefacta aqua, quam citissime solent in abomi-
nabilem fracedinem putrescere. (y) Esque propter etiam cl. HOFF-
MANNUS apposite causam dissolutionis intimæ corporum, quam
omnis putredo ipsis inducta supponit, motum intestinum partium
humidarum & copiosum materiam agitativam calidam influxum sta-
tuit. (z) Satis igitur certum est, humidam & calidam juvare pu-
tredinem, siccam & frigidam ipsi adversari; nondum tamen proin-
de sequitur, terras medicinales & bolos, utpote frigidas & siccas, ad-
versari febribus putridis malignis. Nolo diutius qualitates frigidas
& siccas remedium horum, hodie ubique explosas, impugnare;
sed brevissimis saltem noto, ipsas non absolute, sed respectu corpo-
ris simul considerari debere, valdeque opus esse, ut, num causas, quæ
præsentibus malignis febribus putredinem sanguini inducunt, re-
movendis illa paria sint, diligenter inquiratur. Has vero ita com-
paratas esse, ut omnem suppositam terrarum frigidam & siccam
energiam eludant, sponte liquet, quare his rebus non amplius im-
moror, maxime cum infra paulo specialius de hoc etiam argumen-
to agendi, occasio sit nascitura. Pergo igitur ulterius, atque tædio-
sas illas querelas, quibus toties lectoribus meis gravis esse debui, de

Acidum mali-
gnum.

G g g 2

acido

(x) Ita e. g. Schroederus lib. V. classe I. de Cornu Cervi ulti dicit, quod vi sua siccante, pu-
tredini resistat. (y) in Chem. Tom. I. p. 517, 518. (z) diss. de putredinis doctrina §. 3.

acido perperam pro causa pene omnium morborum venditatio, denuo repeto. Causam proximam malignarum febrium esse acidum volatile acre vult ETTMULLERUS, (a) quare non saltem terrea animalia, & absorbentia in genere valde laudat, (b) sed & bezoardicum minerale in specie nobile esse remedium in febribus quibusvis malignis declarat, quod acidum malignum ab eodem figuratur. (c) Dolendum, eousque suæ hypothesei indulgisse ETTMULLERUM, ut in incremento morborum malignorum nil melius esse spiritu C. C. pronunciaverit. (d) Variæ deinde passim offenduntur in aliorum Practicorum monumentis inculpationes contra acidum malignum directæ. Adeo huic theoriæ inhæret RAMAZZINI, (e) ut plerosque, qui de febribus his scripserunt, acido causam tribuere falso asseveret, hocque volatilibus ejiciendum esse suadeat. Bolum armenam eapropter alexipharmacam statuit Salomon Dale, (f) quia acidum inhibeat, atque etiam JUNCKENIUS in suo lexico pharmaceutico, occasione pulveris bezoardici minoris WEDELII, de acidi maligni correctione inde imperanda verba facit. At Medicorum horum omnium placita vix hodie adeo theoriæ & praxi febrium nocitura crediderim, quum cum ipsis suis autoribus fautoribusque sepulta maximam partem fuerint; vixque nostra ætate vel suspicio locum habere posse videatur, aliquem iisdem principiis facile subscripturum. Verum enim vero vehementer fallor! superest quippe clarissimi nominis Medicus TEICHMEYERUS, quod doleo, mirum quantum acido ad hunc diem favens, cujus quidem rei testimonia omni exceptione majora ex ipsius operibus recentissimis producere licet. Laudat is absorbentia in malignis tanquam ant-acida & polychresta remedia, *dissertatione sua de purpura*, (g) atque *hæc bezoardica fixa*, diserte scribit, *in omnibus morbis malignis sunt optima & tutissima, nam sunt ant-acida.* Porro (b) in institutionibus materiæ medicæ recentè editis capite de bezoardicis ea agere, ut ant-acida & præcipitantia, acrimoniam temperando, coagula sanguinis resolvendo, & motus humorum sistendo, aperte eloqui-

(a) Tom. II. oper. pag. 324. (b) *ibid.* pag. 334. (c) in colleg. pharm. pag. 775. (d) pag. 661. (e) de morb. artif. c. 41. in fine. (f) mat. med. pag. 42. (g) pag. 22. 23. (b) pag. 114.

eloquitur. (i) Prorsus vero ignoro, quomodo hæc clarissimi viri sententia conciliari queat cum phænomenis malignarum omnibus, quæ ipsi, si quid video, e diametro contrariantur. Sane stimulus morbosus ex aëre haustus certissime est putridus & septicus, ejusque ultimus in corpore humano laborante effectus est putredo; febriumque malignarum præstantissima remedia sunt acida. Quid ergo sibi hic velit acidum pro causa morbi venditatum, non capio. Nil disputo amplius, quia ut alios, ita cl. BERGERUM (k) firmissimis & nunquam diluendis argumentis commonstrasse probe scio, malignitatem neutiquam esse acidam, ac falsissime poni acidum, ubi manifesta est putredo. Absolum ergo est, terrea ut ant-acida præbere in febribus malignis. Optandum potius valde, ut omnis hominum sanguis esset aceto sat forti dilutus, quando febres malignæ grassari incipiunt, aut morbo aliquis jam prehensus lecto affigitur. Absint ergo terrea bezoardica ut ant-acida, sed cheu! non absunt! Diaphoresis atque, si ob acidum non commendantur, aliis finibus in therapia horum morborum explendis pulchre interservire communiter reputantur. Multi omnino Medicorum modernorum, dum materiam halituosam tenuissimam, summeque activam pro causa malignitatis agnoscunt, statim illam, simul ac corpus ingressa est, placide ejiciendam esse clamant, neque huic intentioni magis aliquid quadrare, quam perspirationem auctiorem redditam, urgere solent; atque huc usque sat bene. Nego vero præfracte consequentiam: ergo conveniunt terrea absorbentia; cum in superioribus peculiari capite ostenderit nullum in rerum natura dari remedium terrestre, quod perspirationem augeat vel sudorem pellat. Saluberrima est in principio præcipue perspiratio, præstantissima sunt malignarum remedia eam tuto & prudenter augentia, sed fallitur, qui terreis hoc sine utitur. Summum hic diapnoicum & sudoriferum acetum est, sub justo regimine epotum, & diluentibus ac saponaceis tepide assumptis adjurum, nullis autem otiosis terreis absorbentibus opus. (§. 23.) Sunt deinde alii, qui sociatum ordinarie his febribus immensum virium collapsum intuentes, analeptis & Cardiacis

G g g 3

diacis

(i) Confer & dissert. de morb. hyemis præterite p. 25 ubi acidum malignum & ant-acida bezoardica etiam habentur. (k) diss. de acido insente prima §. 12. 13.

diacis eidem occurrendum esse contendunt, atque eapropter eximia sua terrestria cardiaca producant. Valde sane optandum esset, ut in febribus malignis gangranosa corruptione necantibus, & praecipue ob puridam humorum diathesin summa virium prostratione stipatis, terrea vere ejusmodi energia instruerentur, quam ipsis adscribit cl. HILDANUS. Is nempe in libro suo *de gangrana & sphacelo* ob putredinem firmandas esse partes principes cor, cerebrum & jecur monet, ne exhalationibus & vaporibus a putredine ista subortis tententur. Eaque propter laudat lapidem bezoar, margaritas, cornu cervi ustum, terras sigillatas, atque os de corde cervi, cautelam magni momenti annectans, ut Medicus videat, ne decipiatur, cum in corde boum ejusmodi ossa quoque reperiantur pro cervinis falso vendi a Pharmacopœis solita, itemque cornu monocerotis; cui ramen cornu cervi haud multum cedere dicit contra venena & venenatos morbos, quia hoc æque a malignis vaporibus cor defendat. (1) Non opus esse duco, ut multis contra HILDANUM disputem, cum, quid de his medicaminibus statuendum sit, integro de cardiacis capite jam exposuerim. Neutiquam igitur eadem hoc furo instructa tolero, sed ridicula & inania iterum declaro. Valde placuerunt, quæ ea de re jam ante multos annos (m) scripsit Avus meus Johannes Christianus TRALLES, in *exercitatione de insufficientia exspuitionis saliva pro obtinenda gloria preservativi universalis naturalis pestis*, in qua & acidorum justa elogia, & alia varia in illud tempus vix cadentia, hodie verissima, summa voluptate offendi. Reverentiæ ergo, quam ossibus avitis post deplorabile fatum peregrina terra Varfoviæ conditis debeo, transcribo textum ipsum: *Eliguntur quoque pretiosa alexipharmaca, gemma, aurum, lapis bezoar, aliaque, cum magisteris coralliorum atque perlarum, quasi cor corroborent, quo potentius hosti insultanti resistere queat. At enim vero frustra fixa hæc ingeris remedia; Imo potius cum tuo damno, enervas quippe acidum vitale, (loquitur ex hypothesi eo tempore regnante) quod sal acre pestis infringere possit. Quid? nisi deauratas, sed ita quidem satis caras exposcis sedes, profecto aurum quoque salva conscientia omittere potes. Suaderem tibi*

(1) cap. XII. (m) anno scilicet 1689.

tibi tincturam auri, modo genuinam possiderem. Quae passim venditantur, nugae sunt, efficaces in tantum, in quantum superadditum vel menstruum vel vehiculum generosum. Sane ita est, ab omnibus illis analepticis nil unquam levaminis miseris aegrotantibus sperandum. Gaudeo valde inter multos, qui his tricus a longo inde tempore ad hunc diem inhaerent, tamen interdum surrexisse viros cordatos, qui publice usui tyranno violentas manus injicere generoso consilio ausi sunt. Hos inter quem referam collaudemque, adhuc habeo cl. Onuphrium BONFIGLI, qui epistola quadam Cracovia ad illustrem nostrum CHRISTIANUM de HELWICH, de communi errore in febrium putridarum & malignarum medela exarata, inter alia sequentia scribit: (n) Quoad cardiaca remedia, nunquam illis contemperatis me opposui, quae blando odore gratoque sapore libenter accepta spiritus recreant, uti flores tunicae & Jasmini Syrupus, & conserva, aqua citri & similia. Crustacea, testacea, margaritae, oculi cancrorum, C. C. unicornu, pretiosi lapides &c. fixa absorbentia, quae utpote terra damnata digestionem non parent, nec quicquam a se dimittunt, inutiliter pro alexipharmaco cordiali assumuntur; nam gravi tantum calce stomachum & intestina obducere, atque ipsorum meatus obstruere valent. Atque ita etiam ille praetextus inanis est, quem de explenda indicatione vitali solliciti videri gestientes nonnulli Medentum allegare solent, quando insipida sua & inodora cardiaca aridis saepe agrorum faucibus, vel haustu simplicis aquae multo felicius reficiendis, obrudunt. Nondum vero omnia exhausti. Dixi ^{Motus intesti-} ^{ni inhibito,} nempe jam supra nonnulla de motu sanguinis intestino, fermentativo, dissolutorio, quem a miasmate induci fere omnes neoterorum statuunt. Atque ex hoc fonte sat multi energiam terreorum bezoardicorum deducere nituntur, quando horum usu motum illum particularum intestinum praepediri, inhiberi, adeoque ipsam plenariam sanguinis colliquationem putredinosam ita coerceri caverique aliquantisper asseverant. Favet huic sententiae quammaxime cl. STAHLIUS, (o) atque operae pretium est, ut propria ipsius verba hic legantur: Absorbentia, inter quae alius merito praefe-

(n) legitur haec epistola inserta Misc. Nat. Curios. Cent. VI. obs. 92. (o) de erroribus praeticis circa curationem malignarum §. 55.

praferimus ostrocodermata, & his (etiam propter facile parabilem copiam, tanto magis in casu necessitatis) cortices ovorum equiparamus, licet indiscreto copiosiore usu etiam incommoda facere possint, tamen prudente usurpatione parcioribus atque repetitis potius, quam simul ingestis dosibus habent certe usum nequaquam contemnendum in omnibus febrilibus sanguinis commotionibus, dum non solum antecedentes ex parte causas bilioso-fermentativo-acidas acres, sed etiam effectus tales a commotione febrili humorum subnascentes, occupant: Imo etiam aliqualem, vero, modo recte intellecto, sensu, precipitatoriam efficaciam ita exerunt, ut non solum acidas, sed cum his etiam activiores sulphureas partes irretiant: Uti variis experimentis etiam velut ad oculum demonstrari potest. Quo nomine itaque etiam in omnibus contagiosis febribus malignis, usus eorundem vix unquam negligendus venit. Eadem verba conspectui suo inferuit JUNCKERUS, (p) absorbentium usum in malignis ex eadem hypothesi strenue defendens. Miror autem, quem aliter a STAHLII, ejusque asseclarum placitis valde recedere omnes norunt, Illustr. HOFFMANNUM similem prorsus animo fovere sententiam. Namque de febribus epidemicis exanthematicis sive petechiantibus agens, ita scribit: (q) Tam ad dissolutionem corruptivam intercipiendam, quam acrimoniam acidam obtundendam conducunt blanda diaphoretica & terrea fixiora alcalina, bolus nimirum armena, terra sigillata, unicornu fossile, lap. cancr. mater perl. C. C. philos. pulv. bez. Sennert. Ludov. noster, Anglicanus, lap. bezoardicus & lap. de Goa. Dissertationeque de putredinis doctrina, ubi de malignis & petechialibus febribus verba facit: Terrea, inquit, & bezoardica hoc habent peculiare, ut sanguinis mixtionem quodammodo conservent, atque impediant, quo minus tam cito dissolvatur. (r) Verum si hac omnia curatius paulisper expendam, licet magna mihi sit virorum horum doctissimorum, eaque, quæ meritis ipsorum debetur, existimatio, neutiquam mihi ad stabiliendum usum fixorum bezoardicorum in malignis ætiologia illæ facere videntur. Certe quid sibi velint STAHLII & JUNCKERI causæ malignarum bilioso-fermentativo-acido-acres non capio. A bile oriundas febres epidemicas vix com-

(p) Tab. LXX. pag. 577. (q) Med. syst. Tom. IV, Sect. 1, cap. X, pag. 233. (r) § 21.

commemoratas a neotericis ullibi recordor; neque ad bilem faciunt terrea, ut antecedenti capite declaravi. Fermentatio in nostris humoribus nulla, igitur vana sunt antizymotica & præcipitantia terrestria. Acidum malignum merito habetur pro fermento, atque si in miasmate acrimonia subest stimulans, ut vere subest, illa magis, dum putrida est & septica, uti clarissimi viri ipsi alibi sæpius docent, ad acrimoniam acidæ e diametro oppositam alcalinam referenda erit. Quid igitur in febribus his datur biliosi, fermentativi, acidi? Certe vomitus illi biliosi, viridescentes, symptomatice, ipso colore acidum in primis officinis bili admixtum fuisse testantes, quos in peste Dantiscana & Rosenbergeni observatos STAHLIUS allegat, (s) morbi ipsius causam bilioso-acidam fuisse non probant, nec ad alias febres epidemicas pertinent, atque, licet symptoma hoc terrea tanquam antacida indieet, valde hallucinaretur opinor ille, qui ipsi febrim, quam hoc symptoma comitatur, proprie competere terrea, exinde inferret, aut prorsus eorum usum ad omnes febres exanthematicas vellet extendere. Nolo ulla ratione in dubium vocare illius pulveris ex concharum, antimoni. diaph. & nitri æqualibus partibus compositi efficaciam, cujus intra dimidium annum novem libras summo cum fructu absumpsisse, sese in curandis petechialibus febribus STAHLIUS eloquitur. (t) Nil me felix illius usus movet, cum, eum non a conchis, non ab antimonio diaphoretico, sed a solo polychresto nitro vi antiphlogistica & antiseptica summa prædito deducendum esse, firmissime convictus sim. Paucis dicam, ipse acidorum usus, quem STAHLIUS & JUNCKERUS non saltem permittunt, sed valde laudant atque extollunt acidæ causæ suppositæ refragatur, absorbentia ant-acida inania clamat. Si enim acidæ asserente JUNCKERO, (u) acriores putredinosas fermentationes in his febribus compescunt, quid opus ant-acidis absorbentibus? nonne horum usu eximia acidorum virtus minus opportune ita poterat infringi? Neque etiam decantata illa terreorum virtus, quæ sanguinis motui fermentativo putredinoso opposita creditur, quamque mixtionem ejus conservare, quam colliquationem & dissolutionem humorum inhi-

H h h

bere

(s) diss. cit. §. sequ. 56. — (t) diss. cit. §. cit. — (u) Tab. de febr. malign. pag. 57 &.

bere dicunt, eo me deducit, ut usum illorum ulla ratione admittam. Dixi supra, quid de motu illo fermentativo-putredinoso sanguinis censendum sit, monstravi, illum antea locum in eodem non habere, nisi ubi is quieverit & stagnaverit, ipsamque adeo colliquationem esse stagnationum, inflammationum effectum, gangranosam, sphacelosaque corruptionis testem. Præpediturus itaque colliquationem humorum putridam, præpediat stagnationes, inflammationes, gangranam; Utatur ergo diluentibus, attenuantibus, saponaceis, antiphlogisticis, antisepticis, non terreis bezoardicis. Sane sine illis omnibus terrea hæc vel ad libras usurpata, colliquationem, dum causas ejus non tollunt, neutiquam averrent. Et bene DEVS! quid juvaret omni humorum moli, in fermentationem motumque intestinum per hypothesein abrepta, scrupulos quosdam terrestris pulveris in ventriculo moras otiosas neccentis objecisse? Fallor igitur, aut virtute omni, si serio examinentur, carent terrea remedia in therapia malignarum, quod fere ipse largitur STAHLIUS, quem tamen defensorem eorundem se gerere ex modo dictis apparuit. Videlicet, quod bene notari velim, alia dissertatione de malignitate conscripta expressis verbis ita loquitur. (x) *Terra licet innoxia, aut absolute inutilia non sint, positivam tamen consideratu dignam efficaciam nullam utique habent.* Atque si nulla consideratu digna virtute instruuntur, cur in morbis consideratu dignissimis, summamque in electione pharmasorum vere utilium considerationem poscentibus, usurpari nihilominus debeant, ego quidem non video. Restat ergo sola commendatio, quod sint remedia innoxia, eo autem sine illa laudari a quopiam posse, nemo facile crediderit, cum, segnes cunctatores & spectatores otiosos morborum eventus ab ullo ægro desiderari, valde dubitem. Interim eo mihi tandem redire videtur iudicium cl. CARLII, de terreorum usu in malignis, quod non ita pridem in commercio literario Norico, (y) lectum hic excerpo: *Remedia terrea, inquit CARLIUS, potissimum efficacia & adæquata judicantur pro fermenti miasmatici putredinosi in mixtionem sanguinis insinuatæ obtusione, inversione ac quasi mortificatione (quanta postulata!) Sunt vero talia potissimum,*
qua

Innocentia.

(x) cap. 9. (y) An. 1736, hebdom. 41.

qua in materia medica dicuntur absorbentia, ostracea, terreaque illa concrementa, quae animalibus aquatilibus involucria testacea largiuntur, uti conchae, mater perl. lap. cancr. testa odor. &c. Probo hic non amplius, inversionem fermenti miasmatici ejusque obtusionem per terrea absorbentia pertinere ad suavia Medicorum insomnia, atque ad entia rationis, cum ea de re in antecedentibus satis locutus sim. Sed trado potius ea, quae paucis interjectis CARLIUS eloquitur, ita pergens: *In genere notandum circa diversum talem habitum diaphoreticorum ejusmodi fixorum, quod, quo tenuioris & quasi insipida natura sint ejusmodi terreorum genera, eo securior etiam usus sit deprehensus. Unde orta est disquisitio illa, de inspidorum magna energia, experientia multa asserta, ut in malignis mera potiuncula ex C. C. sine igne cum aquis diapnoicis sint praescripta.* (Jam obsecro, attendite Lectores) *Subest stratagema practicum, artificii ignotum, quia sub tali usu aëtus avocraticus lenis ac lentus natura quam minimum alteratur & turbatur.* En cui bono serviant terrea! Fateor ultro, si remediis utendum est, ad veras indicationes curativas ne quicquam facientibus, melius esse aegro dare innoxia terrea, quam dare nocentissimas essentias alexipharmacas. At si cum sua potione ex aquis diapnoicis & cornu cervino ad superos abeat aeger, parum credo gloriae relinquitur Medico, quod innocentibus remediis non occiderit, quem appositis servare debuisset, atque sapius potuisset. Itane laudandus erit Medicus, cum cujus aëgris, sive redeant ad sanitatem, sive diem suum obeant, eadem ratione actu fuisset, sive ille accessit ad eos spectatum, sive minus? Veneror ego naturae, i. e. circulantium mechanica necessitate humorum avocratiam. Novi bene ejus ope sola a malignis resurgere egenos sat multos, diutioribus, quos alexipharmacorum virtute advocati Medici sapius ad orcum detrudunt, feliciores. Nollem tamen capropter, abstinens jure ab omnibus noxiis pharmacis, bona & adaequata, naturae sine turbis inductis amicas suppetias allatura omittere, pigerque & otiosus acquiescere in iis, quae nil agunt, agrumque suo fato permittunt.

§. 24.

Terrea fere
omnia a tot
claris Viris in
malignis reji-
ciuntur.

Lapis bezoar.

Atque ita, deterfis feliciter fallacibus coloribus argumentorum, usui terreorum in febribus malignis faventium, ea omnia expediti, quæ dicenda mihi esse arbitratus fueram. Jam, postquam hæc remedia in genere omnia nil boni præstare posse commonstravi, unum superest, ut figillatim ea rejici a viris doctis, iisque etiam interdum, qui nihilominus ea alia vice adhibent & collaudant, paucis comprobem. Prodeat itaque primo infandus ille lapis, a quo, ut recte judicat Gerhard. GORIS, (z) ante seculum tot fore offensi sunt, quot a melioribus remediis adjuti, qui multis majori fuit quaestui, quam famosus ille lapis philosophorum Alchymistis. De lapide bezoar me loqui, judicante ZWELFERO, (a) ipsa raritate rariore, cum plerumque adulterinus vendatur, facile constat. Illum nempe, ut denuo verba GORISIANA mea faciam, (b) ubi credideris te sincerum germanumque comparasse, ossa usta, cretam, gypsum, cineres, conchas, sanguinem siccum, lapillosque minores te emisse comperies, convenienti liquore quodam incorporata, uti impostores judæi eundem fabricare solent. De hoc lapide bezoar non adulterino sed vero LANGIUS (c) equidem judicat, quod sit satis quidem laudabile remedium, sed tantis viribus non præditum, ut aliqui sibi imaginantur. At rectius remedio, cujus effectus cum deprecationibus & pretio neutiquam conveniunt, non indigere medicinam afferit cl. LUDOVICI. (d) Plurimosque Cæsarum, Regum, Pontificum Archiatros ac Professores celeberrimos ejus usum condemnasse, nullumque unquam memorabilem ex eo sæpe & sapius in febribus malignis ab ipsis exhibitum effectum sese conspexisse, notat aliquoties jam laudatus Gerh. GORIS. (e) Porro inter alios HERCULES SAXONIA: *Ego certe, inquit, lapidem bezoar non absque causa parvi pendo, qui toto illo tempore, quo Venetiis Medicinam feci, ipso frequentissime usus, & eo quidem optimo credito, utpote huic vel alteri Senatori Veneto a maximis Principibus dono dato, aut a Religiosis Franciscanis accepto, quem ex Indiis Orientalibus delatum asserebant, se manibus propriis ab animalis ventre extraxisse; nullum*

(z) in medicina contempta p. 168. & 169. (a) in appendice ad animadversiones p. 65.
(b) p. 170. (c) in mat. med. oper. p. 452. (d) in pharmac. p. 156. (e) p. 170.

lum tamen inveni fructum, neque sudorem illum conspexi salutarem, ab aliis tantopere decantatum. (f) Et quid multis? celebris ille DIEMERBROECKIUS, cujus de peste tractatus tanti habetur inter Medicos, ultro profitetur, optimum lapidem bezoar se ad drachmam dimidiam, imo scrupulos quatuor frustra adhibuisse. Absit ergo a malignarum curatione lapis bezoar vel selectissimus & verissimus, tanto magis fraudulentio artificio compactus, cum ipsius energiam, vel unum aceti meraci cochlear, vel unus citri taleolus superet longissime. Atque ita mecum de eodem sentit PATINUS: (g) Pluris faciens malum unum citreum, quam universam officinarum cardiaca, plus in eo ponens praesidii contra febres ex humorum putredine ortas, ipsamque pestilentiam, quam in quovis lapide bezoar. Dignum certe adhuc est commemoratu, quod de Indiarum Orientalium & Occidentalium Medicastris recenset Guilhelm. PISO: (h) Eos plus praesidii repositum arbitrari in semine medullaque limonum & citreorum adversus febres malignas, quam in lapide bezoar. Vix opus esse credo, ut plura de portentoso hoc remedii genere commenter. Excipiant ergo illud *terra* Terrae sigillatae & Boli. Has autem omnes in totum destitutas esse virtute singulari alexipharmaca, ob quam vulgo in febribus aut dysenteria maligna extolluntur, rotunde affirmat JUNCKERUS. (i) Atque recentissime cl. FISCHERUS, in erudito tractatu *de terra medicinali Tokayensi*, licet aliquantisper indulgeat usui earum, (k) tamen eas omnes venenis haud resistere, (l) nec omnium primam Tokayensem esse antiloimicam, (m) solide & eleganter ostendit; illasque precarias vires omnes, quas a longo tempore ipsis tribuerunt Medici creduli, niti falsa hypothese de macrocosmi & microcosmi analogia, bene simul annotavit: Docet examen terrarum sigillatarum, bolorumque chemicum tantum non omnes non nihil acidi stigmati continere, (n) ac modo laudatus FISCHERUS phlegma acidiusculum etiam ex Tokayensi terra se obtinuisse notat. (o) Porro ejusmodi terrestria concreta omnia calcinationi exposita

H h h 3

rubi-

(f) de plica Podolica c. 59. (g) Libro de tuenda valetudine gallice scripto c. 2. (h) in hist. nat. & med. Ind. Occid. libr. V. c. 20. (i) Therap. gen. Tab. IV. p. 137. (k) §. 60. (l) §. 61. 62. 63. 64. (m) §. 48. (n) Vid. JUNCK. Therap. gen. Tab. IV. p. 137. & in chem. p. 513. (o) §. 31.

rubicundum colorem induunt, martialique principio ita sese instrui testantur. Neque aliquid miraculosi in iis delitescere, aut arte eductum fuisse unquam, vel legisse in virorum cordatorum scriptis, vel audivisse recorder. Quando igitur nunc non ex ineptis fabulis, sed ex physicis chemicisque principiis dirimenda est, an terræ sint alexipharmacæ, an minus, facile inde quilibet ut puto sese intricabit. Quis unquam fando percepit, martem esse alexipharmacacum, quis terram puram venenis resistere unquam cum ratione ausus est asseverare? Si qui sunt, qui phlegma acidiusculum ex terris bolisque igne chemico eliciendum mihi acida magnificenti obijciendum ducant, iis cogitanda permitto, quæ de eodem scripsit JUNCKERUS: *Non, inquit, peculiaris harum terrarum utilitas comperta est, prorsus enim ridicule stigma illud acidum quod per ignem ex his terris propulsum capitur, febribus malignis ajunt convenire.* (p) Quis ergo nexus detur inter terras sigillatas & malignitatem, ego sane non video. Optime scripsit cl. STAHLIUS: *Terræ sigillatæ adstringunt, & hic effectus est unicus, nam venenis neutiquam resistunt.* (q) An vero adstrictoriam virtutem febribus malignis aliquis convenire crediderit? Valde ego ea de re dubito, quin, cum malignæ febres diarrhœa critica tories leventur, non utiles, ac adiaphoras saltem terras sigillatas, sed prorsus noxias habendas esse, sponte innotescit. Abesse eapropter terras has ab hoc morborum genere Practici circumspecti jubent, ac inter recentissimos cl. KRAMERUS terras sigillatas albas & rubras, omnesque inde compositos pulveres, alexipharmacum rubrum, bezoardicum communem, pannonicum rubrum, bezoardicum album Ludovici, tanquam adstringentia, & diarrhœam criticam sistentia remedia ab apparatu medicaminum epidemicis & castrensis febribus ferviente excludit. (r) Postquam autem ita terras sigillatas inanes declaratas in malignis a viris Practicoratis ostendit, non opus esse duco, ut seorsim de bolo armena & aliis verba faciam, cum idem, ut jam dixi, terrarum sigillatarum & bolorum sit ingenium. Recenset Mich. MERCATUS, (s) se agro cuidam laboranti febre

(p) Therap. gen. p. 138. (q) mat. med. Germ. p. 303. (r) Vid. comm. litt. Norimb. An. 1735. hebd. 5. (s) in metallothecca Vaticana a Lancisio edita, armamentario I.

febre pestilentiali exhibuisse bolum Armeniæ veram, sed frustra, mortuum enim eum fuisse, aperto dein cadavere se conspexisse bolum adhaerentem ventriculo & intestinis. Certe ausim ego deposito certare pretio, si cultro anatomico subjicerentur febribus malignis demortuorum, largiterque antea terreis pulveribus cibatorum cadavera, Medicos visuros harentes in plicis canalis intestinalis pigros & otiosos suos pulvillos bezoardicos, quos propellendæ foras malignitati fœcides ipsi & segnes deslinaverant. Sed de his satis. Transeo ad alexipharmaca & bezoardica *cervina*, petoque, Cornua Cervina. ut lectores mei revocent in memoriam lepidam de cervo toto alexipharmaco fabellam, supra jam a me citatam. Nil huic, cum ne commemoratione quidem digna sit, opponam, quam verba celeb. STAHLII: *Mirandum, inquit, unde orta esse potuerit audacissima illa adfertio, quod totus cervus sit alexipharmacus. Audacissima, inquam, tam diu ad minimum, donec exemplis & experimentis non equivocis demonstratum fuerit, cui uni venenorum generi, nedum pluribus indifferenter, unum e toto cervi corpore remedium, nedum plura, certana atque fidam, in qua secure acquiescere liceat, opem præstet. (t)* Et alibi: *Wedelius & alii putant nil esse in cervo, quod veneno non resistat, puto vero ego, ne pilum quidem in toto cervo esse alexipharmacum, nisi forte Aristoteli credere voluerimus: Cervos naribus ex cryptis terra serpentes attrahere, atque hac ratione iterum rejuvenescere. (u)* Clamet igitur ETTMULLERUS cum aliis, *cervum totum esse alexipharmacum, (x)* per me licet, parum ego propterea Cornu Cervi simpliciter præparatum, ustum, philosophice calcinatum, curabo: at ubi cum HOFFMANNO (y) affirmaverit aliquis, *integrum pomum citri esse alexipharmacum*, tum laudabo sapiens effatum, ac nunquam sine hoc eximio alexipharmaco, me ægris meis malignis morbis decumbentibus affuturum, candidus promittam. Placet valde, quod JUNKERUS asserit C. C. ad malignitatem febrium vincendum & sudorem pellendum conferre multi asserunt. Sed omnino perquam ambigua & occulta qualitas hæc est. (z) A cervo autem nunc jure Unicornu v. defle-

(t) Diss. de erroribus circa curationem malignarum §. 24. (u) mat. med. germ. p. 378.
 (x) Tom. II. p. 334. (y) in clav. p. 444. ETTMULL. Tom. II. p. 334. (z) in Therap. gen. Tab. IV. p. 140.

rum marinum
& fossile.

deflecto ad unicornu verum, marinum & fossile. Liceat vero hic iterum opponere STAHLII judicium: (a) Unicornu verum, cum ab antiquaria potius ad hunc diem, quam antiqua fabula in omnibus formulis prescribi suserit, quod ipsum tamen in toto cognito orbe inveniri adhuc in dubio versatur, in pharmacopoliis autem non inveniri, omnibus notum sit; Qua fronte marinum illud, in eandem prorsus dignitatem asseratur & temere summo jure dubia illa virtutes, vero olim sive afficta, sive adscripta velut ab intestato ad hoc marinum transferantur, omnium cordatisiorum hominum judicio sincero tamdiu utique commendandum erit, donec solida experientia demonstratum sit, quod hoc marinum dictum unicornu (nam de fossili disceptare pudet magis quam piget) ulli veneno ullum fidum & sincerum auxilium prestare soleat. Quod de triplici hoc unicornu diffusius eloquitur STAHLIUS, in compendio habet Gerh. GORIS: (b) Unicornu verum, inquit, est invisibile animal, marinum & fossile nil singulare praeter ceteris animalium cornubus habent, (ergo & nullam vim alexipharmacam.) Devenio tandem ad calces antimoniales, bezoardicum minerale, solare, lunare, cerussam antimonii, sulphur antimonii, materiam perlatam, quae omnia ad alexipharmaca relata ubique fere in Practicorum praecipis clinicis videas. Id in toto hoc paragrapho expediendum summi, ut non meam de potionibus remediis pro bezoardicis habitis sententiam seorsim edicerem, sed aliorum; quare idem illud & hic agere pergo. Iterum autem cl. STAHLIUM judicem sat gravem produco: Nulla subest causa, inquit, cur de bezoardicis mineralibus, ut dicuntur, adeo magnifice sentias, ac si vel sublimioribus adhuc determinationibus instruerentur, vere tamen nullum solidum effectum edunt. Omnis operatio chemica opus hoc esse valde miserum testatur, an usu adeo sese commendat, cujuslibet deliberationi & experientiae relinquitur. Nil aliud hic producitur, quam quod jam exstitit, nec plus praestat productum chymicum, quam non productum antea praestitisset. Interim superbus titulus remedii contra venena & alexipharmacum adest. Qui rem non melius sciret, is credere ita tantisper teneretur. Ego vero non credo. (c) Terret quidem aliquantulum excerptorum prolixitas.

Calces anti-
moniales
omnes.

(a) Diss. modo citat. §. 24. (b) in medicina contempta p. 172. (c) med. med. Germ. p. 115. & 116.

xitas. Sed suadet usus & demonstrationis pondus, ut cogitationes elegantissimæ de calcibus antimonialibus cl. CARLII hic legantur, quæ licet etiam aliis capitibus jam ante præsens inferi potuissent, ad hoc tamen præcipue, dum calces illæ otiosæ famosis bezoardicorum titulis superbiunt differri debuisse mihi visæ sunt. En ita solide differit vir clarissimus: (d) *Pharmacopæorum famulis etiam non amplius occultum est, in iis non minus arcani therapeutici esse querendum, quam in omni terra macra cretacea, nec inter tot numero diversa differentiam a rei gnaro agnosci posse: Apud Medicos spes fides, admiratio pariter disparuere, ut pauci experientia chymica medicaque ita vacui sint, qui in istis bezoardicis mineralibus, solaribus, lunaribus, cerussa antimonii, sulphure antimonii, ac mercurio vitæ per nitrum fixatis, materia perlata Cruigneri, stomachio Poterii &c. mysteria scrutari ac vendere audent. Tum variis interjectis sic loquitur: Animus est, paucis indentitatem istarum calcium indicare, & cum in vulgatissimo illarum scil. antim. diaph. nil mysterii reconditum sit, ita in cæteris nil arcani aut differentia specifica subesse monstrare. Antimonium est concretum minerale ex sulphure ac substantia regulina. Hoc antimonium materia existit omnium illarum calcium panacealium. Medium ac menstruum quasi illius diacriseos preparatoria est nitrum. Hoc constat acido sulphureo & sale alcali; Calces vero illas pars antimonii sulphurea non ingreditur, sed regulina; sulphurea enim sub accensione cum nitro destruitur, ut sulphuris principium inflammabile cum acido sulphureo nitri conflictum committens utrumque sese destruat, & e mixtione sua disturbet. Acidum vero sulphuris, ut crassius nitroso cum sale alcali post acidi expulsionem coit, ac novum mixtum salinum, neutrum vitriolicum tartaro vitriolato simile constituit. In calcibus igitur illis de talibus salibus nihil hæret, utpote quod sub elutriatione cum nitro antimoniato oblatum. Regulina vero pars substantiam, subiectum, basin, uti antim. diaph. ita cæterarum calcium format. Patet hic fundamentum genealogicum antimonii diaphoretici. Regulus, si cum nitro calcinetur, tum per bujus inflammabile acidum parte sua sulphurea metallicam faciem mixtioni inferentem orbat, ut nil nisi vitrescibilis pars in calce remaneat. Patet hoc, si calx talis vel per se, vel*

Iii

cum

(d) in M, N, C. cent. I. & II. obf. 190.

cum sale puro in vitrum fundatur. Si τὸ Φλογιστὸν restitatur, redit in regulinam metallicam consistentiam, quod patet ex fusione illius calcis cum carbonibus, pulvere fusorio nigro, aut simili substantia pingui. Ergo antimonium diaphoreticum est talis reguli substantia calcaria exusta. Cerussa antimonii item. Convenit identitate specifica bezoardicum lunare & solare, cum hac perfecta metalla a nitro non ladantur ac destruantur, unde ab eorum consortio nil emolumenti isti calci antimoniali accrescit. Bezoardicum minerale est partis regulinae per spiritum salis sub butyrosa forma ac nomine abstracta mediante spiritu nitri facta calcinatio. Differentia nulla intercedit, praterquam quod hac operatio in via humida contingat, uti illa in sicca. Medium calcinationis aequae, uti ibi, est acidum nitri sulphureum. Mercurium vitæ nitro fixatum alio loco bezoardici mineralis ob laboriosum & pretiosum dispendium eligunt, nec errant. Est enim mercurius vitæ nil nisi regulus antimonii spiritu salis discerptus. Sulphura antimonii diversarum praecipitationum non esse vera ac pura sulphura satis notum. Sed tenuiora praecipitata a menstruo praecipitationis accessorio diverso diversam alterationem suscipientia. Possident enim suam regulinam, suamque sulphuream adhuc substantiam. Si cum nitro, uti in antimonio diaphoretico fit, calcinentur, convertuntur in album pulverem, id est calcem regulinam. Stomachicum Poterii, materia perlata Crugneri, similisque indolis producta grandiloquis titulis saltem ab illis dictis differunt. Demonstratio igitur haec synthetica a priori satis clare convenientiam ac identitatem indicat. Analysis chymica si expetatur: Perducas quamvis, aut singulas earum calcium ad fusionem in crucibulo; Evadet vitrum flavum. Quod si cum pulvere fusorio nigro fundantur, redibunt in regulum. Regulum hunc funde cum sulphure communi redibit antimonium purum. Idem hic processus, ordo, in singulis observabuntur; nec ullum productum aut phaenomenon ab altero differet. Absolum ergo est differentiam speciei, graduum, effectuum somniari inter tot externo saltem pharmacia labore differentia: Et tanto magis medicinam magnam in iis querere. Ludunt multi pharmacopœi, faciles qui supersunt admiratores, dum capsulas suas horum arcanorum unico antimonio diaphoretico implent, ac restaurant. Dolum fraudulentum si Aristarchi fronte intuearis, illis non succense, si te umbra oberantem tanto magis cum pueris suis rideant.

§. 25.

Nunc vero expensis probe his omnibus, in summam contrahere liceat contenta universo hoc paragrapho; atque tandem integro capiti imponere coronidem. Monstraveram paragrapho antecedenti, omnes prætextus de terreorum usu in febribus malignis Medicis familiares esse vanos, inanes, solidoque fundamento carentes. Nunc potiora terrea bezoardica, quorum catalogum primo capituli paragrapho exhibueram, seorsim considerata rejici ob fabulas & figmenta, quibus omnis eorum usus nititur, a viris in arte claris & cordatis ostendi. Clamant hi ridiculum esse lapidem bezoardicum, inanes & superstitiosas terras medicinales & bolos. Putidissima habent mendacia, quæ de præparatis ex cervo circumferuntur, puerilem demonstrant usum unicornu veri, marini fossilis; pudendam & ridendam a servulis pharmacopœorum ostendunt præscriptionem bezoardicorum mineralium & calcium antimonialium reliquorum omnium. Quis autem nunc Practicorum in arte sua vir, non puer, non anus, has exortationes; quis sibilos hos, quis has exprobrationes contueretur? qui justas eas esse pudore ingenuo suffusus non agnosceret ultro. At amabo! quis alius apparatus pulverum pro bezoardicis & antimalignis venditorum superest? nonne ad unum omnes ex ea, quam modo secundum ordinem recensui, farragine coalescunt. O nos Medicos miseros, si cives nostrum paucorum superstitiosam segnemque ignorantiam, si plerorumque meliora videntium, probantium, deteriora sequentium, oscitantiam aliquando perspexerint! Vereor ne solstra nostra, quæ avaris parcisque manibus eheu solvuntur, magis indies in nihilum redigantur! ne literati alii, nos ab cruditorum hominum consortio epidemicis minimum temporibus excludendos esse palam affirmant. Respiciatis, o boni! ad catalogum pulverum bezoardicorum, quem (§. 2.) oculis vestris exhibui, subjicite singulos severiori examini. Novi hercle! si superest ullus in vestris præcordiis ad artis honores factos tectosque servandos excitans zelus; si ullus superest in languentibus ægrorum visceribus defixus, teneriorique misericordiæ affectu accensus amor; abstinebitis a levissima in gravissimis morbis medendi methodo, plausuque excipietis mu-

Exhortatio ad
Præcticos di-
recta.

tuatam a Gerh. GORTIS folique pulvillo bezoardico Anglico ab eodem impositam, at pace vestra omnibus sine exceptione pulveribus bezoardicis terrestribus accommodandam inscriptionem sequentem: *Tam magnarum & eximiarum virium atque virtutum sunt mirabiles hi pulveres, ut siue quis grana quinq; maxima cum circumspeditione assumat, siue unciam integram negligenter simul devoret, perinde sit, atque res in idem redeat. O catholicos, o egregios pulveres, o Panpharmaca!*

CAPVT XX.

In Petechiis speciatim & purpura frustaneos esse terrestres pulveres evincit.

§. I.

De Petechiis
quædam.

EXposui, binis antecedentibus capitibus, exanthematum in genere consideratorum, febriumque malignarum in genere consideratarum ingenium, quorum argumentorum maximus utique inter se invicem habetur nexus. Videor autem mihi nunc obstrictus, ut specialiore paulisper petechiarum, purpuræque explanationem suscipiam. Scilicet appareat necessum est, omnia, quæ in genere de exanthematibus edisserui, exacte omnibus eorundem speciebus a levioribus ad graviores usque competere. Cumque petechiæ & purpura ad exanthemata omnium pessima indicesque latentis malignitatis communi medicorum suffragio referantur, individualem & petechiarum & purpuræ faciem profus respondere modo exposito malignitatis ingenio ut simul quoque commonstrem, opus esse iudico. Patebit ita elegantissime omnium harum doctrinarum consensus, atque ex eodem tanto magis argumentorum veritas. Ordiam a petechiis. Velim autem reminiscantur mei lectores, me exanthematum omnium causam posuisse stagnationem liquidorum in vasculis per omnem cutis ambitum serpentibus; vel ob liquidum moras nectens in suo proprio canali, vel ob liquidum in vas alienum transiens, vel ob vascula quædam abscissa vel erosa. Jam autem quam egregie vera petechiarum indoles nulli alii, sed huic saltem soli fundamento innitatur, quam facile ex stabilis in
supe-

superioribus principiis deducatur, doceat nos el. NOGUEZ Medicus
 Parisiensis, cujus verba cogitatis meis amicissima summa voluptate
 hic adscribo: *Cujuscunque, inquit, speciei fuerint peticula, causa est
 nimia sanguinis velocitas, vel tenuitas: Siquidem sanguis nimia ve-
 locitate impulsus dilatat vasa sudorifera, qua sedes sunt peticularum &c.
 imprimis qua lineam rectam vel recte proximam cum arteriosis, e qui-
 bus oriuntur, constituunt. Pars rubra intra eorum cava adigitur, per
 orificia sub cuticula effunditur, & nonnunquam tantus est sanguinis im-
 petus, ut vasa disrumpantur inflammatioque superveniat. Dum au-
 tem sanguinea compages soluta, partiumque nexus longe solito minor est,
 sanguis, utpote tum maxime divisibilis in minimas particulas, facile vasa
 sudorifera subit, & sub cuticula effunditur, aut saltem intra vasa mi-
 nima lymphatica colligitur, ut in scorbuto absque inflammatione. Non-
 nunquam humoribus quiescentibus accedit putrefactio, unde humorum
 acrimonia. (e) En veritatem ubique eandem & in omnibus sibi
 similem! Paucis dicam, petechiae oriuntur vel quia sanguis sta-
 gnat, in summis apicibus ultimarum arteriolarum sui gene-
 ris, vel quia impetu febrili in aliena vascula intruditur,
 vel quia nimis solutus vasa aliena intrat, vel quia calefescens, acris-
 que eapropter redditus, exilissimos canales abscindit & erodit.
 Causa ergo petechiarum, 1) impetus febrilis, 2) sanguinis den-
 sitas phlogistica, 3) sanguinis phlogistici dissolutio putredinosa, ejus-
 que adeo gangranosa & sphacelosa diathesis. Nullum hic miasma
 fermentescibile, colliquefaciens, motum intestinum humorum tur-
 bans, allegare attinet, sed tria citata sufficiunt. Neque putet aliquis
 theoriae iniquus osor, ignotique nulla cupidine tractus speculatio-
 nes ejusmodi ad lectum aegri non pertinere, nullumque usum ad-
 ferre practico Medico. Monstrare quippe animus est, summis pra-
 cticis triplicem illum fontem oriundarum petechiarum bene fuisse
 animadvertum, artisque operibus faciendis applicatum. Memo-
 ratu dignissimum est, quod in peste Rosenbergenfi observavit super-
 stes adhuc Vir Clarissimus Christianus HOLMANNUS, (f) post usum
 theriacae solenniter petechias mortis instantis nuncias exortas fuisse.*

Li i 3

En

(e) in not. ad aphor. Sanctorianos sect. I. aph. 305. (f) Vide Knoch's Sendschreiben pag. 130. 131.

En accelerati ab intempestive assumpto calido acrique remedio circuli, sanguinisque eapropter phlogistici redditi effectum! Sed idem illud ab iisdem causis ante eum sæpius jam annorum est a Practicis. *Ab intempestivo cardiacorum usu & regimine paulo calidiori (ecce febrilem impetum) petechia sæpius efflorescebant, summa inflammationis indicium in quovis morborum acutorum genere,* adnotat THOMAS SYDENHAM, (g) atque alibi petechias inflammationi, ægri sanguini jam diu plus satis accenso, superinductas, omnino deberi contendit. (h) Porro petechias, quoties acutis morbis accedunt, eas ab atrociori sanguinis inflammatione oriri, ac proinde refrigerantia indicare remedia asserit. (i) Attendi adhuc meretur curatius illud, quod de maculis petechialibus variolis sese associantibus refert idem auctor, quando id quammaxime eo tempore contingere enarrat, ubi simul sanguinis excretioni, vel per meatus urinæ, vel per tussim æger afficitur. (k) Sane autem, si ex ulla re alia, ex hoc momento sanguinis in aliena vasa transitus elucescit, & ortum petechialium macularum in cute, & hæmorrhagiam pulmonalem renalemque excludens. Neque reticeo, in epidemia nostra ante biennium grassata, me vix ullum vidisse purpura petechiasque laborantem ægrum, qui non simul inflammationem albuginæ a solo errore loci profectam pateretur. Certum ergo est, petechias testari de impetu circuli & stagnationibus phlogisticis ceu genuinis suis causis. Restat adhuc causa ipsarum tertia. Animadvertite autem, lectores amicissimi, quam belle eandem depingat cum THOMA WILLISIO Gualtherus HARRIS. Prior exanthemata malignarum omnia, atque in specie petechias pro cruoris coagulati portionibus exilioribus in cute defixis, & propter sanguinis necrosin seu fiderationem in maculas purpureas concretiscentibus habet. (l) Posterior, petechias maculasque purpureas primarias malignitatis notas varios esse gangræne aut fientis aut factæ gradus, sapientissime declarat. (m) Vix novi aliquem, qui gradus hos secundum varios colores melius tradiderit, melius distinxerit cl. Joanne NICOL. PECHLINO, occasione petechiarum ita scribente: *Exanthemata*

(g) Oper. pag. 691. (h) pag. 681. (i) pag. 418. (k) pag. 682. (l) de febr. cap. 12
(m) de morb. inf. pag. 79.

mata illa prout majorem minoremque putredinis gradum concipiunt, ita variis sese exerunt coloribus. Ruber minus alit monstri, inde flavedo, periculum autem a nigris maculis, livor complementum malignitatis designat. (n) Et alio loco ita vir doctissimus differit: *Pessima est petechiarum ratio, ubi livide sunt vel nigrae, haec enim nil aliud quam universi corporis gangranam aut carbunculum referre videntur, adeo, ut cum illis ullum unquam convaluisse dubitem. (o)* Nisi omnia me vehementer fallunt, ipsa haec sententia jam animo sedit egregio SANCTORIO; Sane is materiem gangranosam haerentem in cutis vasculis imperspirabilem quam dexterrime pro petechiis agnovit. *Peticulae cur fiunt?* inquit, simulque respondet: *Quia maligni ichoris perspiratio impeditur. (p)* Quis autem nunc non animadvertit clarissime verum petechiarum ingenium, (quod in stagnationibus sanguinis phlogistici, gangranosique in vasis cutaneis exilioribus, vel adhuc integris, vel sub epidermide disruptis exesisque, unice absolvitur;) accuratissime convenire cum ingenio malignitatis, cujus genuinam indolem in stagnationibus, inflammationibus, colliquationibus gangranosis, putridisque humorum stagnantium fundari, antea luculentissime probavi. Quis non ultro perspicit rationes sufficientes, cur malignitati exanthemata petechialia adeo saepius jungantur; Cur, quod bonus animadvertit DIEMERBROECKIUS, (q) inter excretiones in peste petechialis sit periculosissima. Non opus esse duco, ut de curatione petechiarum aliqua adnectam, ultro quippe appareret, eas nulla alia remedia indicare, quam quae indicabat malignitas; diluentia, antiphlogistica, antiseptica, praecipue, quae singula jam recensita recensere iterum supervacaneum esset. Summum inter omnia laudatissimum acetum! Cavebunt spero a SYDENHAMO refrigerantia remedia poscente, cardiaca calida, atro carbone notante, moniti Medentes, ne sua arte alexipharmacis & bezoardicis imprudenter adhibitae petechialem febrem faciant, ubi sine ipsorum juvamine non erat eventura, aut actu praesentem deteriore & graviolem reddant. At simul poscere tamen morbum, atque esse operae pretium, ut alia longe quam otiosa & ineptissima terrestria agris praescribantur, nemo cordatorum confido inficiabitur.

S. 2.

(n) Lib. II. obs. 17. (o) obs. 18. (p) sect. I. aph. 105. (q) lib. I. cap. 15.

De Purpura
quædam,

§. 2.

Exposita paucis petechiarum indole, transitum paro ad purpuram, de cuius causa immediata variæ admodum inter Medicos hypotheser circumlatæ sunt. Nonnullis fermentum peregrinum allegatur. Aliis succi nervosi vitium culpæ placet. Aliqui de sale acri volatili verba faciunt, & quid interest, ut omnium placita recenseantur. Neoterici tandem fere omnes, vel miasma subtile salino-sulphureum fermentativæ indolis vel & acidum vitiosum pro causa purpuræ solent venditare. Priorem sententiam Medici ad unum omnes STAHLII præcepta sequentes defendunt. Posteriores post HAMILTONUM, ETTMULLERUM, &c. TEICHMEYERUS cum sequacibus propugnat. Utramque demum conjungendam esse visum est Illustr. FRIDERICO HOFFMANNO, namque ut in macrocosmo corruptio liquidorum duplex est, una acido-vappida fixior, altera sulphurea, fœtida, alcalina, volatilis, ita & duplex hoc vitium fluidorum in microcosmo dari, atque ad purpuram trahendum esse autumat. Igitur albæ purpuræ causam materialem lympham acore infectam, seu hujus corruptionem acido-vappidam; Rubræ autem, serum acre salino-sulphureum, sive hujus corruptionem sulphuream fœtidam indolis magis alcalinæ volatilis pro causa habendam esse asseverat. (*) Pace vero præceptoris amantissimi, aliorumque egregiorum virorum, quos veneror, nullam ex his hypothesibus mihi sufficere, nullam paulo rigorosius examinatam veritati prorsus consonam reperiri, asserere liceat, quod ipsum ex sequentibus clarius ut spero apparebit. Quando vero aliam faciem esse purpuræ assevero, rubræ ingenium non nisi in stagnatione phlogistica, potissimum in glandulis cutaneis minutissimis residente, ponendum esse; albam vero serum ichorefcens putrilaginosum, erosis aliquot vasculis cutaneis sub epidermide stagnans, ac eam a substratis fibrillis, canaliculisque abscessam in pustulam bullulamque elevans constituere assero. Atque ne temere hoc ipsum ita asseruisse, perperamque a placitis virorum doctissimorum recessisse videar, meum nunc erit, ut utrumque assertum fusius paulo defendam, atque

(*) Vid. ejus Med. Syst. Tom. IV. cap. de purpura & dissert. de purpuræ genitæ originis indole & curatione. HOFFMANNO subscribitur et. SALTZMANNUS in diss. Argent. 1735. habita; quæ historiam purpuræ miliaris albæ exponit. p. 100. II. ed. (a)

atque stabiliam. Agam primo de purpura rubra. Optime notat cl. SYDENHAMUS, purpureas maculas a regimine calidiori & intempetivo cardiacorum usu sæpius produci, atque eo in casu inflammatoriam sanguinis diathesin accusandam esse manifeste eloquitur. (s) Neque video, quid accusari debeat aliud ab eo, qui conspiciens pustulam rubram in cutis integumento exanthematum in genere consideratorum ideam mente tenet, qui stagnationem humoris ad ea sine exceptione omnia requiri, qui sanguinem rubrum in alienis vasis apparentem statim excitare inflammationis præsentis suspicionem sciverit. Exoptatissimo suo suffragio cogitata mea rata habet, ac valere jubet cl. VATERUS, quod vel solum sufficere arbitrator, cum purpuræ rubræ genesin adeo clare is ob oculos ponat, ut nil amplius mea quidem sententia queat desiderari. *Sunt, inquit, in se nil aliud macule istæ rubicunda purpureæ, quam tot quasi inflammationes cutis, a sanguine intra vasa cutis præter morem turgida, stagnante, uti ad oculum monstrare possum in pede fœtus septimestris, Ruyschiana methodo præparata, qui totus purpura affectus apparet, sed microscopio inspectus, nil nisi vasa minima monstrat.* (t) Habent hic, in purpura nil nisi malignum aliquod fermentum, nil nisi latens, subdolum venenum clamitantes, qui serio malignitatem ceræ Ruyschianæ detestentur, aut si ingenuo pudore ducti ad meliorem frugem reduci sese patiantur, habent unde meliora, unde solidiora de purpuræ ingenio ediscant. Quam misere autem diathesi sanguinis inflammatorix terrestria remedia opponantur, adeo ad nauseam usque in antecedentibus inculcavi, ut plura hic eloqui, crambemque bis coctam apponere, necessum haud judicem. Missa igitur purpura rubra accedo ad albam, quam miliarem quoque & vesicularem nonnulli vocant. Hujus vero notionem in sero ichorefcente, ulceroso putredinoso, abscissisque erosisque quibusdam vasculis cutaneis, epidemidem in bullulam elevante, fundari, jam edixi. Atque huic sententiæ, licet nova aliquibus videri poterat, maximi certe ponderis habenda argumenta patrocinantur.

K k k

Pror-

(s) Oper. p. 651. & 682. (t) Diss. de asthma a depressione sterni cum febre purpurata affligente thes. 3.

Prorsus hic iterum, ut in purpura rubra, mecum sentit cl. VATERUS: (x) *Pustula alba*, inquam, a sero acri limites vasorum tendente & cuticulam erodente oriuntur, a qua squamula postmodum secedunt. Id certe rerum usu constat, purpuram ut rubram ita & albam facile febribus inflammatoriis quibuscunque complicari, hancque præcipue in fine earundem surgere solere, atque tum plerumque funesti exitus præsagium existere, experientia practica loquitur. In febribus inflammatoriis, vel a vulnere ortis, vel cum tumoribus parotidum suppurabilibus junctis, purpura multoties observatur, imo in pleuritide, peripneumonia, ulcere renum &c. ante aliquot annos scripsit (y) TEICHMEYERUS. Atque EYSELIVS, inter causas & purpuræ rubræ & albæ proxime locum mereri unius alteriusve viscerum inflammationem, disertis verbis testatur. Nil vero puto magis probat facilem purpuræ speciatimque albæ, quam nunc loquor, ad prægressas inflammatorias febres accessum, quam febrientium puerperarum consideratio, quibus illa maxime familiaris a Practicis omnibus observata est. Summam autem hic animadversionem meretur observatio Practicorati WERLHÖFH, qui vix in puerperis se vidisse purpuram albam testatur, nisi ubi difficilius extractam secundinam perceperit; (z) Adeoque ubi læsio utero illata diathesin inflammatoriam post se traxit. Quando igitur alba purpura inflammationes comitatur, aut subsequitur, totiesque, ubi apparuerit, mortem denunciat, ob inflammationes non aliter nisi gangræna sphaceloque necantes; dari in sanguine ichorofam, foetidam, alcalinam corruptionem, ferumque adeo fracidum æ acre redditum ad omnes partes circuitu solenni delatum vascula exilissima pulmonis cerebelli, cerebri, cutis corrodere, ac in hac sub purpuræ albæ facie in bullulis exiguis comparere, omnia sane, ut statuamus, suadent. Quin & a purilaginoso humorum ingenio summus ille virium languor purpuræ albæ solemnissimus quam maxime deducendus videtur. Quomodo autem in curatione albæ purpuræ ad eam sanguinis serique constitutionem, qualem depinxi, famosi terrei absorbentesque pulveres quadrent, iterum hic in-
genue

(x) loc. cit. (y) Diss. de purpura miliaris §. 18. (z) in observ. de febribus, p. 294. in notis.

genue ignoro. Nil sane novi aliud, quod usui ipsorum faveat, præterquam hypothefin, quæ ab acido albam purpuram derivat, de qua antecedentibus paginis aliqua jam in medium protuli. Fingit sibi in morbo hoc vesiculari acidum malignum ETTMULLERUS, ac ubi saturatum fuit, id critice sub forma salis tertii apparere in cute lepide contendit. Nemo ergo mirabitur, quando pro saturationis scopo absorbentia ab eodem laudari viderit. (a) Eorundem quoque remediorum commendatio apprime respondet theoriæ Davidis HAMILTON, namque, dum acrimoniam sanguinis accusat, perbelle, ad sanguinis succique nervosi aciditatem edulcorandam medicamenta vulgo alcalina dicta, præcipue testacea, oculos cancr. margaritas &c. commendare debuit. (b) Simili hypothefi nixus cl. TEICHMEYERUS, longam seriem terreorum, imo vero vel omnium, quæ nominari poterant, recenset, cum ad mentem ipsius optima sint & tutissima, quia ant-acida. (c) Quodsi igitur hæc acidum purpuræ albæ causam genuinam statuens hypothefis firmo satis stabilique fundamento instrueretur, nemo sane ea remedia pro otiosis jure declararet, quæ acido sunt opposita. Verum in alba purpura magis calefcens humorum vitium accusari debere, supra jam demonstrare annis sum, eaque propter usum terrestrium pharmacorum tanquam vere oppositum ac ad genium morbi facientem admittere nequeo. Velim ut lectores mei denuo hic recordentur eorum, quæ de frequenti accessu purpuræ ad inflammatorias febres modo edixi. Sane nullus in corpore humor, sole chylo excepto, qui in acidam corruptionem ex suo ingenio vergeret. Serum nostri sanguinis æque ac albumen ovi, quod serum omni dote refert, detenta in calore sani hominis brevi tempore acria volatilia, fracida, putrida redduntur, lymphæque in sero jam præexistens atque ex eodem secreta nullius alius corruptionis capax, quam calefcens. Qua ratione igitur cum inflammationibus viscerum, quibus tum, quando in gangrænam & sphacelum corruptionemque mortiferam tendere incipiunt, quam maxime fociari solet alba purpura, conciliaretur acidæ lymphæ vitium? quæ

K k k 2

eo

(a) Tom. II. p. 343. 344. (b) de febre miliari cap. de causis internis. (c) diff. de purpura miliari §. 24.

eo tempore certissime alcalica est & putrida. Merentur omnino quæ serio expendantur argumenta cl. GERICKII, contra eam hypothesein directa. *Mibi saltem, inquit, quod in purpura rubra sanguis sulphureus & alcalina indolis, in alba vero idem potius acidus sit, & inde utraque morbi hujus species prodeat, quemadmodum aliquibus placet, vel ob has rationes minus credibile videtur, quia 1) purpura rubra & alba simul interdum eundem egrum vexant. 2) Utraque nonnunquam simul aliis febribus supervenit, & 3) alba modo febribus ardentibus, modo petechiis jungitur: In quibus morbis sanguinem sulphureum potius & alcalinum quam acidum esse e phænomenis omnibus haud temere colligitur. (d)* Cui suffragatur HUBLERUS: (e) *Theoria, ait, Hamiltoni, de succo nervoso acida acrimonia peccante, historia morbi neutiquam respondet, quippe quæ evidenter docet, cum nulla alia febrium classe hanc vesicularem majorem alere affinitatem, quam cum catarrhalibus malignis, unde etiam febribus petechizantibus epidemice grassantibus, petechiis, pustulas miliares interspersas esse videmus, manifesto plane documento multum cognationis utramque inter se mutuo febrem alere. Si vero inter petechias & febrem miliarem vera datur affinitas, eodem jure de purpura alba prædicare fas erit, quod sero acri ichoroso putrilaginoso ortum debent, quo petechias supra inflammationem, gangrænam sphacelumque humorum loqui, pollicem mihi prementibus summis in arte viris, asserere potui. Atque quid tandem dicam de febre miliari puerperarum, quæ si easdem adfixerit, ut plurimum remansisse in utero quidpiam de secundinis aut lochiis ad putredinem inclinans EYSELIIUS, suffragante perpetua experientia asseverat, (f) quare & in purpura alba indicationem nasci, ut putredo quantum possibile arceatur, non sine ratione judicat. (g) Ipsum adeo typum hujus puerperarum febris eundem esse, ac febrium ab ulcere inflammato oriundarum, graphice notavit (h) cl. WERLHOFIUS, qui sine prægressa læsione uterina vix eam in puerperio observari scribit. Quis vero ubi secundinæ remanent, ubi lochia fuere cohibita, ubi utero*

(d) Diss. de morbo miliari §. 14. (e) Diss. quæ observationes practicas circa febrem vesicularem comprehendit. (f) diss. de purpura, thes. 10. & 12. (g) thes. 12. (h) obs. de febr. p. 292. in notis.

utero violenta læsio illata, ubi in eo ulcus inflammatum refidet, aliquam simul subesse acidam lymphæ vappiditatem facile asseveraret? Unum adhuc necessario proferre in medium debeo momentum practicum, quod valde acido pro causæ purpuræ albæ venditato adversatur. Habetur scilicet in actis physico-medice Nat. Curios. cl. FUCHSII Medici Gothani de *sphacelo uteri frequentissima mortis puerperarum causa* observatio, (i) in qua inter alia lectu dignissima vir celeberrimus, purpuram inflammationi uteri supervenientem nunquam salutarem esse, sed (quod bene attendi velim) a putredinosa humorum resolutione natales suos ducere, affirmat. Dignum simul est notatu, ibidem laudatum topicum remedium, cataplasma ad gangrænam præcavendam ex farina rad. consolid. maj. alth. & sigill. salam. cum lixivio fortissimo cocta, abdomini calide & humide impigro labore, sapius applicandum; quod & ad uteri morbum & ad purpuram inde exortam egregie valere, summeque utile deprehendi, nec hanc repellere, ex multorum annorum repetita experientia se didicisse auctor clarissimus testatur. Atque hoc ipsum cataplasma antigangrænosum in duabus puerperis, prægresso laborioso partu ac avulsa violenter secundina, suppressionem lochiorum, gravissimamque uterinam inflammationem inter pessima symptomata expertis, purpuraque simul alba laborantibus, toti abdomini tepide, frequenter, & continuo admotum magnæ statim copiæ lochiorum purulentorum fluxum revocasse, ac utrasque feliciter per squamulas decedente purpura sanitati exoptatæ reddidisse eximius WERLHOFIUS annotavit. (k) Iterum autem ex his omnibus clarissime apparere arbitror, sphaceli in utero metuendi, humorum in putredinosam dissolutionem tendentium, remedii ad gangrænam, æque ac purpuram utilissimi deprehensi, lochiorum purulentorum redeuntium ideas, omne vitium lymphæ acidum excludere, neque ulla ratione pati, ut hujus acori culpa febris vesicularis deferatur. Quod dein extispicia febris miliaris demortuorum attinet, neutiquam illa patrocinari hypothefi de acido pro causâ morbi perperam supposito crediderim. Annotavit HAMILTON in cadaveribus his sanguinem in vasis quibusdam

K k k 3

inve-

(i) Vol. II. obs. 146. (k) in commerc. Nor. 1733. hebd. 38.

inveniri coagulatum, grumosum, obscurum, nigricantem, in aliis vero partibus serosum, adeoque dissolutum, ut & ipsa vasa sanguinea vere palleant. (l) Neque alii desunt, qui rem ita omnino sese habere, inque ipsis thalamis cordis ac vasis majoribus grumos sanguineos deprehensos fuisse, aliis interim capalibus serosis tenuioribusque liquidis repletis, testantur. Vix vero ab his phænomenis valet ad acidum argumentario, dum ea nil aliud probant, quam prægressam sanguinis antea moti quietem, secessionem serâ grumo, grumique ipsius successivam resolutionem in liquamen tenue, ichorosum, acre, quæ omnia sanguini omni extra motum constituto, in calore determinantum graduum, ex naturali sua indole ita accidunt. Nimis confutatam credo præcipitem assertionem, sanguinem acidis sine discrimine omnibus coagulari, cum ea culpa saltem in acida mineralia cadat, quæ supponere non adeo licet in humano corpore. Non ergo sanguinis coagula illa, quæ culter anatomicus in febre vesiculari demortuis deregit, ab acido deduci debent, licet forte ægris antea acida vegetabilia & fermentata valde in deliciis fuerint, quæ sola inter ingesta, exclusis omnibus mineralibus, locum habent. Prorsus ad stipulatur meis assertis laudatus antea HUBLERUS: *Sectiones, inquit, cadaverum instituta probant quidem nimiam sanguinis serositatem vappidam, non æque vero suppositam sanguinis & succi nervosi acrimoniam acidam. Nec obstat, in vasis sanguineis majoribus ipsisque cordis ventriculis, eorum, qui purpura alba mortui sunt, ingentes sanguinis grumos esse repertos. Hi enim non de acido sanguinem coagulante testantur, sed, eundem extra motum vitalem constitutum in coagulum tandem abire, evidenter tantum evincunt.* (m) Bene novi, & HAMILTONUM & alios acida remedia pro noxiis declarare, minusque congruis in hac miliari febre. Nota: autem modo adductus auctor, se non sine successu syrupi de acetositate citri, mixtura simplici, spiritu nitri dulcis, aliisque talibus sua in praxi fuisse usum, (n) quæ omnia etiam & GERICKIO, (o) SALTZMANNO (p) aliisque commendari video. Omnia itaque dicta hacten-

(l) de febre miliari cap. de causis internis. (m) diss. cit. sub GOELICKII præsidio habita §. XI. (n) loc. cit. (o) diss. de morb. miliar. §. 29. (p) diss. de purp. mil. §. 30.

hactenus si curatius, sineque præjudicio aliquis æstimaverit, ruere omnino theoriam purpuræ albæ acidam, atque cum ea simul cadere usum terrestrium ant-acidorum facile animadvertet. Neque moror ego transpirationis successum, quam urgent alii terreis pulveribus in purpuræ curatione indulgentes, quos inter aliquoties allegatus HUBLERUS medicamenta testacea non quidem ob acidum destruendum, ut vult HAMILTON, locum habere contendit, sed quod diaphoreseos hic tantopere utilis & necessaria negotium juvent, atque promoveant. Docui satis peculiari capite, quam inepta sint pro hoc sine impetrando vel summis dosibus exhibita terrestria omnia. Interim si convenire videantur purpuræ otiosa remedia, pulveres ex conchis, lap. cancr. matr. perl. &c. *sine quibus*, uti ludit GERICKIUS (q) *hodie esse nolunt multi*, malle eos relinquere Medicis, ob ignorantiam notionis genuinæ exanthematum, de expulsionem peregrini miasmatis perpetuo confabulantibus; quam indulgere usui alexipharmacarum essentialium, quibus illi misere sæpe abutuntur. Quicumque interim purpuram *rubram* vere testari de diathesi sanguinis inflammatoria; *albam* de sanguine, (prægressa stagnatione aut inflammatione) serum ob stagnationem corruptum e sinu suo dimittente, itemque de sero in tabum ulcerosum putrilaginosum colliquefcente vana esse omnia talia expectationis remedia, longeque alia indicari, ultro agnoscat.

CAPVT XXI.

Contra inconditum usum pulverulentorum terrestrium in febribus intermittibus & catarrhis declamat.

DUM de febribus continuis acutisque pluribus hucusque tractavi, nolo sicco prorsus pede transire intermittentes, maxime eum & iis curandis nimis sæpe adhiberi absorbentia videam. Dabunt vero lectores veniam quando & hoc argumentum, & reliqua, quæ adhuc infecutura sunt, urgente indies manuscripti operis finem

Terreorum
usus frequens
in his febri-
bus.

&

(q) Diff. de morb. mil. §. 21.

& Bibliopola & Typotheta, ea brevibus saltem tetigero, quæ ex-
 scire & perficere magis debuissim. Notum omnibus est, vix ul-
 lum in febribus intermittentibus præscribi a modernis practicis
 pulverem salinum, cui absorbentia non forent intermixta, atque eo-
 usque haud pauci quibusdam seorsim terrestribus favent, ut speci-
 ficorum antifebrilium honores ea jure suo tueri arbitrentur. Equi-
 dem de omnibus in genere terreis dixerat ERTMULLERUS, quod in-
 termittentibus conveniant, quando ita scripsit: *Lapilli cancerorum,*
qui sale volatili temperato turgent, aut corallia, mater perlarum alia-
que concreta terrea, raro in febribus intermittentibus fallunt. (r) At
 vero singulari privilegio conchas præparatas gaudere credit quivis,
 qui eas laudari speciatim a tot claris viris, raroque ad hunc diem
 omitti a plerisque Practicis, quando cum intermittentibus res est,
 observaverit. Saltem conchas in febribus omnibus cum notabili
 effectu adhiberi asserit HOFFMANNUS in clave, (s) virtutemque
 antifebrilem cum aliis multis illis adscribere non dubitavit LUDO-
 VICI. (t) Nolo prolixius recensere specifica illa antifebrilia, quæ
 ex terreis calcinatione parantur, calcisque vivæ ingenium ita obti-
 nuere; quæ inter *specificum antifebrile Corallianum* ex testis oblon-
 gis cochlearum calcinatis & *Strobelbergerianum* ex matre perlarum
 calcinata paratum, præcipue referri debent. Non abludunt ab his
 margaritæ in calcem redactæ, quas specificum esse in quartana, & sibi
 & Medicis Orientalibus per experientiam constituisse enarrat HERR-
 MANNUS; (u) neque opus est, ut pretiosum adeo specificum an-
 tifebrile citatis haud superius, ex iis calcinando præparetur. Ne-
 scio quoque, quæ singularis virtus cranio humano igne aperto vel
 in crucibulo calcinato præ aliis terreis ita tractatis insit, quod tan-
 quam egregium antifebrile laudatum video in *Misc. Nat. Curios.* (x)
 Sane si calces antifebriles sunt, Strobelbergeriana & Crolliana suffi-
 cit, neque aliis opus. Harum vero & his similibus, ut & aliorum
 terreorum inspidorum vires in curatione febrium intermittentium,
 ut rite dijudicemus, opus omnino erit, ut paucis de illarum theoria
 vera cogitemus. Absit, ut omnes antiquiorum recentiorumque
 hypo-

Theoria Inter-
 mittentium.

(r) Tom. II, p. 269. (s) p. 699. (t) in Pharmac. p. 150. (u) Cynof. mat. med. Part.
 II. p. 31. (x) Dec. III. An. 2. Obs. 79.

hypotheses, quibus spissum volumen facile implerem, compilare suscipiam. Absit veterum bilis intemperata in ventre infimo extravenas nidulata, ibidemque putrescens; absit eorum succus melancholicus extra vasa in putredinem abiens, cum omni præconceptarum sententiarum recentiori ævo defensorum apparatu. Omnium certe verissima, in sterili sane & multis difficultatibus sepro argumento, protulit, primus medicinae mechanicae stator, Laurentius BELLINI, qui febris intermittens originem a sanguinis lentore, me judice, rectissime, deduxit. (y) Adeo vero hujus assertum veritati consonum est, ut ii etiam, quibus quammaxime mechanica in arte ratiocinia displicent, quique, STAHLIO auctore, otiosa naturæ allegatione obscurum per æque obscurum toties explicant, tamen pro causa materiali humorem viscidum, lentum, mucidum, vel in primis viis, vel in vasis mesaraicis, vel alius in visceribus hærentem, assumere haud dubitaverint. Dum autem hi, motus febriles a principio quodam vitali suscipi ob lentam & viscidam materiam, gratis asserunt; alii, qui structuram corporis mechanicam legesque motuumque in solo corpore reperiundas fundamentum suarum demonstrationum assumunt, rectius ab ipsa viscida & lenta materia febriles motus suscitari probant. Hac via incedentem videas celeb. FREINDIUM, quia lentore sanguinis & intermittens ortum, & paroxysmi decursum, ejuque stasis temporibus reditum egregie deducere laborat. (z) Tota dein theoria intermittens celeb. BOERHAAVII his principiis superstruitur, quem viscositate liquidi arteriosi superveniente, postea causa quacunque velocioris & fortioris contractionis cordis atque resolutionis ejus, quod stigma ferat, accusare, ex inspectu aureorum ipsius aphorismorum patet. (*) Hujus summi Medici an discipulus extiterit, qui explanationem aphorismorum medicinae staticæ Sanctorianæ nitide scripsit, ol. NOGUEZ, ego quidem ignoro, saltem explicatio aphorismi: *In febribus intermittens cur perspiratio insensibilis prohibetur? quia humor peccans est in ambitu corporis*, (a) exacte BOERHAAVIANIS principiis accommodata visitur, itaque comparata est, ut clariorem febris intermittens, omniumque symptomatum concomitantium

LII atio-

(y) Tractatu de febribus. (z) in Emmenol. cap. 7. (*) aph. 755. (a) Sect. I. aph. 95.

ætiologiam nullibi lectam recorder. Laudat vir clarissimus merito SANCTORIUM, quod carens physica & anatome, nihilominus veram dudum genuinamque indicaverit intermittentium causam, suppositoque humore crasso, vel omnino stagnante, vel lentissime moto in capillaribus, & frigoris febrilis originem & calorem subsequentem, & ad unum omnia symptomata ea dexteritate inde elicit, ut neminem sine eximia voluptate lecturum spondeam, quæ ego summa delectatione lecta sæpius relegi. Favet omnino huic de februm intermittentium ingenio pronunciata sententiæ communis observatio, tertianas ciborum viscidorum, solutionique in ventriculo ægre auscultantium ingluviem, ac cohibitam perspirationem fere semper præcedere; Quartanarum radicem, consentientibus Medicis omnibus, pendere a viscidis densisque humoribus alveos viscerum imi ventris obstruentibus, ac tempestatis autumnalis inclementia Sanctorianum perspirabile reprimente. Igitur a lentore humorum maxime capillaria vasa infarciende optime theoriam intermittentium deduci res ipsa dictat, licet illi interdum accedere adhuc posse stimulantem acrimoniam nullus negem, ad unam omnes febres a stimulo & resistantia jure repeti, pulchre gnarus.

§. 2.

Praxis inter-
mittentium.

Atque eapropter indicationes sequentes solas valere in curatione intermittentium hactenus credidi:

1. Ut fomes lentoris, cruditates viscidæ in primis digestionis officinis stabulantes ejiciantur.
2. Ut lentor sanguini jam inductus, vel mobilior adhuc, vel visceribus pertinacius impactus, solvatur, & attenuetur.
3. Ut vasa omnia corporis, a majoribus ad minutissima usque, motibus febrilibus valde debilitata, eaque propter lentori humorum sustentando, febrique adeo ipsi alendæ faventia, roborentur.

Ergo tandem patet accuratissime, quæ remedia pro antifebrilibus haberi debeant; quibus finibus cogantur inservire, si vere illud elogium tueri posse cessanda sint. Jam vero si omnia illa pharmaca attentius consueamur, quæ a longissimo tempore a Medicis peritis pro antifebrilibus fuere declarata, quæque, accedente teste experientia,

tia, vere facere ad sanationem earundem observantur, missis iis, quæ vel per vomitum vel per alvi secessum primas vias canalemque intestinorum repurgant, universa, vel lentorum solvendo, vel fibras roborando, agere deprehendemus. Quid amabo prodesse febre decumbenti famosa illa salia antifebrilia, absynthii, cardui benedicti, centaur. min. nil inter se diversa; tartarus vitriolatus, arcanum duplicat. nitr. antimoniac. sal ammoniac. sal polychr. & alia salina omnia, nisi villos vasorum extimularent, ut in adhærescentem lentorem agerent fortius, eandemque moverent, ac excuterent. Quæ ratio? cur plantæ radicesque acres, amaræ, gentiana, absynth. card. ben. cent. min. trifol. fibrin. &c. habeantur antifebriles, non sane alia, quam quod illæ omnes sua saponacea & stimulantè virtute viscidum solvant. Neque hercle! aliter, si quid video, agit febrifugum illud magnum, laudatissimum cortex peruvianus, quam dividendo & attenuando amaricante suo ingenio lentorem, & stringente potentia roborando dejectum partium tonum. Cum igitur nullam in terreis absorbentibus videam virtutem solventem incidentemque; cum nulla roborans virtus ipsis jure assignari valeat, nullam etiam ipsis esse energiam antifebrilem, prona consequentia afferere licebit. Ni certe novi aliud, quod illorum usum posceret, aut permitteret in intermittentibus, quam acidum simul præsens in ventriculo; interim, febrem per se ac directe indicare absorbentia, nego atque pernego; & hujus acidi solius respectu scripsisse credo amicissimum meum WERLHOFIUM in elegantissimis suis observationibus de febribus: *Laudè sua haud indigna sunt, sed regulis de usu & abusu per quam obnoxia absorbentia & terrea varia.* (b) Atque si regulæ insuper habeantur, si sine discrimine sive acidum vere adfuerit in primis officinis, sive minus, nihilominus magnis & repetitis dosibus conchæ illæ secundum hypothesein plerorumque antifebriles cum aliis otiosis terreis exhibeantur, pessima mala inde oboriri debere, & sana ratio dicat, & rerum eventus loquitur. Recte inquit cl. JONCKERUS: *Absorbentia, sive cum aliis, sive solitarie ingesta, lentorem materis febrilis augent, ita ut facile typum quartanæ in lentum vel subcontinuum transmutent,* (c) febresque inter-

LII 2

(b) pag. 45. (c) Tab LXXX. pag. 662.

intermittentes eorum usu corrumpi alio loco diferte asserit. Neque minus illustr. HOFFMANNUS, de benignorum remediorum usu & abusu (d) agens, præcipitantia in intermittentibus & quartana præcipue noxia habenda esse declarat. Parum ergo virtutis, vel nullam penitus inesse terreis absorbentibus largietur is, qui ingenium febris intermittens noverit, suisque præstabilitis diu formulis antifebrilibus piger non inhæserit. Valde miror, haud defuisse inter Medicos, qui, ante paroxysmum conducere terrea data, persuadere legentibus ausi sunt. Certe, si consideraverimus paulo curatius physicam ipsius febris indolem, nulla alia ratione fore possibile perspiciemus, ut ingruens febris averratur, quam si vel motus consopiat, vel lentor jamjam colligi stagnare incipiens in capillaribus sudore elicitio tempestive excutiat, vel utrumque simul præstetur. Uterque hic curationis modus vetustissimo jam tempore obtinuit, quod enim moruum consopitionem spectat, usum anodynorum peritum & tempestivum in curandis febribus intermittentibus antiquissimis Medicis familiarem extitisse, vel sola ostendit dissertatio doctissima cl. SCHULTZII *de febrium intermittentium curationibus antiquis*. Neque ignoratur nostra ætate celebratissimas eo fine fuisse pilulas Wildegansianas, quas JUNCKERUS adeo, licet parum opio favens, collaudare non dubitavit. (e) Ipseque ego febrem tertianam cum spasms horrendis affligentem theriacæ cœlestis ante paroxysmum, & post eum corticis usu profligatam; Pertinacissimamque quartanam, nec ipsi cortici dosi larga justo tempore ex artis regulis exhibito auscultantem, sæpius dato ante invasionem diascordio Fracast. pulchre persanaram recordor; Qui aliter etiam, si opus esse visum fuerit, consilium PITCARNII, corticem quovis tempore citius ac perfectius debellari febrem, asserentis, si laudanum medicamento febrifugo admisceatur, sequi soleo. Hanc autem virtutem inhibendi motuum febrilium ingressum terrea etiam exercere posse, si vel ut antispastica considerentur, vix aliquem sibi persuaderi passurum crediderim. Restat vero altera methodus per sudorem ante paroxysmum elicitum febrem fugans. Cui inter re-

(d) diss. nimirum de benignorum remediorum abusu §. 18. (e) in contpect. Tab. LXXIX. pag. 652.

centiffimos illustr. BOERHAAVIUM multum tribuere constat. Atque & illa antiquarum Medentum molimina videtur imitari, quos in externis remediis poros aperientibus cutimque relaxantibus adhibendis valde operosos fuisse evoluta ipsorum monumenta probant. Pulchre interdum succedere vidi usum sudoriferi illius antipyretici raro fallentis, a BOERHAAVIO laudati; neque semper fellit, licet bis frustra tentata methodus viri clarissimi, quam in chemia docuit, (f) quaque tertianas fere semper tuto & commode fanati, etiam in senili corpore, scribit, nisi forte scierhosi aut suppurati quid adhaerit. At vero, num terreo remedio ad diaphoresin promovendam dato, ante praeviam febrem ea tolli queat, valde dubito, saltem diaphoreticam terreorum virtutem ad entia rationis referens, ea hoc sine nunquam usurpavi. Bene novi ETTMULLERUM lapides canerorum, contra febres quascunque praemisso vomitu ante paroxysmum exhibitos, pro optimis remediis declarare in quartanis etiam, cum ad illius mentem agitationem massa sanguinea impediunt, (g) fidem vero ut asserto adjiciam, vix a me impetro. Nec me latet, HOFFMANNUM citare conchas, hora una ante paroxysmum in aqua Cardui benedicti sumendas, cum sudore injuncto. (h) Prorsus autem paradoxum mihi videtur, quod refert cortice satis usus MORTONYS: *Sepe granis septem antimonii diaph. in vehiculo quocunque convenienti exhibitis paulo ante insultum paroxysmi febrem intermittentem tertianam simplicem & hemitritam absque sensibili evacuatione humorum sustuli.* (i) Sane ab antimonio diaph. si non ablutum etiam supponam, septem granis dato sine evacuatione febrem curari posse, vix credet aliquis, qui sudore curatam febrem vidit, atque regimen conveniens liquidorum calidorum, potum assiduum, ipsumque sudorem largissimum requiri, ut res ex voto succedat, expertus fuerit. Namque illum arte callida, dexteritateque accuratissima motum, appropinquante stato paroxysmi tempore, non sine radio, doloreque frustra impensa operæ, evanescentem vidi. Qui igitur ab insipido terreo sudor febrem fugaturus excitari, protrahique ad tempus possit,

(f) Part. II. pag. 140. 141. (g) Oper. pag. 692. (h) in clave pag. 699. (i) Tom. II. oper. exercit. I. cap. 6.

possit, aut quomodo nuncacissimum antimonium diaphoreticum lentorem certo presentem in capillaribus sine evacuatione qualitate occulta queat dissolvere, non intelligo. Majores omnino vires his finibus servientes, Calcinatis terreis, ut specifico Strobelbergeriano & Crolliano inesse largior, quæ utraque eapropter laudari novi. De specifico quippe antifebrili Crollii SCHROEDERUS auctor est, quod sudorem sat largiter cieat, adeoque, instante paroxysmo tertiano exhibitum, febres solvat. (k) Attamen licet in hoc remedio, æque ac in calce viva, sit virtus stimulans impellensque liquida, quæ juncta aliis, justoque regimine adjuta sudorem queat promovere, tamen, quia ipse ETTMULLERUS, (l) & alii multi, ut supra cap. I. jam docui, recte urgent, insegurum esse talium calcinatorum acrium usum, nollem iis uti, sed, si fugare etiam febrem sudore esset animus, securiora, certiora eligere malle. Omnia interim, ut practicis nimis notum est, remedia, sæpe sapius eludit protervia februm, nisi cortex in usum vocetur, qui solus laudari meretur specificum, cui præ reliquis omnibus obedientiam præstat. Rejiciant divinum remedium, quicumque volent; calumnientur utum illius minus experti; negligant cunctatores otiosi, morborumque spectatores; erit nihilominus præsidium summum, cui paria si in aliis ægritudinibus ars possideret, quam felices essemus Medici, quam bene ageretur cum miseris ægrotantibus! Adeant, qui adhuc suspensa manu corticem hunc præbendum censent, atque inter spem & metum præbent, observationes de febribus absolutissimas viri eximii Pauli Theoph. WERLHOFII. Ea nisi detorem Medicum a præjudicatis opinionibus liberent, nimis is immersum sese opinionum, hypothesiumque tenebris credat, quo minus talpa oculis captus humoque affixus sursum circumspicere, fulgentissimoque veritatis jubare moveri excitarique sese patiarur.

§. 3.

Catarrhorum
remedia trivialis,
& Theoria.

Sequatur utcunque absolutam de febribus intermittentibus tractationem, brevis doctrina de catarrhis. His qualis connexio intercedat cum pulveribus terreis absorbentibusque magna mole ægris præscribi in praxi triviali solitis, penitus me latere haud diffeor.

(k) Lib. V, class. III. (l) diss. de usu & abusu præcipitantium, cap. III. §. 7.

fitior. Gum vulgo, Medicorum etiam vulgum succinum præparatum unanimes consensu pro remedio anticatarrhali agnoscere, atque eo fine ordinarie catarrhis laborantibus potrigere, nimis ubique notum. Monstravi autem peculiari capite de antispasmodicis agente, quid sit succinum officinarum præparat., quaque ratione agat, nempe ut macra terra, non aliter. Non ergo succino præparato aliqua prærogativa præ cornu cervi sine igne, antimonio diaph. lap. cancr. bezoard. minet. & aliis communiter pro anticatarrhalibus habitis, atque in libris medicinalem complectentibus fideliter pro his usibus collaudatis. Crediderim hercle! hæc talia a plerisque Practicorum hodie usurpari, quia mos antiquus ita fert, neque curare eos valde an profint catarrhosis, an prodesse possint, quod si enim vel ulla tenerentur sollicitudine indagandi catarrhi indolem, formandique veras ex indole cognita indicationes therapeuticas, vix puto locum ullum in curatione catarrhi terreis remediis concederent, inanibusque prætextibus sese paterentur decipi. Scripsit ETTMULLERUS catarrhum fieri, quando glandula irritarentur ad copiosorem feri effusionem, causamque irritantem esse quidem variam, speciatim tamen acidum acre, quod defluxioni catarrhali occasionem subministrat. (m) Coryzam sapissime oriri ex errore externo, imprimis ex vitio aëris, aërem vero hybernium effluviis acidis acutis videri imprægnatum. (n) En rationem genuinam, cur catarrhus indicet ant-acida! Valde vero vereor, ut aliquis hodie ETTMULLERIANIS placitis subscribat, serumque catarrhale vere esse acidum, aëremque frigidum acris acidisque particulis refertum probet. Neque illa ætiologia melior, quæ ab antiquis jam temporibus a feri in catarrhis coluvie vique adstringendi & siccandi terrestrium remediorum fuit desumpta, licet illi recentiori quoque tempestate inharere nonnullos videam. Cornu cervi ustum, notante pharmacopœia Argentoratensi, siccatur & adstringit, hinc catarrhos inhibet. (o) Quotusquisque vero adstrictionem vasorum exsiccationemque luxuriantis feri idoneam catarrho curationem, atque ab exiguis pulvillis facile obtinendam, reputaret? Nonne rideretur, qui rapidum ma-

cro-

(m) Tom. II, pag. 676. (n) Tom. II, pag. 687. (o) pag. 229.

crocolmi fluvium suis alveis elabentem aggesto exiguae molis ag-
gere coercere machinaretur? Nonne ridendus? qui in micro-
colimo exundantis catarrhosi fluminis scaturigines terreo pulvere
reficcare atque inhibere laborat? Prudentiorem fateor operam
impudent, qui transpiratione aucta dissipare luxurians serum at-
que declinare a glandulis illis, per quae ocyus exstillat, moliantur;
at, dum fixis suis diapnoicis id aggrediuntur exequi, terreaque va-
ria frustra pro diaphoreticis habita gratis agris ingerenda exhi-
bent, & hos & se ipsos fallunt. Mira res est, ea remedia, quae ve-
re nil agunt, eapropter, quod vere auctus quomodocunque perspi-
rationis successus in sensus non incurrat, adeoque vere diapnoici
remedii virtus & operatio semper lateat, callide toties dici diapnoi-
ca: Sique perspiratione, vel remediis, vel motu corporis, vel regi-
mine, vere aucta cesset catarrhus, hoc ipsum otiosis tribui terre-
stribus pulveribus antea assumptis. (p) Age, ut eo melius inno-
tescat, quam inepta sint otiosa ejuscemodi diapnoica, imo vero
quanta restrictione vel vera diaphoretica locum inveniunt in sana-
tione catarrhi, brevibus ejusdem genuinam indolem describere ag-
grediar. Lepida certe veterum fuit fabula, catarrhos a frigida ven-
triculi & calida jecoris intemperie derivari. Stomachum quippe
inter coquendum calefactum ab hepate jugiter vapores ad caput
mittere, cerebrum vero esse natura sua frigidum, seseque habere
instar operculi bullienti ollae superimpositi, alembici vice, in quem
vapores ascendunt, & coquantur in aquam. Hanc vero, dum na-
turaliter defluere debeat, amplam & generalem suggerere catarrhis
materiem, quae si in oculos, aures, fauces, dentes depluat, ophthal-
mias, epiphoras, otalgias, si in pulmonem tussim, asthma, tabem,
si in stomachum suae culpae poenas luentem, aepthiam, cruditates vo-
mitus orexes, cardialgias, diarrhoeas &c. oboriri. Certe innumera
volumina practica ineptissimis ejuscemodi tricis referta sunt, atque
millies humoribus a cerebro frigida intemperie laborante in alias
partes depluentibus innocentissime innumerorum malorum cul-
pa adsignatur. Ipse adhuc RIVERIUS, catarrhum definit, quod sit humo-

(p) Certe de his omnibus remediis dicit BOERHAAVE instit. 1189. quod nil agant, tunc
vero diaphoretica dicantur.

humoris excrementitii e capite in subjectas partes effluxus, ut alios fat multos recentiorique ævo propinquiores Practicos eadem chorda oberrantes taceam. Norum vero est Lectoribus Helmontianorum operum, quam acriter hic auctor scholarum theoriam, quam de catarrho a cerebro delabente finxerant, derideat atque perstringat. (g) Neque latet Medicos, quam graphice illam in vasto de catarrhis opere confutet SCHNEIDERUS, quam docte vanitatem hujus hypotheseos demonstraverit LOWERUS. (r) Missis igitur præjudicatis & diu explosis opinionibus, Schneiderique etiam descriptione posthabita utpote vage nimis catarrhum symptoma præter naturam excretorum e massa sanguinea dicentis, (s) præeunte potissimum cl. PITCARNIO rectius illum quem loquor affectum, *insolitum effluxum feri & glandulis circa caput, & fauces* (t) definiam. Restringo effluxum feri catarrhosi ad glandulas saltem capitis & faucium, quum Medicos modernos, ubi de catarrhis colloquuntur, vix ultra has partes limites eorum extendere norim; interim si aliquis diarrhœam catarrhum intestinorum, fluorem album catarrhum uteri, gonorrhœam simplicem catarrhum prostaticarum & urethræ nuncupare voluerit, me neutiquam dissentientem, sed facile annuentem est habiturus. De catarrho autem ita latius extenso jam sermo mihi non injicietur, sed limites Pitcarnianos hac vice haud excedam. Tales vero capitis & faucium catarrhos ordinarie fere a perspiratione cohibita ortum suum trahere, & communis observatio loquitur, & cum aliis Medicis LOWERUS, & PITCARNIUS notant, omnium vero optime egregius SANCTORIUS demonstrat. Clarissime inde scitur, cur Catarrhi omnium fere morborum habeantur frequentissimi, cum facillime in tenuioris texturæ hominibus perspiratio suspendatur, ejusque saluberrimus successus plerumque flocci faciat vel admodum negligenter observetur. Longe lateque eapropter autumnali vernoque tempore grassantur inter homines catarrhi, quod atmosphæra modo tepens modo frigida, modo humida, modo ventosa varie tum

M m m corti-

(g) in tractatu, quem inscribit catarrhorum deliramenta. (r) in anatome cordis cap. VI. quod de catarrhis agit. (s) Lib. IV. Sect. I. cap. 2. (t) Element. libr. II. c. 8.

corticem corporis afficiat, diametrosque vaforum cutaneorum multis vicibus immutet, adeoque mirifice perspirationem turbet. Patent, quod experientia testatur, omnium maxime catarrhis & pueri & senes, utrique ob solum transpirationis successum non libere jugiterque continuatum. Pueris habitus corporis laxus, rarus, sensibilis a levi frigore stringitur, reclusisque ita meatibus cutaneis perspirabile Sanctorianum retinetur. Senibus ut canalium omnium ita & perspirationi in cutē dicatorem rigor & angustia, serum in auras exhalaturum moratur & cohibet; inde est, quod catarrhosi communiter visantur. Ecce igitur quanta soli perspirationi minus recte succedenti potentia in procreandis catarrhis! Nec mirum! Est certe insensibilis hæc excretio omnium in corpore humano maxima, cæterasque evacuationes omnes multum superat; hac igitur minuta aut prohibita penitus necessario fluidorum in corpore copia augebitur. Nisi igitur statim, postquam suppressum est perspirabile serum insensibili excretionē exterminandum, illud per aliud colatorium excretionē vicaria sensibili e corpore eliminetur, id est, nisi lorium copiosius fluat, aut per glandulas intestinales largior secretio contingat, aderit in sanguinis oceano major feri quantitas, quam quæ salva sanitate ferri queat. Data vero in corpore feri copia justo majori, mox ponitur dispositio faciens ad genesis catarrhi. Serum nempe nullibi magis, nullibi facilius colligitur, quam in glandulis; deinde glandulæ eo numero circa caput consistæ visuntur, ut insignem feri quantitatem queant capere, tandemque motus sanguinis nullibi languidior, nullibique minor resistentia, quam in capite interiori ejusque glandulis circa nares, os, fauces, laryngem consistis: hinc, rectissime ita sentiente PITCARNIO, accumulato in vasis sero ultrò copiam solitam, ipsius pars maxima necessario aliquot circulationibus accumulabitur intra caput seu cerebrum, cum hoc sit viribus minimis instructum, quibus sero resistat, aut admissum expellat, adeoque videbitur cerebrum ipsum peccare, cum sanguis & alia peccent. (u) Illam ipsam autem feri superflui in glandulis collectionem, moram, stagnationem multum juvat lentor, ipsi, ubi retentum est, statim induci solitus.

(u) Element. lib. II. c. 8.

tus. Posita quippe liquidorum retentorum copia justo majori, vasa nimis repleta gravantur, distenduntur, hinc, quo debiliora sunt, eo magis eorum contractio perit, quare fluida in iis non ut decebat mota & promota spissiora redduntur, lentoremque contrahunt, atque maxime in capillaribus hærent, adeo sæpe, ut partim ob stasim viscidioris seri, partim ob acrimoniam irritantem illius simul præsentem, accedat febris, quam catarrhalem tum Medici salutant. Hæc ergo vera catarrhi facies naturalibus coloribus picta, atque mutationibus in corpore humano post perspirationem sufflammatam necessario evenientibus, apprime respondens.

§. 4.

Quæ igitur genuinæ indicationes pharmaceuticæ ad sanationem catarrhi vere inservituræ? Sane mihi quidem omne sanationis punctum latere videtur in eximia explicatione, quam dedit cl. NOGUEZ ad aphorismum medicinæ staticæ Sanctorianæ sectionis primæ quadragesimum tertium. *Ex imminuta perspiratione sequitur semper nimia liquidorum copia, excretionem sensibili aliqua copiosiori tantum tollenda; Ea enim ratione superfluum aufertur, atque hoc modo liquidorum copia & resistentia nimia peccantium circuitus integre restituitur.* Paucis dicam nato ob perspirabile suppressum catarrho nulla sanitas, nisi corpus reducatur ad pristinum pondus, ergo 1) moles nimia, humorum congrua excretionem proritata, minuenda, 2) nixus eorum a glandulis, in quibus hæret, catarrhus revellendus. 3) Lentor obstruens minutissimos canaliculos tollendus. Dixi primo de minuenda humorum mole per excretionem congruam inductam. Plurimis Medicis catarrhum curaturis, dum ipsum a perspiratione suppressa recte deducunt, nulla magis conveniens videtur excretio, quam restitutio perspirationis, huiusque auctior successus, aut ad summum sudoris expressio. Ita rationatur vulgus C. C. ustum & succinum præpar. anatica portione emptum sibi ipsi medicinam facturum devorans; ita ratiocinantur, ita agunt, cum pulveribus suis diaphoreticis fixis, non nisi nomine a vulgo recedentes Medici. Discant autem hi velim, excretionem periphericam congruam catarrho futuram, si serum perspiratione exterminandum, quod repressum supponimus, mansisset

M m m 2

perspi-

perspirabile, sed illud jam est spissum & lentum, adeoque perspirare omnino negat, quare minus congruam excretionem molitur Medicus per perspirationem. Porro cogitent velim illi, qui diaphoresin hic urgent, ea quæ elegantissime huc facientia scripsit PITCARNIUS: *Per sudores nec tam cito, nec tam tuto evacuatur materia catarrhi, quippe quæ sive ventriculi non coquentis vitio accumulata, sive transpiratione impedita orta, quantumvis calida vel tenuis videatur, attamen nimis crassa & viscidior est, quam ut possit facile & absque periculo febris ad eam tenuitatem reduci, quæ vasculis sudoriferis permeandis sufficit & requiritur. Insuper experientia quotidiana docet Præcticos, difficulter in sudorem reduci eos, qui catarrho gravi laborant.* Quando autem nihilominus, orto per suppressam perspirationem catarrho, excretionem moliri opus est, aliud colatorium, sero lentescenti evacuando magis par, quam cutis cribrum, eligendum esse facile sequitur. Cum igitur etiam si cohibita fuerit perspiratio, non tamen coortus fuisset catarrhus, si saltem mox fluxisset alvus, aut uberiori quantitate redditum fuisset lotium; porro cum glandulæ intestinales & renum vasa serum mora spissius lentumque redditum facilius transmittant ad vasa cutanea, nulla etiam judicabitur, nato jam catarrho, ad molem humorum lentorum minuendam excretio convenientior, quam vel renalis, vel alvina. Atque in hoc ipso asserto mecum contentientem habeo PITCARNIUM, qui purgationem fortem aliis remediis esse præferendam altero asseverat, (x) pariterque mecum facit cl. LOWERUS: *Si propter seri abundantiam, inquit, catarrhus pertinax & molestus fuerit, nihil præstantius, quam ut, præmissis catartics per alvum ducentibus, deinde exhibitis diureticis, serum sanguinis per renes propellatur, quippe qui in omni catarrho ob seri in partes superiores metastasin illud solito modo non secernunt.* (y) Ausim vero asserere, sola catharsi, sola diuresi concitata omnibus tribus indicationibus simul prospici, quas solas supra facere ad catarrhi therapiam edixi. Namque ita moles humorum minuitur, deinde illorum a ventre superiori revulsio impetratur, tandem minuta mole libertas actioni vasorum restituitur, ut lentorem liquidis inhærentem dissolvat &

(x) loc. cit. (y) loc. cit.

& attenuet. Nullis autem diaphoreticis opus, aut, si ea adhibere animus est non citius erunt adhibenda, quam ubi præmissa fuerit liberalior catharsis aut diuresis, id est, quando minuta jam humorum quantitate lentor eousque attenuari sese patitur, ut liquida iterum reddantur perspirabilia, quod ante molem minutam non erat possibile. Ea verò tum diaphoretica maxime erunt eligenda, quæ actionem vasorum paulisper excitant, circumque aliquantulum accelerant, quæ humores lentos solvunt, quæ cutanea vasa laxant. Igitur infusâ radicum plantarumque paulisper acrium tepidi haurienda, quia hæc omnes has dotes continent, reliquis omnibus diaphoreticis erunt præferenda. Absint autem macra terrestria nulli horum finium, tamen quammaxime requisitorum, respondentia! quæ diaphoreticorum elogium nec his in casibus nec ulla alia ratione tuentur, atque proinde inter deliramenta catarrhorum ab Helmontio castrigata pertinent. De catarrhi pertinacissimi remediis fontanellis, vesicatoriis & seraceis nil dicam, neque, ut de robore glandulis affectis reddendo fufius differam, meum jam institutum patitur, quod ipsum, ubi diutius malum duraverit, observasse in curatione non pœnitebit.

CAPVT XXII.

Arthritidis & Rheumatismi medelam frustra terreis committi probat.

S. I.

NON viderer mihi cucurrisse per totum stadium, quod semel Terrea ex falsa pathologia supposita perperam arthritidi dicantur. eram ingressus, si arthriticos & rheumaticos dolores haud attingerem, quare in eo sum, ut paucis de illis exponam. Nullam opinor veritati vim illaturus sum, quando ingenue professus fuero, immensum terreorum apparatus quotannis absumi adhuc diem a practicis, in therapia & curatione palliativa horum morborum occupatis; multumque boni illos ab usu horum medicaminum communiter sibi promittere. Crystallum montanam atterere calculus totius corporis, eaque propter prodesse etiam podagricis

M m m 3

affe-

asseruerat SCHROEDERUS, (z) atque hoc ipsum de verbo ad verbum in clavem suam transtulit HOFFMANNUS. (a) De coralliis rubris JUNCKERUS auctor est, non negari posse ea ob crasim terream multum valere in absorbendo, ac tonum languentem nonnihil restaurando, aptaque eapropter ea & salubria esse agris spastico artuum dolore correptis. (b) Passim deinde bezoardica & diaphoretica fixa collaudare & præscribere videas MOELLENBROCCIUM, in tractatu de varis & arthritide vaga. scorbutica. Variosque variorum auctorum pulveres compositos contra arthritidem passim exstare, nemo practicum ignorat. Inter illos ingentem hinc inde strepitum edidit *pulvis arthriticus Wepseri*, præter sal succini, oleumque nucis moschatae & lumbricos mera terrea C. C. philos. præpar. crystall. mont. lap. cancr. matr. perl. & ungu. alc. præp. continens; quem pulverem, quod valde miror, cl. LENTILIUS efficaciorum fieri iudicat, si ad scrupulos duos addatur antimonii diaphoretici scrupulus dimidius, & si simul adsint convulsiones ad singulas doses granum unum cinnabaris nativæ. (c) Nil prodest ire per omnes libros, qui in certas classes secundum vires suas, quas exerunt, digesta remedia exhibent. Sane in syllabo materiæ medicæ selectioris Wedeliano inter arthritica remedia fideliter bezoardicum martiale, ossa humana calcinata, lapides cancrorum referuntur. Ac in recentissima materia medica a cl. TEICHMEYRO edita, quod de antarthriticis tractat caput, C. C. ust. lap. cancr. antim. mart. bezoard. miner. magnesiæ albam, pulv. bez. Wedel. pulverem Marchionis illorum ordini adscribit. Valde miror, JANCKIUM insignem terreorum fautorem in suorum antharthriticorum catalogum nulla alia præterquam magnesiæ & succinum alb. præpar. retulisse. Nolo autem plura hæc de re proferre in medium, cum satis certum, atque ad praxin trivialem attendentibus nimis notum sit, neotericorum plurimos in arthritide & rheumatismo multum tribuere terreis, ad quorum opera in omnium manibus exstantia provocasse sufficiat. Miserrimi vero hujus præjudicii originem non aliunde posse repeti, quam a sola acidi peccantis inculpatione, curatius paulisper attendentibus ultro innotescit. *Quis ille humor in podagra*

(z) Libr. III. c. 7. (a) p. 178. (b) therap. gen. Tab. XV. p. 426. (c) in Eteodr. p. 812.

tam immani dolore molestus? clamat HELLMONTIUS! Ego quidem, respondet, alibi probavi esse acidum, quo acidior, eo atrocior dolor & calor. (d) Porro synovia, inquit, semel acore infecta, partes ejus aqueae diffiantur, residuum autem sensim arefcit in ultimam topbi siccitatem & duritiem. (e) Quicquid subtilem aciditatem in spiritu vitali principiat, maturat, auget, aut promovet, illud etiam podagrae accessum stimulat, ut vina acidula parum vini multum aceti continentia. (f) Helmontianæ hypothefi prorsus respondet SYLVII sententia, qui humorem acrem acidum pro causa arthritidis declarat, ejusque genesin in pancreate ponit. (g) Cum quo iterum facit TACHENIUS (h) in eo saltem differens, quod ex ventriculo fomitem arthritidis acidum derivet. Ne latum unguem ab HELMONTIO, SYLVIO, TACHENIO recedit ETTMULLERUS, quando hunc optime acidum volatile spirituofum sui generis accusasse libere profitetur. (i) ipsamque adeo podagram hæreditariam ab odore acido podagræ cum spiritu infuso genitæ fœtui communicato derivat. (k) Quæ igitur ex hac theoria supposita praxis fluat facile licet colligere. Brevibus methodum Ettmüllerianam videamus: In artuum doloribus, ait, cum acidum peccet internè, ante omnia observandum est, ut destruatür vel per fixa absorbentia anodynis mista, partim per sudorifera, ut animalium partes duras, salia volatilia alcalina. (l) Ingruente podagra vomitus & absorbentia ex lap. cancr. osteocola, & sale tartari conveniunt; nam acidum ejus oritur in stomacho, vel purgantia mistis acidum temperantibus, v. gr. ossibus calcinatis danda. (m) Quin & prophylactico scopo cancr. lapides bibacibus arthritidi obnoxii optime conducere per diuresin acidum vini evacuando ETTMULLERUS asseverat. (n) Atque, ne hanc de acido causa universali arthritidem excludente opinionem hodie explosam aliquis putet, post Clopionem HAVERS, humorem peccantem in morbo hoc articulari communiter esse acidum asserentem, (o) allegandus mihi adhuc venit cl. TEICMEYERUS; Is nempe, in doctissima de arthritide

(d) in tract. scholarum humoristarum deceptio Oper. p. 115. (e) de lithiasi c. 3. (f) in tract. Volupe viventium morbus. Oper. p. 242. (g) tract. de arthritide. (h) Vid. ejus tract. de morborum principe & Hippoer. chym. c. 15. (i) Oper. Tom. II. p. 775. (k) ibid. (l) loc. cit. (m) ibid. p. 777. (n) in colleg. pharm. in Schroed. p. 692. (o) Oskolog. novæ cap. de arthrit.

tide dissertazione, primario acidum austerum in eadem peccare statuit, (p) omnesque partes animalium duras, C. C. dentem apri, hippopot. mandib. luc. unicornu, cornu rhinocer. ung. alc. lap. manat. lap. cancr. percar. carpion. marr. perl. conchas, perlas, chelas cancr. in cura arthritidis locum invenire, quoniam in se continent terram subtilem absorbentem ant-acidam, affirmat. (q)

§. 2.

Pathologia &
Therapia ar-
thritidis vera.

Licet vero, hanc clarissimorum virorum theoriam de arthritide prorsus rejiciendam esse, nullus asseram, tamen eam, si rite consideretur, nimis mancam haberi, morbique ingenium nequam exhaurire certissimum est, quod ipsum considerato eodem accuratius clarissime animadvertemus. Subjectum omnis ægritudinis constituere articulos partesque omnes circa articulos locatas, in quas sensatio cadit, nominatimque (prout ordine elegantissime recensentur a TEICHMEYERO (r)) periostia, perichondria, ligamenta tendines, vaginulas tendinum, tendinum aponevroses, glandulas mucilaginosas, nemo opinor facile ambigit. Cum vero omnis dolor involvat intentatam solutionem continui, arthritidem etiam ceu affectum summe dolorosum illam involvere, seu tensionem fibrarum vasorumque summam cum metu rupturæ, imo vero ad ipsam usque rupturam sæpe evectam supponere, per se clarum est. Hanc vero tensionem, ubi arthritis adest, non in vasis fibrillisque periostiorum, perichondriorum, ligamentorum &c. minoribus, sed in minutissimis, & omnium ultimis, id est, nervis, proprie ponendum esse, omnia suadent, quod ipsum nemo rectius explicavit, urfitque illustri BOERHAAVIO. Quoniam autem in vasculis his ultimis nervosis nulla concipi potest tensio, quamdiu liquidorum ipsis propriorum liber datur & jugis transitus, necessario in arthritide ponendam fore liquidorum in vasculis ultimis stagnationem, clarissime me iudice innotescit. Quomodocunque vero circumspicio, nullos alios modos video, per quos hæc stagnatio sit possibilis, præterquam sequentes, 1) si liquidum per ultimum vasculum movendum sit tam spissum, ut permeare illud neget. 2) Si liquidum trajiciendum adeo sit acre acutumque, ut parietibus vasculi hæreat

(p) §. 16. (q) §. 33. dissert. cit. (r) diss. cit. §. 6.

hæreat impactum. 3) Si vasculum sit adeo laxum & debile, ut sui liquidi omnimodam quietem facillime patiatur. 4) Si vasculum sit adeo rigidum, eapropter adeo angustum, ut sui liquidi naturali etiam fluore gaudentis transitum tamen haud permittat. Atque in his momentis versantur certe proximiores causæ arthritidis cuscunque, omnesque remotiores, quæ huic morbo occasionem subministrare experientia teste observantur, eo tandem tendunt, ut in vasis corporis humani ultimis minutissimis, vel in humoribus ultimæ elaborationis eas condiciones excludant, quas proxime facere ad genesin ipsius morbi modo animadverti. Atque si per analogiam ratiocinari licet, idem illud, quod est inflammatio sanguinea in vasis primi generis, sine dubio arthritidis est in vasis ultimi generis, quam adeo tanquam inflammationem nervosam seu spirituosam concipere optimo puto jure licebit. Utraque inflammatio sanguinea & nervosa hoc habent commune, quod vel culpa vasorum, vel culpa liquidorum excludantur, quod symptomata & inter ea præcipue dolor maxime pendeant ab impetu vis vitæ, licet exitus utriusque discrepent. Magna interim inter tophos crescamque arthritidis, interque suppurationem inflammationis sanguineæ datur convenientia, uterque eventus ponit vasa, in quibus stagnarat liquidum, disrupta. His vero ita prælibatis, facile jam apparere credo, quam illi se ipsos aliosque fallant, qui perpetuo acidum in arthritide clamant. Quid enim minutissimis vasculis vel justo laxioribus, vel justo rigidioribus cum acido? quid liquido ultimo nimis viscido a sola omnium viscerum actione debiliori in ingesta ortum suum trahente, cum acido? Sane id uni saltem ex momentis quatuor supra indicatis, acrimoniæ nempe humoris ad ultima vascula pertingentis applicari posse, nemo non animadvertit. Id satis novi, nimium acidorum ingestorum usum disponere ad arthritidem, sed illud etiam non ignoro, millenos homines acidorum esculentorum & potulentorum osores, a causis remotioribus longe aliis, nilque profus commercii cum acido alentibus, frigore, venere, lucubrationibus, victu lauto, potu generoso misere nihilominus hoc morbo exercuari. Magna insuper acidorum vis, superansque omnem viscerum ac sanguinis vitalis actionem ordinarie statim acida humorum ocea-

num ingressa toties ita immutantem, ut aliud prorsus ingenium, in ammoniacale &, quod mirum, in alcalescens tandem vergens induant, necessario supponi debet, antequam ab acida humorum acrimonia enasci arthritidis valeat. Talem a perpetua vinorum acidorum ingurgitatione saepe coortam dolent suæ intemperantiæ poenas luentes. Talem sibi ipsi creaverat TACHENIVS, qui, ut valido prophylactico contra pestem sese muniret, spiritum sulphuris, per campanam acidum acerrimum, per multum tempus crebrius assumpsit, ejusque usu obtinuit, ut sanus inter multos, quos visitabat, ægros versaretur; sed violenta deinde arthritide fuit correptus, a qua ant-acido remedio sale volatili viperarum sese liberavit. Utut autem aliquando arthritidis ab abusu acidorum progignatur, utut tum ant-acidis sit curabilis, tamen nondum nimis præcipiti consilio arthritidem sine exceptione omnem ab acido deducere, atque ant-acida sine discrimine crepare remedia ant-arthritica licebit. Memori mente velim teneant, qui acidum arthriticum perpetuo loquuntur, ea, quæ occasione salis vegetantium acris alcalini sapientissime scripsit BOERHAAVIUS: *Utique illa podagræ species, quæ acido nimio ortum debet, forte vix curatur feliciter, quam parco hujus salis sed diu protracto usu: Non tamen vel ideo universale antipodagricum statim laudari debet.* (s) Ita sane limites justos statuere juvat morborum causis, morborumque remediis. Qui igitur misera illa terrea absorbentia audire poterunt ant-arthritica pharmaca, quæ nulla alia, si vel armatis oculis adspiciantur, quam acidum destruendi virtute instruuntur? Imo vero si vel vere ansam dederit dolori arthritico diata in acidorum usu peccans, atque ant-acida remedia ita indicentur, salia alcalina fixa & volatilia multis modis præferenda fore terreis absorbentibus, quis non videret? Illa certe a liquidis nostris facile solvenda non saltem potenter acidum ubique corrigunt, sed & in exilissima vascula penetrare apta acrimoniam hærentem amoveant, materiemque colligi & stagnare circa articulos incipientem excutiant, transpirationeque promotâ, qua non datur majus ad curam & prophylaxin arthritidis remedium, feliciter expellunt. Jacent interea otiosa absorbentia in ventriculo, dumque solvi re-

nuunt,

(s) in chym, Tom. II, pag. 52.

nuunt, extra primarum viarum terminos nunquam progrediuntur, sique aliquid boni præstant, ad præcavendam magis arthritidem ab acido ingesto olim metuendam, quam ad curandam eam faciunt. Quantis igitur limitibus circumscripta observatur terrestrium atque absorbentium vis medelæ arthritidis serviens! neque enim tenacitatem liquidorum, neque vitiatam solidorum indolem vel laxitatem vel rigore peccantem, a quibus toties arthritidis fovetur, ulla ratione impedire aut impugnare valent. Vix igitur capio in quoniam ingredientium pulveris Marchionis resideat virtus antipodagrica, de qua miram recensionem legi in prælectionibus cl. SCHULTZII de viribus & usu medicamentorum: (t) Memini, inquit, illustrem quondam Medicum, Joannem Mauritium Hoffmannum, cujus senectutem podagrici dolores valde affligebant, mihi dicere, se a nulla medicina dirissimorum dolorum majus & securius solatium percipere, quam ab hac crebrioribus intervallis sumta. Sane videtur mihi pulveris Marchionis in podagra egregium remedium expectationis, & patientiæ! de antispasmodica enim & anodyna ejus virtute æque ego magnifice sentio, ac de cordialibus dotibus pulverum solarium atque essentiæ dulcis. Illam antispasmodicam virtutem superiori de antispasmodicis capite satis opinor confutavi. Majori sine dubio jure levamen dolorum arthriticorum expectare licet a diætâ lactea, quæ sola meretur dici specificum antipodagricum, quaque felicissime olim usus est alius Medicus podagricus cl. BRUNNERUS. Lac sane, omnibus in hoc malo indicationibus satisfaciens, lentorem humorum attenuat, acrimoniam obrundit & mulcet, laxiores fibrillas roborat, rigidiores justo emollit, omnibusque forte arthriticis gravius vexatis utilissimum sub justis cautelis remedium præbet, si eos excipias, qui ab acidorum abusu morbum coptaxere.

§. 3.

Antequam finiam, pauca adhuc proferre meditor de rheumatismo, multum certe affinitatis cum arthritide alente. Sedes ipsi propria maxime est in membranis musculorum & vaginistendinum, in quibus, quoties hic morbus adest, arteriæ lymphaticæ obstru-

De Rheumatismo nonnulla.

N n n 2

ctio-

(t) pag. 257.

tionem inflammationemque patiuntur. (u) Nescio vero, an vera morbi indoles rite, ut decebat, consideretur a Practicis, cum cœco impetu plerosque agris suis chartaceas capsulas terra farua repletas porrigere satis norim, cui ne quidem ad tenera vascula, quæ obstructa sunt, datur accessus, tantum abest, ut liquidum obstruens loco moveat, & in circulum iterum deducat, sine quo tamen impetrato nulla sanatio possibilis. Absonum prorsus est a perspiratione suppressa, ut sæpe fit, exclusum rheumatismum fixis diapnoicis, ut terrea inertia communiter salutari solent, curare velle, quis enim mente sana utens lentum humorem lymphaticas arterias obstruentem attenuari & perspirabilem reddi posse, datis terreis pulveribus crederet? Quis molem humorum nimiam, quæ tum sæpe peccat, sineque qua minuta, nulla lentoris solutio impetratur, cum suffocatis liquidis antea spatium liberum præstandum sit, antequam fluere iterum sine remora valeant, quis, inquam, molem humorum eo sine minuendam pulveribus diapnoicis fixis vere minui posse, sibi pateretur persuaderi. Interim sub discussionis, resolutionis & movendæ perspirationis prætextu gratis toto die tales pulveres usurpantur ab iis maxime, qui sine hæsitatione, sine rubore, vi vitæ sola curatos morbos otiosis suis medicaminibus profligatos esse audaci ignorantia conspicui affirmare haud verentur. Crediderim interea, quod nunquam forte cœpisset usus terrestrium absorbentium in curatione rheumatismi, nisi præjudicata opinio de acido, omnium morborum causa, introducta olim in pathologiam fuisset, quæ omnes illas turbas infelici fidere produxit. Dabo protinus, missis aliis obiterque saltim allegato WILLISIO, liquorem nerveum acetosum hic culpante, (x) hujus rei insigne admodum documentum, Descripturus in sua osteologia nova rheumatismi generationem curationemque doctissimus Anglus Clopton HAVERS omnem lapidem movet, mireque se torquet, ut ejus originem ab acido deducat. Ante omnia nimirum assumit humorem peccantem communissime esse acidum corrosivum, ac, ut hoc assertum probet, pro-

(u) Vid. Boerhaav. aph. 1493. Ex iisdem principiis prorsus egregie generationem rheumatismi, quam leviter hic tango, exponit dissert. clar. Schultzi præsidio Halæ A. 1737. habita §. 13. quam cum cura hic legi velim. (x) de scorbuto cap. 9.

vocat primo ad Drelincurtium, quem in persona rheumatismo defuncta galatinam concretam in superficie musculorum duos aut tres ducatos densitate adæquantem invenisse recenset. Illam vero mucilaginosam materiem in rheumatismis peccantem ab acido ita coagulari asserit; frigusque ipsum adeo, a quo plerumque rheumatismus proritatur, nitrosa sua aciditate mobiles particulas figendo, coagulum æque in sanguine producere putat, ac in lacte chylo sanguini quotidie admisto, simili, acidum omne ciere coagulum observamus. Dolores igitur omnes ab acido corrosivo pungente deducendos asseverat, & quoniam causam rheumatismi omnium frequentissimam acidum habet, quoad curationem sic loquitur: *Merito commendari debet sal tartari, cujus naturam talem esse novimus, ut corrigat acidum.* Hinc etiam corallia & pulveres testacei pro congruis & specificis remediis haberi possunt, quamvis enim notum sit, hæc medicamenta coagulum baud dissolvere, attamen corrigendo acidum in parte affecta mitigabunt dolores, & illam materia morbifica partem, quæ nondum a massa sanguinis exclusa est, alterando præcedent illam suppeditationem, quæ aleret, si ita loqui fas est, & protraheret morbum. (y) At quam misere semetipsum illa deductione fallit vir cæteroque doctissimus, cur enim a lentore humorum per solam quietem eorum exclusum statim argumentaremur ad acidum? Quis in frigore, quod nil aliud, quam caloris absentia est, jure acidum statueret? Quis hodie lac acidis admistis coagulari videns, idem etiam sanguini ita accidere debere præceps nimis, experimentis elegantissimis aliud prorsus docentibus, concluderet? Ecce fundamenti lubricitatem, cui terreorum absorbentium usus in rheumatismis superstruitur! Fœde certe se in curatione decipiet Medicus, & nil boni unquam obtinebit, nisi forte levius malum vis vitæ superaverit, qui acidum imaginarium oppugnabit. In illa rheumatismi specie, quam cum febre acuta affligentem tanquam morbum inflammatorium, quia cruor emissus pleurítico simillimus est, describunt SYDENHAMUS & BOERHAAVIUS. Phlebotomia & catharsis aniphlogistica pro re nata repetita, opiata vespertina, diluentia serum lactis, emulsiones papaveraceæ, oleum amygdalinum præcipua

N n n 3

pua

(y) Vide de his omnibus osteologiae caput illud, quod agit de rheumatismo.

pua sunt remedia, quæ, qui rite adhibere sciverit, reliquis omnibus
 lubens carebit. Eadem fere proderunt plethoricis sine febre ab
 externo frigore rheumatismos patientibus, fœminisque ob men-
 fium recentem suppressionem aut cessationem hoc morbo adfectis.
 Hamorrhoidariis hirudines sæpe subitaneum levamen adferunt.
 In rheumatismo veteribus frigido dicto seroso, viscido, cachectico,
 chronico purgatio mercurialis, decocta lignorum, radicis bardanæ
 saturatissimum solius ligni quajaci, antipodagricum Viennense, an-
 tiscorbutica dicta, acria omnia, sæpe sine discrimine usurpata & lau-
 data, veluti rad. valerianæ, itemque aristolochia rotunda adeo a
 Klaunigio commendata, (z) vesicatoria, frictiones & pauca che-
 mica primas tenent. Venereus rheumatismus curationem poscit
 lui extirpandæ dicatam, ligna potissimum & mercurium. Nobile
 hic electuarium mundificans Werlhofianum in tractatu de limitan-
 da febris laude (a) descriptum, vel solum, vel interpositis subinde
 exiguis dosibus mercurii dulcis. Rheumatici dolores periodici
 statis aliquando horis sine febre complicata redeuntes, aut inter-
 mittentibus succedentes, aliis omnibus irritis sanantur cortice pe-
 ruviano. Qui bene distinguit, bene curat. In omnibus speciebus
 rheumatismi, quia omnes stagnationes supponunt. Veræ indica-
 tiones sunt copiam humorum minuere evacuantibus, obstruens
 resolvere seu meabile reddere, poros cutaneos aperire; Vasa primo
 laxare, dein roborare. Nulli harum quadrant ineptissima terrea!

(z) in nosoc, charit. pag. 90. (a) pag. 84.

CAP. XXIII.

CAPVT XXIII.

Valde ridiculum usum pulverulentorum terrestrium ad sanguinis coagula solvenda exhiberi solitorum jure meritoque perstringit, simulque alias quasdam Pulverum inertium vires precarias breviter refutat.

§. I.

DUm ad finem operis tendo, quod, DEO sint grates, fere ablutum jam contueor, subit memoriam, quam fere prætermissem, methodus diu obtinens medendi luxationibus fracturisque ossium, ægrisque casum ab alto perpeffis, contusis, vulneratis. Ad mala hæc omnia persananda cum trahi ad hunc diem terrea quoque remedia videam, licet usus sit summe paradoxus, ac vere cum sana ratione pugnans, non possum hoc argumentum silentio præterire, sed aliqua de eodem edisserere teneor. Magna in hisce casibus Medicos exercet sollicitudo de solvendo coagulato grumosoque sanguine, & recte omnino; dolendum saltem famosa, quæ huic fini servire communiter reputantur, remedia, rhabarbarum, sanguinem hirci, lapidem hæmatitem, rubiam tinctorum, sperma ceti, mumiam transmarinam, & quæ sunt reliqua, misere satis concredito suo officio defungi, satisque imprudenter selecta inveniri. Hæc omnia interim ad præsentem inquisitionem directe haud spectant, sed cum nescio quo fato terrea varia eundem catalogum, ante longum tempus quoque ingressa sint, ea sola considerationi accuratiori subjiciam. Nescivi fateor, primo, qua demum ratione factum sit, ut remedia ejusmodi a vulnerum, contusionum, luxationum ideis penitus abhorrentia nihilominus luxatis, contusis, vulneratis præberi cœperint. Inveni vero sinceram usus originem deberi Arabibus; Mesue quippe & Avicenna primi, quod sciam, lapsis & contusis pro resolvendo sanguine rhabarbarum, mumiam, bolum armenam, rubiam ex vino rubro adstringente commendarunt; at recentiori ætate multarum ineptiarum genetrix pathologia acida ad vulnera adeo & contusiones, de quo vix per somnium hodie quis cogitaret, extensa

Vana terreorum
elogia in
Contusionibus,

rensa ant-acida terrea ad curationem poposcit. Ipsa igitur elogia eorum paucissimis spectemus. Scripsit inter alios SCHROEDERUS, bolum armenam sanguinem coagularum resolvere, margamque prodesse ex alto devolutis HOFFMANNUS asseruit, (b) atque cum sanguinem coagulatum resolvat, non saltem his, sed & iis, quibus os quoddam fractum est, dari eandem ad cuspidem cultri LANGIUS (c) annotavit. Eandem margam, quam alias medullam Saxorum vocant, egregiam esse in grumis sanguinis dissolvendis, casu ab alto, contusione vertebrarum affirmat ETTMULLERUS. (d) Maxima autem commemoratione fere honorantur cancr. lapides, de quibus locus huc faciens apud Helmontium extat, ita in extenso sese habens: *Si fundum vulneris vel labra acor putredinis index invadit, sit pus. Quapropter omnis potio vulneraria occultum alcali & quidem volatile in se contineat oportet, si accedentibus ex corruptione acoris natis resistere debeat, quatenus alcali quodvis omnem aciditatem, quam attingit, perimit. Sic nempe lapis cancr. diureticus est & vulnerarius, quod satis constat.* (e) De vulnerariis etiam agens LUDOVICI expressis verbis, inquit, ex animali regno merito huc referuntur oc. cancr. C. C. mandib. lucii &c. (f) Porro HERRMANNUS lap. cancr. in congrumato sanguine resolvendo specificam habere virtutem declarat. (g) Tandemque ETTMULLERUS, eos in casu ab alto remedium esse expertissimum, imprimis quando sanguis coagulatus est ab acido, mireque convenire in febribus, quæ vulneribus & ulceribus superveniunt, quia acidum arcent in primis viis, ne ex eius abundantia & corrupta massa sanguinea augeatur erosio in vulneribus & ulceribus, exclamat, (h) imo vero eousque procedit, ut lapidem cancr. in ventriculo absorbendo acidum saporem, (i) vulneris etiam in pede ardorem, ruborem & inflammationem sistere pronunciet. Pene silentio prætermissem, JUNCKERUM adeo favere videri terreorum usui in contusionibus, de lapidibus quippe percarum scribit, *quod e tenuibus terreis & salinis particulis facultatem petant abstergentem, & leniter diureticam, eapropter eos magnifere in sanguine*
coagu-

(b) in clav. p. 135. (c) oper. p. 286. (d) oper. Tom. I. p. 712. (e) in Tr. Blas humanum oper. p. 118. (f) in pharmacia p. 434. (g) in cynos. mat. med. Part. II. p. 19. (h) oper. Tom. I. p. 692. (i) diss. de usu & abusu præcipit p. 260.

coagulato, & in stasi ex casu ab alto, (k) Ex his autem ita confide-
 ratis clarissime elucescit genealogia tot absurdorum remediorum,
 quæ sub titulo *pulverum ad casum* ad hunc diem in officinis refer-
 vantur. Exstat scilicet & usurpatur sæpiuscule *pulvis ad casum Au-*
gustanorum ex terra sigillata, sanguine Draconis, mumia, spermate
 ceti & rhabarbaro compositus. Datur porro *pulvis ad casum ZWEL-*
FERI, (l) quem sangu. dracon. sangu. hirc. lap. cancr. terra sigill.
 myrrha rubra & nuxmoschata ingreditur. Rursum talis habetur
in pharmacopœia Argentoratensi ex terra sigillata, sangu. dracon. mu-
 mia, spermate ceti & rhabarbaro concinnatus, qui expressis verbis
dissolvere grumos sanguinis, hinc præcipitatis, ruptis, contusis, fractis
exhiberi ibidem dicitur. *Dispensatorium* quoque *Brandenburgicum*
pulverem ad casum ex bolo armena, lap. hamatite, sangu. drac. hirc.
 mum. lap. cancr. sperm. cet. & rhab. elect. exhibet. Talibus vero
 egregiis pulveribus, qui monstra sunt compositionum pharmacev-
 ticarum, & superstitionis ac ignorantie auctorum suorum testes
 omni exceptione majores, indulgisse nihilominus viros quosdam
 doctissimos, ego quidem non satis mirari possum. Certe eruditissi-
 mum PECHLINUM agro cuidam vulnerato præscripsisse aliquando,
 ad sanguinis stagnantis coagulum impediendum, pulverem ex an-
 timonio diaphoret. lap. cancr. fl. sulph. sperm. cet. & mum. Alex.
 vix cogitarem, nisi ipsam hanc formulam in ejus operibus lege-
 rem. (m) Neque credidissem facile, el. FISCHERUM, pulverem ad
 casum patronum, deque corrigendis remediis nullam correctionem
 admittentibus, sollicitum futurum, ac pulverem talem correctum ex
 rad. sigill. Salom. mumia transmarina, nitro depurato, cinnab.
 sperm. cet. terra medicata Tokayensi, lap. hamat. sangu. drac. gumm.
 ammon. & camphora suppeditaturum fuisse, nisi eum in eleganti
 ejus de terra medicinali Tokayensi tractatu offenderem. (n) Mal-
 to minus virum insignem Laurent. HEISTERUM suo calculo ad je-
 cto hæc medicamenta certe inania commendaturum suspicatus
 essem, interim sperma ceti, sanguinem hirci, mumiam, lap. cancr.
 itemque pulveres officinales ad casum egregia remedia nuncupa-
 ri ab eo in contusionibus curandis video. (o)

O O O

§. 21.

(k) therap. gen. Tab. V. p. 209. (l) in pharm. reg. p. 100. (m) in ephemeride vultæni. &
 thoracis p. 18. (n) §. 70. (o) in chirurgia cap. de contusionibus §. 12.

Ingenium ve-
rum Contusio-
num, & huic
superstructa
therapia,

At vero quilibet omnino, qui directo obtutu veram contusionis indolem, faciendorum & fugiendorum fidelem normam, utilium & inutilium judicem severissimum consideraverit, statim ultro animadvertet, male agi cum contusis aëris, salutemque eorum casui committi, quando pulveres ad casum deglutire a suis Medicis jubentur. Elegantissime BOERHAAVIUS ideam contusionis ponit in accumulatione vasculorum cum attritu solidorum & vasculorum, effectumque solutione continui lacerante, destructione plurium conterente, effusione liquoris in inania vicina, vel facta, absolvi, sapienter statuit. (p) Neque aliter judicare licet, quando læsionem partis mollis, a corpore duro & obruso, vel moto, vel resistente, allisu, pressu, tritu, morsu, coarctatu, inductam mente concipimus, quidque postea accidisse parti affectæ deprehenditur, sollicite consideramus. Has vero conditiones omnes si quis variis corporis locis applicaverit, atque obtinere in capite, thrace, abdomine, artubus, cute sola, musculis, ossibus, nervis, visceribus, supposuerit, multum eas pro partium affectarum differentiis in recessu habere, summaque & vere potentia efflagitare remedia, mox animadvertet. Posita quippe vasculorum laceratione & detritione, statim eorum liquida effundentur, stagnabunt, coagulabuntur, suamque sequentia naturalem indolem putrescent, partisque contusæ inflammatio, suppuratio, ulcus; mollium gangrana; durarum caries; glandularum scirrhus insequetur. Quæ omnia sane mala innumera inducunt, ocysusque vel tardius mortem sæpe accersunt. Nemo vero non clarissime hic animadvertit, cuncta, si vel pessima & cito lethalia fuerint, esse consecraria solius stagnationis liquidorum, corruptionisque ipsis ob stagnationem inductæ. Quicumque igitur contusionem quamcunque, hærentemque ubicunque in corpore, recte curare satagit, is efficere tenebitur, I) ut liquidorum effusorum stagnantiumque corruptio putredinosa, in quam omnia vergunt, caveatur. II) Ut stagnantia liquida loco moveantur & discutiantur. Utrumque si arte obtineatur, ne ullum quidem pravum contusionis consecrarium erit metuendum, sed omnia ex voto avertentur.

(p) aph. 322. 323.

si q. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

tentur. *Prima indicationi* nil melius satisfacit applicatione perpetua fomentorum ex talibus concinnatorum, quæ longo usu ad inhibendam putredinem omnium maxime conducere deprehensa sunt, nempe ex herbis aromaticis, sale, vino, aceto, quibus adeo, ad gangrænam ipsam jam præsentem inhibendam, nil in hoc universo datur præstantius. *Secundam indicationem* de stagnantium discussione sollicitam quod attinet, illius successum felicem supponere sequentia, sineque his esse impetratu impossibilem, sponte apparet. 1) ut ex laceratis laxæ partis arterioliis nulla amplius liquida effluant. 2) Ut jam effusa & stagnantia vel venulis bibulis resorbeantur, vel exhalent. 3) Ut, quo exhalare vel resorberi possint, satis fiat attenuata. *Primum momentum* unice absolvitur impetu arteriosi sanguinis debilitato per VS. & purgationes antiphlogisticas pro re nata repetendas. *Secundo & tertio* fomenta ad primam indicationem facientia simul elegantissime serviunt, usurpatis simul interne diluentibus, attenuantibus, solventibus, nitrosis maxime & saponaceis. Ergo tandem omnis rei cardo in contusionibus dextre curandis versatur in VS., purgantibus, fomentis, & paucorum interiorum vere attenuantium & liquida coagulata solventium usu. Quid vero tandem ad coagulum absorbentia terrea? Quid ineptius excogitari potuit unquam, quam accusatio acidi in coagulo a contusione orto? Anne enim corpus contundens sanguini immiscuit acidum? An sanguis sua stagnatione acidum generat? Sane utrumque absolum est, & ridiculum, talis igitur etiam usus ipse absorbentium soli acido supposito nitens. Prodest sapissime & pulcherrime, contusis etiam, ad vulgi consilium, eorum acetum, resolvens coaguli summum. Laudare illud & solent & debent omnino Medici, etiam ultra vulgum sapientes & eruditi. Nescio vero quid sibi velit lapidum cancr. cum aceto assumendorum frequens commendatio, quam adeo in dissertatione, sub el SCHULTZII præsidio, de usu cancrorum fluviatilium, habita, offendo, ubi usus horum lapidum resolutorius præstantissimus declaratur, si lapsis, contusis, vulneratis drachma una, aceti boni uncia una vel altera mixta per intervalla crebra exhibeatur (q). Certe lapides cancr. tum non agunt ut lapides cancr. nec acetum ut

O o o 2

ace-

acetum; ergo illi hic nec laudari, nec vituperari possunt, sed, si bonus effectus subsequatur, is tribendus liquamini falso & amaricanti ex concursu aceti & lap. cancr. enati. Cum vero ejus actio aliorum omnium salium salforum neutrorumque actioni nulla ratione sit superior, taliumque lixivium idem præstet, quod præstat illud liquamen; nescio cur opus sit, per intervalla drachmas terræ fatuæ stomachum gravaturæ frustra agro porrigere. Vanum sane est, crepare in contusionibus specifica, neque, quod obiter noto, recentioribus adeo decantata arnica, majus elogium meretur, quam infusa & decocta herbarum aliarum leni stimulo agentium quarumcunque, veronica, salvia, hyssopi, betonica &c. Utinam Medici servassent agris contusis oxymel, quod Galenus jam, bene hoc annotante WEDELIO, (*) per se absque alio adjuncto haustum, sanguinem concretum diffecare expertus est, quo certe ad solvendum coagulatum nullum remedium datur præstantius. Utinam Arabibus solis relinquere rubiam, rhabarbarum, mumiam, bolum armenam, utinam Helmontio sanguinem hirci, utinam neotericis lapides cancr. cum aliis terreis, quæ omnia nil proflunt. Summa præstat, & unice valet in contusionibus methodus cordati SYDENHAMI, solam VS. & catharsin cum decocto quodam & linimento (cui tamen fomentum antisepticum præferendum) commendantis, & contra ineptissima specifica acriter declamantis. *Dolendum sane est, inquit, medicinam artem nobilissimam hujusmodi nupis, quæ sive ab inscitia, sive a pravitate scriptorum credulis objiciuntur, usque adeo deturpari; cum in omnibus fere morborum genere hujusmodi aliquid a nugivendulis tanquam $\Theta\iota\omega\nu\ \chi\alpha\epsilon\epsilon\varsigma$ decantetur pleno ore. Et, quod est magis mirandum, quod non tantum in morbis typo indutis hujusmodi deliramenta obtineant, sed & in minime formatis, qui ab organorum læsione aliqua aut $\pi\epsilon\pi\epsilon\tau\epsilon\sigma\epsilon$ externa producuntur, viris etiam cætera cordatis imponant. Atque hoc satis evincunt specifica in contusionibus vulgo predicata, qualia sunt spermia ceti, tegula Hibernica &c. quæ omnia id tantum præstant, ut methodum, quæ tractari debuerat hic affectus, divertant, prout illi satis constabit, qui experiri voluerit; quanto tutius atque ocys sanabitur is, qui VS. ac purgationibus utetur alternatis, usque dum bene habuerit,*

(*) in amœnit. mat. med. cap. de resolventibus p. 376.

buerit, neglectis prorsus levidensibus istis, quæ pro more post sanguinem semel eductum saepe exhibentur, atque etiam ea sudorum sollicitatione, quæ pari passu cum eorum usu solet procedere; à qua parvum jam diu ad inflammationem propensarum extalefactione æger sine causa in vite periculum adducitur. (s) Huic methodo apprime respondet, sed multo adhuc perfectior, imo absolutissima est curatio contusionum inclyti BOERHAAVII, qui largam missionem sanguinis, purgationem fortem nec inflammantem, fomentum penetrans, laxans, resolvens, parti impositum, frictionem calidam ad partem, interna resolventia, sudorifera, diuretica prodesse dicit, (t) atque in commentario aperte scribit: Omnia, quæ hic vulgo commendantur, oleum magna copia assumptum, sanguis hirci, decoctum rubiæ, nullius sunt momenti, nec quicquam juvant. (u) Accedit, vir in utraque Medicina versatissimus, et HEISTERUS, prorsus eadem remedia commendans, atque, licet antea decantatis specificis paulisper indulserit, tamen de internarum partium contusionibus graphice inculcans, quod pulveribus absorbentibus, lap. cancr. sanguini hirci, C. C. pulveribusque ad ealum secundum malam aliquorum consuetudinem neutriquam hic fidendum sit. (x) Hæc ergo de contusionibus prolata hac vice sunt sufficientia.

§. 3.

Restarent vires aliæ, quas terreis pharmacis affinxerunt olim, quas hodie passim ratas habent præjudicata practitionerum opiniones; Nolo autem, cum amplam considerationem ne quidem mereantur, de illis multa disputare, postquam sat diu tædiosus forte fui meis lectoribus, quos, si nondum de inani usu terreorum convicero, me in aliis convicturum esse diffido. Considerent cordatiores illorum & dijudicent ipsi, quid statuendum sit de mira illa virtute osteocollæ, quæ eapropter, quod ossis figuram æmuletur, calli generationem in fractis ossibus, eorumque consolidationem promovere dicitur. Norunt credo satis intelligentes, ossium fractorum conglutinationem, ipsamque calli genesin, post eorum exactam in firmam naturalem reposicionem, ac impedimentorum genesin illam inhi-

De aliis quibusdam pulveribus otiosis pauca.

De Osteocolla.

O o o 3

bituro-

(s) Sydenh. Oper. p. 603. (t) aph. 334. (u) ad aph. 336. (x) in chirurg. cap. de sentul. §. 18.

De Pulveribus
ad Strumas.

biturorum remotionem prudentem, non ab emplastris remediisque aliis a Chirurgo admotis, sed ab esse ipso, vasisque per ejus lamellas serpentibus, succosque nutritios, si sana æger fruatur temperie, advehentibus, pendere. Vanus certe est cæteroquin doctissimus HILDANUS, præstantiam osteocollæ intus assumptæ, extusque admotæ in fracturis ossium, peculiari observatione demonstraturus, ac alia insequente, abusum hujus remedii nimiam etiam excrescentiam calli producere posse, probaturus. (y) Nemo, opinor, facile ipsius assertis fidem adjiciet, qui saltem cl. PETITI elegantem de calli generatione explicationem legere voluerit. (z) Porro precor, docti Medici pensitare haud graventur, an sana ratione concipi possit terreorum quorundam decantata potentia medendi strumis, deformitatemque inde natam feliciter tollendi. Equidem lapidem spongiæ tam crudum quam calcinatum egregii usus esse in strumis, illasque absumere, & insensibiliter resolvere, si sub lunæ decrementis usurpetur, cum multis aliis scribit ETMULLERUS; (a) ipsaque pharmacopœia Argentoratensis, ut alios hujus furfuris taceam, compositum exhibet *pulverem strumalem* ex spongiis ustis, lap. specul. pumicis, pila marina combusta, lap. spongiæ, osse sepiæ, pipere longo nigro, zingibere, cinamomo, sale gemmæ, pyrethr. & gallis, quem luna decrescente præsertim in usum trahendum dicit. Certe & tempus ipsius usus & remedium ipsum nil profus in recessu habere, si absque præjudicio æstimentur, per se clarum est. Egregie satis demonstravit Petrus GERICKE, influxum lunæ in corpus humanum esse nullum, atque perperam de ea asserti, quod humoribus nostris augmentum & turgescientiam sub certis phasibus inducat. Talibusque hercle! argumentis usus est vir doctissimus, quæ omnibus in contrarium nitentibus suffectura credo. (b) Et o bone DEVS! quis glandulæ fabricam contuitus, scirrhiq; & tumoris tunicati ingenium sincera imagine sibi representans, pulverem lapidis spongiæ, pumicis &c. per vasculorum exilium glomos serpere, lentosque humores iis impactos atque cum ipsis vasculis sæpe in unum corpus concretos expedire facile statueret? cum
terra

(y) Cent. I. obs. 90. & 91. (z) de morb. ossium Part. II. cap. 1. (a) in colleg. pharm. p. 775. (b) diss. de influxu lunæ in corpus human.

terra sua inertis obstructions canaliculorum potius auget, firmaretque, si ex ventriculo, ubi, postquam assumptus est, moras otiosas nectit, eo vere ablegaretur. Sane nisi strumas curet fuligo pulverem antropicum Secretæ ingrediens, quem is multum ad strumas laudat; (c) nisi sapo Venetus, gummi ammon. squilla, ligaum guajacum auxilio sint, nulla amplius spes, nisi in mercurio, in quo optimam latere tumoris strumosi medelam jure asseruit cl. KLAU-
NIGIUS. (d) Ridendi sunt, qui ineptis pulveribus ad strumas utuntur crescente sive decrecente luna. Nil post strumales pulveres dicam de *pulveribus ad vermes*, quos C. G. ust. pro anthelmintico habitum gratis ingreditur, quod aut inane, aut ignavum saltem remedium genus eo magis negligi debet, quo magis certiora prostant, amara, dulcia, oleosa, salina, vitriolica, acida, volatilia, urinosa, martialia, mercurialia. Pauca saltem monebo de pulveribus terreis galactopœis. Puerile opinor est, terram illam friabilem, quam lac lunæ dicunt, cum in aqua facile solvatur, eamque lacteo colore tingat, ad lac augendum mulierculis exhiberi. Stupens vidi cl. HOFFMANNUM in Clave non veritum fuisse asserere, si lac lunæ drachmæ unius pondere ex jusculo præbeatur, mamillas statim evidenter turgescere. Easdem vires præter rem assignari etiam crystallo montanæ, in vulgus notum est, notavitque de ea laudatus HOFFMANNUS, quod intus adhibita lactis abundantiam præbeat, sin autem in tergo e regione mamillarum applicetur, quod tum lac imminuat. Certe ex eadem lacteque lunæ, una cum lap. cancr. matr. perl. sem. anis. fœnic. lumbr. terrestr. & sacch. canariensi concinnasse dispens. Brand. pulverem, quem secundum excellentiam galactopœum vocavit, valde omnino est ridiculum. Prorsus vero cachinnos & sibilos meretur pulvis Zwelferianus, lacti generando ab auctore destinatus, qui post radices & semina, post lapidem lacteum, corallia, lapides cancr. magist. matris perl. sapientissimo certe invento carnem uberis vaccæ juvenulæ in alembico vitreo exsiccatum simul recipit. Servent sibi, quicumque volent, mysteriis hujusmodi referata, & ob signaturam atque occultas qualitates lac procreantia phar-
macæ,

De Ufu C. C. usti anthelmintico.

De Pulveribus galactopœis.

(c) Vid. Lentiliæ miscell. part. III. p. 59. (d) in act. phys. med. Nat. Curios. Volum. II. obs. 12.

maca, ego certe sine illis omnibus, nisi vitium conformationis adfuerit, certo prospiciam tenellorum appetitui, matrumque desiderii, si materiem lactis victum blandum nutrientemque commendavero; si ventriculo & digestionem rite prospexero; si humores ad mammas invitavero, earumque tubulos patulos & minus resistentes reddidero; si ad causas defectum lactis sustentantis cognitas, v. gr. lochia nimia, sudores, fluores alvi, morbos varios, bene attentus fuero. Hac sola methodo deficiens lac generatur, nulla alia.

De Pulveribus
animi pathematis
percussis porrigi
solitis,
vulgo Zufall
Pulver.

Supereff adhuc, ut de pulveribus, qui vehementiori animi pathemate subito percussis a Medentibus porriguntur, frequentissimique in praxi vulgari usus sunt, nonnulla adhuc adnectam. Animi commotiones insignes, iracundiam vel in apertum loquacemque furorem erumpentem, vel tacite compressam, terrorem inopinato exorientem, mororem diuturnum ac ubique comitem valde omnino sanitatem laedere, motusque in corpore ad hanc tendam necessarios misere turbare & confundere, quotidianis experimentis scimus. Atque ita hac veritas unicuique obvia & perspectu est, ut statim, ubi quis animi motum surrexisse animadvertit, de damnis inde sibi imminentibus metuat, medicique auxilium saepe imploret. Ac talis quidem prophylaxin statim urgens sollicitudo non prorsus vana est, sed tolerari potest, cum malis e longinquo appropinquantibus, quantum per artis limites licet, obviam incedat. An vero illa multorum practitorum methodus terrea fatua inepte praescribentium, aut praestabilitis suis pulveribus terreis, quos Zufall Pulver communiter vocare solent, sive aliquis mero turgens bella serendo ira excanduerit; sive alius ob rei familiaris damnum subito terrore percussus fuerit; sive alius immaturum nati funus lugeat; sine discrimine fidentium, an illa, inquam, methodus laudanda sit, alia quaestio est. Nituntur interim ejusmodi practica conamina quandoque virorum doctorum adeo praesceptis, quos inter ipse JUNCKERUS in iram pronis praeservative suadet drachmas duas lapidum canrorum, successive sumendas. (e) Ex quo fundamento, ego quidem parum intelligo. Favent illis dispensatoria recentiora, in quibus passim moestis, & luctu vires suas depresso dolentibus suaden-

(e) in consp. p. 506.

tur pulveres terrei cordiales; in quibus ad terrorem, præsertim gravidarum, lepidæ satis pulverum nugivendulorum formulæ inveniuntur. (f) Vix vero capio, quid vere ad animi pathemata faciant terrei pulveres, quorum curatio maximam partem moralis exiit, atque ad Medicum ne quidem spectat. Princeps hic labor est, rationis a religione & philosophia suppeditatis sedare natum affectum, ipsique e diametro contrarium omni opera inducere; id nisi obtineatur, parum omnino Medici efficient. Horum interim officium poscit, dum in animam ipsis nullum jus est, dum anima ad eos haud pertinet, ut motus anomalos per animi affectum quomodocunque in corpore obortos, & secundum differentem affectus indolem valde diversos placent, componantque, ac ad justam temperiem, ordinemque illum, qui præsentate sanitate obtinet, iterum reducant. Diversa igitur valde ab iis diversis temporibus diversisque subjectis porrigi debebunt remedia. Aucto robore, dum ira flagrat, creberrimisque ictibus saliunt arteriæ, sanguinemque ad extrema summa vi pellunt; ergo anodynis, nitrosis, diluentibus & demulcentibus hic opus erit, non lapidibus cancr. aut aliis terreis. Subitaneo & inverso motu ab externis ad interiora humores urget terror, eosque in vasis figit, & inus circa cor & pulmones nimia quantitate detinet; ergo, ut motus sanitati prorsus contrarius sopiatur, sanguis ad capillaria iterum vehatur, ac stagnationibus solutis liber ubique circulus præstetur, opiata, nitrosa, diluentia, potus calidi, tandemque lenia irritantia proderunt. Moestitia præsentate, quando omnis circulus cum pendentibus inde secretionibus languet, quando appetitus perit, quando viscerum functiones deficiunt, nulla alia pharmaca, postquam erectus utcunque fuit animus, indicabuntur, quam excitantia, analeptica, gratoque stimulo in nervos agentia, quorsum terrea, quæ non nisi ab ignaris pro nervinis habentur, neutiquam certe pertinent. Ac ita quidem illas virtutes sine exceptione omnes, quas Practici terrestribus remediis perperam assignant, dextre a me consideratas, rigide examinatas & severe confutatas fuisse duco. Neque ullum facile eorum omisi, quæ vere non alio quam terreo elemento agere in corpora nostraprehendantur. De sola *magnesia* vix alicubi

De Magnesia
ex alba.

P.p p

(f) Talis e. gr. legitur in disp. Brandenb.

ex instituto egi, cum præcipua ipsius vis alvum benigne laxans habeatur; mihi que terrea saltem consideraturo de purgantibus, quibus aliter ea haud annumerantur, præcisè agendum non fuerit. Nolem interim libenter, postquam tot hucusque cum fiducia usurpatis medicaminibus larvam fucumque detraxi, magnesiæ relinquere illa elogia, quæ ipsi gratis ad hunc diem tribuere haud paucos novi, quare de eadem, antequam finem dicendorum facio, paucissima adhuc annectam. Esse illam medicamentum pulverulentum inodorum & inspidum, ex lixivio nitri productum, diversis methodis præparandum, omnibus notum autumo. Vix vero dici potest, quam insignes dotes ipsi recens invento pharmaco in Italia Anglia & Germania adscriptæ fuerint. De magnesiæ novo & innoxio purgante & polychresto medicamento peculiarem dissertationem Jenæ Ao. M DCC IX. habuit SLEVOGTIVS, in cujus statim præfatione epistola ad Leibnizium a Valentino Professore Gissenfi exarata citatur, qui, ob incomparabiles, quas generi humano præstat, utilitates, maximi habendum esse id remedii genus, affirmat. Porro etiam eximium legitur elogium eidem affixum in pharmacopœia Argentoratensi: *Magnesiæ, inquit auctores, est remedium alcalinum, omnem acorem, acredinem & falsedinem viscidam humorum in corpore humano absorbens, invertens, edulcorans. Mundificat quoque sanguinem, atque ad balsamicam suam dulcedinem reducit.* Fateor ingenue, me omnes illas dotes non capere. Falso dicitur magnesiæ remedium alcalinum, quum insipida terra sit, neque a terræ effervescencia cum acido valet argumentatio ad indolem alcalinam, quæ falsis sit sapidi manifestam præsentiam involvit. Quod omnem acorem absorbeat, cum quo congregari potest, magnesiæ, id certum est, neutiquam autem veritati respondet, quod omnem acredinem, falsedinem & visciditatem humorum corrigat, cum acredo humorum varii sit ingenui, falsedo minime terra sese cicurari patiatur, visciditatem vero terrestri pharmaco incidere velle profusus fit absolum. Dulcedo sanguinis balsamica est inanis terminus, cuius ideam sine ulteriori explicatione nemo adsequitur; si dulcedo illum sanguinis statum designare debet, quo præsentem nulli sales præter naturam ipsi insunt, nemo non animadvertit, solis salibus acidis

acidis corrigendis, si darentur in sanguine, magnesiā infervituram. Cum vero rarissime acidum detur in sanguine, atque, si etiam sanguis acidus supponatur, magnesia ceu terreum remedium vix ultra primas vias agat, ultro sequitur, nulla ratione eam dulcedinem sanguinis, si ita loqui cogor, posse restituere. Sane, quicquid demum etiam de eadem loquantur Medici, si sine præjudicio considerationem justam instituam, magnesia remedium mere terrestre nulla alia virtute instructa est, quam absorbente & ant-acida, neque vel tantillum prærogativæ meretur, præ lapid. cancr. conch. præpar. matr. perl. &c. Atque ab illa sola virtute absorbente unice pendet vis purgans, quæ tamen valde limitata est, atque, quod ipse ego ex mea propria, & aliorum experientia centenis vicibus observavi, nunquam sese exerit, nisi in ventriculo acidum offendat, cum quo congregiatur, cum quo post finitum conflictum generet sal amarum purgans. Eundem vero effectum non a sola magnesia, sed ab omnibus sine discrimine absorbentibus observamus, quando, ubi ea assumuntur, certo constat, adesse acidum in ventriculo; tum enim, semper alvum solito sæpius moveri, certum est. (g) Profus cum meis cogitatis conspirat sententia Illustr. HOFFMANNI, (b) quam data opera integram adscribo: *Constat pulverem magnesiæ ad unam vel duas drachmas cum quovis vehiculo sumtum potenter satis exercere alvum, in quibusdam quinque vel sex sedes movendo, quum in aliis eadem dosi exhibitus nihil præter conatum egerendi efficiat. Cujus diversi effectus ratio ex iis, quæ modo dicta sunt, haud obscure apparet: Luculenter nimirum hinc perspicitur, hunc pulverem terreum minime in se recondere principium quoddam catharticum, quale, præter salinum penetrans acre, ego quidem non aliud agnosco, sed demum in ipso corpore pro dispositione humorum ibi hospitantium, virtutem ejus resultare purgantem, quia nempe, si offendit acidos humores in cavitate ventriculi & intestinorum, in sal neutrum demigrat, acris salini saporis & stimulantis effectus, quemadmodum videmus manifesto, sal valde acre exsurgere, si hæc medicina cum spiritu acido v. gr. vitrioli miscetur. Salia vero media, quæ saporis amaricantis sunt, liberalius data,*

P p p 2

(g) Vid. Hoffmanni Medic. Syst. Tom. III. (b) in observat. chym. lib. II. obs. 1. pag. 117. 118.

data, alvum ad aliquot sedes sollicitare, experientia confirmatum habemus, idque etiam a nobis latius deductum est in dissert. de salium mediorum eccellente & purgante virtute. Non itaque mirum est, interdum hunc pulverem carere effectu cathartico, si videlicet primæ regio non acidi copia, sed pituita viscida scatet, quæ impedit, quo minus solvi & in sal stimulan. converti possit. Prorsus vero ita de magnesia sentit STABELIUS: (i) Usus hujus medicamenti, inquit, internus, quando a scrupulo uno ad drachmam unam & c. p. d. legitime adbibetur, satis egregius est. Conducit vero imprimis hypochondriacis atque hystericis, quando cruditates acide in primis viis peccant, nam tum istas corrigit, cum illis simul in substantiam mediam transit, tumque potissimum excretionem alvinam, simul vero etiam diuresin ac transpirationem promovet. Ubi vero acidum in primis viis deficit, hæc nullos laudabiles, sed potius perversos præstat effectus, dum terreo-calcarea talis substantia tunc placis ventriculi inhaeret, & actum digestionis turbat. En ergo vim magnesia purgantem arctissimis limitibus circumscriptam! quæ a virtute absorbente acidum demum resultat. Hæc autem mihi sane in magnesia videtur unica, aliasque omnes perperam ipsi assignari credo, nisi quatenus hujus sunt confectaria. Rectissime certe de eadem judicat Brandenburgicum dispensatorium: Magnesia, quia speratos illos eximios effectus ab ejus fautoribus de prædicatos non exhibuit, successive evalescere incepit. (k) O minor eadem fara omnibus illis terreis pharmacis, omnibus ex iisdem compositis medicaminibus, quæ toto hoc tractatu ad ejus exoptatam metam jam tendo, non lascivia & culpabili pruritu ductus, sed tenero artis, quam exerceo, amore incitatus castigavi. Id saltem in votis habeo, ut aliquantulum praxi medicæ a fordibus & ineptiis liberanda susceptus labor serviat; quem ambigens finio, an in hodierna scientiæ medicæ luce seculum nostrum pulverulentum magis excipi mereatur cachinno ridentis Democriti, an lachrumis flentis Heracliti.

(i) in chym. dogm. experim. p. 109. (k) Conf. acta phys. med. Vrat. Ao. 1725. mens. Maj. class. IV. art. 24. & Büchneri miscell. 1727. mens. Febr. class. IV. art. 5.

Indiculus
Medicorum celeberrimorum, quorum in hoc opere
mentio facta est honorifica.

A.
Adolphi.
Agricola.
Alberti.
Albertus *Magnus*.
Alpinus *Prosp.*

B.
Baco *Rogeri*us.
Baglivus *Georg.*
Bartholinus.
Bauhinus.
Beckerus *Daniel*.
Bellini *Laurentius*.
Benedictus.
de Berger *Io. Samuel*.
Bergerus *Io. Godofr.*
Blancardus *Stephanus*.
Bæclerus.
Bcerhaavius *Hermannus*.
Bœtius de Boodt.
Bohnius.
Bontekœ *Cornelius*.
Bontius.
Brendelius.
Brunnerus.

C.
Cæsalpinus *Andreas*.
Camerarius.
Carlius.
Cnceffelius *Andreas*.
Cofchwitzius.
Craanen *Theodorus*.
Crato.
Crollius *Oswaldus*.
Crugerus.

D.
Dale *Samuel*.
Deckerus.
Deodatus.
Deusingius.
Diemberbrœckius.
Dioscorides.

E.
Ebinsia.
Ertmullerus.
Eyfelius.

F.
Faghius.
Febure.

P p 3

Fracs-

Fracastorius.
Freindius *Ioann.*
Fuchsius.
Furstenauus.

G.

Galenus.
Gansius.
a Gehema *Ioann. Abrabam.*
Gerickius.
Gerftmannus.
Glauberus.
Goeritzius.
Goetzius.
Goris *Gerbardus.*
Grabius *Io. Andreas.*
Graatius.
Grulingius.
Gutmannus.

H.

Hambergerus.
Harris *Gualtherus.*
Harvæus *Gideon.*
Hauptmannus.
Havers *Clopton.*
Heisterus *Laurentius.*
Helmontius.
Helvetius.
Herelius.
Hermannus.
Heucherus *Jo. Henricus.*
Heurnius
Hildanus.
Hippocrates.
Hochsteterus.
Hœferus.
Hoffmannus *Eridcr.*
Hublerus.

I.

Janckius.

Junckenius.
Junckerus.

K.

Kanoldus.
Kergerus.
Kerkringius.
Kircherus.
Klaunigius *Godofredus.*
Kœnigius *Emanuel.*
Kramerus.

L.

Lancisius.
Langius.
Ledelius *Samuel.*
Lentilius *Rosinus.*
Lindanus.
Lifterus.
Lowerus.
Ludovici *Daniel.*

M.

Malpighius *Marcellus.*
Menzelius.
Mercatus *Michael.*
Mercatus *Ludovic.*
Michaelis.
Minderus.
Montanus *Joann.*
Morley.
Mortonus.

N.

Nenterus.
Neumannus.
Noguez.
Nuckius *Antonius.*

P.

Paræus.
Pauli *Simon.*
Pechlinus *Nicol.*

Petitius

Petitus.

Piso.

Pitcarnius *Archiboldus.*

Poterius *Petrus.*

R.

Ramazzini.

Riverius *Lazarus.*

Rivinus.

Rothius *Godofredus.*

Rulandus.

S.

Sachsius.

Salmuthus.

Salzmannus.

Sanctorius.

Santorinus.

Saxonia *Hercules.*

Schelhammerus.

Schreiberus.

Schrœderus.

Schultzius.

Schwenckfeldius *Casp.*

Screta.

Sendivogius.

Sennertus *Daniel.*

Slevogtius.

Sommerus.

Stabelius.

Stahlius.

Stentzelius.

Sydenhamus *Thomas.*

Sylvius *Franciscus.*

T.

Tachenius *Otto.*

Teichmeyerus.

Theophrastus.

Thomson.

Trewius.

V.

Valeriola.

Vallisnerius *Antonius.*

Vaterus.

Verulamius.

Volckhammerus.

W.

Waldtschmidtus *Jo. Jac.*

Waltherus.

Wedelius.

Wepferus.

Werlhofius *Paul. Theophil.*

Willisus *Thomas.*

Z.

Zwelferus.

In-

Index

Rerum hoc in opere memorabilium, quarum numerus primus Caput, secundus paragraphum, tertius paginam indicat.

- A.*
- A**ortum (ad) an roborantia sint terrea XI, 5, 168. sqq.
- Absorbentium** follers examen instituendum est Medico V, 4, 44
- - selectio necessaria ib. 5, 45
- - usus prudens in morbis infantum utilis ib. 7, 50
- Acidum** morborum omnium causa erronea III, 3, 30
- - maxima infantilium morborum causa V, 6, 47. sqq.
- - non est impedimentum diureseos, VIII, 4, 106
- - non est causa orgasmii XIII, 6, 224
- Acidi** pathologiae fautores reliqui, III, 5, 31
- - ex pathologicis ejectione, IV, 1, 36
- - pathologiae domitores IV, 2, 36. 37. 38
- - & **Alcali** particularum in sanguine conflictus, redolet anti-quetam fermentationis theoriam XIII, 6, 227
- Acido-salsa** pathologiae conditor Otto Tachenius ib.
- Aer** contagiosus febrium malignarum causa XIX, 6, 380. sqq.
- Alcis** unguulae vis antepileptica iners, X, 5, 152
- morbus fictus ib.
- Alexipharma**corum remediorum nomen quid? XIX, 3, 374
- Animale** regnum apparatus medicamentorum terreorum praebet, I, 2, 2
- Antifebrile** Crollii specificum remedium infecurum I, 5, 7
- Antimonii diaphoretici** de viribus discordes sententiae VII, 2, 67. sqq.
- Antispasmodicorum** remediorum doter necessariae IX, 5, 120. sqq.
- Aqua tepida**, antispasmodicum est excellens IX, 10, 132
- Arbitrarij** falso dicantur terrea XXII, 1, 461. sqq.
- Arthritidis** pathologia & therapia vera ib. 2, 464. sqq.
- Atrophia** VI, 1, 54
- Attritus** corporum caloris causa primaria XIII, 2, 216. sqq.
- - condiciones ad calorem excitandum aptae ib.
- Auri** in medicinam introducti historia XII, 8, 203
- Auro** vis cardiaca nulla inest XII, 8, 205
- B.*
- Baglivius** pathologiae acidi domitor IV, 2, 37
- Bergerus** pathologiae acidi domitor. ib.
- Bezoardicorum** remediorum nomen quid? XIX, 3, 374
- Bilis*

- - therapia per remedia terrea
 fatua ib. 3, 143
- Coralliorum** historia a Gansio con-
 scripta II, 1, 19
- - virtutes hyperbolicæ ib.
 - - virtutes in sanandis hæmor-
 rhagiis XIV, 1, 236
- Corallium** planta substantiæ lapideæ
 I, 2, 2
- - solum est medicamentum ter-
 reum inter vegetabilia ibid.
- Cornu cervi** usibus medicis diversi-
 mode adaptatum I, 10, 15
- - pharmacum ineptum ib.
- Corporum** inquisitio diversam vim
 remediorum probat I, 1, 2
- Cortex Peruvianus** remedium præ-
 stantissimum in genere nervoso
 roborando IX, 6, 121. sqq.
- Craanius** pathologiæ acidi factor no-
 tatus III, 6, 32
- Cranium** humanum remedium ter-
 reum I, 2, 2
- - non est antepilepticum X, 5,
 153
- Crocus** antispasmodicum IX, 8, 125.
- Crolii** specificum antifebrile reme-
 dium insegurum I, 5, 7
- D.
- Debilitatis** in corpore humano causæ
 XII, 5, 188. sqq.
- Dentis hippopotami** virtutes in hæ-
 morrhoidibus XIV, 1, 235
- Diatæ** vitium parit cardialgiam V, 2,
 42
- Diaphoresin** motororum remedio-
 rum requisita vera VII, 4, 78. sqq.
- Diaphoretica** varia terrea a Medicis
 peritis rejiciuntur VII, 7, 91
- - evadunt terrea per accidens
 VII, 8, 93
- Diureseos** impedimentum non est
 acidum VIII, 4, 106
- Diuretica** remedia falso habentur va-
 ria terrestria VIII, 1, 97
- - per accidens evadunt terrea
 VIII, 5, 108
- Diureticas** vires variis terrestribus
 tribuens error refutatus VIII, 4,
 105
- Diuretici** remedii dotes necessariæ
 VIII, 3, 103. sqq.
- Draconis** sanguinis virtutes in hæ-
 morrhagiis XIV, 1, 234
- Dysenteria** an remedium adstringens
 præbeant terrea XI, 3, 163. sqq.
- E.
- Epilepsia** infantum morbus frequen-
 tior V, 6, 49
- Epilepsia** curationi terrea inepta X, 1,
 137
- - theoria ib. 2, 140
- - ingenium ib. 4, 147
- - curatio inanis per terrestria
 ibid.
- Epilepticus** pulvis *Marchionis* infan-
 tilium morborum curationi ine-
 ptus V, 6, 50
- Epileptici** pulveres varii recensentur
 X, 1, 138
- Essentia dulcis** in morbis infantum
 medicamen ineptum V, 6, 49
- Exanthematibus** febrium ordinarie
 dicantur terrea XVIII, 1, 336
- Exanthematum** febrilium cutaneo-
 rum ingenium ib. 2, 338. sqq.
- - causa ib. 3, 340
- - indicationes ib. 4, 343. sqq.
 inter-

- - interiorum ingenium ib. 5, 345
 - - causæ erroneæ ib. 6, 347. fqq.
 - - circa prognosin errores ib. 7, 352
 - - curatio erronea ib. 8, 353. fqq.
 F.
Febres biliosæ XVII, 6, 326. fqq.
Febribus intermittentibus terreorum
 usus prudens conducit V, 2, 42
Febrium theoria precaria XVII, 2, 313
 - - theoria vera ib. 3, 314
 - - curatio rationalis ib. 4, 316. fqq.
 - - curationis per terrea practi-
 corum refugia ib. 5, 320. fqq.
 - - exanthematibus ordinarie di-
 cantur terrea XVIII, 1, 336
 - - malignarum curatio per ter-
 rea frustranea XIX, 1, 365. fqq.
 - - faciès externa ib. 4, 376
 - - ætiologia inepta ib. 5, 377
 - - causâ genuina aer contagio-
 sus ib. 6, 380
 - - theoria ib. 7, 381. fqq.
 - - symptomata ib. 15, 394
 - - curatio ib. 18, 400
 - - per remedia terrea inutilis
 ib. 19, 405
 - - per acida proficua ib. 406. fqq.
Fermentatio sæpe calorem gignit
 XIII, 6, 225
 - - quid sit chymicis? ib. 6, 226
 - - non est causâ caloris adæqua-
 ta ibid.
Fermentationis requisita ib.
 - - theoriam antiquatam redo-
 let acidi & alcali particularum

in sanguine conflictus ib. 6, 227
Fluori albo non conducunt terrea
 XI, 7, 175. seqq.
Fullerus negat transitum terreorum
 in ventriculum VI, 3, 57
Fulleri pulvis edulcorans ib.
 G.
Galactopæi pulveres XXIII, 3, 479
Gemmarum in Medicinam introdu-
 ctarum historia XII, 8, 205
Gonorrhææ non conducunt terrea XI,
 7, 175, fqq.
Gutmanni pulvis stegnoticus XIV, 1,
 235

H.

Hæmatitis lapidis virtutes in hæmor-
 rhagiis XIV, 1, 234
Hæmoptysis varii fontes ib. 3, 241
Hæmoptysis quid sit? ib. 242
 - - curatio rationalis ib. 4, 243. fqq.
 - - in paroxysmo locum habet
 venæ sectio ib. 245
 - - curandæ molimina inania ib.
 5, 249
Hæmoptysi medetur nitrum ib. 246
 - - medetur opium ib. 247
Hæmorrhagarum natura XIV, 2, 237
 - - theoria veteris ævi ib.
 - - proxima causâ est inæqualis
 fluxus arteriolus ib. 238
 - - causâ præcatartica ib.
 - - species ib. 6, 263
 - - medicatio per remedia ter-
 restria maxime laudatur a
 Practicis ib. 233
Hæmorrhoides oris XIV, 3, 241
Hæmorrhoidibus nimium fluentibus
 medo-

medetur dens hippopotami ib. 1,	235	<i>L.</i>
<i>Helmontius</i> primus terrestrium re-	ibid.	<i>Lactis</i> prava constitutio infantilium
mediorum fautor	ibid.	morborum causa occasionalis V,
<i>Helmontii</i> character	III, 2, 29	6, 47
<i>Hæurni</i> pulvis	XIV, 1, 236	<i>Langius</i> pathologiæ acidi fautor no-
<i>Hippopotami</i> dentis virtutes in hæ-	ib. 235	tatus III, 71, 34
morrhoidibus	ib. 235	<i>Lapides</i> pretiosi, & minus pretiosi
<i>Hoffmannus</i> pathologiæ acidi domi-	IV, 2, 36	ad terrestria mineralis regni re-
tor	IV, 2, 36	media pertinent I, 2, 3
<i>Hypochondriacis</i> usus terreorum pru-	V, 2, 42	- - eorundem catalogus ibid.
dens conducit	V, 2, 42	<i>Lapidis</i> hæmatitis virtutes in hæmor-
		rhægus XIV, 1, 234
		<i>Laxantia</i> blandiora medentur hæ-
		moptysi ib. 4, 247
		<i>Lindani</i> electuarium ad hæmorha-
		glam uteri ib. 1, 236
		<i>M.</i>
		<i>Magnesia</i> XXIII, 3, 481
		<i>Malignitas</i> febrilis quid sit? XIX,
		21, 413
		<i>Malignitatis</i> febrilis facies externa
		XIX, 4, 376
		<i>Marchionis</i> pulvis epilepticus in
		morbis infantum ineptum me-
		dicamen V, 6, 50, lit. p.
		<i>Margarite</i> præparata in morbis in-
		fantum absorbens ridiculum
		ibid.
		<i>Margaritarum</i> vis cardiaca nulla, XI,
		8, 209
		<i>Martis</i> remedium in genere nervoso
		roborando laude dignissimum
		IX, 6, 121
		- - quando adhibendum ibid.
		- - 122
		<i>Medicamenta</i> terrea quid sint? I, 1,
		- - inter vegetabilia non repe-
		riuntur ib. 2, 2
		<i>Medi-</i>

- Medicamentorum* terreorum apparatus in regno animali reperitur, ibid.
 - - in regno minerali ibid. 3
Miasma quid? XIX, 6, 381
Michaelis specificum cephalicum in morbis infantum ineptum V, 6, 49
Mictus cruentus XIV, 6, 263
Minerale regnum multa suppeditat medicamenta terrestria I, 2, 3
Morborum omnium causa acidum ex mente *Tachenii* III, 3, 30
 - - causa, acidum, pituita & bilis ex mente *Sylvii* III, 4, 31
Motus in corpore pendet a nervis IX, 8, 124
 - - intestinalis sanguinis XIII, 6, 228
 - - perennis sanguinis causa est caloris in corpore humano ib. 3, 219
 - - subjectum proximum in corpore humano quid sit? XII, 4, 186
Motu omnes actiones, in quibus vita & sanitas ponitur, absoluntur XI, 4, 185
 N.
Nervi motuum in corpore causa IX, 8, 124
Nitrum in hæmoptysi remedium probatum XIV, 4, 246
 O.
Obstructionum in vasis sanguiferis causa XII, 6, 100
Opium antispasmodicum IX, 8, 116
 - - in hæmoptysi remedium eximium XIV, 4, 247
Orgasmus quid sit? XIII, 2, 235, seqq.
 - - falso deducitur ab acido ib. 6, 214
Oris hæmorrhoides XIV, 3, 242
Osteocollis dijudicatio XXIII, 3, 477
 P.
Peruvianus cortex remedium in genere nervoso roborando præstantissimum IX, 6, 121
 - - quando adhibendum ib. 122
Petecharum causa XX, 1, 436, seqq.
Pharmaceutica terreorum medicamentorum preparatio in genere I, 3, 4
 - - simplex per contusionem & trituram ib. 4, 5
Physicorum descriptio terræ ib. 1, 1
Pituita pathologiæ acidæ dominatrix IV, 2, 27
Pituita morborum causa ex mente *Sylvii* III, 4, 31
Plantarum vires medicatæ quomodo exprimantur I, 2, 2
Pleuritidis curandæ camphora optime convenit XV, 5, 278, lit. ff.
Preparatio terreorum arcana explosiva I, 8, 10
Prærogativa terreorum controversæ ib. 10, 13, seqq.
Palvis strumalis XXIII, 3, 478
 - - ad vermes ibid. 479
 - - *Heurnii* XIV, 1, 236
 - - stegnoticus *Gutmanni* XIV, 1, 235
 - - edulcorans *Fulleri* VI, 3, 67
 - - absorbens citratus dispens. Brandenburg. frustraneus I, 9, 13
 - - epilepticus *Marchionis* in infan.

<i>fantum morbis ineptus</i> V, 6,	<i>Salia volatilia an antepileptica sint</i> X,
50	5, 155, litt. f.
<i>Pulveris Marchionis vt antispasmodici censura</i> IX, 9, 129	<i>Sanguis fermentationi perse est ineptus</i> XIII, 6, 227, litt. g.
<i>Pulveres bezoardici an pro diaphoreticis haberi possint?</i> VII, 5, 81	<i>Sanguinis motus intestinalis</i> ib. 228
- - diaphoretici & bezoardici nihil faciunt ad calorem restinguendum XIII, 7, 233	- - boni defectus debilitatis in corpore humano causa XII, 5
- - galactopœi XXIII, 3, 479	190
- - animi pathematibus percussis porrigi soliti ib. 480	- - densitas atque immeabilitas ib. 191
<i>Pulverulenta omnia terrestrium medicamentorum nomine veniunt</i> I, 1, 1	- - motus causa est caloris in corpore humano XIII, 3, 219
<i>Pulverulentorum descriptio</i> ibid. 2	- - Draconis virtutes in hæmorrhagiis XIV, 1, 234
<i>Purpura causa</i> XX, 2, 440	<i>Sanguini particulas acidi & alcali inesse statuunt neoterici</i> XIII, 6, 227
R.	<i>Saturatio terreorum cum succo citri</i> I, 9, 11
<i>Refrigerantium remediorum dotes</i> XIII, 4, 220	- - de hac iudicium auctoris I, 9, 12
- - terreorum vanitas ib. 5, 222, seqq.	<i>Sigillatarum terrarum vires</i> XI, 1, 159
- - terreorum causa vulgo redita refutantur ib. 6, 223	<i>Smaragdi virtutes in hæmorrhagiis vteri</i> XIV, 1, 235
<i>Regnum animale quamam medicamenta præbeat</i> I, 2, 2	<i>Spasmus in corpore generatur irritatione</i> IX, 4, 118
- - minerale multa suppeditat medicamenta terrea ib. 3	<i>Spasmi vocabulum Græcum</i> ibid. 114
<i>Rheumatismus</i> XXII, 3, 467	- - & convulsionis differentia ib. X, 2, 140
<i>Remediorum diaphoresin motuorum requisita vera</i> VII, 4, 78, seqq.	- - definitio ibid.
- - diversam vim probant vsus & corporum inquisitio I, 1, 2	- - modus demonstratus ib. 117, 118
S.	<i>Strigoniensis terra</i> XII, 8, 204
<i>Sal volatile in omnibus animalibus & mineralibus perperam supponitur</i> VIII, 4, 107	<i>Strobelbergeri antifebrile remedium infecurum</i> I, 5, 7
- - alcali fixum in terreis concretis concedi posse probatur ibid.	<i>Strumalis pulveris dijudicatio</i> XXIII, 3, 478
	<i>Succi.</i>

- Succinum* præparatum an antispasmodicum IX, 11, 132, seqq.
 - - terreis mineralis regni remediis adnumerandum I, 2, 3
Sylvius tres facit morborum causas III, 4, 31
- T.
- Tachenius* pathologiæ acido-falsæ conditor III, 3, 30
Teichmeyerus pathologiæ acidi fautor III, 7, 35
Terra elementaris descriptio physica & chemistica I, 1, 1
Terrarum sigillatarum vires XI, 1, 159
- Terrea* an solvantur in ventriculo VI, 2, 55
 - - an soluta pergant ibid.
 - - an roborantia sint ad abortum XI, 5, 168, seqq.
 - - arthritidi falso dicantur XXII, 1, 461, seqq.
 - - communi consensu ad diaphoretica male referuntur VII, 1, 62, seqq.
 - - febrium exanthematibus ordinariè dicantur XVIII, 1, 336
 - - in curatione febrium malignarum frustra adhibentur XIX, 1, 365, seqq.
 - - in contusionibus vana XXIII, 1, 471
 - - laudantur ad stuporem à præcicis II, 1, 17
 - - medicamenta inter vegetabilia non reperiuntur I, 2, 2
 - - per accidens evadunt diaphoretica VII, 8, 93
 - - per accidens evadunt diuretica VIII, 5, 108
- - pro tonicis habentur XI, 1, 158
 - - pro refrigerantibus habita XIII, 1, 213
 - - pro anti-nephriticis venditata XVI, 1, 278
 - - pro antifebrilibus venditata XVII, 1, 311, seqq.
 - - ultra primas vias non pergunt III, 1, 53
 - - varia diaphoretica à medicis peritis rejiciuntur VII, 7, 91, seqq.
- Terreorum* medicamentorum sub nomine quid comprehendatur I, 1, 1
 - - apparatus in regno animali conspicuus ib. 2, 2
 - - recensio ibid.
 - - apparatus in regno minerali ibid. 3
 - - præparatio pharmaceutica in genere ibid. 3, 4
 - - simplex per contusionem & trituram ib. 4, 5
 - - eorundem calcinatio ib. 5, 6
 - - eorundem præparatio arca-na explosa ib. 8, 10
 - - saturatio cum succo citri, I, 9, 11
 - - de prærogativis lites ib. 10, 13, seqq.
- Terreorum* medicaminum usus creberrimus II, 1, 20
 - - abusus damnatus ib. 3, 23, ib. 25
 - - usus primæ originis inquisitio III, 1, 28
 - - usus promiscui vanitas rationibus stabilita IV, 3, 39
- Terreo.*

Terreorum energia in destruenda acidi in ventriculo copia V, 1, 40
 - - usus variis ægris conducens V, 2, 42
 - - transitum in ventriculum negat *Fullerus* VI, 3, 57
 - - transitum in ventriculum ipsi negant eorum fautores ib. 4, 58, seqq.
 - - transitus in ventriculum fabellis stabilita ib. 5, 60, 61
 - - diaphoresin moventium prætextus VII, 3, 73
 - - eorundem confutatio ib. 6, 85, seqq.
 - - pro diaphoreticis habitorum examen ib. 5, 81
 - - vires in epilepsia curanda inanes X, 4, 147
 - - usus inepti in epilepsia fontes ib. 5, 151
 - - vis tonica valde limitanda XI, 2, 161, seqq.
 - - vis adstringens in dysenteria laudata ib. 3, 163
 - - dijudicata ib. 4, 165, seqq.
 - - vires cardiacæ nimium laudatæ XII, 1, 176
 - - in hæmorrhagiis sanandis eologia nimia XIV, 1, 233
Terreorum in curatione inflammationum eologia nimia XII, 1, 265
 - - antipleuriticorum eologia nimia ib. 5, 274

Terreorum antinephriticorum examen XVI, 4, 296, seqq.
 - - usus ætiologia inanes XIX, 22, 417
 - - usus in febribus intermittentibus frustaneus XXI, 1, 447
Terreis variis vis antispasmodica vulgo tribuitur IX, 1, 110
 - - hujus sententiæ rationes examinantur ibid. 2, 112
 - - exploduntur ib. 3, 114
Tokayensis terra XII, 8, 208, seqq.
Tussis consopienda in hæmoptysi XIV, 4, 248

V.

Vallisnerius pathologiæ acidæ domitor IV, 2, 38
Variolis convenit venæ sectio XVIII, 10, 362
Vegetabilia non porrigunt remedia terrea I, 2, 2
Venæ sectio in ipso hæmoptysis paroxysmo locum habet XIV, 4, 245
 - - sectionis usus in variolis, XVIII, 10, 362
Vermes (ad) pulvis XXIII, 3, 479
Virium in corpore humano causæ XII, 4, 187
Vsus diversam vim remedium probat I, 1, 2

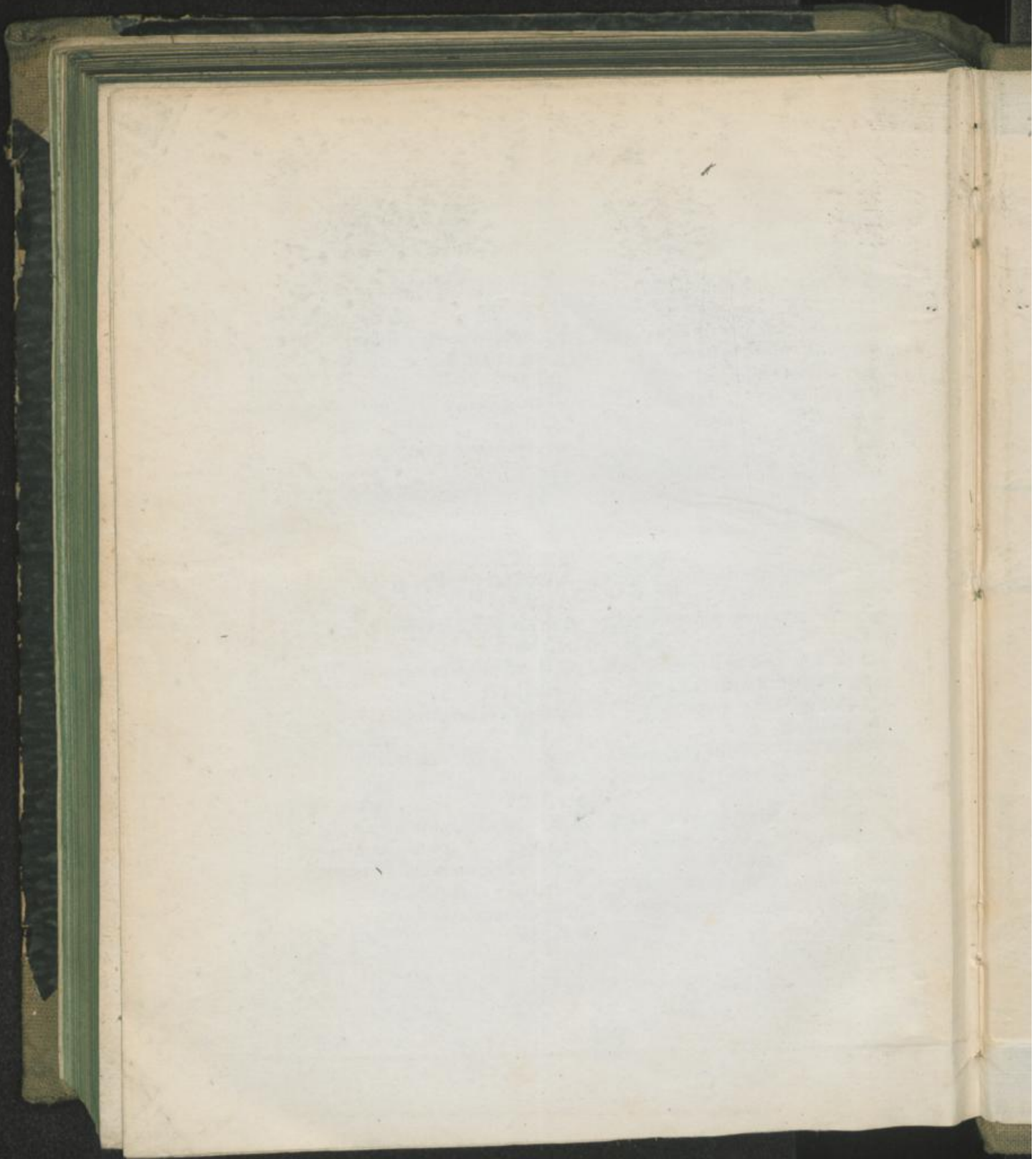
W.

Waldschmidius pathologiæ acidæ fautor notatus III, 6, 32

2
7
0
2
4
1
8
0
38
11,
62
lia
, 2
ro-
45
lis,
62
79
alle
87
um
1, 2
fau-
32

4656

80. -

